IONEL TEODOREANU

OPERE ALESE

IV

ediție îngrijită de
AURE LI A RUSU
ş i
NICOLAE CIOBANU
cu un studiu introductiv
d e
NICOLAE CIOBANU

TURNUL MILENEI
BAL MASCAT

SCRIITORI ROMÂNI
EDITURA MINERVA
Bucureşti *19 10*

N O T Ă

Volumul al IV-lea din seria de *Opere alese* ale lui Ionel Teodoreanu este consacrat romanelor *Turnul Milenei* şi *Bal mascat.*

Capitolul final al volumelor ediţiei noastre, începînd cu cel de faţă, îşi modifică structura. Pe lingă consideraţiile istorico-literare include variantele textului tipărit şi cele mai semnificative variante de manuscris însoţite de succinte comentarii cu caracter filologic, de indicaţiile bibliografice, privind data şi locul primei apariţii, tipăririle ulterioare, manuscrisul autograf, textul pe care l-am socotit de bază. Stă în intenţia noastră, desigur, aplicarea acestui procedeu şi celei mai de seamă scrieri a lui Ionel Teodoreanu, *La Medeleni,* la o viitoare apariţie a sa.

Stabilirea' textului, aparatul de variante şi comentariile pe care le suscită compararea textelor (ediţii şi manuscris — prin urmare partea a II-a din capitolul de *Comentarii şi variante)* aparţin *Aureliei Rusu.*

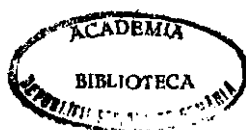
Comentariile de istorie literară aparţin coordonatorului ediţiei, *Nicolae Ciobanu.*

A.R. si N.C.

TURNUL MILENEI

PARTEA ÎNTÎIA

CEI TREI

Se abătu un vînt răsturnînd în nări şi pe obraji nebunia şi parfumul ud al ploilor de primăvară. Destrăbălat ca paparudele, vîrtejuri de colb dănţuiră pe uliţele laşului. Pălării explodară. Braţe săltară, prea scurte. Hîrtii izbucniră. Din pomii albi zburară flori umplînd văzduhul de noiţe. Tobe mari bubuiră bas în marginea cerului crunt.

Zăngănind, ferestrele se închideau. Coşurile trăsurilor se boltiră, negre. Gustul colbului era pe toate buzele şi pleoapele clipeau urzicate de pulberi **6ure.**

Cu tact de pendule pornite, primele picături căzură luminos, căscînd pe asfaltul prăfuit ochi de culoarea umbrelelor deschise. Veneau. Altele zvîcniră. Altele se zbătură, săltară, se-nvălmăşiră pe asfaltul negru; cu nouri vineţi şi tunete de vară, ploaia năvăli răsucind vîntul, înaltă, deasă, repede, elastică şi dură, împlîntîndu-şi goana în oraş, duruind pe streşini, duduind pe asfalt, încinsă parcă-n clocote de mare şi în foşnet de păduri.

Apoi, rîzînd cu tot obrazul, veni o mare lumină de soare.

Trecuse ploaia. Şi-n urma ei rămase cercul acela de copil pe care-l mînă primăvara cînd aleargă, şi-l uită pe cer: curcubeul.

Clonţ îl văzu şi ieşi, atîrnînd cheia în cuiul de **BUS.** Era îmbrăcat sumar: capul gol, picioarele desculţe.

O cămaşă de cit, care-i ţinea loc de bluză, şi un pantalonaş scurt, suspendat cu acele bretele primitive, făcute din două benzi încrucişate pe după umeri, cam pe la ceafă, care izbutesc să tragă treptat cămaşa în sus, pînă cînd îi dau bulbucătura unui gheb. Se'opri la chioşcul de ziare de lîngă „Tufli", cumpără toate trei ziarele ieşene — ***Opinia, Evenimentul*** şi ***Mişcarea*** — şi, împlîntîndu-şi picioarele în şuvoiul gălbui de la marginea trotuarului, desfăcu primul ziar. Crăcănat în mijlocul apei, care gîlgîia şi clăbucea în jurul gleznelor brune, cu ziarul desfăşurat în mini, căută, căută, cu fruntea încreţită, silabisind cu furie primele cuvinte ale veştilor internaţionale şi politice, lepădîndu-le, căutînd, căutînd, cu o involuntară respiraţie de înot, pînă cînd, printre reclamele ***celorlalţi,*** o găsi, mirosind a cerneală proaspătă, pe cea aşteptată — ş-atunci, lăsînd ziarul să-i spînzure într-o mînă, contemplă oraşul inundat, cu aerul de ghiduşă sfidare şi impertinentă dominaţiune pe care-l are statuia necuviincios intitulată: Manekennpiss, din oraşul Bruxelles.

Controla şi celelalte două ziare: reclama era. Pături ziarele. Şovăi o clipă, cu coada ochiului spre casă: trebuia să pregătească masa... Se scarpină. Dar streşinile cîntau şi şuvoaiele curgeau la vale, murdare, de culoarea zdrenţelor, cu o golănie şi o nepăsare suverană! Porni cu şuvoaiele miloase, şuierînd ca-n codru, privind cu o compătimire ironică ghetele trecătorilor înghesuiţi pe lîngă ziduri în aşteptarea trăsurilor. Nu mai existau străzi, nici pietoni. Curgeau la vale nişte ape tulburi, dînd sunet de gargară fluvială oraşului. Şi Clonţ venea cu ele, desculţ, mîndru ca un cîrmaci pe pluta lui. Se abătu la dreapta, pe strada Banu, împreună cu apa drotată de grabnica ei curgere pe bolovani.

— Notki! răsună glasul copilăresc, trîmbiţător de bucurie.

Peste drum de poarta dosnică a Liceului Naţional — ieşirea şi intrarea elevilor —, subt streşina unei case, era dugheana lui Notki, alcătuită dintr-un scăunaş pe care şedea vînzătorul şi două coşuri cu marfă: într-unui, covrigi uscaţi cu sare, covrigi cu susan,

crafle şi cornuri cu nucă; în celălalt, începînd cu alune prăjite şi isprăvind cu zaharache şi pistil de caise, toate acele aperitive dulci, care, după avizul părinţilor, strică pofta de mîncare şi stomacul copiilor. Notki', cu palton verzui, şi vara şi iarna, roş şi pistruiet pînă şi pe mini, părea făcut din turtă dulce, susan şi rugină.

La apariţia lui Clonţ, faţa lui Notki se acoperi de un zîmbet arămiu ca lumina unui samovar aprins.

— Ce faci, bre Clonţ? Ci, te-ai făcut de-acu mitropolit?

Nu-l mai văzuse de cinci zile.

— Salut, vorbi Clonţ cu demnitate şi mister, călcînd pe trotuar. Vîrîse sulul ziarelor în pantaloni, ca să aibă amîndouă mînile libere. Se apleca asupra coşului cu zaharicale, dădu la o parte muşamaua şi începu să caute. Răscoli toată marfa, strîmbînd din nas, dispreţuitor, cîntărind în mînă tot ce apuca, mereu nemulţumit, avînd aerul că tot ce vede îi supără privirea şi tot ce miroase îi nemulţumeşte nasul. Notki îl privea, cu buza răsfrîntă şi sprincenile ridicate.

— Bre Clonţ, da' fudul te-ai mai făcut!

In sfîrşit, alese două suluri de pistil de caise, crenelînd c-o muşcătură capătul fiecăruia, şi un zaharache pe care îl vîrî în gură ca pe-o ţigară. Apoi luă ţuhalul care-i servea lui Notki de umbrelă, îl aşeză pe marginea trotuarului, reveni, întinse lui Notki unul dintre ziare, ***Opinia,*** şi, aşezîndu-se calm pe ţuhal, îşi lăsă picioarele, visătoare, în energia şuvoiului de lîngă trotuar.

Se dădu complect deliciului de-a suge un zaharache dulceag şi fad, în timp ce, lipită de cerul gurei, o bucată de pistil se topeşte acrişoară şi aromată în saliva abundentă. Cu coada ochiului privi spre Notki: îşi pusese ochelarii şi cetea.

Clonţ aşteptă. Cînta în el bucuria, ca ploaia în oraş. Dar nu-i plăcea să se grăbească nici la zaharache, nici' la bucurii. Notki nu ştia nimic. Credea că-i tot vînzător de ziare. Muşcă o nouă bucată de pistil, lipind-o de cerul gurei. Bucata de zaharache diminua.

Notki cetea. îl prinse nerăbdarea. Rupse foaia primă din ziarul ***Mişcarea,*** făcu o corabie şi-i dădu drumul pe apă. Apoi scuipă şi vorbi imperativ:

— Notki, ceteşte tare ce zice în pagina patra, sus în stînga, lîngă „Dacă vreţi să fiţi frumoasă întrebuinţaţi numai produsele «Flora»"... Hai, Notki, şterge-ţi ochelarii, şfichiui glasul nerăbdător.

Şi Notki, cu glas nazal şi cu un accent evreiesc, tare între accente ca mirosul usturoiului printre mirosuri, descifra următorul anunţ, scris cu litere groase:

„Copii, bucuraţi-vă!
O dată cu venirea primăverei,
In centrul oraşului, pe esplanada
Rîpei galbene,
S-a deschis
O
Mare fabrică de zmeie
Praştii
Arşice colorate
Mingi de petică
Etc.,... etc.,... etc..."

Pe măsură ce Notki cetea, gura lui Clonţ se lărgea, prefăcîndu-i zîmbetul dintr-un crai-nou de sclipiri într-o adevărată semilună de dinţi robuşti cu gingii ca pomuşoara.

— Ei?! făcu Notki, privind peste jumătatea sticlelor de ochelari, cu colţurile buzelor aplecate.

— Fabrica i-a mea, Notki, proclamă Clonţ, cu nările dilatate.

— Taci, bre!

— Să-mi sară ochii pe plită dacă te mint! se răsti Clonţ, răsucindu-se.

— Bre Clonţ, te-ai făcut de-acu negustor?

Dădu să răspundă, dar tresări şi saltă în picioare. Un formidabil şuier haiducesc răsunase deasupra murmurului lichid al oraşului.

— Salut.

Dădu să plece.

— Moi, Clonţ, plăteşte consumaţia?

— Treci pe la fabrică, Notki!

Ciorna anunţului cetit de Notki în ziarul ***Opinia*** din 2 aprilie 1910 trecuse şi pe subt ochii lui Petru, care obiectase că „esplanadă" e pur şi simplu absurd; că „mare fabrică de zmeie" trebuie înlocuit, aproximativ onest, cu „un atelier de zmeie" ; şi că luxuriantul „Etc, etc." trebuie suprimat, deoarece jucăriile de vînzare se limitau la cele specificate.

Punctul de vedere al lui Ion Ion nu se schimbase, aşa că anunţul apăruse întocmai. De altfel, în ce priveşte publicitatea şi negocierea produselor trinităţii Petru — Ion Ion — Clonţ, Ion Ion avea cuvîntul hotărîtor. De asta, Petru îi şi spunea cîteodată Şmil, uneori cu o nuanţă pejorativă, alteori admirativă.

Clonţ, factor subaltern al trinităţii, n-avea dreptul să poreclească decît în sinea lui, ceea ce şi făcea. Devenit deodată negustor, adică industriaş, prin voinţa stăpînilor şi comanditarilor săi, Clonţ n-avea emoţia debutanţilor, fiindcă pentru el viitorul nu exista. Trăia în spaţiu — mîncînd marfa lui Notki — nu în timp avînd grija plăţii. Şi spaţiul, după cum se vede, îi era prielnic. Fusese văcsuitor de ghete, vînzător de ziare, debitant de cărţi poştale, evantalii de hîrtie şi rondele de cauciuc pentru călcîie; figurant la teatru în piesele cu pitici; cotiugaragiu, ş-atunci comanditat; condusese măgăruşul cu afişele Circului Sidoli pe toate uliţele şi prin toate măhălălile Iaşului, percepînd taxa de cinci bani de la fiecare amator de echitaţie biblică — exploatare cu totul neprevăzută a urecheatului destinat numai tracţiunei reclamelor; vînduse braga, precum şi rahat cu apă rece, vara — castane, smochine, pere, mere, nuci cu glazură, trase în ţepuşe de lemn, iarna — şi isprăvise, deocamdată, prin a fi modelul lui Petru, apoi „omul de încredere al lui Petru şi Ion Ion —, le făcea grijitură şi ordine în odăi, cafelele negre în şopron, le călca pantalonii, le ascuţea briciul — şi, în sfîrşit, industriaşul lansat de ei prin publicitate. Avea doisprezece ani neîmpliniţi, ştia să vorbească evreieşte, cunoştea şi cîteva expresii ţigăneşti; alte limbi străine nu învăţase. De cînd vînduse ziare, deprinsese literile de tipar. Doi dinţi

superiori se avîntau din şirul clar al celorlalţi, împungînd agresivi de sub buza de sus, şi altfel răsfrîntă, ceea ce dădea gurei lui înfăţişarea poreclei care-i ţinea loc de nume şi pronume.

Cîteva zile după apariţia anunţului de mai sus, aceleaşi ziare publicară cu litere cursive următoarea informaţie: „Aflăm cu plăcere că anul acesta, cu prilejul concursului interşcolar de oină de la 10 Mai,, subt auspiciile societăţii de gimnastică din localitate, va avea loc un concurs de zmeie pentru copiii pînă la paisprezece ani şi un concurs de tragere la ţintă cu praştia, pentru copiii pînă la şaisprezece ani. Cel dintîi concurs va consta din lupte de zmeie, două cîte două, eliminatorii. Se vor acorda cîte trei importante premii în numerar, precum şi numeroase menţiuni onorifice. Cercurile autorizate asigură că Ministerul Instrucţiunii Publice se va asocia la această binevenită iniţiativă, care nu urmăreşte decît ilustrarea maximei strămoşilor noştri, romanii: «Mens sana in corpore sano». Pentru lămuriri, publicul se va adresa cunoscutului şi apreciatului caricaturist Ion Ion,, neobositul secretar al societăţii de gimnastică."

— Şmil! exclamase Petru cînd Ion Ion îi arătase^ cu un gest jupiterian informaţia tipărită fără prealabil control.

La drept vorbind, însă, campania de reclamă întreprinsă de Ion Ion era pe deplin îndreptăţită. Noua industrie, înainte de-a produce, devora. O ultimă serie de cheltuieli exasperase pe Şmilul din Ion Ion.. Pînă a nu adăposti o „mare fabrică de zmeie", ograda lor n-avusese, propriu-zis, gard. Dar comerţul, cînd nu-i ambulant, nici clandestin, presupune o firmă.

O găsiseră; un zmeu de lemn, pe care Petru pictase saltul delirant al unui clown — scufă vişinie, galbenă şi verde cu chenar de zurgălăi, ilară faţă de faianţă,, buze de sfeclă, nări trîmbiţătoare, bufantă haină tricoloră — întregit prin şuiala pestriţă a cozilor, înfipt într-un par, zmeul-reclamă avea şi zbîrnîitoare; în vînt, aerianul pinten zornăia frenetic, atră-

gînd neapărat urechea, apoi şi privirea trecătorilor. Deşi înzestrat cu un zmeu, parul tot par rămînea, ca un accent de loc viran — „respingător pentru delicateţa înnăscută a mamelor din elită", — monologase Ion Ion, contemplînd cutiile de sardele şi compot, tinichelele, cojile, zdrenţele, ghetele şi galoşii în stare de putrefacţie şi beatitudine, printre alte gunoaie clădite de vînt şi ploi nu departe de casa lor.

Aşadar, după o grabnică mobilizare a conţinutului buzunarelor, şi mai ales a creditului, gardul răsărise. Totodată, parul primitiv fusese înlocuit cu un stîlp multicolor: înfăşurat în cozile zmeului zugrăvit, amintea, în enorm, acele paiaţe cu mîner, legănate deasupra unui zîmbet, de mînuţa copiilor din leagăn. Văzută pe dinafară, printre gratiile gardului nou, casa apărea dărăpănată. Alte cumpărături: var, căldare, badana. Clonţ îi refăcuse tenul, chituind şi văruind. înnoirea casei impuse cîrpirea şopronului. Oportun şi gratuit, mărul ale cărui crengi se răsuceau rotat peste casă înflorise, cruţîndu-le o ultimă cheltuială: refacerea acoperişului.

între camarazii pictori, Ion Ion era poreclit „împăratul" sau „Pater noster", nu din pricina unui raport de filiaţiune, ci din pricina supremaţiei fizice, unită cu o indiscutabilă autoritate morală. Trupeşte, faţă de ceilalţi, era ca harta imperiului moscovit, asiatică pe cît europeană, alături de celelalte stătuleţe ale vechiului continent. Ca o sfeclă printre ridichi, ca o majusculă printre minuscule şi ca o popică printre piesele de şah, Ion Ion îi domina. Natura intenţionase să-1 facă elefant. Tocmai cînd îi schiţase capul de culoarea cenuşei, pornindu-i kilogramele trompei de pastă lungă, se răzgîndise umoristic. Aşa că făptura lui omenească, de grandioase proporţii, păstrase în esenţă şi cantitate întîia intenţie a naturei, exprimînd-o însă pe a doua. Avea ochi mici, urechi ample, dinţi de fildeş şi o năstruşnică mobilitate de zîmbet, subt arcul de triumf al nasului, amintitoare a şfichiului agil de la capătul trompei masivului patrupicioare.

Prezida două mese de ţapi, alune americane, covrigi optulari, lavaliere şi plete, la berăria „Luther", care, o dată cu căldurile, îşi scosese mesele afară şi orchestra în vitrina geamlîcului. In faţa lui Ion Ion, o halbă îi onora distinctiv statura şi prestigiul. Răsturnat pc scaun, cu picioarele ieşind pe subt masă printre scaunele din faţă — ca un tren mai lung decît tunelul prin care trece — acompania orchestra cu mugete modulate —- nuanţa trombon sau contrabas — şi bombăniri saltatorii, nuanţa tobă mare. Celelalte glasuri — ale „puişorilor", deghizate în trîmbiţe, violine,. violoncele, piculine şi fligoarne — îl urmau, dînd fiorituri neprevăzute orchestrei care asuda în geam.

Se auziră ţipete frenetice; cu mişcări zăpăcite derîndunele, mici derbedei desculţi, în zigzag, răspîndiră din masă în masă fîlfîirea ziarelor de sară.

— Hooo! făcu Ion Ion, cu timbrul trombon profund.

Inhăţînd de spate pe vecinul său, se ridică, înălţîndu-1 cu scripetul braţului, îl împlîntă perpendicular cu tălpile pe scaun, îi trecu ziarul în mînă, potrivindu-i braţul statuar:

— Ceteşte, puişorule, rar, tare şi nuanţat, că ai urmat la declamaţie cu State Dragomir.

Se făcu tăcere.

— „Casa năzdrăvăniilor", anunţă glasul.

— Tot omul să asculte şi să tacă, porunci Ion Ion.

Se răsturnase pe scaun. Ghetele-i apărură dincolo» de masă, vrednice de a purta şoşonii supranaturali expuşi în faţa magazinelor cu încălţăminte.

Lectura fu auzită de toţi consumatorii, ca o proclamaţie pentru cetate.

La încheierea ei, răsunară urale, pupături, aplauze,, şi furtuna se porni în monom, pe strada Lăpuşneanu,. cu Ion Ion în frunte. Fiindcă intră Ion Ion, intrară toţi, ca puii după mamă, la magazinul Orenştein;. reapărură cu trîmbiţi de carton în mînă, şerpuind pelîngă trecători, gravi, demni, dînd cîte un sunet scurt din pîlnia multicoloră.

Ieşea o mamă cu un copil şi un zmeu de la domiciliul Petru-Ion Ion-Clonţ; se dădu la o parte cu un. zîmbet din faţa salutărilor în serie ale carnavalescului convoi.

— Petru inimioara mea, tu acasă nu mai sta!... Suflaţi, puişorilor!

Trîmbiţele sculate spre cer gîgîiră lung.

Se aduna public în faţa casei.

Clonţ ieşi din şopron, cu gura pînă la urechi. Ion Ion apăruse din casă, în faţa frontului trîmbiţător, călare pe un căluţ de lemn cu roate, ţinînd în mînă o darabană. Din răsputeri, cu obrajii congestionaţi ca ai cimpoierilor, trîmbiţaşii pedeştri nechezară în faţa căpitanului călare.

— Tăcere, puişorilor, comandă Ion Ion ridicînd bagheta în sus, cu gest de sceptru.

— Clonţ, unde-i Petru-cel-Mare?

Prompt, Clonţ se caţără în măr, întinse capul, cercetă acoperişul.

— Nu-i! răspunse el coborîndu-se o dată cu roirea trandafirie a florilor de măr.

— Vînzarea? urmă Ion Ion succint.

— Cinci lei, răspunse Clonţ, descinzînd, fără şovăire, eliminînd o fracţiune necesară furniturilor strict personale de la Notki.

— Dă-i.

Pataca de cinci lei cu efigia regelui Carol decora palma lui Ion Ion.

— Lipeşte asta pe uşă, la vedere.

li întinse ziarul cu articolul. Cu clei de morun — luat de la fabrica de zmeie — ziarul fu lipit pe uşă, în timp ce căpitanul bătea darabana şi trîmbiţele trîmbiţară.

— Să-1 trimiţi pe Petru la „Pavilion".

Căpitanul îşi luă calul subţioară, petrecu şnurul tobei pe după gît. Porni.

— Cîntaţi, puişorilor, pentru onor!

Puişorii suflară. Gîgîitor ca panica unui cîrd de gîşte, descriind un arc prin faţa casei, monomul porni spre „Pavilion", făcînd un pas de defilare pe lîngă zmeul-reclamă şi expulzînd cu lovituri de foot-ball tinichelile, cutiile de conserve şi galoşii depozitaţi în faţa casei.

In urma lor, cu un gest nostalgic de sărutare spre stele, Clonț îmbucă şi trase în sus cu degetele-nmănunchiate beteala albă a unei felii de halviță.

Iată foiletonul care-l determinase pe Ion Ion să încingă toba şi să încalice calul cu rotițe, cîştigat la o tombolă:

„Casa năzdrăvăniilor

Se află în mijlocul oraşului pe limba de pămînt — ade" vărat făraş de gunoaie — care coboară spre terasa Râpei-Galbene, în fața Hotelului-Bejan. La poartă zbîrnăie un zmeu, e de lemn, aşadar: firmă. Deschizi portița. Un băiețel, de vreo nouă-zece ani,abea îmbrăcat, te întîmpină c-un aer dezghețat:

— Vreți să cumpărați un zmeu?

Răspunzi zîmbind «da», deşi tîmplele ți-s sure şi nici tată nu eşti.

Intri deci, urmîndu-1 pe negustorul de zmeie într-o şură. Copilărie, copilărie cu pantalonii rupți şi genunchii zgîriați pe maidane de mahala!

Nici o pagină de literatură nu mi-a evocat mai viguros icoana copilăriei — nu a copilăriei boiereşti, cu bone, saloane şi rîzgîieli răsfățate, ci a copilăriei golăneşti, liberă, dezmățată, temerară şi superbă — decît această şură plină de armele ei năzdrăvane: zmeul, praştia, mingea de petică, arşicele. Ieşite din mînile unui copil care făcîndu-le s-agîndit mai mult la joacă decît la cîştig, în ele palpită viața. Sînt create. Iată zmeielemari şimici, roşii, galbene,albastre, portocalii, verzi, albe, mirosind a «pap» şi a clei de morun, cu bobina de sfoară, cumpărată de la băcănie, alăturea, depănată pe o bucată de lemn cioplit cu briceagul, cu cozile pe draniță, în smoc bogat ca un penaj de piele roşie. Iată praştiile, spaima ferestrelor, făcute din cracane de lemn — adunate, cu ce acrobații, de prin copaci — egalizate şi curățite cu briceagul, cu cele două benzi de gumă legate cu un meşteşug hirurgical de capătul cracanelor, şi peticul de piele de mănuşi din care țîşneşte piatra. Iată mingile de petică, aceste surori de vară ale bulgărilor de zăpadă, şi iată şi arşicele, prestidigitația degetelor copilăreşti... pe prispa unei biserici sau pe marginea unuj trotuar pe care se şterge geometria în cărbune a şodronului... Şi toate aceste nu se vînd într-o magazie cu vitrină, rafturi, casă şi condici de comerț, ci într-un şopron plin de dranițe, coli de hîrtie, aşchii de lemn, vopsele, tinichele cu pap şi clei de morun mirositor. în acest şopron anii maturi dispar vertiginos, şi de aceea, în clipa cînd am întins mîna spre un zmeu, nu mai eram omul cu tîmplele surite pe o masă redacțională.

— Cum te numeşti, băietele?

— Clonț.

— Şi mai cum?

— Clonț.

Ați înțeles, nu?

Dar n-am isprăvit povestea. Alături de şopron e o casă de curind văruită. Acolo am descoperit minunea care o întregeşte pe cea din şopronul lui Clonț. Expun doi pictori. Unul e de mult cunoscut concetățenilor mei prin caricaturile profund originale reproduse de toate ziarele locale: e d. Ion Ion. Ceea ce frapează însă, cînd vezi caricaturile sale grupate laolaltă, e concepția unitară exprimată de diversitatea lor. Majoritatea caricaturiştilor defigurează modelul, în măsura utilă efectului umoristic; caricatura lor e o glumă, un calambur optic; a domnului Ion Ion e o metaforă, revelatoare a esenței modelului Caricaturile domnului Ion Ion acuză caracterul animal şi vege. tal al oamenilor, fără insistențe pitoreşti, dar grosolane şi superficiale. Cutare om caricaturizat e bufniră nu fiindcă e împodobit cu penajul şi ghearele pasării de noapte, ci fiindcă, eliminînd din model ceea ce difuza similitudinea cu bufnița, a redat numai ceea ce exprimă hieratica visare cu ochii deschişi a acesteia.

Dar despre talentul domnului Ion Ion am mai vorbit; subliniez numai o reputație formată, în plină şi binemeritată creştere.

Numele celuilalt pictor e complect necunoscut: Petru Diacu. Nume sau pseudonim? Nu ştiu. Dar silabele care-1 compun astfel s-au şi individualizat în mintea mea, cu o claritate de constelație. Expune vreo zece pînze. Mai în toate, copij care se joacă la periferii ieşene, în sordida mizerie a mahalalelor, O pînză reprezintă Bahluiul în dreptul Podului Roşu. Drojdia de oraş, scursura de canale, curge prin vadul murdar şi neregulat. Pe-un mal, cîteva siluete de evreice, cu obrajii de o paloare murdară, cu părul prea negru, strînse în şaluri; la capul podului — un evreu bătrîn, somnolînd lîngă cofa cu mere

murate. In fund s-a stins violența unui apus de soare, lăsînd perspectiva de pulberi aurite, împăienjenite, care poartă în ele chemarea depărtărilor. Pe malul apei, care curge cafenie, grasă, plină de curcubeiele otrăvite ale putrefacțiilor, un copil desculț a îngenunchiat. Cu mina întinsă, aplecat delicat asupra apei ca asupra unui lan de trandafiri în care ar fi prins un fluture, dă drumul unei corăbii de hîrtie. Apa e puturoasă, dar o corabie a pornit pe ea, şi toată priveliştea de mizerie evreiască, duhoare de canal şi colb e transfigurată de ochii acelui copil în care o corabie legendară ca a argonauților a plecat spre semnul fabulos al unui soare...

O altă pînză reprezintă un grup de plozi, înconjurînd pe unul mai mare, care ține-n mînă sfoara zmeului înălțat. Picio-a rele copiilor izbucnesc într-un elan superb, de izvoare țîşni-toare, de pe un maidan. O cioară moartă, cu trupul mîncat» sanghinolent întunecat, cu aripele-ntinse, dă un efect de fast macabru, prin gama de culori surde desfăşurată-n aripele ei. Mat de negru carbonizat, lumină de diamant negru, negru gras de păcură, negru de prună afumată, albăstrui de prună brumată şi violetul negru al cireşelor amare. E un adevărat evantai iu al putrefacției, stropit cu verdele veninos al muştelor de cadavru. In jurul ei, de un verde inocent care rîde, cîteva fire de iarbă primăvăratică. Şi cerul e de primăvară. Cerul acela! E o simplă culoare albastră, tare, egală, în arcada ei vibrantă. Un albastru care prin bogăția lui evocă esențele de trandafiri ale orienta-lilor: parfumul unui lan întreg închis într-o fiolă. Cer vrednic prin puritatea lui să acopere colonadele templelor greceşti.

Zmeul înălțat în acest cer nu-i nici roş, nici verde, nici galben. Cu o îndrăzneală care dovedeşte conştiința resurselor talentului său, pictorul 1-a făcut tot albastru, ca şi cerul, şi totuşi albastrul cerului e lumină, pe cîtă vreme albastrul zmeu-lui, deşi scăldat în soare, e hîrtie.

Dar să revenim pe maidan, la grupul copiilor adunați în jurul celui care ține sfoara zmeului. Din ceea ce au făcut înainte de-a privi zmeul , vezi copilăria liberă pe un maidan. Se jucau, zburdau. Unul trăgea cu o ață o cutie de sardele; altul, cu o varga de fier îndoită la capăt, mîna un cerc lat de butoi. In clipa cînd au privit zmeul au uitat tot: şi maidan, şi joacă. Picioarele lor au un elan comun spre cer. Şi pe fețele lor răs-turnate, cu ochii orbiți de lumină, se răsfrînge splendoarea înfricoşătoare a unui miracol. învierea lui Isus, sau înălțarea unui zmeu? Nu mai ştii...

Dar cerul acestui tablou, în care e zborul, şi fețele acestor copii răsturnate în sus te urmăresc, dilatîndu-ți sufletul: albastru, albastru, albastru...

Domnule Petru Diacu, sînt un gazetar bătrîn, reputat acru şi veninos printre pictori şi literați. Cu drept cuvînt. Rubrica mea de însemnări artistice din ultimii ani, cu rare excepții, n-a fost decît o bătaie de covoare imprimate, din care ieşea praf şi cădeau larve de molii. Pe dumneata însă, animator necunossut al casei năzdrăvăniilor, te rog să primeşti din pragul ei, cu fruntea sus, adîncul, plecatul şi tremurătorul salut al unui om bătrîn care cinsteşte astfel majestatea vieții, a talen-tului şi a tinereții."

Aflase cu o zi înainte că o şatră de țigani fusese expulzată de autorități. Dis-de-dimineață se luase pe urmele ei, vînătoreşte. O ajunsese tocmai la Repedea în deal, unde tabăra de coviltire poposise. Se întorsese c-un carnet plin de crochiuri, fără pălărie. I-o furaseră; o pălărie veche de pîslă. Dar el îi furase pe toți, şatra întreagă, cum ai fura un şal oriental, cu arabescul dancilor în tumbe, cu roşul violent al fustelor destrăbălate, cu şerpii în spirală ai pletelor şi petele de aur ale salbelor.

Era bogat, era bogat ca un vas antic de aramă, atuncea dezgropat, avînd pe coapse barbare sarabande, şi-năuntru germinații proaspete de primăvară.

Dar mai avea şi roşia ofrandă a unei garoafe!

O! clipă tînără de soare!

Se întorcea din dealul Repedei, descoperit, avînd în nări ca mînjii, miros de iarbă crudă, vînt pe frunte, şi-n ochi pete de verde — păduri, păduri — ca sunete de talgere pentru marele joc al primăverii.

Gîlgîia pe zarea de apus, în nourii de seară, un soare roşu ca vinul de Burgundia. Auzise paşi desculți gonind în urmă-i. O țigancă-1 ajunsese. Se oprise sus pe culme, lîngă el, proiectată pe roşeața apusului, venind parcă din soare cu o garoafă-n mîna brună. O ştia. O schițase fumînd lîngă şatră, cu picioarele încru-

cişate pe pămînt, arătînd glezne iuţi ca arcuşurile ceardaşului. Ţinea-n trei degete ciostîrcul de ţigară şi parcă muşca lacom dintr-o piersică zămoasă. Un zîmbet îi dilata nările puternice şi avea buze pline, hrănite cu aceleaşi sucuri care se aprind în coarne şi în zmeură.

Acolo sus pe culme, desprinsă din roşeaţa zării, îi dăruise o garoafă.

— Ca tare eşti chipeş, balaiorule!

Îşi zîmbiseră prin vîntul de primăvară. Se răsuceau triluri de păsări prin adierile de iarbă nouă, frunză veche si pămînt întinerit în veşnicii de primăvară.

Nu!

Plecase numai cu garoafa clipei roşii. Şi îi părea că dacă ar fi întins braţele spre cer, în faţa zărilor de sînge, ar fi-nflorit în roşu ca un măcieş.

Coborîse cu el, de la Repedea la vale, o bucolică noapte de primăvară cu o stea în mînă, cu miros de fumuri acrişoare, cu behăirile mieluţilor de lînă-n-mugurită, cu sunet de tălăngi, cu scîrţiit de care — ,apoi cu clopot de tramvai, cu becuri galbene şi sfîrîit de ceapă în tingiri. Mîncase la o crîşmă de rohatcă, cu pîne multă şi-un pahar de vin acrit, dat duşcă-ntr-un fior.

Ajunsese acasă cu obrajii arşi de soare, prăfuit şi năduşit, şi intrase şchiopătînd fiindcă în poartă lepădase un călcîi ieşit din ţintele de lemn.

Ca un obraz îndelung lipit de un altul, apa din putină păstrase căldura zilei de primăvară. Mirosea a doage putrede şi a ploaie călduţă.

Luna era în măr, cu Clonţ împreună. Subt măr, gol, Petru umplu stropitoarea, trecîndu-i-o lui Clonţ, călăreţul crengilor în floare.

— Una, două, trei... stai!

îşi scutură grumajii luminoşi, străpuns de panica apei reci.

Clonţ, gealatul recelui fior, rîdea, privind ceafa c-un rotocol de lună.

- Hai!

Şi recele fior căzu de sus, multiplu, des. C-un fîşîit murmurător, apa înspicată porni în snop de culoarea lunii, îmbrăcînd în fluidă beteală trupul gol. Se scuturau şi flori încete.

în picioare pe-o rogojină veche, subt firele curbe de apă şi razele de lună, trupul era alb ca mierea tînără de tei, abea c-o undă blondă. Părul, blond de-a binelea, blond rumen ca al pînii scoase din cuptor. îi curgeau şuviţele în ochi, ude, şi se scutura fericit, dîndu-şi-le înapoi. Chip lung şi viguros oval, curat ca sunetul aurului, iluminat de ochi şi dinţi. Ochi aurii, rotunzi, făţişi subt gene violente şi sprincene curbe; dinţi albi, croiţi pentru surîsul veşnic şi pentru muşcătura sănătoasă: podoabă de lup tînăr.

Rîdea copilăreşte, lacom de apă ca spicul, robust ca un pui de viking, cu umeri laţi, şold îngust şi pîntec dur — gol, dar înzeuat de nuditatea împletită din muşchi cu clar relief şi umbrele lor albastre.

Umplu din nou stropitoarea, i-o trecu lui Clonţ, care i-o revărsă şi mai de sus.

— Pistonul!

Clonţ scoase sita stropitoarei, lăsînd să cadă biciul gros al apei peste pieptul încordat. Elastică, apa lovea muşchii vîrtoşi, sărind în stropi.

...Pînă cînd putina secă.

Se întîmpla aceasta la ceasul cînd oamenii, după o zi de muncă şi digestie, desfac ziarele, căscînd.

Să te simţi curat — trup şi suflet — ca prisacarul vrednic de mirosul albinelor, într-o cămaşă cîrpită-n spate, dar mirosind frust a săpun de rufe; să te simţi răcorit, destins, cu trupul ca un mare zîmbet de spadă în iarbă; întins pe-acoperişul unei case, printre crengile unui măr înflorit, cu luna deasupra, fumînd o ţigară groasă de Iaşi; cu o zi nouă în faţă, opacă, dar strălucitoare ca un scut de argint îndărătul căruia, vîrf de lance sau frunte plecată, vine viitorul — e de ajuns.

Se auzi o bolborosire de tablă. O umbră lunecă pe lîngă el şi rămase suspendată de o creangă amarului, ca un desag într-un cuier de dantele.

Petru zimbi, dînd fum gros pe nări.

Glonţ se dădea de-a săniuţa, în lipsa lui Ion Ion. Se căţăra în vîrful acoperişului, inspecta hornul, şi de sus îşi dădea drumul la vale pe fundul pantalonilor, pînă cînd streşina-1 sălta în pom. Mai veneau şi pisici pe acoperiş, cu fulgere în ochi, pentru cîntările de coarde şi aprigele lupte ale dragostei; apoi stelele, vîntul, frăgezimile întîilor răcori de noapte.

Avea o sete vegetală de aer, apă şi soare. O dată cu primele zile de primăvară se culca afară, oriunde, în cerdac, în iarbă, pe-un pat de campanie, înfăşurat într-o pătură sau numai în pelerină, dormind la nevoie ca ţăranii cu o piatră sau un lemn drept căpătîi. Iarna dormea cu fereastra deschisă. Zidit în: întuneric opac şi-n miros închis de odaie nu putea dormi. Astfel, somnul trecea uşor şi clar deasupra lui, ca apele de munte peste prundul lor. Se deştepta zîmbind. **Ii** plăcea să meargă-n ploaie, cu capul gol, s-o simtă pe obraz, să-i simtă botul umed pe latul palmelor întinse. **Ii** plăceau copacii, iarba verde, florile, îi plăceau şi oamenii, mulţi laolaltă, curgînd pe străzi, pe care-i cerni priri sită ca nisipul aurifer, pînă cînd sclipeşte captiv aurul cel feciorelnic, îi plăceau copiii fiindcă-s nebuni ca vîntul şi ca ploile de primăvară.

Te arunci în viaţă ca într-o cascadă, cazi cu ea, îţi vîjîie urechile şi eşti în clocot alb de spume.

Fericirea: ...e cerul, care-ţi răstoarnă capul pe spate ca o sărutare, e pămîntul atletic cu munţii şi pădurile, sînt mările, enorma lor privire de comoară subt pleoapele de piatră ale depărtărilor, e soarele, e luna, sînt stelele, nourii şi florile —- şi e viaţa aruncată pe pămînt ca o minge, să sară, elastică, salt înalt — e inima mingea... De ce stă? Oh! Să-ţi fie viaţa ca o lance aruncată pînă-n stele, pînă-n stele...

Adormise. Şi aceeaşi ţigancă, prin somn, îi întinse o garoafă.

*

„Puişorii" mult ospătară şi băură pînă la unu, aşteptîndu-1 pe Petru-cel-Mare. La unu, hotărîră o regeneratoare incursiune pe străzile laşului şi apoi o descindere la faţa locului, adică la domiciliul celui absent. Pe lîngă calul de lemn, care prezidase banchetul, de pe masă, înconjurat de sifoane, călărit de crenviirşti, purtat apoi subţioară; pe lîngă toba atîrnată de gît, Ion Ion, însufleţit de capricii izvorîte de-a dreptul din ultimile păhăruţe de cognac îşi împodobise marile urechi sanghine cu cîte doi raci fierţi, legaţi cu sfoară, în chip de cercei, aşa cum îşi atîrnă copiii cireşile de mai.

— Vouă nu vi se pare că miroase de-ajuns de infect? întrebă Ion Ion, umflînd nările grozavului său nas.

— A ambrozie miroase, măria-ta, răspunseră în cor puişorii.

— O iluzie! o iluzie! zîmbi mulţumit Ion Ion, scuturîndu-şi capul ca un clopoţel zglobiu, cu zulufii roşi ai racilor.

Dar racii, pe lîngă miros, oarecum neplăcut după masă, mai aveau şi zeamă care prelingea picături tulburi pe obrajii şi gîtul lui Ion Ion.

— Puişorilor, au nu burează?

— Numai stele, măria-ta! îl încredinţară puişorii din urma lui.

— O iluzie! o iluzie! se bucură Ion Ion, săltînd cu paşi de baletistă.

Puişorii îşi umpluseră simetric buzunarele cu ridichi şi alte' trufandale leguminoase, după recomandaţia duioasă a lui Ion Ion, care pretinsese, cu lacrimele-n ochi, că puişorii lui au devenit baloane şi că dacă nu-şi pun lest de ajuns, îi pierde-n stele.

In mîni purtau demni sifoane duble, pentru orice eventualitate, sifonul avînd tripla însuşire de-a lepăda, cînd e plin, o impetuoasă lance apoasă, cînd e gol de-a exprima dispreţul printr-un strănut gazos, şi la nevoie puţind sluji de armă efectivă.

Darie, sergentul de noapte, cu nas roş, vameşul tuturor beţiilor, îi privi comprehensiv, dînd din cap. Trecînd prin faţa lui făcură pas de defilare, lovind cu talpa în asfalt, şi-**1** salutară cu o salvă de sifoane. Descinseră pe strada Lăpuşneanu. Un cine cu piciorul ridicat lîngă un zid făcea apoase umbre chinezeşti.

— Hooo!

Cinele fugi, dar hipnotizați, într-acelaşi loc, sloboziră pe rînd sifoanele, repetînd operația în dreptul firmelor evreieşti. In fața termometrului cu dimensiuni de drug, al opticianului Ostapovici, Ion Ion fu cuprins de un mare parapon:

— Ce ziceți, puişorilor? Un biet termometru orfan, fără amici şi fără rude... Celsius îl cheamă, izbucni Ion Ion cu un suspin amar.

Nu-l lăsați, puişorilor, că-i mort de frig: optsprezece grade.

Şi puişorii îl dezrobiră, zmulgîndu-l din belciuge, după care, întinzîndu-l pe trotuar, îl înconjurară în genunchi ca pe un scump cadavru, şi aplecîndu-se cu toții, suflară din răsputeri în recipientul de mercur.

— Odihnească-l Cel-de-Sus! oftă Ion Ion văzînd că mercurul nu se mai suie şi, compătimitor, îsi aruncă surtucul peste fața lui Ceîsius.

Convoiul deveni funebru, coborînd la vale. Doi purtau termometrul, de-a cap şi de-a picioarelea; ceilalți, în jur, cîntau veşnica lui pomenire. Aruncarea surtucului peste cadavru sugerase lui Ion Ion imperioasa dorință de-a arunca tot, ceea ce şi făcu, scoțîndu-şi cămaşa, pantalonii cu bretelele şi restul, păstrînd numai ciorapii cu jartierele, ghetele, calul, toba şi racii cu cornițe de Mefisto.

Strada era pustie. Deodată nu mai fu. Un grup de persoane de ambe sexe ieşi din gangul unei case.

— Măria-ta, te vede gol inamicul, îl vesti un puişor, întinzîndu-i o pălărie.

— li interzic să c'readă aşa ceva! vorbi grav Ion Ion, bombîndu-şi pieptul, şi cu pas marțial de legionar roman, enorm, păros ca nucile de cocos, împc'dobit ca o piele roşie, în fruntea convoiului funebru, clătinîndu-şi racii fierți, trecu prin fata unei tăceri, a unui „o-oh!"

— Porcilor! răsună din urmă un glas.

Sifoanele țîşniră purificînd ocara, şi chiar împăratul zvîrli un morcov zărit în buzunarul unui puişor, gest cezarian care stîrni ridichile.

— Un mic incident! fredona țuguindu-şi buzele suav Ion Ion, făcînd iar paşi de balerină.

In dreptul unei frizerii luară mîna de tablă care ține briciul desfăcut, oferindu-i-o împăratului; o acceptă în mîna dreaptă, trecîndu-şi calul subt brațul stîng.

_ Vine! anunță Ion Ion cu glas de bas profund.

— Cine vine? Cine vine? ciripiră puişorii.

— Stai! porunci Ion Ion, înălțîndu-şi statura, ridicînd mîna de tablă roză cu briciul de tablă albastră.

— Buna sara, bueți! Hei, ați chefuit ulicuță! Buni bueți! He-he-he!

— Ha,'ha, ha! tună Ion Ion, în octavă joasă, în chip de ecou.

Şi domnul amuți, privind dihania goală şi păroasă.

Puişorii împrej'muiră prada fascinată de Ion Ion, ridicînd sifoanele, ca elefanții trompele. încadrau un domn cu barbişon roşcovan, besicle cu ramă de aur, burticică sferică, pălărie de panama, baston cu mîner de argint şi pantofi galbeni cu funde.

— Esti'beat, articula Ion Ion, fixîndu-l stăruitor.

- H î !

— Esti!

— E-he!

— încalecă! Nu, puişorilor?

— Să-ncalece!

Calul cu rotițe apăru pe asfalt.

— Calul Troian, îl prezintă Ion Ion. Domnia-voastră?

Domnul îngălbeni. Ochelarii săi cu rama de aur, zmulşi, se crăcănau pe vîrîul năsoiului lui Ion Ion.

— Palid, privire stinsă, rigiditate, diagnostică Ion Ion, măsurîndu-l prin ochelari. Puneți-i termometrul !

— Unde?

— Fiți discreți.

Capătul lui Celsius fu introdus subt brațul domnului, ca un fierestrău de lemne într-o aripă de pui fript.

— Incantațiunea micuțului copilaş, comandă Ion Ion, şi corul începu, pe două voci, tenor şi bariton, cu solo de bas:

„A fost odată un mic copilaş ce nu ştia să-noate,
A fost odată un mic copilaş ce nu ştia să-noate,
Dar, după una, două, trei, patru, cinci, şase săptămîni,
A început, a început, să dea din mîini.
A fost odată un mic..."

După ce incantaţiunea fu repetată de vreo zece ori, Ion Ion, singur, scoase enormul termometru, răsturnîndu-l vertical cu faţa în bătaia lunii.

— Optsprezece grade Celsius. E mort!

— E mort, murmurară puişorii.

— Eşti mort.

— Mort, reluară ecourile.

— Să-l îngropăm, puişorilor.

— Să-l incinerăm.

— Să-l fierbem.

— Să-l frigem.

— Să-l hăcuim.

— încalec, şopti o voce stinsă, în timp ce piciorul săltat se oferea.

— Pe calul Troian? Mişelule! Trap tu singur! Marş!

— Huooo! hăuliră puişorii.

Şfichiuit delaolaltă de toate sifoanele, alb ca de scuipat, domnul se năpusti în galop, cu pălăria strîmbă şi bastonul în lături, şi de departe, cînd întoarse capul gîfîind, buimac, să descopere un sergent, văzu deasupra streşinelor luna ca un rînjet de harap.

*

Veneau de la „Pavilion", după alt trap de şpriţuri, încărcaţi în trăsuri, sunînd din trîmbiţi de carton, cu cîte un lăutar pe capră. Ion Ion, în surtuc şi izmene lungi, călărea calul trăsurei din frunte: calul Troian tot subţioară, toba pe piept, racii după urechi, uscaţi, mîna de tablă-n buzunar, cu briciul.

Cu huruit dogit, în chiote, descălecătoarea se înfăptui, după lungile peregrinări nocturne, în faţa zmeului de Iernii. Contrabasul descinse de pe capra trăsurii lui Ion Ion; vioara d&pe-a doua capră; ţimbalul de pe-a treia.

Intrară pe poartă în frunte cu Ion Ion, garda lui Celsius venea pe urmă, lăutarii după, şi-apoi căldările cu sticle la gheaţă.

Facsimil după manuscrisul romanului *Turnul Milenei* (f.2, caiet I).

Ştefana Velisar Teodoreanu.

Ion Ion întinse braţele. Se făcu tăcere... o coardă de contrabas mugi scurt pe burduhanul preistoric. Amuţi. C-un semn, Ion Ion plecă urechea ţimbalagiului, guristul.

— ***Mulţi ani trăiască,*** la semnalul meu.

Ciocanele ţimbalului se ciuliră, arcuşul vioristului, cumpănă, se-nălţă, arcuşul contrabasului, fierestrău, se pregăti.

— In cerc, puişorilor.

Făcură semicerc îndărătul lui Ion Ion. Acesta aşeză calul Troian în faţă, îl luă pe Celsius, şi cu mîna întinsă îl propti în pămînt, bombă pieptul, ridică fruntea, îşi drese glasul :

— Cine-i cel mai mare pictor al neamului românesc? scanda Ion Ion năprasnic.

— Petru-cel-Mare! vociferară puişorii.

— Cine este mărgăritarul Iaşului?

— Petru-cel-Mare! clamară puişorii.

— Cine este luceafărul, luna şi soarele nostru?

— Petru-cel-Mare! zbierară puişorii.

— Unde este luceafărul, luna şi soarele nostru?

— Nu-i!Nu-i!Nu-i!Ooh!Ooh!Vaişiamardenoi!

— Ielele şi vîrcolacii ni l-au furat.

— Ielele şi vîrcolacii! suspinară puişorii.

— Dar jur pe Celsius că-l voi aduce! se-mbărbătă Ion Ion, bătînd cu talpa în pămînt.

— Jurăm pe Celsius!

Ca săbiile, braţele întinse proclamară legămîntul.

— Goarne, sunaţi!

Sunară. Toba bătu.

Începuse o-mbujorare-n unde vaporoase dinspre răsărit. Florile mărului zîmbiră albe-n umbra frunzelor. Şi, sus, pe-acoperişul casei, rezemat de horn, copil al zorilor cu părul blond şi dinţii albi, cu gîtul luminos şi braţele goale, Petru apăru. îl deşteptase semnul zorilor pe gene. Privi o clipă cerul: c-un lung semn de adio lumilor, o stea căzu.

C-o mînă salută steaua, cu alta oastea nebuniei, care-l aclama. Îşi scutură capul, respiră larg, întinse braţele, şi dîndu-şi drumul la vale pe fundul panta-

Ionilor, se aruncă în noua dimineață care începea cu vin, în sunete de trîmbițe, vioară, țimbal și contrabas.

*

Ceremonia plecării dăduse o carnavalesca înfățișare punctului periferic al Păcurarilor, cel însemnat de-o crîșmă cu pelin și murături vestite, și o fată nu mai puțin, întipărindu-se trainic în amintirea măturătorilor, singurii cetățeni verticali în acea clipă înaintașă zorilor, cînd noaptea, fum vioriu desprins din propria-i mistuire albastră, se destramă o dată cu elanul primelor mături și al celor dintîi cucoși.

Sosiră în goană de asalt patru trăsuri. Se alineara două cîte două, față-n față, de o parte și de alta a străzii. Un grup pregăti arcul de triumf. Serpentinele țîșniră ondulînd, încrucișîndu-se albastre, roșii, verzi, portocalii, violete, albe, împletindu-și traiectoriile suple pe deasupra cailor, trăsurilor, birjarilor, pînă cînd strada fu barată de schema în zulufi a unui curcubeu.

Alt grup rostogoli cele două butoaie din fața crîșmei, așezîndu-le, ca și trăsurile, de o parte și de alta a străzii, față în față. De pe aceste piedestale, torțile de rășină izbucniră pe rînd, înălțate de cîte-un mănunchi de brațe.

— Sosesc.

S-auzea copilăresc și pastoral clinchetul clar al zurgălăilor prin lașul adormit. Caii nechezară. De departe, torțile aprinse păreau două havuzuri de aramă, iluminînd feți ilare, gesticulări demente. La sunetul uralelor, un fior nelinişti trupul cailor și ochii lui Clonț. Dar mîna lui Petru, săltînd din întuneric, cuprinse hățurile scurt, în timp ce capul plin de fîn se apleca peste umărul surugiului improvizat. Rîdeau amîndoi, cu dinți deopotrivă de albi, cu ochi deopotrivă de vii.

Așa apărură, luminați de flăcări, în ochii celor ce-i aclamau.

Arcul frontal al coviltirului brașovencei — gură de umbră, încadra două capete alăturate, sculptate-n aur și aramă, ca un îngemănat reflex de lună în ciutura unei fîntîni.

Trecură, într-o scurtă fîșîire. Spart, curcubeul serpentinelor învălui cu zvîrcoliri de flăcări bengale cai și coviltir. Opriți pe loc, caii vibrau în dungi de umbră și de flăcări.

— Ion Ion! Ion Ion! Ion Ion! duduiră glasurile răgușite.

Petru sari cu mînile întinse peste crupa cailor, în mijlocul lor.

— Sssst! Ascultați.

Urmîndu-l, torțile se adunară îndărătul brașovencei, ca la gura unei peșteri cu urși.

— L-ați auzit voi dormind?

— Nu.

— Ascultați, voi fraților, somnul lui Ion Ion! psalmodie Petru.

De subt coviltir, formidabil, cu arcușuri lungi, somnul lui Ion Ion dădea concert de contrabas. De două zile Ion Ion nu-și răsese barba, nu dormise, nu băuse apă.

îl scoaseră pe brațe — ca pe-o statuie dezgropată din straturile altor vremi — hirsut, cu părul hărăpește creț, buza răsfrîntă, nasu-n tulumbă, burta de bute, brațele inerte cu halcile mînilor, întrețesut în firele de fîn. Și subt greutatea lui icniră.

— Să ne vorbească împăratul! clamară glasurile peste el.

— Ioaaane! urlă Petru, ca la cineva de pe alt tărîm, cu mînile pîlnie la gură; poporul vrea să-i vorbești.

Ion Ion nu se clinti.

— Șmil, au venit creditorii!

Zadarnic.

Răstimp de tăcere, ca cele care preced prohodirii mortului; s-auzea numai pîrîitul torțelor. Clonț se ivi de subt coviltir, ca dintr-un horn, cu capul înainte.

— Țîrii! jubilă un glas.

Și țîrii apărură. Fuseseră pregătiți de puișori, ca un ultim omagiu adus lui Ion Ion, salut cavaleresc cu stiletul sărăturilor în fața împăratului șprițurilor.

Așa cum erau, cincizeci, înmănunchiați argintii pe-o sfoară, purtați de mîna lui Petru, descinseră cu o

măreție de candelabru coborît în biserică spre nasul lui Ion Ion.

Se făcuse o tăcere solemnă, în așteptarea miracolului. Torțile se aplecară, boltă fumegîndă, capetele se strînseră, alăturîndu-se, ochii se măriră, urmărind clipă cu clipă.

Şi ca fecioara de împărat, de veacuri adormită în castelul ei, de-o nedezlegată vrajă, pe care Făt-Frumos o deșteaptă cu o sărutare, Ion Ion, atins în profunzimile sufletului, undă cu undă, de mirosul țîrilor, deschise ochii roșii de somn și de beție, privi, clipi, zîmbi și murmură paradisiac:

— Țîri!

— A vorbit! delirară glasurile, și o furtună scutură frunzișul torților de aramă.

— O delicată atenție! mormăi dogit Ion Ion, cu ochii cînd la capetele țîrilor, cînd la chipurile aplecate peste el.

Răsună jubilar un: ***Gaudeatnus, igitur...***

Se făcu din nou tăcere.

Şi cum era purtat pe brațe și înconjurat de torțe, ca un voievod muribund, Ion Ion, cu glas testamentar, vorbi afund:

— Puișorilor, inima mea e ca un cantalup: cîte o felioarăpentru fiecare. Vă las inima mea, voidați-mi țîrii.

Şi după aceste vorbe memorabile, Ion Ion fu îngropat subt coviltir, cu țîrii pe piept; Petru își reluă locul în dulce miros de fîn; Clonț chiui, cu biciul într-o mînă și hățurile-n alta; și brașoveanca porni.

Iată ecoul ei în presă:

„O expediție originală...

E vorba de «Cei Trei». Ii știți: e caricaturistul Ion Ion, bine cunoscut ieșenilor grație talentului său mușcător și... chefurilor sale — ne fie iertată această palidă indiscreție; pictorul Petru Diacu, revelație artistică a lașului, ale cărui expoziții consecutive din această primăvară, una de copii, alta de țigani, ambele delirante de viață, l-au făcut celebru; și în sfîrșit, Clonț—idolul copiilor — ale cărui zmeie constelează cerul ieșan.

«Cei Trei» au plecat în vilegiatură, natural, nu ca toată lumea.

«Constituiți în Arcă», după expresia domnului Ion Ion, s-au încărcat într-o brașoveanca trasă de doi cai zdraveni, și au pornit. încotro?

Vom afla la toamnă, adică la culesul viilor, vizitîndu-Ie noua expoziție.

Un numeros grup de camarazi a sărbătorit pe «Cei Trei», în zori de zi, la bariera Păcurarilor. Se nemerise și o crîșmă pe acolo, în calea vînătorilor. Călăuzindu-ne după zicala poporului și după diminea'a crîșmarului, ziua acestuia va fi bună.

De unde se poate vedea că dacă Ion Ion le luase țîrii, puișorii, în schimb, păstraseră setea.

T

II

Sculat deasupra munților, în apriga vibrație a argintului de amiază, ascetic, Ceahlăul privea Moldova scăldată-n vară.

Ion Ion, de pe marginea fîntînii, ridică sprincenele, încreți fruntea, bătu un tact în pămînt, cu vîrful sandalei:

— Ţț! Nu ne lovim din preț, domnule jandarm, cu regret...

Şi oftă a lehamete, emițînd, după scurta opintire a unui sughiț, un „fiuuuussss" din adînc, ceea ce-i iuți gura din nou, cu gustul ardeiat al bobocului pe varză oferit de plutonier „domnilor pictori".

Soarele cădea vertical, dînd un accent strident arșiței. Gustul de varză pompat pînă-n nări nu convenea acestei clipe melancolic digestive.

Asta-l îndîrji. Urmă scîrbit, cu o surdă nuanță diabolică:

— Perciunul drept e mai scurt decît cel stîng...

— Boule, auzi! Cru...

– Aud, să trăiți, don plotonier, iacă, îndrept.

— ...Asta în pictură, sculptură și arhitectură... artele plastice — lămuri amar Ion Ion — se numește asimetrie.

Ochii plotonierului, din fața albă de săpun, suduiră ochii smirni ai jandarmului care-l rădea. Şedea crăcănat pe-un scaun de cantălerie, în fața casei, legat c-un ștergar în jurul gîtului.

Figura lui Ion Ion — își lăsase barbă de faraon — nu cunoștea lașitatea surîsului. De aceea privi calm cum perciunii, egali cu o clipă înainte ca scările calului unui plutonier de cavalerie, se dezechilibrau ca scările calului unui recrut izraelit.

— Să trăiți, s-a rectificat, făcu jandarmul bărbier, ștergînd oglinda de fundul pantalonilor pentru lustrul prealabil oglindirei gradatului.

Plutonierul nu cunoștea mitul lui Narcis, dar îl practica.

— Hm!... Ce ziceți, domnule pictor?

— Să zicem că merge! Dar nu ne lovim din preț.

— Dă-i-nainte.

Briciul sună prin perii duri.

Albastrul cerului de dimineață căzuse pe finețe, în albăstrele. Cu foșnet de brocaruri răscolite, roata morii răsturna în tumbe apa spumos albă.

„Porcii dorm", gîndi Ion Ion, descheindu-și nasturii de pe burtă ai pantalonilor; surtucul și-l lăsase în casă; și-ar fi lăsat și pielea-ntr-un cuier, pentiu ventilație. „Porcii" erau Petru și Clonț. De două zile, el era „de serviciu". Scoase carnetul din buzunar: pe întîia foaie erau desenați, unul subt altul, doisprezece pinteni, apoi două canafuri, și într-un colț, o cruce. Pintenii reprezintau jandarmii; canafurile, primarii; iar crucea, fețele bisericești. Aşadar, pictase pînă acum doisprezece jandarmi — o adevărată galerie — doi primari și un preot. Se specializase în jandarmi fiindcă plăteau bine și ofereau felurite avantagii în natură: nutreț pentru cai, precum și țesălarea acestora, cîte o damigeana de vin, păsări, recomandații pentru crîșmari și pentru celelalte posturi...

Plutonierul Osoianu, șeful postului Moara Zavului, cădea al treisprezecelea, număr spurcat. Cu o zi înainte îi pictase casa, adică fondul, reparîndu-i-o cu penelul, dîndu-i un colorit mai viu, făcîndu-i pe deasupra, în dreapta, și o perspectivă de curcani grași, care semănau caricatural cu plutonierul Osoianu — fără să rupă prețul... Acum plotonierul se pregătea pentru „poză" și se tocmea. Un jandarm, c-un genunchi la pămînt, îi freca cizmele cu frenezii de perii și scuipat, în timp

ce altul il rădea cu perdaf şi un al treilea îi lustruia nasturii tunicii de mare ţinută, cu decoraţii.

„Merge la sigur!" ricana în gînd Ion Ion şi dezgustat scuipă gros în ograda de curînd măturată.

Brumate de un cosmetic preliminar, apoi răsucite cu zvîcniri de rînjet şi cabrări de nas, mustăţile plutonierului trecură subt banda străvezie care înfăşură fălcile bombate, dînd chipului de subt bandă strania înfăţişare a unui cap cu soutien-gorge.

Sosea tunica, de-a-ndoaselea, cu umerii înfipţi în pumnii leatului.

— Las-o, camarade, făcu Ion Ion, răsfrîngînd buza de jos.

Plutonierul tocmai se opintea să prindă în bulbucătura nasturelui de cămaşă un enorm guler de celuloid. Cu faţa roşie ca de carne crudă şi nasul cîrn deasupra benzei, holbă ochi răscopţi de mirare spre Ion Ion.

— Păi cum?

— Iaca! Nu ne lovim. Cu zece lei îţi fac numai capul la fereastră.

Plutonierul ridică din umeri, clipind cu înţeles.

— Mă crezi dat dracului! Ai?

— Păi ştii dumneata ce-nseamnă o tunică de jandarm? izbucni Ion Ion săltînd de pe fîntînă.

— Om fi ştiind!

— Ia gîndeşte-te puţin, domnule plotonier, care armă are tunica jandarmului?

— Nee!

— Nee! Te cred! Păi ştii dumneata că tunica jandarmului, la noi, în artele plastice, vorba ceea, a botezat o culoare: bleu jandarme. Pe româneşte: blejandar?

— Ştim şi noi oleacă. Blejandar: ai?

— Bine-bine! Blejandar, blejandar! Dar ce-i blejandar?

— Tunica.

— Iaca ba! ***Culoarea,*** aici-i clenciu! Ce ştie cavaleristul? Să călărească. Pune-l la altceva: ioc! Ce ştie marinarul? Cu vaporul. Ia pune-l călare: zdup, peste cap. Ce ştie artileristul? Trage cu tunul. Altfel: chix. Ce ştie infanteristul? să mărşăluiască. Dar jandarmul? Călare? călare. Pe jos? pe jos. Cu bicicleta? cu bicicleta. Cu sabia? cu sabia. Cu puşca? cu puşca. Cu canţileria? cu canţileria. Vrei lege? Na-ţi lege. Vrei anchetă? Na-ţi anchetă. Vrei alegeri? Na-ţi alegeri. Vrei teorie? Na-ţi teorie... Este?

— Este! oftă plutonierul apărînd din bandă în apoteoza musteţii. Care ai foc?... Nu poftiţi? E fin! şi întinse cordial tabacherea c-o odaliscă trăgîndu-şi ciorapii pe capac.

— Cum îi jandarmul aşa-i şi culoarea lui! urmă Ion Ion, trecîndu-şi vîrful limbei pe marginea foiţei răsucite. Blejandar e o culoare... complexă. Ne-em înţeles?

— Se poate!

— Adică iei dintr-un tub, iei din altul, mai iei şi din altul, mai potriveşti încă unul, amesteci, şi cine ştie dacă ai reuşit blejandarul. De nu, o iei din nou de la-nceput. Tiu! afurisită meserie! oftă Ion Ion. Păi, asta costă parale. Cincisprezece lei cu tunică, şi s-a făcut. Dă-mi un foc.

Trase un fum, scuipînd firele de tutun.

— De-a întîia?

— Fin!

— Stai bine, nene Osoiene... Ei, ce s-aude?

— D-apui galoanele? Aur. L-am furat?! D-apoi decoraţiile? Dumneata eşti om cu decoraţii, nene Osoiene!

— Treisprezece şi două gîşte.

— Cinsprezece şi două gîşte. Ascultă, îţi fac cizme de lac.

— Tfiuuu ! fluieră incredul plutonierul, privindu-şi vîrful cizmei.

— Pe onoarea mea! Iţi torn o pereche de cizme de lac, nouă-nouţe, cu pinteni de argint...

— Bate, oftă plutonierul, întinzînd mîna.

Bătură palma.

Ion Ion îşi pregătise cele necesare la umbra nucului.

Plutonierul, înconjurat de trei jandarmi, îşi încingea centura cu tocul galben al revolverului. Gulerul înalt şi strimt îi provoca o mişcare în sus, cu bărbia-n rînjet, ca a viţeilor cînd se-ntind la supt. Tunica de

mare ţinută era de postav gros, plutonierul corpolent, .îl treceau sudorile.

De subt nuc, cu penelul în mînă, Ion Ion îl contempla cu dispreţ meditativ, ca pe o scobitoare lepădată.

— Trecem în poziţie de poză.

— Gata.

începu să-l sucească, să-l întoarne, înşurubîndu-i trupul, deşşurubîndu-i capul, ca fotografii. îl aşezase „drepţi", în plină bătaie a soarelui. Chivără prusacă într-o mînă pe şold; sabia, suspendată cu cealaltă mînă, pe şoldul stîng. Trupul încordat.

— Alege-ţi un punct în spaţiu.

Ochii plutonierului se-ncrucişară.

— Nu merge! dădu din cap Ion Ion, rotindu-şi privirea prin văzduh. Jandarmii ridicară ochii după el.

Vibraiă nările marelui nas al lui Ion Ion cînd întîlni Ceahlău] de parc-ar fi văzut un ţîr.

— Domnule plutonier, vezi Ceahlăul?

— Vfd.

Ochii i se-ncreţiră, fulgeraţi de cereasca strălucire a marelui arhanghel carpatin.

— închipuieşte-ţi că-i comandantul brigăzii.

Mîna lui Ion Ion zbură înspre Ceahlău.

— Vine comandantul brigăzii de jandarmi. Iată-1!

Zbîrnîiră toate călcîile.

Galvanizat, plutonierul încremeni cu fălcile bombate şi ochii ca un „ura" spre Ceahlău.

— Te prinde! exclamă Ion Ion cu duioşie, făcînd doi paşi de balerină îndărăt.

Se retrase la umbra nucului. Acolo era răcoare. „Asudă, puişorule, că şi eu am asudat!" jubilau gîndurile lui Ion, dar faţa era de o hieratică gravitate.

Apoi nu rămaseră pe lume decît soarele şi Ceahlăul peste plutonierul Osoianu, şi plutonierul Osoianu în faţa lui Ion Ion.

*

La început lucrau pe rînd, cîte două zile fiecare. Dar după o scurtă şi edificatoare experienţă Ion Ion intervenise energic:

— Lasă, Petrule, arta pentru artă! Unde ajungemF

Petru se pornea la lucru cu cele mai îndatoritoare intenţii — faţă de Ion Ion şi de scopul lor comun de a-şi agonisi cele trebuitoare menajeriei lor, cai şi oameni —, dar îndată germinau de la sine catastrofele. Tunica şefului de post de la Sodomeni devastase culorile şi, o dată cu ele, şi încrederea clientului.

Petru neglijase şi capul — vînătă panoplie de **barbă,** musteţi **şi** freză cosmeticată — şi jambierele, şi **masa** cu vraful condicelor, ca să obţie efecte de albastru. Jandarmul privise uluit şi refuzase portretul:

— Dă-o naibii, nenişorule! Ce-am căpchiet, să dau zece leişori pe praf de sîneală!?

Fata primarului din Boroaia — savant captată de Ion Ion — pozase cu salbe de aur, **broşa** de mărgean pe bluza indigest naţională, cercei de stras, inel subţire cu trifoi de aur pe degetul cel mic şi pantofi galbeni „tocmiţi la Folticeni".

Din nenorocire, Stella — aşa o chema **— avea** ochii verzi cu fulgerul umed al adîncului de **mare.** Aşadar, Petru nesocotise îmbrăcămintea, concentrîndu-se numai asupra ochilor. Obţinuse o privire **de** un verde profund, luminos pe cît apos, de o stranie melancolie.

Fuseseră daţi afară, pur şi simplu, după acest asasinat în efigie al fetei.

— Ce-i văduvă de conţopist!? zbierase primarul. Eşti pirvers, domnule!

De-atunci Ion Ion **îl** lăsase „să-şi facă de cap", retrăgîndu-i clientela rurală, pe care-o preluase exclusiv. Afacerile prosperau în aşa chip, încît prevederile bugetare erau depăşite. **„Şmil"** avea geniul de a stîrni la oricine apetitul portretului în culori, precum **şi** de a valorifica produsele sale. Două principii îl călăuzeau în executarea portretelor: întăi, înfrumuseţarea bestiei, adică a modelului; al doilea, satisfacerea ambiţiilor bestiei. Preţurile variau deci în măsura în care portretul executat satisfăcea numai un principiu, sau pe-amîndouă, şi în ce grad.

De pildă, portretul primarului din Trohalcea-Veche fusese plătit cu patruzeci de lei. în schimb, Ion Ion

îi turnase un frac întocmai ca al lui Ion Brătianu, din litografia Unirii Principatelor, care decora păretele primăriei. Apoi, în portret, tenul primarului fusese tămăduit de urmările boalei de ficat, iar statura primărului recăpătase umerii şi pîntecele de odinioară, de pe vremea cînd nu plătea bir doctorilor, ci numai crîşmarilor. Pe lîngă acestea, masa de brad a primăriei, în portret, devenise impunător biurou de stejar, cu monumentală călimară.

— Fie că face!

Şi-i dăruise pe deasupra şi o sticlă de Nicoreşti.

Portretul primarului din Trohalcea-Veche şi preţul respectiv reprezentau cele două principii ale lui Ion Ion, în maximă potenţare.

Penelul lui Ion Ion, în exacta măsură a plăţii aferente, putea să confere ochi de juncă fetelor cu ochi de broască; cozi negre sau de aur, celor cu păr spălăcit; pantofi de lac, ciorapi de mătase, gene codate, sprincenări de păcură, salbe de aur, bluze de borangic, marame, cercei, inele pe toate degetele; mai putea repara casele, mări ferestrele, înlocui o prispă printr-un cerdac de lemn, un prun printr-o livadă de pruni, două găini prin zece curcani, un purcel sfrijit printr-o scroafă cu godaci, o iapă bălană prin doi armăsari roibi, un stup printr-o prisacă etc...

Un singur amănunt era complect ignorat de toţi cei apoteozaţi de penelul lui Ion Ion, următorul: înainte de-a face portretul în ulei, Ion Ion...

Dar cine nu ştie că Arca lui Noe adăpostea toate animalele lumii dinainte de potop, să nu li se piardă seminţa aruncată de mîna Celui-de-Sus. Şi cine nu-şi aduce aminte că Ion Ion îşi botezase braşoveanca Arcă?

Aşadar, înainte de-a revărsa pe pînză deluviul de culori al minciunii, Ion Ion scotea caietul şi creionul, îşi ascuţea privirea ochilor mici şi, spre slava adevărului, pregătea pentru Arcă un nou animal.

*

De la Moara Zavului la Vadul-Moişii — se mai numea, ca şi odinioară, vad, deşi apa Moldovei îl săpase — era deajunsă cale. Petru şi Clonţ veniseră călări pe caii braşovencii.

Cu prund rotund şi alb, malul Moldovei servea de tolbă praştiei lui Clonţ; iar crengile de care, căţărat prin vîrfuri, s-atîrna, îl aduceau în curbă suplă pînă jos, ca trompele de elefanţi.

Joacă în mînile lui Clonţ, mestecenii erau dans şi podoabă ochilor lui Petru. Păreau — miraj al soarelui fierbinte — un grup de-adolescenţi emiri, abea descălecaţi, avînd în port elanul jocului de ape ţîşnitoare; sclipirea scurtă a pumnalului şi fluturarea albă a burnuzului, în argintiul scoarţei; iar în crengi, dominaţiunea languroasă a braţului care conduce nobleţă calului arab.

Tot ce împrejmuia privirea, mai de aproape, fulgerat şi doborît era de scînteierile amiezii înălţată în văzduh de vară. Numai mestecenii cu coajă de surîsuri albe, zvelţi, dansau deasupra umbrei lor.

Erau departe sau aproape munţii? Veniseră cu toţii prin lumina străvezie, îndulcindu-şi piscurile dure, parcă alintaţi în borangicuri, alb viscoliţi şi sclipitori în tremur lung de perspective.

Munţi erau faldurii albaştri de culoarea fluturilor de pe luncile cu sînzîiene şi cicoare, cînd ochiul îi pierde în cer, topiţi, c-un tremur de gene?

Şi munţii sînt grei? de piatră şi pămînt, de brazi şi de furtuni?

Păreau uşori în mărea lumină, ca vălul lăsat peste somnul de vară al unui copil din leagăn a cărui suflare undulează ţesutul străveziu.

Munţi? o mînuţă i-ar fi luat de pe cer...

Tresări. Mai mare, mai grea, mai robust concretă decît toţi munţii Moldovei laolaltă, o lăcustă-i sărise pe nas şi, speriată de bătaia inimii lui, saltă, verde, peste Carpaţii de azur, într-un Ardeal himeric.

Trîntit pe spate, subt un mesteacăn, Petru-şi înnodase mînile la ceafă. Ştia atît: culoarea, sunetul şi ritmul unui cuvînt: vară, vară, vară!

Dar cuvîntul îl uitase. îl spunea inima lui, respiraţia lui. Nu mai gîndea cu vorbe. Era fratele mestecenilor din jurul lui: fum argintiu de jertfă primită,

spre cerul dintre frunze, înălțat deasupra sufletului," ca deasupra umbrei frații lui albi, mestecenii.

Apoi greierii, cosașii, zumzetul care e-n vară ca gerul în iarnă, deopotrivă de sclipitor, de zimțat, de multiplu; necontenită destrămare a unui sunet de argint și împaienjenirea lui, sonoritate de ghioc, vîjîit de sărutare în ureche, acord nedesluşit, dar veşnic, pe harfele marelui cîntec.

Nu-şi luase nimic, nici pînză, nici culori. Era el singur — ca şi apele — pînza pe care vara-şi zugrăvea privirea fără ochi şi zîmbetul fără obraji.

Dacă-i alunecau privirile printre mesteceni, zărea apa Moldovei, pînă departe dusă-n soare, albind ca şi mestecenii — şi nu mai ştia încotro e cerul, încotro pămîntul, care-s copacii, care-i apa, cînd sună sîngele, cînd ierburile — şi cine-i, unde-i şi cum e străinul trup priponit printre oameni cu ciudatul lanț de sunete: Petru Diacu...

Tresări.

Glonț, aplecat asupra lui, îl măsura cu sprincenele ridicate.

— Ce-i, Clonț?

— D-apoi baia noastră?

— Mai e vreme. Abea am mîncat!

—Ce vreme, domnu Petru! Asfințeşte soarele, gesticula Clonț, zîmbitor indignat.

— Cum?

Se răsuci, înălțînd capul. Soarele cădea pieziş, gata să-şi scuture polenul.

Clipi. Abea atunci îşi dădu seamă că adormise. Un somn atît de limpede că amiaza fulgerase mereu în el ca în diamante.

Și totuși?

— Dar lăcusta? se miră el din nou cu glas tare, clipind incredul.

— Ce lăcustă?

— Mi-a sărit o lăcustă pe nas.

— Ei, lăcustă! Ți-am pus eu degetu, că amarnic mai dormeai!

Îşi trimeteau brazii profunzi parfumul din puritatea zărilor, pe clinul adierilor de asfințit, spre valea-n care vara îşi lăsase căldura pe fineţe.

Albastru] munților se întărise, devenind relif, de unde pîn-atunci fusese frescă. Munte cu munte, pas cu pas, oastea albastrelor armuri se desprindea din cer, pe măsură ce pămîntul văilor simțea înaintmd umbrele munților. Și Ceahlăul, deasupra marşului albastru, cu Panaghia, ca un voievod cu sceptru] în mînă, înălțat pe glorioase scuturi.

Goi din cap pînă-n picioare, Petru şi Clonț încălecaseră pe deşălate, cu mînile în coama cailor. Le flutura în nări şi pe obraji răcoarea apei curgătoare, şi în răstimpuri, presimțiri de faguri le umezeau buzele.

Copitele din față **salt**ară, lat lovind lespedea moale care le-oglindea.

Se afundară. Săriră stropi de ploaie bună pe trupurile goale. Strunele apei murmurară surd.

Caii sforăiau, cu neliniştite împotriviri, zmuncind în lături, săltînd capetele, tremurînd femeieşte. Călcîile intrară în burta lor, lunecînd pe părul ud.

Clipoceau unde, făcîndu-le brățări de spumă.

Petru bătu cu palma crupa calului, mai îndemnîndu-l, mai alintîndu-l. Simți gîdilitor mişcarea apei pe genunchi. Zmunci calul înainte, aplecîndu-şi obrazul pe coamă. Fu prins pînă la coapse de fluizii clopoței ai rîului care dansa cu ei, în jurul lor, chemîndu-i, avîntîndu-i, împletindu-i în goana lui cirlionțată.

Trecu o libelulă, apoi un unghi de rîndunică.

Apoi văzduhul se opri gol. Cerul stătu, albastru. Venea de cine ştie unde mirosul unui fum de coceni.

Cîntau departe, lin, tălăngi. Aurul soarelui tăia pieziş văzduhul, vibrînd ca o lance înfiptă din galop.

Brîul apei îi încinsese mijlocul.

Veni o undă, ca o răcoare de pădure. Cu pumnii încleştați în coama calului şi pulpele încordate pe burta lui, Petru îşi înălță pieptul, umflîndu-şi-l c-o amplă respirație.

Și brazii, şi fînețele, şi toată slava sfințitului de vară aur fură în plămînii teferi.

Turnat era în platoşe strălucitoare trupul de centaur care-şi avînta vigoarea peste murmur lung de apă. în soare, părul răsturnat pe spate ardea ca glugile de zale. Avîntul vieţii — goarnă — îi suna în ochi, pe frunte şi-n obraji.

Chemare?

întoarse capul înspre munţi. îl înălţă, primind în plin valul luminii, şi întîlni Ceahlăul răsărit ca din balade în ochi de voinic.

Şi-n acea clipă ţesută-n fulgere de soare pe apa Moldovei — în creierul munţilor, un miracol se întîmplă, căci pentru a treia oară de-a lungul anilor, şi tot la Vadul-Moişii, faţa ursitei s-arăta unui vlăstar al neamului Bour...

...Străbuna care hărăzise neauziţii ei ochi azurii şi unora dintre urmaşi îşi petrecuse anii cei mai dulci ai vieţii zidită în turnul cetăţuiei, de atunci numit Turnul Milenei.

Fiică mezină a principelui sîrb de la Vidin, mazilit de Sublima Poartă,fusese dată în căsătorie lui Parpalea Bour Strîmbul, cel mai avut şi mai pocit boier al Moldovei, pe cît la trup, pe-atît la suflet, coborîtor din neamul vitejesc al Bourilor.

Trăise cu el, fiindu-i soţie vrednică, trei ani de-a şirul, dăruindu-i doi feciori. Dar Strîmbul, aşa hîit, ros era de poftele trupeşti, pe care pretutindeni şi le-ndestula. Pînă cînd îşi adusese ţiitoare, pescuită la Stambul de omul lui Parpalea, Hrîncea Şpanchiul.

Cu sufletul dezlegat prin aceasta de legământul de credinţă al cununiei, kneghina Milena, mai demult îndrăgostită de un căpitan lituan venit în oastea Moldovei, îi trimisese veste, fugind cu el, călare. La Vadul-Moişii, ursita-i apăru în faţa şi mai strîmbă de mînie a lui Parpalea Strîmbul, înconjurat de oameni cu suliţi şi juvăţ, tocmiţi de el. Fură aduşi legaţi burduf pe cai, la cetăţuie. Strîmbul ştia povestea perechei Hero şi Leandru. Răstălmăcind-o cu rînjetul fiinţei lui, surghiunise pe kneghina Milena în turnul cetăţuiei, cel dinspre Valea Moldovei; şi ca să nu-i despartă ochii de iubitul ei, i-**1** spînzurase trainic la grătarul ferecat al singurei ferestre, în afară: pe celelalte le zidise.

Hoit mîncat de vulturi şi de ciori, subt ochii ei; năprasnică duhoare venindu-i cu lumina dimpreună; apoi paiaţă de ciolane albite de arşiţe şi ploi, iubitul ei, mereu prezent, dar alungat cu groază din inima Milenei, rămase pe veci, astfel, în ochii ei azurii.

Acolo singură în turn, cu şoarecii şi cu guzganii, ţesuse cu mărgărintare aerul păstrat şi-acum la Schitul Toacelor. încă tînără, orbise, cu scheletul încrustat pe întunericul ochilor. Murise tot în turn, în trosnetul scheletului izbit de vînturi în zăbrele.

Turnul Milenei nu pierise. Rămăşiţă — durată-n piatră falnică — a vechii cetăţui, fusese păstrat de un strănepot, urmaş al ochilor sîrboaicei. Iar fiul acestuia, sfătuit de Necuratul, cătase altfel decît creştinii spre cer, chemînd, asupra lui şi-a celora din el purceşi, urgia Celui-de-Sus: aşa prevestise egumenul Nectarie de la Schitul Toacelor, şi fapta vremii îi adeverise cuvîntul.

Din anul o mie opt sute optzeci , picior de om nu mai intrase în Turnul Milenei. Rugina, umezeala, păianjenii, guzganii şi colbul îl stăpîneau.

Cu treizeci de ani în urmă, părăsind aştrii — ca şi ochii celui ce nu mai cuteza să-i privească — luneta astronomică se înclinase pe tripied spre cele pămînteşti, ducînd în aplecarea ei melancolia spadei de învins — oprindu-se în fund de văi, pe-acelaşi Vad al Moişii, pe unde trebuia să treacă doctorul, în galopul celor şase cai trimişi să-**1** aducă.

Două zile de toamnă secetoasă, bruma căzuse, apoi ceaţa se îndesise. Nu pe lentile, nici pe Valea Moldovei. Se întindea pe ochii azurii. Apoi fumegară pîclele. Apoi, ochii dilataţi văzură venind, desprinsă de pe Vadul-Moişii, o pată neagră ca buba chimii, pînă cînd, într-un ţipăt de groază şi o zguduire de nebunie, pata neagră îi cetluise ochii.

Se întîmplase aceasta în zorii zilei de întîi septembrie al anului o mie opt sute optzeci.

Astfel orbise, cu treizeci de ani în urmă, la vîrsta de treizeci şi patru de ani, în turnul strămoşesc, Gheorghieş Bour, a cărui frumuseţă de arhanghel solitar nu

se-nclinase la nici una din ispitele lumeşti pînă în clipa cînd, o dată cu întunericul — întîia' înfrîngere —, îşi prăbuşise fruntea în braţele Sultanei Bour, vara lui dreaptă, primindu-i mărinimia dragostei: întăia laşitate.

Intrase în turnul străbunei, subt cupola de metal, ridicată de tatăl ei, privindu-le cu ochii celei dintîi Milene.

Sprincenele îşi îmbinau posomorit largul arc negru, exaltînd paloarea arzătoare a obrajilor de brună, în care sîngele vibrează mat, dar mai intens decît în rodii, ca metalele înfierbîntate pînă la alb. Un singur semn arăta imperioasă domnia sîngelui, gura, luceafăr roşu. Iar părul, bucle pînă pegrumaji, părea făcut din salturi de-ntuneric, care zmunceau capul îndărăt, pe spate, cu fruntea spre cer, ca-ntr-o rostogolire de vînt. Şi în acest delir de întuneric, de subt aceleaşi gene solemn negre, se deschideau ochii celei dintîi Milene, orbitor azurii, aiuriţi de propria lor strălucire, dînd ameţeala pură a cerului privit de pe un pisc înalt, cu respira-ţia-necată.

Ca să ajungă-n turnul de treizeci de ani pustiu, trecuse prin poarta unei poveşti în care femeile lui Barbă-Albastră îşi lăsaseră viaţa.

Venise. Nu erau nici pete de sînge pe jos; nici cranii nu rînjeau; nici bufniţe cu ochi de foc.

Nimic! Rugină, colb, pînze ceţoase de păianjeni.,.

Zvîcni, cutremurată, acoperindu-şi ţipătul cu mîna.

...guzgani, căiţi groase, hărţi cereşti...

Şi asta? Privi tubul lunetei. Cu degetul făcu mai multe dîre, de o parte şi de alta a lunetei, prin colbul gros de pe lentile. Apoi le tăie lateral, ca bruma gerului de pe ferestre.

Privi.

Şi prin zăbrelele celor treizeci de ani de pulberi sure, ochii Milenei văzură răsturnat — de parcă s-ar fi oglindit din ceruri — o apă într-o mare strălucire, o coamă neagră, şi deasupra ei...

Cu mînile-şi acoperi o clipă ochii.

Privi din nou. Nu mai văzu decît o apă curgătoare prin posacele zăbrele. Cu ochiul liber, răscoli văzduhurile. Albastru, gol, deşert. Cer captiv între munţi.

Atunci unde văzuse chipul cu ochi şi păr de aur, care-o privea zîmbind?...

„Drim-biribi, neamţule, neamţule, neamţule"...

Pe aria: „Ach, du lieber Augustin, Augustin, Augustin", glasul egurid al lui Clonţ chiuia năstruşnic:

„Drim-biribi, neamţule, neamţule, neamţule,
Pram-tiriti, neamţule, neamţule, neamţule,
Trim-tarata, neamţule, neamţule, neamţule,
Hram-parapa, neamţule, neamţule, neamţule"...

Se scăldase pînă ce i se-nverzise faţa, cu trupul granulat de fiorul frigului. Acum se încălzea, improvizînd un dans de-ajuns de hotentot, pe-o arie ţîşnită brusc din gura lui, ca un scuipat.

Prima silabă, trambulina şi tezaurul versetelor îndată următoare — Drim; pram; trim; hram — o scanda cu toată greutatea trupului, avîntată-n urghiul genunchiului îndoit, bătînd cu străşnicie talpa de pămînt, împungînd cu fruntea berbeceşte, — într-o stridenţă împroşcată de ţimbal: „Drim-biribi; pram-tiriti ; trim-tarata; hram-parapa". Apoi sălta ca miticul Antheu, z-vîrlindu-şi braţele în lături, în timp ce buzele clamau cu-uh fanatism frenetic, parcă invocînd o zeitate: „neamţule, neamţule, neamţule..."

Tăceau departe munţii compacţi în miile de brazi, ca genele plecate peste ochi albaştri; căzuse, roşu, soarele ;cîmpiile cu zvonuri de ghioc tăcuseră; de-argint era apa Moldovei la cotituri de zmalţ albastru; străvezii, depărtările cu sunet de talar gă şi miros de fum.

Venea înalt prin clarele mistere luceafărul, regina roiului, urmat de zborul înstelărilor.

Ei şi?

Înnebuniră munţii şi Moldova, lunca şi tăcerile şi, biciuite de glasul g'îngăniei care juca şi chiuia necuviincios în faţa lor, porniră-ntr-un avînt şi-ntr-un picior, cîntînd haihui:

„Drim-biribi, neamţule, neamţule, neamţule"...

Nu munții și Moldova, lunca și tăcerile aievea împietrite în evlavia-nserării, ci Petru cu toți munții și Moldova, lunca și tăcerile pe care le privea și asculta, căci era tînăr și nebun, și-n fața Dumnezeului din Cer, danțul lui Clonț și glasul lui numai spuneau superbul adevăr:

„Drim-biribi, neamțule, neamțule, neamțule"...

*

...Ciocniră, adulmecară...

Ardeau enormi, pe zarea de apus, obrajii unui chiolhan flamand.

...răsturnară ceștile pe gît.

Se zgudui Ion Ion, cu ochii pungă, fața boț, capul pe ceafă.

— Iuhh-haaa! Parcă-mi nechează mațele!

— Ha! gemu o dată opintit plutonierul Osoianu. Pfuuu, măiculiță! Rrrrupe!

— Patruzeci?

— Șaizeci. General!

— De roșiori, complectă Ion Ion comentariul gradelor tescovinei, scuturîndu-și capul.

— Ha! mai icni o dată plotonierul. Ian vezi! îi asudase ceafa lată.

Fie, că face!

Înghițise zarea de asfințit cu soare cu tot plotonierul Osoianu, după un „drepți" de cîteva ceasuri cu ochii țintă la Ceahlău, și după un gît de tescovină, cu ochii peste cap. Iradia roșeață jăruită ca harbuzoaicele pîrîitor de coapte, cînd le crapi de genunchi desfăcîndu-le-n palme.

Dar fie, că face! Avea o inimă plotonierul Osoianu și parc-avea două cu pinteni, așa suna de ostășește bucuria-n el cînd se vedea aidoma pe pînză, în fața casei, cu cizmele de lac.

Se adunaseră jandarmii, roată, lîngă portretul umed, strîmbi de-admirație, cu zvîrcoliri holerice.

— Parcă mișcă!

— Mamăăă, acuși îl auzi suduind ! făcu altul, buzat de rîsul crăcănat în fălci.

— Tm-tiu-tiu-tiu-tiu! O mîndreță, măi frati-meu Leit dom' plotonier! se pălmui Paraschiv Trofin, fos flancul drept, pe cînd era recrut cu cap de țîr.

Și dominînd pe toți prin octava glasului profunc Toader Bulancea, fost bouar în civilitate, vorbi și e lapidar:

— Parcă-i fătat!

Se dădură la o parte. Din nou plotonierul Osoian fu în fața plotonierului Osoianu. Dădu din cap, precu Hamlet în fața craniului lui Yorik:

— Ce ți-i și cu omu!

Mugea tîmpenia înspre Ceahlău, gătită-n roșu și- albastru de penelul lui Ion Ion, și-n fața ei, cu sufletu ca ugerul de vacă, plin — modelul.

Ion Ion se răsturnase pe fîntînă, cu fața-n sus ciutura la căpătîi, parcă alegoric. De dinafară îi vene o dulce reveneală; o și mai dulce fierbințeală îl băte de dinăuntru și începuse foamea să-și arate colții, c lupii cînd s-aude stîna.

— Ihai, popo! Ptiu, mînca-te-ar Necuratu, d unde-ai răsărit?

Se oprise o căruță la poartă.

— Fraților, tare-s însatat!

Ion Ion tresări. Bas era și el, bas și Bulancea, apo auzise bașii corului condus de Gavril Muzicescu zguduind bolțile Mitropoliei ieșene — dar astfel d bas nu mai auzise. Parcă vorbise un munte mahmu — și-un munte răsări în ochii holbați de mirare.

Erau în ograda jandarmeriei — bătută de focu tăciuniu al amurgului în spuze — numai zaplani vlăjgani, haidăi, zdrahoni și matahale.

Stîlp, Trofin Paraschiv; dulap, Bulancea; cutie d contrabas, Ion Ion; butuc de casap, plotonierul Osoianu

Dar Ghedeon monahul ieșise parcă nu din mînil Părintelui ceresc, ci din înaltele hîrdaie care-au lepă dat mlaștini cu broaște și cu rîie, pentru a bivolilo tolănire.

Lung pe cît lat; fălcos pe cît pîntecos; pieptos p cît șolduros; gras și pietros delaolaltă, chilos și buhăit cu sîni vrednici să alăpteze botul de malac, dar car pectorali flocoși erau; cu pîntece gata să nască-n șfich

un lanţ de gemeni, dar care burduhan popesc era — Ghedeon monahul, beat, rezemîndu-se de porţile de aur ale Paradisului, le-ar fi clintit din loc cu păzitori cu tot, stîrnind hulubăria îngerilor; iar în Infern — friptură — ar fi-ndoit, frîngînd-o, frigarea lui Satan.

Era învestmîntat cu giubea de şiac castaniu, cu dimensiuni de clopot moscovit. Pe creştet purta fes soios, cu solzul împletit din lînă tigaie, săltat pe o încreţitură de sîrmă ghimpată dogorită de rugină. Cizme de iuft îi încălţau picioarele, cuprinzîndu-i pulpele columnale. Avea barbă roşie ca jidovii, flocos cîrlionţată în jurul fălcilor de damigeana, dar şi mai roşii îi erau musteţele pe care şi le răsucea cu mult scuipat în degete de castravete, numai cînd trecea pragul lăcaşului monahicesc. îi ardea faţa, lucios înfierbîntată, ca o coajă de rodie.

Şi această namilă — coşmar al unei buţi de bere din vreun teutonic Nurerberg — avea ochi albaştri de fecioară şi năsuc cîrn de cocuţă.

Fusese în jandarmerie, fala brigăzii, camarad cu plotonierul Osoianu. Apoi trecuse-n puşcărie, osîndit pentru un viol, după ce fusese achitat pentru alte două. Pe-atuncea se numea Ghecrghe Hahău.

— Ei, omule, ş-apoi? întrebase preşedintele Consiliului de Război pe bărbatul femeiei violată în casa ei, în timp ce el, bărbatul, sirgurul martor, c-o brîncă fusese dat de-a tăvălucul în tindă.

— Ce să mai fie!? Duduiau podelele, domnule general! Iac-aşa: zdup-zdup, zdup-zdup...

Colonelul, om bătrîn, cu gîndul abătut spre alte cele, nu pricepuse.

— Şi dumneata, femeie, ce făceai cînd te fugărea? Nu strigai după ajutor?

— N-o fugărea, domnule colonel, îi explicase în şoaptă maiorul din stingă, cu ochii cam lucioşi. Făcea şi ea cu el: zdup-zdup, zdup-zdup...

Pentru întâia oară în cariera lui de megistrat militar, colonelul de pe fotoliul preşedenţial, în plină şedinţă publică, şi-n faţa crucii pe deasupra, fluierase lung.

Gheorghe Hahău făcuse numai o parte din osîndă. Fusese graţiat. Şi după liberare schimbase haina de ocnaş pe-aceea de călugăr, devenind Ghedeon la Schitul Toacelor.

Dar de acolo, din aer tare de munte şi sihăstrie de schit, cobora la vale, cînd şi cînd, monahul Ghedeon, şi răsuna zdup-zdupul lui Gheorghe Hahău prin toate satelevăii Moldovei, fără supărare pentru nimeni, căci învăţat în cele sfinte, mai înţelept decît Hahău era monahul Ghedeon, şi avea grijă de cîte ori avea poftă să nu mai intre în nici-ocasă cînd bărbatul e în tindă.

*

Turtit deadmiraţie, Ion Ion sorbea din ochi comoara.

— Ţi-a mirosit a spirt, Ghedeoane? făcu plotonierul, sunîndu-i palma peste burtă, în pîin.

— Duhneşte gura ta, Osoiene! Ţi-asudă borhăile! o vorbă, mă-nţelegi! făcu Ghedeon, şi-un dos de palmă în burta plotonierului slobozi, lepădîndu-l răsturnat în braţele lui Trofin Paraschiv, care-l predă vertical demnităţii.

C-avea şi-un tic monahul. Cînd îi ardea de glumă, spunea, netam-nesam, cu glas mai bas decît cel precedent,turtindu-şi guşa-n piept:„O vorbă, mă-ntelegi!"

— Uite-o!

Sticla.

Gura lui Ghedeon deveni guriţă. Un vîrfuşor de limbă îi străpunsese buzele, un vîrfuşor de zîmbet — ochii, ochişorii prizăriţi în genele roşcate. Făcu un „vino-ncoace" cu degetul încîrligat, gîdilînd parcă subţioara aripei unui îngeraş pogorît asupra lui, nevăzut celorlalţi.

îl cunoştea Osoianu mai de mult pe Ghedeon. îi dădu sticla, dar şi-un pahar. Pahar de apă, se-nţelege, pe care cuviosul îl umplu ochi. Sorbi preaplinul paharului, clătindu-şi gura. Răsturnă capul pe spate,.

Gustase şi Ion Ion din tescovină, ştiau şi jandarmii ce fel de tescovină dă crîşmarul „şefului".

Aşa că toţi se adunară-n jurul cuviosului monah, care aşa, la vreme de-asfinţit, cînd se arată stelele, cu capul răsturnat spre cer, părea că pregăteşte un miracol: de pildă, un nor de ploaie, că era an mai secetos decît gîtlejul Ghedeonului.

Paharul se-nclină, vărsînd de-a dreptul în gîrtlej arsura. Auzeau atît: un gîl-gîl profund. Vedeau atît: zvîcnirea mărului lui Adam.

Cînd sticla fu deşartă, monahul Ghedeon o privi cu milă...

— Fraţilor, tare mi-i foame. Cască hoitu, o vorbă, mă-nţelegi — şi-o altă palmă nemeri în burta lui Bulancea, căci plotonierul Osoianu, care-l cunoştea, precum s-a spus, pe Ghedeon, plecase să aducă damigeana pentru masă.

Sosea din dosul casei, cu un fel de sfîrîială, miros de purcel fript. Jandarmii întindeau afară, subt nuc, masă boierească. Vehiculul lui Ghedeon, tras de Pulheria, iapă cu mînz, fu dus în dosul casei, la un loc cu braşoveanca.

Ochii lui Ion Ion o clipă nu-l slăbeau pe Ghedeon. îl aspira prin toţi porii, se îmbiba de Ghedeon, şi tot nu-i ajungea.

Veniră lămpile. La urmă, Osoianu, cu o lampă şi c-o damigeana.

— Ia fă-te-ncoa, Ghedeoane... Hai?

Cu lampa ridicată, plotonierul Osoianu dădea onorul luminii portretului de pe şevalet.

Se crăcăna Ghedeon şi privi. Ridicase palma s-o sloboadă-n burta operii lui Ion Ion, dar se opri c-un fulger în privire:

— Unde-i, Osoiene?

— Cine, popo?

— Zugravu.

— Uite-l, popo, nu l-ai văzut?

Privi Ghedeon, întîlni privirea lui Ion Ion, măsură din nou portretul c-un plescăit de limbă, scuipă şi, îndreptîndu-şi faţa către răsărit, făcu o cruce largă.

— O vorbă, mă-nţelegi! Cum îţi zice, frăţioare?

— Ion Ion, părintele.

— Frate Ioane, al meu eşti, de-acum şi-n vecii vecilor.

Şi se năpusti.

— Al tău sînt, frate Ghedeoane.

Şi îl primi cu braţele deschise.

— Ce-i, popo? făcu plotonierul; vrei să te tragă la maşină?

— Frăţioare, frăţioare! mugi Ghedeon, suflînd duhoare de sudoare şi rachiu în vasta nară a lui Ion Ion, din mare ananghie m-ai scăpat. Vin' să te pup ca pre cele sfinte.

Gemu Ion Ion, îmbrăţişat ca-n preistorie.

— Ai căpchiet, Ghedeoane? se minună plutonierul.

— Staţi, fraţilor, să mai cinstesc pe Cel-de-Sus. Şi iar făcu o cruce. O vorbă, mă-nţelegi!... Pe cine credeţi, fraţilor, că-l căutam?

— Pe mine, frate Ghedeoane! vorbi Ion Ion, mirosind că providenţa-i pe aproape.

— Ai zis o vorbă, mă-nţelegi! Al meu eşti, te-aduc la Schit.

— Hai, frate Ghedeoane.

— Vrei să-l călugăreşti, popo?

— Mergi, frate Ioane?

— Merg.

— Bate ici.

Bătură palma.

— Acuma să-ţi spun. Straşnic l-ai încondeiat pe Osoianu ! Mai bine decît mă-sa, — o vorbă, mă-nţelegi!

— Al dracului, popa! Zi, Ghedeoane, c-aşteaptă porcu.

— S-aştepte, Osoiene, că şi pe el l-aşteaptă maţul lui Ghedeon...

— Zi, popo!

— Ct să fie, fraţilor. O luat foc as-toamnă catapiteazma... Clipi. ...O aprins-o părinţii. Boşorogi al dracului, dorm de-a-nchicioarilea, se-ndoaieluminarea, — o vorbă, mă-nţelegi!

Şi rîse ca buhaii.

Amstînsnoi focu,da' s-o cam afumat sfintele icoane. Altele le-am mai crăpat cu toporu. Fă altele, măi frati-meu. Pune lemnişor nou. Usucă-l. Dă iar cu badanaua şi cîte şi mai cîte! Da' o crăpat, Dumnezeu să-l ierte, părintele Irotei, zugravu nostru, ş-o rămas văduvă catapiteazma de sfîntul Gheorghe. O vorbă, mă-nţelegi! Tocmai icoana hramului! Al meu eşti, frate Ioane. M-o trimes egumenu la tîrg să-i scot zugrav

din pămînt. Casă, masă, băuturică, arginți, hee, de-ale sufletului, o vorbă, mă-nțelegi! Ești cu Ghedeon.

— Măi Ghedeoane, vorbi plotonierul Osoianu, să știi că-s trei, mai vin încă doi. Ii primiți la hanu vostru?

— Trei, frate Ioane?

— Trei, frate Ghedeoane. Încă un zugrav, meșter mare, și calfa noastră, vorba ceea!

— Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, amin, — o vorbă, mă-nțelegi! Ai mei sînteți, fraților!

...Schitul Toacelor... Catapiteazma... Ghedeon...

Băuse și el. Întins pe fîntînă, cu cotul rezemat de ciutură, vedea cînd stelele, cînd umbrele, cînd fețele convivilor, cînd, într-un salt, frînturi din sfîntul Gheorghe. S-amesteca ce vedea cu ce gîndea, zvîrcoliri de umbre și lumini, gînd și icoană, și-i bătea inima tare.

Subt nuc, la masa lurgă de brad, gîlgîia vinul în răstimpuri, și răsunau glasuri groase, rîsete cu muget, cutremure de pumni izbiți în masă.

Clonț, mărunt ca o alună printre bostani, asculta, pocnind în dinți sîmburii de harbuz, scuipînd cojile peste umăr îndărăt. Ghedeon alungase lămpile de pe masă.

— Gazul împute vinul, fraților. O vorbă, mă-nțelegi!

In schimb, rn mijlocul ogrăzii, sub^ încrucișarea pirostriilor, ardea cu flăcări legănate focul născător de mămăligă.

Creștea răcoarea-n noapte, ca-n munți, brazii, dîndu-i majestate. Cerul tremura de stele, albastru fluviu pe-aurite prunduri. Răsuna departe zbuciumul tînguitor al broaștelor. De după casă s-auzea cîte-o copită, lat lovind, cîte-o sforăială și ronțăirea ritmică și umedă a cailor cu botu-n fîn.

Ion Ion și plutonierul Osoianu cercau să ție piept lui Ghedeon. Venise-a doua damigeana. Flăcările focului dădeau enormitate legendară gesticulării umbrelor. Umbra mînicei lui Ghedeon, cînd răsturna pe gît paharul, părea o cumpănă cu draci călări, coborînd o ciutură de pe Ceahlău în Valea Moldovei.

Părul lui Ghedeon, descoperit, zburlea fanfare de aramă, iar fața lui, ca gura de cuptor în care suflă foalele, dogora, ea luminînd parcă sanghin obrajii lui Ion Ion și Osoianu.

...îi erau degetele reci ca intrate în mănuși de-argint, nu de frig. Dar sîngele zvîcnea numai în cap și-n inimă. Vedea catapiteazma — luciri de aur și argint — vedea pe Ghedeon, Ion Ion și Osoianu, congestionați ca luminați de iad, și presimțea mișcările sfîntului Gheorghe, pe care ochii îl formau pe o catapiteazma, prin dansul umbrelor și-al flăcărilor din ogradă.

li zvîcneau in inimă limbile balaurului, gură de vulcan; deasupra lor, tot inima lui era în saltul calului hisîngerat de flăcări, cu rubin în nărinechezătoare... Cal alb... Mișcare peste mișcare... Limbile balaurului, zvîrcolirea trupului solzos, deasupra calul cabrat, c-o fugă de scîntei în copite... Lancea, vibrație de-argint împlîntată în flăcări... și sfîntul, purtătorul lancei.

Două furtuni suprapuse: norii deasupra, tromba mării dedesubt — calul și balaurul — legate printr-un trăsnet: lancea. Și sfîntul, dominînd cele două furtuni, balaurul verde, calul alb, — iluminat de calm, oglindind numai în lance limbile balaurului, nu și-n inimă.

Se înălța în el chipul lui sfîntu Gheorghe ca o lună printre brazi — forma unei lumini, numai — dar fața nu i-o vedea.

Iar întîlni mesa, focul și beția hohotind pe ehipurile-nfierbîntate.

— Un cîntec, Ghedeoane.

— Zi, frate Ghedeoane, un cîntec lumesc.

— Stați, fraților, să dau cep lui Ghedeon, o vorbă, mă-nțelegi!

Porniră toți trei, cu umbre de stejari. Și-n fața porții, prinși în jocul flăcărilor, umăr la umăr, șold la șold, se opriră subt stele și se bucurară ca trei stînci cu trei izvoare.

Veniră. S-așezară. Iar ciocniră. Ghedeon își drese glasul — parcă scărpinînd păduri de contrabasuri

— îşi răsuci capetele musteţelor, îşi trecu limba peste buze şi începu cu glas năpraznic, întovărăşindu-şi cîntecul cu clătinare de balenă-n hulă deasă:'

Pecîm-pi-a de mo - hor, iu-pai-di şi

iu - pai - da , Vi-ne le-lea - n-ce-ii - şor,

te

iu-pai-di şi iu - pai - da.

„Pe cîmpia de mohor,
Iupai di şi iupai da,
Vine lelea-ncetişor,
Iupai di şi iupai da.

Numai iaca un flăcău,
Iupai di şi iupai da:
— Leleo! Leleo, drumu-i rău!
Iupai di şi iupai da.

— Ba de drum nu m-oi lăsa,
Iupai di şi iupai da.
— Că nici eu de lelea mea,
Iupai di şi iupai da.

— Eu guriţă nu ţ-oi da!
Iupai di şi iupai da.
— Pînă ce m-oi sătura!
Iupai di şi iupai da.

Zboară cocostîrcu-n cer,
Iupai di şi iupai da.

— Parcă ci de nu-i lăicer?
Iupai di şi iupai da.

Asfinţeşte soarele,
Iupai di şi iupai da;
Tare-o dor chicioarili —
Iupai di şi iupai da.

Pe cîmpia de mohor,
Iupai di şi iupai da,
Pleacă lelea-nlr-un chicior,
Iupai di şi iupai da.

Intilni-o-ar ielili,
Iupai di şi iupai da,
Că mi-o sacat şălili,
Iupai di şi iupai da."

Rîdea cutremurul pămîntului cu ncvgete de vite în trupurile şi în glasurile lor.

Clonţ adormise c-un obraz pe masă.

Pe toţi îi scălda focul. Păreau vedenie de zmei răsărită cu bătăi de inimă din mintea unui copil adormit cu tîmpla pe o carte de poveşti.

Ochii lui Petru erau mari deschişi asupra lor, dar nu-i vedea, căci peste ei, deasupra munţilor îndepărtaţi, întunecînd prin tinereţă splendoarea revărsării zorilor, îi apăruse în cabrarea albă a calului şi-n strălucirea armurei de argint, cu fruntea viscolită de dumnezeire, chipul sfîntului Gheorghe împlîntîndu-şi lancea în balaur.

PARTEA DOUA

BOURA

I

Far de piatră, Turnul Milenei se-nălța deasupra albăstrimilor mediterane ale Văii Moldovei. Numai în dreptul Turnului se deschidea, anume parcă, zarea, ca un vitraliu între munți, cu toată hronica Moldovei înscrisă — foc şi sînge — în azurul ei moldav.

Încolo, coborînd din cer de-a dreptul ca o deasă ploaie, mohorît verde, numai pădurile munților de brad, mereu sunînd, mereu vuind, vîslind în creste aprigele vînturi.

Boura se numea locul, trăgîndu-şi numele de la neamul Bour, căruia cuib de bejănie-i fusese în obidita țară a Moldovei.

Duraseră străbunii cetățuie — dig — acolo mai cu seamă păstrîndu-şi bătrînii nevolnici, feciorii cruzi, femeile şi avutul, căci năvălirile erau dese şi păgînimea fără de cruțare.

Adăpostise Boura neam de bărbați teferi, cu frunte dreaptă, ochi fățiş şi braț viteaz, dar tăcuți, mîndri şi întunecați. Purtau se vede-n suflet liniile Bourei, de munți dominatori în marea încruntare a brădetului — deprinşi să vadă ca şi locul care-i odrăslise, prin singura despicătură a munților, o țară care sîngera de focuri puse de duşman bucatelor, bisericelor şi aşezărilor.

Acolo se născuse, strîmb, fiul lui Roman Bour şi-al Evloghiei — grecoaică din Fanar —, Parpalea Bour Strîmbul, posomorit ca şi străbunii, dar hîit la

trup şi suflet între brazii drepţi. Privea şi el din Turn ţara Moldovei, dar nu cu ochiul de durere, milă, dor şi răzvrătire al Bourilor dinainte, ci cu ochi de fiară şi păgîn, plin de poftire păcătoasă fără cruţare pentru bunul şi muierea alor săi, ştiindu-se, ce-i drept, bicisnic în şubredele mădulare, în schimb, puternic, feudal puternic, în Boura neamului.

Cu Milena sîrboaica, fiica mazilitului de la Vidin, avusese doi feciori: pe Condrea Bour, zis Buzilă, şi pe Raşcu Bour, Feteleul. Nu se trăseseră dinspre Milena. Spurcaseră şi ei de-acolo, cu ochiul şi cu fapta, lara Moldovei.

Raşcu Bour Feteleul nu cunoscuse bărbăteşte trupul de muiere, dar cuvioşii cei mai oacheş tineri, şi mai trupeşi, de la Schitul Toacelor, îi îndestulaseră întoarsele pofte.

Condrea Bour, zis Buzilă, aruncase-n schimb seminţă pentru doi. Din el se trăgeau Panţu Bour şi llieş Bour Nabuc. Strănepotul acestuia, Andronache Manea Bour, tatăl lui Gheorghieş, fusese greu bătut de soartă. Se deschiseseră în el, subt fruntea,dreaptă a vechilor Bouri, ochii de azur ai kneghinei Milena, şi-o dată cu ei reînviase şi osînda scheletului legănat de vint la fereastra Turnului, căci ochii lui Andronache Manea Bour, după un scurt popas în fericire, se îndreptaseră spre un mormînt, şi apoi spre misterele oculte. Soţia lui, Rariţa, cu trup şi suflet de trandafiri albi înfloriţi în noaptea de decembrie a unui păr lung pînă-n călcîie, murise născîndu-1 pe Gheorghieş. O îngropase, dar şi el se îngropase cu odrasla şi cu amintirea moartei păstrată in el ca sfintele în hrubă.

Acest Andronache Manea Bour dărîmase o parte a cetăţuii de la Boura, clădind pe locul ei o casă cu odăi enorme, închisă într-un parc. Din cetăţuia de odinioară păstrase Turnul Milenei, întărindu-1, la care alăturase noua casă; aleea brazilor seculari, alee fără cer deasupra, solemnă în rugina acelor căzute ca un catafalc de fluviale dimensiuni între făcliile cu flăcări de-ntuneric verde şi lacramare de răşină; şi gloata de ţigani de casă, slujitori din tată-n fiu ai neamului Bour, precum şi lanţul de chilii care-i adăpostea, cu casa din mijloc, pe care-o ridicase Manea Bour, locuind-o numai vara.

Copilăria lui Gheorghieş Bour se plimbase gravă, pe catafalcul aleei de brazi şi prin odăile cu parchete negre şi sonoritate de cavou, lîngă tăcerile de urnă funerară ale bătrînului. La treizeci şi cinci de ani, Andronache Manea Bour orbise, ca şi kneghina Milena, ai cărei ochi îi moştenise. întors din Germania, unde studiase mohorît filosofia şi matematicele, Gheorghieş Bour se sihăstrise la Bolocanca, una dintre moşiile părinteşti de pe Valea Moldovei, vecină cu Cornul-Luncii, proprietatea fratelui mezin al lui Andronache Manea Bour. Acolo îl cunoscuse vara lui dreaptă, Sultana Bour, închinîndu-i inima luminoasă, in timp ce el se hărăzise aştrilor şi cerului de noapte. După moartea tatălui său, se retrăsese la Boura, unde vreme de zece ani cercetase aştrii din Turnul Milenei. Nu-1 vedea nimeni. Trăia singur la Curtea-Mare, casa clădită lîngă Turn de Andronache Manea Bour, înadins la o parte de celelalte, străjuit de copacii parcului şi de aleea brazilor, dormind ziua, înviind noaptea, despărţit de mulţimea servitorilor ţigani care-1 slujeau de departe, rareori văzîndu-1, închis în el şi-n nopţile lui ca-n insula mortuară a lui Bocklin.

Viaţa Bourei vuia departe, în funduri, ca o cascadă sub posomorîri de munţi. N-o cunoştea. în jurul lui, douăsprezece odăi întunecate, cu parchete negre, mobile masive, perdele vişinii, oglinzi cît zidul — erau douăsprezece peşteri în care tăcerea, umbra şi meditaţia morţii se pustniciseră încă de pe vremea tatălui său, punînd hotare, noapte, tăcere şi zăvoare între el şi ceilalţi.

Slujitorii Bourei intrau cu frică pe acolo, făcîndu-şi cruce, adunaţi mai mulţi laolaltă ca pe lingă cimitire, mergînd desculţi in vîrful picioarelor, grijind în şoaptă, abea atingîndu-se de amorţirea ca de pe alt tărîm a lucrurilor, cu luminări aprinse în plină zi, căci secularii brazi din faţă opriseră o noapte verde la ferestre.

Căpetenia gospodăriei — neobişnuit de mare gospodărie, adevărată rămăşiţă de castel feudal — o aveau surorile Ruxanda şi Smaranda Contăş — de fapt numai

Ruxanda — neamuri scăpătate de-ale lui Ghiorghieş, rămase nemăritate. Nici ele nu-l vedeau. Se deştepta spre asfinţit. Mînca pe la miezul nopţii, între luminări aprinse în tricheluri, la o vastă masă de stejar, c-un singur tacîm, cu toate mîncările rînduite pe masă, avînd pe toate scaunele cu spetează naltă singurătatea şi tăcerea drept oaspeţi şi tovarăşi.

Apoi se plimba prin aleea brazilor, cu paşi rari, înalt ca ctitorii rămaşi pe zidul vechilor biserici, cu mînile la spate şi fruntea încordată. Se îmbrăca în negru încă de pe cînd fusese student. Redingotă încheiată pînă sus, cravată de mătase neagră cu fundă lată, cămaşă scrobită, guler despicat în faţă, pantaloni cu pacnoşte, manşete rotunde cu agate.

Purta păr lung ca magii, sculptat în abanos, descoperind paloarea de aureolă a unei frunţi înalte, paloare revărsată şi-n obraji, ca oglindirea lunii într-o apă neagră. Şi avea, neînchipuiţi de mari, în trîmbiţarea lor cerească, ochii kneghinei Milena, azur captiv a doua oară în acest turn de singurătate, întruchipare omenească a celuilalt.

De la Schit îi venise porecla „Strigoiul", şi parcă o şoptise întunecata gură a nimănui pădurilor de brad, care cu murmur lung o răspîndiseră jur împrejur, din munte-n munte, îmbrăcîndu-1 ca-ntr-o mantie de iele şi de lună pe „El" şi Curtea-Mare.

Să nu fi fost prinsă cu rădăcini, ca brazii, ar fi fugit de-acolo slugărimea de ţigani. Lui Andronache Manea Bour îi spuneau măria-ta; de Ghiorghieş nu pomeneau decît printr-o ridicătură de ochi spre Curtea-Mare, sau, cel mult, printr-un „El", pronume spectral în gura lor ca şi obrajii strigoilor.

Cu treizeci de ani în urmă, intrase la Curtea-Mare, o dată cu doctorul de la Iaşi — prea tîrziu şi zadarnic venit — Sultana Bour, copilă. Nu mai plecase. Dar de timpuriu albise, stoarsă de puteri, cu obrajii galbeni şi privirea stinsă. De-acolo, din tăcerea blestemată a Curţii-Mari, ieşiseră doi gemeni, Petru şi Pavel Bour, copii stropşiţi, cu vlaga suptă, zbîrciţi de mici ca miezul nucii, crescuţi cu oblojeli de surorile Contăş.

Nimeni nu se mirase. Viaţă nu putea ieşi din casa Strigoiului.

Se întîmplase aceasta cu douăzeci şi opt de ani în urmă. Apoi din nou tăcerea ridicase ziduri între „El" şi ceilalţi.

Şi iară, într-o zi, Dudoaia lui Ţuhaşcă Chioru, ţiganca cea cu leacuri şi descîntece, doftoreasa Bourei — trecuse pragul Curţei-Mari. Se-napoiase-n zori, purtînd în scutece creangă de piersic înflorit, numai zîmbire şi gropiţe, cărniţă profiră de prunc,bunavestire, pe Milena, reînvierea ochilor de-azur: că i se deschideau subt fruntea de petală, în descîntările Dudoaiei şi subt privirea ţigănimii adunată, ca la Sfîntă — doi ochi de-april, aşa cum rîde un cer întreg peste un piersic înflorit.

Vegheau ţiganii aplecaţi pe-un leagăn, mătăhăioşi şi afumaţi; şi mînuşiţele din leagăn, inimoase, atingeau o frunte, o mînă, o musteaţă albă — şi vegheau ţiganii ca o strajă de stejari la un izvor de apă vie.

Dudoaia lui Ţuhaşcă Chioru oţelise leagănul împotriva dedeochiului, nu cu mătase roşie în funde, ci cu rubine de hulub. îl sîngerase pe cel mai rotat, şi picurase din hulubul alb ca îngerii bob de rubin pe fruntea fără pată, şi-n leagăn, fulgi mărgărintari.

Aşa venise pe lume, cu şaisprezece ani în urmă, Milena cea care în al şaisprezecelea an al copilăriei sale neştiutoare de lume, suită-n Turnul celei dintîi Milene, prin zăbrelele posace ale anilor văzuse răsturnat o apă într-o mare strălucire, o coamă neagră şi deasupra ei un chip cu păr şi ochi de aur, cu zîmbet îndreptat asupra ei.

*

Căpriţa venea în salturi, clară, cu parfum de mintă, ferigi şi pelin, printre stînci rostogolite şi trunchiuri de brazi trăsniţi — dinspre Neagra-Afinei, muntele cu afine, care în soarele de vară de departe-şi trimetea parfumul lui de faguri prin tămîia brazilor. Venea în tact uşor Căpriţa, cu murmur ca de pietricele şi hulubi, bătîndu-şi albia mărunt, cu sprintena copită a vălu-

relelor. Durlaia se rostogolea cu spume şi cu larmă dinspre Puchinosu, muntele de miazănoapte aşa numit fiindcă mereu era învăluit în fumegări şi aburiri, şi fiindcă dinspre el veneau norii cei răi, aducători de grindini şi furtuni.

In fundul dinspre Schit al parcului, Căprița şi Durlaia se uneau, făcînd hotar pe ape şuşnitoare în fierbere de spume.

Acolo, ca o țigăncuşă a verii, mereu rîzînd cu murmurul albinelor, erau trandafirii de dulceți, în roza lor destrăbălare — petală moale, buză dulce, frunziş cîrlionțat, călduță palpitare de mirezme; şi-n jur, mai la o parte — blăniți de brazi, tărcați de soare — munții, ca nişte urşi purtați de nas de-o țigăncuță de petale roze.

încordat în mişcarea apăsată, foarfecele parcă graseia; apoi, c-un țipăt mic, lamele-şi îmbinau tăiuşurile pe codița trandafirului, ş-o fundă grea cădea în coş, lăsînd în urmă dulcea dezolare a parfumului: obraz care-a pierdut cercelul.

Gealatul trandafirilor, Milena, avea în trup, nebun, trilul privighetorilor. Din glezne pînă-n ceafă, trupul pornea în tril: în pulpe tril, în şolduri tril, şi tril în sîni. Subțire, mic şi iute era tot, cu-abea pornire de femeie în copilăria trupului de fată. Plutea varatecă, subțire, într-o rochiță roşie, cu capul înclinat şi grav în zvîrcolirea buclelor atît de compact negre, că soarele plutea ca o mirare în jurul lor.

Se înălța ca un amurg din coşul plin de trandafiri, şi se-nstelau deasupra-n soare, în parfum şi în polenuri, albine şi bondari.

Cădea şi nu cădea în coş floarea de vară. Se adunau, ghirlande, trandafirii, în jurul unei străluciri de apă, din care-un chip de aur peste-o coamă neagră îi zîmbea Milenei. Avea în suflet munți de brad, furtuni, poveşti şi trandafiri şi gînduri ce veneau din munți ca veverițele, ca ploile şi ca buhaii pîclelor, sau ca albinele, din trandafiri, ori din poveşti.

Crescuse-n Boura, şi numai Boura-i dăduse sufletul. Cînd închidea ochii, tot în Boura era, adică-n parc, în sunetul Căpriței şi-al Durlaiei, cu trandafirii şi cu cerul; adică-n casă, cu fițele, cu frații, cu poveştile Dudoaiei, cu țiganii şi cu munții, cu pădurile şi norii...

Şi-acum venise altfel, nu din buzele Dudoaiei, o poveste cu o apă, cu o coamă, cu un chip, şi ochii cînd îi închidea nu mai era în Boura.

îi căzuse un trandafir sălbatec în suflet, şi nu-l putea găsi, şi îi venea mereu în ochi mîhnirea unei bucurii, şi-n nări, parfumul trandafirilor...

Şi se porni deodată o bătaie cu toiagul într-o poartă — solemn deasupra munților: tac, tac-tac...

Şi se deschise-o poartă mare, şi intrară munții şi cu vara-n veacurile date la o parte.

Se auzi un trap, copită cu copită, trecînd peste-o prăpastie cu punte de lemn vechi; din alte vremi copita, trapul, puntea, călărețul.

Alte copite se porniră, altele şi altele. Şi se umplură munții de bătăi şi de copite, pilcuri, toate trecînd pe vechea punte, ciocănind lemnul, în gamă rară, în gamă stinsă, tact îndesit, din brad în brad, din munte-n munte, dulce vibrare-n tăblii de lemn, toate venind spre marea poartă, toate sunînd pe-o veche punte: tac-tac, tac-tac...

Bătea monahul toaca de vecerne înconjurînd biserica Schitului Toacelor, Schitul ascuns într-o amăgitoare împletire a munților. Şi lemnul toacei, ca o veche punte peste prăpastia vremurilor, înviase, ritm şi sunet, toate bejăniile ce intraseră în munți cu fugă de copite.

Amuțiră inimioarele de lemn ale ecourilor toacei de la Schit; şi cînd, după cele trei soroace ale celor trei bătăi de clopot, tăcerea-şi adună inelele, topindu-se din nou clar în lumină, — munții răsăriră iară din adîncul vremii subt soarele zilei...

Şi între ei, numai Milena dintre trandafiri, cu ochii îndreptați spre cer, părea uitată de-alte veacuri, căci aştepta şi ea, ca şi Milena cea dintîi, cu-aceiasi ochi, un călăreț venind spre munți, din şesuri sau din ceruri, în tactul de copită şi de toacă al inimii.

...Şi iar se auziră Căpriţa şi Durlaia, cosaşii de prin ierburi ţănţănind, ţipătul mic al foarfecii cu fulger printre trandafiri rostogoliţi.

Pe cînd era încă în leagăn, subt privegherea celor două fiţe, surorile Smaranda şi Ruxanda Contăş, a mancei şi-a Dudoaiei—se aplecase peste ea, însufleţit, obrazul unei jucării. Nas de paiaţă, răsucit în sus, frunte pleşuvă-n dungi de creţuri, gură hlizită, păr cu ţep zburlit.

Zîmbiseră din leagăn, sclipitori în azuriul ger al lor, ochii Milenei. Mînuţa mică se-ntinsese doritoare înspre nasul jucăriei. îl apucase, îl pişcase, îl zgîriase, îl strînsese, îl frămîntase, elătinînd capul ascultător, ca pe un clopot de carton.

Rîdea cu hohote Milena, şi capul de paiaţă îi zîmbea cu bunătate.

Apoi se-ndepărtase capul, la ceasul hotărît de fiţe pentru somnul zîmbitor din leagăn.

Milena plînsese şi ţipase, cu toate acele şi suliţele în glasul ei de gîză omenească, cerîndu-şi astfel jucăria. Şi capul de paiaţă din nou se aplecase, oferindu-şi nasul mînuţei autoritare, care abea în somn îl liberase.

De-atuncea capul de paiaţă venise-n fiecare seară s-o adoarmă pe Milena, în hohote de rîs, cu ochi deasupra leagănului, mult mai dulci decît cei din icoane, ai Madonei plîngerii.

Avea un an Milena, an de leagăn; doisprezece, fratele Milenei, şi el copil, dar lui, copilăria nu-i dăduse decît împleticiţii paşi care aduc spre braţele deschise ale părinţilor, în răsturnare de buchet, paşii dintîi ai pruncului devenit plod.

La doisprezece ani, astfel se-mpleticea, mergînd parcă mereu la vale, rostogolindu-şi paşii înainte încrucişat. Porecla Coca Bîca a copilăriei mici, îi înlocuise numele Pavel Bour, devenit zadarnic.

Şi într-o zi, cînd anul cel de-al doilea venise să-ntîlnească anul cel dintâi, întocmai cum Căpriţa întîlnea Durlaia-n fundul parcului, la o răspîntie de trandafiri, porni-n Milena fierbere şi neastîmpăr mare şi se ceru să umble sirgură.

Deci, o lăsară, împlinindu-i voia. Era de toţi înconjurată, ca de cele patiu zări un pîrăieş, viîrd fiecare s-o ademenească înspre el. îi întindea Dudoaia cîte un cozonăcel în fiecare mînă, cu comerec bătut numa-n strafide şi migdale; sunau în degetele mancii cîte-un zuigalău ; iar fiţele îi întindeau cutii cu acadele, mingi şi panglici.

Era acolo şi infirmul, Coca Bîca. El nu-i putea întinde braţele, nici n-o putea primi în ele, fiindcă-i erau picioarele ca trunchiul încă drept, dar retezat din rădăcini. Se aşezase Coca Bîca pe un scaun, cu capul aplecat pe-o coastă, ca cel lovit cu piatra-n tîmplă, şi privea cu ochi grei de Madonă într-o faţă de paiaţă.

Şi se-ntîmplă aşa: luă Milena doi cozonăcei şi nu intră în braţele Dudoaiei; luă apoi cutii cu acadele, panglici, mingi şi zurgălăi, lăsînd braţele goale şi toate aducîndu-le în mîni, veni rîzînd la Coca Bîca, i le rtsturnă pe braţe, şi ea cu amîndouă mînile se **Egăţă** de gîtul lui. Şi fu atunci cel prăvălit în viaţă ca bradul răsturnat de trăsnet dintre munţi, la vale, în bucuria braţelor Milenei, ca într-o curgere de apă nouă, tînf**ră** şi proaspătă, venită înedins spre el.

Şi apoi, într-o zi, Milena îi vorbi:

— Vau o poveste.

Se înnodară vînăt vinele pe fruntea şi pe tâmplele lui Coca Bîca.

— Vau o poveste.

îi deveni privirea ca a cînilor rîioşi, şi fruntea i se aplecă.

— Vau o poveste.

I se deschise gura — gură de noapte — şi sunetele năvăliră fără vorbe, în lătrat.

Fugi Milena îngrozită.

Şi iar veni-ndărăt, să şteargă lacrimile cînelui care plîngea.

Din naştere ciuntită, urgisită să fie limbă de clopot spart, i se împleticea limba printre sunete. Ceea Bîca putea să geamă şi să urle, dar să vorbească, nu. De aceea tăcea.

De-atuncea, şi din pricina Milenei, începură mînile lui Coca Bica să vorbească.

Spuneau poveşti Smaranda şi Ruxanda Contăş, fiţele Milenei, dar mai ales, şi mai cu şart, Dudoaia. Milena le sorbea cúbratele de gîtul GocăiBîca. Şi culegea infirmul cîte-o vorbă de pe buzele Dudoaiei, vorba care aprinsese mai vioi ochii Milenei, o scălda în zimbetul obrajilor fetiţei ş-o săpa c-un cuţitaş sau c-o dălţuţă în rădăcini de păr, de iarbă mare sau în tăbliţe parfumate de lemn de chiparos. Nu vorba tălmăcită-n litere, cimiezul ei, viaţa ei, icoana ei de vis şi de legendă. Astfel, ca printr-o minunată poartă, sculptate-n rădăcini de păr, de iarbă mare şi în tăblii de chiparos, din mînile lui Coca Bîca răsăriră pentru mînile Milenei chipurile născocite care încîntă pe copii.

Balaurii cu şapte limbi şi tot atîtea capete, caii cu aripi, năzdrăvani, Statu-Palmă-Barbă-Cot, Ileana Cosinzeana, Sfîntul Petru, Zmeii, Scaraoţchi, Zînele..., vorbele Dudoaiei se întruchipau aievea, mărunţele, mititele, atît de prichindel, că Făt-Frumos calare, Balaurul cu şapte capete mîniate şi Zmeul care sparge doagele butoiului, umflîndu-se, erau în mînile Milenei nu altfel ca alunele-n lăbuţele de veveriţă.

Şi Milena, cu braţele de gîtul Cocăi Bîca.

Aşa crescuse, cu infirmul veşnic lîngă ea, pînă cînd, naltă'în clopotul de bucle negre, ea-i întinsese braţul să-l ajute. Erau nedespărţiţi. O însoţea în haină de şiac, cu mers împleticit şi spate-ncovoiat,ducîndu-şi într-un săculeţ de pînză prins de după gît, ca vagabonzii, uneltele şi lemnul de sculptat. îşi alegeau un loc, în parc sau în pădure. îl ajuta să se aşeze pe un pled întins, cu spatele alăturat de un trunchi; apoi ea se plimba sau se juca subt ochii lui, lăsîndu-l să sculpteze.

Şedea ceasuri întregi acolo, cu rădăcinile în jurul lui, el sirgur chinuit şi răsucit ca rădăcinile.

Avea o faţă ca de mucenic, scobită, blîndă şi uscată, cu tîmple străvezii, c-un veşnic început de zîmbet uşor îndurerat în colţurile gurii, cu fruntea pururi încreţită şi nasul de paiaţă, carfghios, batjocorind dulceaţa ochilor cu gene lurgi.

Dintăi îşi apleca tîmpla pe-o parte, ca pe-o vioară veche, şi rămînea aşa, cu mînile încrucişate pe genunchi, ca un cerşetor la porţile sufletului său, aşteptînd să se deschidă.

Avea mîni triste ca ale regelui Lear. Şi poate îngerii veneau să ia în zborul lor mînile încrucişate pe genunchii **de** infirm, căci răsăreau în rădăcini de păr şi iarbă mare, şi în tăblii de chiparos, nu gheare de blestem şi ură pentru Cel care din cer îl lepădase nevolnic şi strivit — ci obrajii, aripele şi smerenia minilor care **de** Sus binecuvîntă şi deplîng pămîntul vieţii omeneşti.

Lucra încet, cu visătoare duioşie, mînuind lamele cu mişcări atente şi dezmierdătoare, suflînd cu buzele pulberea lemnului şi aşchiile — părînd că dezmorţeşte un pui de rîndunică adunat în scobitura palmei.

N-avea mînie trupul lui, nici nerăbdare, nici porunci. Cioplea mereu, tăia mereu, scobea meieu, cu trudă şi migală. Nu-l învăţase nimeni, nu-l ajutase nimeni.

Lucra mereu, înconjurat de sfinţi şi îrgeri;parcă şedeau deschise-n preajmă-i ***evanghelii.***

Vedea în rădăcini ceea ce alţii văd numai în vis, cînd sînt copii. Şi parcă n-aducea în ele viaţa cu vîrful făurar al lamelor, ci parc-o dezgropa, cioplind mereu, tăind mereu, scobind mereu, cu spinarea aplecată ca o biserică peste îngerii şi sfinţii zvgrăviţi pe bolţile ei afumate.

Trecuse viaţa peste trupul lui cu roţile şi cu copitele, lăsîndu-l fără grai, cu gura numai pentru gemete, să se tîrască pe pămîntul dreptelor făpturi, avînd ca nume o poreclă: Coca Bîca.

Dar uneori erau în sufletul batjocoritului ca înălţări de brazi. I s-aprindea pe faţă maie zîmbet. Atuncea numai fruntea ş-o-nălţa, privind un chip de el săpat în lemn, viu ca o înviere din mormînt. Un slînt, un înger, o madonă, un copil în iesle, o mînă binecuvîntînd o frunte şi-o îngenunchiere.

Erau cuprinse-acestea intr-obiată palmă omeneescă, sculptate-n lemn cu un briceeg şi o dăltuţă. Dar Coca Bîca presimţea că-şi împlîntase palma-n ceruri, pe deasupra munţilor, şi c-aducea în ea, vie şi caldă,

suflarea buzelor cerești, de viață dătătoare — nu pentru el, pentru Milena, care se juca subt ochii lui.

.

Din Turnul Milenei s-ar fi văzut desfășurate pe Valea Moldovei — zale și flamuri — armatele soarelui înălțat deasupra asfințitului. Numai de-acolo.

în Boura soarele apusese, lăsînd deasupra munților, albastru, arcul sever al cerului.

Apoi veni un nour dinspre soarele apus, trandafiriu în rochia de abur, și se opri, ca într-o reverență, între munții gravi.

Și dinspre trandafiri veni Milena, cu rochița roșie, între munții negri, subt cerul albastru, aducînd subt braț coșul cu trandafiri.

Se topise norul în străvezie destrămare, și petalele din coșul plin aduseră parfum de vară, cald.

O dată cu parfumul trandafirilor și destrămarea norului, Milena răsări în ochii lui Coca Bîca. Clătină capul înspre ea, cu ochii luminați de zîmbet:

— Aa! Aa! Meena!

— Ai lucrat bine, Coca?

Ridică spre ea pumnul închis.

Milena lăsă coșul, dezmierdă fruntea pleșuvă și îngenunchie alături de infirm, privind pumnul închis.

Cînd își apleca genele și fruntea, tăiați de gene și sprincene compact negre și-nvăluiți în bucle negre, albeau obrajii ei ca zorii în pădure. Amestec de puritate și de sălbatecă posomorîre. Cu genele plecate, semăna cu Bjura cuprinsă-n munți de brad.

Iar cînd își ridica genele, se deschidea în val de perspective — cer și mare deopotrivă — azurul Văii Moldovei, așa cum se vedea din dreptul Turnului Milenei.

în genunchi, cu genele plecate, ședea în fața pumnului închis.

— Sfîntul Petru?

Știa mai demult un sfîntul Petru început de Coca Bică. Poarta raiului, în care mînile infirmului sculptaseră c-o grație de cîntec popular îngeri îngenunchiați cu aripile zgribulite și fețele copilărește curioase, ademenind cu iarbă-n mînile întinse căprioare; în urmă apăruse mîna care ține inelul greu al cheilor solemne, și atît. Se întreba Milena mai demult: cum o să fie fața portarului ceresc? Severă, încruntată? Sau blîndă? îi rîdeau atîția copii cu aripi în spinare, pe poartă, încît oricum, tot ale raiului ar fi fost porțile în fața cărora era numai o mînă c-un inel de chei.

— Aa-aa!

Coca Bîca dădu din cap și clătină pumnul zîmbir.d.

— Veverița?

îi ceruse ea o veveriță aplecată pe-o cădere de alună.

Coca Bîca o privi lurg, c-un fel de aprobare mută.

— Veverița, se bucură Milena.

Dar pumnul tot închis era, semn de-ntrebare-n fața ei.

Genele Milenei se plecară de tot. Capul se coborî, plecîndu-și bărbia în piept. Buclele se răsturnară înainte. Părea, subt cerul pur și-n fața munților, c-ascultă sau că face-o rugăciune.

Și deodată tresări. Genele i se ridicară. Ochii se măriră, privindu-l pe Coca Bîca, speriați de presimțirea unei bucurii care venea, venea, ca un ceib cu soarele în coarne.

Dacă... dacă îi văzuse gîndul? O coamă de cal negru, și deasupra ei... îi năvăli-n obraji culoarea inimii.

Apucă pumnul.

Luă.

Privi.

Stea, inima-i căzu în ape negre. Ținea în mînă o Milenă printre trandafiri, nu tiardafiiul îigrcpat în sufletul Milenei.

Statură triști, unul în fața altuia, și cînd ridică ochii văzu capul lui Coca Bîca frînt din gn mtz; și-o boabă mare de sudoare îi lunecase de pe tîrcplă de-a lurgul obrajilor scobiți și galbeni.

I se răsturnă inima ca un coș de trandafiri asupra lui, și brațele-i încolăciră gîtul. îl alintă ca pe un copil, cu obrazul lipit de obrazul lui, pînă cînd îl văzu din nou zîmbind. Se așeză lîrgă el, cu capul pe umărul lui, privindu-și icoana din palmă.

— Milena!

— Aa! Aa! Meena! gemu infirmul, cu ochii strălucitori.

0 sculptase ridicată-n vîrfuri, aplecînd spre fața-i răsturnată un trandafir înalt. Părea cîntată cu'un fluier ca acele din balada ***Mioriței,*** atît era de sprinten pură şi dezmierdătoare înflorirea spre o floare.

Floarea de lemn avea parfumul rozelor, căci se vedea cum îl respiră obrazul în iluminarea lui.

Sculptase Coca Bîca o mulțime de Milene, fără ştirea ei, şi nu i le dăduse fiindcă nici una nu era Milena.

Lucrase ziua şi lucrase noaptea la lumina lămpii, mereu nemulțumit, reîncepînd mereu. Pînă cînd într-o zi găsise rădăcina în care-l aştepta Milena culegînd un trandafir, — închisă-n lemn, ca un mărgăritar în scoica lui.

Aşa era Milena în inima lui Coca Bîca: o mişcare spre cer, întîlnind o îmbătare din cer venită asupra ei — aşa era şi-n lemnul în care o sculptase. Părea, mica podoabă, alegoria primăverii cea uşoară ca un fum, pogorînd spre înălțarea ei parfumul verii în care se va pierde.

Era şi grație, dar şi melancolie în îmbinarea trandafirului cu fața; grație, dar şi putere în mişcarea mînii care-l apleca; şi grație, şi numai grația întreagă a tinereții în elanul care, fără aripi, dădea înălțarea zborului de înger trupului de fată ridicat spre floare.

— A-ga, a-ga, a-ga!

Se zbuciumară brațele lui Coca Bîca şi sunetele dezarticulate-n gura lui.

Milena-ntoarse capul. Cu fața răscolită, infirmul se uită la cer. Privi şi ea. Trecea un cîrd de păsări, unghi de negre palpitări şi goarne melancolice, pe înserarea cerului.

— A-ga, a-ga, a-ga! cînta ecoul glasurilor cerului în buzele infirmului.

Mîna lui Coca Bîca flutură spre depărtările azure, şi un zîmbet sfîşietor îi acoperi fața. I se umflaseră vinele de pe frunte şi de pe tîmple.'

Dădea din cap mereu — clopot de jale — arătînd cerul libertăților albastre.

- A-ga, a-ga!...

Apoi rămaseră tăcuți, strînşi unul lîngă altul, cu frunțile aplecate în înserarea treptată, ca doi copii lepădați într-o pădure.

Milena se gîndea la cerul necunoscut în care-i apăruse o strălucire de apă, o coamă neagră şi un chip... Coca Bîca, avînd aceeaşi clătinare a capului, vedea un cer altfel albastru, dincolo de munți, în care aripi multe fîlfîiau în zbor.

Şi de departe, păsările călătoare, ca şi Coca Bîca, scînceau: „A-ga, a-ga, a-ga"...

La Curtea-Mare, cuprinsă între aleea brazilor şi Turnul Milenei, prin împădurirea parcului sălbăticit, locuia stăpînul nevăzut al Bourei — „El" — şi Sultana Bour, zidiți în noapte, în tăcere şi legendă.

După ce se căsătorise cu Ghiorghieş Bour, Sultana-şi adusese de la Cornul-Luncii servitorii ei: pe Ispas bucătarul cu Trandafira, spălătoreasă, pe Badea, fecior în casă, pe Frăsina, fată-n casă — şi peste toți mai mare, pe Tudora, cămărăşița de la Cornul-Luncii, femeie-ntunecată şi tăcută, cu ochi verzi, nas ascuțit, buze subțiri şi paşi de umbră, numită şi la Cornul-Luncii, şi la Boura, Năpîrca.

Trecuseră treizeci de ani de-atunci. Murise şi Ispas, şi Trandafira. Badea, cu părul alb, devenise bucătar. Frăsina, şolduroasă, cu picioarele acoperite de varice, luase locul Trandafirei. Numai Năpîrca nu se schimbase. Şi ea ducea viața de noapte a stăpînilor, căci Ghiorghieş Bour, şi după ce orbise, îşi păstrase obiceiul de-a se deştepta spre asfințit şi de-a mînca la miezul nopții, iar Sultana, nelipsită de lîrgă el, şi ea se lepădase de soare.

Vechii servitori, Ispas şi Trandafira, nu fuseseră înlocuiți, deşi enorma casă, ca să fie bine îngrijită, ar fi avut nevoie de brațe tinere şi multe. In timpul zilei, prin întunecatele odăi, trecea numai Tudora. Ea singură, ca o îngrijitoare de cavou, făcea tăcute grijituri. Tot ea primea din mînile Sultanei rufăria de spălat, aducînd-o înapoi şi rînduind-o în dulapuri; tot ea,

spre miezul nopţii, aşeza-n sofregerie mîncările, pe bufetul mare ca o orgă, şi pregătea pe masa lungă, luminată de luminările unui trichel, două tacîmuri. Apoi dispărea, făcînd, în timp ce Ghiorghieş şi cu Sultana şedeau la masă, grijitura odăilor lor — căci Ghiorghieş, în afară de Sultana, nu putea suferi om lingă el.

Ispas şi Trandafira benchetuiseră adesea cu ţiganii Bourei; la fel, urmaşii ior întru bucătărie şi spălătorie, Bidea şi Frăsina; Năpîrca, însă, nu ieşise nici odată de la Curtea-Mare. Cum numai ea intra în casă la boieri, şi ea trecuse în legendă, vîndută Necuratului de superstiţia care-l vînduse şi pe „El", precum şi Curtea-n care s-aprindeau lumini la miezul nopţii.

Departe de Curtea-Mare, ca o cetate lîngă un cimitir, vuia Boura-Veche, rămăşiţă de altădată, păslrată-n creierul munţilor, la poalele pădurilor de brad. Pe-acolo nu trecuse veacul lui Edison. Cei care locuiau Baura-Veche erau ţiganii boiereşti, strănepoţii robilor şi-ai obiceiurilor vechi. Fuseseră odinioară aproape două sute; de la 1854, de cînd îi dezrobise vodă Ghica, se împuţinaseră. Dar încă foarte mulţi nu se dăduseră plecaţi, căci traiul de la B^ura era mult mai îmbelşugat şi mai fără de grijă decît cel al libertăţii, tot de slugă, la boieri săraci.

Hotarul cel mai îndepărtat al gospodăriei Bourei era Tăul Sihăstriei. La malul dinspre Boura al Tăului era livada şi cetăţile cu miere ale albinelor. Pe urmă venea moara de pe malul Durlaiei, apoi saivanele vitelor, cocinele porcilor, curtea păsărilor cu poieţile, hambarul, grajdurile cailor, droşcăria, potcovăria, şi în sfîrşit, oprindu-şi capetele vastului semicerc în dreptul Turnului Milenei, parcă la semnul strejăresc al copacilor parcului, se înălţau chiliile ţigănimii, chilii numite fiindcă erau într-adevăr chilii ca ale vechilor monastiri, odăi zidite-n piatră dură, unite toate prin potcoava de lemn negru a unui cerdac înconjurător, proptit în stîlpi; chilii ale ţigănimii, fiindcă oacheşii chiliilor aveau, ce-i drept, plete şi bărbi de-ajuns de păduchioase, dar mai aveau feţe smolite şi muieri cu sîngede garoafă, şi danci tumbăreţi ca broscoii.

In mijlocul chiliilor, acolo unde-n creştinească monastire se-nalţă o biserică, era o casă albă cu cerdac, prinsă-n cascada de cocarde a trandafirilor fgăţători. De jur în jur, straturi de nalbe, trandafiri pe spaliere, muşcate, garoafe, petunii, micsandre, tufănele, ochiulboului, pansele şi cafeluţe cu spic înalt şi flori ca ale salcîmului, dar ceresc albastre.

Acolo şedeau fiţele, Ruxanda şi Smaranda Contăş, Milena şi cu fraţii ei, gemenii Petru şi Pavel Bour, numiţi Coca Gîga şi Coca Bîca.

Iar de la marginele curcubeului de flori din jurul casei, pornea pînă-n cerdacul negru al chiliilor iarbă de munte, deasă, grasă, robust verde, prin care răsăreau turmele mici de romănite, pete zglobii de portulac, galbeni zburliţi de păpădie.

Din loc în loc, pe verdele tăpşan cu floare, se înălţau felinarele din vechi rămase, cu gluga de sticlă a luminii înfiptă pe un stîlp de lemn în colţuri.

Mai era şi un pui de casă, puişor, alături de cea mare. O făcuseră ţiganii pentru Domniţa lor Milena cînd împlinise patru ani. Căsuţă de păpuşi, răstălmăcire-n mic a caselor de ţară, cu prispă, cu fîntînă-n miniatură, cu zaplaz în faţă. Milena de acum nu mai putea intra în ea. Păstrase însă casa albă, mărţişorul celeilalte şi al copilăriei.

In fundul arcului chiliilor se ridica, verde de iarbă, un fel de deal lăsat pe brînci. Avea la gură uşă de stejar cu lacăt mare, şi-n burtă numai vedre, buţi, butoaie, damigene şi butelci. Acolo era beciul Bourei, adînc şi tainic. Căci coborîse vorbă din bătrîni că-n funduri, undeva, după butoaie, se deschidea tunel spre Schitul Toacelor — tunel pe care încă nu-l aflase monahul Ghedeon. Dar, slavă Domnului, găsise Ghedeon alt drum spre beci.

De la Curtea-Mare spre chilii veneai prin capătul parcului dinspre Turnul Milenei. De afară, adică de pe drumul care ducea la Schitul Toacelor, trecînd prin faţa aleei de brazi, intrai pe-o poartă, iar monastirească, de stejar ferecat, curmată pe dinăuntru cu drvg ţapăn, dînd într-o boltă podită, pe subt care paşii omului, ca şi copita calului, sunau ca-n catacombă.

— Bine sună, frate Ghedeoane! vorbi Ion Ion, bombîndu-şi pieptul subt bolta bubuitoare.

— Sună ca fasola-n giosu omului — o vorbă, mă-nțelegi!

Şi rîse Ghedeon cu toate hergheliile din el.

Aşa intrară Ghedeon monahul şi Ion Ion în chiliile ţigănimii.

Netuns de mult, numai vreji de creţuri negri, părul lui Ion Ion părea coafura cea de gală a unui rege cafru, scalpată, ş-apoi replantată pe tidva lui Ion Ion. Iar barba neagră-i năvălea în jos, învîrtejită şi rigidă, dindu-io majestate faraonică. Decînd era la Schit purta sandalele fără ciorapi, şi-n loc de haină îmbrăca giubeaua de şiac călugăresc a fratelui său Ghedeon.

înaintea celor doi călugări — roş, Ghedeon; cu părul hărăpeşte negru, Ion Ion, care păreau scăpaţi din monacala preistorie a veacului de mijloc —, călare pe un măgăruş, adus de spate, cu tîmpla înclinată pe o parte, Petru Bour, Coca Gîga, gemănul lui Coca Bica, îşi întinsese mînile-n plutirea unui gest de tremurată binecuvîntare.

Acelaşi nas de paiaţă, aceeaşi frunte pleşuvă, aceeaşi înclinare resemnată a capului, aceeaşi vibraţie de bătrîneţă timpurie în zbîrciturile obrajilor scobiţi, aceeaşi gură dureros hlizită — dar nasul ardea roşu, obrajii băteau în stacojiu învineţit, iar ochii abureau rătăciţi în orbitele săpate în cearcăn negru.

Coca Gîga — gemuse în copilărie şi prin somn — n-avea nici limba, nici picioarele neputincioase ale gemănului său, dar la douăzeci şi opt de ani avea pe faţă, dogoritoare, răsfrîngerea incendiului alcoolic.

Se scula dis-de-dimineaţă, şi singur pe cerdac, aşezat la o măsuţă, bea rachiu dintr-o ploscuţă de cognac, cu sorbituri încete. Privirea-i devenea din ce în ce mai melancolică şi mai afundă, ca a cîntăreţilor din bucium cînd urmăresc pe văi revărsarea lungei buciumări. Apoi îşi umplea din nou ploscuţa, încăleca pe măgăruşul Taca-Taca, din copilărie al său, lua-ntr-o traistă atîrnată după gît puţină brînză, pîne şi măsline şi pornea

spre Schitul Toacelor. Acolo îşi trecea zilele făcînd rugăciuni şi bătînd mătănii. Uneori, prin fumul de tămîie şi prin cel care-i acoperea mereu privirea, îl vedea pe Isus răstignit, sîngerînd rubinele creştinătăţii peste veacurile începute. Plîngea cu şiroaie de lacrimi, în genunchi, cu gura căscată, pînă cînd îl prindea criza de epilepsie. Atunci cădea jos şi se zbătea acolo ca o pasăre în agonie în faţa porţilor altarului. îl priveau călugării bătrîni cu spaimă şi smerenie, căci le venea prin fluturarea trupului de jos, în negura bisericii împrejmuită de icoane afumate, ca o undă încă vie a vîntului desprins de pe torţa Golgotei.

Apoi îl aşezau în strană, stors şi strivit, urnă a unei mari vedenii.

Era atîta bunătate şi atîta dezmierdare pentru toţi şi toate-n el, încît numai diminutive răsăreau din buzele lui fără de mînie.

— Măiculiţă, surioara mea, singurică ai rămas! o tînguia pe Maica Domnului cînd o vedea îngenunchiată la picioarele crucii, cu inima pe buze ca o frunză dintr-o doină.

în sufletul şi pe buzele lui, cerul, cu toate cele cereşti, se scoborîse-n miniatură ca oiţele-ncleiate într-o luncă verde, care stă cu tot cu stînă şi cu ciobănaşi într-o cutie de carton.

Nimeni nu putea să i se-mpotrivească. Cînd începuse băutura, fiţele îl dojeneau. înclina capul, şi plîngea cu o blîndeţă atît de sfîşietoare, încît fiţele întorceau capul spre fereastră; şi apoi dezmierdau oftînd fruntea de Dumnezeu bătutului copil.

în loc să-1 înăsprească şi să-1 înrăiască, beţia îl făcea mai bun şi mai duios. I se îndoia sufletul ca o lumînărică de ceară galbenă, aprinsă, şi pornea cu el pe căile văzduhului, venind ca de la înviere spre cerul care e, albastră, copilăria îngerilor.

în fiecare dimineaţă, de la Boura pînă la Schit, îl însoţea pe jos, alăturea de măgăruş, un om trimis de

fiţe, de teama crizelor de epilepsie care-l apucau fără de veste. Iar de la Schitul Toacelor, în fiecare seară 11 însoţea cîte-un călugăr, care primea mulţumire de la Curte de-ale mîncării: urdă, caş, peşte afumat, pastrama.

11 însoţea şi Ghedeon, nu rareori; el nu primea de-ale mîncării, ci rachiu sau alte arzătoare băuturi, aşa că mult îi era dulce drumul după măgăruş, căci n-ajungea ca după Crist, într-un Ierusalim întîmpinat cu crengi de salcie-nflorită, ci ajungea la curte boierească, unde toate erau vechi, dar maieu seamă băuturile-ntru slava Domnului — „o vorbă, mă-nţelegi"!

Venise înnoptarea scutuiînd cîteva stele galbene-n puzderia lactee a celorlalte.

Erau, din loc în loc, aprinse felinarele. Rîdeau dancii chiliilor; cerdacul negru duruia de paşii lor; şi pîlpîiau lumini aprinse la ferestre-n lurg şireg tremurător.

Dădea în clocot apa mămăligelor la cite-u.n foe vegheat de chipuri de sacară cu ochi vii, păr negru şi podoabe galbene sau roşii. Şi sceptru-n revărsarea rubinie a flăcării şerpuitoare pe subt pirostrii, un melesteu se înfigea voievodal în fierberea ceaunului.

In dosul casei dintre flori, prin străvezii zvîcniri venite din petunii, deasupra unui jar spuzit, mereu uns cu o pană albă, se răsucea un but într-o frigare. Sfîrîia şi ţîrîia untul greiereştile lui muzici. Şi venea în nara mare a lui Ion Ion arsura cărnii cu cojiţă, iar fumul, văl cu văl desprins din ritmica întorsătură a frigării, aducea cînd miros de cimbru, cînd gust de muşchiuleţ.

Se scurse ca o lacrimă duioasă pe limba lui Ion Ion, şi toată gura îi fu umedă. Strănuturi îi săltară nasul în galopuri.

— Moaşa-n pod! îţi miroase a tămîie, frate Ioane?

— De porc?

— Ba de batal.

— Batal?

— Da. Berbec fără pungi... Hap-ţiu-ţiu-ţiu ! Hoaa Iaca!

— Moaşa-n pod, Ghedeoane! Are gîdilici batalu

— Oh, frate Ioane, m-aude Cel-de-Sus — o vorbă mă-nţelegi! — şi pe tine te-aş mînca cu untişor şi cim brişor...

— Şi c-o damigeana!

— Vadră, frate Ioane, zbîrnîi bas glasul Ghedeonu lui, că ai hoit mare.

Călcau pe iarbă moale, urmînd pasul mărunt a măgăruşului.

— Sărut mîna, Coca Gîga, făcu un glas însoţin o plecăciune.

— Pahomie, rectifică glasul lui Ghedeon, lovind cu oiştea în timpanul celor dimprejur.

' — Călugărul Pahomie, şopti cu glas scăzut Coca Gîga, înclinîndu-şi capul şi mai tare.

Se botezase singur de curînd Pahomie, ş-aşa dorea să i se spuie.

— A venit părintele Ghedeon după scripturi! ră sună un glas dogit şi s-auziră nişte chei sunînd, înadin clătinate.

— Trage, Ţoloancă, clopotele tale, săiasă cuvioşi din chilii, că am o sete mare şi încă un frate lîng mine...

Ţoloancă era chelarul Bourei.

— ...Fratele Ion din Ioana, mînzul lui Ghedeon urmă Ghedeon, lepădîndu-i dosul palmei peste pîntec O vorbă, mă-nţelegi!

_ Mata poftim la masă, Coca... Pahomie, vorb Ţoloancă, dînd jos de pe măgăruş cu grijă trupul uşurel

Coca Pahomie făcu o plecăciune umbrelor care- întovărăşiseră de la Schit şi porni spre casă în haine d şiac, încovoiat, cu pas mărunt şi uşurel, atît de ima terial, că parcă nu plecase un om lovind cu pasul să pămîntul, ci parcă se-ntorsese singură, în vînt şi- noapte, o filă de legendă cu icoana ştearsă a unui mu cenic...

— Acuma, măi Ţoloancă!...

Şuşuiră palmele lui Ghedeon, frecate una de alta şi-i plescăi limba lat. Dimpreună cu Ion Ion urmă t

langa cheilor beciului. Se opriră în dreptul unei chilii. Aşteptară. Mirosea călduţ a mămăligă şi a fum; se revărsau ca dezgoliri de sîni fierbinţi mirodenii de garoafe şi bătea de sus, din munţii roată în jurul Bourei, marea răcoare a bradului subt stelele nopţii.

— L-ai văzut, frate Ioane?

— Păpălugă! Unde-ncapebăutura,frateGhedeoane?

— Maicăăă! răcni Ghedeon, cu faţa strîmbă de rîs, bătîndu-şi coapsele cu palmele. Ţoloancă!? Păi, să-ntoarne Ţoloancă ce-o supt el, zece vedre ar fatal

Şi Ghedeon îşi drese glasul.

— Ţoloancă, de-ale înfulecării!

Ţoloancă răsări în pragul chiliei, c-un coşuleţ subt braţ, din care se stropşea pe înfundate un iz de usturoi. Intre două degete încîrligate ţinea un capăt de lumî^nare, făcind din scobitura palmei cuib flăcării galbene ca un canar.

Avea Ţoloancă faţă de berbec, cu zulufi albi în chip de coarne berbeceşti şi mari musteţi, ca şi coarnele berbecului aduse, şi nări vînjoase. Cizme de'iuft pînă peste genunchi, şalvari, cămeşă ţărănească încinsă cuocurea lată şi un cercel la o ureche. Era uscat şi nalt ca un ţîr devenit plop. învăţat să privească de sus pe toţi, din pricina staturei, privea mereu în jos, ceea ce-i dădea un aer mironosit şi duhovnicesc...

Porniră după Ţoloancă şi se opriră la gura beciului. Cheile sunară.

— Ce-ai luat, Ţoloancă?

— O pastrama...

— O? bubui Ghedeon.

— Cîte una de cap, nişte chiperi...

Dădu în lături uşa beciului. Împinse întunericul cu luminarea, îndoindu-se pe prag, urmat de ceilalţi.

Sugeau de sus, cu nări flămînde, cum tragemaţul vinul din butoi, aroma întunericului umed.

Şi-n beciul Bourei, adînc în vreme şi-n pămînt, de-a lungul scărilor, se prăvăliră pînă-n funduri, vedre, umbrele lui Ghedeon, Ţoloancă şi Ion Ion,

*

Copiii Bour crescuseră de mici în casa albă — arhondaricul trandafirilor agăţători — din mijlocul chiliilor ţigane. Şi încă din copilărie, la fel toate erau, oamen şi lucruri. Fiţa Ruxanda, scundă — aşa şi vodă Ştefan **—, cu** ochi verzui, care jucau pe subt sprin-cenele stufoase, **cu** mustăcioară-mbelşugată în colţu gurei şi **cu** un neg păros pe-o nară; cu boneţică albă-ı cap şi cu pestelcă albă, în necurmată fierbere, cu trăsături de spadasin — nas agresiv, bărbie-n pin-ten —, de parcă-ntotdeauna s-ar fi profilat p fumul spart de focuri al unui orizont de luptă **cu** glas trîmbiţător şi bărbătesc de căpeteni care comandă-n cîmp deschis, fiţa Ruxanda apă ruse veşnic ca un viteaz războinic, atunci descăleca după o bătălie, abea descătuşat din fierăriile armurei Astfel, şi boneţica de dantelă, şi pestelca, şi întreag îmbrăcăminte de femeie deveneau hazlii, un fel de păcăleală, şagă de oştean venit acasă pentru veselă odihnă Dar mirosea fiţa Ruxanda a turtă dulce cu vanili şi angelică, a cafea prăjită, cozonac, dulceţi şi ciocolat — adică a bunică. O hărăzise Dumnezeu, de cînd era ş ea copil, aşa să fie, şi bunică să rămîie. Intâiul e răsfăţ fusese pentru Smărăndiţa, acum, fiţa Smarand pentru ceilalţi, dar pentru ea tot Smărăndiţa.

Şi ele erau Bour, după mamă. Tavefta Bour s căsătorise cu colonelul de lăncieri Anibal Contăş, po reclit Sultanul, care, în joc de cărţi, chiolhanuri, cai femei, mîncări şi băutură, păräduise o întreagă zestr de păduri, lanuri de grîu, covoare, case, galbeni şi giu vaericale. Tavefta Contăş nu ştia să i se-mpotrivească deşi fetiţele creşteau, şi fără zestre, în acele vremi fetele de boier găseau numai un singur mire: pe Isus

De mică, Ruxăndiţa se pregătise pentru monastire n-avea nici bani, nici frumuseţă. Stareţă la Varatec pe atunci, era Epistimia Bour.

Împărtăşise şi părinţilor spontana abdicare de l viaţă, dar cu o singură condiţie: s-o crească în belşu pe Smărăndiţa, pregătind-o pentru măritiş, nu pentr monastire. Aşa că rămăşiţele marii averi se prefăcuse ră treptat în rochii de mătase, pantofiori de marochin dascăli de dans şi muzică, inele şi tot felul de gătel pentru intrarea Smărăndiţei în saloanele boierilo de rangul ei.

Pentru atît fusese pregătită și-nvățată Smărărdița: să-și poarte frumuseța printre reverențe adinc'ite în oglinzi, în foșnet de mătăsuri scumpe, trudindu-se să-i fie cît mai albe mînile și-obrajii și cît mai fără de cusur lucioși și-armonioși zulufii.

Ruxanda nu pleca la monastire, deși de mult se îmbrăca numai în negru, tot așteptînd'să se mărite Smărăndița, în jurul căreia mereu era, veghind necontenit ca nimeni să n-o supere — cumva să-i strice tenul cu vreo cută — ca nimeni să nu-i tulbure somnul de dimineață, lung; ea pregătindu-i cafeaua și dulceața, baia, laptele de crin, apa de castraveți, mîncările pe plac care sînt bune fără să îngrașe, rochiile și parfumurile, dantelele și florile pentru neîntreruptul lanț de sindrofii al Smărăndiței... j

Astfel, era în jurul ei și numai pentru ea, fără ca nimeni totuși să o știe, ca unda care leagănă și duce triumful alb al lebedei.

Și într-o zi, în locul mirelui, la scară, venise sărăcia. Sultanul își zburase creierii, lăsînd în urma lui o văduvă, două orfane, și pe masă, goală, o sticlă de șampanie; iar Tavefta Contăș, de pe fereastra cea de sus a casei scoasă la mezat cu bătăi de darabană — se zvîrlise jos în stradă, de-acolo dusă în mormînt.

Aveau un singur drum surorile orfane: spre monastirea stareței Epistimia Bour. Dar Smărăndița nu vroia s-audă de-un astfel de drum.

Se zbătuse ca un clopot de alarmă sufletul Ruxendei, căutînd o altă cale. O găsise: Boura. Se căsătorise de curînd prietena ei, Rarița Ursache — pe cît frumoasă, pe atît bună — cu Ândronache Manea Bour, vărul lor. Rarița o cruțase de rușinea sărăciei. Cu banii ei răscumpărase mobila **casei** părintești și, încărcînd-o în care, o pornise la Boura. Într-acolo plecaseră și surorile, Ruxanda renunțînd la călugărie, numai de dragul Smărăndiței, pentru care încă mai nădăjduia un mire.

îmbătrîniseră acolo, devenind fița Ruxanda și fița Smaranda, tot val Ruxanda, tot lebădă Smaranda', albă de-a binelea, dar neschimbată. Cînd se mișca prin casă era un foșnet de mătăsuri și-o dulce revărsare de parfum, de parcă s-ar fi legănat, în pragul trecutului deschis o clipă, un bal de altădată.

Ietacul ei avea un fund închis între divanuri care cuprindeau trei ziduri, divanuri îmbrăcate cu reps galben broșat cu flori albastre ca lavanda; fotolii căptușite la fel cu divanurile, și pe jos, bombate taburete. Pe toți pereții, cîte-o oglindă ovală cu ramă de lemn **trandafiriu. In** apa lor cochetă privise Smărăndița cum bătrîneța, pregătind-o parcă pentru bal mascat, îi punea peruca de marchiză.

Nu începuse niciodată balul, dar ochii Milenei o văzuseră mereu pe Smărăndița gătită în fița Smaranda, așteptîndu-l sau pe divanuri, sau în fotolii. Și parcă-n tôt ietacul fiței, era tăcerea deparfum și de matasă a unei așteptări pe care numai o berlină, oprindu-se la scară, ar fi putut pe drept s-o tulbure.

Covor pe jos; un biuroaș de lemn trandafiriu cu oblon ; un ceas-dulap, bătînd la toate orele, dar parcă din alt timp, ca zurgălăii unei diligente; și două scrinuri: într-unui, numai sticluțe cu parfumuri de altădată: ***Ess-Bouquet, Le Jardin de mon Curé, Ilang-Ilang*** și, în sfirșit, într-un adevărat castel de sticlă, ***Le Bouquet de VImpératrice,*** parfumul împărătesei Eugenia, soția lui Napoleon al treilea: malacof, umeri ovali în decolteul răsărit în mari oglinzi cu ramele de aur...

De-aceea, buclele Milenei, în parfumul viu al tinereței lor, purtau, ca amintirea de cochetărie a altor vremi, parfum de ***Ess-Bouquet, Jardin de mon Curé, Ilang-Ilang...***

în scrinul celălalt se scuturase toamna de cașmir, dantele, evantalii, șaluri, broderii, batiste și mătăsuri a vechilor buduaruri, revărsînd parfum de vétiver, paciuli, iris, coajă de chitră, camforă, piper, vervenă, tutun și picături de smirnă.

Fița Smaranda, ca și-n tinereța Smărăndiței, dormea t'îrziu. Fița Ruxanda-i aducea cafeaua în ietac și **îi** trăgea perdelele, spunîndu-i:

— Buna dimineața, Smărăndița.

Și ziua fiței începea ca și a Smărăndiței, în oglinzi și în parfumul scrinurilor.Venea la unu în sufragerie, cu pantofi de brunei, cu rochie de mătasă broșată, cu pol-

cuţă la fel, prinsă pe piept cu o camee, purtînd pe părul alb, dar pieptănat cu bucle, fanşon de dantelă neagră, lăsat în unghi în dreptul frunţii, căzind in preţioasă ondulare pe grumaji; cu floare de dantelă albă în jurul guleraşului şi-al mînecuţelor; înclinîndu-se — şi parcă o înconjurau oglinzi —, aşezîndu-se pe scaun, ca într-o reverenţă; şi cînd pe masă apăreau — păstrate albe, dar uscate —-mînile pline de inele şi parfum, pornind cu degetele înclinate să scuture cochet un pic de pudră de pe lungile sprincene, zîmbeau în jurul ei melancoliile trecutului zadarnic ca pomii înfloriţi într-un declin de toamnă.

înainte de-a se aşeza la masă, Milena se plimba prin sofragerie, în jurul mesei, cu paşi înceţi, ţinînd în mînă un cornet de coajă de brad plin cu răşină, în care ardea un tăciune adus pe-o farfurioară de la bucătărie. Sufla în el mereu, însufleţindu-1 cu suflarea, pînă cînd aromatul abur albăstriu umplea sofrageria cu nouri inelaţi. Milena azvîrlea tăciunile în sobă, se suia pe un scaun, aşeza cornetul de răşină în acelaşi loc, deasupra bufetului, şi prin domoala legănare a fumului venea spre locul ei, Ungă Coca Bîca. Fiţele plecau grăbit ochii în farfuriile goale, căci îi zîmbiseră mereu Milenei, şi se temeau să n-o deoache, iar Coca Bîca îi întindea cu amîndouă mînile şervetul desfăcut.

Şi fiţa Ruxanda spunea servitoarei de la spate:

— Serveşte-o întîi pe duduia Smărăndiţa.

După masă, în timp ce Coca Bîca îi înnoda la loc şervetul, Milena se ridica, împreuna mînile şi spunea:

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, de pîne şi de sare şi de mila sfinţiei-tale.

Apoi săruta mîna fiţelor, şi dacă o chema parcul pustiu se ducea în parc, dacă o chema muntele, spre munte se ducea, cu Coca Bîca împreună.

Nus-auzeanimicaltdecîttictaculdulapuhri-pendul şi pocnitura înstelată a pieptenului de baga trecînd

prin buclele Milenei. Şedea pe un taburet la picioarele fiţei Smaranda, cu obrazul pe genunchii ei şi buclele răsturnate ca prunele în poala de mătase şi parfum a fiţei.

Şi scrinul cu parfumuri, şi celălalt erau deschise. Lumina venea roşie de la o candelă aprinsă la icoane; albastră ca un cer de dimineaţă în pădure, de la lampa-mpodobiţă cu glob de porţelan.

Inelele trimeteau focuri de pe degetele fiţei, în mişcările încete, cu pornire legănată, ale pieptenului dus ş-adus şi iară dus, buclă cu buclă, printre buclele destinse şi la loc reinelate.

Pe o măsuţă de Ungă fotoliu aşteptau parfurnurile să le vie rîndul, căci fiţa deschidea în fiecare seară alt parfum pentru capul din poală.

Părea Milena şi mai mare şi mai mică totodată, cum par fetiţele atuncea cînd îmbracă rochiile mamei, căci avea cămaşă de noapte pînă în pămînt, cu mineci lungi, trecînd de încheietura minelor, tivite cu dantelă, ca şi poalele cămeşii. Obrajii nu se mai vedeau: erau acoperiţi de părul care scînteia fosforescent subt dinţii pieptenului. Nu se vedea decît atît: de lapte, plină, dulce, inocentă, linia bărbiei coborînd în jos şi îngropîndu-se în guleraşul de dantelă încheiat pe gît.

Aşa venea Milena înainte de culcare, în fiecare seară, aducîndu-şi capul somnoros în poala fiţei, să-1 pieptene, să i-1 dezmierde şi să-1 trimită somnului, frumos şi proaspăt ca o grădiniţă-n care asupra nopţii s-au deschis flori nouă, subt aceleaşi stele şi aceleaşi vise.

...Bătu de zece ori pendulul. Milena ridică obrazul, fiţa Smaranda genele şi, într-adevăr, severă, cu bonetă şi şorţ alb, fiţa Ruxanda apăru ţinînd în mînă o farfurioară, urmată de-o ţigancă zmultă şi desculţă, care-aducea — precum purtase Guliver în braţe corabia piticilor — o vastă tavă cu tot norodul de cristal şi de argint al linguriţelor, chiselii şi paharelor, desfăşurat solemn.

— Ia gustă mata, Smărăndiţa.

îi întinse, ca la copii, rodul de trandafiri, călduţ încă, pe vîrful linguriţei.

Fița Smaranda medita cu gravitate.

Sufletul fiței Ruxanda atîrna de buzele fiței Smaranda.

— ...Da-da, e foarte reușit.

Și fu atuncea bucuria în sufletul fiței Ruxanda, ca rodul cel de trandafiri în buzele Smarandei.

— Gustă și mata, fetițo.

După aceea, Milena luă două lingurițe din șerbetul de nufăr care dă somn dulce, iar pentru Smărăndița fița Ruxanda pregăti cu mîna ei, pentru noapte, chiseaua cu dulceață de afine, bună pentru stomah.

— Acuma fă-ți mata rugăciunea, fetițo, și du-te la culcare.

Se ridică scuturîndu-și buclele, năltuță în cămașa lungă de noapte și trandafirie ca piersicul înflorit. Pe la spatele ei, Ruxanda și Smărăndița, devenind fițe, amîndouă deopotrivă, se priviră zîrrîbind și ascultară cu mînile împreunate.

Milena îngenunchiase în fața icoanelor, cu spinarea copilărește mlădie. Glasul începu, tînăr:

— Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele Tău...

Creștea o primăvară spre icoane și spre Dumnezeu.

— ...și ne izbăvește de cel rău, Amin. Dă, Doamne, sănătate și noroc tatei și mamei, fraților mei Petru și Pavel, fiței Ruxanda și Smaranda, lui moșu Matei...

Nu auziră Fițele bătaia inimei Milenei, care împreunase mai fierbinte mînile.

— ... precum și mie.

Răsunase, spusă de un glas curat, aceeași rugăciune, urmată de aceeași pomenire.

Sărută mîna fițelor, fițele o sărutară pe frunte, Milena deschise ușa, intră în odaia ei — ca întotdeauna.

— Copil, făcu fița Ruxanda.

— Copil, zîmbi fița Smaranda.

Și nu știa nici una că inima copilului bătuse tare la sfîrșit de închinare, rugîndu-se Celui-de-Sus pentru un chip cu păr și ochi de aur, răsărit în ochii ei, deasupra unei coame negre.

Cum se retrage sîngele din mînile și din picioarele unui trup cuprins de spaimă — așa fugise viața din capetele Chiliilor, cele din preajma Curței-Mari, oprite la hotarul dintre Boura-Veche și copacii care-mpresurau Turnul Milenei.

Țiganii se temeau să stea acolo, căci uneori lumina lunii pline, dînd viață tîrîtoare umbrelor, le aduceau ca niște fumuri și ca niște gheare negre — pe-ale copacilor și pe a Turnului Milenei — pînă-n chilii, și astfel Curtea-Mare-și împlînta blestemul și-n Boura-Veche.

Numai Dudoaia lui Țuhașcă Chioru nu plecase. Ea locuia-n aripa stingă, cea așezată-n fața Turnului Milenei. Acolo se născuse ea, acolo se născuse și Mitrana, maică-sa, acolo își dăduse sufletul Țuhașcă, pe care ea-l chiorîse cu un clește, cînd îl prinsese cu Zamfira cea c-un benghi la colțul gurei de jar ud.

Ș-apoi, dacă ar fi plecat de-acolo, ducîndu-se-n cuibarul țigănimii, pesemne nu ar mai fi fost Dudoaia lui Țuhașcă Chioru, doftoreasa-vrăjitoare a Bourei, ci doar o babă, rămășiță a vechii cetățui, descîntătoare la vătămături și boliște, dar de nimeni temută.

Acolo-n capătul chiliilor, la hotarul spaimelor, era mai singură decît sihastrii în adînc de peșteră, căci lîngă ea trăia legenda Curței Mari, spre ea mînîndu-și umbrele.

Vrîsta Dudoaiei doar Turnul Milenei o știa, precum și brazii din alee, căci alții mai bătrîni la Boura nu se găseau. Demult trecuse pragurile bătrîneții sure și-ale celei albe. Ca liliecii într-o turlă părăsită, zilele se adunau în veacul ei.

Cînd ridica privirea-n sus, vedea același Turn, dar cetățuia n-o vedea.

Trecuse.

Cînd apleca privirea-n jos, vedea același trup, dar pe Dudoaia n-o vedea.

Trecuse.

Clipise mult. Clipise vremea-n jurul ei, în ziduri și in oameni — prefaceri și morminte — dar ochii ei pri-

veau acelaşi Turn, şi Turnul răsărea-n aceiaşi ochi, prin tremurul de gene-al clipelor.

Se ingrăşase stînd. Tot stînd scădea, dar încă în putere. Nimeni şi niciodată nu întrebase unde-i Dudoaia. Ga şi munţii, era acolo unde fusese totdeauna. în jurul ei se înmulţeau pisicile, căci n-avea una, zeci! Era la ea un fel de stînă a pisicilor. Se răsuceau blăniţele codate, ca fumurile-nnăduşite, ca ceţurile şi ca negurile, pretutindeni în chiliile Dudoaiei, înconjurînd-o pe Dudoaia — trupuri şi cozi — ca nourii bălţaţi de-apusul soarelui, un pisc de munte.

Avea de toate felurile, unele de rînd, frumoase totuşi, fiindcă tot din tigru se trăgeau; altele cu cozi de trenă, coborînd din Daghile şi din Ormuz, persanele, aduse de un Bour de la Stambul; de Angora altele, zburlite ca-n atac căciula cazacilor de Don; iar altele încrucişate cu pisici sălbatice, din trăsnete-mpletite. Erau de toate culorile: roşcate ca susanul şi ca vulpea caţaveicii, cu ochi ca pipermintul; tărcate cum e chilimbarul de Buzeu, cu dungi de aur şi de zahăr ars; albe ca urşii de la Pol, cu capete cît tărtăcuţa, dar etolate şi nimbate de mătăsoasele zburliri; altele toarse din cărbune şi din corb, cu ochi luceferii.

Toate foiau în jurul ei, ca hulubii în jurul hulubăriei, alintîndu-i picioarele, umplîndu-i poala, cutreierîndu-i umerii. Pe toate le ştia pe nume şi toate-o ascultau. Iar primăvara cînd se porneau spre cerul de sabat, pe-acoperişe, parcă-şi mîna Satan căruţele cu osia neunsă, din braţele Dudoaiei izbucnind.

Şi mai avea Dudoaia, în afară de pisici, pe lîngă ea, pe strănepoata ei Miuţa. Trăia cu ea, ca arcul cu săgeata, numai acolo fiind Dudoaia, pretutindenea Miuţa, care-i aducea pe limba ascuţită întreaga viaţă a Bourei, aşa că o dată cu Miuţa roia în Boura şi Dudoaia, între toţi fiind, fără să se mişte, pe toate ştiindu-le, fără să fie văzută.

Se întîmpla să umble şi Dudoaia. Rareori. Atunci se petrecea la Boura ceva deosebit: o boală grea, o moarte sau o naştere în neamul Bour — sau c Milenă care-şi caută ursita.

Avea două intrări Turnul Milenei, ca şi odinioară. Una dăduse înăuntrul cetăţuii, acum dădea într-un pridvor de piatră, acoperit cu boltă, cu ferestre zăbrelite, care unea aripa Curţei-Mari cu Turnul.

Cealaltă uşă se deschisese tainic, şi se deschidea ş-acuma, în afară, dînd pe o potecă şerpuită printre brazi cu-ntunecate vicleşuguri, care ducea şi înspre munţi paşii fugarului de-acolo, dar şi-n prăpastie, paşii urmăritorului de-aiurea. Uşă de fier masiv, numai reJiefuri şi rozace, lucrată cu ciocanul, frumoasă pe cît dură, voinică podoabă la piciorul Turnului.

Cînd Andronache Manea Bour ridicase Curtea-Mare pe locul cetăţuii — nevrînd s-alunge fiţele, dar nici să stea cu ele în casa părintească din mijlocul chiliilor —, găsise închisă uşa de fier, fără să-i poată afla cheia. Cercase meşteşugul lăcătuşului înadins adus, în toate felurile s-o deschidă, şi isprăvise lăcătuşul prin a ridica din umeri.

— Păcat să nu rămîie aşa broască!

Astfel, Turnul Milenei îşi păstrase împodobitul scut pe care nimeni nu putuse să-1 clintească.

Pe-acolo, cu zeci de ani în urmă, într-o vară devenită moaşte în pămînt şi în morminte, cu florile şi oamenii, intrase cea mai aprigă femeie a Bourei, Mitrana, vrednică mamă a Dudoaiei.

Pe-atunci, cetăţuia era în ruină. Manea Bour, bunicul lui Ghiorghieş, cu ai săi, îşi petrecea verile tot la Boura, dar în casa albă din mijlocul chiliilor.

Avea şi Mitrana bărbat, avea şi boierul Manea femeie, şi încă pe podoaba moldovenceîor din ţinutul Botoşanilor. Dar cu Mitrana, în strămoşescul Turn de unde se vedeau — năvod de nestimate — stelele peste Moldova, boierul Manea cunoscuse acel galop pe care numai arăbeştii cai şi trupul de ţigancă-] ştiu.

Cînd devenise-n ani şi-n trup aidoma cu tinereţa maică-sa, Dudoaia îl luase pe Ţuhaşcă. Mitrana o lăsase să-şi îndeplinească voia inimii, dar întinzîndu-i cheia nopţilor de vară petrecute-n Turn, îi spusese:

— Cu asta, fato, intri în Turnu Milenei...

Clipise c-un ochi încă viu, piatră preţioasă încrustată in amintirea multor boieri.

— ...Şi dacă intri acolo c-un boier, găseşti multe pungi cu galbeni. Numai să nu i-o arăţi lui Ţuhaşcă. Ieste-s treburi muiereşti.

Dudoaia păstrase cheia la loc de nimeni ştiut, dar nu intrase niciodată în Turn.

Şi iată că venise pe lume Milena, adusă de la Curtea Mare în braţele Dudoaiei, crescută în poveştile ei. De la Dudoaia aflase ea de iarba-fiarelor, care descuie orice lacăt, orice broască, deschizînd orşice uşă. Şi tot de la Dudoaia aflase că în Turnul care-i purta numele nimeni nu intră, dar că Dudoaia, dacă ar vrea...

Ş-atita o rugase şi-o rugase „hulubiţa ei", ş-atîta o momise ş-o sucise, mai cu mînie, mai cu dezmierdare, mai cu-ncruntare, mai cu zîmbet, că într-o zi — zi mare, că-mplinea Milena şaisprezece ani —, Dudoaia coborîse din chilii neliniştind ochii pisicelor, venise rezemată-n cîrjă cu Milena la Turnul celei dintîi Milene şi, descuindu-i uşa cu destulă trudă, o lăsase să se urce singură... De-atunci vedea Dudoaia în ochii hulubiţei ei ceea ce nu se vede şi se vede parcă în cerurile toamnei cînd se călătoresc cocoarele.

Şi blestema Dudoaia ceasul, şi blestema Turnul şi cheia, căci chiar în clipa cînd Milena se suise-n Turn, ducînd pornirea înspre viaţă a celor şaisprezece ani să înflorească-n vîrful marei tulpini de piatră — deasupra Turnului, o cucuvaie se văitase lung.

Trecuse miezul nopţii.

Dudoaia nu dormea. Şedea în jilţul ei cîlţos, cu cheia Turnului Milenei pe genunchi.

Bătură deodată cînii a străin. Apoi se auzi glasul pîndarilor de noapte; apoi, înnăduşit, vibraţie de glasuri.

— Miuţa!

Se deşteptă clipind Miuţa la sunetul glasului jos şi aspru. Dudoaia ridică sprincenele spre uşă. Miuţa sări de pe mindir, îşi făcu loc printre pisici, deschise uşa şi porni în goană. Dudoaia vîrî cheia în sîn, îşi îndreptă urechea spre Boura şi aşteptă.

Răsună cerdacul de-un galop desculţ. Venea Miuţa în goană, c-un fulger de pisică sălbatică în făptura ei de ochi aprinşi şi păr roată zburlit în jurul capului.

Intră săgeată, gîfiind. Suflă adînc şi zvîrli vestea din pieptul numai hopuri:

— O venit Scorpia — uf! — o cheamă pe Domniţa la Curtea-Mare...

Se ascuţi nasul Dudoaiei în obrazul vînăt, şi ochii i se -ncrucişară. înfipse-o mînă în cîrjă, alta în umărul Miuţei şi, săltîndu-se, se- prăvăli spre uşă. Călcată, o pisică miorlăi strident. Şi toată încăperea, ca o cremene lovită, se-nstelă deodată straniu de ochii fiarelor.

Dudoaia se opri în prag, cu ochi mari, proptită-n cîrjă.

Se revărsase ca o înviere din chilii, dar cu mişcări de spaimă. Ieşise toată ţigănimea cu lumini în mîini şi s-apropia din două părţi înconjurînd casa din mijloc. Acolo, în haină neagră, dreaptă la scara cerdacului, şedea Tudora de la Curtea-Mare — buhnă. Luminile veneau spre ea — porniseră din fund şi facle — aducînd murmure îndîrjite. Nu le venea ţiganilor sculaţi din somn să creadă vestea care-i deşteptase, dar Scorpia, intrînd la ei, spurcase Boura; şi o vedeau, parcă visau urît, şi o vedeau aievea, înfiptă lîngă scară. Avea o faţă lată, galbenă, de lună răsărită-n cimitir, tăiată-n dungi de o uscată bătrîneţă; buze subţiri, tăios subţiri, ochi verzi şi nasul ca un ghimpe...

— Sa plece spurcata, ca-ndată o otînjim! se auzi un glas răstit.

Şi-ndată se făcu tăcere, căci apăruse-n preg Milena, urmată de fiţa Ruxanda. îi azvîrlise fiţa-n grabă, după ce o îmbrăcase, o capă neagră pe umeri. Plutea subţire-n manta largă, c-un obraz — cel de pe pernă — roş, celălalt alb, cu capul încă greu de somn în valurile buclelor. Căsca mereu, copilăreşte, clipea mereu, copilăreşte, dinţi albi şi gene negre — şi zgribulită în răcoarea umedă a nopţii munţilor, avea uşoara-ncovoiere a fetiţelor cînd vin din somnul cald să intre-n apa rece.

Tudora se pierdu în noapte. Printr-o alee de lumini trecu Milena. Luminile se-mpreunară şi porniră după ea.

Iarba stingea sunetul paşilor mulţimii, care înainta fără cuvînt, ca o corabie cu pînzele înfăşurate şi luminile aprinse, gata să azvîrle de pe bord în mare, un mort cusut în sac.

Şi deodată se porni o şoaptă înmulţită. Luminile se aplecară şi se-ncreţiră de fiori spinările, căci apăruse-n capătul chiliilor, pe scară, proptită-n cîrjă, cu obraz întunecat, Dudoaia. I se suise o pisică pe umăr, aprinzînd în noapte doi ochi verzi.

Convoiul se oprise la hotar. De-acolo începeau copacii Curţei-Mari.

O mînă trecu Milenei un felinar, ll încleşta şi porni singură, lăsîndu-şi parcă sfîşiată marea trenă de lumini.

Apoi se auziră lovituri de cîrjă în pămînt.

Înainta veacul Dudoaiei.

Mulţimea se dădu-ndărăt.

Depăşind hotarul dintre Boura-Veche şi Curtea-Mare, Dudoaia se topi printre copaci, cu o pisică după ea.

Trecură, clipe, clipe, clipe.

Convoiul de lumini se retrăgea de-a-ndoaselea, cu faţa înspre umbra parcului.

Apoi rămase noaptea singură pe dunga de hotar.

Şi mai tîrziu, la marginea prăpastiei deschisă printre munţi spre văile de stele-ale Moldovei, porni un murmur răguşit de vorbe stranii ca întruchiparea plumbului topit cînd e turnat în apă rece. Apoi o mînă, proiectată ascuţit pe înstelarea cerului, zvîrli o umbră; cheia Turnului Milenei.

Dar Turnul tot atît de drept se înălţa din veacuri înspre veacuri.

*

în fiecare an, ziua de naştere-a Milenei aducea un oaspe. Sosea într-un landau cu şase cai, urmat de două sau de trei căruţe şi-nconjurat de o escortă de jandarmi călări, cu carabina pe spinare.

— Ai prins vreun haiduc, moş Matei? îl întreba Milena cînd era copil, cu braţele de gîtul lui.

— Numai o haiducească mică! răspundea Matei Bour, aducînd-o pe Milena-n braţe spre cerdac, de pe scara landaului.

Se înclina adînc în faţa fiţelor, cu o smerită curtenie amintitoare a altor vremi, şi jandarmii, smirnă, se minunau că un ministru de interne — a cărui frunte, pentru ţară, era ca Puchinosu pentru Boura — putea să fie sărutat pe frunte de două băbuţe.

Fiţa Ruxanda, tot încinsă-n şorţ, cu-aceeaşi boneţică de gospodărie, lua comanda lăzilor, lădiţelor şi a burduhănoaselor pachete învelite-n muşama, aduse cu căruţele, precum şi-a săculeţelor de pînză groasă, cu peceţi la gură, aduse în landau, — umplînd casa de fier, dulapurile şi cămara.

Iar fiţa Smaranda, după cafeaua cu dulceţi, petrecea o dimineaţă întreagă în salon, desfăcînd rochii, rufărie, valuri de batistă, catifea, olandă, matasă şi postav —, în timp ce întrebările-i reluau firul vechilor genealogii, împletindu-1, firul din trecut, cel alb în răsuciri de aur, cu firele de cînepă ale prezentului.

Matei Bour, nepotul fiţelor şi fratele Sultanei —în mai multerînduri ministru de interne—administra pe lîngă marea lui avere personală, în numele lui Ghiorghieş şi al Sultanei, şi-averea lor, cruţînd-o de ruşinea jafului, el fiind ultimul bărbat întreg şi teafăr al neamului Bour.

Mai aducea ziua Milenei încă un oaspe, care, deşi venea de-alături, de la Curtea-Mare, părea că vine şi mai de departe decît cel sosit într-un landau. Numai atuncea apărea la Boura mama Milenei, să-şi vadă fratele, copiii şi mătuşele, din an în an, cernită, palidă şi cu păr alb.

în amintirile Milenei, acele mese de familie lăsaseră mai multă umbră decît soare, deşi erau de sărbătoare şi deşi odaia ei sclipea, foşnea, suna şi se strimta, deodată prea îngustă pentru darurile care o umpleau.

Mai tînără decît fratele ei, mama Milenei părea mult mai bătrînă. Şi mult mai puţin A'rîstnică decît mătuşele, era mult mai tăcută, mai gravă şi mai tristă

decît ele. Deprinsă să trăiască în noapte şi tăcere, o supărau şi zgomotele, şi lumina. Cu ea la masă rîsul se sfiia. Avea o faţă concentrată, c-o tresărire veşnică în lături, cu ochii lunecînd mereu spre coada lor, ca şi cum necontenit ar fi pîndit tăcerea şi-ntunericul unei odăi învecinate, de unde, numai pentru ea, din cînd în cînd, o şoaptă ar fi răsunat, făcînd-o să tresară.

De mult i se posomorise tinereţa feţii, lăsîndu-i tot atît de pure trăsăturile — nas achilin pornind din frunte dreaptă, păr pieptănat pe tîmple, subţiri sprincene ca emblema zborului dominator şi dulce -răsucire a bărbiei —, dar înăsprindu-le-ascuţit şi 'dîndu-le strîmbarea stranie a tresăririi într-o parte. Iar mîinile, lungi şi subţiri, care-ar fi dat nobleţă păcii dezmierdărilor pe frunte, tremurau mereu, şovăitoare în mişcări ca ale orbilor. Vorbeau la mesele acelea mai cu seamă fiţele. Matei Bour, deschis, vioi, şi plin de voie bună, cînd era cu fiţele şi cu Milena, se posomora. Din cînd în cînd numai, de cuviinţă, răspundea la întrebările directe ale fiţei Smaranda.

De pe atuncea sufletul Milenei simţise că fiţele vorbesc ***altăceva,*** fiindcă se tem să tacă sau să cuvînte cu glas tare ceea ce uneori privirile numai spuneau.

Şi totuşi, răsunaseră şi vorbele tăcerii.

— E o crimă neiertată să te îngropi de vie c-un... maniac, cînd ai copii...

Uitase vorbele Milena. Dar ţinea minte şi sunetul glasului bărbătesc — parcă de culoarea norilor cu grindină —, şi înălţarea frunţei lui Matei Bour deasupra sprincenelor întunecat îmbinate, şi fulgerul inelului minei drepte, ridicată-n sus.

Amuţeau şi tacîmurile. Se înclina mai abătut tîmpla lui Coca Bîca. într-o tăcere ca de casă arsă, Sultana Bour ridica fruntea, la fel cu fratele ei, privindu-l drept în ochi; şi glasul ei stins spunea atît:

— Vrei să mă duc de la masă?

Matei Bour pleca fruntea, cu vinele înnodate.

Iar începeau fiţele. Şi Milena simţea pentru Sultana Bour, mama ei din an în an, aceeaşi milă din adînc pornită ca şi pentru Coca Bîca.

îndată după masă, Sultana Bour se-ntorcea la Curtea-Mare, însoţită de Milena pînă la hotarul chiliilor. Şi-atîta îşi mai amintea Milena: mînile tremurătoare dezmierdîndu-i buclele şi fruntea, o privire arsă de amar, pornind spre ea din ochii care-i moştenise Coca Bîca şi, odată, cu cinci ani în urmă, o încreţitură dureroasă a buzelor prinse în cutele adinei, şi o fugară, abea zărită lunecare de lacrimi pe obrajii palizi.

De-atunci Sultana Bour nu mai venise la masa anuală. La locul ei, în capul mesei, fiţele aşezau într-un vas mănunchiuri mari de flori. în răstimpuri, Matei Bour le privea, posomorîndu-se. Fiţele căutau să alunge tăcerea. Iar Milena — deşi Matei Bour era acelaşi Moş Crăciun al primăverilor copilăriei — ridica fruntea întocmai ca şi mama ei, avînd pe buze, fără să le spuie, aceleaşi vorbe:

„Vrei să mă duc de la masă?"

Nu îndrăznise niciodată să întrebe: „Unde-i mama?", fiindcă ştia că florile se pun şi pe morminte.

*

Trecea pe sub copacii Curţei-Mari Milena, cu felinarul şi cu umbra ei.

La scara de dindos, Badea, c-un felinar în mînă, aştepta. Fără cuvînt, Tudora înainta pe lîngă el, aprinse luminarea sfeşnicului pregătit pe scară şi deschise uşa.

Intrară-ntr-o tăcere care întrecuse jumătatea unui veac. Nu s-auzea nimic alt decît inima Milerei, straniu, ca sunînd dintr-un sicriu.

Un întuneric mut, mută şi casa, muţi paşii Tvdorei. Nici miros de floare, nici de aer, nici bătaie de perdul; nimica s-amintească viaţa vremii, lumina sau pemintul.

Acolo, încăperile erau atît de vaste, că prin ele-ar fi putut să treacă, în pasul celor şase cai acoperiţi cu negre pelerine, un car funebru.

Din cînd în cînd, flacăra luminării deschidea o poartă-ntr-un părete cu luciri de gheaţă, prin care-nainta Tudora, urmată de Milena: atît erau de mari oglinzile şi de compactă-ntunecimea.

în fața unei uşi ascunsă-n faldurii perdelelor care-o acopereau de sus şi pînă jos, Tudora se opri, întinzînd brațul... Apoi se-ndepărtă.

O-nfiorară ca atingerea de noapte a liliecilor perdelele date-ntr-o parte. Apucă o clanță rece, parcă neatinsă de o altă mînă.

Intră.

Bang... Bang...

Se dădu-ndărăt, lovită-n inimă. Un pendul bătuse de două ori, dar nu ca într-o casă, ci departe, ca într-un oraş subpămîntean.

Vibrația se stinse cutreierînd lung încăperile.

Ochii Milenei se zbătură ca în fund de catacombă, căutînd parcă lumina unei stele.

Izbucni pe luciul negrului parchet o dîră roşie... Fugi pe dîră înspre locul din care răsărea. Paşii sunară, unul cîte unu], urmăriți de propriile lor ecouri.

Se opri cu mînile pe inimă şi cu obrajii albi la gura sobei. Văzu. Şi-aceeaşi veche milă care-o făcea să-şi culce sufletul pe umărul lui Coca Bîca o împietri acolo, lîngă mama ei. O regăsea după cinci ani, ca după zeci, aceeaşi, alta, parcă străbuna mamei ei.

Sultana Bour, îngropată-n blănuri şi în şaluri, tremura într-un fotoliu aşezat la gura sobei. Duşi în orbite, prea strălucitori, ochii ardeau în cearcăn negru. Slăbise-atît, încît surîsul deşteptat de apariția Milenei, scobind obrajii şi mai tare, săpa în buzele adîncite ca un spasm de plîns.

— Ce frumoasă te-ai făcut, Milena... Tu ai luat ochii tatei...

Un țipăt se opri în buzele Milenei. Văzuse — unde? în rama unei uşi deschise? ori într-o oglindă? — ochii ei, de nerecunoscut, vibrînd albaştri înspre ea într-o lumină albă.

Se strînse lîngă mama ei, lăsindu-i-se la picioare, cu capul pe genunchii slabi, acoperiți cu blănuri.

îi năduşise fruntea rece şi parcă trupul din fotoliu îi trecuse tremurul, căci tremura şi ea pe tremurul genunchilor... Nu mai vedea nimic cu pleoapele închise strîns şi fața cufundată-n blănuri — şi totuşi, întunericul din ea era ca pragul unei uşi atunci deschise, deasupra căruia doi ochi albaştri o priveau lunar...

Trecură clipe ca de somn şi de vis rău.

Apoi simți o mînă care se tîra prin părul ei, simți tremurul oaselor pe care îşi culcase fruntea, şi iarăşi mila îi deschise ochii înspre mama ei. Acelaşi zîmbet dureros de oase fără carne, aceeaşi osteneală în mişcarea frunței cu sprincenele-ncordate, ca şi cum nu văzduhul, ci pămîntul ar fi apăsat asupra ei.

Vorbea în şoaptă rară, şi vorbele-i aveau plecarea ostenită a genelor.

— Milena, de treizeci de ani îl îngrijesc pe tatăl tău... Şi-acuma... cui îl las?...

îilunecase mîna de pe buclele Milenei, căzînd uscată ca o frunză pe genunchi.

— ...Nu ştii ce singur şi nenorocit e tatăl tău!...

I se învălmăşise respirația, c-un şuier surd. Degetele se ridicară pe genunchi, şi iar căzură, tremurînd.

— ...E orb şi e... nebun...

Ca uuitul vîntului prin horn, de-afară venise gemătul şoptit.

Trupul Milenei se zgîrcise în marele întuneric al încăperilor necunoscute — oglinzi şi uşi deschise, tăcere şi pustiu — în care îşi văzuse ochii fără să-i cunoască.

Se năruiau c-un fel de scîncet mormanele de jar, dînd adîncime negrului parchet, ca o lumină de gondolă solitară pe lagună.

Şi în lumina roşie văzu, cu toate vinele umflate, slabă, galbenă, fără putere, răspîntie de deznădejdi, o mînă care mai demult, din an în an, îi dezmierdase părul.

Mîna Milenei o acoperi.

— Fetița mea...

Bătu pendulul jumătatea unui ceas de noapte. Se stinse larg vibrația metalică.

Şi osteniră clipele ca picioruşele de căprioară în jurul inimii Milenei.

Iar începură şoaptele.

— Milena, să te mîndreşti cu tatăl tău. Era un sfînt, o minte mare, plină de învățătură. Numele lui

ar fi putut să strălucească orişiunde. El n-a vrut... Şi-acum?... Dacă rămîne singur, îl trimite Matei la casa de nebuni... sau îi aduce un străin să-l îngrijească... Să-l îngrijească!

Dădu din cap, cum dau din crengi copacii, iarna.

— ...E bun ca un copil, Milena. Aşa a fost întotdeauna. Matei îl urăşte. Toţi îl urăsc. El n-a urît pe nimeni. E bun ca un copil... Nu face nici un rău... Bietul Ghiorghieş!...

Bătură pleoapele Milenei. îi trecură-n fulger pe dinaintea ochilor, ca un convoi de uriaşă înmormîntare, brazii aleei seculare.

Şi iar văzu ochii pe care-i moştenise Coca Bîca îndreptaţi spre gura sobei aşa cum se uita la cer infirmul cînd treceau cîrduri de păsări: „A-ga, a-ga..."

Şi mina ei trecu uşoară peste mîna mamei ei.

— ... Ş-acuma cui îl las?...

Sună de multe ori pendulul. Se stinse jarul. Rămase numai — pată roşie — lumina candelii aprinsă la icoane, şi-n fund, departe, acolo unde răsuna pendulul, altă lumină roşie. De-a lungul orelor de noapte răsunară şoapte, cum se scutură fără de vînt frunzele toamnelor uscate, pe umerii, pe fruntea şi pe inima Milenei.

— Ş-acuma cui îl las?

Şi iar pendulul s-auzi, bătînd cu-acelaşi glas şi în acelaşi întuneric, primele ore ale dimineţii.

...La Boura acuma începeau cocoşii şi ciocanele potcovăriei, aşa cum răsunaseră în toate dimineţele copilăriei. Fiţa Ruxanda, din odaia de alături, închidea încet uşa ietacului Milenei, să n-o deştepte. Peste puţin, sofrageria mirosea a dimineaţă proaspătă, a lapte cald, cafea, pîne prăjită, miere.

Ar fi-nceput o nouă zi, cu obrajii Milenei rîzînd spre ferestre, în clăbucii de săpun pe care-i trimetea rotunzi să-şi spargă curcubeiele-n oglindă...

La fel se fărâmiţă amintirea Bourei în sufletul Milenei. Era în întuneric. Dimineaţă neagră de mormint.

Simţi o tresărire-n mîna mamei ei, altfel decît necontenitul tremur.

— Sultana!

Ca şi-al pendulului, şi tot atîta de solemn, glasul venea din fundul c-o lumină roşie.

Milena se ridică de la picioarele mamei ei. Tăcuse o noapte întreegă, ascultînd. Venise ceasul să răspundă.

Făcu un pas înspre lumina roşie. Dar mîna slabă-i încleştase mîna.

Se opri, întorcînd capul.

— Numai după asta mă mai cunoaşte...

Sultana Bour îi trecu pe deget veriga lată de logodnă, cu iniţialele deasupra, treizeci de ani purtată-n întuneric.

— Sultana!

Porni Milena într-acolo, ducînd pe mîna dreaptă şi inelul, şi sărutarea mamei ei.

II

- Ci-i? Ci-i?

Atît.

Şi parcă se născu atunci întăia întrebare-a vieţii, în trupul cel mai sprinten mic — căci piuise-o rîndunică, una singură în cerul dintre munţi, şi se umpluse tot văzduhul de fragedă mirare.

— Ci-i? Ci-i?

Şi apărură zorii pe faţa Celui care ţine lumile în mîna lui atotputernică.

Dar peste somnul lumii şi tăcerea munţilor — plisc mic şi guşă albă, răsărite dintr-un mare cuib de umbră — numai o rîndunică-L întreba:

- Ci-i? Ci-i?

în acea clipă zorii fură zîmbetul lui Dumnezeu în ochii unui pui de rîndunică.

*

Era o albă-nvestmîntare în abur moale, străveziu — poate albastră, poate albă. Lăsase noaptea peste munţi pulberi lactee, care plecau din nou spre cer, ducînd — şi smirnă şi tămîie — aroma bradului în vaporoase înălţări.

— Eu parcă-s un uluc pe-acoperişul lumii, făcu Petru, umplîndu-şi pieptul cu o respiraţie profundă. Am zis!

— Felicitări! Tu, Clonţ? îl interogă Ion Ion, măsurîndu-l c-o privire lungă, lunecată peste umăr, îndărăt.

— Eu, dă...

— Tu, vorbi Ion Ion, privind munţii din faţă ca şi cum lor le-ar fi vorbit; tu eşti un pezevenchi care mănîncă şi se-ngraşă pe socoteala noastră. Azi ai să speli ciorapii.

— Azi tocmai! mieună Clonţ. Azi duc şi eu un prapur la înmormîntare; ies-un pitac!

— Prapur? Pitac? Puşlama, cît ai să mă ţii desculţ? Cum mă prezint la înmormîntare?

Mergeau în şir pe iarba umedă, unul după altul: Petru în frunte, într-o largă pelerină; Ion Ion tot cu giubeaua de şiac şi cu papuci de noapte; la urmă, Clonţ, pigmeu în dosul lui Ion Ion, tîrînd mănunchiul pirostriilor, avînd în spate-o traistă.

— Chibrituri ai luat?

Palma lui Ion Ion se avîntă în lături, semnalizînd sosirea unei iminente corecţiuni — scacioc, scatoalcă sau dupac; Clonţ îşi întîrzie pasul, lăsînd un gol prudent în imediata apropiere a lui Ion Ion. Se bătu peste buzunarul pantalonilor. Chibriturile zurzuiră. Zîmbi impertinent spinării care-l domina.

— Aud? îl somă Ion Ion, privind tot ţintă înainte.

— Cum să nu iau? Sigur c-am luat.

— Cu scopuri clandestine? Sînt informat că fumezi.

— Cîte-o gustărică!

— Mă prăzi şi mă jupoi, nemernicule! Am să-ţi fac porţie...

— Cît?

— Un picior în spate jos. Hap...

— ţiu... strănută Clonţ artificial.

— Faci pe ecoul, secătură?

— Na, că plouă!

Se ridicară într-o singură pornire trei capete în sus, şi se răsfrînse-n ele minunea rară a unei dimineţi de munte.

Se adunaseră, nu tare sus, mai jos de culmi, aburi atît de străvezii, că cerul, tot albastru, mai îndulcit se arăta prin ei, ca ochii subt maramă. Erau de lapte, albi, fum blind, puf somnoros, şi deodată se aprinse-n ei o argintare, apoi un galben porfir, şi începură picături să cadă.

Rîdeau.

Parcă storceau mînile verii aplecată peste munţi un mare fagur.

Ploua.

Cădea călduţ lumina prefăcută-n picuri.

Simţeau pe buze şi obraji, mai umede ca roua, sărutări de zori. Ploua şi strălucea un rîs pe toate cele.

Statură aşa, cu faţa-n sus, în ploaia care ploaie nu era, fiindcă nu cădea din nouri, ci din aburi luminoşi, ca piersici, ca cireşi şi zarzări înfloriţi în aer, sau poate numai oglindiţi în puritatea străvezie a văzduhului.

Era mai tineresc chiar decît primăvara răsărită peste noapte-n pom — lumina scuturată între munţi, lumina care dănţuia acolo sus, în aburi, în culoare, în parfum şi destrămări pe chipurile care o priveau ş-o respirau.

Ploua?

Plouase?

Deodată nu mai fu nimic, şi cerul răsări aproape întristat, ca un obraz care a rîs atît de mult, c-a plîns rîzînd, şi-a rămas grav, ostenit, printre surîsuri care fug pe luminoasa lui destindere.

Îşi aruncară munţii rindunele unul altuia.

Căzu aroma bradului în vale, coaptă, ca un fruct muşcat de îngeri şi rostogolit din cer.

Se ridică din rouă, gol, parfumul ierburilor.

începea, albă, dimineaţa.

Ion Ion privi pe Petru; Petru, pe Ion Ion.

Vibra-n văzduh delirul rîndunelelor.

Şi deodată, cu un salt, zvîrlindu-şi pelerina, Petru porni dansînd cu mînile şi cu picioarele. Căzu în rouă şi giubeaua. Cu cap hirsut de satir, după dansul faunului, Ion Ion se avîntă.

Şi-n urma lor, cu un deseg, c-o pelerină, c-o giubea şi un mănunchi de pirostrii, turtit subt ele, Clonţ ridică un ochi, întorcînd capul, şi schiţă c-un deget o mişcare protectoare.

In faţa cui?

A Soarelui cu fruntea grea de aur rezemată pe un munte.

Toţi trei, în flaneluţe de reţea, desculţi, descoperiţi şi în izmene scurte — la ceasul cînd suna la Schit clopotul de liturghie —, făceau gimnastică, sistemul doctorului Müller, subt comanda lui Ion Ion, „neobositul secretar al Societăţii de gimnastică din Iaşi".

Ion Ion, mătăhălos, păros, bărbos, buzat, năsos — după ce consulta, aprofundînd, sistemul doctorului Müller, desfăcut în palmă, executa demonstrativ flexiunile, rotaţiile, contorsiunile şi dilatările savant respiratorii ale pomenitului sistem. Discipolii, pe loc repaus, se pătrundeau din răsputeri. Apoi toţi trei — Ion Ion cu faţa îndreptată înspre ei — executau figura respectivă, subt necruţătoarea priveghere a magistrului. Dacă din întîmplare — şi era de ce! — Petru bufnea de rîs — rîdea uşor —, umfla dispreţul şi compătimirea buza lui Ion Ion, iar Clonţ se tăvălea pe jos, cuprins de marea crampă a hohotului nebunesc, neprevăzută de sistemul doctorului Müller.

— Mă, porc-de-cîne, mă, limbricule, mă, derbedeule, mă, secătură, linge-blide, cască-gură, haimana, lepădătură, javră şi fîşneaţă, mormoloc, cap de ridiche, ploşniţă, plisc de gînsac — te văd Carpaţii!

Şi după incursiunea oratorică, exerciţiile începeau dela-nceput.

Ion Ion ţinea-ntre buze un ţignal, din care, net, ţîşnea cadenţa.

Aşa-i găsise soarele în fiecare dimineaţă — cînd nu era furtună — pe marginea Durlaiei, care de la Boura o aducea-n aceeaşi albie şi pe Căpriţa.

în pauzele-ncuviinţate de Ion Ion, Petru se apleca, şezînd pe-un trunchi de brad rostogolit, deasupra apei.

— Prili-trili-lari-prili, lur-li, lur-la...

Părea că descifrează partitura apei, în fiecare dimineaţă altfel, căci Durlaia-n fiecare dimineaţă aducea alt glas, alt cîntec, altă undă ş-altă spumă, din adîncul munţilor din care izvora. Cînd Puchinosu o umplea de ploi, umflînd-o, venea vuind într-un galop de-argint şi zale, uşoară-n spume, dîrză-n val, tăind c-un vîjîit de paloş despicătura munţilor. Aşa venea şi-n sufletul lui Petru, năpraznic alb, calul lui Sfîntu Gheorghe, al cărui ritm, acolo, pe mişcarea apei, în fiecare dimineaţă-l medita, cu fruntea aplecată pe undă şi răcoare...

Dar uneori glasul Durlaiei, clar încetinit pe prunduri, spunea copilăreşte:

— Prili-trili-lari-prili...

... Suna ţignalul lui Ion Ion, zbura un capăt de ţigară în Durlaia, o pietricică înspre munţi, din praştia lui Clonţ, — şi exerciţiile doctorului Miiller începeau din nou.

Cîteodată, dintr-un vîrf de brad, venită ca un zîmbet din pădure, o veveriţă îi privea... Altcineva să-i rîdă nu era, decît o veveriţă întîmplată pe acolo şi albinele pornite după miere. Încolo, munţii, Schitul la o parte-n fund, cerul şi rîndunelele, Durlaia, clopotul şi toaca înmiită de ecouri.

După gimnastică, intrau cu toţii în Durlaia, la locul poreclit de ei „La doi Ioni botezători", unde făcuseră un fel de iezătură. Cu zile-n urmă, cînd se scăldaseră întâia oară, Ion Ion îşi răsturnase trupul în albia îngustă, cu braţele în cruce, picioarele în praştie şi proclamase către ceilalţi:

— Aici, copii, Durlaia intră în Ion Ion, iar mai la vale, Ghedeon se varsă în Durlaia. Luaţi aminte!

După scăldat se încălzeau şi se uscau jucind o „capră" îndrăcită cu „eproane", numai Petru şi Ion Ion, în timp ce Clonţ pregătea „exerciţiile de nutriţiune", adică două ochiuri pentru Petru, alte două pentru el şi şase destinate lui Ion Ion, toate din ouă proaspete de la găinele lui Ghedeon, „măicuţele cucoşului, o vorbă, mă-nţelegi!" Agrementate-acestea cu mămăliguţă, unt şi brînză. Apoi urma un ceai îndulcit fie cu miere — căci zahărul era cam rar — fie cu beltea de cacadîr, specialitatea părintelui Evlampie, bucătarul Schitului.

Acesta le era programul celor dintăi ore ale dimineţii.

Apoi Ion Ion îi binecuvînta, aminte aducîndu-le spusa apostolului Pavel: „Cel ce nu munceşte nu va mînca"; adăugind: „nici nu va bea".

Deci Clonţ pornea în munţi să le culeagă fragi sau zmeură pentru mîncarea de amiază; Petru, la Schit, să se încuie în biserică, el singur, să dea viaţă sfîntului călare pe-un cal alb, iar marele Ion Ion căsca, se întindea la umbră şi trăgea un somn cumplit, căci mai avea o vorbă numai pentru el: „Cel ce nu doarme după baie apostol să se facă".

Sandale, pantalon de pînză groasă încins cu o curea de piele, pe care-şi ascuţea şi briciul; cămaşă aspru albă, mînicele suflecate, gulerul răsfrînt, cu aripele date-n lături. Şedea pe-un trunchi de brad, cu braţele pe piept încrucişate, privind fuioarele de-argint şi fir lung răsucite de Durlaia, care cobora din munte.

Dimineaţa se făcuse albastră pe brădet, brumos albastru al prunei coapte; altfel albastră în cer, sîneală pur iluminată de o vibraţie de aur şi, în văzduh, scînteietoare, mierea de mai a soarelui.

Privea.

Se înălţa gîtul lui Petru din cămaşă, aproape temerar, ca din armură. De cînd plecase de la Iaşi nu-şi mai tunsese părul, ll pieptăna pe spate, lins, blond ca din Rhinul legendelor cu Lorelei; la ceafă s-aduna umflat, căzînd pe gîtul bărbăteste drept si fecioreşte alb.

Avea în frunte, clară, pornirea scutului întins de braţul ferm; şi dacă sănătatea îi dăduse luminoşi şi rotunjiţi obraji ca ai copiilor şi dinţii rîsului robust — bărbia, încordarea avîntată a osaturii, dunga de pe frunte şi-mplîntarea ochilor vesteau şi pînda, şi tumultul celora în care gîndurile-s fapte. Ii era sufletul ca o pădure crîncenă de brazi, numai de brazi, verde lingă

verde, desiş în spic lîngă desiş, trunchi lîngă trunchi de întuneric verde, şi cu un singur luminiş în care vara-şi adunase aurul uşor. Ştia că este acel singur luminiş, cu inima-i simţea căldura, dar unde?

Văzuse într-o noapte — cînd chefuiau jandarmul Osoianu, monahul Ghedeon şi cu Ion Ion — în salt pe munţi, cu zorii, şi capul sfîntului, şi calul alb.

De-atuncea, dimineţi de-a rîndul îşi minase sîngele-n galop, din munţi gonindu-1 înspre el, pe spumele Durlaiei, ca să-1 cabreze în splendoare albă pe-o catapiteazmă.

Calul acela! Muşchi cu muşchi, tremur cu tremur, copită, nară, ochi, coadă şi coamă, întreg era din el, spumă ieşită din furtuna lui... Avea-n cabrare saltul şuvoiului de munte, gonit de trăsnete şi ploi, cînd întîlneşte-n cale stînca. Alb îl făcuse ca şi lebăda lui Lohengrin, cu botul, fruntea şi cu pieptul profire de flacăra zbucnită din nările balaurului.

„Du-te, om frumos, du-te, om bun, nu e vreme să-ti lămuresc, dar trebuie să mor eu singură pentru toţi."

Acestea erau vorbele cu dulce murmur — prili-trili-lari-prili — pe care le spunea crăiţa Alexandra sfîntului venit s-o scape de balaur.

„Du-te, om frumos, du-te, om bun..."

Cîntau aceste vorbe în obrazul sfîntului călare, ca murmurul Durlaiei în dimineţile de munte; cîntau şi-n sufletul lui Petru, nu vechi ca-n ***Menologul constantinopolitan,*** scrise-n elină moartă pe foile de purpură, ci fragede şi cu parfumul buzelor rostirii lor.

Dar obrazul fecioarei din Sirofenichia?

„... trebuie să mor eu singură pentru toţi."

Unde era chipul copilăresc de pur, ale cărui vorbe cu un cer deschis în ele pentru albe zboruri întreceau minunea vitejească a sfîntului cu lancea?

— Prili-trili-lari-prili...

Şi iar privi-n răspăr Durlaia, ca şi cum tot din munte şi tot apa care-i adusese vijelia de argint a calului şi faţa ca de vînt şi zori a sfîntului s-ar fi-aşteptat să îi aducă — prili-trili-lari-prili — şi chipul

luminos ca murmurul izvoarelor al sfintei Alexandra...

Tresări. întoarse capul şi privi. Zîmbi. Ieşea din el ca ciutura dintr-o fîntînă, rîzînd luminii.

— Nie-ha-ha-ha-ha! Nie-ha-ha-ha-ha...

Necheza Ion Ion, gol puşcă, scuturînd capul stufos, cu Clonţ călare pe grumaji.

— Nie-ha-ha-ha-ha! Nie-ha-ha-ha-ha...

Avea în mînă Clonţ, drept lance, melesteul mamăîigei.

Găsiră şi-un balaur: broască de munte, neagră pe spinare, cu pîntecul portocaliu.

în faţa ei, Ion Ion cabra armăsăreşte, adică ridică picioru-n sus, săltînd deodată.

- Na!

— Bine, porcule, aşa crezi tu că face sfîntul Gheorghe cînd se repede în balaur? zbieră Ion Ion, răsucindu-şi capul înspre Clonţ, cu nasu-n trompă.

— Nu sfîntu! Calu face-aşa! răspunse Clonţ, cu mîna-n şold, călare pe Ion Ion.

*

începea c-o poartă-n bolta zidului adînc. Deasupra, turnul clopotelor şi al toacei. Deasupra, cerul munţilor. Deasupra...

Schitul era ca un port vechi de piatră, din care odinioară plecaseră toate corăbiile, toate bărcile, spre cer, şi nu se mai înapoiaseră.

Cerul era pustiu, albastru şi adînc; gol, Schitul; grele, zidurile-n care veacurile, frunte lîngă frunte, se plesaseră; şi bătrîni monahii, zdrenţăroşi, desculţi, curmei de cînepă la mijloc, plete şi bărbi, mărăcinişuri de argint — monahii, mateloţi bătrîni, rămaşi în port, pe băncile de lemn, privind la cerul fără pînze, fără dîre de argint, fără furtuni, fără catarguri, plecare fără de întoarcere în ochii celor care tot mai aşteptau fără să-şi vadă crucile de lemn crescînd în cimitir.

Aşa-ncepuse să trăiască Schitul pe pînzele lui Petru. Tînără, numai iarba verde în Schitul ars de veacuri; călugării cu vremea scămoşată-n plete şi în bărbi, mereu privind un cer albastru, gol.

Aşa sfîrşesc poveştile cu Dumnezeu. Petru picta foaia din urmă.

Deasupra unei guri — de schit? sau beci? — turn Ghedeon, încălecînd pe boltă, şea, cu nasul cîrn şi ochii de cocuţă, avînd în cap, drept clopote, fălcoase buţi şi damigene, drept toacă, vast, profund şi repetat, sughiţul.

Aşa inaugurase albumul schiţelor monahiceşti Ion Ion.

Intitulase-o schiţă: ***Soarele la Schit.*** Călugării erau coborîtori, în ea, din crengile lui Darwin. Gorile, altoite cu lupoaice şi cu bivoliţe, şi poate şi cu vietăţile ieşite-n funduri din coşmarul oceanelor.

Creionul lui Ion Ion — ca Hercule cu bîta fugărind centaurii — îi adunase în cgreda Schitului, fără giubele, cu tălpi rădăcinoase, ochi holbaţi prin împroşcarea bărbilor şi cu cămeşile întinse-n mîni, privindu-şi-le-n soare. Îşi căutau păduchii, astfel cinstind pe iarbă verde cerescul chip al soarelui, căldura, primăvara şi lumina.

O altă schiţă — ***Candela credinţei*** — îl arăta pe Ghedeon în faţa Maicei Domnului cu pruncul sfînt în braţe, aprinzînd o candelă: „O vorbă, mă-nţelegi!"

O alta — ***Găini la Schit*** — arăta o ţărancă, numai piept, coapse şi pulpe, oprită la poarta Schitului, ţinînd în mînă o pereche de găini. Se tocmea cu Ghedeon. Dar poarta Schitului era deschisă, şi prin ea, din falcă-n falcă şi din nară-n nară, pe chipurile tuturor monahilor desfăşuraţi lîngă biserică, hîiţi înBpre deschizătura de subt turn — pieptul, coapsele şi pulpele ţărancei de la poartă treceau ca mirosul fripturei de curcan, pînă departe, pe obrazul celui mai bătrîn călugăr care făcea o cruce, murmurînd: „Şi nu ne duce pre noi în ispită", cu faţa la ţărancă.

O altă schiţă — ***Cu crucea pe buze*** — arăta o slujbă-n paraclis. Călugării dormeau în strane ca morţii în sicrie. Dar unul adormise la catapiteazmă, cu luminarea îndoită-n mînă, aprinzînd dantela care-mpodobea icoana Maicei Domnului, ll însfăcase Ghedeon de-un

umăr, şi-n buzele lui Ghedeon era o „cruce", binenţeles a altei maici decît a Domnului.

Şi, în sfîrşit, o altă schiţă, intitulată ***Străinul*** îl arăta pe Coca Gîga, părintele Pahomie, ieşind pe poarta Schitului, călare pe măgar. In urma lui veneau — şi parcă ei erau echestri şi numai cel de pe măgar pedestru — doi graşi monahi, învestmîntaţi călugăreşte. Părintele Pahomie era fără giubea şi fără de potcap. Ţinea capu-nclinat pe-o parte, c-o faţă tristă şi umilă, avînd în umeri şi-n spinare ca apăsarea unei cruci masive, care-i punea pe faţă masca gemătului mut.

Pleca din „Casa Domnului" ca o amară melodie a zidurilor vechi, lăsînd în urmă-i Ghedeonii.

Pentru această schiţă Petru îl sărutase pe Ion Ion.

Şi în aceeaşi seară, cu Ghedeon alături, şi împreună cu Ţoloancă, Ion Ion băuse zdravăn în beciul Bourei.

*

Cum bate-albastrul Mării Negre-n vînăt, munţii din jurul Bourei şi-al Schitului băteau în negru, posomorit fiind valul Carpaţilor de brazi, ca şi al mării care-şi bubuie furtunile în altă coastă-a ţării, trimeţîndu-şi vînturile să se tînguie, să murmure, să geamă şi să uuie în orgile imensităţii munţilor.

Acolo ridicase neamul Bour cetăţuie; acolo, Schitul Toacelor. Era de straşnică cetate zidul gros din jurul Schitului — dig în potcoavă —, din toate părţile bătut de mările fără fiinţă ale vremii, — căci alb odinioară, se-ntunecase, sur ca sarea ocnelor şi cerul iernilor, tot dur, tot nalt, tot încleştat prin vremi de gerul mineral, dar măcinat pe dinafară de lepra care roade osul feţii omeneşti, lăsînd hidoasă hîrca, şi tencuiala zidului străvechi descoperind adîncul pietrei, majestuos ca o penumbră a veacurilor.

Posomoriţi şi munţii, posomorit şi zidul, greu între munţii şi mai grei. Dar înlăuntrul zidului, pe-o iarbă verde fir cu fir, cum verde e, lucire cu lucire, piatra smaraldului, pe-o iarbă toată verde, deasă, sevă murmurînd în cor versetele smaraldului — se înălţa,

din fulgi parcă țesută de meșterul care purta în mînă amintirea curbelor Florenței, biserica, ușoară, fumurie, sprinten pură, ca o lebădă cu suflet de tămîie dormind pe apa vegetală.

In jurul ei, adinei, într-un cerdac de piatră înflorită drept din iarbă — stîlp lîngă stîlp și boltă lîngă boltă — chiliile cu uși de lemn sculptat ca stranele; arhondaricul, trapezul, aripa egumenului, bolnița, și ca un pui luat de la biserica din mijloc și așezat în leagăn prețios de piatră, paraclisul. Alături de biserică se înălța, fîntînă de morminte, durată tot în piatră înflorită, mausoleul Bourilor, avînd pe frontispiciu emblema neamului: doi zimbri, coarne-n coarne, cu frunțile nălțînd biserică, iar între ei, crucea și paloșul.

Urmașii ctitorilor Bour, cinstind pe Domnul, ca-n emblema neamului, îi înzestraseră lăcașul, dar cu dar, podoabă cu podoabă, făcînd din el prisaca pietății lor. Toate icoanele aveau armuri de aur și argint masiv. Icoana Maicei Domnului, din perdeluțe de dantelă scumpă, răsărea ca la fereastra sfîntului'ietac, privind la zorii depărtărilor creștine, avînd și salbe și inele, și lungi șiraguri de mărgăritare și balașe, desprinse de pe degetele și grumajii femeilor neamului Bour, adormite întru Domnul.

Covoare vechi din Orient, verzi unele, pe care Persia-și culcase primăvara fără toamnă a verdelui persan, — albastre altele ca zmalțul adîncirii nopților spre stele, — împodobeau podelele bisericii, dînd pașilor tăcere și smerenie, iar ochiului, culori odihnitoare.

Luminile aprinse la icoane ardeau în candele de preț nu numai prin metalul lor, dar mai cu seamă prin țesutul care le-mbrăca in iederede filigran sau în relief de struguri — așa cum se cuvine ca să fie candela: paharul cu lumină, înălțat de creștineasca mînă spre mesele cerești.

Iar întunericul bisericei, din ziduri pănă-n bolți, era acoperit ca de un șal — sfînt lîngă sfînt, minune-alături de minune, evlavie lîngă evlavie, culoare sumbră, înălțări subțiri — de zugrăvirea bizantină în care cerul și povestea pămîntească a mucenicilor parcă ar fi țesute cu linii de liane și colorate cu vestejiri de toamnă în amurg.

Asemenea, veșmîntăria Schitului, alături de odăjdile, stiharele diâconicești, orarile, feloanele, epitrahirile, bogate-n fir și în culoare — verzi, roșii, galbene, albastre, violete, vișinii, de catifea brodată și de mătasă grea cu șerpuiri, în fulgere de aur — păstra în mari dulapuri de stejar cu uși de sticlă tot rafturi pline de podoabe.

Vechi evanghelii cu tartajele de aur și argint, sculptate-așa cum se încheagă gerul pe ferestre; cruci de cedru și măslin, din care viața lui Isus și-a sfinților, cioplite, se revărsau ca mierea dintr-un fagur veșnic; paftale, una lîngă alta, de aur și argint, ca frunzele pe crengi de basm, în soare sau în lună; un panaghiar ale cărui valve de dantelă blondă păreau c-ar palpita într-o suflare, deși erau de filigran, pe veci încremenit metalic; mătănii înflorite, lucrate-n lemn mirositor de odogaci, cu toată pătimirea lui Hristos în boabe; un sipețel de lemn de camfor învelit în pergament, în care se păstrau omofoarele arhierești și anaraclițele cele mai frumos brodate; aerul țesut cu perle de Milena lui Parpalea Bour Strîmbul...

Dar mai presus de toate, regină a roiului, Schitul avea o carte rară în întreaga lume: ***Menologul constantinopolitan*** al împăratului Vasile al doilea, din veacul al unsprezecilea, — adus de un strămoș al Bourilor de la Sfîntul Munte, dăruit apoi Schitului Toacelor.

Format in-folio. Carte solemnă ca și ușile împărătești ale catapitezmei, grea și vastă, pe care nu o răsfoiești c-un deget.

Avea scoarțe de lemn de cedru, încrustate pe de-a-ntregul cu pătrățele de ivoriu, unul lîngă altul. Și-n fiecare pătrățel, într-o lucire afumată și gălbuie, apărea un sfînt cu fapta lui, ca într-o ferestruică a veciei, luminată de aceeași lună de ivoriu.

Nu-1 deschideai ca pe-o carte; îl deschideai cu cheia lui de aur curat ca un cuvîiit de înger, căzut la Schitul Toacelor. Și ridicînd placa de lemn cu platoșă de fildeș,

duceai cu ea două rubine încrustate pe încuietoare: luceferi roşii răsărind deasupra letopisețului sîngelui creştin.

Astfel intrai în el, numai privire, purificîndu-ţi ochii în baia de ivoriu, însîngerîndu-ţi-i cu două dîr'e de rubin. Şi îţi venea apoi, cu prima foaie răsărită ochiului, însîngerare tragică de-amurg, căci foile de pergament iradiau culoarea purpurei, desprinse toate parcă din soarele Golgotei.

In slove elineşti, nu scrise, ci pictate, pe foile de purpură dogoritoare erau vieţile sfinţilor ca un izvor de singe pe-un cîmp de trandafiri.'

In fruntea vieţii fiecărui sfînt, o miniatură — roş-deschis, verde-smarald, aur de stea şi sidefiu — îl arăta cu cartea-n mînă sau cu lancea, întîmpinînd viitorimea lîngă biserica durată la mormîntul său. Şi dedesubt, solemnă în desfăşurarea literilor elineşti, povestea începea.

Dar textul nu curgea prin sterpe maluri, căci viaţa sfinţilor era mănoasă în minuni, şi-n ***Menolog,*** o miniatură o cinstea pe fiecare — aşa că textul rîului de sînge scălda numai privelişti sfinte, printre care şerpuia, şi sufletul şi ochiul luminîndu-le.

Acolo în veşmîntărie, alături de Nectarie, egumenul Schitului Toacelor, în rang de arhimandrit mitrofor, amiezi de-a rîndul, Petru respirase purpura vieţilor din ***Menolog.*** Abea atunci ***căzuse*** viaţa sfîntului ales de Schit pentru icoana hramului, cu cele cinci minuni, şi între ele, uciderea balaurului şi mîntuirea fetei craiului Sirofenichiei.

„Du-te, om frumos, du-te, om bun, nu e vreme să-ţi lămuresc, dar trebuie să mor eu singură pentru toţi. Bunule voinice, nu dori să piei cu mine, ci fugi şi te izbăveşte pe tine singur de moartea cea amară. Ajunge-mi mie ca să mor singură..."

Egumenul era bătrîn, cu dinţi puţini, cu barba rară şi glas şovăitor. El tălmăcea textul grecesc. Dar foile erau de purpură dogoritoare, şi vorbele crăiţei Alexandra parcă din purpură ieşeau, ca şiparfumul rozelor, nu dintr-o gură de moşneag.

Minunea se-ntîmplase în părţile Sirofenichiei, peste marea cea mare a Siriei, nu departe de cetatea Lida, ş-alături de cetatea Viritului.

Balaurul se năpustea din apa cea spurcată unde-l odrăslise Necuratul în fiecare zi de Dumnezeu lăsată, secătuind în calea lui vieţi şi bucate. Iar craiul domnitor în părţile acele, înspăimîntat de o aşa urgie, ca să-mblînzească fiara, hotărise să i se aducă zilnic în ofrandă cel mai frumos copil al fiecărei mame... Aşa că fiecare soare nou pe cer pecetluia o nouă moarte în inimile oamenilor bîntuitului ţinut.

Şi într-o zi venise rîndul fetei craiului.

Şedea în faţa porţii zăvorîte-n urma ei, fecioară fragedă în grelele podoabe, aşteptînd să se reverse din apa cu duhoare de pucioasă, cu limbi de foc şi ochii otrăviţi, balaurul, mormîntul ei năpraznic.

Şi iată, sfîntul Gheorghe apăruse pe-un cal alb cu frîie roşii, îmbrăcat în lorica de platoşă rigidă, cu pulpane de mlădie zale, purtînd pe umeri lorosul de purpură şi-n mînă lancea.

„Du-te, om bun, du-te, om frumos..."

Era atît de tînăr sfîntul cu privire de copil al cerului, în sufletul şi-n ochii crăiţei Alexandra, că ea, aproape de amara moarte, cu dulce glas de fată-l alunga, voind măcar pe el să-l izbăvească.

...Şi-ncet, încet, tot meditînd şi ascultînd glasul Durlaiei, Petru văzuse că minunea n-o făcea, cu lancea împlîntată în balaur, sfîntul din Capadocia, ci vorba înspre el pornită din buzele fecioarei craiului Sirofenichiei.

„...Bunule voinice, nu dori să piei cu mine..."

Şi de atunci, din fiecare dimineaţă, pînă-n tîrziu de asfinţit, Petru picta un sfînt pe o catapiteazmă, închis el singur în biserică, purtînd în suflet murmurul Durlaiei, fără să vadă chipul sfintei Alexandra. îl căuta şi nu-l găsea.

Ş-abea atunci, stăpîn pe tinereţa lui nebună, ca sfîntul do pe calul alb, cabrat peste balaur — găsi acelaşi gol în viaţa-i ca şi-n icoana zugrăvită pe catapiteazmă.

Amiaza-şi trimetea în naos, prin înălţimea strimtelor ferestre, lumini în sul — fum clar — lăsînd păreţii zugrăviţi în umbră, ca şi stranele, dînd strălucire numai sfîntului din dreapta Domnului Isus.. Domnea răcoare gravă în pădurea sfinţilor care împrejmuiau biserica pe dinăuntru, făcînd din ea poiană fără cer şi fără soare.

Neisprăvită şi icoana sfîntului; neisprăvită sta şi pînza de pe şevalet.

Lăsînd pe sfîntul Gheorghe, de două zile Petru începuse să adune pe o pînză singurătatea, reculegerea şi visul vechi, închise de demult în naosul în care zilnic se-nchidea şi el.

Pe pînză, ca şi în biserică, acelaşi sul de raze străbătea de sus, pieziş, căzînd. Şi deşi razele venite pe ferestre erau snop de scîntei al soarelui de vară, intrînd în naos, n-aduceau cu ele vara înlăuntru, ci dimpotrivă, arătau îndepărtarea ei, mai tare adîncind între păreţii afumaţi biserica.

Asemenea, alăturea de sfîntul Gheorghe, neisprăvit, de pe catapiteazmă, şi-n faţa pînzei de pe şevalet, Petru se adîncise-n el, îndepărtînd tumultul vieţii, aşa cum naosul îndepărta prin razele venite pe ferestre, vara, dincolo de ziduri, li devenise sufletul, treptat, ca şi pe pînză, biserică plină de sfinţi, nedesluşiţi în umbră, visaţi parcă în somn adînc, astfel cercînd să afle, pornind cu umbra şi penumbrele înspre catapiteazmă, chipul fecioarei din icoana sfîntului.

Şi nu-l aflase.

I se frînsese sufletul în mîni, arc de arcaş, lăsînd săgeata moartă la picioare.

Şi iarăşi, ca şi-n zilele din urmă, părăsise naosul, ducîndu-se în încăperea de alături, a mormintelor.

Acolo, într-o hrubă adînc boltită-n zid, subt lespede de marmură întunecată, odihneau oasele ctitorilor şi-ale cîtorva urmaşi. Un gard de fier făcea un arc la gura hrubei, străjuind-o. Ş-alăturea, tăiată în aceeaşi gheaţă neagră, banca pe care Petru s-aşeza, fără să vadă, nici să tulbure, pe îngerul melancoliilor.

In hrubă strălucea — privire a mormintelor — *o* candelă mereu aprinsă. Şi luminiţa roşie, căzînd în mijlocul plăcii inscripţiilor, lumina un rime numai, răspicîndu-i slovele chirilice:

„KNEGHINA MILENA BOUR..."

In toate zilele, de pe aceeaşi bancă, rezemîndu-şi cotul pe acelaşi gard de fier, cu fruntea sprijinită-n palmă, Petru-ntîlnea acelaşi nume: kneghina Milena Bour.

Clipiseră de-atîtea ori ochii lui Petru pe numele necunoscutei kneghine, că devenise-n el o amintire, nu a zidului, a lui.

Un nume, kneghina Milena, un altul, slînta Alexandra; o candelă aprinsă-n faţa unuia, cenuşi trandafirii acoperind pe cel înscris pe foile de purpură; departe unul , şi mai departe celălalt, — şi el în umbră, pe o bancă de mormînt...

...Să-ţi fie viaţa ca o lance, aruncată pînă-n stele, pină-n stele...

Căzuse-ntre morminte... se cufunda în noapte — stea desprinsă — şi cădea, cădea, stingîndu-se în dîra de lumină a prăbuşirii sale.

Afară, dincolo de zidul gros, cîntaseră de moarte clopotele, glasuri de preoţi răsunaseră, apoi ectenii de înmormîntare, apoi iar glasurile preoţilor, petrecînd pe drumul cel din urmă noul sicriu al Bourei.

O cheie răsucită-n broască scrîşni.

Glasuri, paşi stinşi pe covoare, foşnet de mătăsuri, glasuri...

— Milena!

Tăcerea porni de lîngă Petru. Şi-un văl de doliu, dat pe spate, descoperi faţa Milenei.

— ...Sfîntul Gheorghe... sfînta Alexandra...

Acelaşi glas şovăitor. Şi cînd vorbea, egumenul Nectarie părea că tălmăceşte rar elina sau chirilicele vechilor bucoavne.

îi tremurară genele în raza candelii. Şi dintr-un somn de clipe şi de veacuri i se deschise sufletul — cu vorbele bătrînului Nectarie — ca ***Menologul constantinopolitan*** într-o împurpurare.

Alăturea de el, doi ochi albaştri îl priveau.

Se ridică drept în picioare.

Şi ceea ce-i zvîcnire-n inimă fulger albastru fu în ochi, căci întîlnea Milena, în biserică, pe banca neagră, la mormintele străbunilor, chipul cu ochi şi păr de aur, pierdut în cer, deasupra Turnului Milenei.

— Milena, hai, fetiţo, nu sta singură.

îşi coborî iar vălul. Cuprinsă toată-n negrul văl, porni, trecu pe uşa naosului, prin umbre şi penumbre...

Biserica-l înconjura ca somnul.

Milena! Kneghina Milena! O candelă aprinsă la un nume. Aţipise. Doi ochi albaştri îl priveau. Se deşteptase. Ş-un glas spusese tare tot „Milena", ca şi inscripţia din faţa candelii.

îşitrecu mînilepefrunte, ascultîndbătaiatîmplelor.

Făcu un pas — în somn? sau în biserică?

Se aprinseseră prin strimtele ferestre candelile asfinţitului, roşind în fund — catapiteazma, sfîntul, calul, lancea — şi-alăturea de sfînt, cu faţa înspre uşa naosului, de subt un văl de doliu dat pe spate de două mîni subţiri...

Trecu prin inima lui Petru — prili-trili-lari-prili—, murmurul Durlaiei.

Milena-şi ridicase vălul — nu ştia, ca să înfrunte pe ai săi cu faţa goală? sau pentru ochii răsăriţi în fundul umbrei, dincolo de pragul naosului?

Fără de mama ei, şi împotriva tuturor, era atît de singură, încît venise lîngă sfîntul Gheorghe — acelaşi chip de tinereţă-n soare, ridicat deasupra unei coame — s-o ocrotească şi s-o-mbărbăteze.

Se adunaseră cu toţi în faţa ei, oprind-o parcă să nu fugă. Fiţele o priveau cu-ngrijorare; cu bunătate şi compătimire — egumenul Nectarie; Matei Bour, încruntat, aceeaşi încruntare ştiută de la mesele de sărbătoare ale copilăriei, cînd venea şi mama ei.

Fruntea Milenei se-nălţase aşteptînd.

Dar mîna lui Matei Bournu izbucni, cum se-ntîmpla odinioară, fărîmiţînd sclipirea pietrei inelarului, ci dimpotrivă, cu b'lîndeţă dezmierdă fruntea Milenei, cercînd parcă s-alunge altă frunte care înviase în înălţarea ei.

— Fetiţo, fetiţo, uite ce-a ajuns mama ta! Uite ce-a făcut din ea...

îi tremura mîna oprită pe bărbia Milenei, ca şi glasul fără de cuvînt rămas. Şi acelaşi tremur străluci în ochii fiţelor, subt vălurile negre, prefirîndu-li-se pe obraji.

Pe toţi îi domina statura lui Matei Bour şi portul capului cu părul luminos de alb deasupra hainei negre.

— Mama ta, fetiţo, n-a murit... A fost ucisă, ucisă...

Glasul se ridicase aspru în biserică, trezind ecouri de blestem.

— Vrei să te ucidă şi pe tine?

— Cine? Tata?

I se făcuseră obrajii albi; şi buzele abea şoptiseră-ntrebarea, subt bolţile cutremurate încă de vibraţia glasului aspru.

îi era frică, îi era frică; venea noaptea ca un păianjen negru spre inima ei. De ce-o chinuiau? De ce-o înspăimîntau? Iar venea noaptea, iar singură la Curtea Mare cu atîtea uşi în întuneric, şi oglinzi, cu-aceiaşi ochi albaştri care o priveau fără s-o vadă — fără s-o vadă? îi venea să strige ascuţit în faţa tuturora: „Nu mă lăsaţi! Mi-e frică!"

îşi strînse buzele şi pumnii, şi ţipătul rămase-n ea.

— Tatăl tău! Tatăl tău! Vorbe!

Mîna se abătu în lături, sprincenele se îmbinară crîncen, sure subt arcul unei frunţi pietroase.

— Monstru! Monstru! Nici pentru înmormîntarea soţiei lui nu şi-a sacrificat două ceasuri, — de ochii lumii măcar. Monstru! Ce-i pasă lui de mormîntul Sultanei, de tine, de copiii lui! Un tată care nu şi-a văzut copiii în viaţa lui!? I-a lepădat, v-a lepădat pe toţi, din faşă, ca să nu-i tulburaţi liniştea. Ştie el de nenorociţii fără nume: Coca Bîca, Coca Gîga!? Auzi, batjocură! A întrebat el vreodată: cine sînt copiii

mei? Puţin îi pasă! Să piară lumea, dar să nu îndrăznească cineva să geamă lîngă casa lui... Tată! Tată-i omul care împiedică pe-o biată femeie să-şi vadă copiii, ai lui şi ai ei, ţinînd-o legată lîngă el,'să-i fie slugă, pînă la mormînt — şi care, în ziua înmormîntării ei, doarme! Auzi batjocură!... Tată! Dacă este vreun om pe lume nevrednic de această cinstire, acela e Ghiorghieş Bour, ruşinea şi blestemul neamului nostru... Mă ierte Dumnezeu că spun astfel de vorbe în casa Lui, mă iartă dumneata, preacuvioase...

Se înclină adînc în faţa egumenului Nectarie.

— ... dar nu vreau, fetiţo, auzi tu, nu vreau să te îngrop pe tine cum am îngropat-o pe Sultana. Tu n-ai tată. Eu sînt tatăl tău. Iată mamele tale: fiţa Ruxanda şi Smaranda. Lor să li te-nchini. Ele te-au crescut, ele te-au iubit. N-ai dreptul să le iei singura bucurie a bătrîneţii lor. Uită-te în ochii lor şi spune...

De ce-o chinuiau? De ce-o chinuiau? O dureau tîmplele, o durea fruntea ş-o durea gura. îi era milă de bătrînele care plîngeau în faţa ei, privind-o fără să-i vorbească; mai milă-i era de Coca Bîca — a-ga, a-ga. El cui rămînea? Fratele ei cu glas de cîne şi cu ochi de căprioară...

îşi strînse mînile, innodîndu-le una în alta. Şi subt mănuşa neagră simţi inelul mamei ei pe deget, lat, cu iniţialele-n relief — şi iarăşi răsări obrazul slab al celei moarte şi tînguirea auzită în odăile pustii: „Ş-acuma cui îl las?"...

— Dragă fetiţo, Milena...

înnăbuşi un greu oftat pieptul lui Matei Bour, şi iar cuprinse în palmă obrazul închis din faţa lui.

— ...Milena, nu eşti tu fetita noastră? De ce fugi tu de noi? Ce s-a-ntîmplat cu tine? Spune-ne. Noi te-ascultăm. Vorbeşte-ne... îl cunoşti pe tatăl tău?

— Da.

— ... îl ... iubeşti?

— Da.

— Adică ţi-e milă de el?

— Da.

— Şi ţie! oftă cutremurat, cu pumnii strinşi, Matei Bour; de ce atîta milă pentru omul care pentru nimeni n-are milă?

— E orb şi e...

Trecu, vînt de pustie prin tăcerea buzelor Milenei, vorba „nebun", cutremurîndu-i sufletul ca-n noaptea-n care-o auzise.

— ...şi e bătrîn.

— E orb şi e bătrîn! Şi tu eşti un copil, fetiţo! Ai nevoie de soare, de aer, de veselie... Fetiţo dragă, dar noi nu vrem să-1 aruncăm pe drumuri! Să-1 îngrijim, să-i respectăm tăcerea, săne-nchinăm la toate... ciudăţeniile lui, dar fără să te-ngropi cu el. Să-i aducem o îngrijitoare, o are şi pe Tudora, care-1 cunoaşte; să-i aducem doctori, tot ce vrea... tot ce vrei tu, fetiţo... Spune...

Milena clătină din cap: „Ş-acuma cui îl las?"...

Se înnodară vînăt vinele pe fruntea lui Matei Bour.

— Milena, dacă biata Sultana ar fi între noi, ce crezi tu c-ar spune?

— Să-1 îngrijesc pe tata, şoptiră buzele Milenei stins, ca-n somn.

— Crezi tu una ca asta?

Glasul bubui subt bolţi.

— Crezi tu c-o mamă şi-ar îngropa de viu copilul?

Era ostenită. Venea noaptea. Şi mama ei era-n mormînt.

Biserica intra în umbră de-nserare. Ferestrele păleau treptat.

— Sultana!

Ca luna pentru somnambuli, aşa veni chemarea —de nimeni altul auzită—pentru ea, care purta inelul, celei din mormînt.

— Milena!

Trecu înainte. Purta alt nume.

— Milena 1

Pumnii lui Matei Bour se ridicară-n sus, ducînd spre bolţile bisericii blestemul mut.

Răsuna înnăduşit hohotul de plîns al fiţelor. Plîngeau cu vălurile strînse-n pumni, deasupra gurei.

Trecu prin naos — singură.

Trecu — tot singură — prin camera mormintelor şi prin pronaos.

Şi-n fund, la uşa tindei, cea din dreapta, se opri, cu mîna tremurînd pe clanţă, căci întîlnea din nou chipul cu păr şi ochi de aur, pierdut în cer deasupra Turnului Milenei, găsit, de veghe, la mormintele străbunilor şi regăsit în calea care o ducea spre Curtea-Mare.

Se priviră, unul lîngă altul, ochi în ochi.

—Sultana!

Ii fură ochii ca azurul agoniei toamnelor în ceruri străbătute de cocoare.

îşi coborî vălul pe faţă.

Deschise uşa.

Aerul de seară se prelinse înlăuntru din cădelniţele miilor de brazi.

Biserica-l înconjura ca somnul.

Şedea în întuneric, mut, mirat, înspăimîntat, cu acelaşi straniu simţămînt pe care l-ar avea pădurile cînd ar simţi în jurul lor cum se adună, se dilată, se înalţă, ude, limpezi, moile nemărginiri albastre ale mărilor fără de fund, fără de zări...

Odaia de primire din aripa egumenului era boltită, albă, mare, cu perdele de dantelă la ferestre, cu podele ceruite, c-un divan în fund cît tot păretele, îmbrăcat în cretona vişinie, cu o masă de mahon ovală-n mijloc, aşezată pe un covoraş, iar pe păreţi numai icoane, fiecare luminată de o candelă, şi vechile portrete ale ctitorilor Bour şi-ale unora dintre urmaşi.

Era ca o consfătuire cu viii şi cu morţii neamului Bour, cu faptele şi oamenii prezentului, cu amintirile şi cu mormintele trecutului, — la luminile gălbuie ale luminărilor aprinse în tricheluri de argint.

Egumenul Nectarie se aşeză într-un fotoliu; în alte două fiţele, cu mînile încrucişate pe genunchi, ca nişte foaste evantalii devenite pulberi.

Matei Bour umbla de-a lungul şi de-a latul încăperii, cu mînile la spate, posomorit şi-ncovoiat. Trecuseră mulţi ani de-atunci, şi-n tîmplele lui albe clocotea acelaşi zbucium şi aceeaşi ură, an cu an înveninată, împotriva vărului său Ghiorghieş. Mormîntul sorei sale deşteptase-n el noaptea de vară de la Cornul-Luncii — treizeci şi cinci de ani în urmă — cînd Sultana, tovarăş răsfăţat al tinereţii, cu braţele de gîtul lui plînsese şi se spovedise. Iubea pe Ghiorghieş. Avea pe-atunci Sultana Bour optsprezece ani şi era proaspătă şi dulce-n părul negru şi în lacrimile dragostii ca nopţile cînd înfloresc salcîmii. Dusese el lui Ghiorghieş, ca pe un dar împărătesc, cuvintele din inima Sultanei. Şi Ghiorghieş nu le primise.

— In viaţa mea nu va intra nici o femeie.

Atît.

După cinci ani, o telegramă-l adusese de la Bucureşti în goana roţilor de tren şi a copitelor de cai.

Orb, Ghiorghieş primise dragostea pe care-o lepădase cu cinci ani în urmă.

Se adunaseră la Schit aceiaşi oameni: fiţele, egumenul Nectarie şi Matei Bour — în aceeaşi încăpere, aşteptînd-o pe Sultana.

Venise, tot Sultana Bour, altfel însă cu veriga de pe deget. Tot blîndă, tot frumoasă, dar între ei şi inima Sultanei umbra lui Ghiorghieş durase ziduri fără poartă.

— Sultana, nu te iubeşte. Pe nimeni n-a iubit. Nu-i om ca noi. Adu-ţi aminte: cînd a venit din Germania s-adus să-l îngrijească pe tatăl lui? Nu! Auzi batjocură! avea nevoie de linişte ca să poată visa şi medita netulburat deasupra lumii. Nu te iubeşte, Sultana. Aminteşte-ţi vorbele lui: „în viaţa mea nu va intra nici-o femeie".

— Eu îl iubesc.

— îţi îngropi tinereţa pentru un om fără inimă, care te-a dispreţuit.

— Eu îl iubesc.

— Gîndeşte-te la noi, Sultana. Gîndeşte-te la mine. Am crescut împreună. Te-am iubit frumos şi drept, dorind numai lumină, veselie şi noroc vieţii tale. Nu-i păcat să fii tu sluga unui maniac, a unui monstru?

Se întorsese de la el fața Sultanei și plecase fără să-i întindă mîna, fără cuvînt de bun rămas, ducîndu-se pe veci.

Ș-acum...

Trecuseră treizeci de ani de-atunci. Ș-aceiași oameni, în aceeași încăpere-a Schitului — unul abea îmbătrînit, iar ceilalți bătrîni de-a binelea — veneau de la mormîntul dusei dintre vii Sultana, prohodind ca și atunci o altă tinerețe îngropată între zidurile Curței-Mari: pe a Milenei. Același drum care ducea prin noapte spre mormînt fiica-l' luase după mamă.

*

Egumenul Nectarie adormise înșirînd mătăniile. Avea optzeci și opt de ani, ș-abea mai luneca boaba mătăniilor anilor în mîna Celui care le-nșira.

Fița Smaranda — Smărăndița — moțăia, fără de pudră pe obraji, cu gura arsă, nasul roș și c-o mișcare de pendul în clătinarea capului. Veghea'fița Ruxanda, cu ochii bulbucați de plîns, urmărind cînd gîndurile ei, cînd pașii lui Matei Bour — și cîte-o lacrimă-și pornea lumina pe nasul ei de spadasin. Trecuseră vreo zece zile de cînd Milena plecase de la Boura, chemată-n miez de noapte la Curtea-Mare. De-atunci venise-n fiecare zi să-i vadă pe la toaca de vecerne. Ședea o oră, două, zi cu zi mai palidă și mai tăcută.'Și nu mai regăseau fițele în ea pe fetița care-n fiecare seară spunea cu voce tare ***Tatăl nostru*** în ietacul Smărăndiței.

Ca și Sultana odinioară, Milena aducea cu ea tăcere, noapte și tristeță. Ca și Sultana, avînd din cînd în cînd aceeași tresărire, părea c-ascultă și privește-n lături, altăceva decît ce-avea în jur și decît ce vedeau și ascultau cu toții.

O dată cu-asfințitul se-ntorcea la Curtea-Mare, fără ca nimeni să cuteze s-o oprească — lung petrecută de privirea fițelor, din prag, și de-a țiganilor, din curte. Iar Coca Bîca, ajutat de brațul ei', o însoțea pîn' la hotar, înapoindu-se de-a dreptul în odaia lui, unde se închidea.

Dar Sultana Bour nu crescuse în ietacul fițelor. Pentru Sultana nu făcuse cozonaci, dulceți și tot'felul de bunătăți fița Ruxanda, și nici nu-i pieptănase buclele, în' fiecare seară altfel parfumîndu-i-le, Smărăndița.

Luase Curtea-Mare fiței Smaranda — veșnic Smărăndița — ultima păpușă a vieții ei; iar celeilalte fițe îi luase pe a doua Smărăndița a inimii, cum și zîmbetul de seară al bătrînei Smărăndița.

în noaptea cînd plecase Milena, fițele nu mai dormiseră. Vegheaseră în sofragerie, mereu cercetate și întrebate de ochii lui Coca Bîca.

A doua zi, după-amiază, Milena venise însoțită de Badea, împrimăvărînd Boura de zîmbetele țiganilor. Spre asfințit plecase; după ea venea Badea cu două geamandane. Și seara, la zece, cînd fița Ruxanda intrase în ietacul Smărăndiței, cu tablaua de dulceți în urmă, o găsise îngenunchiată la icoane.

Bătuse de zece ori pendulul, cu același glas, și nimeni nu plecase la culcare în cămașă lungă, dar ochii fițelor se întîlniseră, cum se-ntîlneau întotdeauna cînd pornea fetița la culcare, și-n loc să rîdă una alteia, încrucișîndu-și zîmbetele pe același pom de tinerețã, văzuseră că sînt bătrîne, singure și că-i pustie casa lor.

De-atuncea nimeni nu mai afuma la masă cu rășină—cornetul parcă aștepta sus pe bufet aceeași mînă; și-ntreaga Boură era ca o corabie cu pînza zmulsă și catargul frînt, oprită-n fața insulei de moarte-a Curței-Mari.

Venea în toate zilele Milena, dar ***venea*** la Boura, nu mai ***era*** a Bourei.

Coca Bîca o aștepta la hotarul chiliilor.

— Aa! Aa! Meena! Meena!

Dudoaia își scotea jilțul în cerdac, înconjurată de pisici. De-acolo o întâmpina.

Ograda se umplea de țigănime ploconită în fața pașilor Milenei. Fițele o' pîndeau de la fereastră, ieș'indu-i înainte la scara cerdacului. Și clipele pe care și le petrecea la Boura erau numai răsfăț. Pleca de-acolo-n fiecare zi cu alte daruri. Nu numai fițele și Coca Bîca îi dădeau, dar și țiganii: cîte-o floare.

Și totuși, parcă-ncet se desprindea din Boura, îndepărtîndu-se.

— Fetiţo, dormi tu destul acolo? o întrebă fiţa Ruxanda.

— Da.

— Mănînci de-ajuns?

— Da.

— Nu-ti lipseşte nimic?

— Nu.

Da. Nu. Da.

Şi obrajii deveneau palizi; cearcăne uşoare înconjurau ochii; trupul îşi pierdea zburdălnicia.

— Smărăndiţo, mata ai ochi mai buni, nu ţi se pare că fetiţa slăbeşte?

— Ni se pare nouă, Ruxando!

Zi cu zi semăna mai mult nu cu obrazul şi cu trupul mamei ei, dar cu ceva lăuntric, nevăzut, care-o făcea să fie ca Sultana, rămînînd ca ani şi frumusetă tot Milena.

Şi din ziua-n care mama ei murise, nu numai fiţele, dar şi Matei Bour văzuseră în fruntea, în mişcările, în vorbele şi în tăcerile Milenei pe Sultana.

...Trecuseră treizeci de ani de cînd aceeaşi încăpere a Schitului adăpostise-acelaşi zbucium al aceloraşi fiinţe. La fel, ş-atuncea, răsunaseră paşii lui Matei Bour.

Dar dacă pentru ei durerea nouă nu era mai mare decît cea de-odinioară, ci una singură venită iară peste anii duşi — pentru fiţa Ruxanda pierderea Milenei însemna atît de mult, încît abea atunci, la bătrîneţă, simţi, întîia oară în viaţa ei, că e femeie: nu pentru ea, pentru Milena, gîndindu-se la dragoste.

*

în dosul Schitului, ceva mai la o parte de lăcaşul sfînt, şi mai aproape de pădure, monahul Ghedeon îşi înălţase casă pe măsura lui, de bîrne zdravene. Avea chilia lui la Schit, dar în chilie nu poţi ţine vacă, iapă, porc, capră, curcan, ci numai cruce, candelă, icoane şi bucoavne sfinte, şi Ghedeon ţinea lavacă, iapă, porc, capră, curcan mult mai presus decît la celelalte.

Apoi ispitele.

Veneau ispitele la Schit, fireşte, dar nu intrau pe uşi, nici pe ferestre, ci doar prin cugetul monahilor înfierbîntaţi de arşiţele sîngelui, pe calea somnului cu vise. Oftau monahii deşteptîndu-se, mulţumindu-se şi cu atîta, mare fiind milostivenia Celui-de-Sus.

Nu-l încercau pe Ghedeon ispite de acelea. Dar dacă se-ntîmpla să se abată dinspre satele din vale ispite pe la Schit, cu ouă, cu găini, cu pînză, cu şiac, sau de acelea înspre munţi pornite după afine, mure şi zmeură, apoi avea şi braţe Ghedeon să le îndrume unde se cădea, şi casă pentru înnoptat. Şi se înapoiau ispitele în zori de zi, „iupai di şi iupai da", ca de la Ghedeon.

Deci îşi făcuse Ghedeon gospodărie cu de toate cele: grajd şi cocină, poiată, hambaraş şi pivniţă, bucătărie, pod, cămară şi odăi de locuit, patru la număr, fără să mai socotim cerdacul în care îi plăcea lui Ghedeon, cînd se arată zorii, să bea o cafeluţă fiartă-n rom şi să fumeze o ţigară groasă răsucită-n pîlnie, numa-n cămaşă şi-n izmene.

Avea doi „fraţi" , care făceau la el monahicească „ascultare": pe fratele Dumitru, basul, şi pe Ştefan, soprana.

Nu ei îl aleseseră pe Ghedeon, ci Ghedeon pe ei, aşa că îi erau pe plac şi după trebuinţă. Fratele Dumitru, nalt, spătos, fălcos, cu faţa pistruietă roş, tot roş şi cîlţul zulufos al pletelor şi bărbii, nas cîrn, buză umflată, ochi albaştri — era seminţă de-a lui Ghedeon prinsă prin satele Văii Moldovei.

Fratele Ştefan avea chip şi glas de fată mare, ochi de juncă, negru păr, numai inele albăstrii, şi poate douăzeci de fire-n barbă şi numai şapte în musteaţă.

Cînd se-ncruntau sprincenele lui Ghedeon, pleca fratele Ştefan nişte gene-atît de negre, lungi şi dese, că te-aşteptai cînd se-nălţau din nou să lase pată-ntunecată, ca murele pe buze. Aceste gene numai înduplecaseră pe bucătarul Bourei, Ciortan, să-i treacă harul meşteşugului de bucătar.

Avea ochi tare ageri monahul Ghedeon şi bine cunoştea năravul lui Ciortan. La el îl trimesese pe

fratele Ştefan, proaspăt adus de el la Schit, să facă „ascultare". Făcuse lungă ascultare fratele cu chip şi glas de fată mare, prinzînd cărniţă rumenită şi şolduri galeş muiereşti.

Se-napoiase aducînd lui Ghedeon nu numai meşteşugul lui Ciortan, dar şi duioasa inimă a acestuia. De cînd plecase de la Boura „călugăraşul", Ciortan zilnic venea la Ghedeon, să facă el la rîndu-i „ascultare" fratelui Ştefan. Şi nu venea cu mina goală.

Mici erau ochii Ghedeonului şi foarte-i închidea uşor. In schimb, mesele lui aveau belşugul şi parfumul celor de la Boura.

Nu se trăia rău nici la Schit, fiindcă era-nzestrat de neamul Bour din belşug, şi fiindcă bucătarul Schitului, părintele Evlampie, avea multă evlavie pentru-ale pîntecelui. Dar poate şi mai mare era evlavia egumenului pentru posturi.

Aşa că-n zilele grele de post — numai fasole, rişcovi, hribi şi borş de leuştean —, cînd se umflau fără de saţ monahii din chilii, cam pe-nnoptate, unul după altul, ca gîndacii cei de noapte, pe poarta de dindos a Schitului, ieşeau părinţii Tasian, Evlampie, Teofilact şi cu Meletie, buni şi-ntru toate fraţi cu Ghedeon. Făceau cruce cucernică pe scara porţii de dindos, căci chiar acolo îi întîmpina Satan cu miros de costiţă afumată, varză şi cîrnaţi usturoiaţi.

Părintele Teofilact ştia să cînte din tambură — un fel de cobză cu gît lung — cîntări una şi una. Părintele Evlampie, ca nimeni altul, ştia să facă alivenci coapte pe foi de nuc şi caracatiţă fiartă-n sos de vin, cu coconari, strafide şi măsline, precum şi să mănînce ce făcea. Părintele Meletie, deşi gros ca buhaii, îşi sumeca giubeaua şi pornea la joc ca stîncile la vale, nu rareori cu Ghedeon de mînă, că mult s-asemănau, ca cireşelele pereche pe codiţele perechi. Iar cuviosul Tasian, chior de un ochi, mărunt, uscat şi ascuţit ca un ţăruş uitat într-un pămînt de secetă, cînd începea pomelnicul păcatelor preasfinţilor mitropoliţi, episcopi şi arhimandriţi, precum şi dezvelirea vieţii cea de taină a monastirilor de monahii, — şi îngerii din ceruri, dacă l-ar fi auzit, ar fi căzut de Sus de-atîta rîs, ca merişoarele din merii scuturaţi.

De la-nceput, monahul Ghedeon prinsese mare dragoste pentru Ion Ion. Şi nelăsîndu-l inima să-l ştie la arhondaric, înconjurat de cuvioase ziduri, îl adusese-n dosul Schitului, la el acasă, dimpreună cu cei doi ai trinităţii.

Clonţ adormea degrabă după masă, într-un culcuş de fîn, în braşoveancă; Petru hălăduia pe marginea Durlaiei, pînă cînd somnul fără vise îi făcea un semn, buştean căzînd cînd se-ntorcea. Iar Ghedeon, Ion Ion,' Evlampie, Teofilact, Meletie şi Tasian, aproape-n fiecare seară — fie la marginea pădurii, fie-n casă — înfulecau, glumeau, cîntau, jucau, răcneau, beau şi se uşurau, — şi iar înfulecau, glumeau, cîntau, jucau, răcneau şi beau: „Să-nveselească hoitul, o vorbă, mă-nţelegi!"

*

întăia masă a lui Ghedeon abea-ncepuse. Avea pastrama de la Boura, tot de acolo şi măsline marinate fierte-n oţet cu miere şi cu mirodenii, precum şi două sticle de rachiu ş-o damigeana cu vin bun. Iar de la-nmormîntare adunase împreună cu Teofilact, Evlampie, Meletie şi Tasian colivă şi colaci să le ajungă..

Mîncau afară în cerdac, hrănind dintîi „copiii", pe Clonţ şi Petru. în acest timp, Ion Ion şi Ghedeon gustau cî'te puţin din toate cele, grijind stomahul cu rachiu şi vin. Adevărata masă începea mult mai tîrziu, cînd dinspre Schit un zumzet de tambură în surdină, un grohăit de porc mistreţ, un pas de elefant şi-un şfichi de glas nazal vesteau sosirea celor patru cuvioşi, drepţii fîrtaţi ai Ghedeonului: Teofilact, Evlampie, Meletie şi Tasian.

îşi răsucea musteaţa Ghedeon; Ion Ion părea că-şi mulge barba creaţă. Venise-un frate de la Schit, chemînd pe „zugravul bisericii". Petru plecase. Ion Ion clipise înspre Clonţ, făcîndu-i vînt. Plecase deci şi Clonţ. De-atunci băuseră Ion Ion şi Ghedeon mai multe păhărele de rachiu, cu binişorul, tot aşteptînd

şi tot mirîndu-se că cei plecaţi nu se-ntorceau şi stîmpărîndu-şi numai cu pastrama şi rachiu mirarea cea necontenită. Dar are şi mirarea o răbdare, nu mai multe, şi un capăt, chiar cînd e amestecată cu rachiu.

Ion Ion îşi duse două degete în gură. Un şuier haiducesc trăsni tăcerea munţilor.

Trecură una, două, trei, patru, cinci, şase clipe.

Se ridică în sus sprinceana stingă a lui Ion Ion, şi buza se răsfrînse.

Zîmbi, dîndu-şi o sfîrlă peste barbă, căci s-auzeau scurt detunînd paşii lui Clonţ.

— Bine, mă limbrieule, faci pe mitropolitul?! Aştepţi să vin eu la tine?

Clonţ gîfîia. Clipi, c-un zîmbet aţîţat în ochi.

—Vorbeşte, puşlama!

— Hi-hii! se minună Clonţ de ce nu spusese încă.

— Ho-hooo! făcu Ion Ion, lăsînd sprincenele pe ochi şi ridicînd o palmă. Ai căpchiet, nemernicule? Unde-i Petru?

— Hei! Stă de vorbă...

Ion Ion se ridică. Şi în sfîrşit gura lui Clonţ se dezlegă.

— L-o chemat cucoana ce cu nasu mare...

Şi se uita drept la nasul lui Ion Ion, ale cărui nări vibrau.

— ...Si l-o sucit si 1-o-ntrebat...

— Ei?

— Şi-i vorbe frumos; parcă era la teatru!

— De unde ştii, mişehile, că-i vorbea frumos?

— Da' eu unde eram?

— Unde?

— Acolo, la galerie!

— Unde, mă plisc de curcă?

Mînile lui Clonţ se înălţară deodată, ca la „dansul matelotţilor", atirnîndu-se de ceva imaginar.

. — La cerdac, pe dinafară, zîmbi Clonţ, clipind din nou.

— Şi ce-i spunea?

— Că straşnic de frumos l-o zugrăvit pe sfîntu Gheorghe, şi dacă are vreme şi binevoieşte să poftească la dumnealor la Curte...

Vorba, chipul şi mînile lui Clonţ o imitau pe fiţa Ruxanda.

— ...tare mare bucurie le-ar face s-o zugrăvească pe duduia dumnealor...

— Cade norocu ca ghinda-n rîtul scroafei, o vorbă, mă-nţelegi, grăi monahul Ghedeon şi răsturnă un păhăruţ pe gît.

— ...Şi dacă primeşte, dumnealor îi trimit în fiecare zi trăsura de la Curte să-1 aducă...

—Tiu-tiu! făcu admirativ Ion Ion.

Clonţ îşi acordă o pauză, măsurîndu-l pe Ion Ion c-un mic zîmbet de superioritate, care-i punea un fel de luminos sfîrc de musteaţă în colţul gurii.

— ...să ieie dejunul la dumnealor, urmă Clonţ, să se odihnească, ş-apoi, cînd vine duduia, că dumneaei locuieşte la Curtea-Mare şi vine numai după amiază s-o zugrăvească...

Altă pauză.

— ...Şi după aceea o venit...

Tăcu. Strănută. îşi suflă nasul.

Iar se ridică Ion Ion, cu nasu-n trompă de atac.

— Şi după aceea o venit domnu ministru. L-am văzut eu!

— Ei? Ei?

— Phii! Straşnic l-o lăudat! O spus că-1 ştie de la Iaşi, că şi dumnealui o fost pe la „noi" la esplanadă...

— Mă, pezevenghiule!

— ...Ş-o cumpărat un tablou, şi-i pare foarte bine că tocmai domnu Petru pictează în biserică.

Tot vorbind, Clonţ se dăduse lîngă Ghedeon, cu ochii la paharul de rachiu.

— Ce te uiţi ca iapa-n traista cu grăunţe?

— Mi-i cam frig, părintele. Daţi-mi şi mie un gît. îl şi-nşfăcase mîna lui Ion Ion.

— Spune mai departe, că-ţi sare sfîrleaza!

— Gata.

—Cum, gata?

—Cum să fie? Gata!

— Bine, mă, ruşinea pămîntului, ce-a răspuns Petru ?

— Hăăîhăuli Ghedeon.Ce să răspundă? Sărut mîna.

— Domnu Petru? Tăcea chitic.

— Păi atuncea, măgarule, ce cauţi aici?

— Dacă m-o şuierat stăpînu!

— Marş înapoi. Trap!... Stai! Petrule, ei?

Venea spre ei fără să-i vadă, cu mînile la spate şi fruntea-ngindurată. Vorbele lui Ion Ion îl deşteptară. Ridică ochii, întîlnind stuhul şi fălcile' lui Ghedeon.

— Ce-ai făcut, Petrule? Zi!

— Mă duc mîni la Boura să fac portretul unei... doamne bătrîne.

I se-nroşiră violent obrajii.

Se aşeză la masă.

— Da' mie nu-mi daţi un păhăruţ, după ce-am făcut atîta treabă? se jălui Clonţ.

— Ţie? Te-nvăţ eu minte să mai tragi cu urechea la ce vorbesc oamenii mari! vorbi Ion Ion, cu coada ochiului îndreptată înspre Petru.

Şi Petru se-nroşi din nou.

*

Se pregătea în munţi o noapte fără nor pentru întîmpinarea lunii pline.

Nu se-nălţase încă. O aştepta tăcerea miilor de brazi topiţi în cîte-un mare trup de munte.

Se înălţa din negru fund de noapte — poate pe văi demult îşi revărsase bruma mărilor azure — dar între munţi, ca în fîntînile închise, era-ntuneric fără cută, des, deplin şi ud.

Şi se porni să crească sus pe culmi, deasupra vestului cuprins de umbră, alb curcubeu de dimineaţă.

Se-ntinse, alungindu-se. Mirări de marmură îngălbeniră culmile, ca strania privire a statuilor păgîne.

Creştea o lună, două, trei, — ori cîte?

O culme, două, trei, — de după toate viscoli un alb avînt spre stele.

Pluti un abur sidefiu în noapte.

Mai alb din alb, şi din argint, o strălucire dincolo de-argint, treaptă cu treaptă, preg cu prag, spre limpezi fulgere de diamante.

Şi se-ntîmplă-n enorm ceea ce-n mic se-ntîmplă cînd înfloreşte-un lan de crini, căci parcă n-aştepta văzduhul un singur răsărit de lună, ci să-nflorească peste fiecare culme cîte-o lună plină, desfăcînd subt cerul galben de astralele polenuri orbitorul lan.

*

Milena...

Trupul păşea cu pulberea de lună pe marginea Durlaiei, şi sufletul, pe malul numelui din munte revărsat la vale înspre Schit.

Lungi erau umbrele culcate pe tipsiile de iarbă sură, ca şi gîndurile alungite înspre vis de-aceeaşi lună, deopotrivă-n suflet şi pe cer.

Cine-l chema nainte? Venea prin noapte o chemare. Porneau plecări din el. Spre ce? Spre cine? încotro?

Milena...

Numele venea din munte, din adînc de munte, înspre seară, dintr-acolo se-ntorceau fetele satelor din vale, pornite de cu noapte, aducînd în coşuleţe şi-n cofiţe zmeură, mure şi afine.

Acolo unde-i zmeură, mure şi afine e şi Milena...

Prili-trili-lari-prili... Şi Durlaia tot de-acolo cobora.

Kneghina Milena Bour: nume înscris pe-o placă de mormînt, în roşu luminiş de candelă... Şi iarăşi tresări, cu presimţirea mărilor fără de zare — căci nu putea uita ochii pe care-i întîlnise în camera mor mintelor, albaştri peste somnul lui. îi revedea. Era în el ca un înec al respiraţiei, şi două braţe-ntinse plutire.

Lună, lene albă, înclinare pe o tîmplă, gene-n tremur pe poiene de cleştar...

Tot era alb, tot era val, umbră, argint.

Toate plecau lung, ondulat, pe val de umbră, p val de-argint.

Rămase locului. Se scutură s-alunge somnul luni umplîndu-şi pieptul de mirosul brazilor. Parc-ar vrut, cu încordarea braţelor, să-şi strîngă sufletul să-l îndoaie voiniceşte, el fiind stepînul lui.

Deschise ochii. Toate plecau lurg, ondulat, pe va de umbră, pe val de-argint.

Plecă şi el. Spre ce? Spre cine?

Lăsase-n urmă Schitul îngheţat în lacurile lunii. Durlaia-n noapte era tril de fluiere. Se aprindea-n argint răcoarea brazilor. Şi alte lacuri răsăreau lunare înainte.

Totul era scăldat şi-mprejmuit de apele şi sloiurile lunii, cu străluciri şi cu singurătăţi polare.

Porneau curbele culmilor prelung, spre funduri boreale, în procesiune somnambulă de gheţari.

Era atît de mare şi de stranie singurătatea albă dintre munţi, că parcă ar fi trebuit să treacă — abur — cu pînzele desfăşurate şi cu blestemul la catarg, vasul-fantomă.

Şi deodată, azvîrlindu-şi fluierile, altul fu glasul Durlaiei: şuşnitor în clocote de spumă, ca pădurile în vînt de toamnă cînd îşi leapădă frunzişul.

Acolo se-ntîlnea solia Puchinosului — Durlaia — în galopu-i de centaur, cu tremurătoarele pilcuri de nimfe, dinspre Neagra-Afinei venite, ale Căpriţei.

Şi s-arătară ochilor lui Petru, prin îngheţata flacără a lunii, brazii aleei seculare, negri lăncieri în dublu şir, opriţi la o comandă-n văi; şi înspre rîpe, proiectat medieval pe zările Văii Moldovei, Turnul Milenei, căpetenia lăncierilor de-apocalips.

Trecu o punte peste ape, intrînd în parcul Curţei-Mari.

— Hiu-hiu-hiuuuu... Hiu-hiu-hiuuuu... Hiu-hiu-hiuuuu...

Cu hohote stridente, modulate-n urletele turbei, un huhurez, din vîrf de brad, umplu de bocet munţii.

Tăcerea gîtui ultimul ţipăt. De pretutindeni, altele-ncepură. Şi parcă-nnebuniseră toţi brazii, văitîndu-se cu glasuri de femeie, şi parcă duhurile deschiseseră fîntîna fără fund a iadului, umplînd văzduhurile ceasului de noapte de deznădejde şi de tînguiri, de mîni care zmulgeau păr despletit pe umeri, de buze larg căscate a pustiu, de ochi enormi cu tulbure privire.

Ajunse la alee. Intrai în ea ca în mitropolia brazilor. Acolo se stingea lumina lunii, rămînînd albă pe-afară ca un var al zidurilor vegetale. Iar înlăuntru, o paloare umed-inverzită alunga lumina, cerul, stelele, cum le alungă fundul oceanelor în alte lumi. Domnea aroma veacurilor bradului stătut în umbră, deasă, grea, atît de tare că-ţi punea pe faţă ca o mască într-o respiraţie de somn adînc.

Era alături de un trunchi trimis cu crengile din vîrf în cerul nevăzut. Vroi să intre în alee. O zguduire-a inimii îl împietri, cu palmele pe coaja aspră — căci apăruseră, spectrali, spre el venind pe-alee, Miîena şi alături un bătrîn înalt, abea încovoiat, în straie negre, cu enorme plete albe, barbă revărsată in cascadă îngheţată, rezemat în cîrjă. Călcau fără de sunet, pe ruginiile troiene ale acelor de brad, plutind parcă pe ape.

Se apropiară.

îşi ţinu suflarea.

Haina de doliu, obrazul alb, buclele negre, ochii albaştri întunecaţi în umbră. Era atît de trist chipul copilăresc încununat de bucle ca de struguri de-abanos, era atît de abătută înclinarea capului pe umerii căzuţi, că parcă ea, fetiţa îmbrăcată-n negru, ar fi tîrît — tăiată-n lespede masivă — întreaga umbră a aleei după ea.

Aşa trecu prin inima lui Petru, şi pieptul ii fu greu.

Erau în dreptul lui. Căzu un lung mărgăritar de lună printre brazi. Privirea i se abătu în lături, cu inima odată, căci întîlnise în obrazul patriarhului mitropoliei brazilor, subt fruntea ridicată, azurul ochilor Milenei, dar sinistru, orbitoare dilatare a cerului de cataclism.

— Sultana!

Sultana?

— Da, Ghiorghieş.

Glasul era scăzut, parcă de spaimă, dar intonaţia cuvintelor era ocrotitoare: aşa cum ar vorbi o mamă copilului bolnav.

— în cîte-avem astăzi?

Erau ciudate vorbele articulate de buzele bătrînului. Aceleaşi vorbe, ale tuturora, dar pline de-n-

tuneric şi tăcere, rigid rostite, rar, ca o mişcare de mumii care-ar ieşi din sarcofage reintrînd în viaţă.

— Treizeci iulie.

— Anul o mie opt sute optzeci?

Mai mult poruncă decît întrebare.

— Da, Ghiorghieş, o mie opt sute optzeci.

Glumă?

Evocarea anului mort, în noapte, pe aleea brazilor, dădea fiorul unui dialog de cimitir, la miez de noapte, între sicrie.

Răsună un oftat adînc, amar. Cîrja căzu.

Pumnii bătrînului se ridicară ameninţători în sus. Ochii Milenei se măriseră într-un obraz de ceară.

Inima lui Petru bătea atît de tare, că simţea în el ca o zmuncitură de cai speriaţi.

Auzi un gemăt înnăduşit. Cu pumnii pe ochi, bătrînul plîngea clătinîndu-şi capul.

Şi iarăşi se porni deasupra brazilor, mai ascuţit, ca un lătrat al cînelui-pămîntului, glasul huhurezului: hiu-hiu-hiu-hiuuu...

Apoi şoapte de alinare s-auziră, spuse cu milă şi cu spaimă, căci buzele Milenei tremurau.

Plîngea ca un copil bătrînul, cu faţa îngropată-n pumni, dar plînsul îi cutremura pletele albe dîndu-le clătinarea deznădăjduită a pădurilor în vînt de iarnă.

— Lasă, Ghiorghieş, nu mai e mult, vine întîi septembrie...

Brusc, bătrînul înălţă fruntea.

Milena tresări, vorbind cu milă şi sforţare:

— ...Mă sui în Turn... Poate *îi* iau...

— Poate? răsună glasul bătrînului.

Ii curgeau lacrimile pe obraji, dar întrebarea o făcuse cu un glas năpraznic de poruncă şi blestem.

Milena se dăduse îndărăt, ţinînd mîna pe gură, cu ochi sticloşi de groază.

O clipă de tăcere istovitoare. Milena plecă fruntea.

— *îi* iau sigur, Ghiorghieş.

— Da, sigur, declară solemn bătrînul, cu o surdă ameninţare în glas. Dă-mi băţul.

I-l ridică de jos. Porniră unul lîngă altul.

Brazii erau drepţi ca nişte uriaşe minutare oprite la miezul nopţii anului o mie opt sute optzeci, — de-a dreapta şi de-a stînga catafalcului anului mort.

Acolo, numele Milenei era Sultana.

*

Trecuse pe deasupra Bourei galopul în aripi al unor nouri, luînd subt mantii negre luna.

Iar răsărise, şi mai palidă, privind parcă din aburirea depărtărilor în urmă.

Vuiseră pădurile de brad. Se prăbuşise luna după munţi, în fluturare ca de văluri albe duse-n vînt de goană mare.

Apoi se înălţase solitar subt stele marele adînc de noapte, stînd ca Lucifer la prora lui de stînci, deasupra lumii.

Lungit la marginea prăpastiei deschisă înspre văile Moldovei, înfăşurat în pelerină, cu capul rezemat în mîni, Petru aştepta lumina zorilor în parcul Curţei-Mari. Intunecimea-i închisese toate căile, compact, ca-ntr-un castel în care la porunca unei vraje toate punţile s-au ridicat.

De-a lungul orelor de noapte, nimic nu auzise să-i vestească apropierea vieţii. Nici glas de cîne, nici gorniţă de cucoş, nici mugete de vită, nici nechezat de cal sau lovitură de copită.

La Curtea-Mare totul era mut şi stins. Numai deasupra Turnului Milenei, cînd şi cînd, se auzeau silabele de monolog în vaiet ale cucuvaiei.

Deşi era deprins să doarmă afară, pe pămînt, în frig, — nu adormise. Nici treaz însă nu era. Ochii deschişi priveau în el, prin întunericul de-afară. în el, adică-n depărtarea fără fund, cu noapte şi cu stele neluminătoare, care acoperea Valea Moldovei. Vuietul brazilor şi-al sîngelui îi vîjîia-n urechi, din straniile scoici ale tăcerii. Nesomnul îi înfierbîntase tîmplele şi fruntea. Nu mai recunoştea nimic: străin îşi era sieşi, altul era glasul Durlaiei, —şi dacă în tăcerea nouă ar fi strigat: „Petru Diacul", nimeni n-ar fi răspuns, decît, mirat, ecoul.

Era în el, fără trecut şi amintiri, golul din craniul morţilor, cu ochii găunos deschişi pe somnul fără vise, negru în orbite oarbe.

Trecură ceasurile, clipele, egale, uniforme, fără de mers de minutare, de-un negru mat în noaptea mată.

Şi începură limpezi, ca izvoare revărsate pe stînci negre, ceasurile dimineţilor albastre.

O mînă şterse bruma Căii-laptelui, — poate o aripă.

Se aburiră munţii, gata să răsară fragezi în argint de dimineaţă.

Se stinseră deodată şi pe rînd, ca clinchete de zurgălăi în clare depărtări, stelele nopţii.

Petru se răsuci pe-o coastă, întorcîndu-şi capul. Privi Turnu! Milenei, parcul, brazii, munţii...

Ce crîncen mohorîtă era Boura, Boura nopţilor! De jur în jur, pădure neagră. Culmi ridicate peste culmi, ducind în cer desişul brazilor, uriaşe candelabre negre.

Trecu prin el — venind ca de pe alt tărîm — un gînd de la-nceputul nopţii: „Acolo unde-i zmeură, mure şi afine, e şi Milena".

Gîndise-aşa cînd încă nu văzuse Boura. De-atuncea ascultase hohotele huhurezului, văzuse brazii anului o mie opt sute optzeci, — şi-o noapte-ntreagă se-ngropase în tăcerea Bourei.

Boura! Nume rostit de peşterile preistoriei. Nume făcut din prăvăliri de stînci şi din ecoul lor hăulitor în munte.

Ce dulce răsuna în Boura „Milena", numele cîntat de un cristal abea atins, undă subţire, limpede: Milena...

Se abătuse fulgerul dintăi al dimineţii, numai pe cer, deasupra Bourei, sporindu-i parcă-ntunecarea, ca scînteierea spadei argintii rotită-n mîna cu mănuşă neagră a cavalerilor cu-armură şi cal negru.

Milena...

Boura...

Milena...

Glas de lumină, bubuit de nori.

întoarse capul ca la o chemare-n dimineaţă.

Văzu.

Şi-aceeaşi înecare-a respiraţiei îl stăpîni, şi-aceleaşi braţe-n el se-ntinseră larg a plutire.

Trupul era în neagră Boură, dar printre munţii despicaţi, din faţa Turnului Milenei — acolo unde-o noapte-ntreagă s-adunase întunericul compact — se deschiseseră enormi şi umezi, cuprinzînd întreaga zare a Moldovei de azur afund iluminat, ochii Milenei.

îl priveau.

Se ridică-n picioare. Astfel întregită, cu azurul dimineţii prin întunecaţii munţi, Boura nopţilor era ca buclele Milenei, negre, în jurul ochilor albaştri.

Nu auzi paşi înceţi, oprindu-se, şi iar pornind, şi apropiindu-se de el, şovăitori.

Şedea la marginea prăpastiei, descoperit, cu pelerina spînzurînd pe umeri, cu păr de aur răsucit, avînd pe frunte şi obraji plutirile de cer văzute numai pe chipul celora care privesc întăia oară marea şi pe al îngerilor care zboară.

Aşa-l găsi Milena, pentru a patra oară răsărit în calea ei, după o noapte grea de spaime şi amară, oprit deasupra văilor, pe pragul dimineţilor albastre.

De-atîtea ori venise singură acolo, după fiecare noapte petrecută Ungă cel care-o chema „Sultana" — să-şi mai aducă aminte că era Milena. Privea o clipă zarea luminoasă-n care-i răsărise un chip cu păr şi ochi de aur şi se ducea apoi să doarmă în noaptea Curţei-Mari, pe patul mamei ei, purtată ca pe-o luntre pe o apă neagră înspre altă apă neagră.

Ş-acum... Parc-aştepta să-i crească inima din piept, ca din pămînt de primăvară, şi să-şi îngroape faţa în trandafirii ei.

Era atît de ostenită — o osteneau şi nopţile-n care purta numele moartei, o ostenea şi inima Milenei, bătînd spre cel ce n-o vedea —, că ar fi vrut să-nchidă ochii, să-şi plece fruntea pe umărul din faţa ei, ş-apoi să doarmă lung în soare şi să nu se mai deştepte.

Se ridicau acele clipe ale dimineţii, care-s treptele de aur ale înălţării soarelui pe orizont.

Glasuri subţiri de rîndunici aprinseră scîntei în dimineaţă.

Zîmbiră culmile rotund.

Se-nălbastriră brumăriu poalele munților.

Mari urne răsturnară peste văi aroma bradului.

Ochii Milenei se-ntîlniră cu-ai lui Petru.

Se înălță soarele lumii prin tăcerea lor.

Se desfăcură buzele Milenei c-un început de zîmbet spre o vorbă. Tot sîngele cu murmur înflorit o căuta. Să-i spuie-o vorbă luminoasă, bună, plină de suflet şi căldură...

— Buna dimineața.

încă o dată îi zîmbi.

Apoi se duse.

„Buna dimineața."

Şedea acolo, năruit în el, ca un zid vechi, pe care-ar fi-înflorit deodată, valuri, valuri, de culoarea ochilor Milenei, florile cu numele vorbelor ei.

Se cobora spre Schit, pe marginea de val în fluiere-a Durlaiei, cu el, numai cu el, ca un păstor cu turma, un păstor a cărui turmă ar fi — maramă vie de luceferi — toate roiurile de albine ale primăverilor.

Mergea în murmure, deasupra lumii, cu sufletul la stînga şi la dreapta, înaintea şi în urma lui, cum e un zîmbet între altele şi în azur o stea.

Erau atît de tineri munții prinşi de mîni, de jur în jur, în păgineasca dănțuire, acum aici ş-acum departe, atît de sprinten repede, că parcă nici nu se mişcau.

Erau atît de pure toate — cerul, iarba, soarele, parfumul brazilor şi dimineața — că parcă nu aievea le făcuse mîna cea dumnezeiască, ci abea-ncepeau mirate, în visarea unui înger adormit c-un fir de iarbă verde strîns în dinți.

Zîmbea, privindu-le pe toate. Şi pentru toate ar fi vrut să aibă vorbe de voioasă-ntîmpinare şi vestire bună. Să înțeleagă brazii că-i iubeşte, cu o vorbă numai, aşa cum înțelege cu o vorbă, omul, că îl strîngi în brațele frățeşti.

Să-i simtă iarba—duioşia; cerul — încîntarea fragedă, şi soarele —robusta, bărbătească-mbrățişare pe obraji.

Şi-n calea lui, brazii şi iarba, soarele şi cerul frățeşte i se arătau, aşa cum le era şi el cu vorba de pe buze:

— Buna dimineața.

*

Şi se porni să se întîmple în biserica Schitului Toacelor ce se-ntîmplase-n sufletul lui Petru.

Pe catapiteazma sfîntă, ridicîndu-şi umbrele, ochii Milenei aveau să se deschidă spre minunea sfîntului cu lancea împlîntată în balaur.

Şi toate roiurile de albine ale primăverilor se pregăteau s-aducă — nu de aur, ci de azur — miere pentru ochii ei.

III

Rasul c-un brici tocit; periatul părului deprins cu libertatea monacală de la Schit; curăţirea hainelor date pîn-atunei în grija lui Clonţ; văcsuirea ghetelor şi jalnica privelişte a tocurilor strîmbe... îl scuturase pregătirea pentru-ntăiul drum la Boura, ca un acces de friguri, subt necruţătorii ochi ai lui Ion Ion, care, trîntit pe pat la Glîedeon acasă, desculţ, hirsut, muşcînd cu poftă cînd din mămăliga rece, boţ făcută, cînd din ceapă, îl sfătuia şi îl compătimea pentru debutul lui în „high-life", 'intercalând cîte-un bombardament de invective pentru Clonţ, ilarul cască-gură de pe lingă fierberea lui Petru.

Plecase de la Schit într-o trăsură cu cai negri, venită de la Boura anume pentru el. în faţa zidului chiliilor un glas îl salutase de la spatele trăsurii:

— Poftă mare la bunătăţi, domnu Petru!

Şi Clonţ, în goană, o luase îndărăt, pe cînd trăsura, bubuind pe podul de subt bolta porţii, aducea captiv la Boura pe cel care-ar fi vrut, în acea clipă, să fie alăturea de Clonţ, la vale spre Schit.

Şi se-ntîmplase altfel decît socotise cu îngrijorare, întrase-ntăia oară-n casa fiţelor, şi parc-ar fi intrat — ca-n visele copilăriei — în apa de lunară somnolenţă şi-mpaienjenite amintiri a unei vechi oglinzi uitată într-un pod de casă bătrînească.

Simţise din întîia clipă o viaţă stinsă de pastel decolorat, automată şi egală, desfăşurată dincolo de viaţa dură, în marea casă de păpuşi, în care ***vechi*** şi nu bătrîne păreau surorile Smaranda şi Ruxanda Contăş.

Veniseră cu zîmbet şi cu vorbă primitoare în întîmpinarea lui, albe de pulberi blînde, mai curînd, decît de anii aspru omeneşti. Şi parcă nu l-ar fi mirat dacă în loc de vorbe o muzicuţă ar fi prins să cînte, cu note mici, apoase, un menuet sau o gavotă, din buzele Smarandei Contăş; şi dacă la auzul ei s-ar fi deschis dulapurile singure — ca uşele pendulelor cu cuc — lăsînd păpuşi cu crinoline şi peruci pudrate să-şi avînte reverenţa adîncită în oglinzi, cu foşnete uscate de mătăsuri şi legănări de evantalii prăfuite; şi deodată stînd, mirat oprite, şi-ntristate zîmbitor, de un resort sfîrşit, c-un bîzîit de muscă peste-ncremenirea lor, după declinul dulcei nebunii.

Şi cealaltă băbuţă, cu trăsături comic energice, bonetă şi şorţ alb, care şi-n vorbe şi-n mişcări avea parfum de ciocolată şi vanilie.

Era în el ca aplecarea celui care trece pe subt praguri scunde cu mărgele sunătoare; pasul ferit şi măsurat, de Gulliver, cînd se trezeşte cu picioarele-ancorate în cutiile de jucării ale norodului liliputan; şi-un fel de pudică sfială şi mirată încîntare a marei lui zvîcniri de viaţă, plină de cer, de vînt, de soare şi de brad, printre băbuţele de porţelan şi de ivoriu, parfum, dantelă şi matasă.

îl înfiaseră de la-nceput.

De cum intrase-n casă, fiţa Ruxanda pusese slugile să facă focul în sofragerie şi-n salon, spunîndu-i:

— Mata, drăguţă, eşti tare subţirel îmbrăcat! Aici la rmmte-i frig, drăguţă! Smărăndiţo, fii mata bună şi dă-i un şal pînă ce se aprinde focul... şi pune-ţi şi mata un şăluţ.

Apoi venise Coca Bîca.

— Fratele Milenei, sărăcuţul, oftase fiţa Ruxanda către Petru ridicînd sprincenele.

Se aşezase pe un scaun, într-un colţ, cu capul lui de melancolică paiaţă înclinat pe-o parte, cu mîniie

încrucişate pe genunchii slabi, c-un aer resemnat de jucărie veche şi stricată, cu care nici pisicile nu se mai joacă.

Sunase ceasul din ietacul Smărănditei, unu,ceasul mesei. Se aşezaseră la masă, Petru alături de fiţa Smaranda, dreapta de cinstire din căminul fiţelo'r.

Privirea fiţelor, cu a lui Coca Bîca, se încrucişaseră sus pe bufet, unde, răcit, cu spuză şi cenuşă albă, cornetul de răşină aştepta mîna Milenei din ziua cînd plecase.

Oftaseră fiţele.

— Cînd era fetiţa noastră, ea afuma...

Petru era mai nait decît Milena. C-o mînă coborîse jos relicva, luase tot cu mîna un cărbune potrivit, din gura sobei; aplecat, atent, suflînd şi înteţind zvîcnirea rubinie oglindită în obraji, pornise-ncet în jurul mesei, mergînd, fără să ştie, pe urma paşilor Milenei.

Se răspîndise aromatul abur în inele albăstrii, punînd cunune moi deasupra capetelor ridicate înspre Petru. Şi după clipa de nedumerire — căci pîn-atunci o vrajă parcă îi oprise să-şi îndestuleze bătrînescul obicei, dînd altcuiva decît Milenei să afume —, începură să-şi zîmbească unul altuia ca pomii primăvara.

Astfel, pe potecuţele de fum albastru, o dată cu Milena, readusă între ei, Petru găsise cel mai dulce drum deschis spre inimile fiţelor şi a lui Coca Bîca.

Cînd isprăvise de-afumat se întîmplase ceva nou în casă şi în suflete. Plutea prin ceaţa lacrimii de brad dusa zîmbire de pe vremea cînd Milena nu plecase. Nu numai pentru cei din jurul mesei. Cînd adusese primul fel, ţiganca sură, care s-aplecase şi pe leagănul Milenei, exclamase:

— Parcă s-o-ntors Domniţa!

De-atuncea începuse o înviorare. Era în toate vorbele Milena, în toate colţurile casei, pretutindeni, peste ei şi-n jurul lor, cum e un singur cîntec în dezgheţul apelor cînd se revarsă prin tămîia vîntului de primăvară.

— Ţi-aduci aminte, Smărăndiţo, la un an fetiţa noastră a început să umble. Zdupa-zdupa, zdupa-zdupa... parc-o aud, mititica, începea fiţa Ruxanda.

Şi toţi o auzeau mergînd desculţă pe un covoraş spre braţele întinse înspre ea cu ademenitoare daruri. Şi s-aprindea însufleţirea unui zbor pe-obrazul palid al lui Coca Bîca, şi mînile lui slabe, peste masă, imitau pasul răţuştei, pasul lui, dar şi-al Milenei de odinioară înspre el venită.

— Ruxando, da' mata mai ţii minte rochia roşie cu volanaşe?

— Cum nu?! Mata i-ai făcut-o. Avea cinci ani fetiţa noastră.

— Vai, Ruxando! Cum poţi spune una ca asta? ***Şase*** ani avea. Parcă era o păpuşică!

Venea spre ei cu şovăirea pură de izvor a paşilor dintăi; venea cu mersul de căpriţă neagră al primelor zburdălnicii; venea, fetiţă, cu rochiţă roşie, în hamul zurgălăilor de bucle negre; venea Milena cea din urmă care-n ietacul Smărăndiţei spunea în fiecare seară ***Tatăl nostru*** în genunchi, după ce pieptenele de baga îi rotunjise buclele în fiecare seară altfel parfumate.

Venea spre ei cu toate vrîstele, cu toate rochiile şi cu toate amintirile — Milena, melodia casei mute, dumineca de toate zilele a săptămînilor de atunci.

Îi auzeau, învălmăşit de amintiri, glasul şi rîsul vrîstelor amestecate — şi nu era-ntre ei.

O revedeau cu ochii ei albaştri, cu toate zîmbetele şi cu toate rochiile, în clare împletiri de curcubeu, — şi nu era acolo.

Şi straniu, şi-nduioşător!

Trei păpuşe hîrbuite — băbuţele şi cu infirmul — părăsite în vitrina unui anticar de bibelouri, amintindu-şi de mînuţa de fetiţă care le-ntorcea resortul, dîndu-le viaţa cea de toate zilele. Plecase dintre ei, lăsîndu-i printre pulberi. Şi n-o vedeau acolo, aceeaşi mînă de fetiţă, întinzîndu-le, aprinsă, torţa tinereţii unei inimi cu bătăi prea tari.

Petru se înroşise atît de violent, încît fiţa Ruxanda, cu şervetul în mînă, se sculase:

— Te-ai înecat, drăguţă! Iaca să-ţi dau un pumn după ceafă.

*

Singurul oaspete al fiţelor, din an în an, era nepotul lor, Matei.

Venea din lumea de afară, pe care fiţele o părăsiseră cu zeci de ani în urmă; şi-n Boura, şi mai ales în casa fiţelor, şi pentru Smărăndiţa mai cu seamă, sosirea lui Matei avea însemnătatea de eveniment a singurei corăbii abătute pe la albii insulelor fără hartă din îndepărtate oceane.

Şi totuşi, Smărăndiţa niciodată nu-l poftise, după mesele sărbătoreşti, să intre în ietacul ei, ci numai în salon.

De ce?

Casa era a tuturora, fireşte, şi-a fiţei Smaranda, adică a bătrînei, sora celeilalte fiţe, pe cînd ietacul cu scrinurile suvenirelor era, ca şi-altădată, al răsfăţului, al gingăşiei şi-al cochetăriei, adică nu al fiţei, ci al Smărăndiţei. Acolo se păstrase dincolo de ani, nevestejit, netulburat, un virginal parfum de lămîiţă al sufletului Smărăndiţei, în mobilele vechiului ietac de fată mare. Acolo vremea surîdea prin sornn. Acolo orele erau sunate de acelaşi ceas-dulap: cling-cling. Acolo, cînd fiţa Ruxanda-i aducea cafeaua, dimineaţa, dîndu-i perdelele de la ferestre într-o parte, îi spunea: „Buna dimineaţa, Smărăndiţa".

Şi ochii Smărăndiţei întîlneau aceeaşi dimineaţă ca la cincisprezece ani.

Plutea acolo, fără nume, mitul lui Narcis, de chipul său îndrăgostit în unda clară pe care nici fiţa Ruxanda, nici Milena nu o tulburau. Ba dimpotrivă, buclele Milenei, pieptănate în penumbră, parfumate cu esenţele din flaconaşele cu nume ca din versuri vechi — ***Ilang-Ilang*** şi ***Ess-Bouquet*** —, la ceasul cînd oglinzile se-ntunecă şi cînd pe-aproape-i somnul, împrospătau cu-atîta viaţă delicatele cenuşe, că degetele fiţei, armonios uscate, parcă piepătanau buclele tinereţii Smărăndiţei, culcată pe genunchii ei.

Pe cînd şi vorbele, şi glasul nepotului cu tîmple sure ar fi putut să spulbere uşoara amforă de fum, din care se evaporaseră, lăsînd numai mireazma florilor de lămîiţă, anii Smărăndiţei de altădată.

De ce-l poftise după masă în ietacul ei?

De ce?

îl cunoscuse atunci întâia oară.

Ietacul îl primise fără de mirare şi netulburat pe cel care c-o singură mişcare vie, tineresc spontană, regăsise urma paşilor Milenei şi prin casă, şi prin sufletele fiţelor.

Dar nu numai atît. La ea-n ietac fiţa Smaranda era alta. Şi ca să fie alta, ca să fie cum era numai acolo, deschisese scrinurile. Şi din ele, parcă-n muzică de valsuri, polcă şi mazurci, se revărsase balul amintirilor din tinereţă.

Evantalii, teancuri de dantele, şaluri, broderii, cofrete pline debrăţări, mătănii, vechi inele,brelocuri, lanţuri lungi cu mărţişoare, piepteni de tot felul — toate cu trecutul lor, readucînd acolo timpurile demodate, reverenţe-n rochii largi, ploaia de zulufi pe ondulările de lebădă ale decolteurilor şi nume de bărbaţi cu părul negru ca Vasile Alecsandri, „acel rege-al poeziei", care scrisese caligrafic pe un evantai îngălbenit un madrigal naiv versificat „pentru ochişorii duduitei Smărăndiţa Contăş", odată, la un bal, din care-atît mai rămăsese: foşnet ca de toamnă în amintirea unei fiţe şi complimentul de pe evantai.

Dintr-o dantelă neagră, desfăcută cu un zîmbet şi cu genele în tremur, ş-apoi privită c-o uşoară rumenire a obrajilor uscaţi, Fiţa Smaranda dezgropase un fel de sîmbure chircit şi înnegrit.

— Garoafa asta am capatat-o de la Todiraş Giurgea... la 13 decembrie 1845... o adusese de la sera lui din Todireni. O vezi mata, drăguţă, tot miroase...

Petru se aplecase cu pietate înspre sîmburile înnegrit: floarea demult murise, parfum se desprindea numai din palma Fiţei, parfum uşor de puf de pudră şi picături de smirnă.

Dar o garoafă străbunică, demult trecută-n rîndul pulberilor vegetale, pe-obrajii Smărăndiţei ridicase o

roşeaţă, desigur şi-o bătaie roşie în pieptul de mătăsuri. Şi-acea roşeaţă înviase balul dintr-o iarnă moartă, tinereţa unui moşnegel, poate culcat în cimitir, şi floarea oferită unei Smărăndiţe, care acum, în anul una mie nouă sute zece, primea proaspăt în nări parfumul de garoafă şi de tinereţă al anului o mie opt sute patru zeci şi cinci. Bătuse ceasul din ietacul Smărăndiţei, două jumătate, trei, trei jumătate...

Din scrin, parcă în muzică de valsuri, polcă şi mazurci, se revărsa acelaşi bal uscat al amintirilor.

Ş-acolo, între două fiţe şi-n faţa unui scrin de vechituri, o dragoste creştea, mai tînără, mai proaspătă, în aşteptarea paşilor Milenei, ca iarba crudă avîntată de subt frunze veştede pentru întîmpinarea căprioarei primăverii.

*

Orşice pas pentru picioarele lui Coca Bîca piedecă era. Mergea şi parcă se rostogolea, bălăbănind din mîni, descumpănit, călcînd pe vîrfuri, nu pe tălpi, într-o mişcare împletită a picioarelor aduse unul peste altul, aşa cum merg bătrînii pe coverta vaselor cutremurate strîmb, cînd sus, cînd jos, de marile talazuri ale uraganelor profunde. Şi totuşi, zilnic se ducea de-acasă pînă la hotarul dintre Boura şi Curtea-Mare, s-o întîmpine pe sora lui, carede-acolo îşi treceabraţul de gîtul lui, cu el intrînd în vechea Boură.

Venea spre ea cum iesă cînele schilod, lăsat să zacă-n cuşca lui, departe, dincolo de poartă, să-şi întîmpine stăpînul care vine de la vînătoare, mult înaintea celorlalţi, astfel părîndu-i-se că şi el se-ntoarce tot de-acolo, înaintea puştilor, ca şi-altădată, crainic pentru cei de acasă.

Pe coarde surde, vuiet de mînie se stîrnise-n munţi. Departe, dinspre Puchinosu, înnourarea se pornise-n marş tîrîş — şi-un nour, înaintea celorlalţi, îşi aşezase-n cerul încă limpede grosul continent de fum.

Un vînt subţire aducea-n lumină, sur, fiorul toamnelor. Se ridicau asprimi şi-nverşunări din fierberea Durlaiei şi-a Căpriţei. Şi parcă Puchinosu, ca zmeul din poveste, cînd se întoarce-acasă, din depărtare-şi aruncase buzduganul, dînd văzduhului cutremur şi vibraţie vîjîitoare.

Lîngă un trunchi de care-şi rezema spinarea, cu faţa înspre Curtea-Mare, Coca Bîca aştepta.

' Şi se zbătură deodată aripele inimii în braţele infirmului.

— Aa! Aa! Meena! Meena!

Venea printre copacii mari, cu buclele in vînt, cu pas uşor, învestmîntată ca domniţele din vechi portrete, cu caţaveică îmblănită cu sîngeap, cu mîneci largi, fluturătoare, cu gîtul sprinten izvorît şi gol din putui cenuşiu care punea inel de blană-n jurul viului ivoriu.

— Aa? Aa?...

li dezmierda obrajii care zi cu zi slăbeau, făcîndu-i şi mai pur conturul tinereţii triste.

— Aa? Aa?...

Era mai jalnic sunetul întrebător al buzelor fără cuvînt decît scîncirile cocorilor în cer de toamnă.

Milena îi zîmbi şi cu mişcarea rîndunelelor cînd intră-n cuib îşi alipi obrazul de al lui. Astfel, întotdeauna, cu genele bătîndu-1 pe obraji, îi alunga orice tristeţă.

Şi iarăşi se porniră zîmbete, copilăreşte între ei, într-o uitare de prezent.

— Aa? Aa?

De astă dată ochii infirmului rîdeau, şi glasul întreba cu neastîmpăr şi cu veselie. Vîrîse mîna-n buzunar şi ascundea ceva la spate, cu ochii cercetînd-o pe Milena.

— Aa?

Milena ridică din umeri. De cînd plecase de la Boura nu mai putea ghici uşor surprizele lui Coca Bîca.

— A! A!

Mîna liberă arăta spre casa fiţelor, imitînd cu două degete paşii unui om care vine.

Milena ridică din umeri.

Mîna infirmului se înălţă spre soare, şi adunîndu-şi degetele, păru c-aduce soare în ulcica lor, pe faţă revărsîndu-şi-1. Apoi iar arătă spre casa fiţelor.

— A venit o veste bună?

- Aa! Aa!

Glasul aproba, dar clătinarea capului spunea Milenei că se apropiase fără să ghicească.

Şi s-aplecară genele Milenei, întunecîndu-i fata. Nu rezistase niciodată Coca Bîca genelor Milenei, cînd se aplecau luîndu-i ochii. '

Ii întinse o tăbliţă albă de lemn de chiparos. Nu avusese vreme să sculpteze cu dăltuţele vestea pe care el vroia să i-o aducă; în schimb, o desenase. Cîteva linii simple înviaseră profilul noului-venit în casa fiţelor, plecat peste cornetul de răşină.

Şi parcă ea ar fi suflat în jarul care răspîndise în sofragerie şi-n desen inelele de fum, căci deodată i se înroşiseră obrajii. Fără nici o vorbă, cuprinse pe infirm de gît şi se grăbi spre casă, gonită de bătăile de inimă. Ar fi vroit să fugă, să alerge-n goana mare.

Se opri, cu inima prea grea. Infirmul gîfîia, cu pieptul zbuciumat de pasul repede. Broboane de sudoare-i lunecau pe frunte şi obraji.

Il luă de gît şi-l sărută pe frunte, tare, tare.

Dar Coca Bîca rîdea, împotrivindu-se.

— Aa! Aa!

Arăta cu mîna imperios spre casă.

Şi văzînd-o că şovăie, o împinse uşor de umeri.

— Aa! Aa!

Glasul lui o mînă din urmă, cu energie şi stăruitor. Şi i se umplu faţa de zîmbet, văzînd paşii Milenei, sprinteni înspre casă, înaintea lui, aşa cum cobora Căpriţa dinspre Neagra-Afinei să întîlnească pe Durlaia revărsată dinspre Puchinosu, în dreptul trandafirilor din fundul parcului.

îşi reluase locul de-altădată la picioarele fiţei Smaranda, răsturnîndu-şi capul pe genunchii ei, cu faţa-nspre ferestre şi-nspre ochii aurii. Vedea chipul lui Petru, aşa cum vezi din apă, cînd înoţi pe spate, soarele în abur blond de răsărit.

Erau ei singuri în ietac: fiţa Smaranda şi Milena Ia o parte, grup; lîngă fereastră Petru în picioare, în faţa şevaletului.

Fiţa Smaranda dezmierda buclele negre revărsate pe genunchii ei. Ochii Milenei numai Petru îi vedea.

Ştia că-l cheamă Petru. Nume făcut în faguri, auriu, pentru un chip cu păr şi ochi de aur...

Afară vîntul uuia note înalte, ascuţite, ca din gîtlej de lup flămînd cu gîtu-ntins la margini de pădure ninsă şi fălcile larg desfăcute înspre cerul sur...

Cînd întîlnea mai lung ochii lui Petru, chipul Milenei se îmbujora dinspre bărbie înspre frunte, ca şi cum înlăuntrul trupului s-ar fi aprins în şir candele roşii.

' Fanşonul de dantelă neagră stingea albeaţa părului fiţei Smaranda, lăsîndu-i albă-n firul pudrei numai faţa cu sprincene lungi şi nasul drept, — căzîndu-i lin pe tîmple pînă pe grumaji, învăluind ca-ntr-un păienjeniş uscat aJ buclelor de-odinioară zîmbetul desuet al'Smărănditei. Milena, la picioarele fotoliului, în rochie de doliu; iar în fotoliul căptuşit cu galben mătăsos de reps broşat cu stele-albastre — cochetăria de matasă şi dantelă neagră a fiţei Smaranda.

în buclele Milenei, date pe spate...

întâia oară o vedea cu tîmplele descoperite, în luminişul de april a! tinereţii cu obrajii goi. O frunte mică, lată şi uşor bombată-n arc îmbobocit. De-a dreapta şi de-a stînga frunţii, liniile coborau în lunecus, atît de dulce îngustîndu-se înspre bărbie, că-n sufletul lui Petru se-ntilneau ca liniile cerului de seară, cînd se aprind în prima stea, zîmbindu-şi.

...în buclele Milenei, date pe spate, mîna păstrată în cofrete de sidef, a Smărănditei...

„Garoafa asta am capatat-o de la Todiraş Giurgea, la 13 decembrie 1815... O adusese de la sera lui din Todireni... O vezi mata, drăguţă, tot miroase..."

Pluteau parfumuri de altădată în ietacul Smărănditei. încă deschise, scrinurile arătau luciri de sticle, şaiuri, teancuri de dantele, evantalii. Divanele, fotoliile, căptuşite cu reps galben, galben ca de toamnă nouă-n soare. Albaştri ochii Milenei; albastre steluţele broşate pe reps.

Totul se împletea din două fire, o Smărăndiţă ş-o Milenă; cenuşă de garoafă veştedă, garoafă umedă ; dantele negre stinse, aprinse bucle negre; scrinuri deschise şi bătăi de inimă; pentru umbre albăstrii şi ochi albaştri. Era ca un contur de zîmbet şters în jurul numelui Milena şi-n jurul trupului culcat la marginea fotoliului fiţei Smaranda. Cădeau scîntei de rouă fragedă pe moaşte de flori stinse-n alte primăveri şi parcă înfloreau în clipe trandafirii Ierihonului.

Cînd întîlnea ochii lui Petru, cădea parcă un văl de fir asupra ei şi o fura. Privirea ochilor de aur desprindea Milene . in Milena. Pornea spre el întreagă, străvezie, şi iar pornea, şi iar, învestmîntîndu-l într-un abur de Milene.

De două zile nu-nchisese ochii. Ş-acum, nesomnul, ochii aurii, căldura, pacea din ietacul nopţilor copilăriei o prefăcuseră-ntr-un joc de soare şi polenuri, văratecă beţie ca deasupra crinilor cînd zumzăie albinele...

Să-nchidă ochii?

Nu! Să nu-i închidă. Mereu să vadă ochii aurii.

Dar fără voie genele se coborau, — vîrtej de aur.

Inima bătea.

Parcă fugea călare pe subt tei în floare, cu obrazul aplecat pe alt obraz, în vară, — numai vară, soare şi lumină respirînd...

Era o aiurire în mişcările care-nscriau pe pînză linii pure. Parcă în el, şi nu-n afara lui, era şi trupul de lîngă fotoliu, şi conturul de pe pînză.

O desena, aşa cum desenează florile de piersic pogsrînd din crengile-nflorite porfir dansul primăverii lor.

Ceasul bătu de cinci ori: cling, cling, cling...

Fiţa Ruxanda apăru în uşă.

— Nu poftiţi la ceai?

C-o mînă, fiţa Smaranda acoperi capul Milenei, ridicînd-o pe cealaltă înspre fiţa Ruxanda.

— A adormit fetiţa, şoptiră atît de încet buzele fiţei Smaranda, că vorbele fură văzute numai de cealaltă fiţă.

îşi zîmbiră una alteia peste somnul Milenei.

Uşa se închise la loc.

Şi ca şipotul pe lîngă mătăsoasă toamnă şi subt lucitoare stea, somnul Milenei rămase lîngă fiţa Smaranda, subt ochii lui Petru.

...Fugea călare pe subt tei în floare, aplecată pe un alt obraz.

Era un soare ca o lună, sau poate luna ca un soare galben strălucea.

Amiaza lunii sau a soarelui era-nainte şi-ndărăt. Fugea subt roiuri blonde şi prin apa de lumină blondă, aplecată pe un alt obraz.

Şi-n urma ei Spaima venea tot în galop de cal.

Fugea prin strania lumină blondă, şi-n urma ei Spaima creştea.

Se apropia bubuitor galopul calului din urmă. îi auzea enormele copite, pe rînd sunînd ca subt cupole de aramă.

Venea călare un bătrîn cu pletele şi barba-n vînt, şi umbra lui acoperea pînă departe calea dinaintea ei.

Lumina blondă era galbenă ca un obraz de mort.

Simţea suflarea rece-n spate.

— Sultana!

Se deşteptă, zmuncindu-se din braţele fiţei Smaranda, cu fruntea năduşită rece.

Se zguduiră zidurile.

Un spasm de aur răsări o clipă în odaie, viu, năpraznică prezenţă, nu, venită pe ferestre, ci din pămînt ieşită, dusă-n ceruri, — lăsînd în urmă-i spaimă şi-ntuneric de cărbune.

îşi împlîntase trăsnetul pe-aproape, în pădurile de brazi, zig-zagul spadei de arhanghel.

— Te-ai speriat, fetiţo! Iacă, mă duc să caut o luminare de Paşti.

Abea se auziră clopotele de la Schit, bătînd delaolaltă să alunge norii vijeliei — slab, ca scîncetul căţeilor zvîrliţi în groapă.

Ziua se înnegrise deodată ca de-o pulbere vulcanică.

Şi ca o turmă de mistreţi — toate sfărmînd în calea lor — din nouri, grindinile-şi prăvăliră durele copite, c-un vîjîit gîfîitor.

Se ridică un urlet din păduri.

Tot mai aproape răsuna pîrîitura tunetului spart şi răcnetul ecourilor, tot mai învălmăşit, mai des, în orbitoare fulgere.

Şi parcă-n locul cerului se deschisese botul marelui balaur al văzduhurilor negre, clipind cu ochi de trăsnete, sfărmînd cu scrîşnete în colţi munţii înnebuniţi care-i urlau în fălci.

Se apropiara unul de altul prin pîlpiirea fulgerilor, ei singuri într-o lume care-n jurul lor se năruia, — şi prin iluminările, cînd violete, cînd albastre şi cînd albe, mînile li se-ncleştară: reci ale Milenei, şi subţiri, cuprinse-n bărbătească viaţă a celorlalte.

Zvîcniră inimile lor în mari lumini de fulgere necontenite, nebuloase aripi ale clipei lor, cu vîrfurile-n ceruri.

Se auziră paşi.

Se apropiau lumini.

Şi la lumina luminărilor de Paşti, şi la auzul glasurilor cunoscute, se regăsiră unul lîngă altul, palizi, cu ochii încă plini de orbitorul cer, rupţi din acelaşi zbor.

Parcă se coborîseră din munţi urşi albi în Boura, cu fui.'iegări polare, gonind ziua de vară-n alte continente. "

Erau o amintire ştearsă florile, cerul şi soarele, o amintire-a altor vremi, cu generaţii şi morminte între ele.

Toate pluteau pe-un sloi de iarnă-n fumul ud, subt pîcle vinete.

Milena trebuia să plece. Pornea din nou spre Curtea-Mare, ca şi-n zilele din urmă, dar între Boura şi Curtea-Mare căzuse gheaţă aspră, mai tare depărtîndu-le. Li se părea fiţelor c-o pierd.

Deşi era oră de ziuă, luminile erau aprinse. Ardea focul în toate sobele, cu murmure de iarnă. Miros de

turtă dulce, de pine prăjită, miere, rom şi ceai. Parfumul tuturor amiezelor copilăriei. Lumina blîndă a lămpilor cu glob albastru şi a luminărilor. Prietenosul şi adormitorul foc al sobelor murmurătoare, pline de jar şi de scîntei pînă în fund. Ceas să-1 petreci cu genele plecate subt privirea ochilor de aur, spunîndu-ţi singur o poveste-n gînd. Era atîta somnolenţă fericită în casa fiţelor, pe care trebuia s-o părăsească, încît murmurul sobelor parcă era al unei singure pisici în clipa cînd începe torsul lenei.

— Fetiţo, n-ar fi mai bine pe vremea asta să rămîi la noi?... Numai o noapte... Iaca, pun să-ţi facă patul la tine.

Zîmbeau spre ea fiţa Ruxanda şi Smaranda, împrejmuind-o, cu mînile pe capul şi umerii ei. Mai la o parte, Petru o privea. Ochii Milenei înspre el vorbiră, deschizînd o întrebare albastră...

Şase bătăi de ceas cîntară în ietacul Smărăndiţei. Se auziră-mpleticiţi paşii lui Coca Bîca. Se îmbrăcase cu paltonul, gata s-o conducă pe Milena pînă la hotar. Se înroşiseră aprins obrajii Milenei. Aplecîndu-se la urechea fiţei Ruxanda, îi şopti:

— Mîne vin la dejun. Da?

— Sigur, fetiţo.

O înveliră-n şaluri pe subt caţaveică. O-mbrobodiră tot c-un şal, acoperindu-i gîtul, părul, fruntea,bărbia şi urechile, lăsîndu-i numai ochii, nasul, gura şi obrajii încă rumeniţi, într-un oval de maică, miniatură ca acelea zugrăvite pe medalioane vechi.

Coca Bîca se apropiase.

Milena clătină din cap, arătîr.d cu mîna spre fereastră.

Un zîmbet se aprinse-n fundul ochilor infirmului. Cu trudă şi cu gesturi şovăielnice, îşi dezbrăcă paltonul, întinzîndu-i-1 lui Petru.

Plecară unul lîngă altul, prin noapte, vînt şi ploaie, ţinîndu-se de mînă.

Pămînt nu mai era, nici munţi. Zăpezi,mocirle, ape, goarne, zbîrnîit de coarde groase, surle surd huruitoare, gemete şi vijîiri în trombe, tînguiri de harpe, duioşii de violine brusc săltate în stridenţe miorlăite,

fîlfîiri uriaşe, prăvăliri, zvîcniri, salturi şi foşnete de oceane.

Mergeau drept înainte, pe o punte peste haos, ținîndu-se de mînă.

Intrară-n parcul Curței-Mari.

Nu se opriră.

înaintară.

Statură lîngă scara de dindos. Ploaia cădea piezişă, vîntul în jurul lor era un tunet de mătăsuri negre. Ploaia-i bătea cu cnuturi şi harapnice, pe față şi pe ochi, luîndu-le vederea. Stăteau fără cuvînt, ținîndu-se de mînă, cu acelaşi clar avînt al inimilor, ca doi îngeri orbi, ducînd peste potopul lumii întâiul curcubeu.

Plecase de la Ghedeon fără să-l simtă nimeni, pe la patru dimineața, c-un felinar aprins în mînă, înspre Boura. Se zbuciumase-o noapte-ntreagă pe un pat zadarnic, cîteva clipe ațipind, iar tresărind, iar deşteptîndu-se, strîngînd în mîna stingă ceasul, în mîna dreaptă o cutie cu chibrituri.

Dormise numai la-nceput, atîta vreme cît răcniseră, băuseră şi dănțuiseră Ion Ion, cu Ghedeon, Evlampie, Meletie, Teofilact şi Tasian, în ghiorțăială detambură.

Apoi se deşteptase-n horăitul lui Ion Ion, pe patul de alături,şi-n horhăitul agoniei de titan al somnului lui Ghedeon, care-ntr-o casă cît de mare, cînd dormea, ca o furtună-n munți văgăunoşi, din toate părțile îl auzeai, cu groază de coşmar.

La flacăra chibritului aprins, văzuse truda minutarelor spre dimineața depărtată ca o stea de inima care spre ea bătea, prin somnul şi nesomnul îmbinate-ntr-o istovitoare aşteptare.

La trei şi jumătate se-mbrăcase, îşi luase pelerina, aprinsese felinarul şi pornise.

De va veni sau de nu va veni, el trebuia să fie-n zori de zi acolo unde cu o zi-nainte Milena îi spusese: „Buna dimineața".

O noapte-ntreagă o văzuse-n el, departe-n el, ca-ntr-un alt cer, şi-l spăimîntaseră adîncurile, zările şi

depărtările din suflet, spre care mînile se-ntind, zadarnic vrînd s-apuce ceea ce mai aproape ți-i.

Vroia s-o vadă vie şi aievea, nu în el, alăturea de el, ființa ei lîngă ființa lui, astfel aproape; o clipă să-i respire ochii, — şi-atît.

Vibra în jurul lui, nu unul, mii, murmurul numelui cu melodia aurului ş-a cristalului în cîntătoarele silabe. Milena... Mergea spre ea, cîntîndu-i numele, ca o corabie pornită pe albastre mări să-ntîmpine un răsărit de zori, cu pînzele-mbrăcate-n clopoței de aur revărsați şi pe catarge.

Vuiau ca în cascade apele Durlaiei. Plouase toată noaptea. Ploua mereu. Nu o ploaie, nu un ropot, nu un glas. Hoardele ploilor trecuseră prin Boura, ca-n veacuri vechi, potopul hoardelor barbare, venind din toate zările, de-a lungul tuturor hotarelor. Trecuse şi galopul ploilor călări, care ucid cu suliți oblice şi sfarmă cu copite-n calea lor. trecuseră şi ploile care s-apropie cu paşi desculți, surd murmurînd litanii după care sufletul pleacă oftînd ; trecuseră cu paşi de fier ploile grele, in armuri medievale; trecuseră...

Şi-n urma ploilor de noapte, înspre zori, cum se tîrăsc schilozii după oşti, venise-n zdrențe o ploaie numai tremur, de o goliciune sură. Şi de acolo nu se mai urnise, slabă, lungă, gîrbovă, subt cer.

Petru intră în parcul Curței-Mari. îşi stinse felinarul. Din cap pînă-n picioare era ud, răzbit de frig.

Zîmbea.

Se deştepta lumina dimineții, arătînd o Boură şi mai sinistră decît cea de noapte.

Munții erau în pîcle, c-un fel de îndîrjire, crunți, îndesați, stînd ca pe brînci, unii în alții, cot la cot. Şi-n verdele lor fumegînd, un verde-negru, erau priviri de ură. Iar cerul jos, compact, învinețit, neluminos în dimineață părea ocna de sare a Apocalipsului, în care munții ispăşeau o crimă planetară, acolo osîndiți să-şi treacă veşnicia.

Dar Petru se uita departe, prin spărtura munților din dreptul Turnului Milenei, spre zările Moldovei, unde-ncepea o dimineață argintiu-albastră ca o Medi-

terană a irişilor. Acolo se născuseră ochii Milenei, nu in Boura.

Zîmbi. Ploua- Parcă-1 priveau din depărtare ochii Milenei, prin coardele unei tremurătoare harpe.

Şi chiar dacă n-ar fi venit, tot îi vedea şi-i respira culoarea ochilor deschişi spre el pe văile Moldovei.

Aşa-1 găsi din nou în calea ei.

Era Milena-n pragul uşei. O nouă noapte-o lăsase cu obrajii şi mai palizi. O noapte lungă, singură la Curtea-Mare, cu bătrînul care îi spunea „Sultana", cu bt trînul pentru care vremea se oprise la o mie opt sute optzeci în aşteptarea zilei de întâi septembrie o mie opt sute optzeci, cînd Cel care-i furase ochii va trebui să-i deie îndărăt acolo de unde-i luase, sus, in turnul astronomic cu luneta îndreptată înspre Vadul-Moişii.

O apăsa, o-năbuşea de spaimă numele moartei, la auzul glasului care-o striga prin întuneric, la răstimpuri însemnate cu bătăi de orologiu în tăcerea încăperilor pustii:

— Sultana!

Trăia acolo într-un întuneric luminat numai de focul sobei şi de candelă, împrejmuită de enormele oglinzi pe care nu-ndrăznea să le privească, de teamă să nu vadă-n locul ei pe cea al cărei nume îl purta o dată cu inelul de pe deget.

Ieşea din nopţile cu numele Sultanei ca dintr-un sicriu.

Ar fi vroit să-i strige el, cel care răsărise-n calea ei, cu ochi şi păr de aur, — să-i strige tare, mînile strîngîndu-i-le, ochi în ochi: „Milena".

Să fie iar Milena, după nopţile de moarte cu strigoii. El ş-o-nvie.

0 aştepta în ploaie. Venise tocmai de la Schit, să fie semn de bucurie şi hotar paşilor care-o duceau înspre prăpastie.

Cum să-i arate? Cum să-i spuie că se dăruise lui, c-a ei nu mai era?...

1 se aprinseră obrajii. Intră din nou în casă. Cînd ieşi, veni cu pasul sprinten, drept spre el, fără de şovăire.

Se-mbujorase atît de tare, înălţată-n vîrfuri, că părea atuncea înflorită lîngă el. Ea-i apucase mînile. Le strînse tare, tare, ochi în ochi cu el, şi fără nicf-o vorbă, fugi-ndărăt spre casă.

Petru îşi aplecase faţa peste palme; în ele, numai graţie şi tinereţă, c-o mînă-ntinsă înspre trandafiri, era Milena cea pe care Coca Bîca o sculptase într-o rădăcină.

Şi sărutarea cea dintăi de pe obrajii Milenei dintr-o rădăcină, cu mîna-ntinsăînspre trandafiri, îi scutură aievea, lung, în inima Milenei, care, oprită-n prag, întoarse capul către fericire.

PARTEA TREIA

1 SEPTEMBRIE 1880

I

Deasupra lumii, prin mirarea abea ninsului omăt, un nume alerga uşor, cu tact de inimă bătînd în somn. Şi nu era nimic alt pe pămîntul luminat decît un nume clar: Milena.

Apoi se aplecă cerul de noapte, stelele zvoniră lin cum sună clopoţeii Stelei de Crăciun cînd o înclină legănat mîna colindătorului — şi s-auziră printre stele cîntătoare vorbele naivului colind:

„Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Florile dalbe,
Că vă vin colindători,
Florile dalbe,
Noaptea pe la cîntători,
Forile dalbe"...

Petru se deşteptă c-un suflet care nu avea mai mult de zece ani.

întăia oară o visase pe Milena. Plutea în jurul lui conturul de lactee puritate-al unui nimb. Aceleaşi stele care-l adormiseră le-avea în ochi. Suflarea buzelor se închega în aburi dalbi. Noaptea sfîrşitului de august lăsase brumă deasă.

Dormea afară în cerdac. Pătura care-l învelea era un scut de-argint de august. Toate erau la fel: cerdacul, scaunul de lîngă pat, iarba din curte, Schitul, munţii, gîndurile ş-amintirile, în noaptea născătoare de argint.

„Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Florile dalbe"...

Ce vesel şi copilăresc fusese-n vis glasul Milenei şi obrazul ei! Glumise-n visul lui, ca să-l deştepte surîzînd.

închise ochii ca să mai asculte. Şi auzi în el uscat şoptit, şi stins, ca de păduri: septembrie...

O zi, încă o noapte, şi se isprăvea povestea începută-n cer: se spovedise cu obrajii roşi Milena, dar cu vorbă clară ca şi numele ei de cristal, cum îl găsise prin văzduhuri, înainte de-a-l cunoaşte, cu luneta Turnului Milenei, într-o apă, peste coama unui cal, zîmbind azurului în care ochii ei erau.

Treizeci şi unu august! Ultimul îruct al marei crengi subt care, împreună cu Milena, culesese dimineţi de aur şi tămîie.

O zi şi-o noapte îl mai despărţeau de-ntîi septembrie. De-acolo începeau declinurile; zilele se scuturau din crengi de toamnă... Plecarea cu Ion Ion şi Clonţ, în braşoveancă; drumul la vale, printre munţii care rămîneau; şi iară Moara Zavului, jandarmul Osoianu, Vadul-Moişii, mestecenii care dansau în soarele de iulie, pe cînd la fel de sidefie ca şi coaja lor era apa Moldovei, într-o amiază de argint fierbinte, nu-ngheţat cum e al nopţilor de august... Apoi prin tîrguri — munţii se stingeau albaştri-n urmă —, tîrguri unde toamna-i evreieşte tristă, colbul sau ploile pe drumuri desfundate înspre Iaşi, oraşul din care plecase un străin nebun şi liber, cîntînd în faţa majestăţii vieţii: „Drimbiribi, neamţule, neamţule, neamţule..."

Bariera Păcurarilor, străzile laşului, acoperite de şcolari în doliu după ultima vacanţă, casa de la Rîpa-Galbenă... Popas de-o zi, două sau trei, să bea Ion Ion cu „puişorii" must de toamnă nouă. Apoi plecau la Bucureşti cu toate pînzele lucrate-n munţi. Apoi... poate din nou Italia, poate Parisul... Apoi?

Cenuşă într-o vatră stinsă, frig, nouri de toamnă.

Prili-trili-lari-prili... Durlaia rămînea în munţi, ducînd pe lîngă Schit, în vadul ei, şi pe Căpriţa, care cobora din Neagra-Afinei.

Milena...

Boura...

Milena...

Crăiţa Alexandra, sfîntul Gheorghe, Schitul, catapiteazma cu minunea sfîntului privită de ochii Milenei, care-acolo se numea, — în straie-mpărăteşti, purtînd greaua coroană, aur şi mărgăritare, — sfînta Alexandra...

Era atîta straniu in povestea lui de dragoste, că parcă era scrisă cu lumini de lună, nu în viaţă, ci în transparenţele de purpură din ***Menologul constantinopolitan,*** delaolaltă cu minunea sfîntului, pe care-o zugrăvise pe catapiteazmă.

Iubea cu inima lui vie, şi toate-n jurul lui păreau legendă: Boura, Milena, Schitul, vara dusă, bruma toamnei — toate aburi de legendă printre braţele lui goale de statuie dezgropată din adînc de ape.

„Du-te, om bun, du-te, om frumos..."

Erau vorbele cui? Ale crăiţei Alexandra, sau ale Milenei?

îi dăruise chipul ei săpat în rădăcină de mînile cu armonii eoliene-ale infirmului. în fiecare dimineaţă o văzuse subt Turnul Milenei, la prăpastia deschisă înspre văile Moldovei. După-amiezele stătuseră-mpreur ă în ietacul fiţei Smărăndiţa.

O zugrăvise pe catapiteazmă, în alb veslmînt de crin împărătesc. O zugrăvise la picioarele fiţei Smaranda, în ietacul amintirilor, dînd ochilor întredeschişi povestea celor care se deschid, după milenii de-adormire, în castelul îngropat în vraja dezlegată de o sărutare. O zugrăvise în lumină, acolo unde îi spusese-ntăia oară: „Buna dimineaţa", — în caţaveica îmblănită cu sîngeap, în faţa văilor Moldovei, care păreau grădinile ochilor ei.

Şi totuşi, parcă nu era aievea, ci numai într-o transparenţă de vitraliu, răsărită dimineaţa, cu lumina zorilor, după-amiaza, cu lumina soarelui, şi stinsă-n întuneric o dată cu venirea nopţii.

Ce se-ntîmpla la Curtea-Mare, unde în fiecare zi o conducea?

De ce acolo, pe aleaa brazilor, la miez de noapte, se numea Sultana într-un an uitat de calendare, anul o mie opt sute optzeci?

Nu îndrăznise s-o întrebe; nu numai el, nici fiţele. De ce îngălbeneau obrajii ei copilăreşti, dînd feţei ei o aburire ca de lună? De ce i se învăluiau ochii în cearcăn? De ce, parcă bătută de lumini de fulgere, adesea se cutremura cu ochii dilataţi?

Venea întîi septembrie. Ştia că pleacă. Nu-i spusese nici-o vorbă. în schimb, tăcerea ei, cu ochii trişti şi zimbitori, spunea ca şi-n legenda ***Menologului:***

„Du-te, om bun, du-te, om frumos..."

Şi se ducea în viaţă, gol, de parcă-n el ar fi secat Durlaia şi Căpriţa, nemailăsîndu-i decît amintirea — prili-trili-lari-prili — întîlnirii lor în Boura, în fundul parcului, în dreptul tufelor de trandafiri.

Era atîta straniu în povestea lui de dragoste, că dacă s-ar fi deşteptat pe-acoperişul casei de la Iaşi, subt crengile-nflorite ale mărului, în zori de zi, în sunete de trimbiţe, vioară, ţimbal şi contrabas —ar fi căzut poate prin ochii lui steaua desprinsă dintre aştri, pe care-o salutase de pe acoperişul casei — dar nu s-ar fi mirat, şi s-ar fi azvîrlit din nou, ca şi atunci, pe fundul pantalonilor la vale pe acoperiş, căzînd în oastea nebuniei, care-l aclama...

Dar iată noaptea, bruma, aerul de munte, schitul...

„Sculaţi, sculaţi, boieri mari,
Florile dalbe,
Că vă vin colindători,
Florile dabe,
Noaptea pe la cîntători,
Florile dalbe"...

Glumise-n visul lui, ca să-I deştepte surîzînd.

Se ridică din pat, ştergîndu-şi ochii uzi.

Căzuse bruma şi pe inimă.

*

Noaptea era atît de luminoasă, că parcă se pulverizase-n ea o lună plină, iradiind din toate părţile

o limpezime care nu cădea numai din cerul înstelării fără lună.

Pămîntul da sunet uscat subt paşi, ca lemnul toacei subt ciocan.

Petru aprinse felinarul şi intră-n biserică. Trecu prin camera mormintelor, unde ardea aceeaşi candelă ş-acelaşi nume: kneghina Milena Bour. Ajunse la catapiteazmă. Umbra-i tăia biserica în lat. De jur în jur, de pe păreţii cufundaţi în negru, sfinţii înalţi, uscaţi, ascetici, încremeniţi în armenie bizentină priveau pe cel care cu felinaru-n mînă se oprise la icoana sfîntului războinic de pe calul alb. Păreau doi fraţi, Petru şi sfîntul Gheorghe. Dar calul alb, cabrat peste balaur, pe care sfîntul îl încăleca, Petru-l pierduse.

Pierduse calul, lancea şi năprasnicul elan al tinereţii de culoarea spumelor. Altul era sufletul din care izbucnise tinereţa sfîntului călare; şi altul cel din care se-nălţase, răsărit de lună, puritatea sfintei Alcxar dre.

Alăturea, pe pînza de pe şevalet, reprodusese ceea ce tot el făcuse pe catapiteazmă. Pictase cu mai multă, mai fierbinte dragoste icoana care o destina Milenei decît pe-acea de pe catapiteazmă. Dar sufletul din august nu mai semăna cu cel din iulie, şi sfîntul Ghecrghe de pe şevalet, deşi cu fruntea-n soare şi cu lancea în balaur, pe un cal cabrat, avea în ochi melancolii, şi-n concentrarea feţii, dungi amare.

„Du-te, cm bun, du-te, om frumos..."

Plecă.

Acelaşi drum, de-atîtea ori umblat, pe marginea de cîntec a Durlaiei. Trecu şi pe la locul exerciţiilor matinale, numit de ei „La doi Ioni botezători".

Cădeau pe cer stele de august, făcînd beteală de mireasă nopţii din preejma lui septembrie, pe care bruma o ţesuse alb. Munţii erau flori mari, atunci deschise, brazii, mireazmă tare, aspru pură. Plutea-n văzduhuri fecioria de tămîie şi de smirnă a nopţilor de munte, iar din ierburile argintii, un răcoros ş-emar parfum de mintă, hribi şi ferigi poate că tot mai ascundea un frag de toamnă. Totul era girgaş şi crîncen, dur şi frtged. Acolo, nu privighetoarea ar fi fost cîntare pentru roepte, glas al celor mute. Acele locuri şi acele clipe îşi

aveau o melodie, una singură, Durlaia, vîjîitde paloş în furtuni, şi-n clare nopţi de pace, cîntec al înălţimilor, atît de sideral, că parcă toate stelele Găii-la'ctee, înviind, ar fi-nceput să murmure povestea lumilor în vadul ei.

Milena, numele desprins din cîntecul Durlaiei. Dimineţi de-a rîndul i-l cîntase rîul, înainte de-a cunoaşte pe cea care-l purta. Ş-apoi văzuse Boura, posomarita Bourã, cu perspective de azur prin singura despicătură a munţilor din dreptul Turnului Milenei.

îşi aminti noaptea dintăi — „acolo unde-i zmeură, mure şi afine, e şi Milena"; noaptea care plutea spectrală pe-nghețate mări, cu pînzele de lună plină; aleea brazilor giganţi, Turnul Milenei, bocetul înnebunit al huhurezului, vorbele stranii din alee, bătrînul care-avea subt frunte, fioros, ochii Milenei, întunecimea, zorii:

„Buna dimineaţa!"

...Şi dimineaţa cînd se-napoiase înspre Schit, ducînd în braţe cerul şi pămîntul, leagăn pentru două vorbe: buna dimineaţa...

Intră în parc. Trecu printre copacii gravi, pătrunşi de gîndul toamnei. Trecu pe lîngă vechiul Turn, şi se opri ca de-obicei la marginea prăpastiei. Acolo îl găsea Milena în fiecare dimineaţă.

O dimineaţă, înc-o dimineaţă, şi nu-l va mai găsi. Va fi poate pe-acolo unde cădea o stea, în fundul văii, cu Ion Ion şi Glonţ în braşoveancă...

O stea căzu, şi altă stea, şi alta, nu trist ca frunzele din crengi, ci sprinten, în armonioasă curbă, din fagurul de stele şi luceferi.

...Să-ţi fie viaţa ca o lance aruncată pînă-n stele... Aşa-i fusese, ferm şi drept avînt, pînă-n această noapte de sfîrşit de august, ale cărei stele căzătoare le privea din suverana înălţare-a munţilor, pe pragul ca de mare vînătă al întunericului din prăpastie.

La douăzeci şi cinci de ani, tînăr şi teafăr, cu trupul plin de sînge cald, cu ochii vii, cu faţa fără cută, netedă, braţul robust, avînd în piept aroma bradului, în urma lui, o viaţă ca de rîu venit cîntînd din munţi...

...Să te arunci de sus cu viaţa în cascadă... Ş-apoi să-ţi fie sufletul un cer sfărmat cu numele Milenei, cum se fărîmă ceru-n stelele nopţii de august...

De ce nu?

Moarte ca-n ***Iliada*** lui Omer, pe-un cîmp de luptă, într-o ploaie de luceferi, întins pe scutul faptei tale, şi-n jur, pădurile de brad, cîntîndu-ţi agonia.

Nu este mai nemernic să aştepţi stingerea tinereţii, anii viermănoşi, tîrîndu-ţi zilele neputincioase, ros de păcate şi de pofte, cu oase şubrede, ochi împăienjeniţi şi mîni tremurătoare, în aşteptarea dricului cu patru cai şi-a necrologului în care toată viaţa îţi va fi minciună?

Oare-l batjocorea sufletul lui c-o glumă?...

Nu se simţise niciodată-n viaţă, pe scena unui teatru plin de el şi ceilalţi, în aşteptarea aprobării, lacrimilor şi suspinelor şi-a învierilor de subt cortina ridicată în aplauze. Fusese întotdeauna el, al lui, dintr-o bucată, trăind cu izbucniri spontane care-i umpleau viaţa vînjos, curat şi drept ca brazii în pfduri pe munte, mii de-avînturi verzi, spre cer, purtate-n şi mai marele avînt al muntelui pe care-au răsărit.

îl stăpînea-n această clipă nu o înfrîngere, nu o compătimire, nu glasuri jalnice şi nici batiste acoperind ochii din urma lui; ci o trufie de-a-şi simţi viaţa în mîni ca pe o lance frîntă la poruncă pe chiar genunchii săi.

...Şi se deschiseră pe văi, din nou, ochii Milenei, în dimineaţa care începea.

Ultima zi de august...

— Buna dimineaţa, Petru.

I se umpluse inima de rîndunele.

Mînile Milenei eraii într-ale lui.

*

Din toate părţile pornise dansul unei vaporoase înfloriri.

Zburau aburi mărunţi în adierile de dimineaţă şi-n căldura soarelui abea ivit, — albi, mătăsoşi, cîrlionţaţi. Parcă ţineau în braţe brazii mieluţi cu blană ar-

gintie. Era o înnoire a pămîntului, în ape de sidef şi-n fire de caşmir.

Curgea un mare zîmbet prin pădure. Cădeau aeriene auriri în rotocoale clătinate.

Unde-1 ducea?

Milena îl ţinea de mină. Ea îl călăuzea. Abea-i spusese buna dimineaţa, şi pornise.

Intrară în desişul brazilor călcînd pe moi covoare de rugină aromată.

Suiră, unul lingă altul, muntele, pieptiş.

N-avea de3Ît un singar gînd Milena: să meargă şi să meargă, să lase-n urmă Boura şi Curtea-Mare, nopţile negre şi aleea brazilor, chemările de mort — „Sultana"; să uite tot, trecut şi viitor, să meargă şi să meargă înainte, mînă-n mînă...

Venise cu obrajii palizi. Treptat i se înviorau. Copilărise-n munte. De-aceea îl urca uşor, avînd în pasul ei tactul de vălurele al Căpriţei. Capul descoperit, cuprins în bucle revărsate pînă pe grumaji. Era-mbrăcată peste rochia de doliu cu aceeaşi caţaveică îmblănită cu sîngeap, care dădea o graţie arhaică mişcărilor Milenei.

Urcau, urcau, stăteau o clipă, ochii albaştri se-ntorceau întrebători spre Petru,—iar porneau, mereu urcînd, avînd Milena-n ochi zîmbetul chipului cu păr de aur, pe care ochii ei şi soarele îl risipeau şi printre brazi, în rotocoale aurii.

Nici brazii nu vorbeau, urcînd, nici ei.

Curgea un mare zîmbet prin pădure.

Mai mică, mult mai mică decît a lui Petru, cu degete subţiri şi lungi, mîna Milenei, de fetiţă, încleştase mînabărbătească, tare, strîns, din răsputeri. Slăbea-ncleştarea uneori, ca-n somn; Milena tresărea, şi iar strîngea mîna abea cuprinsă-n mîna ei, cu-nfrigurarea rîndunelelor cînd îşi aduc urzeală pentru cuib.

Brazi, brazi şi numai brazi.

Trecu pe lîngă ei o veveriţă neagră, fum pe-un trunchi uriaş.

îşi răsuciră capetele-n sus; în jos şi-1 aplecase veveriţa care le zburase de lîngă picioare, mai mică decît coada straşnic rt sucită: botişor de glumă, ochi sfredelitori, un fel de fruct drăcos al îmblănitei crergi,ţanţoş numită coadă.

Urcară mai departe.

In urmă brazi, brazi înainte.

Nici o casă, nici o vorbă, nici un om.

Alunecau pe trunchiuri lacrimi de răşină, lung, ca pe obrajii de Madonă.

Din loc în loc, cîte-o ciupercă roşie ca o Scufiţă Roşie, în drum spre casa din pădure, urde o aştepta un lup care-şi pusese boneţica, ochelarii şi surîsul de bunică — într-o filă de poveste mult iubită de copii.

Pe-acolo nu era nici vară şi nici toamnă, în monastirea vegetală în care brazii îşi ţineau sinodul, ş-o singură aromă, dulce, vastă, pură, gravă, înălţată de toţi brazii, împărţea prezenţa unui singur Dumnezeu.

Se mistuise tot în urmă: Boura şi Curtea-Mare, aleea brazilor, Turnul Milenei şi prăpastia deschisă înspre zările Moldovei şi venirea lui septembrie.

Nu mai erau în urmă decît brazi, brazi înainte, verde procesiune, printre care două trupuri omeneşti urcau ţinîndu-se de mînă, pas cu pas cu marii brazi, pe-aceeaşi uriaşă scară a lumii, în care fiecare munte e o treaptă înspre cer ducînd.

Şi dacă sus pe culme-ar. fi ajuns în faţa Porţilor de Aur, în lături s-ar fi dat arhanghelul de pază, şi fără cheie, sirgure s-ar fi deschis, lăsînd să intre pe acei care aduceau în suflete numai parfumul brazilor, cu brazi în urmă şi-nainte.

*

...Mergeau pe culmea muntelui, pe-acolo unde nourii furtunilor îşi sfarmă tablele de piatră pe care, trăsnet, sînt săpate vorbele lui Dumnezeu, poruncile în văi nesocotite.

Crengi rupte, atîrnînd pînă-n pămînt, erau cîrjele brazilor schilozi.

Trunchiuri culcate peste moartea lor titanică, lung spintecate, negru, pline ca de corbi.

Trunchiuri rămase strîmbe de apăsarea grelei mini de ele rezemată.

Altele-ncremenite-n salt zburlit, cu crengile în urlet.

Altele deşuchiat rostogolite de o năprasnică epilepsie.

Altele straniu răsucite pe-aceleaşi rădăcini, cum e în ochii omeneşti privirea nebuniei.

Purtau brazii ieşiţi pe culme întipărirea unei mari prezenţe şi-a mîniei ei.

...Mergeau pe culmea muntelui, pe-acolo unde noaptea, uneori, deschide un hrisov cu scoarţele de stele, la fila-ngălbenită unde-i răsăritul lunii.

Mergeau pe locurile de miracol, unde-ntîmplările pămîntului mai mult sînt ale cerului, ca-n ***Evanghelii.***

Mergeau acoperiţi de-un fum albastru, venit din flacăra de torţă a cerului purtat de munţi, departe înaintea lor; mergeau pe-un drum întunecat şi ud, fără poteci, călcînd pe lespezi putrede şi ruginite. Brazii culcaţi parcă băteau mătănii deznădăjduite; cei drepţi parcă oftau în strane, închinîndu-se acolo sus, în strimtul naos al bisericei schitului ceresc, prin care nourii erau monahi cu plete şi bărbi albe, trecînd, ne auziţi, în ceaţă de tămîie...

Mergeau ţinîndu-se de mînă. Milena îl călăuzea, în jurul lor, suflările erau de frig, venite ca din peşteri, lumina, verde-nvăluită, soarele în eclipsa bradului, şi dimineaţa ca o veghe amorţită într-un miez de noapte.

Dar ei mergeau fără opriri, cu bucuria apelor curgînd pe drumuri fără ţel şi fără capăt.

Şi începu alene o rărire printre brazi, o îmbunare-a muntelui, o limpezire-a zării. Parc-aşteptai să se desfacă cerul din muguri pîn-atunci închişi: lumina să-i alinte; pădurea să surîdă.

Plutea pe-aproape-n munte ceea ce-n om se-ntîmplă cînd ochii văd şi buzele şoptesc: „April". April pe buza muntelui — poiana răsări.

Brazii veniţi ca la un leagăn de-mpărat, fără cuvînt, stăteau pe coasta dinspre munte. Dar dincolo, în fundul larg descoperit, se adunaseră albaştri, brumării şi argintii munţii pămîntului, nenumărate turme-n cerc, plutind într-o albastră apă, cu puii lor, care se

tăvăleau greoi, masivi, copilăroşi ca elefanţii nou-născuţi la poalele giganţilor surîzători.

Şi-n fund, deasupra vastului cuprins de munţi, ca un rajah purtat pe baldachin de împăratul elefanţilor, Ceahlăul c-un turban de nouri şi cu egretele solare.

Acolo se opriră.

Poiana se numea a Arşiţelor. Nume năprasnic, dar lumină blîndă. Făcuseră munţii din ea leagăn de flori pentru copilăria soarelui de dimineaţă.

Pluteau aromele de miere pipărată ale fîneţelor cosite, şi parcă un parfum îndepărtat de mure. Mai pîlpîiau fluturi albaştri, tăiaţi miniatural în floare de cicoare. Lăcuste verzi şedeau leneş în coate, atît de verzi, că aşteptai să se întoarcă primăvara gîfîind, să-şi ia de jos brelocurile risipite.

Zburau bondari. Sclipeau în soare gîze nenumite de parcă s-ar fi şlefuit pe-acolo diamante.

Nu s-arătau pitici cu scufă ţuguiată, proptiţi în bărbi, veniţi cu ferestraie ca să taie o ciupercă, sau călărind iepuri în salturi, trăgîndu-i de urechi, cu pintenii în crupa nărăvaşă — dar dacă s-ar fi arătat, piticii ar fi fost miraţi, nu oamenii.

Stăteau ţinîndu-se de mînă, alături, unul lingă altul, încremeniţi în străveziul chilimbar. Petru privea menajeria de apocalips a munţilor săpaţi în piatră preţioasă — albastră, brumărie, argintie, opalină; privea poiana cu lăcuste, gîze, fluturi şi cu nălucire de pitici; privea ochii Milenei... Parcă-şi desfăşurasepe covorul de o mie şi una de nopţi, al lumii, copilul cu albaştri ochi al unui zeu, grămadă, toate jucăriile, cele de prin poiană şi cele din munţi, cele mărunte şi cele enorme, tot jucării, de vreme ce rîdeau acolo ochi albaştri înspre ele — iar pe deasupra lor, un cer albastru aplecat peste pămînt.

Şi iată, toamna le vorbi.

Trecu pe cer, înalt, un cîrd de păsări călătoare.

Cută pe cer, cută pe suflet.

Alt cîrd trecu.

Se auziră scîncete în cer şi goarne depărtate.

Veni-ndărătul lor, punîndu-le pe umeri mînile uşoare, care-apleacă sufletul, septembrie.

Se aplecară genele Milenei. Se ridicară. Iar se aplecară.

Lăsă mîna lui Petru.

îşi trecu mînile pe faţă şi pe frunte, să spele, să alunge ceaţa care cobora asupra ei. Din toate părţile o-nvăluia. Vroia un gînd, şi nici-un gînd nu s-arăta. O hotărîre: care? O lene tristă. Abea dormise, doar cîteva ceasuri, dimineaţa, cu o zi-nainte. De-atuncea nu mai închisese ochii. Se apropia plecarea. Cum să-i spuie? Ce să-i spuie? Ce să facă?...

Mirări, sfială şi nehotărîre, frig, întuneric, lene, gol...

Şedea cu braţele în jos dc-a lungul trupului, cu genele plecate, ca pomii înşelaţi de soare, cînd vor să înflorească şi nu pot.

Iar apucă, uşor, mîna lui Petru.

Vorbi încet, cu capul înclinat pe-o parte:

— Petru, să nu te superi, sînt ostenită, vreau să dorm.

Avea să fie singurul ei somn din acea noapte şi din acea zi.

îngenunchie acolo pe p&mînt, ca şi-n ietacul filelor, cu fruntea aplecată, împreunîndu-şi mînile.

Şi-n faţa zărilor albastre, vibrînd de glasul păsărilor călătoare. îşi spuse rugăciunea, sus, peculmea muntelui, în aurul Poienei Arşiţelor.

Şi după ce şi-o spuse toată, rigîndu-se lui Dumnezeu pentru cei morţi, pentru cei vii, pentru Milena, şi, fierbinte, pentru cel care-o privea descoperit în soare — tot atît de simplu luă mîna lui Petru, îl aplecă jos lîngă ea, îşi puse capul pe genunchii lui şi adormi cu mina ei şi mîna lui peste obraz.

Lua tăcerea forma munţilor, forma poienii şi-a luminii.

Trecură nouri albi pe la sfîrşitul dimineţii. Vînt nu era. Veneau dinspre Ceahlău. Rămaseră în faţa munţilor, nu-n cer, subt cer. Parc-adunase un copil, omăt, să facă în alb moale Ceahlăul, munţii de pe-acolc*

Bătînd din mii de darabane şi sfîrîind din mii de trişce, un lăcustoi cu aripi negre, roşii în zbor — descinse petîmpla Milenei.

C-un deget, Petru-l alungă. Porni-n furtună mai departe.

...Parcă-şi uitase un copil grămada de omăt în faţa munţilor, luîndu-se după lăcuste. Soarele o topise. Abea un abur pe senin, o respiraţie culeasă pe oglindă. Se şterse. Şi mai albastru cerul. Parcă ninsese pe Ceahlău. Alt nour se desprinse dintr-acolo. Veneac-o lene zîmbitoare. In faţa munţilor se-ntinse şi căscă... Fu cerul somnul unui nour destrămat.

Ca-n vis de nour munţii.

Se adunară zările subt pleoape, căzură genele pe munţi.

Alungi c-un deget o lăcustă — dar somnul?

Milena doarme...

Ceahlăul îşi deschise cutia de carton pe iarbă verde.

Resortul azvîrli un alt Ceahlău mai mic, cu scăfîrlie de carton.

Ţişni şi din acesta altul. Şi din fiecare încă unul răsărea, zvîrlit de un resort.

Dintr-un Ceahlău ieşeau puzderii de Ceahlăi, în şir, din ce în ce mai mici.

Şi fiecare culme de carton avea un nour mic de vată, din ce în ce mai mic.

Dar nourii erau bărbi de pitici; Ceahlăii, iepuri sau lăcuste.

...Şi se umpluse iarba — ţup-ţup-ţup — de gnomi cu barbă mare, care veneau călări pe iepuri sau lăcuste.

Şi deodată, printre ei, călare pe-un cal alb, cu lancea-n mînă, sfîntul Gheorghe izbucni.

Se prăpădeau de rîs piticii. Rîdeau cum toarce o pisică, cum zumzăie albinele, cum sfîrîie lăcustele în zbor.

Se înfuriase sfîntul Gheorghe. Dădu cu lancea în pitici. Lancea era un pai. Se frînse.

. Rîdeau piticii de se prăpădeau, scămoşi ca puful păpădiilor. Erau ca un fel de centauri: lăcustă jumătate, iar jumătate bărbi şi faţă omenească.

Şi sfîntul Gheorghe fără lance printre ei!

Ce batjocură!

Vîrî pintenii în burta calului, dar calul alb subt el era un nour care se muia, se destrăma, iar sfîntul însuşi, abur într-un abur, în albastru, alb...

Ce lene!

Ce ruşine!

Veni să-i rîdă un pitic subt nas. Sfrrr, sfrr...

Un deget alungă lăcusta zburătoare, oprită pe fruntea lui Petru.

Se deşteptă.

Capul Milenei, aplecat asupra lui, îi surîdea.

Ceahlăul, cerul, soarele, Milena...

Se răsturnară toate, spulberîndu-se în ochi.

Se deşteptase-n somn întâia oară.

C-o respiraţie adîncă, se deşteptă cu-adevărat.

Milena deschise ochii, dar ea dormise pe genunchii lui.

El aţipise o secundă, două, trei, şi încă două-trei secunde, atît cît îi ajunge unui nour alb să caşte lung, să se împrăştie şi să dispară într-un senin cuprins în munţi.

*

Din trunchiul unui brad scurt retezat, învăluit în muşchi, se despletea un şipot ca o nimfă, cîntîndu-şi singur cantilenele răcoarei.

Stăteau la sfat, mai la o parte, cu trup bunduc, acoperite cu turban de beduini, trei ciupercuţe albe. Erau umflate. Băuseră prea multă apă.

Din vîrf de brad, o veveriţă se uita la şipot, ca puiul de pisică de Angora cînd îşi vede neastîmpărul într-o oglindă.

Căzu un ciocălău de brad în gura şipotului.

Spaimă, cutremur; apoi un rîs clar.

Şi totul fu ca înainte.

Numai că veveriţa se suise şi mai sus, ş-alăturea de şipot un frag se-nfiorase roşu, de frică să nu-l stingă picurul de apă ce căzuse peste el.

Milena-şi scoase caţaveica.

Brazii erau uriaşi; naltă Milena şi subţire, şi-atît de uşurel mlădie, că dac-ar fi trecut un vînt, şi brazii s-ar fi înclinat visînd că sint mesteceni.

Cu degete subţiri întoarse mînecele bluzei negre, dezgolindu-şi braţele.

Era ca apropierea unor căprioare. In preajma şipotului totul era sprinten, şi în răcoare, parcă, ochi mari se deschideau, ochi umed mari, sperios întrebători.

Se aplecase peste şipot.

Se răsturnară buclele.

Îşi ridică din nou obrazul.

— Petru, te rog, ţine-mi părul.

l-l apucă, mănunchi în mînă. Era atît de viu buclat, că parc-avea în el bătăi de inimă.

Îşi răcori fruntea şi ochii, gîtul şi obrazul.

Plutea prin tari arome de răşină şi ciupercă şi pămînt ud de pădure fără soare, un slab parfum de ***Ess-Bouquet, Hang-Han*...***

O ceafă dulce de fetiţă, alb împlinită, cu o gropiţă aburită, ca-n zăpadă urma degetului mic al unui înger răsturnat cu fulgii, din greşală.

Trecuse o ploiţă fără nori, din aburi clari, pe cerul muntelui: ochii Milenei îi rîdeau din faţa udă.

Se şterse cu batista. Aşa cum singure se spală cu lăbuţa albele pisici. Obrajii, tîmplele, gîtul şi braţele. Era un zîmbet, şi erau bătăi de inimă.

Faţa lui Petru se-nroşi, se înroşi, se aplecă, se aplecă pînă deasupra şipotului, şi din pumni bău din luminoasa apă în care se-necase-o stea.

...Se despletea un şipot ca o nimfă, cîntîndu-şi singur cantilenele răcoarei.

*

Elastice, troienile de veacuri ale acelor de brad făceau mult mai uşor urcuşul decît coborîşul.

Mergeau încet la vale, ca pe-un gheţuş de-aramă pe care mii de săniuţe-ar fi alunecat, sporindu-i luciul, netezindu-l, dîndu-i viclene clinuri.

Mergeau alături, mînă-n mînă. Mai mult Milena-l ajuta pe el decît el pe Milena. Făceau zigzaguri ca să-şi înlesnească mersul. Se rezemau de brazi, li apucau în braţe. Iar porneau, — pe pragul unei veşnice rostogoliri.

Li se însufleţiseră obrajii.

Veneau de-a dreptul înspre Boura, tăind drumul urmat la dus.

Aveau în păr ace de brad, pe haine, cleiul aromat, şi-n ochi, acelaşi mare zîmbet căzut din soare prin păduri, în rotocoale aurii.

Ajunseră la stînca de deasupra Bourei, stînca ieşită-n soare ca o focă sură, s-asculte murmurul Căpriţei, care trecea subt ea.

De-acolo pîn' la Boura nu mai era decît un coborîş, mai lin decît cele din urmă.

In loc să plece, se opriră.

Ochii Milenei se-nălţară înspre ochii lui.

- Petru...

îi lăsase mîna. Şi le cuprinse pe-ale ei, una în alta- Privirea i se îndreptă spre Boura, spre Curtea-Mare, spre cer, spre Petru...

Treceau vorbe prin ochii ei, cîrd aprinzîndu-i într-un zîmbet, cînd dîndu-le o concentrată gravitate, cînd clipe de sfială: negre gene aplecate peste ochi albaştri.

Apoi, treptat, roşeaţa o cuprinse din bărbie pînă-n frunte.

îi puse mînile pe umeri, ridicîndu-şi ochii drept în ochii lui.

Trecu-n lumină murmurul Căpriţei prin tăcerea lor.

Dar vîjîiau cascade în urechile lui Petru, şi fiecare clipă, grea, era ca o coroană de-mpărat, aur masiv bătut în fulgere de pietre-albastre.

— ...n-ai să pleci...

Şi mînile subţiri îl apăsau pe umeri, cu o putere slabă, dulce, cu o duioasă-nverşunare.

Se-mpurpurară şi mai arzător obrajii, dînd ochilor albastrul cerului deasupra unui rug de maci.

— ...Stii de ce?

- Da.

Erau bătăi de inimă în clipe, ca din cireşii scuturaţi.

- Da?

- Da.

— Rămîi?

- Da.

îl apucă de mînă şi fugi la vale.

Şi deodată, gîfîind, iar se opri, cu ochii mari spre ai lui Petru.

- Da?

— Da.

*

Fiţa Smaranda ieşise nepudrată din ietacul Smărănditei, iar fiţa Ruxanda nu făcea altăceva decît să-nchidă prin toate odăile uşile pe care singură le deschidea.

Era o dimineaţă de surprize îngrijorătoare şi evenimente.

La unu fără douăzeci, trăsura care se ducea in fiecare zi la Schit se-napoiase fără Petru. Plecase de cu noapte de la Ghedeon, fără să-i ştie nimenea de urmă. Venise Clonţ pe capra trăsurii, după veşti, trimis de Ion Ion.

Fiţa Ruxanda poruncise la ţigani săplece-nmunţi, în căutarea celui dispărut. Iar Ciont, tot cu trăsura care-1 adusese, pornise iar spre Schit să mai încerce înc-o dată să-şi găsească „maestrul".

Milena trebuia să vie la dejun. De la o vreme, întîrzierea ei sporise-ngrijorarea fiţelor. La Curtea-Mare nimeni nu-ndrăznea să rntre şi să-ntrebe.

Bătuse unu ceasul din ietacul Smărănditei, dar nimeni nu se mai gîndea la masă.

Şi-n locul lui Petru şi al Milenei venise un eveniment în aşteptarea căruia de-o săptămînă tremurau fiţa Ruxanda şi Smaranda: răspunsul lui Matei Bour la scrisoarea fiţei Ruxanda. Plic ministerial, expediat în goana mare dela Bucureşti,printr-un curier special.

Răspunsul căzu din plic înaintea scrisorii: o cutiuţă plată cu două inele de logodnă.

Şi totuşi, sau tocmai de aceea, mînile fiţei Ruxanda tremurau atît de tare, desfăcînd scrisoarea, încît fiţa Smaranda, de astă dată fiţă, vorbi cu gravitate:

— Ruxando, bea mata nişte apă de flori.

„Iubită şi respectată Fiţă Ruxando,
Da! Da! Da!...

Fiţa Ruxanda tresări, ca şi cum la ureche i-ar fi bubuit o tobă mare.

„...Mă închin în fața sagacității de care-ai dat dovadă. Iată inelele: logodiți-i imediat. Am pus să graveze pe verigi data de 1 septembrie 1910, socotind această dată ca termenul cel mai depărtat cind aducătoru scrisorii va ajunge la Boura.

Slavă Domnului!

Am strîns prin mijloacele de care dispun toate informațiunile necesare asupra băiatului. Dumnezeu ni 1-a scos înainte. E aur curat.

Și-a pierdut mama de mic copil. A fost crescut de tatăl său, Ghiorghe Diacu, profesor de istoria artelor la școala de Belle-Arte de la Iași; se pare, un om de ispravă, învățat și deosebit de frumos.

Băiatul a avut o viață grea de la paisprezece ani, cînd i-a murit și tatăl. Bursier al Liceului Internat, pedagog apoi la la același liceu, unde și acum se vorbește despre el cu simpatie, a făcut concomitent'universitatea, luîndu-și licența în litere, și școala de Belle-Arte.

A obținut apoi prin concurs o bursă în Italia, de unde s-a întors în iarna trecută, după o ședere de trei ani la Roma și Florența.

In afară de întîmplătoare participări la chefurile tinerești ale camarazilor săi, — o viață fără cusur și fără pată. Am fost informat că la Florența era atît de prețuit de maestrul în atelierul căruia lucra, încît a colaborat cu acesta la restaurarea unei vechi biserici. De altfel, expozițiile de la Iași și sfîntul Gheorghe din biserica noastră vorbesc lămurit.

Să dea Dumnezeu fetiței noastre norocul pe care nu 1-a avut biata Sultana. Aș dori să facem nunta cel mai tîrziu în noiembrie. O nuntă simplă, între noi numai. Nu s-a împlinit anul de doliu, dar în împrejurările de față nu putem sta la gînduri. Milena trebuie scoasă cît mai curînd de la Curtea-Mare, de subt influența nefastă a lui Gheorghieș.

Acceptați orișice condiție a Milenei în privința tatălui ei. Să fie îngrijit așa cum dorește ea. Ii dau formala asigurare că hotărîrile ei vor fi literă de *evanghelie* pentru toți.

Dorința mea e ca cel mai tîrziu la finele lui noiembrie să plec în străinătate cu tînăra pereche. Nu voi avea liniște pînă cînd Milena nu va fi departe nu numai de Curtea-Mare, dar și de Boura, pentru cîtva timp. După călătorie, o lună, două, trei, undeva în străinătate, vi-i aduc pe amîndoi, să-i îngrijiți și să-i răsfățați.

Merită bieții copii să trăiască la adăpost de griji, învechea și scumpa noastră Boură, și meritați dumneavoastră, suflete curate din alte vremi, să aveți subt ochi răsplata devotamen-

tului și iubirei de adevărată mamă, cu care ați crescut-o pe fetița noastră..."

Degetele fiței Ruxanda și mai tare tremurau.

Era fericită și înspăimîntată. Proiectul ei timid, împărtășit cu stîngăcie lui Matei Bour, subt formă de: „dacă și dacă" ; „matale nu ți se pare"; „mata n-ai fi de părere"; și întrebări ocolite — devenise o avalanșă de fapte pozitive, energice, duduind subt ochii ei ca o locomotivă care intră-n gară cu toată viteza.

I se strîmbase bonețica.

întoarse către Smărăndița capul ei cu trăsături de spadasin, avînd expresia umilă a războinicilor care-ar consulta oracolul nu înainte, ci după ce ar fi poruncit un fapt de arme temerar în plină desfășurare. Smărandița, cu mișcări delicate, ciocnea verigele, ascultîndu-le sunetul, cu o expresie de copilăroasă încîntare.

— Smărăndițo, mata ce spui?

— Sună frumos, ascultă și mata.

își stăpîni oftatul fița Ruxanda și ascultă joaca Smărăndiței, zîmbindu-i chiar.

— Ruxando, vorbi Smărăndița ascultînd inelele, cu ochii prin lumina soarelui, departe; trebuie să facem un trusou fetiței. Vezi mata, Matei e bărbat. Ce știe el!? oftă ea vesel cu un zîmbet mărinimos. Nu s-a gîndit! Trebuie să-i facem un trusou fetiței, știi, de păpușică. E mititică, sărăcuța, are șaisprezece ani...

— Trecuți, aprobă fița Ruxanda, cu o ușoară nerăbdare în glas.

— Ne trebuie jurnale de modă. Să-i scrii mata lui Matei... îi facem două noduri de beteală pe tîmple; da' cum o pieptănăm?

Și inelele sunau, sunau, sunau, ca într-un cuib de primăvară nouă.

— Smărăndițo, începu fița Ruxanda cu atît de mare sfială, că nici nu îndrăzni să privească ochii Smărăndiței; mata crezi că fetița...

Glasul scăzuse ca o șoaptă de mătasă.

— ... îl iubește?

Tăcu.

Brutala frăgezime a cuvîntului lovise delicate amintiri în sufletul de scrin al Smărăndiței.

Tăcură cam atîta cît ar trebui unui fir vechi de iarbă-mare să ardă-n întregime.

Şi iar inelele cîntară subţirel.

— S-o întrebăm? şopti, c-un zîmbet ca ivit subt aripă de evantai fiţa Smaranda, în timp ce sîngele-aşternea un roz pastel peste obrajii nepudraţi.

— Cine? şopti şi mai încet fiţa Ruxanda, cu ochii în pămînt.

Ceasul bătu de două ori.

— Două! exclamă fiţa Ruxanda, izbucnind cu braţele în lături, parcă încălecîndu-şi energia.

— Unde-s copiii? Dumnezeule! Ce s-a întîmplat!

O slujnică apăru gîfîind, cu mînile pe piept. Zîmbea.

— Iaca vin. O fost în munţi...

Şi auziră totodată în cerdac:

— Aa! Aa! Meena!...

Coca Bîca, cel dintăi, o-ntîmpina la scară.

— Smărăndiţo, imploră glasul fiţei Ruxanda, întreab-o mata.

Milena intră cu Petru de mînă. Aşa trecuse prin Boura. Avea pe faţă şi-n mişcări atîta-nsufleţire, că parcă se plimbase-n ger c-o sanie nebună.

Şi înainte de-a săruta mîna fiţelor, pe nerăsuflate, ca cel care aduce o veste covîrşitoare, anunţă:

— Vreau să vă spun ceva...

Se adresase amîndoror fiţelor, dar fiţa Ruxanda, dînd categorice comenzi pentru dejunul întîrziat, plecă de-acolo cu o panică de iepure.

— Şi eu vreau să-ţi spun ceva, fetiţo, vorbi fiţa Smaranda, poftindu-i pe amîndoi, cu mîna, în ietacul ei.

Intrară în ietac ţinîndu-se de mînă ca şi în pădure.

— Fiţă Smarando...

I se-nroşiră urechile ca de cireşi de mai.

— ...Eu îl iubesc pe Petru.

Băteau trei inimi în ietacul amintirilor.

Se coloraseră obrajii Smărăndiţei ca în anul o mie opt sute patruzeci şi cinci, cînd Todiraş Giurgea îi oferise o garoafă adusă de la Todireni.

Ietacul era plin de soare.

Oftă Fiţa Smaranda. îşi întîlnise în oglinda luminată de puterea soarelui de-amiază faţa nepudrată. Apoi un zîmbet de bunică dulce — cochet numai din pricina mişcării degetelor care dezmierdau în lung sprincenele, s-alunge firul unei pudre sure — veşnic sure — îi prinse faţa în păienjeniş de zbîrcituri.

— Asta vroiam şi eu să te întreb, fetiţo...

*

Era atîta straniu în povestea lui de dragoste...

Ţinea în mîna lui mîna Milenei. Stăteau alături pe divanul din ietacul Smărăndiţei.

în faţa lor, lîngă fereastră, pe măsuţa cea rotundă, fiţa Smaranda desfăcuse toate cărţile pentru pasienţa lui Napoleon. Fiţa Ruxanda o privea.

Se adunase o tăcere ca deasupra cărţilor de versuri cînd le uiţi deschise subt o lampă.

Erau mirări, spaime, nedumeriri şi îndoieli în fericirea lui. O dată cu declinul soarelui, pierise din Milena tot ce era copilăresc, deschis şi luminos.

Intraseră-n odăi pe nesimţite penumbrele de asfinţit. Lumina se spuzise albăstrie la ferestre.

— La ce te gîndeşti, fetiţo? o întrebă fiţa Ruxanda.

Fiţa Smaranda ridică zîmbind un as de cupă.

Milena tresări. îi tresări si mîna strînsă de mîna lui Petru.

Şi Petru iar simţi c-o vede ca pe un vitraliu, din clipa cînd răsare soarele şi pînă cînd apune; c-apoi se-ntunecă vitraliul şi c-o pierde pe Milena. Deşi-i strîngea în mîna lui mîna cu degete subţiri, parcă prea reci spre seară.

O noapte, înc-o noapte îl mai despărţea de-ntîi septembrie, ziua gravată pe inele, nu pe frunze. Şi ar fi vrut să aibă toată noaptea pe genunchi somnul Milenei, ca-n Poiana Arşiţelor.

Să nu i-o fure?

Cine?

îi strînse mîna tare.

Milena-ntoarse faţa înspre el. Zîmbea cu ochi de dimineaţă printre penumbre de-asfinţit.

— Trebuie să plec.

Şi parcă se temeau să nu o piardă în umbra care se-ntindea treptat.

— Stai, fetiţo, s-aduc o lampă.

Milena porni singură după fiţa Ruxanda. Era atît de uşor pasul ei, că fiţa nici nu-l auzi. Tresări văzînd-o alăturea de ea, lîngă bufet.

— Tu erai, fetiţo? M-am speriat!

Milena o luă de gît. O sărută pe un obraz, pe celălalt. li arătase fiţa Smaranda nu numai inelele, ei şi lui Petru, dar şi scrisoarea, numai ei.

— Eşti fericită, fetiţo?

Se aplecară grele genele Milenei. Tăcu. Trecură gînduri în fum negru,

— Ce-i, fetiţo?

Oftase fără să-şi dea seama.

— Ţi s-a întîmplat ceva, fetiţo? Nu ţi-e bine? Uite ce mîni reci ai!

Scăzut, glasul Milenei îi vorbi ca la ureche.

— Mîne poate am să fiu foarte fericită.

Ea apucase mînile fiţei Ruxanda. Erau în umbră. Nimeni nu era acolo. îi bătea inima tare. Să-i spuie tot, tot, tot. Să aib-un sfat, un sprijin, să sfarme-odată tot ce s-adunase negru în tăcerea ei...

Şi iarăşi auzi în ea chemarea care-n fiecare seară Învia pe moarta din mormînt: „Sultana!" Ş-atîta desluşi fiţa Ruxanda, stins, prin umbrele sporite:

— Roagă-te la noapte pentru tata...

Cînd aprinse lampa, Milena plecase.

Intrase în odaia lui Coca Bîca.

— Aa! Meena!

Lucra jos pe podea, spinarea rezemîndu-şi-o de pat, alături de-o măsuţă scundă, pe care-o lampă împrăştia rotund lumina peste rădăcinile, tăbliţele şi micile unelte de sculptat ale infirmului.

Vroi să se ridice. Milena îl împiedecă. Se aşeză alăturea de el.

— Aa? Aa?

Luase mînile Milenei, cercetîndu-i degetele, unul cîte unul, întrebînd unde-i inelul.

— Mîne, Coca.

Infirmul îsi închise pumnul, arătîndu-i-1 Milenei.

— Aa?

Milena sărută pumnul închis. Ochii infirmului s-aprinseră.

— Am ghicit?

— Aa! Aa!

Deschise pumnul. într-adevăr, sculptat în lemn de chiparos, Petru era. Fireşte, lemnul n-arăta nici ochi, nici păr de aur. Şi totuşi, dalta migăloasă găsise în inertul lemn o viaţă de izvor, atît de luminos era acolo, pe medalion, chipul aceluia care-o făcuse pe Milena să-i sărute pumnul.

— Mi-1 dai, Coca?

— Aa! Aa! protestă infirmul cu energie, încruntîndu-şi sprincenele. Aa! Aa! arătă el spre degetul Milenei, fără de inel.

— Atuncea mîne?

— Aa!

Milena se strînse lîngă el, cu faţa pe obrazul lui.

— Coca, să nu te superi, eu i-am dat-o pe Milena...

Se aplecară genele infirmului pe-un zîmbet trist, şi resemnat, şi fericit.

— Aa! Meena! Meena! se zbătu mîna lui slabă, arătînd spre inimă.

Apoi îşi acoperi cu amîndouă mînile inima în care nu era decît Milena.

Şi-atît de tare se temea Milena să nu fie altfel viaţa decît inima lui Coca Bîca, şi atîta de fierbinte-ar fi dorit la fel să fie, încît obrazul i se înclină ca pe icoana lui Hristos, şi buzele ei sărutară cu evlavie şi duioşie mînile încrucişate pe cea mai umilă inimă de pe pămînt.

Porniseră spre munţi în zori, ţinîndu-se de mîna. Şi tot aşa se întorceau la Curtea-Mare.

De ce nu răsărea din nou soarele dimineţii? îl căutau subt fiecare culme. Nu-1 vedeau. Era în ei, cu munţii şi cu dimineaţa dusă, şi de-acolo nu putea să mai răsară.

Ţinea în mîna lui o mînă sau o rîndunică?

Venea acoperit de glasuri şi aripi de rîndunele şi-i era teamă să nu fie ca şi toamna, prag pentru plecarea lor.

O noapte îl mai despărţea de-ntăi septembrie, numai o noapte, dar s-adunaseră în ea, ca liliecii în clopotniţi, zeci de nopţi, nopţi de nesomn şi aşteptare.

Mergeau spre Curtea-Mare. Cîţiva paşi, cîteva clipe, şi trebuiau să se despartă. Şi, între mînile nedespărţite pîn-atunci, venea o noapte ca îndepărtarea dintre două stele rupte din aceeaşi stea.

Parcă nu ei mergeau spre Curtea-Mare, ci Curtea-Mare înspre ei sosea, cu parcu-ntunecat, cu brazii şi cu Turnul, ca o plută neagră, tăcut purtată de **un** fluviu negru.

Noaptea în munţi venea cu aburi ca nopţile de primăvară în livezi, în clipa cînd începe dansu-n văluri dinaintea înfloririlor.

Nehotărîri de-argint erau pe cer. Un tremur, ca în tril de greieri, hotărnicea departe în azur locuri de stele ce aveau să vie scînteind.

Plutea-n văzduhuri, proaspătă, suflarea brazilor, atît de fraged învăluitoare, că parcă nu păduri şi munţi, ci valuri de zorele coborau pe toate zările, albastru, de culoarea ochilor Milenei.

Trecuseră hotarul Curţei-Mari.

Mergeau cu pas încetinit.

De ce nu le-azvîrleau munţii un soare-n faţă, cum veşnic le erau în piept bătăile de inimă?

Toamna sufla în fluierul tăcut din care-n loc de doine aburi ies.

Le abureau suflările în înserarea rece. Erau în clipe violine, harpe şi viole, ca în cer. Şi despărţirea lor avea să sfarme-un mare cîntec.

Tăcerea devenea *tăceri,* ca o zăpadă adormită pe o apă, dezmănunchiată lin în deşteptări de lebede.

Fruntea Milenei se lipi de pieptul lui.

O auzi vorbind — ochii i se-nchiseseră — în el, cum ies din stîncă vorbele izvorului.

— Petru, **mine** dimineaţă am să-ţi spun tot... Tu te închini?

— ...

O cuprinse-ncet cu braţele.

Fruntea se dezlipi, se înălţă, şi se deschiseră spre el, aproape, ochii albaştri de subt gene negre.

— închină-te la noapte pentiu...

„...dragostea noastră", ingineră gîndurile.

— ...noi, vorbiră buzele, neîndrăznind să spuie vorba care pogora asupra lor, vie, din buzele lui Petru, spre ele înălţîndu-le pe-ale Milenei.

Le tremurară genele pe sărutarea clară ca o lacrimă din ochi pornită.

*

— Redivivus!

Şi parcă detunase un trombon, o dată cu o tobă mare.

Cu braţele întinse, crăcănat pe treapta cea dintăi, din cele trei ale cerdacului lui Ghedeon, cu păru-n salt, barba-n cascadă, nasu-n trcmpă, puriînd giubeaua ca o scoarţă de copac din care-ar ii ieşit zmeieşte — Ion Ion întîmpină pe Petru.

Avu o scurtă tresărire ca o mişcare de recul, şi sufleteşte. Venea încet spre casă, ducînd pe umeri ca o amforă. Şi glasul, şi jovialitatea, şi făptuia er.orm concretului Ion Ion parcă-l jigniseră. Şi în aceeaşi clipă îl cuprinse şi căinţa că se depărtase de-un prieten scump, de-un frate, şi melancolia ce-i sfărmsse, fără să-şi dea seama, o tăcere preţioasă.

Ultima lună-i subţiase simţitor şi trupul, şi cbrezul. Odinioară, alături de Ion Ion era frumos, dar şi robust. Acum avea în el ceva aproape femeiesc, o îndulcire şi o luminoasă lene cum e a soarelui de toamnă deetupia coaptelor livezi. Şi-n jurul lui era ca o tăcere reculeasă de oglindă.

îşi strinseră prieteneşte mînile.

— Ascultă, Ioane, va trebui să ne modificam proiectele...

— Adică?

— Adică să le mai amînăm.

— Pentru?

— Vezi...

încălecase pe marginea cerdacului, privind în jos ca-ntr-o fîntînă.

Ion Ion, cu două degete agile, făcea şfichiuri în barba-i creaţă.

Ochii lui Petru, ridicîndu-se, văzură barba lui Ion Ion. Servită pe o farfurie, ai fi crezut că-i mure acoperită cu furnici.

— Ioane, am să-ţi cer un sacrificiu...

— ...inimii mele de mamă masculină.

— ...să-ţi razi barba.

— Hoo! Fiule, cum îmi fac eu intrarea la Iaşi? Nu ştii c-o duc „puişorilor"?

— Şi încă un sacrificiu.

— Să-mi rad sprincenele?

— Să mai rămîi şi mîne.

— Cum? Nu plecăm împreună?

— Nu.

— Te faci călugăr?

— Ascultă...

I se-nroşise faţa şcolăreşte. Toate vorbele erau brutale şi penibile. Şi totuşi, trebuia să spuie una, vorba care...

Abea se înstelase cerul de un albastru-aproape negru. Şi printre stele rare, Craiul-nou, alb,proaspăt, cumarfi pebuclenegre, subţirică, o cunună de lămîiţă.

— Mîne mă logodesc...

Vibrară nările marelui nas, sprincenele se ridicară, dinţii străluciră fildeşii deasupra bărbii de-abanos.

— ...şi vreau să te am lingă mine...

— ...fără barbă, zîmbi Ion Ion, bătîndu-l peste umăr. Vra să zică mîne, una septembrie, leat una mie nouă sute zece, se întîmplă două catastrofe. Ion Ion îşi pierde barba hărăzită puişorilor, iar Şmil pierde argintii vînzării albumului de schite...

— ...?

— Da, fiule, barba ţi-o dau ţie, iar albumul, logodnicei tale.

*

...Ochii Milenei, ochii sfintei Alexandra...

Venise în biserică, la ceas de noapte, să o vadă pe Milena, Milena din biserică, de pe icoana sfîntului cu lancea împlîntată în balaur.

Ochii Milenei, da, ai ei erau, cu zările de dimineaţă-ale Văii Moldovei.

Dar privirea?

Găsise oare-n ochii ei privirea sfintei Alexandra? Strania spaimă care mistuia puterea trupului, iluminîndu-i ochii, cum e deasupra munţilor în flăcări năpraznic nimb — a cui era? Spaima Milenei sau a sfintei Alexandra?

Uitase să-şi aducă felinarul. Găsise în biserică o luminare galbenă, cu flacăra neliniştită.

Era un ţipăt în biserică... Ochii Milenei, ochii sfintei Alexandra.

E straniu şi tulburător să vezi la ceas de noapte, într-o biserică pustie, deschişi pe o catapiteazmă, ochii aceleia pe care o iubeşti.

De ce o zugrăvise pe Milena?

Se ridicau în el, ca din morminte, vechi superstiţii de străbuni. Să nu furi umbra celui viu... Nu-ţi face ţie chip cioplit...

Pe toate zidurile, sfinţi, evlavii, ochi deschişi, mîni slabe, feţe supte... şi-n camera mormintelor aceeaşi candelă aprinsă la acelaşi nume: kneghina Milena Bour.

Era un ţipăt în biserică. Inima lui îl auzea, privind ochii Milenei, ochii sfintei Alexandra.

Flacăra luminării deştepta necunoscut pe fiecare faţă zugrăvită.

'„Petru!"

I se înfiora spinarea. îşi văzuse numele în ochii zugrăviţi.

„Du-te, om bun, du-te, om frumos..."

închise ochii. îşi trecu mîna pe frunte. Dormise prea puţin. Se adunase-n el straniul nesomnului, bătaia tîmplelor, zvîcniri neliniştite-n inimă, gînduri care-n ureche îi păreau glasuri de-afară. Ce trişti erau ochii Milenei, ochii sfintei Alexandra!

Milena! Sfînta Alexandra! Se îmbinau mereu in el, Milena, sfînta Alexandra!

O noapte, mai era o noapte...

Era un ţipăt în biserică.

Iar tresări.

„închină-te la noapte pentru noi..."

Şi în biserica pustie, la flacăra sperioasă a unei luminări de ceară galbenă lipită de podea, chipul care-ncepuse cu înfrigurare să se roage semăna atît de mult cu cel de pe catapiteazmă, că parcă sfîntul Gheorghe, părăsind calul şi lancea din icoană, venise în biserică să se închine, omeneşte, pentru Sfînta cea cu ochi albaştri.

*

Cioplită mihelangelesc în cerul negru şi în munţi de neagră marmură, vast, noaptea stăpînea văzduhurile cu posomorita ei splendoare.

Ardea pe culmea unui munte, solitar, luceafărul.

Veneau de după toate culmile roiuri de aur clar prin zările compacte.

Lumină nu era.

Munţi negri, negru cer şi stele.

Se adunau în clipe veacuri, cu ele aducînd, făclii, lumina constelaţiilor înălţate sus. Căci mult nu mai era pînă la miezul nopţii, cînd, înconjurat de veacuri, şi subt stele, avea să vie-un împărat de milenară dinastie: Septembrie al Toamnei.

II

Tot pe la miezul nopţii, tot într-o zi de toamnă — era pe-atunci anul o mie nouă sute cinci — Sultana Bour auzise de pe buzele lui Gheorghieş, tăcute îndeobşte, o întrebare cu ciudat răsunet în solemna noapte-a Curţei-Mari.

— Sultana, în ce lună sîntem şi în cîte avem astăzi?

Trăiau în sihăstria mărginită de Turnul Milenei şi aleea brazilor, de douăzeci şi cinci de ani. Acolo, ca şi în morminte, calendare nu erau. Ieri, azi ori mine nu-nsemna altăceva decît aceeaşi noapte poruncită şi de ochii orbului, şi de totala renunţare a Sultanei. Pînă atunci nici nu ceruseră şi nici nu aşteptaseră nimic, nici de la ani, nici de la oameni şi nici de la cer.

— Nu ştiu, Ghiorghieş. E toamnă...

Căzuse pumnul orbului pe masa mare din sofragerie, cutremurînd năprasnic vechile tăceri şi inima Sultanei. De douăzeci şi cinci de ani de cînd trăiau acolo, o dată Ghiorghieş nu ridicase glasul.

A doua zi, pe la acelaşi ceas de noapte — Sultana adusese de la Boura un calendar — veni răspunsul:

— Sîntem în cincisprezece august, Ghiorghieş...

— O mie opt sute optzeci, urmase orbul cu glas mort.

— Nu, Ghiorghieş, o mie nouă sute cinci.

— O mie opt sute optzeci, vibrase glasul ca de tunet, şi pumnul iar căzuse greu pe masa lungă şi pustie.

De-atunci intrase Curtea-Mare, cu Turnul şi aleea brazilor, ca într-o nemurire stranie în anul una mie opt sute optzeci, la care se oprise mintea rătăcită a lui Ghiorghieş.

Toate erau la fel. Cu ea orbul se arăta blînd, ca şi înainte, dar buzele Sultanei în fiecare noapte trebuiau să spuie luna, ziua şi acelaşi an, în timp ce lacrimi lungi îi lunecau pe galbenii obraji.

Şi tot nădăjduia Sultana, deşi plîngea trează pe pat, înnăbuşindu-şi glasul, cu pumnii peste ochi, că poate nu era decît o ciudăţenie amară a bietului infirm.

Astfel se apropiase ziua de întîi septembrie în acel an.

Şi-n noaptea dinspre-ntăi septembrie, la miezul nopţii, răsunaseră şi mai ciudate vorbe.

— Vine!

— Cine, Ghiorghieş?

— îl simţi?

— Pe cine?

Erau la masă. Singuri, faţă-n faţă, numai cu lumînările aprinse în trichel.

Se dilataseră enormi ochii lui Ghiorghieş, văzînd ceea ce văd halucinaţii. Se-ncovoiase peste masă, cu mînile crispate, urechea îndreptată înspre Vadul-Moişii, cu părul alb, cu barba albă, faţa rătăcită.

Nu mai recunoştea chipul lui Ghiorghieş. Părea un pustnic care iesă dintr-o peşteră, pe brînci, să prevestească lumii că s-apropie copitele bubuitoare ale celor patru călăreţi de-apocalips.

— Cine plînge?

— Nimeni, şoptiseră, albe, buzele Sultanei.

— Apropie-te. Sst!

Şi-n noapte, uneori scrîşnite, alteori gemute, la urechea ei, vorbele nebuniei răsunară, umplîndu-i sufletul de iarnă şi de viscol.

La miezul nopţii s-apropia de Vadul-Moişii ***Cel*** care furase ochii lui Ghiorghieş. Nu-l vedea nimeni fiindcă era negru ca şi noaptea. Venea la Vadul-Moişii casă-şi bată joc de Ghiorghieş. ***El*** îi furase ochii plini de stele, cerul, tainele, ştiinţa, ***El,*** Hoţul, Necuratul...

— ...îl auzi?

— ...Da, îl aud.

Curgeau şiroaie lacrimile pe faţa Sultanei.

Nu s-auzea altăceva decît bătăile a două inimi.

...Sultana să se urce-n Turn, ş-acolo să aştepte. Să stea la pîndă-n întuneric. La Vadul-Moişii rîde Hoţul ochilor lui Ghiorghieş...

— Ha-ha-ha!... auzi?

— Aud.

Şi auzise-ntr-adevăr, lugubru, bocetul huhurezului din parc.

...Sultana să aştepte cea dintăi lumină a zorilor. Să-ntindă prin lunetă mînile, să-şi ţie respiraţia şi să-l apuce-aşa...

Nu răsunase nici-un ţipăt, dar se făcuse şi mai alb chipul Sultanei simţind în jurul gîtului, o clipă, încleştarea degetelor nebuniei.

...Şi să-i strige:

— în numele Celui-de-Sus, dă îndărăt ochii lui Ghiorghieş. El îi aşteaptă.

...Şi dacă tot nu vrea să-i dea, să-L ţintuiască pînă ce răsare soarele, — fum şi cărbune să se facă ochii, dar şi Hoţul lor.

Sultana înclinase capul, şi plecase. îi atîrna în mînă cheia Turnului Milenei, atît de rece şi de grea, că parcă inima, nu cheia o avea în mînă.

O noapte-ntreagă, prăbuşită pe podele în afara uşei cu perdele lungi, plînsese, tremurase, ascultînd alături, în odăile în care pîn-atunci se deprinsese să numească fericită viaţa ei alăturea de orb, — gemetele, paşii şi tăcerile nebunului.

Se-napoiase-n zori.

Plînseseră-amîndoi, bătrîni şi deopotrivă de nenorociţi.

De-atunci, în fiecare an — o mie opt sute optzeci —, în zorii zilei de îhtăi septembrie, Sultana Bour şi cu Ghiorghieş la fel plînseseră.

în săptămîna petrecută alăturea de mama ei la Curtea-Mare, Milena, aplecată pe genunchii slabi ai muribundei, ca pe-o ***Evanghelie,*** aflase toată pătimirea de acolo.

Şi-acum venise rîndul fiicei care purta numele moartei şi inelul ei.

Obloanele veşnic închise păstrau în marea casă miros, umezeală şi-ntuneric de mausoleu gigant. Un bîzîit de muscă ar fi adus un cîntec de-mprimăvărare cufundatelor tăceri — dar muşte nu erau.

Strune plesneau în lemnul mobilelor vechi, gemeau parchetele înnăbuşit — şi-atît.

Vast, una după alta, patru încăperi se înşirau în aripa lui Ghiorghieş şi a Sultanei. Vreme de şaisprezece ani, Sultana locuise în întîia încăpere. Acolo o născuse pe Milena. De-atunci, acolo rămăsese pîn'la moarte.

Apoi venea sofrageria, apoi fostul ietac comun. In încăperea cea din fund, alăturată de terasa unde se oprea aleea brazilor, stătea nebunul. De-acolo s-auzeau, ca o cădere ritmică de picături într-un adînc de peşteră, bătăile pendulului. O candelă ardea acolo, o candelă-n odaia locuită de Milena. Şi între ele, peste trei monumentale praguri ale uşilor deschise, s-aşternea negrul parchet care-nlăuntrul casei continua aleea brazilor de-afară.

Iar pe păreţi, arse de-un întuneric veşnic, înaltele şi latele oglinzi cu licăriri de candelă sau jar —, ca bulinele de veghe în insula mortuară a lui Bocklin.

Din fund veneau chemările:

— Sultana!

Din fund, cînd miezul nopţii răsuna metalic ca un gong, în spaţiatele bătăi ale pendulului, porneau automat, cu ciocănit de cîrjă, paşii lui Ghiorghieş spre camera Sultanei. Şi parcă nu venea un om prin golul dintre ziduri şi oglinzi, ci strania păpuşă — păr alb, ciolane, ochi albaştri — a miezului de noapte, în mausoleul anului o mie opt sute optzeci.

*

întocmai ca şi mama ei in zilele-i din urmă, Milena-şi petrecea noaptea la gura sobei în fotoliul celei duse dintre vii.

Se desprindea din flăcări şi din jar un zvon de viată, o lumină zîmbitoare. Căldura-i rumenea obrajii, iar flăcările, uneori, aveau culoarea chipului cu păr şi ochi de aur din Poiana Arşiţelor.

Se deschidea în gura sobei un drum de evadare spre lumină.

Era în jurul ei ca un fum negru Curtea-Mare.

Ce se va întîmpla?

Ii era frig. Se strînse mai aproape-n gura sobei.

...Se va urca în Turn...

Şi fiecare gînd era o coasă-n întuneric.

...Se vor urca în Turn, va aştepta alăturea de tatăl ei să vie dimineaţa, şi...

I se zbătea pieptul de parc-atunci ar fi urcat în goana mare treptele Turnului Milenei. îşi încleştase mînile una în alta. Tîmplele reci, buzele albe şi uscate şi-o inimă care-i punea în piept căderi de brazi, sfărmînd-o subt necontenite prăbuşiri.

...Va spune, îi va spune, — putea-va oare să deschidă buzele uscate, în care ţipete pîndeau?

...Şi-i va spune:

„— Tată, eu sînt "Milena. Sîntem în anul o mie nouă sute zece...

— O mie opt sute optzeci."

Iar auzise glasul mort, fără de nici o inflecţiune, rostind cuvinte oarbe cum sînt cucuvaiele-n lumină. Din nou rămase cu fruntea căzută în lumina sobei. De-acolo numai îi venea un vînt de viaţă.

Cădea fruntea Milenei, iar se ridica, şi iar cădea.

Milă-i era de mama ei, milă de cel care-o credea Sultana, dar ea, Milena...

Era ca un izvor zidit.

O apăsau mormintele.

— Petru...

Ii murmură numele-n şoaptă şi zîmbi cu genele întredeschise. Dormise în Poiana Arşiţelor pe genunchii lui, fără de vis, adînc, — şi-acuma parcă şi Poiana şi chipul cel cu ochi de aur în vis erau.

Şi iarăşi gîndul izbucni în Turn, cu pumnii strînşi, ca să nu ţipe, nu ca să lovească.

„Tată, mama a murit. Eu sînt fiica ta, Milena. Eu te îngrijesc... Eu îl iubesc pe Petru şi-ţi cer binecuvîntarea. Noi vom trăi la Curtea-Mare, alăturea de tine, noi te vom îngriji aşa cum te-a îngrijit mama..."

Să se întîmple-n Turn singurul lucru care i-l cerea lui Dumnezeu — fierbinte, în genunchi — să fie iar lumină în mintea rătăcită, să înţeleagă tatăl ei că a murit Sultana, dar că alăturea de el nu-i un străin, nu-iun duşman, ci-i ea, copilul lui, Milena... să plîngă împreună, şi împreună să zîmbească.

— O mie opt sute optzeci.

Da! Se temea de tatăl ei.

Se ghemui în gura sobei.

Era în jurul ei ca un fum negru Curtea-Mare. Acolo toate răsăreau în spate, nu în faţă, în uşi sau în oglinzi, nu mai ştiai... Şi-şi aminti de noaptea cea dintâi, cînd îşi văzuse mama după lungă despărţire — ochii albaştri, răsăriţi în întuneric undeva: deasupra unui pragp'sau în oglindă? Ai ei? sau ai nebunului?

Erau icoane în odaia mamei ei, dar Dumnezeu era departe.

*

Trecu peste întâiul prag.

Lăsase cîrja. Era-mbrăcat în lungă redingotă neagră.

înainta în vîrfuri — pas încet, meditativ; sufla-rea-nnăbuşită, braţele-ntinse, halucinat ca somnambulii.

înainta cu ochii de azur arzînd în cufundatele orbite, orbi, dar nestinşi ca şi ai aştrilor căzuţi în noapte, dar rămaşi pe cer.

Mergea şi parc-ar fi plutit. In straiele cernite trupul nu se osebea de noapte; aşa că peste praguri, mult deasupra, sus, buclele albe, barba albă, în mersul plutitor, veneau fără de trup, lumină fumurie cum e a lunii printre nouri de furtună.

Intră neauzit — numai oglinzile-l văzură — în camera Milenei.

— Sultana!

Se ridică într-un cutremur, galbenă, cu pumnii zăvorîndu-şi gura.

Ii răsărise-n spate, fără să-l audă.

— Sultana!

Se înălţase glasul ca pentru poruncă.

Şi vorbele Milenei răsăriră dintre pumnii daţi în lături:

— Da, Ghiorghieş.

Din funduri, rar, pendulul începu să bată miezul nopţii.

Unul în faţa altuia, la gura sobei, ascultară cadenţatele bătăi.

— Sultana, în cîte avem astăzi?

— Intăi septembrie.

— O mie opt sute optzeci.

— Da, Ghiorghieş, o mie opt sute optzeci.

*

Ardeau pe masă, în trichelul aşezat între tacîmurile puse faţă-n faţă, trei luminări.

Trei flăcări galbene, galbeni obrajii luminaţi de ele.

Pe-un zid, umbra Milenei; umbra lui Ghiorghieş, pe celălalt, dar şi pe inima Milenei.

De jur în jurul mesei lungi, cu rotunjite colţuri, scaune cu spetează naltă. Doi oaspeţi, douăsprezece scaune. Şi tot atîta de tăcuţi ca şi cei zece oaspeţi de-ntuneric, de pe scaunele goale, ceilalţi doi, unul în faţa altuia şezînd.

— Sultana, tu mănînci?

— Da, Ghiorghieş.

Şi iarăşi, furculiţa goală se apleacă spre farfuria goală, dusă apoi la gura încleştată.

In faţa ei, orbul mînca.

Era spectral chipul învăluit în bucle albe, lungi, sălbăticite, cu barba amplu revărsată. Subt fruntea dreaptă, în orbitele adinei, săpate-n cearcăn vînăt, ochii aveau splendoarea cerului Mediteranei şi fixitatea celor zugrăviţi în monastiri, pe ziduri afumate de biserici, deschişi de-a pururea spre judecata cea de-apoi.

Milena nu-i putea privi fără să nu tresară şi să-şi plece ochii straniu oglindiţi de cei deschişi subt fruntea orbului.

Şi întîlnea, şi mai ciudate, mînile nebunului, mişcate cu solemnitate, galbene, uscate, aburite ca de-o spuză de argint, cu unghiile prea crescute, ca la morţi; părînd, cînd s-aşezau pe masă, cu degetele alipite, c-au răsărit atunci, slab luminate, din lunare depărtări, ca cele materializate în întunericul şedinţelor de spiritism; iar cînd porneau să facă o mişcare, spaimă-mprăş-

tiind în jurul lor, ca ale morților care s-ar deștepta în raclă.

Această noapte de întâi septembrie mai dinainte o trăise, de cînd i-o povestise mama ei.

— îl auzi?

— Da, îl aud.

Se apropia la Vadul-Moişii, negru, Cel care-i furase ochii.

Rîdea.

— Ha-ha-ha! îl auzi?

— Da, îl aud.

— Ia cheia, urcă-te în Turn şi stai la pîndă. Cînd se arată cea dintâi lumină, întinde mînile — ține-ți suflarea— prin lunetă, apucă-l, strînge-l, strigă: „în numele Celui-de-Sus, dă îndărăt ochii lui Ghiorghieş. El îi aşteaptă."

Dar în această noapte de întâi septembrie orbul tăcea în fața ei, gîndindu-se la ce?

Bătuse jumătatea dinspre unu. Apoi trecuse înc-o jumătate.

Se mistuiau, drepte-ntre ei, trei luminări cu flăcări galbene.

Nu mai sunau nici furculițele şi nici paharele.

Mînile orbului parcă-nghețaseră pe masă, cu unghiile prea crescute, cu degetele-alăturate. Şi uneori trei flăcări oglindite-n cele zece unghii de corn mort erau ca o privire-n pîndă îndreptată înspre inima Milenei. Se uita în altă parte.

Nu putea. Erau albaştri ochii orbului din fața ei, sticleau albaştri, ficşi în cearcănul orbitelor întunecate; şi-n veghea neagră de pe zece scaune pustii, şi în tăcerea încăperilor pline de noapte, de oglinzi şi uşi monumentale, ochii albaştri, orbi domneau ca aurora boreală deasupra nopților polare.

De ce-şi lăsase cîrja? De ce venise fără să-l audă în odaia mamei ei? De ce tăcea în noaptea de întâi septembrie?

Toate erau ca-n somn de boală.

Fum negru, Curtea-Mare-n jurul ei; ca o cădere ritmică de picături, bătăile pendulului; trei luminări, cu flăcări ascuțite, galbene, ca unghiile morților; ochii

albaştri, mînile încremenite — şi-o picătură rece de sudoare prelinsă de pe tîmplă pe obraji şi pe bărbie...

Tresări.

Pe mînă sau pe inimă căzuse-o picătură rece?

Parcă-l vedea prin sticlă aburită.

Era aproape sau departe? Ca munții ninşi, prin limpede văzduh de toamnă, părea aproape, dar era departe. Inima ei îl apropia şi-l depărta, bătînd ca în coşmar.

Nu s-auzea nimic.

Cădeau pe toate cele amorțiri lunare,

îi deveniseră înguste tîmplele şi dure, şi parc-avea Bprincene de metal masiv.

îşi clătină capul, trecîndu-şi mînile pe frunte.

Vroia să-l cheme.

— Ghiorghieş!

Şi nu-ndrăznea... Era poruncă de tăcere ca in biserici cind e veghe alături de un catafalc.

Dormea?

Murise?

Ochii deschişi, strălucitori şi fără viață: privirea minerală a orbitelor de idol în religiile cu întunecate superstiții. Obrazul neclintit, sculptat în ceară străvezie. Părul inert, sălbăticit parcă de creşterea supremă, cea din clipa morții, ca şi unghiile mînilor atît de rece nemişcate, c-acolo, sau pe piept încrucişate, tot la fel s-ar fi aşezat.

Se zvîrcoli flacăra unei luminări; mucul sfîrii, alunecară picături, albiră jos, în cercul de cristal, formînd cascade înghețate.

— Milena...

Cine vorbise?

Cine o numise?

Se deştepta din somn? Sau adormise??

în buzele nebunului, şi în cuvintele fără de intonație, numele ei era al unei moarte.

Cui vorbea?

— ...Milena, fata noastră, citi ani are?

— Auzi, Sultana?

Şoptiră stins buzele albe.

— Aud, Ghiorghieş.

— Răspunde.

— ...Şaisprezece ani.

Dar inima, obrajii, buzele, spinarea şi paloarea celei care răspunsese aveau vrîsta Sultanei.

— ...Şaisprezece ani. E tînără.

— E tînără.

— Şi cui seamănă?

— Auzi, Sultana?

— Aud, Ghiorghieş.

Îşi duse iar pumnii la gură. Ochii nebunului, albaştri, o-nvăluiau ca un îngheţ în jurul tîmplelor şi-n jurul inimii.

—Ţie, Ghiorghieş.

— Tatălui ei.

Să-i spuie:

„Tată, eu sînt fiica ta Milena. Mama a murit."

Să-i spuie?

Dacă şi-ar fi-ntîlnit obrazul în oglindă, cine-ar fi răsărit în ochii ei: Milena ori Sultana? Vorbele cui erau: ale Milenei sau ale Sultanei?

Şi gîndurile cui?

— Sultana, cum e părul fetei noastre?

— Negru.

— Şi ochii?

— Auzi, Sultana?

— Aud... Albaştri...

—Albaştri...

Bătu de două ori pendulul. Pluti în jurul lor vibraţia. Se stinse.

Bătrînul iar murise-n faţa ei.

Mortul cu ochi deschişi...

Cădea pe toate cele somn şi amorţire.

Bătăile pendulului.

Trei flăcări.

Zece unghii.

Ochi albaştri.

Noaptea de întăi septembrie.

...O apă neagră o ducea spre o prăpastie albastră.

Bătu pendulul de trei ori.

— Sultana, vine ceasul morţii...

Se înălţase şi mai drept.

— ...Vreau ochii mei...

îşi ridicase mînile într-o năprasnică vibraţie, mîni de profet afurisind dintr-un mormînt deschis de un cutremur de pămînt.

— ...Vreau să-mi văd cerul, vreau să-mi văd stelele, vreau să mor cu ochii deschişi...

Şi mînile se înălţau cu umbre mari pe ziduri, ca aleea brazilor.

— ...Dă-mi cerul meu, dă-mi stelele mele...

Cu cine vorbea?

Cine intrase în odaie, nevăzut?

— ...De ce mi le-ai luat?...

Cu mînile-şi acoperise faţa, împlîntîndu-şi unghiile ascuţite-n frunte.

— ...De ce mi le-ai luat?...

Şi capul i se clătina, şi buzele îi tremurau, buzele vinete; gemea-n vaietul orbului cu plete albe pustiul vînturilor uuind peste planete îngheţate.

Şi înviară iar în sufletul Milenei mînile slabe ale mamei ei, şi vorbele-ascultate cu capul pe genunchii ei, la gura sobei:

„Nu ştii ce singur şi nenorocit e tatăl tău! E orb şi e nebun... Ş-acuma cui îl las?"...

— ...De ce mi le-ai luat?

îşi auzi, straniu ca ale altcuiva, buzele ei vorbind:

— Lasă, Ghiorghieş, mergem în Turn...

Şi nu vroia să meargă-n Turn. Vroia să fugă, să-şi audă paşii pe pămînt, afară-n aer, să respire larg, să plîngă şi să strige-n gura mare: „Eu sînt Milena".

— ...Mergem amîndoi în Turn...

I se păru deodată că-i privită.

Nu, ascultată.

Se întorsese de profil capul bătrînului şi îi vedea ciudat urechea, gura neagră a urechii, îndreptată înspre ea, prin cele trei flăcări.

Tăcu.

Era atît de ostenită, ş-atît de tare inima-ibătea, că parcă-n fiecare clipă se trezea din alt coşmar, cutremurat săltată-n sus.

Se desfăcură-n lături braţele bătrînului. Mînile-i căzură pe genunchi.

îşi aplecase fruntea.

— Sînt bătrîn, Sultana, sînt bătrîn...

Oftă amar.

— Nu mai am putere... Picioarele mi-s slabe... S-a isprăvit...

Nu-i mai vedea nici mînile, nici ochii; numai fruntea înclinată, părul alb şi umerii căzuţi.

în faţa ei era un om bătrîn, bolnav, bătut de Dumnezeu, care nu mai avea pe lume decît pe cea care purtase un inel, acum trecut pe degetul Milenei.

— Mergem în Turn, Ghiorghieş.

Orbul se ridicase gemînd, cu fruntea înclinată. Făcu un pas. Se-mpiedică de scaun. îi auzi fruntea ciocnindu-se jos, pe podele.

Se repezi.

— Te-ai lovit, Ghiorghieş. îţi cuige sînge!

îl ajută să se ridice cu milă şi durere. Dîra de sînge de pe frunte îi luneca pe barba albă.

Era mai nalt decît Milena.

— Sultana, dă-mi mîna.

Fusese-n mînă sau în inimă o zmuncitură?

— Ia sfeşnicul!...

îl luă. '

— Hai.

«

...Fugea călare pe subt tei în floare, aplecată pe un alt obraz.

O mînă o trăgea-ndărăt.

— Dormi,'Sultana?

Era un tremur ca de friguri in trupul ei şi-n mîna încleştată de-a nebunului.

Şedeau în Turn, alături, pe aceeaşi bancă. în faţa lor, luneta: ţeava aplecată-n întuneric înspre Vadul-Moişii.

Cu ochi închişi sau ochi deschişi, totuna: noapte-năuntru şi-n afară.

O-ncolăcise noaptea ca un şarpe, privind-o fix cu-aceiaşi ochi albaştri, deschişi în ea şi în afara ei.

...Mergeau ţinîndu-se de mînă pe culmi, înspre Poiana Arşiţelor.

O mînă o trăgea-ndărăt.

— Dormi, Sultana?

Vibra acelaşi tremur în mîna care încleşta şi-n cea care era-ncleştată.

Inima nu-i bătea în şir. Stătea, deodată prăbuşită într-o apă adîncă, se cufunda, iar izbucnea în trombă.

Bătea în pieptul ei ca pumnul într-o poartă-nchisă. Stătea. Se năruia o poartă. Iar pornea, vulcanic.

Mîna cuprinsă-ntr-a nebunului înţepenise. Inelul lat al mamei ei intra adînc în carnea degetului.

Miros înecăcios de luminare stinsă.

Miros de şoarec şi guzgan.

Ţîşnea o umbră. iJmbra bătăii inimii?

Nu mai avea putere s-o cutremure scîrba de şoareci şi guzgani.

ii amorţiseră picioarele.

Tîmple de plumb, frunte de plumb, plumb pe grumaji, şi pe obraji, de-a lungul, dungă-ngheţată de sudoare.

...Poiana Arşiţelor.

„Tatăl nostru carele eşti în ceruri..."

O mînă o trăgea-ndărăt.

— Dormi, Sultana?

Erau în ea piele şi fulgere.

Pîcle fierbinţi, fulgere albe, lung întuneric, fulgere roşii, pîcle-ngheţate.

' — Dormi, Sultana?

Nu gind, mirare fără gînd: „Cine-i Milena?" Şi-un glas în ea răspunse fără timbru, mort, automat: „Milena-i fiica mea".

Şi-şi aminti înceţoşat şi tulbure că-i povestise fiica ei Milena că îl iubea pe Petru...

— Dormi, Sultana?

Bărbia îi cădea în piept.

Fulger în ochi.

Se prăvăleau păduri în tîmple.

Tresărea.

Dormea?

Unde era?

— Dormi, Sultana?

Petru... Petru... Petru... Un nume de cenuşă.

Nu mai era în suflet nici un ţipăt, nici un sunet, nici un glas.

— Dormi, Sultana?

Cine visa?

Vibra o strună la ureche, lung, subţire: ţiuuu, ţiuuu, ţiuuu...

Şi tîmplele-ncepură să răsune: zum... zum... zum...

Trupul era uşor, uşor ca pulberile care joacă-n lună.

Nimic nu mai era opac şi greu. Totul era uşor şi străveziu.

— Dormi, Sultana?

— Nu dorm.

Ca două clopote sunînd la mare depărtare.

Era un tremur de ţînţari deasupra unei ape: ţiii, ţiii, ţiii...

Şi ca-ntr-o răstignire, fruntea i se înclină, bărbia se lăsă în piept — c-o mînă pironită-ntr-a nebunului, cu alta-ntr-a mormîntului Sultanei.

*

Căzură lung din mîna nopţii şiragurile de mătănii ale clipelor cu ochi de cucuvaie.

îşi ridicase noaptea faţa înspre zările Văii Moldovei, ascultînd.

Fuseseră mări negre. în locul lor se limpeziră lacuri.

Se deschidea în fiecare clipă cîte-o fîntînă ţîşnitoare. Fîntîni albastre, safirii, pornite spre palori şi albe spume.

Ş-aveau să se deschidă-n clipe,-n faţa zorilor, fîntînele de foc şi de azur.

Abea zîmbea, ca după plîns şi boală, obrazul palid al Milenei, cu ochii prinşi în cearcăn vînăt — dar zîmbea.

Se-nălbăstrea cuprinsul Turnului. Cu greu se despărţea noaptea de Boura, dar Turnul, Turnul Milenei...

Milena...

Se deştepta numele ei clntînd în cuib de dimineaţă.

Petru o aştepta jos lîngă Turn, la marginea prăpastiei.

întăi septembrie, ziua logodnei...

— Sultana, se luminează?

— ...Nu, Ghiorghieş.

Şi o cuprinse mila pentru bietul orb. Lumină pentru ea, acelaşi întuneric pentru el. O noapte-ntreagă petrecută lîngă el, alături, ca doi cerşetori. Lumină pentru ea, acelaşi întuneric pentru el.

Petru o aştepta jos lîngă Turn.

Se pregătea o zi cu soare pe văile Moldovei.

Cînd împlinise şaisprezece ani, tot prin lunetă i se arătase, tot din Turn, la Vadul-Moişii, un chip cu păr şi ochi de aur, peste o coamă neagră. Ş-acum, descăiecat, o aştepta jos lîngă Turn, să plece mînă-n mînă înspre munţi, înspre Poiana Arşiţelor.

Era atîta bunătate în lumina care începea pe văile Moldovei, că parcă o Madonă înspre Turn îşi îndreptase faţa, semn făcînd Milenei.

— Sultana, se luminează?

— Da, Ghiorghieş, începe.

— Hai!

îi răsări apa Moldovei în argint la Vadul-Moişii prin zăbrelele de colb ale lunetei.

— Uită-te. Pîndeşte-1, Sultana.

Dar ea vedea în apa pregătită pentru soare acelaşi chip cu păr şi ochi de aur.

— îl vezi, Sultana?

O clipă, două, trei. Porneau avînturi în lumină şi în inimă. Să-i spuie:

„Tată, eu sînt fiica ta Milena..."

O clipă, două, trei.

— în numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii ... e

Trecu un fulger pe Valea Moldovei.

Căzu o ceaţă pe Valea Moldovei.

— în numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii mei. Eu te-aşteptam la Vadul-Moişii, şi Tu erai în casa mea. în numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii mei...

Seînsîngeră Valea Moldovei; apoi se stinse-n ochiii care, de acum, deschişi numai subt fruntea sfinte

Alexandra, în veci aveau să vadă pe acelaşi sfînt cu lancea împlîntată în balaur.

— Tu ai ucis-o pe Sultana. Tu i-ai furat inelul. Tu mi-ai furat cerul şi stelele. **In** numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii mei...

Se scutură ca un frunziş o viaţă-n mînile nebunului în zi de-ntăi septembrie al anului o mie opt sute optzeci.

Trupul căzu, cu el tîrînd şi mînile-ncleştate-n jurul gîtului.

Din buza ruptă sîngele-i curgea pe barbă, înroşind-o, picurînd şi chipul celei moarte.

— **In** numele Celui-de-Sus, dă-mi ochii mei... Dă-mi ochii mei, dă-mi ochii mei...

Parcă urla în Turn, înnebunit, Miezul de Noapte-al zilei de întăi septembrie din anul una mie opt sute optzeci.

*

Posomorita Boură era încă în noapte.

Munţii opriţi pe praguri de altar păreau c-aşteaptă clopotele învierii, s-apară cu lumini, cîntînd deasupra lumii.

Sculată de semnalul de alarmă dat de paznicul de noapte, de-a valma, ţigănimea din chilii venea cu facle, felinare, ciomege şi topoare înspre Curtea-Mare.

în frunte, Petru. El singur auzise urletele Turnului. Bătuse-n uşi. Totul era închis şi ferecat. La o fereastră, printre gratii, Tudora îl privise ca o buhnă, fără să-i răspundă, făcîndu-i semn să plece.

In goană se dusese, în goană se-ntorcea, cu Boura în urmă.

în faţa Curţei-Mari, mulţimea se opri nehotărîtă, împrejmuită de copacii parcului. Desprins din ea, cu pelerina fluturînd pe umeri, cu felinarul într-o mînă şi cu toporul în cealaltă, Petru sfarmă întîia uşă, cea dindos.

Ţiganii îşi făcură cruce.

Nu-l mai văzură.

Aşteptară, strînşi unii în alţii.

Desculţi, prin uşa spartă, Badea şi Frăsina năvăliră înspre ţigănime.

Tudora se-nchisese în odaia ei, pîndind din întuneric, printre gratii.

Urla Turnul Milenei peste faclele şi felinarele aprinse.

— Dă-mi ochii mei...

Mulţimea îngheţase.

Şi deodată s-auziră, apropiindu-se dinspre chilii, paşi apăsaţi şi lovituri de cîrjă.

Venea Dudoaia. **In** faţa ei Miuţa, cu un felinar.

Se clătinară ca bătuţi de vînt ţiganii, dîndu-se într-o parte din calea Dudoaiei. Dar ea venea spre ei, cu gheare subt sprincenele-ncruntate.

Alţi paşi se auziră dinlăuntrul Curţei-Mari, paşi grei.

In pragul uşei sparte, în lumina faclelor şi-a felinarelor, Petru apăru, ducînd pe braţe un trup acoperit cu pelerina.

— A ucis-o...

Ştiură toţi cine-i subt pelerină — creangă de piersic înflorit, ruptă pe veci din primăveri — şi toţi îşi aplecară capetele, fără murmur.

Petru se-ndepărtă în noapte.

Făcu ocolul Turnului.

înainta obrazul alb, cu ochi şi păr de aur, de-a dreptul spre prăpastie, ca un arhanghel aducînd pe braţe marile-i aripi arse.

Trecu o şoaptă îndîrjită; apoi se auziră bocete şi glasuri aspre blestemînd.

Şi toată ţigănimea se prăvăli spre Curtea-Mare. Intrară val, prin uşa spartă, cutremurînd subt paşii lor parchetele, călăuziţi de Badea.

Şi se opriră, c-un fior. Pe coridorul dinspre Turn venea strigoiul Curţei-Mari. Cu buzele în sînge, ochi rătăciţi, barba vîlvoi, părul vîlvoi, urlînd:

— Dă-mi ochii mei...

înainta strigoiul prin veşnica lui noapte, mereu cerşind lumina lui.

Înghesuiți unul în altul, țiganii îl vedeau venind asupra lor, cu urletul pe buzele însîngerate — şi pas cu pas se retrăgeau.

Se apropiau de uşă, de-a-ndăratelea, cu ochii țintă-n ochii lui.

Cu brațele întinse, orbul înainta, şi faclele şi felinarele stîrneau umbre neliniştite pe-ntunecatul coridor care ducea spre Turn.

— Ucideți-l! I-a supt sîngele.

Sparți de glasul răguşit, se despicară-n două.

In dosul lor, pe prag, era Dudoaia cu cîrja ridicată. Gîfîia.

— Ucideți-l! Nu mai are putere. A cîntat un cocoş...

Inaintînd prin țigănimea care se ferea de paşii ei şi de-ai strigoiului, veacul Dudoaiei, înălțat, lovi cu cîrja drept în fruntea orbului.

Şi-n timp ce răsunau pe-ntunecatul coridor ciomege şi topoare hăcuind acelaşi gemăt prăbuşit:

— Dă-mi ochii mei...

...Dudoaia, cu o faclă-n mînă, făcu din Curtea-Mare rug.

Se înroşiră munții de zvîcnirea marei pălălăi.

Ardea Turnul Milenei, Curtea-Mare şi aleea brazilor.

Şi la lumina focului, crezînd că-s zorii Bourei, nu unul, zeci, cîntară lung cocoşii.

...Priviseră de pe Ceahlău un răsărit de soare, după o noapte îngheţat albastră, petrecută lîngă foc. Din preistoricele oceane ale cetii care-nvăluia ţara Moldovei, se avîntase continentul de mărgean în flăcări al astrului apocaliptic pe Ceahlău. Ca turmele de dinosauri, din ceaţă munţii răsăriseră.

Dintr-un „His Maşter's Voice" un cor de negri-ntîmpinase soarele; şi tinerii dansaseră un charleston.

Apoi plecaseră cu călăuzele în frunte. Mergeau spre Schitul Toacelor, unde luaseră-ntîlnire cu „bătrlnii", pe culmile barbare ale munţilor din jurul Bourei.

Avea fetiţa ochii albaştri — de moda veche —, obraji rotunzi, pecetluiţi de frăgezimea vrîstei, şi dinţi pentru zîmbirea clară; dar părul, băieţeşte retezat, pierdut la tîmple, tăiat în geometric unghi la ceafă, rochiţa scurtă ca de balerină, ciorapii scoţieni, pantofii cu călcîie plate, mişcările sportive, de un androginism american, şi creionaşul roş, mereu adus la gură, ca o reminiscenţă — colorantă numai — a roşiilor acadele iubite-n alte vremi de fetele de vrîsta ei — vesteau pe o contimporană a lui Paul Morand.

Tovarăşii, patru la număr, erau de vrîsta ei pupină. Poate studenţi, poate liceeni. Beretă-bască, ochelari rotunzi cu ramele de corn, versiune-americană, dublă, a monoclului, pulovere, largi pantaloni prinşi subt

genunchi, bufant şi clăpăug, bocanci cochet robuşti. Pas ferm, privire agresivă, sportivitate şi în inimă.

Şi cînd tăceau, buzele lor aveau accent britanic.

Intrară în Poiana Arşiţelor.

Făcură din poiană templu zeului „His Master's Voice". Ii revăzu Ceahlăul înălţat la proră, care plutea cu flota de azur a Munţilor Carpaţi — dansînd un charleston.

Plecară.

Mureau pădurile, acoperind munţii din jurul Bourei de agonia lor.

Vibra un răcnet spart în fiecare trunchi, scrîşneau străfundele pîrîituri, apoi un bubuit, rostogolit în tobe de ecouri, vestea căderea bradului tăiat.

Era albă de scînduri Boura, teanc lîngă teanc, grămezi alături de grămezi.

Boii trăgeau spre cherestele trunchiuri titanice.

Porneau la vale vagonete încărcate, şiruri lungi pe şinele huruitoare, de scînduri albe ca sicriile neîmbrăcate.

Ieşea fum negru. Duduiau maşinele, cutremurînd pămîntul.

— Hăă-uup... Hăă-uup... se opinteau ţăranii să urnească brazii retezaţi.

In marea vălmăşeală şi înfrigurare industrială, paşnici erau doar ochii boilor.

Nu se mai auzea glasul Durlaiei şi-al Căpriţei. Cîntau mai tare dinţatele arcuşuri ale fierestraielor şi ale beschiilor, intrînd în lemnul brazilor.

Tăiaţi copacii parcului, demult, şi prefăcuţi în scaune, dulapuri, mese şi podele, prin casele oraşelor din văi.

Din toate părţile, de pe toţi munţii, veneau pădurile pe brînci, tîrîndu-se în urma boilor, la abatorul lor.

In fund, spre zările Moldovei, ca o măsea de mastodont, neagră, sfărmată, rămăşiţa Turnului Milenei, şi alături, o antenă pentru radio.

Trecură şi prin Boura. Ajunseră la Schitul Toacelor. Trei automobile aşteptau la poartă. Mai la o parte, jos, pleduri întinse, coji pe iarbă, tinichele de conserve, boţuri de hîrtie cernită, sticle răsturnate, foc spuzit, cofe cu apă.

Serveau fraţi tineri de la Schit, cu genele plecate.

Şi-un alt „His Master's Voice" al „bătrînilor" acompania digestiile, ventriloc, cu glasul lui Caruso, lui Şaliapin şi-al lui Fletta.

După o scurtă luptă, biruiră tinerii, căci răsună „His Master's Voice"-ul lor, pentru desăvîrşirea performanţei; plecaseră de la Durau după un charleston; dansaseră pe culmea fiecărui munte; ş-abea ajunşi la Schitul Toacelor, tot charleston jucau, încununînd cu charleston lanţul Carpaţilor.

Bătuse toaca de vecerne.

Intrară-n Schit, să-l viziteze.

Era-nceputul lui septembrie. Văzură tot în cinci minute, cronometric măsurate. De-afară, trei claxoane anunţau plecarea.

La poartă se opriră. Unde era portarul?

Stătea acolo lîngă poartă, jos pe pămînt, spinarea rezemîndu-şi-o de zidul vechi, primind în faţă raza aurie a soarelui de toamnă, un fel de cerşetor călugăr. Cap de paiaţă cu ţep sur, giubea sărăcăcioasă, curmei de cînepă. Scobea c-o daltă într-o rădăcină.

Il priviră.

Nu-i văzu. Era împrejmuit de visul lui.

Se auzi deasupra goarna unui cîrd de păsări călătoare.

Se zbuciumară braţele călugărului cerşetor ca aripele păsărilor mari.

— A-ga, a-ga, a-ga...

In mina oprită în aer fetiţa cu ochi albaştri strecură o hîrtie de douăzeci de lei.

Ochii se întîlniră.

Şi se acoperi de-un zîmbet dulce şi sfîşietor faţa scobită a călugărului.

- A a ! Aa!

Ii înapoie hîrtia, dîndu-i şi rădăcina pe care o sculptase, cu o mişcare-atît de blîndă, încît fetiţa cu ochi albaştri îi zîmbi.

Poarta era deschisă. Plecară.

Rămase Coca Bîca singur în fața cerului de toamnă, cu brațele căzute pe genunchi şi capul înclinat pe-o parte, ca o statuie chinuită a melancoliei, aşezată de Dumnezeu peste mormintele întregului neam Bour.

Marelui, lucidului şi solitarului meu prieten, domnul G. Ibrăileanu, omagiul acestei răzvrătiri.

IONEL TEODOREANV

PARTEA INTJÍIA
ANDI

Nervii fermentau mai demult, oțetind tăcerile din compartimentul ocupat de familia Iustin Danielescu, dar abea în gara Iaşi se afirmară urzicători ca şi tremurai burniței de toamnă rece, vizibil numai în dreptul becurilor electrice din fața gării. Ochelarii cu rame de aur ai doamnei Danielescu nu erau nici în tocul lor din sacoşă, nici în şanțurile fondante ale canapelei ceferiste, nici pe nas. li găsi Luchi — cu un zîmbet înregistrat tocmai de cine n-ar fi trebuit nici să-1 zărească — sparți, după ce mama lui, într-un moment de nestăpînită exasperare, zvîrli pe asfaltul peronului numărul cu foi lucioase din ***Illustration,*** cetit în tren, şi-n care-şi lăsase ochelarii destinați numai lecturei, aşa cum îi uita şi la şcoală în catalog: doamna Danielescu era profesoară de higiena.

Trăsuri, de loc.

— Ioc! constată Luchi, cu gîndul mai cu seamă la nevoia imperioasă de tutun şi la vidul buzunarelor.

— Stil Agapia-maidan! înfieră Duduia sarcastic locuțiunea lui Luchi.

O clipă, Luchi şovăi: sperase, prin absurd, împrumutul salvator de la Duduia, căci Andi îi dăduse cu două zile înainte de plecare tot ce mai avea. Dar imediat îşi aminti că Duduia nu împrumută: „din principiu", ci-că! Ca şi cum zgîrcenia ar fi, pentru Duduia, un principiu. Şi replica sună:

— Lasă, păpuşică, mîne mergem la cîntar!

Duduia se îngrăşase. Nu mai încăpea în rochiile purtate la începutul verii.

— **Iţi** interzic să mai vorbeşti cu mine, idiotule! Du-ţi idioţia ta la cîntar.

— Stil Agapia-palace!

— Ah, vă rog, nu mai începeţi! interveni doamna Danielescu.

Şi către Luchi: Tu să taci, viperă!

Cu tot amendamentul „tu să taci" şi invectiva satisfăcătoare „viperă", acel „vă rog, nu mai începeţi", plural de la subiect pînă la predicat, plural compus din Duduia, domnişoară de optsprezece ani, studentă, şi Luchi, licean de şaptesprezece ani, mucos, o mortifică pe Duduia. Sîngerară rănile proaspete. Nările-i vibrară. Cu coada ochiului privi spre Andi: ***„Poseur!"*** El nu se îngrăşase la Agapia, cu toate că nu făcuse cură de slăbit. Şi sentinţa „infectei englezoaice cu păr roş" îi sună parcă păstrată în bătăile inimii, aşa cum o surprinsese noaptea la Agapia, cu necuviinciosul ei accent britanic în mirosul brazilor autohtoni:

— Aoh! Dudui e frumos... dac vreţ; Andi e **fin,** aoh, alta rasa...

Privirile Duduiei vitriolară profilul dulce de subt pălăria cenuşie cu boruri mici, plecate. Plecat şi capul, plecate şi genele. Şi Duduia, şi doamna Danielescu, şi Luchi suportau umezeala şi frigul nopţii de toamnă cu viguroasa vitalitate a legumelor. Dar silueta lui Andi avea linia înclinării graţioase şi triste pe care-o au cocorii zgribuliţi într-un picior, cu ciocui subt aripă, cînd sînt ţintuiţi pe pămîntul ţinuturilor reci, de toamne timpurii. Tăcea, cum tăcuse de la Paşcani pînă la Iaşi, — distrat? absorbit? distant? „Infect, articula în gînd Duduia. Parcă vine de la Nisa, nu de la Agapia cu noi."

In faţa gării, în loc de trăsuri, un vid ieşan: era sîmbătă. Oraşul întreg de altfel, cu luminile şi clădirile lui, la acea oră vînătă de toamnă, părea un loc viran acoperit, în loc de coji, galoşi şi tinichele, cu stele şi case lepădate la gunoi.

Doamna Beatrice Danielescu era preşedinta unei importante societăţi de binefacere, în care calitate putea să dispuie după bunul plac de automobilul societăţii; dar domnul Justin Danielescu, adversar şi denunţător proverbial al tuturor abuzurilor atît în Parlament, cît şi prin presă, nu înţelegea să se folosească în văzul călătorilor şi al personalului ceferist, el şi copiii preşedintei, de vehiculul hărăzit exclusiv personalului superior al societăţii, în exerciţiul funcţiunii.

— Luchi, unde-i tata?

— Predică.

O palmă răsună mat pe obrazul zîmbitor şi prea colorat ca o palmă — cu mănuşi de piele — să lase urme.

„Palmă morală, reflectă Luchi. Mama ştie numai să pişte."

— Marş după trăsură ! Ai dat telegrama?

Luchi porni în goană, făcîndu-se că n-aude întrebarea.

Deşi călătorea oarecum incognito, barba de aur cu fire albe a domnului Danielescu fusese recunoscută la coborîrea din tren de mai multe persoane care nu se mulţumiră numai să salute pe „domnul profesor", ci se grăbiră să-l întîmpine, circumscriindu-l în grupul acela special care caracterizează apariţia în societate a oamenilor iluştri, dîndu-le acestora semnificaţie de fîntînă publică şi celor din jurul lor atitudini hipnotizate de cofe şi căldări adunate la hazna.

După un sfert de oră — calculat de secundarul nervilor doamnei Danielescu—Luchi sosi vesel, fredonînd, cu două trăsuri scoase parcă delaolaltă cu birjari şi cai dintr-o hală cu vechituri şi vietăţi împăiate.

Intr-una se urcă părinţii şi Duduia, care-şi repartiză posesiv cele şaizeci şi opt de kilograme în floare pe cîte-un genunchi al fiecărui părinte.

— Şi Andi unde stă? întrebă autoritar doamna Danielescu, gata să „răpeadă" pe cineva.

— Eu merg pe jos.

O! dorea din tot sufletul să rămîie numai cu nervii impersonali ai nopţii de toamnă; să fie orfan, nu

mult, de la gară pînă acasă. Să ajungă ud de ploaie, dar nu cu acea senzație de matasă zburlită de gheare de pisică, pe care i-o va lăsa tăcerea în patru din trăsură.

Aşezîndu-se pe scăunaş, simți ostilitatea cotului Duduiei, aşezată prin ucaz matern alăturea de el. Şi totuşi, gestul de autoritară duioşie al mamei lui, care-i acoperi picioarele proiectate lateral în bătaia ploii, cu pelerina ei, îl făcu să regrete... Ce? Nu-i plăcea nici să-şi mărturisească sieşi, şi chiar în clipele de renegare a gîndului iconoclast, că se simțea din nou intoxicat de viața de familie.

— Ce face Luchi? Unde-i Luchi?

— Vinee! vine şi ordonanța cu furgonul de bagaje! izbucni din urmă glasul jovial, recapitulind doamnei Danielescu zîmbetul care comentase ireverențios dezastrul ochelarilor şi răspunsul „Predică", iar Duduiei, aluzia la îngrăşare.

Pe capra „furgonului de bagaje", întors cu fața la avutul familiei, conform prescripțiilor, cu un picior pe coşul cu dulceți în care, asasinate, două gavanoase cu dulceață de zmeură sângerau cleios, Luchi se uita cu jind la ceața tabagică a crîşmelor prin fața cărora trecea.

— Ia ascultă, amice, n-ai cîțiva lei mărunți, să-mi împrumuți pînă acasă?

Cu banii împrumutați de la birjar îşi cumpără un pachet de țigarete „Funcționar" — ***Cordon bleu,*** cum le numea Luchi —, oferi şi birjarului o țigară, şi în sîîrşit, cu gura şi nările pline de asprul şi delicios puturosul fum — echivalent tabagic al brînzeturilor fermentate —**, medita** la „ce se va întîmpla" , considerînd problema numai din punct de vedere practic. Catastrofa era iminentă şi de neînlăturat. Fusese însărcinat de mama lui, la Agapia, să plece cu bicicleta la Tîrgul-Neamț şi să dea telegrama prin care familia îşi anunța sosirea acasă mamitei: mama doamnei Danielescu. Cu banii telegramei, adunați cu cei luați de la Andi, Luchi îşi plătise datoriile făcute la crîşmă şi la sora Aglaia. „Sărac, dar demn" —asta era deviza lui Luchi.

Sora Aglaia...

I se lărgiră nările ca la mînji cînd vîntul le aduce miros de iarbă crudă.

„Tii, mare paciavură!"

Crețuri de rîs îi fugiră din ochi de-a lungul obrajilor; şi uitînd complect viitorul spre care îl duceau roțile trăsurii, muşcă din amintirea ca pierisca a sorei Aglaia.

între timp, trăsura ajunse la poarta casei părinteşti.

Mai demult doamna Danielescu bănuia că nu-i lucru curat cu recipisa telegramei, pe care Luchi pretinsese c-o pierduse la întoarcerea de la Neamț. I-ar fi luat-o vîntul! Hm!

— Ce-ai făcut, ticăloşiile? N-ai dat-o!

— Nu.

— Unde-i depeşa?

— în buzunar.

întinse manuscrisul telegramei spre a înlătura îndoiala doamnei Danielescu.

— Şi banii?...

— Aveam datorii...

Răsună o palmă „morală". Luchi clipi umed: oricum, în fața birjarilor!

Drama era generală şi devenea complexă. Căruța cu lăzile, pornită de la Agapia de cu noapte, nu sosise. Asta însemna că moş Darîngă se îmbătase şi că lăzile ori erau furate, ori înecate în Moldova umflată de ploi, „cu ticălosul de moşneag cu tot".

Casa, cu toate ferestrele astupate cu hîrtie albastră prinsă cu piuneze, nu arăta nici un semn de viață. Mamita era cam surdă. La servitori, în schimb, o iluminație de Zece mai. Dar acasă nu era decît Lina, care împreună cu un fruntaş de roşiori, îmbrăcată cu rochia de catifea violetă a Duduiei, la lumina becului de-o sută de lumini, luat din biroul domnului Danielescu, bea vin — furat desigur din pivniță — în paharele de cristal destinate numai musafirilor: descuiase aşadar şi bufetul!

Umbreluța doamnei Danielescu se frînse de spinarea Linei; Duduia tresări, căci spinarea Linei însemna rochia ei de catifea violetă.

I

„Phii, nostimă-i Lina!" constată Luchi de la fereastra bucătăriei, privind trupul servitoarei, care dilata triumfa], la şoduri, pîntece şi sîni, rochia colantă a Duduiei.

Andi intră în odaia lui, după o absenţă de două luni, ca într-o odaie de hotel, tîrindu-şi geamandanul plin de scrisorile nedesfăcute de la Magda Boldur; îl lăsă lîngă prag, încuie uşa, şi fără să mai aprindă lampa se aşeză pe marginea patului — somiera scîrţîi — şi rămase aşa, cu braţele pe genunchi, cu pardesiul pe el.

Schimbi de hotel, dar de casă părintească...

O muscă bîzîi metalic în cana de apă goală. Streşinele ţîriiau apos, dînd frigului din casă accent de ploaie ascultată în oraşe necunoscute.

Apoi, de alături, din odaia lui Luchi, unde după vioiciunea mişcărilor se simţea că lumina-i aprinsă, porni un şuier argintiu, pe melodia ***Hai, leliţo,-n deal la vie,*** Luchi se dezbrăca. Luchi avea şaptesprezece ani, dar zgomotele din odaia lui aveau paisprezece ani. Cădeau zgomotele ca nucile din nucii scuturaţi, începînd cu pocnetul ghetelor descălţate violent, şi-atîta zarvă şi bocăneală răsuna în încăperea de alături, că parcă Luchi nu era învestmîntat şi cu tăcerea ştofei şi a pînzei, ci numai cu ghete din cap pînă-n picioare.

*

Odaia lui Andi, ca o amplificare a urechii lui, pîndi, cu mişcarea convulsivă a urechilor de iepure, în care-s şi bătăile inimii.

Din copilărie, Andi fusese osîndit să supravieţuiască noaptea întregii case, devenind spionul odăilor, de-alături tocmai în clipa de perfectă intimitate şi abject adevăr a zgomotelor, vorbelor şi tăcerilor din preajma somnului.

Dormise dintîi în ietacul părintesc, trecînd din leagăn într-un pătuc aşezat la picioarele celor două paturi de nuc ale părinţilor, pînă la vîrsta de patru ani, adică pînă cînd venise pe lume Duduia.

Spaima apăruse într-o noapte a ultimului an petrecut în dormitorul părintesc. Asupra nopţii, mama lui îi spunea o poveste scurtă, îl înfăşa în oghial, şi-n clipa cînd îl vedea cu ochii închişi, anunţa cu glas tare pe domnul Danielescu, rămas în biurou:

— Andi a adormit.

Andi nu dormea. Dar pe-atunci ceea ce se petrecea în mintea lui era cu totul neatîrnat de ceea ce se întîmpla în jurul lui. Îşi spunea singur, în gînd, poveşti, nu cu vorbe, ci de-a dreptul cu icoane: ***vedea*** cu ochii închişi poveştile născocite de mintea lui. Şi cînd din mintea lui începeau să răsară, ca dintr-o casă părăsită, icoane prea fioroase, o formulă magică mistuia totul: „Asta a spus-o Zmeul". Adică tot ce se întîmplase subt pleoapele lui în acea viaţă tainică de oglindă a minţii nu era în el ***aievea;*** dar în schimb ***era*** un Zmeu care-i şoptea la ureche poveşti înfricoşătoare. Şi cînd Ani rostea formula „Asta a spus-o Zmeul", Zmeul pleca de la urechea lui, şi-n el nu mai era decît somnul.

Dar într-o noapte de furtună cu fulgere care zburau imens, iute şi alb prin sufletul mic cu poveşti, Andi auzise zgomote ***străine*** în ietacul părintesc: un fel de lătrat scurt şi-nvălmăşit, gemete gîfîite şi parcă şi-un fel de grohăit. Ochii lui Andi se deschiseră cu fulgerile din poveşti asupra ietacului părintesc, şi văzuse pe tatăl lui omorînd-o pe mama lui. El lătra, el grohăia şi parcă mînca din mama lui cu scurmături înverşunate de mistreţ.

La aceeaşi vîrstă, dacă s-ar fi întîmplat să vadă acelaşi spectacol Luchi, ar fi umplut casa de urlete.

Dar Andi, scuturat de friguri, cu dinţii strînşi, nu ţipase. Rostise din nou formula magică: „Asta a spus-o Zmeul". Şi-ntr-adevăr, nu mult după aceea, auzise glasul mamei lui — vra să zicăn-o mîncase—: „Trece-mi un pahar cu apă."

Şi nici atunci Andi nu voise să vadă născîndul semn de întrebare de după: „Asta a spus-o Zmeul". Apoi pătucul lui fusese mutat în odaia de alături; în fostul lui leagăn din ietacul părintesc venise scîncetul şi stridenţa de scripcă dezacordată a Duduiei. Şi ani de-a rîndul copilul cu insomnii din odaia de alături şoptise în miez de noapte: „Asta a spus-o Zmeul", deşi nici în poveşti nu mai crede, şi nici în Moş Crăciun.

Dar magica formulă a copilăriei, şoptită cu acelaşi fanatism, nu mai tăgăduia ceea ce se-ntîmpla aievea în ietacul părintesc, ci judecăţile, de pe atunci lucide, care se formau în mintea de copil.

La şcoala primară aflase din gura dascălului că tatăl lui eun „Apostol al neamului". Pe stradă, cînd trecea de mînă cu tatăl lui, zeci de pălării se plecau adînc. La un Zece mai, din rîndurile şcolarilor îl ascultase pe tatăl lui vorbind în Piaţa Unirii de pe soclul statuiei lui Cuza-vodă. Se acoperise piaţa de un zbor de aplauze, ca şi cum vorbele oratorului ar fi prefăcut mînile mulţimei în aripi; iar uralele dădeau văzduhului un vîjîit de fluviu. Mitropolitul Moldovei sărutase obrajii capului de zeu cu păr de aur care în gloria soarelui de primăvară vorbise oamenilor.

Aşa era tot ce se întîmpla ***ziua.*** Din toate părţile numai stimă, laudă şi veneraţie pentru tatăl lui. Chiar şi sufletul ***diurn*** al copilului împărtăşea atitudinea celorlalţi; îl admira şi Andi pe tatăl lui, din gura căruia aflase „Povestea Neamului". Căci domnul Iustin Danielescu era adversarul poveştilor cu feţi-frumoşi şi cosinzene, care dau copiilor „o bolnăvicioasă nostalgie a irealului, distrugătoare a energiei sociale".

De îndată ce Andi intrase la şcoala primară, domnul Danielescu începuse să schiţeze verbal, pentru folosinţa delfinului său, o „poveste a Neamului", care apoi devenise volumul cu acelaşi nume, vîndut în mii de exemplare, mai întîi în „Biblioteca Minerva", apoi în „Biblioteca pentru toţi". Scopul acestui grup de „poveşti reale" era să dezvolte în copii, adică în „tinerele vlăstare ale neamului", interesul pentru istoria naţională şi sentimentul mîndriei de-a face parte dintr-un „neam de eroi", de unde necesara emulaţiune.

Dar venea noaptea.

Nu ziua, noaptea Andi aflase printre altele fragmente din povestea neamului în faza ei actuală: amănunte intime şi picante despre capii ţării, despre mitropoliţi, miniştri şi înalţii dregători'.

Din acea epocă începuse Andi să aibă uneori un surîs ciudat în colţul gurei. Zîmbet „de femeie care minte", îl definise mai tîrziu o prietenă de-a lui Andi.

Era ceva tulbure, echivoc în acest surîs care dădea o aplecare ruşinată pleoapelor pe o privire nesigură şi piezişă, în timp ce colţul drept al gurei se insinua ascuţit în lături, schimbînd întreaga expresie a obrazului. Surisul acesta nu era un semn de veselie, provocat de ceva exterior: apărea, în dezacord cu ***seriozitatea clipei,*** izolîndu-1 pe Andi de o atmosferă generală, şi prin aceasta surîsul apărea ca o contrazicere jignitcare. Mai tîrziu cunoscuse oameni — mai ales femei — care nu-1 puteau suferi, din pricina surîsului involuntar care nu era nici ironie, nici sarcasm, nici dispreţ, cum socoteau unii.

La treisprezece ani, doamna Danielescu îi propusese o odaie numai pentru el, odaie de băiat mare, mai îndepărtată de ietacul părintesc, urmînd ca în vechea odaie să locuiască Duduia.

Să afle şi Duduia? Nu! Se împotrivise, cu o dulceaţă la care mama lui nu putea rezista. Şi tot el continuase să fie sacul de rufe negre al istoriei contemporane a neamului, precum şi al ietacului părintesc.

Apoi, văduvă, venise mamita să locuiască în casa ginerelui. Şi Andi devenise vecinul acestei odăi. Şerban Lateş, tatăl doamnei Danielescu, fusese avocat celebru al Baroului ieşan. Cîştiga „tot ce vroia". In schimb, pînă în clipa morţii îşi pierduse nopţile la joc de cărţi, cu sticlele de şampanie şi ceştile de cafea neagră pe masa verde. De la el, se vede, moştenise doamna Danielescu acea crispare a degetelor şi-acele gesturi violente, rapace, care dădeau mînilorvei o fizionomie şi un ritm caracteristic mai ales mînilor blestemate să ardă pe rugul cartofor al meselor verzi.

Doamna Danielescu se aştepta să moştenească la moartea tatălui ei o avere importantă. O moştenise numai pe mamita, văduvă cu casa, via şi trăsura vîndute de creditori.

Pe cînd trăia Şerban Lateş, mamita era Moş Crăciunul săptămînal'al nepoţilor ei. Venea în fiecare sîmbătă, în trăsură de casă, — mărunţică, uscată, modestă şi sperioasă ca şoarecii, mergînd mereu pe lîngă pereţi, niciodată prin mijlocul casei, temîndtf-s'e'de musafiri şi de orişice figuri cu care nu era de mult familia-

rizată. Cînd întindea mîna cuiva să i-o sărute, abea atinsă de sărutarea respectuoasă,mîna fugea îndărăt, parcă arsă, şi trupul mamitei avea o înfiorare de porţelan cînd casa-i zguduită de trecerea unui camion.

Vorbea foarte puţin, cu ochii plecaţi în jos, sfioasă ca fetele crescute la maici. In schimb, dezmierda cu mişcări drăgălaşe de veveriţă capul copiilor mici, umplîndu-i de daruri scumpe. Şocolăţile căpătate de la mamita erau grase, amărui şi cu delicat parfum de vanilie sau de coajă de portocale. Drajelele aduse de mamita nu erau făinoase şi grosolan fardate, ci învăluite în zmalţul cel mai fin al zahărului, cu ten de flori de piersic şi migdal. Iar hainele dăruite de mamita erau atît de elegante, încît şedeau mai mult în dulapul doamnei Danielescu.

Cînd mergeau la masă în casa bunicilor, mamita îi lăsa să-şi comande singuri mîncările şi dulciurile preferate, astfel că nepoţii mîncau acolo numai ce doreau. Erau ***stăpîni.*** Dacă spărgeau vreun porţelan de preţ, sau o oglindă, mamita nu le spunea nimic, ba dimpotrivă, c-un aer .uşinat de fetiţă constrînsă să vorbească, spunea cu precipitarea timizilor:

— Nu-inimica, drăguţă. Lasă-lasă, numai plînge. Spune, ce să-ţi dea bunica?

O singură restricţie. Mamita avea o odaie numită „salonul păpuşelor", în care adunase vreo treizeci de păpuşi, unele de loc din legendarul Niirenberg, altele aduse din aristocraţia vitrinelor Parisului, altele cumpărate la voia întîmplării. Acolo copiii n-aveau voie să intre.

Auzise odată Andi, tot în ietacul părintesc, de „nebunia mamitei", care plătise o sumă fabuloasă pentru un cufăr-dormitor anume comandat pentru păpuşele ei, ca săpoată călători cu ele. Văduvă şi săracă, mamita venise în casa ginerelui ei cu două cufere şi cu daruri, tot scumpe, pentru nepoţi, ceea ce o indignase pe doamna Danielescu: avea impresia că de data aceasta plătea din pungă „grandorile mamitei".

Mamita fusese instalată într-o odăiţă strîmtă şi întunecoasă. O vedeau numai la dejun şi la masă. Cînd erau musafiri i se trimetea cîte ceva în odaia ei, nu atît din respect pentru timiditatea ei bolnăvicioasă, cit mai cu seamă ca să fie cruţaţi nervii doamnei Danielescu; mamita era cam surdă, şi întrebările vreunui musafir, adresate ei c-un ton normal, ar fi dat naştere la tăceri penibile.

Cînd devenise vecinul de odaie al mamitei — după ce doamna Danielescu prefăcuse încăperea de lîngă ietac în odaie de baie — Andi avea cincisprezece ani. Şi din prima noapte Andi auzise zgomote şi vorbe ciudate în odaia bătiînei. Auzise mai întîi un scrîşnet de cheie întoarsă în broască; apoi, un sclrţiit înfundat de capac de cufăr greu, şi gemătul mamitei, care abia-l putea urni. Şi parcă ridicase cineva capacul unei fîntîni cu glasuri subpămîntene, căci treptat tăcerea se umpluse de şoapte.

Ce se întîmpla?

Cuvintele de dincolo erau naive ca ale izvoarelor care vorbesc singure, ca ale cuiburilor de subt streşini de ţară şi ca ale copiilor cînd silabisesc poveşti din cărţi cu poze.

Răsunau nume.

In sfîrşit, Andi pricepuse: mamita umbla în dormitorul păpuşelor.

Se joacă?

O fetiţă de cinci-şase ani se joacă vicleană şi gravă cu păpuşele, vorbeşte cu ele, le-ntreabă, singură răspunzindu-şi, şi se desprinde graţia unei imaculate concepţiuni din complicitatea fetiţei cu ea însăşi atunci cînd se dezmiardă singură, alintînd ficţiunea cu obraji de porţelan şi ochi de sticlă, în care şi-a întruchipat copilul care nu-i decît odrasla unui zîmbet al feminităţii inocente şi cochete.

Dar o femeie bătrînă, bunică, la miezul nopţii...

„Mamita e nebună!"

Secretul bătrînei intrase săgeată în inima lui, lăsîndu-l cu ochii mari deschişi prin întuneric asupra uşei îndărătul căreia capul alb al bărînei printre ochii morţi ai păpuşelor dădea un straniu de lună îngheţată printre stele oarbe.

Se deşteptaseră amintiri în mintea lui Andi, făcîndu-l să presimtă viaţa altui ietac conjugal: al bu*

nicilor. îl revăzuse pe bunicul lui, „bătrîn superb", cum i se spunea, nalt, lat, cu pîntec şi frunte decorative, cu barbă de gală ca o trenă, avînd în port şi statură atunci cînd apărea pe pragul unei case acea majestate, parcă împrumutată de la cei care vin în urmă, a majordomilor familiilor regale. în schimb, de îndată ce intra în casă, îşi lăsa majestatea la uşă, ca o livrea, aducînd o atmosferă de glume îndoielnice, de anecdote picante şi aluzii necuviincioase, înt'ovărăşite de clipiri viclene adresate unui complice nevăzut. Buzele lui groase aveau răsucirea tocită a treptelor pe care-au trecut mii de oameni, ştergîndu-şi ghetele pe muche. Şi cînd tăcea părea că-i buzat de vorbele care vor să năvălească şi de gestul viţelin al absorbţiei alcoolurilor spumoase din buza paharului.

O particularitate a bunicului lui Andi era întrebuinţarea vorbelor şi a expresiilor abjecte în sens admirativ.

„Ah, ce putoare nostimă!" spunea el de-o fatăfrumoaşă şi proaspătă.

Fiindcă era „mînă spartă" i se ierta tot.

De mic copil, Andi se socotise atît de străin de acest bătrîn cu aspect de patriarh şi suflet de porc, încît niciodată nu-i spusese „bunicule". Ocolise întotdeauna, în raporturile cu el, această vorbă de argint şi de caşmir; îi spunea „mata", foarte politicos, sau cînd vorbea despreel părinţilor, ori altcuiva, spunea „bărbatul mamitei", sau „tatul mamei"; dar niciodată nu şi-l însuşise subt denumirea de bunic.

Şi alăturea de el, mamita!

Andi văzuse în casa bunicilor o fotografie de-a mamitei la şaptesprezece ani. Pe-atunci, convalescentă după tifos, mamita avea păr scurt, crescut ondulat, nu de ajuns de mare ca să poată fi pieptănat, dar prop'ria lui ondulare îl pieptăna răvăşit, sălbăticind fruntea şi timplele. Şedea pe un scaun cu spetează naltă, care o domina ca o strană, cu mînile încrucişate pe genunchi, cu fruntea înclinată, ceea ce accentua şi mai mult delicateţa ovalului pe care-l presimţeai palid după fragilitatea surîsului ostenit. Era ceva mai rar decît frumuseţea în farmecul acestui portret de tinereţă.

Portretul mamitei la şaptesprezece ani era portret de fată nu din pricina fustei lungi, căci părul era de băieţel, ci din pricina surîsului cu obrazul înclinat şi a mişcării de ocrotire deşteptată în mînile privitorului de această icoană în care feminitatea pusese numai acea presimţire de lumină nouă, cu care primăvara încovoaie lin crenguţele cînd mugurii de zarzăr vor să înflorească.

Fetiţa din acest portret mireasa Taurului?

Viaţa dăduse mamitei un taur în clipa cea mai fragilă a fiinţei ei de liliac alb, şi mamita fugise în lumea păpuşelor, ducîndu-le lor ceea ce scăpase de copitele Taurului: vorbele de cuib şi de izvor ale copilăriei, numele prietenelor de-atunci, sau poate pe-ale eroinelor din cărţi.

Un an întreg Andi fusese vecinul de odaie al mamitei. Şi de-a lungul nopţilor acelui an făcuse descoperiri îngrozitoare. Un portret de tinereţă a tatălui lui —pe-atunci nu purta barbă — era atît de asemănător cu portretul mamitei la şaptesprezece ani, încît s-ar fi spus că-s fraţi întru acelaşi argint limpede al tinereţei cu genele plecate pe lumina ei de lună. Era o înrudire izbitoare în delicateţa osaturilor, deşi mai eminescian naltă era fruntea băiatului decît a fetiţei, şi abea mai robustă bărbia. Dar nările aveau aceeaşi curbă şi aceeaşi zveltă îngustime în care nu simţi palpiţind'masacrul roşu al garoafelor, ci, parcă, înnoptarea toporaşilor. Şi linia sprincenilor aceeaşi, lungă, fină. Şi mînile, de fată şi băiat, cu degete atît de-armonioase, că parcă în aceeaşi clipă liberaseră spre cer, păreche, zborul unor rîndunele, rămînînd prelungi.

Mamita şi Taurul!

Şi iată că din nou viaţa poruncise aceeaşi împărechere. Fratele întru asemănare al mamitei, îndrăgostit de fata Taurului. Şi din ei doi răsărise Andi, al treilea frate al celor două portrete de tinereţă, al tatălui şi al bunicei.

Fetița din vechiul portret devenise mamita păpușelor.

Băiatul din vechiul portret devenise Iustin Danielescu, profesor universitar, apostol al neamului, membru al Institutului de înalte studii istorice, deputat, membru în consilii de administrație și fratele întru asemănare al mamitei începuse să samene cu soția lui, cu fata Taurului. Alte osaturi, ce-i drept, dar zîmbetul de satisfacție și de belșug al aceleiași cărni îi îmbrăca pe unul și pe altul, dîndu-le ceva frățesc. Și mai mult: în ultimul timp Andi recunoscuse în răsucirea buzei de jos a tatălui lui, și aceasta scobită și deformată, expresia gurei Taurului.

Atunci, el, Andi — încă fratele celor două fotografii, supraviețuitorul lor, dar fiul și nepotul tuturora — va deveni și el un alt Iustin Danielescu, sau, ca mamita, alt orfelinat pentru păpușile cu ochi de sticlă ale gîndurilor de nebun sau maniac?

își înălțase gîndul înspre viitor, cu gestul tragic al cumpenelor de fîntîni secate, peste cîmpii arse de secetă, subt azurul sterp al cerului.

Ș-atuncea, glasul mare al văzduhurilor, care dă poruncă toamna frunzelor să cadă și păsărilor să plece, îi șoptise: ,,Pleacă".

Vorbise-n el acest glas, îndreptîndu-i ochii spre stelele care luminează alte ținuturi, și urechea, spre țipătul sfîșietor al locomotivelor în tăcerea nopților ieșene, dar răsunase glasul în vara anului o mie nouă sute șaisprezece. Curînd răsunaseră alte trîmbițe deasupra lașului, posomorîndu-i somnolența, și începuse anotimpul social al uniformelor militare. Apoi duduise Moldova de mulțimile care veneau, intrînd ca bejănarii de odinioară în vechile monastiri, pe porțile larg deschise ale capitalei Moldovei.

Viața de aiurea, spre care Andi voise să plece, gîlgîia subt ochii lui ca un Nil pe care l-ai fi visat desfășurîndu-se de aur faraonic și de jad prin malurile de belșug, de soare și palmieri ale unui vechi Egipet, purtînd corăbii care duc în pînzele triunghiulare parcă icoana piramidelor, și pe care l-ai vedea mîlos în

revărsare, puturos, rău și malarie, făcut din balele de spumă și din fălci de crocodil.

Și-n timpul războiului îi păruse dulce tihna și singurătatea odăii din căminul părintesc. Viața casei izbucnea de dimineață pînă seara în afară: doamna Danielescu, la spitalul pe care-l conducea; domnul Danielescu, în Parlamentul țării, unde discursurile sale sunaseră trîmbiți de aur, după expresia ziarelor vremii. Andi nu ascultase aceste trîmbiți de aur, a căror tinichea sonoră mai bine decît toți el o știa. în zilele de înfrigurată activitate ale războiului — activitate exagerată de fiecare potrivit cu zăpăceala temperamentului său — soții Danielescu, aerisiți de statornica atingere cu oameni străini, aduceau seara acasă ecourile preocupării de fenomenele imperios sociale, exterioare casei, și o salutară poftă de somn, de odihnă. Doamna Danielescu pierduse cîteva kilograme — prisosul din timpul păcii — întinerind ca siluetă și mișcări, ceea ee-o făcea să se scoale mai de dimineață, ca să reînceapă mai degrabă activitatea care-i dădea o primă și zilnică satisfacție în oglinda matinală. Vitalitatea ei, automatizată de viața de familie și sindrofii de pînă atunci, și prin aceasta micșorată, slăbită, fusese iarăși stîrnită, ca de-o întinerire prin dragoste, de noul ritm social la care participa cu fanatism. în timpurile acele, vechiul Iași, — cu boierii, cu ratații, cu mahalaua intelectuală și cu adevărații intelectuali, cu atmosfera familiară și ticurile sociale ale fiecăruia — ,dispăruse ca o insulă cu ruine, scufundată și acoperită de valurile unei mări peste care se durau poduri pentru mulțimile altor vremuri. Rarii boieri bătrîni și ultimii intelectuali ai vechiului Iași și-l ***aminteau*** cu melancolie, numai ei auzindu-i încă — din tăcerea unui salon scăpat de încartiruire sau din mauzoleul unei biblioteci cruțată de foc — , elegia clopotelor scufundate. Dar pentru doamna Danielescu dispariția vechiului Iași însemna distrugerea arhivei cu actele de naștere, o întinerire, o viață nouă într-un fel de Americă românească, în care, deși la ea acasă, nu mai vedea pe vechii oameni care însemnau foile calendarului anilor ei. Altă fizionomie avea

oraşul străbătut de automobilele demnitarilor în refugiu, întinerit şi el, laşul, ca şi doamna Danielescu, căci o dată cu dispariţia moşnegilor — înainte de război, laşul era un fel de azil de pensionari — şi o dată cu dispariţia trăsurilor jidoveşti, hodorogite şi cu gloabe şchioape — acum rechiziţionate — laşul căpătase exuberanţa unui motor de automobil în plină viteză, trepidaţie necontenită, care-i alunga, în sfîrşit, tăcerea mortuară de pînă atunci.

Nici străzile nu mai aveau aceeaşi configuraţie, strada Lăpuşneanu devenise, de fapt, Calea Victoriei, adusă la Iaşi de refugiaţii Căii Victoria; Păcurarii şi Sărăria deveniseră albiile prin care, cu armonii grave de orgă şi mers de fluvii toropite de îngheţul iernii, veneau şi se duceau armatele ruseşti. Şi toate străzile, umblate de alţi oameni, şi toate'casele la ale căror ferestre apăreau alte chipuri contribuiau laînnoirea laşului, care nu mai vorbea evreieşte, ca înainte de război, cu rare insule de grai moldovenesc, ci franţuzeşte, englezeşte, ruseşte şi munteneşte pe fantoma străzii Lăpuşneanu, şi olteneşte, munteneşte, ruseşte şi basarabeneşte la periferii.

Apoi, doamna Danielescu schimbase de profesie: nu măi era gospodină şi profesoară, ci directoare de spital. Alte itinerarii, alte gesturi, alte haine. In locul şcolii, spitalul; în locul profesoarelor, îmbătrînind în front cu doamna Danielescu, doctorii francezi, care cu drept cuvînt o considerau tînără cum şi era, călită în apa vie, exotic virilă; în locul copiilor, copiii deacasă ai pîntecelui, bolnavii care-ţi dovedesc tot timpul că eşti mamă, adică biblic mărinimoasă, nu mamă, adică mai puţin femeie dătătoare de dragoste şi mai mult femeie dătătoare de viaţă, cu jertfa tinereţii; în locul somnului de după dejun, spălatul farfuriilor după dejunul luat la spital în camera albă cu miros de farmacie şi de „Maryland", în costum de soră de caritate.

Domnul Danielescu, deputat activ, lucra într-o parte, doamna Danielescu, într-alta. Activităţile lor diurne n-aveau nici o contingenţă. Pentru amîndoi, casa cu familia era pe planul al doilea toată ziua; în schimb, seara, cînd se întorceau de la lucru, atmosfera

familiei regăsite devenea odihnitoare, ca atunci cînd te întorci acasă după o călătorie lungă. Din cînd în cînd, în zilele de sărbătoare, iar duminicele-n totdeauna, sofrageria casei Danielescu se umplea de doctori francezi şi de dregători refugiaţi din Muntenia, care lăudau necondiţionat calităţile de „gospodină moldoveancă" ale doamnei Danielescu, precum şi parfumul patriarhal păstrat încă numai în „casele boiereşti ale Moldovei". Mamita ***trebuia*** să participe la aceste mese, căci toţi invitaţii erau informaţi, în prealabil, că n-aude tocmai bine, ş-apoi distincţiunea fără cusur a mamitei, cu toată timiditatea ei, îmbrăcămintea ei neagră şi corectul ei accent franţuzesc, aveau pentru „atmosfera patriarhală" acelaşi rol ca şi afumatul cu răşină de brad.

Epoca războiului însemnase pentru Andi un fel de vacanţă de părinţi, al căror suplinitor acasă el era.

Nu se mai auzeau strigăte la bucătărie, şi totuşi, servitoarele nu-şi făceau mai mult de cap decît în epoca certurilor zilnice şi a controlului amănunţit.

într-adevăr, casa familiei Danielescu, în timpul zilei numai cu mamita, cu Andi şi copiii, avea farmecul arhaic al vechiului Iaşi, farmec făcut din lene la fereastra cu flori şi coline albastre, din reverie, din lecturi, într-un cuvînt, numai din acele activităţi sau inactivităţi lipsite de asprimea luptei pentru viaţă, îndulcite şi patinate de un lirism uşor melancolic — cum vechile oglinzi sînt uşor fumurii —, care de la o vreme dă şi bărbaţilor acestei atmosfere un fel de feminitate, numită de munteni, protector, „farmecul moldovenesc".

LUtimii doi ani de liceu îi preparase în particular, singur în odaia lui de lingă odaia lui Luchi, sau mai ales în „hulubărie", adică în odaia solitară cu balconaş de lemn, înălţată deasupra casei, ca un observator, cu vedere spre colinele laşului, ceea ce-i dădea o aeriană intimitate în plin cer. Această odaie fusese construită de domnul Danielescu după ce devenise proprietarul casei, cu scopul de-a lucra acolo, ferit de ţipetele copiilor şi de zgomotele casnice. Avea sobă vastă, masă de lucru, bibliotecă, o canapea şi cîteva fotolii

vechi, aduse din casa mamitei. Andi-i împodobise un părete cu cele două portrete de tinereţă: al mamitei şi al tînărului Iustin Danielescu, fantoma tatălui lui Andi.

Acolo, în hulubărie, trăia la o parte de părinţii lui, fericit însă că-i vede-n fiecare seară sănătoşi, prosperi şi mai îngăduitori în distrata guvernare a casei, fericit că nu mai e vecinul ietacului lor, interzicîndu-şi să-i judece, să-i comenteze sau să inventarieze cu luciditate viaţa lor de-afară. învăţa şi citea mult în aeriana hulubărie, pe care-o mobilase cu lucruri vechi din pod, în armonie cu cele de pînă atunci, ordonîndu-şi orele de lucru meditativ şi orele de lene armonioasă.

Aşa că în timp ce vechiul Iaşi dispăruse pentru mai toţi ieşenii, răminînd un fel de amintire de pastel în mintea unora; în timp ce societatea românească, mobilizată sau sedentară, căpăta o nouă configuraţie colectivă şi individuală; şi în timp ce adolescenţii de vîrsta lui Andi, participînd irdirect la război, deveneau o nouă emisiune de suflet social, generaţie mai precoce decît precedenta, mai puţin romanţioasă, mai energică-n fapte, mai temerarâ-n gînduri, mai cinică în apetituri, mai realistă şi mai aprig senzuală, Andi, în hulubăria lui, devenea sufleteşte un supravieţuitor al vechiului Iaşi, refugiat în această nouă arcă a lui Noe, care plutea deasupra deluviului vieţii recentului oraş, pe apele de linişte ale văzduhului cuprins de culmea dealurilor.

în această epocă se simţise legat printr-un fel de complicitate afectuoasă şi înduioşată de bătrînii maniaci ai laşului, care mai apăreau din cînd în cînd în casa părintească: domnul Kuparencu, fost, pe vremuri, prim-preşedinte al Curţii de apel, şi profesorul Ivănescu, vechiul dascăl de istorie al domnului Iustin Danielescu, pe pulpana gloriei căruia îşi pleca umil fruntea.

înainte de război, aceste „căzături", aceşti oameni împăiaţi cu ticuri îi inspirau o instinctivă aversiune şi o compătimire schiţată numai cerebral. în timpul războiului, însă, o dată cu complectarea mobilierului hulubăriei cu vechituri din pod, căpătase

o simpatie spontană pentru aceşti bătrîni, de care-l lega doliul comun al trecutului mort, simpatie devenită afecţiune prietenească. Devenise ***camaradul*** lor, căci în acele timpuri nu viaţa îl chema pe Andi, ci trecutul, aşa că devenise camaradul lor retrospectiv întru acest trecut, tocmai în vremea cînd se legau camaraderiile întru actualitatea cea mai crîncenă: a războiului. îi invita la el în hulubărie, unde le făcea cafele negre şi le era partener la panţarolă.

— Aşa băiet nu s-o mai pomenit! proclama domnul Kuparencu cu un uşor pocnet al danturei.

— Ha? îl întreba domnul Ivănescu, închizînd cu deferentă poarta casei.

— Aşa băiet nu s-o mai pomenit! urla congestionat, cu ochi mînioşi, domnul Kuparencu, fiindcă încă de pe cînd prezida la Curtea de apel se deprinsese să vorbească încet, ca să-i deprindă pe avocaţi şi grefieri să fie cu ochii în patru, uitînd o clipă că Ivănescu e „ramolit şi surd".

— Adevărat, bine-ai zîs, o vorbă! aproba în fiecare zi domnul Ivănescu aceeaşi „vorbă" a domnului Kuparencu, fără să se mai „formalizeze" de ton, fiindcă ştia că preşedintele „e ramolit şi-l supără dantura". '

Andi era cu ei ca un al treilea bătrîn, care tăcea şi asculta spusele celorlalţi. Trăia cu ei într-un trecut şi printre amintiri cunoscute nu din experienţa lui, ci numai din vorbele lor, familiarizîndu-se atît de tare cu acel trecut şi cu acele amintiri, încît dac-ar fi fost transpus, printr-un miracol, cu patruzeci de ani în urmă, ar fi putut participa la seratele coanei Catinca Chiunoaia sau Frăsînica Zmău, ar fi putut interpela, cu poreclele lor, pe mai toţi boierii şi intelectualii laşului de-atunci, ar fi putut vorbi, în largul lui, cu colegii de la Curte, şi-ar fi putut nuanţa cu clopoţelu! prezidenţial marile dezbateri judiciare de atunci.

Prezentul, adică războiul, apărea rar în convorbirile bătrînilor, fiind pentru ei ca o fereastră zidită, care ar da pe un cimitir. Andi împărtăşea fără efort atitudinea lor; şi-n anul o mie nouă sute şaptesprezece Andi avea abea şaptesprezece ani, dar în tovărăşia bătrî-

nilor şi-n atmosfera hulubăriei devenise bunicul propriei sale tinereţi, pe care-o lăsa în umbră, bucurîndu-se de ea ca de ceva exterior, zărit în oglindă ca la fereastră.

Nu cunoscuse încă trupul femeii, şi se ferea să-l dorească. Uneori numai — cum ar răsturna vîntul un mănunchi de garoafe de pe pervazul ferestrei în casă — inima-i trimetea o zvîcnire apăsată în sînge, parfumîndu-i-l parcă pipărat, arzător, îngreuindu-i-l tulbure. Trecea.

De altfel, dragostea trupească era atît de strîns asociată în mintea lui cu o scenă privită cu ochii copilăriei, şi cu altele ascultate de urechile adolescenţei pure în ietacul părintesc, încît spaima, vechea spaimă — „Asta a spus-o Zmeul" —, veghea între dorinţă şi faptă.

Dar în timpul anilor războiului îşi dăduse seamă de frumuseţea lui cu mai multă îngrijorare şi umilinţă decît mîndrie, văzînd-o că ***trăieşte*** în ochii mai tîituror femeilor ca o ameninţare.

De mic copil, Andi auzise exclamaţiile:

— Păpuşică! Ah, ce copil frumoşi Vai, ce adorabil e! Bombonică!

Şi de mic copil măgulirea cuprinsă în aceste exclamaţii nu-i micşorase neplăcuta senzaţie a pupăturilor ţepoase, tabagice sau vinifere ale bărbaţilor, a pupăturilor pocnitoare, vîscoase şi colorante ale femeilor, precum şi-a dezmierdărilor care-ţi lasă mîncărimi şi mirosuri străine pe obraji.

La zece ani i se spunea „Fetiţa", deşi purta părul scurt şi nu se juca cu păpuşi. Avea ochi gravi, cu gene atît de bogate, că toate clipirile erau catifelat vizibile, părînd lente şi plutitoare: şi desenul buzelor era astfel reliefat, că păreau pururi deschise pe-o respiraţie de somn surîzător, aşa că nările nasului perfect drept păreau conturate de uşoara dilatare a unui parfum de floare delicată.

La treisprezece ani simţise pentru-ntăia oară fulgerul în sînge al femeii şi scîrba de tine însuţi pe care ţi-o lasă. De la zece ani doamna Danielescu îi luase profesor de pian, pentru a justifica simbolul măştei lui Beethoven, atîrnată în salon, cu o expresie crîncen mahmură, deasupra pianului care făcea parte din mobilierul obligator al unei case de intelectuali ieşeni. Doi ani Andi luase lecţii de pian cu un elev de la Conservator, după plecarea căruia trebuiau să deschidă nu numai ferestrele salonului, dar şi pe celelalte, şi s-afume. Andi nu progresa cu acest artist mirositor. Convinsă că femeile au înnăscută „pedagogia artelor", doamna Danielescu îi angajase o profesoară de pian. Lua lecţiile în salon, cu uşile închise. De la a doua lecţie profesoara începuse să miroase mai tare a parfum şi să-şi îngrijească mai amănunţit unghiile. Se aşeza la pian pe un scaun lipit de al lui Andi, şi după fiecare gamă îl apuca de mîni, explicîndu-i cum trebuie să ţie degetele, cum trebuie să apese clapele, în timp ce-i frămînta mînile ca pe-o batistă.

Apoi îi lăsase mînile, dar începuse să-şi lipească pulpa de piciorul lui Andi — chipurile, ca să apese pedala cînd trebuie: şi făceau game! într-o zi, după ce apăsarea pedalei devenise din ce în ce mai sacadată, profesoara îl acoperise cu o sărutare pe buze, care-o lăsase cu ochii închişi şi nările palide, iar pe Andi, cu buzele umed umflate, cu obrajii aprinşi şi ochii lucioşi, avînd expresia de nevinovăţie echivocă a copiilor goi în tunici subţiri, purtînd pe cap cununi de roze, îmbătaţi la mesele lui Neron, pentru a îmbăta la rîndul lor şi altfel decît vinul ochii patricianilor romani.

După această lecţie de pedală, îl scuturase o scîrbă atît de violentă, încît îşi arsese gura cu apă îndoită cu colonie, neputînd nici să mănînce în seara acelei zile, îngreţoşat de propria lui gură, presimţind actul impur pecetluit în ea.

Crescînd mare, devenind adolescent, scăpase de mînile care-l vămuiseră în copilărie. Femeile nu-l mai apucau de gît, de guşă, de bărbie şi de pulpe, nu-l mai dezmierdau ca pe pisicile de Angora. Era prea mare! în schimb, îl ***priveau.*** îl priveau cu ochi de bărbat care măsoară o fecioară frumoasă.

Şi tocmai în aceste clipe, pe chipul lui pur tresărea surisul echivoc şi tulbure de „femeie care minte".

Intraseră clouă chipuri feminine în sufletul lui, dar nu aievea.

Fiecare chip era legat de-o intîmplare; un chip, n-avea nume, celălalt se numea Dana.

Iată cum o cunoscuse pe Dana sau, mai exact, cum o văzuse. In toamna anului o mie nouă sute șaptesprezece, într-o amiază, spre asfințit, se coborîse pe Sărărie la vale, apucînd pe-o străduță laterală, de unde se vedeau albastre în pulberi de chilimbar dealurile Galatei. Străduța era pustie ca o biserică dezafectată. Soarele apunea auriu, și lumina era moldovenește blajină, ca mirosul păpușoilor copți la focuri de țară.

Și deodată începuseră, ca pentru nouri de grindină, toate clopotele bisericilor. Oameni, ieșiți ca din pămînt, trecuseră în goană, întorcînd spre'cer fețe speriate, ca și cum din mitologie ar fi evadat umbra lui Hercule cu bita în mînă, fugărindu-i. Venea un Zeppelin — așa spuneau cei fugăriți — și o escadrilă de avioane germane de bombardament. Din casa cu aspect foarte provincial, în dreptul căreia Andi se oprise, ieșise un bătrîn cu fes pe părul alb și papuci brodați în picioare, oprindu-se în mijlocul florilor de toamnă cu palma streșină deasupra ochilor.

îl zărise pe Andi.

— Drăguță, ia poftim mata în casă. Acuma nu-i de stat afară.

Intrase.

Sînt case și-ncăperi pe care trupul le cunoaște de ani, dar sufletul se simte-n ele străin; și răsar altele, necunoscute trupului, și sufletul în ele e la el acasă. Andi intrase într-o casă pe care o ***recunoștea,*** deși n-o văzuse niciodată; atmosfera ci deschidea o filă a aceleiași cărți cu flori presate, ca și hulubăria. S-auzeau bătăile unui pendul, pe care desigur că bătrînul cu fes, suit pe un scaun, îl întoicea o dată pe săptămînă, controlîndu-i ora după a cronometrului cu inițiale mari de argint din buzunarul jiletcei de pichet. Dușamelele erau atît de bine ceruite, încît picioarele alunecau dimpreună cu covorașele care le acopereau. Pe un dulap cu oglindă, lîngă o cutie rotundă de pă**larii —** darabană pentru șoareci — se coceau gutui **și** pe-un ziar se uscau românite. Nevasta pensionarului avea tulpan alb. Jucaseră pînă atunci o concină prădată, la o măsuță rotundă cu două jețuri și două taburete.

Era atît de bun și de familiar albastrul provincial al cerului văzut din casa lor prin cușca unui canar galben, atîrnată de fereastră, că te-așteptai s-apară nu aeroplane, ci cărțile cu care Dumnezeu își face pasiența în fiecare seară pînă cînd luna îi aduce ulciorul cu lapte abea muls.

Și-ntr-adevăr, cerul albastru se-nserase vid.

— ...Da' mai stai mata, da' nu pleca fără să iei o dulceață...

Și apăruse în fața bunicei cu tulpan alb nepoțica bătrînilor, aducînd pe-o tabla acoperită c-un șervet alb un pahar de apă, lingurița și o farfurie de cristal cu dulceață de caise. O jumătate de caisă, de culoarea soarelui pe zările cu grîu copt, suav cărnoasă, în care, albă ca o camee, migdala sîmburului se-ncrusta.

Și o dată cu parfumul caisei care se topea în gură, ochii lui Andi, ridicați, recunescuseră-n obrajii fetei culoarea albă a migdalei din caisă, și-n păr, păr lung și împletit în cozi, același aur copt, al soarelui, al griului și al caiselor. Surîdea.

Bătrînii o chemau Dana.

Nu schimbase cu ea nici un cuvînt.

Atît. De-ajuns ca să existe în această Arcă a lui Noe a hulubăriei și parfumul blond al tinereței unei fete.

în iarna aceluiași an întîlnise și pe-al doilea chip de fată adus de suflet în hulubărie.

Ninsoarea căzuse două săptămîni în șir, prefăcînd lașul într-o cetate de albe monastiri în care cioarele veniseră să-și ție marele sinod.

îmbrăcat în scurteica tatălui său și cu căciulă brumărie pe cap, Andi rătăcea în necunoscutul alb al orașului, pe străzi care subt omăt își pierduseră numele și vîrsta. Totul renăscuse în alb sclipitor. Conturul caselor avea naivitatea strîmbă și diformă a sculpturilor în miez de pine făcute de copii și umorul

lor bosumflat şi candid. Micşorate de omătul care le lua colţurile, ferestrele păreau ochi de urşi albi, — de zahăr; nu oamenii priveau prin ele, ci ele singure erau ochii şi privirea oamenilor de omăt.

Circulaţia vehiculelor era întreruptă. Rarii trecători, cu gulerul ridicat, cu bărbia-n piept şi mînile înfundate în buzunarele paltoanelor, gîrbovi subt zăpadă, mergeau greoi ca scafandrii în fundul de mărgean alb al mării.

Omătul părea că-şi aşteaptă copiii să iasă de la şcoală, ca un mare Saint-Bernard, şi să-i ducă pînă acasă. Dar fulgii care de-atîtea zile cădeau pe oraş cădeau şi-n suflet, reclădindu-l din mirări de-ale copilăriei care se deşteaptă din somn, dîndu-i o intimitate moale de albe contururi.

Fata răsărise din omătul sufletesc şi ceresc al clipei fumurii frămîntînd un bulgăr de omăt. Pentru cine? Uliţa era pustie. Pentru ea, cum ai glumi cu tine însuţi. In mizeria războiului, mergînd, pesemne să facă coadă la o brutărie pentru o pîne de făină integrală, se oprise o clipă în omăt, — în raiul o clipă deschisal copilăriei. Fata cu obraji rotunzi de măr, cum sînt obrajii fetelor sănătoase, iarna mai ales, cînd merele-s o amintire. Avea pe cap o căciuliță roasă, palton sărăcăcios de refugiată şi-o tinereţă-n dinţii albi pe care nici un ger n-ar fi putut s-o zdruncine. Fără şoşoni, se oprise în zăpadă, frămîntînd un bulgăre. Şi iată că omătul aducea o ţintă glumei albe.

Andi trecea. Văzînd-o că se joacă în omăt, aparţinîndu-i ca un gînd al lui, în clipele acele de alb copilăresc, îşi ridicase capul.

Cu bulgărul rotund şi închegat şi braţul gata să pornească, fata încremenise. Buzele destinse în surîsul glumei combative reveniseră, acoperindu-i dinţii. Il privea pe Andi trecând, cu ochii spre profilul lui, cu un oftat parcă-n azurul ochilor albaştri, aşa cum priveşti toamna cerul luminat în care se călătoresc cocorii, vara, soarele, vacanţa...

Uitase bulgărul din mînă asupra căruia ochii lui Andi se plecaseră zimbind. Ochii fetei urmaseră privirea lui Andi. Descoperise şi ea gluma uitată în

mîna roşie de frig: n-avea mănuşi. Şi iar zîmbise cu dinţii descoperiţi, uitîndu-se timid, întrebător la Andi şi la bulgăr, la bulgăr şi la Andi, ca şi cum pe rînd i-ar fi-ntrebat: „Bulgăr alb, să te arunc ca-n recreaţiile de la şcoală, din vremurile bune?"; şi pe Andi: „Băiat frumos, care-ai trecut departe, sus, prin sufletul meu, să-ţi arunc un bulgăr alb?" l-l aruncase, dar nu ca la bătaia cu omăt, ci moale, încet, — căci flori n-avea în mînă fata cu obraji de măr subt căciuliţa roasă.

De-atunci n-o mai văzuse.

Ca printr-un cer dus, ceva din el trecuse prin ochii ei albaştri. Şi uneori, sus în hulubărie, închizînd ochii, putea să trăiască o clipă în acest cer care fusese-al lui.

Acestea erau cele două chipuri de fată care în anii războiului intraseră în hulubărie. încolo, din aspectele feminităţii, aducea la el frînturi. Cîte-un obraz de fată, zărit în treacăt la fereastra unei case, îl ţinea minte şi uneori îl evoca, ***obrazul,*** nu mai mult, rumeneala lui, frăgezimea lui, ca pe-o rodie la care te uiţi, din care nu muşti. Odată, noaptea, zărise la fereastra luminată a unei case mişcarea unui braţ gol, ridicat, se vede, ca mîna să înnoade părul la ceafă; zărise totodată şi începutul galeş al sinului deşteptat din somn de mişcarea braţului. Păstrase-n el scurta arătare, ca un fragment luminos de marmură antică.

Altădată zărise o ceafă de fată care se spăla pe cap, cu părul clăbucit în apă.

Se mulţumea cu aceste cioburi, cu aceste bucăţi desprinse din trupul femeii, pe care trup nu-l cunoscuse şi se ferea să-l dorească.

în toată această epocă, ochii de viol pe care femeile îi îndreptau spre el îl îndepărtau de ele, umilindu-i bărbăţia latentă — aşa cum viaţa de atunci, a războiului, lipsită de feminitatea oarecum pasivă a vieţii ieşene mai ales, din timpul vechi, îl îndepărta de ea, într-o visare a vieţii alcătuită din fragmente de trecut. Trăia, cu vitalitatea amorţită, o viaţă lip-

sită de luptă, o viaţă care n-avea ritmul sacadat al pasului elastic pe pămîntul dur, ci curgerea lină a gondolelor prin lagunele Veneţiei.

La vîrsta cînd adolescenţii încep să iubească o fată, purtînd pe suflet mărţişorul numelui ei, Andi nu iubea pe nimeni şi nici nu simţea nevoia iubirii, căci fragmentele de feminitate pe care uneori le evoca nu erau dragoste individualizată, dorinţă de cineva anume, ci elemente decorative ale sufletului, manie de colecţionar de cioburi in care frumuseţea e victimă, nu învingător, deşteptînd duioşii şi compătimiri, nu pofte. Un băiat tînăr, după ce-a văzut o fată frumoasă pentru inima lui, aşteaptă clipa cînd îi va putea spune: „Te iubesc", — şi aceleaşi cuvinte, spuse de buzele ei, cuvinte care vor da aromă vieţii ca primăvara pămintului. Dar Andi tocmai de aceste cuvinte fugea şi se temea. El iubea tăcerea fetelor lui imaginare, adică deplina lor pasivitate, şi libertatea graţios înviorată, dar neprimejduită de realitatea lor, pe care aceste fantome i-o lăsau.

Închipuirea lui nu-şi situa fetele pe bănci subt lună sau subt tei, cu el, un Andi visat, de mînă, sau cu obrazul lor pe umărul lui, aşa cum apar fetele întîia oară în visurile adolescenţilor curaţi. El le vedea pe fetele închipuite în case bătrîneşti, aşa cum sînt şi florile acolo, şi tinereţea lui n-o auzea bătîndu-i în inimă alăturea de ele, ci se vedea ca un bunic, zîmbind cu bunătate frăgezimii lor.

De altfel, aceste clipe sufleteşti, în care feminitatea apărea, el le situa în trecut, nu în prezent sau viitor, ca şi cum, cu sîngele pacificat de mult, şi-ar fi ***amintit*** aceste clipe, şi nu le-ar fi trăit în prezent cu presimţiri de înfăptuire în viitor. Astfel, şi aceste visări premergătoare dragostii nu aveau parfumul de iarbă crudă al sîngelui care se deşteaptă, ci mirosul de colb al muzeelor.

în această epocă nu-i plăcea să vorbească. Vorba, sunetul articulat, avea o actualitate supărătoare pentru el, atribut al vieţii prezente, nu al trecutului. Din această pricină, deşi era atent şi serviabil în raporturile lui cu oamenii, nu-şi dădea seamă că deseori tăcerea lui era o gravă necuviinţă socială. Alături de cineva era în stare să tacă o oră în şir, fără ca tăcerea în doi să fie pentru el penibilă sau s-o considere ca un semn de plictiseală care îngheaţă vorbele ca apa în putini. Tăcerea pentru el era ca o lectură fără litere; socotea tăcerea vecinului ca o altă lectură, cum ar fi, de pildă, în tren, pe aceeaşi banchetă. De aceea, spre deosebire de majoritatea oamenilor stîngaci cînd tac şi neliniştiţi de aceste tăceri care le dau frămîntări, tuse, ticuri şi priviri ca de pe scaunul dentistului, aceste tăceri în societate îi lăsau lui Andi o dezinvoltură vegetală de copac care tace alături de alt copac, fiind totuşi buni tovarăşi.

Vorba „mîne" îi suna ca o ameninţare de trîmbiţă sunînd mobilizări. De asta o evita. Viaţa îi apărea respingător vulgară, nu fiindcă o compara cu altfel de viaţă, ci fiindcă o situa faţă de o ficţiune, în perspectiva acestui trecut care-l debilita, făcîndu-l să i se pară vulgar tot ce era şi puternic, tragic puternic în dezlănţuirea crîncenă a războiului.

Şi Andi nu-şi dăduse seamă că începea să trăiască la fel cu mamita, alături de un cufăr cu păpuşe. Mamita, după ce delicateţa ei de fată se lovise de copitele Taurului, s-ar fi putut refugia tot în ***viaţă,*** adică în altă dragoste, înşelîndu-şi bărbatul, ca mai toate femeile. Ea, însă, preferase păpuşele moarte, care nu pot dezamăgi. Cufărul cu păpuşi era un cimitir în care bucuriile mamitei erau flori de cimitir.

La fel şi Andi. Exact în anul mobilizării, înfricoşat de atmosfera casei părinteşti şi de perspectivele cu care îl ameninţa, dorise evadarea, plecarea de acolo în largul vieţii. Şi războiul îi adusese ceea ce dorise, altă viaţă, chiar subt ochii lui, în laşul lui. Şi-n loc să intre-n viaţa nouă, deodată, cum te arunci în apă rece, şovăise, cumpănise, meditase şi revenise ***mai adine*** în casa din care **o** ZAâcnire a vitalităţii tinereşti voise să-l arunce.

Războiul era în ţară, în oraş, în toţi copacii — care pe atunci nu mai însemnau decît lemne de foc şi de sicrie; în toţi oamenii, de pe front şi dindărătul frontului, căci toţi ardeau în marele cuptor; în cerul

care nu mai era al aştrilor, ci al maşinilor de moarte, — dar sus, în hulubăria lui Andi, războiul nu era.

Zile întregi Andi le petrecea; singur în hulubărie, cunoscînd o izolare desăvîrşită, asemănătoare cu aceea pe care-o ştiu cei care locuiesc în mansardele oraşelor mari. De acolo, dintr-o mansardă, nu mai aparţii oraşului care devine o întindere de acoperişuri plutitoare în cer, ci vidului albastru, ca şi hornurile al căror mut tovarăş devii. Hulubăria lui Andi nu era tare înaltă, dar Iaşul are case joase, uliţele mici mai ales, aşa că odăiţa lui Andi, de la etaj, domina, lăsîndu-l numai cu acoperişurile, cu vîrful copacilor, cu cerul şi cu dealurile, ***singur,*** deasupra războiului. Unicul aspect al războiului pe care-l accepta la el era vibraţia aceea de orgă funerară a corurilor armatelor ruseşti, care soseau cenuşii, cu mersul lor toropit de fluvii îngroşate de îngheţ. Le asculta prohodul pornit dintr-o zare, pierdut într-alta, şi urmărea de la fereastră plutirile încete ale norilor, avînd impresia că el e voievodul mort, acoperit de flamurile norilor, purtat de oastea gravă a bărbaţilor cu bărbi şi cizme nalte, pe hotarul şters al vremii.

Astfel trecuse prin război, înălţat în hulubărie, cu doi bătrîni, cu mobile vechi, cu lecturi solitare, cu meditaţii dulci ca şi colinele de zare ale Iaşului, şi cu vechiul Iaşi, devenind sufleteşte un cetăţean al trecutului şi al utopiei.

Din această atmosferă de singurătate, de viaţă prăfuită şi fantome de oameni, trecuse de-a dreptul, la nouăsprezece ani, la Şcoala de artilerie din Bucureşti, unde-şi făcuse stagiul ca voluntar, înainte de-a intra la Universitate.

Plecase dintr-un Iaşi năuc şi ruinat, care încă nu revenise la vechea cadenţă şi la vechile obiceiuri, şi, despărţit pentru întîia oară de oraşul său, tînjise după el moldoveneşte, prefirînd asupră-i culoarea de cer a colinelor privite din hulubărie şi tihna armonioasă a vieţii de acolo.

In ceasurile de cazarmă dură, cînd totu-i de metal, cînd vorbele — mai toate ordine — sînt ca de ciocan pe nicovală, şi disciplina ca o ţeapă în care sufletul e tras să stea drept, milităreşte drept, cu mîna la capul care e numai un pretext pentru salutul superiorilor — vorbele în gînd rostite, cu amplori de bucium, „casa noastră de la Iaşi", „Iaşul meu", „părinţii mei", îi dădeau un nod amar în gît şi umezeli în ochi de căprioară cu picioarele tăiate.

In această epocă pachetele săptamîr.al trimise de la Iaşi, de către mama lui, cu bunătăţi făcute acasă, îi dădeau bătăile de inimă ale expatriatului faţă de tot ce vine din ţara lui, nu din pricina conţinutului — niciodată nu stimase mîncarea — ci fiindcă veneau ***de-acasă.*** Strîngea hîrtiile pachetelor într-un dulap, ca pe nişte scrisori de dragoste. Ş-abea acolo, între străini, în oraşul muntenesc, Ardi simţise profunzimea dragostii de părinţi şi neatîrnarea acestui sentiment faţă de valoarea obiectivă a părinţilor. Buni sau răi, ipocriţi, vulgari, parveniţi — dar erau părinţii lui. Afecţiunea lui pentru ei nu era o răsplată în care convertea calităţile lor — ci ***afecţiunea lui*** pentru ***părinţii lui.*** Erau încorporaţi în egoismul lui.

în această privinţă Andi era ca acei oameni care-şi critică mereu ţara, cîrtind-o cu luciditate în orişice prilej, făcînd mereu comparaţii umilitoare între ea şi alte ţări — alese pe sprinceană — şi care abea în străinătate îşi dau seamă că sînt „patrioţi" şi că sentimentul acolo descoperit nu numai că nu împărtăşeşte atitudinea lor din ţară, dar că e sporit şi exaltat penitent de amintirea fiecărei critici şi injurii adusă odinioară ţării lor.

Imperfecţiunile descoperite dureros, şi încă din copilărie, ale părinţilor săi nu numai că nu-i micşoraseră dragostea pentru ei, dar i-o făcuseră mai trainică, mai rezistentă şi mai complex altoită în adîncimile fiinţei lui — spre deosebire de alţi copii care-şi idolatrează părinţii în copilărie, fără rezerve, fără luptă, deci superficial, acordîndu-le, fără să-şi dea seama, exagerările unui sentiment hărăzit nu lor, ci femeii, adică dragostii, la a cărei apariţie de mai tîrziu dragostea de părinţi, lipsită de substanţă, cade,

lăsînd în locu-i o recunoştinţă cerebrală şi o înduioşare la fel confecţionată.

Acolo, la Şcoala de artilerie, între camarazii lui de vrîstă—, de fapt, numai de uniformă—se simţise izolat de ei în timp. Ei trăiau în anul o mie nouă sute nouăsprezece; el, într-un an nehotărît, al unui timp nehotărît, dar al trecutului.

Avea faţă de ei, faţă de vorbele, de judecăţile şi comportările lor mirarea pe care, la ei acasă, o aveau bunicii lor cînd îi vedeau atit de altfel decît propria lor tinereţă şi de-a copiilor lor. Erau impudici sufleteste. Spuneau tot ce le trecea prin minte, fără de perversitate, dînd dovada unei impudori animale, a unui exhibiţionism candid. IN-aveau secrete unii faţă de alţii. Fiecare cunoştea pe „metresa" sau pe metresele celuilalt. Cuvîntul „iubită" dispăruse, ca şi valsul. Fiecare îşi aducea amintirile în comun, cum ai fuma o ţigară începută de altul, trecînd-o altuia să o sfîrşească. Prieteniile, marile prietenii romantice în doi erau înlocuite de camaraderii: tovărăşii la sporturi, la chefuri, la fapte, nu părtaşii la sensibilitate, ca în prietenie. Vorbeau unii cu' alţii cu o familiaritate glumeaţă, fără de întristare, de cusururile „bătrînilor", adică ale părinţilor lor, căci în mediul muntenesc — mai energic şi poate mai puţin ipocrit şi sentimental decît cel moldovenesc —, copiii, deveniţi adolescenţi, spun părinţilor pe faţă „bătrînii", plural care-i urcă în acelaşi pod cu vechituri, sau care poate reeditează simbolic ritul antropofag care obligă pe copiii unor triburi negre să-şi mănînce cu filială duioşie părinţii după ce aceştia, urcaţi într-un copac, nu mai au destulă vlagă să reziste la scuturăturile produse de puterea braţelor progeniturilor.

Dar aceste cusururi ale părinţilor, aduse cu gamela la masa comună, nu erau o critică dureroasă a părinţilor — ca cea acumulată de tăcerile lui Andi —, ci mai degrabă contrastul colectiv, ridicol ca o modă învechită, dintre generaţia părinţilor şi generaţia copiilor sensibili numai la această diferenţă înregistrată c-un fel de ironică desfătare, identică la toţi.

In sufletul acestor camarazi de sabie şi uniformă, Andi observase dispariţia „fetelor" ca un gol într-o oglindă, înainte de-a o observa în viaţa socială cu o melancolie care-şi găsea parfumul numai **în** versul lui Villon:

„Mais ou sont Ies neiges d'antan?"

Cuvîntul „fată" îşi pierduse cozile împletite în sufletul acestei generaţii de băieţi înainte ca tunsoarea băieţească, devenită modă imperativă, să confirme şi să exprime concret ceea ce mai demult se împlinise sufleteşte. Un nou chip apărea, de vrîsta fetelor de odinioară, dar cu mască agresivă, cu roşu-n cutiuţă, nu din inimă venit pe obraji; cu pulpele sportiv descoperite pînă la genunchi şi-un gest al mînii, bărbătesc energic, importat şi din tranşee, şi din Anglia, gest cu care mîna fetelor de-acum putea cel mult boxa şi ***knouk-out*** -a o inimă, dar nu să moaie-n ea, ca gestul mînii fetelor de-odinioară, un fulger alb de gît de lebădă.

In mediul acestor viitori sublocotenenţi ai vremii sociale, Andi era respectat fiindcă nimeni nu-i bănuia debilitatea sufletească. îl ajuta şi permanenţa frumuseţii lui, şi dezinvoltura lui elegantă cînd tăcea — vechea deprindere — , şi zîmbetul acela de „femeie care minte", interpretat ca un semn de urzicătoare intelectualitate. Pe stradă, cînd ieşeau de la cazarmă, grupul în care era Andi atrăgea în serie ochii femeilor, dînd grupului o mîndrie colectivă, parcă de proprietar indiviz al unui ogar de rasă. îi atribuiau nenumărate „aventuri" şi situîndu-l pe alt plan decît al lor, plan singular, **nu** se mirau că nu participă la confidenţele comune.

Porecla „Hamlet", care i se dăduse la Şcoala de artilerie de către această generaţie, arată atitudinea ei globală faţă de Andi.

Şi în timpul acestui an „Hamlet" tînjise moldoveneşte, copilăreşte, după casa, părinţii şi atmosfera de la Iaşi, cu sufletul de Ofelie mai mult decît de Hamlet.

Şi în sfîrşit se isprăvise şi serviciul militar.

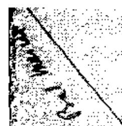
Războiul trecuse, refugiaţii plecaseră din Iaşi,

şi vechiul Iaşi din hulubărie, cu tăcerile lui, cu oamenii lui tihniţi şi cumsecade, cu fetele lui toate crescute, imaginativ, în case de bunici, debarcase din hulubărie pe străzi, în case, pretutindeni în vechile sale hotare, rămînînd de pe urma războiului cu refugiaţi asimilaţi şi ruşi fără de patrie, cu mirosuri de spital, cu ploşniţe în toate casele, ploşniţele marelui război, cu copacii Gopoului tăiaţi, cu barăci de lemn, cu depozite de fraude militare, cu ceva „bodegi", acum exotice în Iaşul crîşmelor, cu multe automobile, dar toate părînd că au ieşit dintr-un spital de automobile, cu o Curte marţială, sucursală a războiului în timp de pace, cu străzile pătate de păcură şi de ulei, cu cimitirele aglomerate, cu casele şi mai părăginite, cu palatele şi mai prăbuşite şi cu tramvaiele ieşite parcă dintr-o preistorie a vehiculelor în Iaşul de după război.

Se regăseau pe străzi vechile figuri ale familiei ieşene, îmbrăcate încă, dacă nu cu uniforme, măcar în ştofe militare. Şi toţi aveau aerul mahmur al celor de casă, care, după sindrofie, adică după plecarea ultimului musafir, îşi scot gulerele scărpinîndu-se, îşi pun papucii, îşi deznoadă corsetele şi privesc cu lehamete dezordinea lăsată de petrecerea cu vin şi mese verzi, dezordine care le-a răsturnat casa de-a-ndoaselea, cu mucuri de ţigări şi scrum pe mese şi covoare, pahare sparte, pete de cafea, nici un cîştig bănesc şi presimţirea unei migrene colective.

Un „uf" general, dezamăgit, care avea o pronunţată nuanţă de „of", adică un „uf" care nu însemna atît „bine c-au plecat odată", cît mai cu seamă: „cum? cu asta ne-am ales?" — se desprindea din Iaşul scăpat de război şi refugiaţi, după regăsirea în propria casă.

Parcă toţi mai aşteptau un „bis" suprem, ca la teatru, după lăsarea — privită cu incredulitate — a cortinei de fier; şi toată lumea luase o atitudine asemănătoare cu a celui care stă cu pălăria pe cap, pe pragul casei, neştiind dacă să iasă sau să rămîie, dacă să-şi ia umbrela sau bastonul, impermeabilul sau surtucul de vară.

Ionel Teodoreanu împreună cu soția sa și poetul George Leanea.

Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu și Teodor Scorțescu.

Parcă toți își uitaseră profesiile, itinerariile urbane, ticurile și vocabularul de odinioară. Parcă toți se mirau mai mult decît se bucurau că nu maibubuie tunul. Și ziarele fără „comunicate" păreau fade, și asasinatele în bandă fapte prea mărunt diverse ca să merite publicitatea tiparului. Domnea încă nevoia isterică de „evenimente", care dădeau un aer de blazare tuturora în viața cotidiană. Parcă ar fi dorit toți încă o catastrofă, care le făcea în ciudă și nu mai venea, lăsîndu-i să trăiască pur și simplu în nourul constipat al atmosferei zilnice.

Casa părintească își reluase fizionomia dinainte de război, cu trăsături mai apăsate. Trupul doamnei Danielescu — o dată cu dezbrăcarea costumului de infirmieră, împodobit cu decorații franco-române —, recăpătase plenitudinea de odinioară, cu amplificarea dospită a vîrstei; nervii deveniseră mai vizibili ca și firele de păr alb. începuse să privească viața ca și catalogul de la școală și ca și „socoteala" zilnică, prezentată de bucătăreasă, prin ochelarii impuși de oculist după război.

Se simțea „extenuată" după fiecare oră de clas la școală, după fiecare cursă pe jos. Ca mai toate infirmierele de pînă atunci, foaste jockey ai carității în marele derby al războiului, redevenite mame și soții pur și simplu, doamna Danielescu se socotea declasată, avînd, după cea mai mică nemulțumire din partea copiilor, sentimentul unei vaste ingratitudini sociale. Războiul o deprinsese cu gesturi de statuie alegorică, făcînd-o să prevadă pacea ca o prosternare cu muzici, invalizi și discursuri la picioarele ei de statuie cu ochi modești; pe cîtă vreme pacea nu-i adusese pe nasul de statuie decît ochelari, subt care-i pusese catalogul, mirosul de ceapă prăjită al bucătăriei și indisciplina verticală a copiilor după recunoștința orizontală a paturilor de spital de odinioară.

Domnul Iustin Danielescu era mai Iustin Danielescu decît oricînd, cu buza de jos și mai răsfrîntă — ca de o rană oratorică de război — cu pîntecul și mai rotund, cu obrajii ceva mai congestionați și fire de argint în barbă. Neliniștit de „semnele timpului" impertinent

tînăr, de prăbuşirea monedei româneşti, de revoluţia rusească şi de tumultul claselor de jos, care ca fluviile, după dezgheţ, erau gata să se reverse, domnul Danielescu oprise timpul ca minutarele unei pendule care-i aparţinea, întreprinzînd o vastă operă de reeducare socială prin sentimentul sublimului. Scria istoria războiului pentru reîntregirea neamului,în cinci volume enciclopedice, într-un stil epopeic care trebuia să redeie „bubuitul tunurilor şi marşul armatelor". Două operaţiuni simultane îl preocupau: clasarea ***şi prepararea*** faptelor şi cultivarea cuvintelor arhaic nobile, eroic sonore. Cuvintele erau alese bucată cu bucată, cum sînt alese fructele pentru compoturile cu fructe de California. O dată găsite, cuvintele erau fierte în zeama îndulcită a faptelor „preparate"; aşa că mirosul de hoit al războiului dispăruse, fiindcă parfumul îl dădeau cuvintele, nu faptele acestui compot de epopee.

Primul volum apăruse ca o divă în aplauzele ţării, reconciliindu-l pe domnul Danielescu, autorul, cu actualitatea, care, oricîte cusururi ar fi avut, nu-şi pierduse entuziasmul — „această divină putere a tinereţii" — pentru domnul Danielescu. Mereu pe frontul mânuscris al războiului pentru reîntregirea neamului, al cărui generalisim grafic devenise, domnul Danielescu trăia în timpul zilei în birou, cu excepţia orelor de curs la Universitate, apărînd în familie numai la orele dejunului şi — ale mesei. Renunţase temporar la activitatea politică — din prudenţă: vremurile erau nesigure, steaua partidelor politice la fel — pretextînd că e absorbit complect de opera întreprinsă.

Duduia nu mai era fetiţa bunducă şi bosumflată, care bodogănea după fiecare observaţie părintească, prin antrete şi în odaia ei, ca o slujnicuţă; devenise o domnişoară cu „voinţa" ei, cu „principiile" ei şi cu o predispoziţie pentru îngrăşare care devenea un permanent conflict sufletesc din pricina apetitului nestins pentru dulciuri. Semăna cu tinereţa doamnei Danielescu, pe cînd se numea Beatrice Lateş. Avea obraji cărnoşi, bruni, cu pieliţă de piersică fardată; ochii negri focoşi, cu sprincene îmbelşugate, îmbinate la rădăcina nasului cam gros, dar sfidător răsucit, cu

nări viguros senzuale; păr castaniu-închis, dens ca valul păcurei, şi un trup cărnos, reliefat cu „decolteu superb", ale cărui singure cusururi erau gleznele groase chiar în ciorapii de matasă neagră, şi braţele de „matroană", spunea Luchi. Alături deAndi, Duduia era ca un cal de Normandia alături de un cal arab, nu atît din pricina cărnii — că nici Andi nu era firav — cît, mai cu seamă, din pricina osaturei. Şi dacă oglinda, spre seară, îi dădea o încruntare spaniol feroce, îndreptată către odaia lui Andi, cu care mereu se „compara", ochii bărbaţilor mai ales — avea mai mult succes la bărbaţi decît la băieţii tineri — , ai bărbaţilor de pe stradă, de-acasă şi din casele prietenelor ei, îi ştergeau încruntarea, dîndu-i o seninătate cu buzele subţiate a zîmbet dispreţuitor şi nările gîdilite de mîndrie.'

Nu „se-ncurca" flirtînd cu băieţi tineri. Conştientă de pofta pe care o stîrnea în bărbaţii copţi, îşi menaja reputaţia, pregătindu-se cu răbdare pentru „lovitura mare". Vroia să fie soţia unuiom foarte bogat. îl aştepta ca pe-un mandat poştal expediat dintr-o Americă a viitorului. între timp, urma la şcoală, învăţînd conştiincios, şi dădea ceaiuri prietenelor ei, atrase mai ales de frumuseţea fratelui ei, pe care Duduia o specula, acceptînd darurile şi serviciile lor. între aceste prietene Andi recunoscuse pe „caisa" lui din hulubărie, pe Dana, mai caisă, poate prea caisă, cu unghiile date cu lac „Oja", cu un inel cu trifoi de zmalţ pe degetul cel mic şi cu atita trufie în atitudini de parcă atunci ar fi descins din capul lui Wagner cu părul ţesut din aurul Rhinului. Avea o conversaţie exclusiv cinematografică şi se destina cinematografului, convinsă de lectura asiduă a ziarului ***Rampa*** că va deveni o stea.

Luchi, — privit de părinţi ca o incarnare pentru uzul casei Danielescu a fenomenelor roşii din Rusia — fuma la closet, făcea datorii, juca cărţi, fugea de la şcoală, critica în gura mare partidele politice, făcea glume „vulgare" — pretindeau părinţii şi Duduia — şi primea cu un fatalism profesional de umbrelă subt ploaie palmele „morale" şi pişcăturile fizice ale mamei lui, precum şi predícele paterne ale „Apostolului".

„Edecurile" — adică domnul Kuparencu şi domnul Ivănescu — nu muriseră, cum constatase imediat după război, ca un fel de jignire personală, doamna Danielescu; reluîndu-şi drumul şi zilele de odinioară, veneau de două ori pe săptămînă la dejun şi la preferans. Cu încetul, bătrînii deveniseră indispensabili, ca întreg alaiul acelui „odinioară", revenit insinuant pe portiţa de dindos, ca misiţii evrei, o dată cu pacea.

Dar acum bătrînii erau musafirii părinţilor lui, pierzîndu-şi semnificaţia subiectivă de „oameni ai trecutului", căpătînd-o pe aceea, mai obiectivă, de fosile cu ticuri, de caricaturi însufleţite, cu tuse hîrîite de rîşniţe, cu danturi care zvîcnesc pocnind la fiecare vorbă, puse în batistă în timpul jocului de cărţi, scoase din batistă şi repuse în gură la masă, cu gesturi fireşti ca cele îndreptate spre cuierul cu haine, cu un repertoriu de glume şi anecdote identice ca itinerarul tramvaielor ieşene, — dînd o impresie de dezarmare, de hodorogeală, de moarte verticală şi de plictiseală păstrată în naftalină.

Reîntors de la şcoala militară, Ardi privise cu o strîngere de inimă — care-i lăsase rană — Iaşul, casa părintească. Nu mai poftise pe bătrîni în hulubărie — nici ei nu s-ar mai fi putut sui din pricina scărilor — fiindcă Iaşul, bătrînul Iaşi, nu mai era izgonit de război, înecat de război. Reapăruse. Arca lui Noe se golise de fantome. Iaşul nu mai era în mintea lui Andi şi în hulubărie, ci în afară, cu oamenii, casele, străzile şi viaţa lui zilnică.

Venise clipa cînd, după ce Andi visase Iaşul, din odăiţa de sus, trebuia să trăiască în Iaşul descins din visul lui.

Iaşul... casa părintească.

Se simţise din nou singur, îngrozitor de singur, cum nu fusese nici la şcoala militară, în mediul, străin lui, al generaţiei lui, dar departe de Iaşi.

Acum era în Iaşi. Şi Iaşul? Unde era oraşul armonios? Unde?

Se simţise expatriat, în surghiun, alungat din oraşul minţei lui în oraşul real. Lui Andi războiul îi dăruise icoana unui Iaşi trecut, dar socotit de mintea lui ca un Iaşi posibil, cîndva, după războiul lung — icoană pe care pacea i-o luase, interzicîndu-i-o şi-n viitor. Şi-acuma îşi vedea oraşul aşa cum era: o mahala care-şi dă aere de Vatican românesc, în care papalitatea spiritualităţii naţionale s-a constituit singură prizonieră între zidurile cetăţii sale.

Iasul intelectual!

Oi'

Pretenţia că-n toate casele oamenii meditează cu fruntea-n palme, ca şi cum fiecare casă ieşeană ar fi domiciliul cîte unui Hamlet care-ar descoperi că-i ceva putred în Danemarca ţării lui, cînd de fapt toţi joacă cărţi, ca să treacă timpul, toţi beau, ca să treacă timpul, toţi dorm, ca să treacă timpul, bîrfesc, privind cu ochi de soacră spre restul ţării, ca să treacă timpul.

Şi timpul trece, şi ei rămîn la fel.

Şi se plictisesc, o! se plictisesc fioros!

Faimoasa „pace ieşană" nu-i decît vidul unui căscat astronomic...

O! cum recunoştea în ipocrizia ieşană minciuna casei lor „patriarhale". Acelaşi apostolat în afară, şi-acelaşi fum de răşină, şi-aceeaşi mamită pentru musafirii de gală, — şi-aceeaşi acreală, şi-acelaşi ietac cu dialoguri conjugale înlăuntru.

Nici nu mai îndrăznea să intre în hulubărie.

— Andi slăbeşte! constata în fiecare zi cu invidioasă furie Duduia, convinsă că Andi deţine o reţetă specială pe care nu vrea să i-o transmită şi ei.

Reţeta lui Andi era dezgustul de toate cele. Nu suferea fiindcă era închis în cuşcă, ci fiindcă acea cuşcă nu era aşa cum o visase.

Nu se mişca din casă. Ieşea din odaia lui numai la dejun şi la masă. Zile întregi şedea lungit pe pat, cu uşa încuiată. Dar asta nu însemna că se izola de restul casei. Dimpotrivă, singurătatea lui avea configuraţia casei părinteşti şi a întregului Iaşi. Cu acea pasiune, aproape isterică, a celor care după ce n-au putut adormi într-o odaie străină din pricina ploşniţelor încep să le pîndească, asasinîndu-le cu voluptoasă scîrbă, vînîndu-le mereu, fericiţi cu cît descoperă mai multe şi dezamăgiţi cînd nu mai găsesc nici una, Andi culegea,

descoperea toate micimile şi meschinăriile casei părinteşti, precum şi cele aflate la dejun şi masă din gura părinţilor despre celelalte case, aducîndu-le-n odaia lui, unde începea să le complice, să le învenineze şi să le ***generalizeze.*** Pe orişice om îl trecea prin ciur, pînă ce-i descoperea păcatele, cu o desfătare dureroasă ca scărpinatul cînd ai urticarie, ceea ce-i sporea dezgustul şi de el, şi de rest.

De îndată ce se închidea în odaia lui, un demon mîrşav îi încăleca sufletul, gonindu-l cu pintenii în burtă, prin tot ce era pocit, meschin, vulgar şi josnic în viaţa împrejmuitoare.

Închidea ochii şi-l vedea pe tatăl lui mîncînd la masă cu cuţitul, împlîntîndu-şi-l adînc în gură, cu o îndemînare de scamator, care-i dădea lui Andi perfida aşteptare a accidentului posibil şi panica lui; vedea capul lui de apostol poticnindu-se ca gloabele de saca, la fiecare înghiţitură enormă, mai-mai s-o scape din gură; îl auzea sorbind ca o locomotivă fiecare lingură de supă, prefirată şi pe barbă, după ce-şi umplea farfuria cu bucăţi de pîne care făceau şi mai bălos sorbitul; îl vedea mîncînd saramura de peşte cu mînile cu care oferea şi celorlalţi cîte-o bucată, vîrîndu-le-**0** în gură cu de-a sila şi muind miezul de pîne în zeamă, pentru a-l stoarce In gură ca un burete; îl vedea vorbind la masă cu gura plină de rumegătura alimentară şi scobindu-se deseori, nu cu scobitoarea, ci cu degetul, pe care îl ştergea de poala muşamalei care acoperea masa; îl vedea, după masă, scobindu-şi ceara din urechi cu scobitoarea... îl vedea... Aduna toate, toate aspectele şi deprinderile tatălui sau, susceptibile de a-i zădări nervii, pînă cînd, cu o exasperare înnebunită, îl ura.

Şi totuşi, ştia că-l iubeşte.

Pe mama lui o auzea spunînd servitoarelor: „scîrnăvie, haită, ticăloasă, putoare''..., cuvinte care deschideau guri de canal în el, din gura mamei lui luate; o auzea criticînd în salon, cu musafirii, de sus de tot, de pe un piedestal igienic — era şi profesoară de higiena — pe oamenii care nu ştiu ce-i baia, şi vedea odaia lor de baie, inutilizabilă, transformată în cămara cu saci de făină, panere cu nuci, gavanoasecu dulceţi,

şi vedea lavoarul cu un singur lighean din ietacul părintesc, şi-o auzea pe mama lui spălîndu-se după ce se îmbrăca — în cîteva minute — şi interpreta cu necruţătoare îndîrjire abuzul de parfum care compensa odios lipsa de baie; şi-o auzea iarăşi, cu pumnii strînşi, pe mama lui cutezînd să spuie servitoarei, muncită de dimineaţă pînă seara: „Parşivo, du-te şi te spală, n-am să afum mereu după tine!" — şi se gîndea cu un dezgust, oprit o clipă şi asupra amanţilor probabili, că acesta-i trupul de femeie care l-a născut.

Şi totuşi, ştia că o respectă şi că-mpotriva nasului care păstra reminiscenţe de mirosuri îndoielnice atunci cînd mama lui îl mîngîia, mîngîierile ei înduioşau în el profunzimi indiferente la critica olfactică.

O auzea pe Duduia rozîndu-şi unghiile, şi-o auzea noaptea deschizînd sartarul ei şi scoţînd bomboane, prăjituri şi dulceţi pe care le mînca singură, hoţeşte, dînd prin aceasta poftei ei copilăreşti de dulciuri o meschinărie degradantă.

Şi călărit de-acelaşi demon mîrşav, pornea prin laşul cel visat sus în hulubărie, culegînd şi închipuindu-şi amănunte despre viaţa tuturor cunoscuţilor, care-i lăsau în suflet miazme grele, înnăbuşitoare, ca cele care plutesc asupra oraşului desfundat în nopţile cînd trec sacalele vidanjelor.

începuse să-şi piardă somnul. Slăbea. La masă avea mişcări nervoase şi tresărea, cu o expresie chinuită pe faţă, la fiecare zgomot mai tare. Deşi se înscrisese la Facultatea de litere, nu urma cursurile.

într-o zi, pe la patru, cineva-i bătuse la uşă. Descuiase, cu demonul deasupra sufletului.

Intrase mama lui. Fără să-i spuie nici un cuvînt, se uitase lung la el, cu un tremur din ce în ce mai puternic în buze şi-n bărbie, şi izbucnise în lacrimi. Plînsese mult, cu o deznădejde care nu-şi găsea cuvinte, pe marginea patului. Şi-n acele clipe o milă imensă îi spălase sufletul, lăsîndu-i-l bun, duios şi clar ca ochii căprioarelor.

Ce să facă? Ce penitenţă să descopere, de-ajuns de grea, ca să-şi răscumpere ticăloşia?

Dar aflase întîmplător de la Luchi că în ajunul zilei care-i frăgezise sufletul cu rouă mama lui fusese la Teatrul Naţional, la ***Strigoii,*** cu Moissi în rolul lui Oswald.

Aşadar, se temuse că el, Andi, ca şi Oswald!... Si ea, rolul mamei...

Aşadar, literatură, scenele lui Ibsen aduse acasă o dată cu programul din sacoşă!...

Şi demonul mîrşav îi încălecase din nou sufletul.

Pe vremea Inchiziţiei, la Veneţia, în Palatul Dogilor de lîngă Puntea Suspinelor, se deschidea o gură de leu sculptată-n bronz, deschisă ameninţ&tcr asupra cetăţii. Urletul mut al fălcilor de bronz înfricoşa Veneţia, căci noaptea, pe furiş, umbre veneau zvîrlind în gura fiarei delaţiuni. Unii pe alţii se pîrau veneţienii, pe-ascuns.

Şi judecăţile erau năpraznice, fulgerătoare ca şi gheara leului.

Era Veneţia în fălcile şi-n gheara leului de bronz, dar peste leu era inchizitorul.

In Iaşi şi-n casa părintească acea gură de leu se deschidea în sufletul lui Andi. Şi casa, şi oraşul erau în ea.

Numai Andi, Marele Inchizitor, era deasupra leului.

Şi într-o zi un gînd îi aruncă o întrebare: „Dar tu?"

Şi Marele Inchizitor, deprins să judece pe alţii, el singur denunţat de el tot lui, se judecase singur.

Ei toţi, părinţii şi bunicii, trăiau, trăiseră. In tinereţă, tatăl lui era ca el: un pur.

Mama lui fusese tînără şi ea.

Şi Taurul, bunicul lui, fusese tînăr.

Aşadar, viaţa-i prefăcuse, viaţa-i macerase, viaţa-i înjosise, viaţa-i jupuise de argintul tinereţii ca pe icoanele furate din biserici, descoperindu-le pictura stinsă şi ploşniţele încuibate-n lemnul ordinar.

Dar el, Andi, Marele Inchizitor al celorlalţi, trăise?

Muncise el? Luptase cu oamenii? Luase parte la război? Cîştigase singur pînea cea de toate zilele?

Nimic! Trăise în vitrină. Nici dragoste, nici luptă, nici efort — nimic. Aşteptase în vitrină, printre statui albe, în lumini ireale ca ale lunii printre marmuri, aşteptase ce?...

Dar viaţa trebuia să înceapă şi pentru el.

Viaţa! Viaţa! ViaţaI

Bubuia ca din guri de tun şi limbi de clopot, inspăimîntătorul, vastul cuvînt asupră-i, în bătăile inimii şi-n tremurul de cristale fragile al gîndurilor.

Dar el era fiul tatălui său, adică al profesorului Iustin Danielescu, nu al portretului de tinereţă al acestuia.

Dar el era fiul mamei lui, nu al fecioarei din casa părintească, ci al profesoarei Beatrice Danielescu.

Dar el era nepotul Taurului.

Viaţa! Viaţa! Viaţa!

Răsuna fiorosul cuvînt ca ropotul unor copite de taur care-i călcau iarba de cimitir a gîndurilor deprinse să trăiască printre cruci de lemn.

Toţi trăiau în el, adică aşteptau să trăiască. Sîngele tuturora aştepta să zvîcnească în inima lui, pînă acum numai decorativă, ca o panoplie cu armele intacte.

Aşadar el, Marele Inchizitor, n-avea dreptul să-i judece, fiindcă el trecuse de-a dreptul deasupra leului, înainte de-a fi trăit şi el în cetate, adică-n gura şi în gheara leului.

Aşadar, în clipa cînd el, Andi, va începe să trăiască, tot ce-i josnic în părinţii şi-n bunicii lui va apărea în el şi-n faptele lui, care-s fiicele, nenăscute încă, ale faptelor lor.

Sau, dacă nu, va muri de viu, cu mamita, între păpuşi.

In noaptea acelei judecăţi de sine în sufletul lui Andi înviase noaptea de odinioară, cînd era vecinul de odaie al mamitei: şi marele glas al văzduhurilor, care dă poruncă toamna frunzelor să cadă şi aripelor să plece, din nou îi şoptise: „Pleacă".

Răsunau, ca şi odinioară, sfîşietoare în tăcerea oraşului mort şuierile nalte ale locomotivelor.

Plecase în friguri, în toiul nopţii, cu paltonul pe umeri, ca un somnambul, spre gară, spre portul în care răsunau sirenele plecărilor.

Să plece unde?...

Viața de-afară, viața de-aiurea, care trecuse-n vîjîit de fluvii cu mulțimi prin Iași, trecu din nou prin mintea lui.

Și-o clipă, ca un far deodată aprins, lumina sufletească din hulubărie ilumina cu duioșie casa părintească, Iașul...

Se stinse.

Ca marea-n noapte neagră, viața era înfricoșător necunoscută, rece, vastă și amară, cu presimțiri de valuri grele.

Să fugă? Unde?

Și de ce să fugă? De el însuși? De tot ce-n el era lăsat de înaintași? Dar pretutindeni, tot cu *el* era să fie...

De departe, șuierul locomotivelor părea înalt, glas printre stele, nostalgic ca și orizonturile în apus de soare; dar de aproape, gara, oameni adormiți jos pe cimentul rece, pasageri grăbiți, care izbesc fără să vadă, miros de cărbune, zăngănit de fierărie, murdărie...

Pe-o linie de garaj, un grup de bețivi se refugiase într-o locomotivă ruginită, fără roți. Și cuprinși de-o subită melancolie, oftau în cor, cu lacrimi pe obraji.

în acea noapte Andi își dăduse seamă că e frunză, nu aripă. Și tot în acea noapte, în clipa cînd nădăjduia să se desprindă din orașul său, cu sinceritatea desperată a tinereții lui dezamăgite, își dăduse seamă că-l iubește, Iașul pentru el era locul unde-și înmormîntase „Iașul lui", cel din hulubărie. Iubire tragică și bizară ca acele iubiri ale unor oameni tineri, care supraviețuiesc deznădăjduite tinereții femeii iubite: o văd îmbătrînind, deformîndu-se, văd mucegaiul vrîstei albindu-le părul, văd transformarea femeii în ceva necunoscut, hidos, și totuși o iubesc; nu pe ea, pe bătrînă, ci pe fata care s-a dus prin ea ca printr-o poartă care dă în veșnicie. Și prosternați la poartă, așteaptă ceea ce nu se va mai întoarce niciodată, trăind lîngă bătrîna care e singurul semn lăsat de dispariția fetei tinere.

își iubea orașul, locul în care-î visase, și-și iubea casa, sortit să iubească tocmai **ceea** ce disprețuia, lipsit de puterea dezrobirii de el însuși.

„Sînt un om sîîrșit." Aceasta fu concluzia acelei nopți. Și pe-atunci Andi avea douăzeci de ani.

Pînă în primăvara anului o mie nouă sute douăzeci trăise vegetînd în odaia lui cu acest gînd fix: „Sînt un om sfîrșit".

Nu se mai ocupa de-ai lui, nici de Iași. Ședea ceasuri întregi la fereastră, urmărind norii, pe cînd amintirea-i aducea, ca un vînt din trecut, prohodirea armatelor rusești din timpul războiului. Uneori, șuierul locomotivelor, noaptea, îi umezea ochii. Dar nu plîngea: dimpotrivă, în acele clipe aspira ca un fum gros de opiu voluptatea amară a melancoliilor vagi. Pornea în gînd spre ceva nehotărît, ca o stea desprinsă, pînă cînd avea impresia c-a ajuns. Se deștepta. Adormise. Se deprinsese să trăiască în insomnii.

Nici Duduia nu-i mai invidia slăbiciunea,

în acest timp de apatie bolnăvicioasă, singura surpriză și unica bucurie a lui Andi fusese Luchi. Intrase în odaia lui Andi, în care nimeni nu ***îndrăznea*** să intre – se temeau de atmosfera de-acolo ca de ceva ocult, prea straniu pentru sănătatea lor — cu o stîngăcie de urs. Și cu o mînă greoaie ca și laba ursului îl dezmierdase pe frunte, roșindu-se, și-l întrebase, ca și cum nu l-ar fi văzut și la dejun:

– Ce mai faci, Andi? cu glas de adolescent fumător, în care tremurau lacrimi.

într-altă zi îi adusese lui Andi, foarte jenat, **un** carton purtat cu precauțiune.

— Ți-am adus două cataifuri cu frișca, știi, frișca adevărată, pe onoarea mea.

în ziua cataifurilor cu frișca răsunaseră țipete de tragedie antică în casa Danielescu. Luchi vînduse **un** volum legat în piele din ***Istoria războiului pentru reîntregirea neamului.***

în fiecare seară Luchi venea să-l vadă, deprinzîndu-se treptat cu atmosfera odăii lui Andi. Fuma, avînd grijă să încuie ușa în urma lui, și răsturnat într-**un** fotoliu — care gemea — picior peste picior, îi ținea de urît lui Andi.

în această epocă, Luchi, vecinul de odaie al lui Andi, nu trîntea ușile, **nu** se dezbrăca zgomotos; dimi-

neaţa, cînd pleca la şcoală, Andi nici nu-l auzea, şi, înainte de-a părăsi odaia lui Andi, după vizitele serale, el singur deschidea fereastra, aerisind conştiincios.

— Bre, fumez ca un porc! Dacă tu mă laşi!

Pe-atunci Luchi avea cincisprezece ani. Colegii lui de liceu îl porecliseră „Ursus", desemnînd astfel admirativ epic statura şi puterea lui. Încă de mic copil, semnele enorm bonome ale celor predestinaţi puterii fizice, îi dăduse aerul unui pui de Saint-Bernard, cu labe groase şi cap mare. La cincisprezece ani, Luchi, printre colegii săi, era ca un om cu şubă alături de alţii în talie. într-o mînă de-a lui Luchi mîna lui Andi încăpea, fragil fină, ca într-un ambalaj sau ca într-o mănuşă de iarnă polară. Ghetele „Apostolului" nu-i mai veneau, aşa că, în clipele de criză grea, Luchi le vindea de-a dreptul, fără să le mai poarte.

Şi creştea mereu, cu spete late, cu braţe lungi, cu păr castaniu, stufos, creţ, pornind în trombă de pe o frunte mică, vijelios bombată, spre rădăcina nasului, cu sprincene zburlite, deasupra ochilor castanii, mici şi sfredelitori de zîmbet, cu buze groase a căror expresie, parcă de bombăneală, dădea o comicitate involuntară tuturor vorbelor lui.

Vorbea lătăreţ moldoveneşte, cu glas de timpuriu gros, dînd şi auditiv impresia labei de Saint-Bernard sau urs, pe care mîna lui, vizual, o întregea. Era de-o „naturaleţă" rară, mai ales la vrîsta lui, cînd neliniştea sexualităţii dă băieţilor timidităţi de fată crescută la maici şi vicleşuguri de vădană. Aşa cum era la şcoală şi-n odaia lui — era pretutindeni.

— Luca Danielescu, cum îl cheamă pe fiul lui Ştefan cel Mare? îl întreba la şcoală profesorul de istorie, fost elev şi admirator necondiţionat al Apostolului.

— ...

— Ei?

—•Stai, cum dracu-i zice?

Profesorul înghiţea un nod la auzul acestui limbaj şi mai spunea o dată, ca într-un sughit nervos:

— Ei?

— Drept să-ţi spun, nu ştiu. Da'o făcut vreo ispravă?

— Bine, Luca ***Danielescu,*** tocmai ***dumneata, fiul...***

— Aşa-i cu fiii, domnule profesor, parcă fiul lui Ştefan cel Mare!... Cum dracu-i zice, domnule?

— Alexandrei, tatăl lui Ştefăniţă, complecta profesorul, dezarmat de tonul acesta de conversaţie de cafenea, în care interlocutorul avînd un lapsus îţi oferă prilejul să-i dai concursul unei memorii mai disciplinate.

Prietenelor mamei lui, sau doamnelor necunoscute, pe care le-ntîlnea întîmplător în salonul casei părinteşti, nu le spunea niciodată „doamnă", cu acel vocativ ceremonios şi intimidat al băieţilor tineri, care are darul de-a aminti piesele de salon traduse din franţuzeşte şi factice jucate pe scenele româneşti: le spunea pur şi simplu „coniţă", cu un aer de irezistibilă familiaritate. Iar fetelor, camaradelor Duduiei, nu le spunea niciodată „domnişoară", ci „du'că dragă", ceea ce-i dădea un aer de urs ţinînd în laba lui o pisicuţă.

De pe la treisprezece ani începuse să aibă succes la femei. Trăgea la ele ca ursul la zmeură. Şi cînd îl vedeau aşa mare, cu capul lui gros acoperit de desimea aspră a părului creţ, simţeau nevoia să-l zburlească, pe care-o simt femeile în faţa urşilor de care se tem, dar a căror blană lăboasă şi căpăţinoasă le redeşteaptă icoana „martinilor" de pluş din copilărie, şi pofta de alintare cu dosul palmei şi dorinţa de voioasă brutalitate. Se lăsau zîmbind, „tăvălite" de Luchi; cu el împreună, actele de cea mai perfectă intimitate nu lăsau nici un echivoc, dînd o impresie mai mult de luptă şi de joacă decît de păcat.

Pentru Andi, Luchi, care nu lua pe nimeni în serios dintre cei ai casei, şi mai ales pe Apostol, avea o admiraţie de nimic justificată.

— Măi, eu sînt un porcan, da' Andi-i un băiet, phii!... spunea el cîteodată la şcoală, în clipele de recreaţie, cu ţigara fumată la closet şi ţinută în mîneca tunicii, adresîndu-se către ceilalţi fumători.

— Da, măi! aprobau ceilalţi din principiu tot ce spunea „Ursus", şi în special exclamaţiile lui admirative pentru Andi, pe care şi ei îl zăriseră „frumos şi enigmatic" pe străzile Iaşului.

Iar cînd veneau în vizită la Luchi, unde-i aştepta întotdeauna un pachet de „Cordon vert", sau măcar o ţigară fumată în comun, dacă vorbeau prea tare, Luchi se-ncrunta:

— Măi zevzecilor, Andi-i alături!

— ...?

— ***Lucrează,*** măi, nu paşte ca noi!

Şi-ntr-adevăr, pentru Luchi, tăcerile lui Andi, activităţile necunoscute de subt fruntea lui dădeau verbului „a lucra" un prestigiu enigmatic, pe care, faţă de Luchi, acelaşi verb şi-l pierduse în biuroul Apostolului.

Cel dintăi, Luchi observase că se petrece cu Andi ceva ciudat. Nu îndrăznise să-l întrebe.

Il văzuse slăbind, îngălbenind, cu ochii tăiaţi de cearcăne, cu mînile obosite, „ca ale mamitei". Şi se lăsase o greutate pe sufletul lui Luchi, greutate pe care n-o putea urni el, care ridica toate greutăţile de la „Societatea de gimnastică".

Avea atîta neîncredere în „seriozitatea" părinţilor, iar pe de altă parte se jena atît de categoric să vorbească despre „anumite lucruri", care l-ar fi făcut poate şi să plîngă, încît nu îndrăznise să le atragă atenţia, să-i consulte, să-i sfătuiască şi să-i „someze" să facă ceva, „să se mişte".

Noaptea îşi neglija lecţiile pe-a doua zi, deşi nu fugea de acasă, ascultînd tăcerea camerii de alături, în care nu cuteza să intre.

Căutase Luchi prin enciclopedia din biblioteca domnului Danielescu, iniţiindu-se în tot felul de boli, care-l zăpăceau prin tehnicitatea lor, pînă cînd doamna Danielescu, mirosind că vrea să vîndă enciclopedia, îi interzisese accesul biuroului. Dar mintea lui Luchi lucra necontenit pentru „salvarea lui Andi". Auzise de efectele salutare ale transfuziunei de sînge şi hotărîse să ofere el „un litru-două de sînge" de-al lui pentru Andi. Se antrenase să mănînce cît şapte, ducînd o viaţă foarte igienică, ferindu-se şi de femei, pentru a-şi pregăti un sînge bun, numindu-se în sinea lui, c-un zîmbet: „Vaca lui Andi".

Atunci începuseră vizitele lui Luchi în odaia lui Andi şi tendinţa de a-l supraalimenta — cu cataifuri cumpărate cu banii obţinuţi numai prin acrobaţii primejdioase de împrumuturi şi vînzări clandestine —, precum şi tendinţa de a-l distra; cu cinematograful nu izbutise, Andi nu vroia să iasă din casă, în schimb, pentru Andi, Luchi cinematografia tot ce era mai caraghios în viaţa liceului.

De-atunci Luchi începuse să trăiască în inima lui Andi, parcă în afară de familie, într-un aer mai curat.

De cîte ori îl vedea, se mira că băiatul acesta e ***fratele*** lui şi că totuşi afecţiunea lui pentru Luchi era simplă, clară, nu călca peste suferinţi ascuţit împrospătate, ca cea pentru părinţi.

Prezenţa lui Luchi în odaie la el îi aducea, dincolo de vorbele şi de istorisirile lui, ca o cofiţă cu fragi, care, nevăzută, împrospătează rumen o casă-ntreagă.

Dar asta nu-l împiedeca să se socoată „un om sfîrşit", să mănînce în silă, să nu doarmă, simţindu-şi sufletul ca două mari aripi peste care viaţa ar fi răsturnat cîte-un munte.

Pînă cînd, în primăvara anului o mie nouă sute douăzeci, Luchi, luîndu-şi inima în dinţi, vorbise Apostolului, găsind de data aceasta ecou şi sprijin în mama lui.

Chemat, doctorul Chihaia îl examinase pe Andi vreo jumătate de oră; doamna Danielescu verificase pe ceasornic timpul trăsurii de piaţă, care aştepta la scară, deşi inima ei zvîcnea spre uşa închisă, după care se forma verdictul.

Doctorul ieşise zîmbind.

— Lapte, aer curat şi odihnă; Agapia, cîteva luni, şi se-ntoarce burduf.

La poarta ogrăzii îl aşteptase Luchi.

– Ei, „Ursus", ce mai fac muşchii?

Il ştia pe Ursus de la propria-i odraslă.

— Domnule doctor, ce-i cu Andi?

— Fleacuri... Mă, că fioros mai eşti cînd te încrunţi!

Şi transfuzia de sînge rămăsese-n Luchi.

Plecarea lui Andi, slab, palid, îmbrăcat în dulce zi de mai cu scurteica de blană şi căciula brumărie, cu pledul pe genunchi în trăsura cu doi cai adusă de Luchi, luase înfăţişarea plecărei copilului tuberculos, deşi doctorul Chihaia îl asigurase pe domnul Danielescu, „între bărbaţi", că nu-i absolut nimic decît o debilitate trecătoare, fără de nici o leziune organică.

— Cine n-a fost slab în tinereţă, domnule profesor? Uitaţi-vă la mine: aţi zice că-n tinereţă eîntăream cincizeci şi cinci de kilograme?... Se face cit un munte la Agapia!

Ieşiseră şi servitoarele de la bucătărie, apărînd în fundul ogrăzii, ca figuranţii în piesele istorice, cu pestelca la gură, gata s-o bocească pe „ghiata coniţa".

Domnul Danielescu nu-şi putea lua ochii **umezi** de la capul slab şi frumos, care în acea zi de primăvară îi amintea icoana propriei tinereţi dusă ca rîndunelele şi niciodată revenită în cuibul gol; îi strecura pe furiş în buzunarele scurteicei hîrtii de cîte-o sută făcute ghemotoc.

Pînă şi Duduia, cu ochii roşi şi nările iritate, avea atitudini de văduvă de război, simţindu-se înnob^ată în acele clipe elegant triste la scara trăsurii cu doi cai, pe speteaza căreia capul lui Andi, palid şi aristocratic, evoca plăceri la Davos într-un film de cinema. De cîtva timp, Duduia spăla cu apă clocotită, ea singură, pe furiş, după ce se ridicau de la masă, tacîmurile, farfuriile şi paharul lui Andi, avînd presimţirea că-i bolnav de piept şi temîndu-se de contaminare.

Plecarea lui Andi însemna pentru ea 'iberarea de această corvoadă, clandestină pe deasupra, **ceea** ce-i interzicea aerele de martiră.

Doamna Danielescu îl însoţea pe Andi pînă la Agapia, unde voia să-l instaleze la maica Agafia, veche cunoştinţă, chiar cu mîna ei, ca să nu-i lipsească nimic. Din nou soră de caritate, redevenise calm energică, fără prisos de ţipete şi gesturi.

înfloriseră liliecii, după ploaia din ajun. Cerul era adînc, cu margini de albastru răcorit şi funduri argintii, în care tresărea înalt o aripă, un ciripit, tresărind şi-n inimă. Vîntul sufla călduţ. în jurul laşului, colinele viorii păreau că surîd trist, de la ferestrele cerului, privind mări cu corăbii.

Mînile lui Andi, întinse pe pledul de pe genunchi, simţeau dulceaţa luminos toropită a primăverii. Toţi în jurul lui aveau pe faţă şi în ochi lumina acelei zile, ca o întinerire tristă.

Parfumul liliecilor înfloriţi peste noapte îi apleca genele parcă pe amintirea unei fete moarte-n tinereţă.

Pe toţi ar fi vrut să-i sărute, şi să plîngă pe umărul lor. îşi iubea casa, iubea clădirea albă cu ferestrele zîmbind de soare, în care rămînea copilăria lui, din care el plecase. Iubea ograda cu iarbă încolţită fraged, pe care puişorii de găină, galbeni şi rotunzi ca un balet de lalele, piuiau subţire. Iubea zaplazul cald de soare, pe care ieşiseră-n şiraguri roşii „vacile-Domnului", dîndu-i resemnarea evanghelică a timplei Răstignitului.

Iubise în acea zi de plecare şi despărţire, cu o duioşie sfîşietoare, toată blîndeţea, toată resemnarea, toată paragina, toată măcinarea oraşului mort,în care veniseră liliecii înfloriţi în haine de vară, cu ochii lor trişti şi parfumul lor tînăr, ca nişte copii orfani la mormîntul părinţilor.

Şi la gară, în clipa cînd trenul îşi scuturase fierăriile, gata să pornească, pachetul cu cataifuri, ţinut de Luchi pînă atunci la spate, zvîrlit pe banchetă, ca Luchi să cuteze în sfîrşit să-l strîngă pe Andi furtunos în braţe.

Ş-atunci 'văzuse, în clipele plecării, cu perspectivele ieşene ***la ferestrele trenului,*** că sufletul lui era în Iaşi pe'veci, ca liliecii laşului, ca măcinarea laşului, ca'nostalgia care în Iaşi numai e atît de dureroasă, a locomotivelor cu şuier nalt, ascultate dintr-o casă părintească pe care ştii că n-ai s-o părăseşti.

Era în sufletul lui Andi acel „nu mai fac" al copiilor pedepsiţi, pe care copiii pot să-l îngîne printre suspine, dar el nu mai putea.

Trenul fugea, lăsînd în urmă case, lilieci, coline, fum — si-n mintea lui Andi, în care din nou se înălţase sufletul ulubăriei ca un fuior blind pentru toarcerile lungi —, laşul devenea izvorul înflorit al lilie-

cilor printre coline de azur, iar casa părintească, pragul plecării, cu toți în jurul lui, fără trecut, numai cu ochi de tată, mamă, frate, soră, oglindind lumini de primăvară. Doamna Danielescu îl instalase la maica Agafia, petrecînd o săptămînă de veghe şi răsfăț la căpătîiul lui; şi numai după ce „foaia de observație", o săptămlnă-n şir, de trei ori pe zi, arătase aceeaşi temperatură — 36,5 — liniştită, plecase, lăsîndu-l pe Andi cu suflet de copil adus la internat, urmărind de la fereastra dormitorului zarea-n care s-a dus mama.

Petrecuse, la Agapia, un aspru mai de munte, cu foc în sobă, cu dimineți de toamnă brumată avînd culorile luminii care la şes şi dealuri începe abea după culesul viilor, şi nopți 'cu înstelări reci de ianuar în puritatea neagră a văzduhului închis în munți.

Respirase aerul cădelnițat numai acolo de clerul bradului, cu smirne şi tamîi necunoscute în biserici, cu respirații adinei ca oftatul.

Dormea mult şi profund, cu ferestrele deschise spre muntele din față, visînd pe cei de-acasă cum îi visezi în nopțile de dormitor la internate, deşteptîndu-se dimineața cu acelaşi munte, vînăt brumariu ca prunele din urmă ale toamnei presimțite în frunziş şi-n glasul rîndunelelor: călugărițe-n monastirile azurului.

Zilele treceau identice ca maicele la liturghii şi la vecernii, chemate parcă de aceleaşi clopote şi de aceeaşi toacă, şi ca şi monahiile aveau aceeaşi față mică de lumină, oval albă, în camilauca neagră'a munților de brad.

^ Poşta venea de două ori pe saptsmînă, adăugind, în sufletul lui Andi, două duminici săptămînii. Primea scrisori de la mama lui, cu cîte un post-scriptum elegant de la Duduia şi cîte unul aforistic de la tatăl lui, şi lungi scrisori de la Luchi, pline de anecdote şi de sfaturi: să facă dimineața gimnastică suedeză — îi trimesese şi o carte de inițiere, cumpărată cu prețul vînzării dicționarului româno-latin; să facă plimbări pe loc drept, nu în munte, fiindcă acestea cer antrenament special. Şi dacă plimbările singur nu-l distrează, să încerce să vîneze, Luchi obligîndu-se — avea, se vede, vînzări eroice în perspectivă— să-i trimeată puşcă de vînătoare şi cine.

Scrisorile lui Luchi nu cruțau nici cancelaria liceului, nici casa părintească. Dar hazul lui, complect lipsit de răutate, de acreală şi amar, dădea şi cancelariei liceului, şi casei o veselie care nu le-aparținea şi care-n loc să le coboare le purifica bufon.

...„Mai scrie-mi şi tu, dragă Andi, cîte ceva deacolo", se-ncumetase Luchi după cîteva scrisori. „Dar nu te obosi prea mult pentru mine", adăugase el imediat. Şi, îndatoritor, căutase chiar el să-i indice „subiectul" acestor scrisori, timid solicitate.

„Ce-i cu măicuțele de la Agapia? Trebuie să fie nişte poame! Am prubuluit-o eu pe una aici la Iaşi. Avea ciorapi de matasă şi mirosea a parfum de cel care se vinde cu gramul,—cred că nu la biserică!"

De la această scrisoare a lui Luchi, îi venise ghidul unui material bun pentru scrisori. Ieşind din somnolența de pînă atunci, Andi începuse să observe viața măicuțelor. Şi zilele îşi pierduseră monotonia.

Atunci se întîmplase-n el un fenomen interesant, pe care mintea-l reținuse, meditîndu-l. înainte vreme, deprins din copilărie să observe cu o senilă neîncredere viața din jurul lui, Andi îşi umplea mintea cu meschinăriile, cusururile, vulgaritățile şi fățărniciile celorlalți, dîndu-şi sufleteşte trepidația innebunitor sîcîitoare a hîrtiilor de prins muşte cînd sînt pline. Domnia demonului mîrşav dăinuia de mult, chinuindu-l fără de nici un folos pe el, vînătorul, mai mult decît pe cei vînați.

Dacă ar fi privit Agapia monahală din acest punct de vedere şi cu sufletul de-atunci, ar fi trebuit să-şi intituleze ciclul scrisorilor către Luchi: ***Mahalaua neagră.*** Şi-ntr-adevăr, viața monahiilor merita acest diagnostic. Haina lor desemna o profesie, nu o vocațiune. Cu excepția unei elite restrînsă numeric, monahiile bîrfeau şi se urau unele pe altele în tăcerile vuind cu armonii de orgă ale brazilor. Nici la biserică, în clipe de slujbă, surori întru Hristos tot nu erau. Se pîndeau ş-acolo unele pe altele, cu ochi de oțet insinuați prin semnul crucii larg făcut, ca prin cerce-

veaua unei ferestre care dădea în curtea vecinului. Surorile care făceau „închinare" aşteptau ca pe-o naştere, cu duioşii de mame tinere pentru întîiul prunc, moartea de veci a maicelor pe care aveau să le moştenească.

Vilegiaturile de vară erau ca lînă tunsă de pe oi, toarse în nopţile de iarnă şi de primăvară, ş-apoi ţesute trainic ca şiacul şi covoarele, în monahalele bîrfiri, din generaţie în generaţie păstrate: zestre strînsă-n sipetele sufleteşti. Şi totuşi, rîsul, replica celui trimis de Luchi prin scrisori cu veştile de-acasă, ilumina negreaţă mahalalei dintre munţi. Se întîmplase o substituire în sufletul lui Andi: nu lui îşi destina materialul adunat din viaţa de acolo, ci lui Luchi. Nu mai era ca pîn-atunci destinatarul observaţiilor, ci transmiţătorul lor. Ca la fereastră, obrazul lui Luchi apărea în sufletul lui Andi, şi ca să rîdă Luchi, cel care-l făcea pe el să rîdă, însăşi viaţa observată de Andi — sinistră în sine — căpăta o veselie prin contrastul dintre haina, religioasă, şi faptele, laic frivole, care amintea refrenul operetei ***MademoiselleNitouche:*** „Căci Celestin eFloridor, şi Floridor e Celestin".

Aşadar, ciclul de scrisori de la Andi către Luchi putea să poarte ca titlu acest refren de operetă, cum de operetă, bufon alegră, erau păţaniile maicelor şi-ale duhovnicului monastirei, prezidate nu de sufletul lui Andi, ci de duhul lui Luchi, care-l izbăvise pe Andi de demonul mîrşav.

Şi această viziune a vieţii de-acolo, viaţă care în alte condiţii l-ar fi dezgustat cufundîndu-l şi mai mult în mizantropia de el şi ceilalţi, îi dăduse un fel de afecţiune posesivă, un fel de recunoştinţă tutelară, pentru această viaţă care devenise material de scrisori.

Ziua se plimba prin monastire, atent la viaţa maicelor, şi seara, aplecat c-un zîmbet pe foile albe, istorisea incisiv lui Luchi întîmplările zilei.

Către sfîrşitul lui mai, Luchi primise într-o scrisoare fotografia unei maici — netrecută pînă atunci în repertoriul epistolar —, cu menţiunea pe verso: „Maica Vriana".

Un şuier lung admirativ întovărăşise surpriza ochilor lui Luchi. Aşa măicuţă frumoasă nu mai văzuse. Avea puritatea de trăsături şi oval a Madonelor italiene: mînile, răsărite cu metanii din mînecele largi ale rasei, erau înguste, cu degetele armonios lungi ca ale harpistelor antice; genele plecate făceau să se presimtă umbrita splendoare a ochilor, iar zîmbetul... Unde şi la cine numai văzuse Luchi acest zîmbet?

— Andi! strigase el în gura mare, fericit că ***Andi*** a făcut o ***farsă.***

Şi parcă adorabila măicuţă zîmbise şi mai tare fratelui ei păcălit o clipă.

La Agapia, întâia noapte de iunie găsise lumina de octombrie a focului în odaia lui Andi, colorind în roşu ferestrele întunecate de munţi. Măicuţa din fotografia lui Luchi, cu obrajii luminaţi de lampa cu glob alb, cu spinarea rumenită de flăcările sobei al căror murmur iernatic dădea o intimitate somnoroasă încăperii, recetea un rînd din ultima scrisoare a lui Luchi:

„...La noi au început cireşele".

Cireşele!

Gîndit în noaptea munţilor negri, pluralul silabelor de mai avea o frăgezime tulburătoare.

Scrisoarea lui Luchi era plină de noutăţi zîmbitoare ca panerul unei bucătărese care se întoarce din piaţă într-o dimineaţă de primăvară, cu ridichi, morcovi, sălăţi, alunele.

Fotografia lui Andi în măicuţă făcea „furori" şi „victime" subt ochii înecaţi de rîs şi de mîndrie ai lui Luchi, care devenise un fel de impresar al farselor posibile cu această fotografie. Induşi în eroare de fotografia prezentată — ca din greşală— şi comentată, cavaleri ieşeni, renunţînd la Sinaia şi Constanţa, se hotărîseră să-şi petreacă vara la Agapia, unde era originalul fotografiei.

„Maica stareţă, pe sfîntă dreptate — scria Luchi — ar trebui să ne verse, ţie şi mie, cincizeci la sută

din cîştigul adus mănăstirii de fiecare vizitator atras de maica Vriana."

Păpuşica, adică Duduia, informată perfid de Luchi că anul acesta Agapia va fi invadată numai de „lume şic", îşi scosese banii de la „ciorap", făcîndu-şi rochii peste rochii. „înţelegi, dragă Andi, păpuşica la Agapia se îngraşă aşa de răpegior, că după o lună nu-i mai vine nici o rochie de la Iaşi. Asta o face să slăbească de ciudă numai bine pînă la toamnă, cînd vara a trecut, rochiile s-au demodat şi începe şcoala."

Dar ochii lui Andi se opreau numai asupra unui rînd: „La noi au început cireşele".

Cireşele de mai, întîile cireşe, abea dulci, aproape fade, ca sărutarea buzelor de fetiţă...

Adormise, învelit în pleduri groase, cu fereastra deschisă. Din munţi venea aerul rece, grav ca sunetul clopotelor mari.

„La noi au început cireşele."

Adormise.

Avusese la-nceput, în primele secunde ale somnului, visuri graţios uşoare.

Apoi îi bătuse inima: parcă răsturnase cineva în trupul lui un val de sînge nou.

Venise-n noapte parcă altceva decît mirosul brazilor.

Se îmbrăcase. Ieşise afară.

Palpita peste negreaţă munţilor compacţi o înstelare auriu albastră: era în cer un tremur aiurit ca zvonul care bîzîie peste fîneţele-nflorite.

De undeva, de pe îndepărtata culme-a unui munte, un bucium trimise-n noapte un acord lung, apoi altul, atit de stins, că parcă urechea îl visa, ascultîridu-l în tăcerea sufletului, nu-n afară.

Andi reintrase în odaie, ostenit. Adormise cu trupul greu, cu sufletul trist.

Se deşteptase dimineaţa tîrziu, în piuitul rîndunelelor, c-un rotocol de soare în faţa patului ca o rochie de fată aruncată de cu seară cînd sesuise-n pat grăbită.

După ce se îmbrăcase ieşise afară şi se oprise-n prag mirat, cu sprincenele ridicate, scoţînd mînile din buzunarele scurteicei, lăsîndu-le goale în soare. Rostogolit din munţi In vale, parfumul brazilor avea în el albine care bîzîiau, şi se-ndulcise, pierzîndu-şi într-o noapte asprimea lui severă.

Pe-o coastă a monastirii, cea mai dinspre soare, înfloriseră peste noapte cîţiva meri. Un fluture, alb ca florile merilor, în faţa munţilor mari, bătea din palme. Lumina soarelui era ca o scuturare de flori de tei pe hainele întunecate ale munţilor.

O maică spăla pînză la pîrău, pînză albă, şi albul pinzei rîdea subt degetele ei, la poalele munţilor.

Andi pornise spre poiană, trecînd puntea pîrăului. înainte de-a ajunge zărise printre brazi o pată roşie, cînd aici, cînd dincolo, iute jucăuşă, ca rotocolul de soare trimis de copii cu oglingioarele de buzunar în ochii oamenilor mari, să-i facă să clipească.

Ascuns după un brad care păşise pînă-n marginea poienii, Andi era o inimă care bătea primăvăratec lîngă trunchiul unui brad.

- ...?

Dansa? Se juca? Se făcea că prinde un stol de fluturi? învăţa singură pe iarba poienii zborul nebun al rîndunelelor? îşi închipuia că-i urmărită de toţi brazii, înşelîndu-i pe toţi cu fugi viclene?

— Nebună! murmurase Andi, gîfîind de fuga ei, cu inima bătînd, bătînd alăturea de bradul nemişcat.

Avea un trup viclean în subţiimea lui de fată cu şoldurile femeieşte împlinite; şi de subt fusta de stambă roşie cu picăţele negre ieşeau picioarele subţiri, goale, bronzate, de ţigancă dansatoare pe cărbuni aprinşi.

Un cap cu plete negre ca tăiate-n marmură posomorită, luciu neagră, buze roşii, nări care mereu adulmecă în vînt urme necunoscute, neliniştitoare, şi-o privire cînd sperioasă, cînd obraznică, pornită din doi ochi de-un verde crud ca cel al tinereţii acelor de brad.

Vroia să fugă, sau să rîdă?

Pornirea căprioarelor în picioarele desculţe şi iscodirea aţîţată a ochilor de veveriţă în neastîmpărul privirii.

Venise înspre el, îi rîsese-n ochi, fugise — lăsîndu-l în poiană ca un cerb, cu nările în vîntul primăverii.

A doua zi, reapăruse — cerb — tot în poiană. Fata roşie nu mai era, cum fusese cu o dimineaţă înainte, una, ca un lan de maci în vint, pe verdele poienii.

O aşteptase toată dimineaţa.

Parcă auzise undeva un rîs.

Rîs? Vîntul? Ierburile?

Nu-ntîlnise decît brazii gravi ca uşile deodată închise, îndărătul cărora o faţă rîde pe-nfundate.

A treia zi Andi venise cu un pled şi o carte,

Poiana, goală.

— Cu-cu!

Cuc?

Ridicase ochii de pe carte.

— Cu-cu!

— Cu-cu, răspunse Andi, şi cucul — cuc? — tăcuse, lăsînd un semn de întrebare în tăcerea brazilor serioşi.

A patra zi, aceeaşi carte pe un pled pus în poiană aştepta un glas de cuc ş-un trup de fată.

Un ciocălău de brad căzuse între umerii lui Andi. Se-ntorsese-n salt; dar brazii, plini de ciocălăi, n-aveau nici unul mîni de fată.

De-atunci în fiecare zi venise în poiană, cu paşi cît mai uşori, găsind-o goală. Cetea, pîndind cu coada ochiului.

O simţea săgetînd în jurul lui, printre brazi, ca o rîndunică roşie, dar n-o vedea.

Intr-o zi bradul la umbra căruia se aşezase bufni de rîs, subţire. Deasupra, sus, pe o creangă, o văzu.

Fără sfială îl privea pe Andi-n ochi, ţinînd în braţe trunchiul gros.

— Cum te-ai suit acolo?

— Aşa!

— Dă-te jos.

— Ba!

— Ai să cazi!

— Nu.

Se uita la ea de jos în sus, cu faţa răsturnată, ca un peşte prins în undiţă.

Un ciocălău nu-l nimerise, altul da.

Andi plecase.

Şi-n urma lui, cînd ici, cînd colo, guruise ca hulubii, cîrîise ca cioroii, fluierase ca mierloii, mieunase şi scîncise, făcîndu-l să-şi întoarcă mereu capul fără ca s-o vadă, presimţind-o-n coada ochiului subt trunchiul fiecărui brad, simţindu-se din toate părţile pîndit de diavolul cu zeci de glasuri, care înroşea toată pădurea cu prezenţa unei fuste roşii.

A doua zi venise mai de dimineaţă, cu gînd s-ajungă înaintea ei. Poiana, goală; brazii, sincer verzi.

In sfîrşit, Andi, renunţînd la pîndă, se-ntinsese pe pled.

— Cucuriguuu!

Cînd se suise-n brad?

Parcă ieşea din trunchi de-a dreptul ca cucii din pendulele cu cuc. Şedea pe-aceeaşi cracă, în picioare, rezemîndu-se de trunchi, împrumutînd de la cocoşi şi cucurigul, şi aerul de proclamaţie către Cetate, care urmează cucurigului, iar de la zori, roşeaţa fustei, a obrajilor şi rîsul roşu, luminos, cel care-nflăcărează norii mici din răsărit.

— Bună dimineaţa. Nu te dai jos?

— Nu!

Iarăşi se alinta, cu gene galeşe, obraz pe umăr şi nas obraznic.

Andi scosese din buzunar un pacheţel de ciocolată, aşezîndu-l lîngă bradul cu ochi şi buze de fată, el reluîndu-şi locul lui pe pled.

Şi deodată, cu un salt de sus, care-o lăsase goală pîn' la brîu, căzuse lîngă ciocolată — şi fugise cu pachetu-n mînă.

Renunţase s-o mai prindă. O lăsase toată dimineaţa să-şi mănînce ciocolata, bombardîndu-l cu hîrtia argintată.

Ca o viţă roşie de toamnă, fusese cînd într-un brad şi cînd într-altul, neliniştindu-i ochii aplecaţi pe carte.

Avea o sută de păsări în glasul ei, împiedecîndu-l pe Andi să mai creadă în glasurile pădurii, precum nu mai credea nici în mişcările pădurii şi nici în zgomotele brazilor şi ale vîntului. Munţii de pe-acolo deveniseră glumele ei.

li aducea în fiecare zi ciocolată, migdale, stafide, pesmeți, punîndu-i-le lîngă un brad, cum aduceau cei din poveste ofrande la fîntîna c-un Balaur ca să-l îmblînzească.

Ea se juca.

Dar îl împiedeca să citească, să gîndească, să se lenevească, sase odihnească nu numai neastîmpărul cu care îl încercuia, copilăreşte zîmbitor, ca zmeiele zbîrnîitoare-n vînt, dar mai ales neliniştea pe care i-o lăsa în sînge, nelinişte de flacără dănțuitoare pe comori satanice.

Creştea căldura verii aromată în păduri, creştea cu ierburile şi cu florile, şi-n singele lui Andi înfloreau fînețe-nnebunite de roşeți de mac.

Cînd se-ntorcea de la poiană, călcînd pămîntul de subt brazi, acoperit de acele căzute ani de-a rîndul, pămînt elastic, plin, viclean şi luciu, şi-o-nchipuia ureîndu-se în brazi, cu'sinii ei tîrîndu-se în lung pe trunchiul dur şi aspru, şi parcă brazi, nu gînduri, se muiau în el, gata să se prăvale grei în sîngele cu foşnet de păduri.

Fata din brazi era în el ca şi-n pădure, una, pretutindeni roşie.

Se apropia de munții bradului un munte-n flăcări: iulie, cu o suflare ca de faguri şi de piersici tămîioase.

într-o dimineață, Andi, după ce pusese lîngă brad ofranda zilnică, un pachețel de ciocolată, simțise-n trupul lui greu ca ciorchinii mari de poamă turcă nevoia apei reci. Plecase la plrău, departe, dincolo de monastire. Se scăldase lung, culcat în albia îngustă, pînă cînd apa îl purificase, lăsîndu-i trupul plin de inocența rece-a apelor de munte.

întins la soare, se usca. Apa cînta la căpătîiul lui. Şi deodată, demonul pădurii răsărise lîngă el ca un mănunchi roş de garoafe, apărut pe trapa care trebuise să-l aducă pe Satan.

Era furioasă.

Fără să-l privească, lepădase în pîrău pachetul intact de ciocolată, şi de pe mal, bombardase cu pietre pachetul dus la fund.

Plecase.

A doua zi, Andi venise iar la pîrău, fără să mai treacă prin poiană.

Nu venise nimeni.

Erau sau nu erau undeva ochii ei verzi printre brazii din preajma pîrăului?

Cîteva zile, Andi nu auzise decît murmurul pîrăului prea străveziu, ca demonul din brazi să nu fi fost văzut, chiar prefăcut în păstrăvior cu puncte roşii.

Dar într-o dimineață, după baia lungă, Andi nu-şi mai găsise la ieşire hainele.

Pe celălalt mal, fata din brazi îl privea cu gravitate.

— Dă-mi hainele.

Vorbise imperativ.

— la pîrăul în spate şi du-te.

— Te rog dă-mi hainele!

îl lăsase o dimineață-ntreagă sase roage, gol, întins pe față, cu privirea ei şi arşița în spate.

După ce sunase sirena fabricei de lemne, îi legase hainele burduf cu un curmei, înfăşurînd cu ele pietre, şi i le aruncase de pe celălalt mal, silindu-lsă se-mbrace umilit subt ochii ei — dacă mai era pe-acolo — căci, deşi o simțea, n-o vedea nicăieri.

Noaptea nu putuse dormi.

îşi trecuse mîna peste față, dîndu-şi în nări mirosul pipărat de flori şi ierburi aromate cu care fata din brazi îi umpluse buzunarele hainei, mai umplîndu-i-le şi cu pietre şi urzici.

Auzise toată noaptea huhurezul, gemetele brazilor, mieunat sălbatec de pisici zburlite în păduri, modulațiile aprige ale fiarelor departe-n munți.

Şi dimineața, după baie, adormise la pîrău, la umbra unui grup de brazi.

Neliniştită apa, neliniştit şi somnul.

Se deşteptase. La căpătîiul lui, ca o ciupercă roşie era o fustă roşie, şi în pîrău...

Nu mai era!

Acum ştia că trebuie să vie goală lîngă el să-şi ieie fusta. închidea ochii şi o vedea în el ca printre brazi, cărnoasă întruchipare a Craiului-nou.

O aşteptase toată dimineața. Iar şuierase fabrica.

Şi iar, deasupra lui, ca în poiană, un brad rîsese ascuţit.

Era în brad, ***cu altă fustă roşie.***

— Cîţţ! Cîţţ!

îl cîţîia de sus ca pe motani.

Plecase, deodată umilit,

îl asmuţise ca pe cîni:

— Hîrrr, na! Hîrrr, na...

Şi două zile Andi nu ieşise. Cu perdelele lăsate, o pîndea. Treceau călugăriţe negre, cară şi căruţe, rîndunele, vite cu tălăngi, încete ca şi zilele de aşteptare la fereastră a unei fuste roşii.

Dorea s-o bată...

A treia zi, tot la pîrău, pe cînd era în apă, îi azvirli o cioară moartă, şi toată dimineaţa, nevăzută, cîrîise răguşit ca ciorile.

Noapte cu noapte Craiul-nou se îngraşă prin somn ca viermii de matasă. Şi între timp, în fiecare dimineaţă, nevăzută, fata din brazi îi arunca în baie cioate şi ciuperci înveninate, drept batjocuri şi blesteme.

în preajma lunii pline bătuse vînt fierbinte, plumbuind argintul arşiţei. Se ridicase-o umbră de pe zare: parcă se apropia de soare ca de faguri un urs cu mormăiri gros joase.

Tuna.

Băteau întruna clopotele mînăstirii.

Venea ceva aşa de mare şi de fioros, că se-nchiseseră ochii pămîntului şi dîrdîiau dinţii pămîntului, zgîrcit de frică-n el.

La adăpostul geamului închis, Andi clipea în fulgere. Şi deodată auzise prin pîrîitura trăsnetului gheare, parcă de pisică, zgîriind şi zgrepţănînd sticla ferestrei.

Ascultase.

S-aplecase la fereastră. Şi văzuse pe fata din brazi, ghemuită în afară, cu ochi ficşi ca buhnele.

Deschise geamul.

îl sărise c-o destindere nebună, roşie ca un rod de fulgere, şi intrase în odaie urmărită de enormul A'înt.

Fereastra-nchisă.

Uşa-nchisă cu zăvorul şi cu cheia.

Fulgere la geamuri şi în inimă.

Şi-n pat, în patul lui, ochii sticloşi de buhnă, verzi în fulgere, atît de verzi, că Andi parc-avea în dinţi zarzăre crude, agrişe necoapte, mere acre...

Era-ncordată ca un nod de frînghii. Şi mirosea a ţărnă ş-a furtună, dînd patului în noapte miros de brazdă-n urma plugului şi-a ploilor.

O dezbrăcau fulgerile cerului.

Era în goliciunea ei de fată cum sînt petalele în mugurii închişi.

Şi-ardeau tot verzi, tot neclintiţi aceiaşi ochi de frunză nouă deasupra florilor ce cad.

Avea in ea, cu dinţii încleştaţi, un geamăt ca de varga biciuind văzduhul.

Ploaia cădea sfăimînd.

îi căutase buzele, nu le găsise.

Avea zvîcniri de prepeliţă-n sîni. Ş-avea în goliciunea ei arome de agude şi o pată ca de mure între coapsele-ncordate.

Şi îl privea. Şi îl privea.

Verde de brad, lumini de fulgere, ropot la ferestre.

Şi mirosea a sevă crudă în odaie, de parcă năvălise-o iarbă în tăiuş de coasă.

în zori nu mai era. Şi nici furtuna care răsturnase brazii, scuturînd asupra lui un mac de munte.

Andi se deşteptase parcă între reverenţe.

Simţea că „el", pronumele modest de pîn-atunci, se prefăcuse-n „El", pronumele majusculat atît de majestuos, că „ei", pluralul cu mulţimea tuturora, se-nclina în faţa „Lui", pronumele regalizat de-o noapte de virilitate. Ş-abea tîrziu, în preajma orei băii la pîrău, îşi amintise şi de „ea" ca de un sceptru-al „Lui".

Era umflat pîrăul, parcă nu de ploi, ci de mînie, ca un cnut zvîrlit după copitele furtunei duse.

Nu văzuse pe fata din brazi. Se scăldase lung; apa curgea cu fundul rece şi cu spume calde.

Apoi, întins la soare, adormise răcorit şi încă trufaş, ca o sabie în teacă după lupte glorioase.

Şuierul fabricei îl deşteptase. Nimeni lîngă el.

O întrebare mută, ca de nor cu fulgere: cum, nu venise?

Nu.

La-napoiere o găsise ghemuită pe un trunchi de brad, pe malul celălalt al apei, într-o *rochiţă albastră,* privind altăceva decît fiinţa lui, cu braţele-nnodate pe genunchi, bărbia-n piept, plete pe frunte: părea că adunase-n jurul ei, cu o pornire crîncenă, vînătul nopţii, alungat de soare de pe cer şi de pe munţi şi de pe toate cele.

Ea singură în noaptea ei, ca o planetă.

O strigase.

Stincă.

O mai strigase o dată.

Numai ecoul munţilor îi răspunsese.

Se aplecase, cum te-nclini cînd cauţi subt o canapea, ca să-i descopere privirea. Era ceva zburlit în ochii ei, ca pe spinare de pisici sălbatece. Zîmbind, Andi-i făcuse semn de sărutare.

Parcă lovită, tresăltase, deodată în picioare, şi c-o piatră-l nemerise în genunchi. Fugise fără să se uite îndărăt. Andi plecase şchiopătînd.

Dintâi mînie. Apoi tristeţă-nduioşată. Genunchiul se umflase roş. îl bandajase. îşi petrecuse ziua în oduie, întins pe pat şi cu ferestrele închise, punînd iar intre el şi viaţă, scut, o uşă-nchisă şi fereşti închise.

Pe la toaca de vecernie adormise. îl deşteptase maica Agafia; masa pusă îl aştepta cu supă de găină.

Noaptea venise aducînd în mîni rotunda dimineaţă a iunii pline îmbobocită alb.

Se dezbrăcase. întins pe pat, visase vag, privind din cînd în cînd fluxul lunar.

O auzise pe maica Agafia înapoindu-se de la slujba de noapte; apoi zgomotele din preajma somnului, apoi zvonurile nopţii, mătăsoasele ploi ale brazilor în vînt, murmurul pîrăului. Mirosea a gaz în odaie. Se dusese la fereastră s-o deschidă. Ochii verzi ai fetei din brazi priveau fereastra: de cînd? Şedea în cerdac jos, cu genunchii încrucişaţi, la fereastră, ca o cerşetoare lîngă o icoană făcătoare de minuni.

O privise lung şi deschisese fereastra. Intrase dintăi aerul aspru de munte, apoi, c-un salt, fata din brazi.

îl zgîriase, îl muşcase de mină şi fugise, întorcînd încă spre el din cerdac ochii cu fulgere.

Şi dimineaţa, tîrziu, cînd se deşteptase, găsise pe covoraşul de lîngă pat un enorm mănunchi de flori legat cu o fâşie zmulsă din fusta ei roşie ca buzele muşcate pînă la sînge.

Era nebună! îl înspăimînta.

Două zile n-o mai văzuse. în timpul zilei, parcă se bucura că-l lăsa în pace. Natura-ntreagă îşi recăpătase echilibrul normal, statornicia confortabilă. Brazii nu mai mieunau, nici nu mai zvîrleau cu ciocălăi ţepoşi, pietrele nu mai săreau şuierînd ca viperele. Pieriseră din toate cele neînsufleţite diavolii neprevăzutului, reîncuibaţi undeva într-o fustă roşie.

Dar noaptea, icoana trupului ei gol era ca luna plină-n munţi: îl umplea, înnebunindu-i conturul sufletesc Abea putea s-adoarmă înspre ziuă, cu trupul flămînd, cu visuri dureroase ca un clănţănit de fălci de lup pe-un ghemotoc de păpădie pufoasă luat drept miel.

Şi dimineaţa, deşteptîndu-se cu capul greu, se bucura că-i singur, presimţind totuşi o altă noapte de nesomn şi pofte neîndestulate.

Se temea: poate de ea, poate de dragoste, de dragostea cu ea. N-o cunoştea de loc. Nici nu avusese şi nici nu putea **st** aibă schimb de vorbe clarificatoare cu o fată care se suia în brazi ca veveriţele, cu o fată care în loc de articulare umană, mieuna, cotcodocea şi cîrîia, avînd în glasul ei şi glas de păsări şi de fiare: cu o fată care-n loc de vorbe-i arunca cioate, ciuperci şi cîte-un stîrv de cioară, sau o piatră ca răspuns la sărutări.

A treia noapte, iar o gheară de pisică îi zgîriase geamul, deşi era deschis. Se dusese la fereastră. O văzuse aşezată jos.

— Vino.

îl privise peste umăr.

— Nu vii? o întrebase el din nou.

Vino, o rugase el blajin, cu degetele dezmierdîndu-i fruntea.

Fata din brazi îi apucase deodată mîna — să i-o muşte? — Andi tresărise, gata să şi-o tragă îndărăt.

Dar ea îi sărutase mîna.

Apoi intrase în odaie cu o săritură.

Avea o dungă roşie pe sînul stîng.

— Ce-i asta? o-ntrebase Andi.

îl privise înălţîndu-şi capul strîns în plete negre.

—- ...pentru tine, fără să-şi poată stăpîni o încruntare iute a sprincenilor.

Ş-abea în acea noapte Andi cunoscuse sărutarea gurei ei: o sărutare roşie ca trupul ei cel din poiană; o sărutare, sute pe tot trupul lui, cum.ea era-n poiană' ca un lan de maci şi ca un stol de roşii rîndunele.

Avea în trupul ei o nebunie ca'de mînji pe iarbă tînără.

Andi ţinea în braţe vîntul...

Dormiseră alături.

Nici nu ştia de unde-i? cine-i? cum o cheamă?

Copilă de ţăran? Nu şi-o putea închipui cu tată, mamă, într-o casă ţărănească, îngrijind de ploduri, fraţii ei, ducîndu-se cu boii la păscut, lovităuneori de mîna grea a despotului cu opinci: ea, fata roşie din brazi?

Ş-apoi ea se juca tot timpul. Nici hainele, nici trupul ei n-aveau mirosul casei ţărăneşti. Semne de muncă nici în mîini, nici în picioare.

Era ea singură stăpîna ei.

„Nepoata" vreunei maici? Poate că da.

Da, roşie ca sîngele păcatului — cu cine? subt negrul monahalelor vestminte. Se vede că păcătuise o maică, cea mai frumoasă maică din acele locuri, c-un pustnic tînăr abătut prin văi după merinde. Păcătuiseră pe-o iarbă verde, undeva, într-o poiană, înnebuniţi de sînge şi de primăvară, şi diavolul fusese lîngă ei, lăsînd pe.urma lor, copilul lor, copilul lui, să joace ca o flacără pe locul însemnat de un păcat, hotărnicindu-l iadului.

Cînd se gîndea la ea, cuvintele „păcat" şi „diavol" înyiau în superstiţiile sîngelui, ca noaptea, lîngă cimitirile pustii.

îl chinuia în fiecare dimineaţă, dorind parcă să-l facă s-o urască, înveninîndu-l,îng'himrîndu-l, zădărîndu-l, dînd vorbelor pe care i le arunca din înghimparea

brazilor gheare de mîţă, dinţi de viperă, cerşindu-i uneori cu ochii şi cu fapta o mînie, o revoltă, o asprime, bărbăteşte dură, care să arunce-o stîncă] este focul ei nestins; şi-n fiecare noapte îl iubea, venind în patul lui din brazi, cu miros de răşină-n fustă, iar in goliciunea ei cu tot parfumul luncilor de primăvară şi-al văzduhurilor verii, secătuindu-i sîngele ca stolul de lăcuste lanurile, şi înfierbîntîndu-i-l din nou cu frăgezimea ei de rouă îndoită cu piper.

Sufletul lui o numea, c-un fior premergător: frigurile roşii. Spre seară, gîndul c-o să vie sau că n-o să vie — şi-o să fie singur cu amintirea ei — îl scutura ca frigurile.

Venise vara.

începuseră s-apară In monastire cîte unul — ba o umbrelă de matasă cenuşie într-o mînă de pensionar, ba o umbreluţă cu dantele într-o mînă de cucoană — vizitatorii de vară, cei care-şi fac vilegiaturile la soare, subt umbrelă.

Nu mai era mult, şi trebuiau să vie şi cei de-acasă. Maica Agafia scutura, grijea odăile, ceruia podelele, văruia, ca să primească într-o casă ca „oul de Paşti" pe „doamna profesor".

Din nou, ca şi la Iaşi, Andi avea să fie vecinul de odaie al cuiva de-acasă. Şi între munţi, şi-n el începea reflexul vieţii oraşului care-l dezamăgise.

în fiecare zi, pe la amiază, un glas tărăgănat, nazal şi melopeic ca al vînzătorilor de haine vechi, cu accentul şi mai evreiesc în amfora de brad şi de creştinătate-a munţilor, striga ziarele cu ultimele ştiri senzaţionale, cu cotidiana „mare dramă pasionala a unei dame din elită" şi „dispariţia misterioasă a directorului unei bănci".

Configuraţia ieşană, fantoma străzilor şi-a zgomotelor Iaşului, treptat se închega în străveziul atmosferei de la munte, dînd strania impresie că munţii au venit la Iaşi cu clopotele monastirei şi cu toaca ei, şi nu că Iaşui a venit la munte cu tusa, dialogurile şi ziarele de-acolo. Şi totuşi, citadinizarea munţilor, laicizarea lor, moiîdenizarea lor treptată, cu gramofoane în poieni, care frivolizau verdele munţilor, şi

printre brazi, parfumuri de salon, în loc să-1 tulbure, redeşteptîndu-i vechea scîrbă şi nostalgie de plecare, îi aduceau ca o trezire dintr-un somn cu visuri înfricoşătoare, alungind din el conturul de legendă oarecum medievală, cu sutane negre şi cornițe roşii, aducînd în locu-i parcă familiaritatea cotidiană, cu configuraţie de piaţă publică plină de tramvaie, berării şi conversaţii tipice orăşăneşti.

Oricît de singur şi de voluntar dat la o parte, Andi se simţea „social". Sufletul lui era o uliţă într-un oraş cu oameni, o uliţă cam dosnică, tăcută, parcă sperioasă, încă fără nume, dar aparţinînd oraşului.

Dar ea, fata din brazi, era un drum acoperit de ierburi într-un codru des. Avea parfum, parfum de codru feciorelnic, pînă atunci neîntîlnit la nici o fată şi la nici un om; dar parcă şi mai mult decît îl fermeca parfumul îl spăimînta desişul negru al pădurii, plin de ochi arzînd în întuneric, plin de gheare ascuţite pe copacii seculari. De lîngă ea, fără să-şi dea seamă, începuse să dorească suflete de fete simple şi normale, în care „codrul" este parc bine crescut, eu bănci pe care te aşezi ca să respiri parfumul frunzei, fără teama fiarelor.

Războiul îl făcuse să devie cetăţean al trecutului într-un Iaşi închis în hulubărie.

Pacea îi izgonise laşul din hulubărie,izgonindu-1 şi pe el din laşul redeschis în normal, lăsîndu-1 expatriat în singurătatea lui deşartă.

Ş-acum, fata din brazi îl făcea nu să iubească, dar să preţuiască şi să dorească ceea ce era normal, confortabil, liniştitor în viaţa oraşului său, privită numai ca atare. în loc de fulgere, lumină electrică: menajerie de fulgere domestice. Delicateţa lui, debilitată de atmosfera din hulubărie, nu se mai alarma acum în faţa vieţii ieşene care venea spre el alungind din juru-i, nu ca după război, fantoma armonioasă a unui Iaşi, trecut, ci prezenţa înfiorătoare a singurătăţii în codru.

Cînd dormi în timpul zilei, bocăneala cizmelor sergentului de zi, care se plimbă lîngă fereastra ta, îţi brutalizează somnul şi te revoltă, umplîndu-te de nervii insomniei diurne; dar noaptea,bocăneala aceloraşi cizme, de data aceasta ale sergentului de noapte, îţi narcotizează zîmbitor, cu beatitudini de prunc, somnul pînă atunci neliniştit de tăcerea la pîndă.

Astfel, deşi înmulţirea zilnică a vizitatorilor îngreuia întîlnirile de dimineaţă, şi curînd avea să le facă imposibile pe cele de noapte — pe care Andi nu le concepea decît în odaia lui, în patul lui, ca un dejun servit în pat, convalescenţilor —, Andi ar fi dorit parcă să grăbească invazia laşului la Agapia, dîndu-i o semnificaţie de chinină pentru „frigurile roşii".

Nu se gîndise nici o clipă să plece de la Agapia, izbăvindu-se, sau să interzică fetei din brazi accesul odăii lui, nu numaidecît prin vorbe — l-ar fi ucis, ar fi rostogolit pădurile asupra lui —, dar măcar ferecîndu-se în odaia lui: ar fi dat foc monaştirei fata roşie. Trupul lui o dorea, şi sufletul îndura poftele trupului ca pe-o molimă de care dorea să-1 scape alţii.

Pe de altă parte, se temea şi de scandal. O socotea în stare de orice: era nebună, atît era de altfel decît el.

Şi oraşul, nu în Iaşi de-a dreptul, ci departe-n munţi, treptat îl reîncorpora.

într-o noapte, fata din brazi intrase iarăşi pe fereastră în odaia lui, dar în loc să vie goală-n pat, lăsîndu-şi fusta roşie în mijlocul odăii, cu mersul acela suveran de flacără înalt albă care-şi părăseşte jarul ca să aprindă pădurile spre care se avîntă, se aşezase îmbrăcată pe pat, cu genunchii la gură.

Gîndea? Visa? Plănuia ceva?

Tăcea, mută la orişice-ntrebare, din cînd în cînd privindu-1, nelăsîndu-1 prin prezenţa ei autoritar posesivă să se întindă-n pat, plutind de la o vreme straniu pe tăcerea neagră care-ngreuia pleoapele lui Andi ca o lună roşie pe orizont de-ntunecată mare.

Era atît de intangibilă prezenţa ei, că Andi, renunţînd la trupul ei, căscase lung.

Zvîcnise, arsă. îl privise, cu un ţipăt parcă în stridenţa verde-a ochilor, sărise pe fereastră şi se mistuise-n noapte.

în noaptea următoare venise cu obrazul umed prin întuneric pe obrazul lui Andi; şi glasul, gemătul ei

de varga biciuind văzduhul miezului de noapte, fusese mai gutural.

îl cuprinsese în brațe prin întuneric, învăluindu-l ca o viță roșie, îi dezmierdase tîmplele stríngîrdu-i-le-n palme uneori ca şi cum ar fi vrut să i le stoarcă, îi pipăise fața cu mişcări apăsate, întipărindu-şi parcă în palme efigia lui, şi fără pregătire, deodată, îi spusese amenințător:

— Vor să mă trimeată.

– Cine?

— Ei.

Era noapte adîncă în munții muți, şi subt privirea ochilor verzi, acel „Ei" înfiora ca prezența altei lumi cu văzduhul zimțat de zboruri negre.

– Hai să fugim.

Ea vorbise. Glas şi mai răguşit, de țigancă la cala cu descîntece, accent imperios. Andi simțise vorbele vibrînd pe pielea obrazului, ca un zbîrnîit de arc.

Andi tăcuse.

Căutase să dezmierde o frunte rece ca o lună şi depărtată ca o lună.

Grea, inima lui Andi era la Iaşi.

A ei, limbi de vulcan, deasupra lumii,

în zori erau treji amîndoi.

Se aplecase asupra lui, îi dezmierdase fruntea — era frumos pe perna albă, palid în lumina de argint a zorilor, ca un cap înconjurat de îngeri şi de crini — şi Andi o auzise murmurîndu-i cu o duioşie tristă:

— Tu eşti mic.

Plecase, şi de-atuncea niciodată n-o mai revăzuse, lăsîndu-i în ochi icoana ei din ultima clipă, tăiată parcă vertical într-un soare roşu — demon sau arhanghel — spunîndu-i ca o profetizare, lui, cel culcat în pat: „Tu eşti mic".

N-o regretase. Plecase de peun hotar al sufletului o armată asiatică fioroasă, cum erau în vechi cele venite spre Moldova. Era în Andi parc-un „Mulțumescu-ți Ție, Doamne", intonat de o mulțime cu mînile spre cer.

Trupul era atît de istovit, c-avea nevoia castității, ca pămîntul, de zăpadă, iarna. începuse iar să doarmă, fără vise, regăsind somnul pe care-luiți în leagănul copilăriei. Era atît de fericit cînd se găsea în patul alb, cu storul tras, în preajma somnului, că parcă îi venea lui singur să-şi sărute mînile, cum fac copiii uneori cînd au primit daruri neaşteptate. Şi inima bătea acum altfel: parcă fuseseră-nhămați la ea cai nărăvaşi, cu trap zburat, gata să-l zvîrle în prăpăstii, ş-acum, în locul lor, venise-un măgăruş blajin ca cei ce duc copii în cărucioare.

Agapia se umplea zi cu zi de femei gătite devenind un adevărat salon de vară al Iaşului. Mai erau două zile pînă la sosirea familiei Danielescu. Maica Agafia îl obliga pe Andi să mănînce şi mai mult la mese şi în timpul zilei, iar seara, in loc de-o ceaşcă de lapte îi punea două, dorind să arate „doamnei profesor" că-şi ține cuvîntul dat la plecare, redîndu-i-l pe Andi subt forma rotundă a „harbuzului" metaforei populare care exprimă plenitudinea sănătății.

Căpăta pentru întîia oară poftă de viață, deviată socială. îşi simțea trupul calm, încă pe multă vreme, iar sufletul eliminase complect amintirea fetei din brazi, ca pe ceva umilitor şi debilitant. Vedea zilnic înmulțindu-se între brazi fetele Iaşului, unele frumoase prin trup şi trăsături, altele prin acea vioaie şi exuberantă tinerețã, mai mobilă decît frumuseța, şi mai felurită. Nu mai fugea de viață ca în timpul războiului şi ca pînă atunci. Privea viața — adică deocamdată fetele — fără comentarii amare şi fără teamă de dezamăgiri, trăind oarecum la malul vieții, pe plajă, fără să se arunce în ea. Nu dorea să aleagă nici o fată – asta parcă i-ar fi micşorat plăcerea, limitîndu-i-o —, se mulțumea să le privească, să se ştie privit.

Familia îl găsise înzdrăvenit, înviorat şi chiar glumeț — în conversațiile de la mese — ceea ce nu se-ntîmplase pîn-atuncea niciodată. Chiar după venirea familiei lui, Andi tot nu frecventase nici un cerc ieşan regrupat în luncile şi prin poienile Agapiei.

Toți membrii familiei Danielescu, grupîndu-se în afară după sex, vîrstă şi tabieturi, frecventau felurite cercuri. Şi, treptat, Andi observase, ascultînd conversațiile de la mesele care adunau familia, că în tcate grupurile agapiste se vorbea despre el ca de ***altcineva,***

socotea Andi, intrigat de fizionomia acestui Andi care-i apărea în față, venind înspre el.

—Vezi, dragă Andi, ***toată lumea*** spune că ar trebui să te mai distrezi puțin, rezuma doamna Danielescu generalizînd sfaturile şi îndemnurile cucoanelor din cercul ei.

„Să se mai distreze puțin?" Dar ce făcuse? Muncea? Prepara examene? Scria ceva?...

A! vra să zică, i se atribuiau munci concentrate; aşa numai se explica refrenul sfaturilor care izbutiseră s-o alarmeze şi pe mama lui. Şi mama lui, oricum, trăia alături de el.

Încet cu-ncetul, Andi lămurise sensul acestui îndemn la distracție.

— Măi băiete, mai ieşi şi tu în lume, mai fă curte la fete... Atîta filosofie şi singurătate nu-i bună la vrîsta ta. Uite, ***toată lumea-mi*** reproşază că vreau să te fac ca mine... înainte de vreme, îl mustra, c-un zîmbet măgulit, domnul Danielescu.

Aha!

— Eu nu le mai înțeleg! exclama Duduia, măsurîndu-l pe Andi cu ochi de croitoreasă care n-a descoperit încă secretul tăieturii unei rochii. ***Toate*** fetele se ***tem de tine,*** că le intimidezi, că eşti prea serios...

Andi ridica din umeri.

In locul lui, răspundea Luchi:

— Lasă, păpuşico, Andi nu-i de nasul vostru!

Aterizarea în viață o făcuse nepremeditat. Fusese bruscă şi neaşteptată. Se întorcea — singur — dintr-o plimbare, ll prinsese o ploaie torențială, tocmai cînd intrase pe aleea principală a Agapiei. Dintr-o casă cu ferestrele pline de capete de fete, ca pernițele croitoreselor de ace cu gămălie, auzise glasul Duduiei:

— Andi! Andi!

Pînă la ei acasă mai era drum lung. Ploaia curgea, ridiculizînd pe cei care defilau pedeştri subt galopul ei.

Intrase deci în casa de unde-l strigase Duduia. Nemerise într-un cuib de fete, prietene de-ale Duduiei, şi băieții servanți ai acestora, care ascultau cu devoțiune

placide gramofon. Se înclinase corect în fața fiecărei fete, cu distincțiunea care era ritmul firesc al frumuseții lui.

Vorbea, cu acelaşi zîmbet de „femeie care minte", vorbea calm, fără precipitarea cînd impertinentă, cînd intimidată a băieților tineri, comentînd incisiv, ca şi în scrisorile către Luchi, viața monastirei, adică a maicelor, făcînd pe ceilalți să zîmbească — hazul lui Andi nu provoca hohotul ilar, ci numai zîmbetul uşor—, dar dîndu-le şi-un fel de spaimă față de perspicacitatea ascuțită a vorbitorului, exercitată atunci numai împotriva maicelor, dar care se exercitase desigur şi-mpotriva lor.

Luchi jubila.

— I-a dat gata Andi! Cred şi eu!

Andi simțea începutul unei încrederi în viitor foarte asemănătoare cu a fetelor crescute în singurătate undeva la o moşie, neştiind prea bine şi nici prea interesîndu-se dacă-s frumoase, adică dacă-s ***mai frumoaşe decît celelalte,*** cînd după primul bal unde au fost spontan şi unanim sărbătorite, îşi dau seamă cît e de uşor să ai succes.

Nu era ***identic*** în orişicare cerc. Varia, devenea altul, fără efort, şi această continuă prefacere nu-i dădea nici impresia ipocriziei, nici a platitudinei, nici a rolului actoricesc, transpus cabotin în viața de toate zilele, ci dimpotrivă, îi dădea certitudinea diversității lui, a belşugului sufletesc.

Avea în el substanță pentru mai multe suflete; şi-şi făcuse, adică avea impresia că moştenise, un fel de garderobă de suflete, pe care le schimba fără efort, aşa cum femeia cochetă îşi schimbă rochiile, armonizîndu-şi îmbrăcămintea cu mediul, cu anotimpul, cu momentul şi cu împrejurările.

Reintrînd în Iaşi, după vacanță, împreună cu familia, se minunase zîmbitor la amintirea vechii neîncrederi în viață.

De ce?

Dar viața era cu adevărat interesantă! Avea acum o compătimire înduioşată pentru epoca hulubăriei şi pentru acel Andi refugiat în hulubărie.

Acum ***dorea*** viaţa, adică repetarea în mai vast şi mai complex a succeselor de la Agapia. Urma cursurile Facultăţii de litere, devenind un student eminent. La seminarii, criticele sale calme, lucide, uşor zîmbitoare— zîmbetul acesta îl învăţase din lectura lui Anatole France —, cu totul lipsite de impetuozitatea barbară a băieţilor tineri de cîte ori combat „ideile" susţinute de alţii, îl făceau admirat şi respectat. Deşi nu era un erudit, dădea celorlalţi impresia erudiţiei din pricina uşurinţei cu care-şi asimila atmosfera, ritmul intelectual al cărţilor răsfoite. Şi cum niciodată nu făcea paradă de erudiţie, modul său de-a expune, fără citate parvenite, ideile altora, dădea celorlalţi impresia că le creează fără efort. Nu afirma niciodată idei şi atitudini exclusive cu acea caracteristică vehemenţă tinerească; afirma o idee, dar o nuanţa astfel, complicînd-o, destrămînd-o, reîmpletind-o, încît nu ştiai niciodată dacă o acceptă, dacă o susţine cu tărie, sau dacă o respinge. Această lipsă de afirmaţiune netă, de categoricism impunea celorlalţi credinţa că Andi e mai comprehensiv decît ei, că e permeabil la orice, pe cînd ei sînt numai la categorii limitate; că Andi e mai elastic, mai receptiv, mai fin.

Trupeşte, orişice haină cădea bine pe el, oricît de ieftină ar fi fost ştofa. Aşa şi-n domeniul spiritual: toate ideile erau purtate de el cu o egală perfecţiune şi îndemînare, valorificîndu-le graţios chiar pe cele mediocre. Ideal manechin intelectual.

Pe unii studenţi ieşiţi din ţărănime, foşti bursieri eminenţi ai liceelor, cam greoi, cam colţuroşi, care mînuiau ideile ca măciucile, cu atitudini hirsute, la început, Andi îi epatase, intimidîndu-i. Treptat, însă, prezenţa lui Andi şi comportările lui la seminarii îi iritau, dîndu-le un fel de mîrîire intelectuală în faţa lui, asemănătoare cu bosumflarea crîncenă a cînilor ciobăneşti la apropierea ogarilor stăpînei moşiei. Nu-l mistuiau. Aveau o scîrbă instinctivă pentru el, simţindu-se pe nedrept depreciaţi din cauza lui. Asta îi făcea şi mai stîngaci în discuţiile cu Andi, cele obligatorii de la seminarii, — altminteri îl ocoleau. Şi totuşi fără să-şi dea seamă, era in ei, cu toată conştiinţa puterii lor reale, un pic de invidie care-i făcea uneori să-l imite faţă de alţii, împrumutînd de la el calmul elegant cu care-i epatase, cercînd la rîndul lor şi ei să epateze pe cei care nu-l cunoşteau pe Andi, mai ales pe fete.

Cursurile, seminariile şi orele de bibliotecă limitau timpul lui Andi, ceea ce-i dădea o invulnerabilă justificare faţă de saloanele frecventate numai din cînd în cînd. Nu devenise un asiduu al nici unui salon, ca restul clientelei tinereşti. Apărea uneori numai, în treacăt, ca un om foarte ocupat, care-şi „sacrifică" o oră pentru prietenii cinstiţi de acest sacrificiu.

Mereu primea invitaţii pentru ceaiuri, serate dansante şi serate literare.

Dar dragostea?

Pe cine iubea Andi? Nimeni nu ştia. Nu i se cunoştea nici o aventură. Dar Andi nu iubea pe nimeni. Nici nu flirta măcar.

Astfel trecuse primul an, o mie nouă sute douăzeci şi unu, în vara căruia, petrecută tot la Agapia, Andi se odihnise după munca examenelor trecute numai cu bile albe, aducînd după el un tineret întreg de fete şi băieţi cu el întorşi apoi la Iaşi, în toamnă, pentru viaţa altui an.

Reîncepuse aceeaşi viaţă de universitate.

Şi la-nceputul primăverii, simţise într-o zi o osteneală de oştean care-a purtat prea multă vreme armura grea, pe calul de război, pîndind prin crăpătura vizierei numai ce-avea ***s-atace,*** cu mînile pe frîu şi spadă.

Parcă dorea să respire şi s-adoarmă o clipă zîmbind.

Şi zîmbise, într-o zi cu lilieci înfloriţi, cînd se-ntorcea de la Universitate, unei fete care-l iubea mai demult. Era şi ea în anul al doilea la Matematici. Ciudat! Cine-ar fi văzut-o intrînd la Universitate, ar fi jurat că se duce la Facultatea de litere c-un Lamartine în geantă. Era un fel de Andi cenuşiu-blond, cu ochi cenuşii-albaştri, devenit fată cu cozi lungi, cu gene plecate de mireasă care păşeşte spre altar în solemnitatea rochiei cu trenă, ascultind corurile şi bătăile inimii.

Ssmăna cu Andi. Aveau acelaşi profil de efeb grec, aceeaşi mlădioasă înălţare-n mers, numai că ea era fată blondă, şi Andi, băiat brun. De cîte ori îl întîlnea pe Andi la Universitate, se roşea, şi totuşi îl privea, c-un zîmbet parcă trist. Era-n făptura ei ceva cuminte, bun, blajin, ca fumul caselor de ţară în amurg, cînd pacea aerului le îngăduie-nălţarea înspre cer, visător lină.

De ce urma la Matematici?

Atîta îl preocupa pe Andi, cîteva clipe, cînd o întîlnea. Ştia că se roşeşte cînd îl vede şi că totuşi îl priveşte c-un sperios curaj, păstra cîteva clipe-n ochi icoana ei de fată de altădată — care urma, ciudat, la Matematici —, şi o uita. Era în el ca apariţia la margini de pădure a unei căprioare.

N-o întîlnise niciodată în saloanele ieşene, deşi era odraslă de boieri adevăraţi. Orfană, cu'avere mare, trăia pe lîngă o mătuşă după tată, într-ocasă enormă de pe strada Lăpuşneanu, închisă într-o grădină insolită prin proporţiile de singurătate înflorită acolo între magaziile străzii Lăpuşneanu, înghesuite unele în altele. Mătuşa ei era o maniacă: îşi închisese porţile enormei case, îndată după războiul care-i rechiziţionase parte din odăi, temîndu-se de ploşniţe şi de microbi. Pentru ea, războiul infectase laşul'pe veci cu ploşniţe şi cu microbi.

Nu mai primeapenimeni. Trăia, păzită de-o armată de servitori hodorogiţi, care-i respectau tăcerea, fobia microbilor şi papagalii din zece mari colivii de argint.

In acest cavou aşezat în mijlocul laşului, cu o bătrînă care convorbea de dimineaţă pînă seară numai cu papagalii ei, locuise Magia Boldur, după ce în o mie nouă sute şaisprezece tatăl ei murise pe front, iar mama ei, soră de caritate, murise de tifos exantematic.

De cînd îi zîmbise Andi — în ziua cu lilieci parcă înadins înfloriţi pentru acel zîmbet — ea nu-i mai zîmbea. îl privea, nu sperios ca înainte, ci adînc si g'av.

O saluta. Ii răspundea.

El se ducea la Litere, ea la Matematici.

Atît.

Şi poate că mai mult decît armonioasa ei făptură, acest „atît" dintre ei dădea lui Andi înviorarea şi odihna de care simţise că avea nevoie. Nu vroia s-o cunoască, dorea numai s-o vadă din cînd în cînd, cu intimitatea zîmbetului împărtăşit de gravitatea privirei ei. Se mulţumea s-o ştie înaltă, la una din ferestrele sufletului — şi tocmai asta îl mulţumea, pasivitatea ei decorativă.

Acum nu se mai întreba: „De ce urmează la Matematici?" întrebarea care-l intrigase înainte de-a-i fi zîmbit acum devenise pentru el un fapt providenţial.

El era la Litere.

Magda Boldur, la Matematici.

Ca în două continente osebite.: aşa socotea Ardi.

Şi se vedeau în treacăt, c-o atirgere de suflete aproape-n fiecare zi.

într-o noapte, după douăsprezece, Andi se întorcea pe strada Lăpuşneanu înspre casă, venind de la o serată.

Parfumul teilor era blond şi jilav ca lumina lunii pline, care dădea luciri de argint asfaltului străzii pustii. întîlnise-n Păcurari o pereche de îndrăgostiţi. Mergeau strînşi unul în altul, unindu-şi singurătăţile în patetismul pustiului lunar şi-al teilor cu elegiac parfum. Şi Andi-şi simţise sir gurătatea, rămînîrd în noapte numai cu el, cu umbra lui solitară. N-avea pe nimeni. Izolarea lui numai el şi-o cunoştea. Era ostenit. Dorea o mînă pe fruntea lui şi să-nchidă ochii.

Mergea încet. Paşii sunau prelurg pe strada Lăpuşneanu: goală, argintie, ca un pod lunar ducînd în monastirea tăcerilor ieşene.

Trecea prin dreptul casei Boldur, care-şi avea intrarea într-un mare garg boltit deschis asupra străzii.

Se vede că Magda nu dormea şi că-l văzuse venind de la fereastra etajului de sus, prin lumina lunii. Bătaia inimii o rostogolise pe scări, ca un fruct copt, desprins de vînt de pe creanga lui. îl întîmpinase din întunericul gangului nu ca pe un necunoscut — nu-şi

vorbiseră niciodată — ci ca pe un Andi al ei adus de marile lumini de lună, ca de lebădă un Loher.grin.

Ea-i apucase mînile; fără şovăire. Avea în nebunia ei puterea somnambulilor.

Intrase după ea, mergînd în vîrfuri, în casa necunoscută. Ii bătea inima tare. Se văzuse vag, ca reflectat de-o apă, în oglinda vastului antret a cărui scară ducea la etaj. Mirosea a parchet vechi şi a covoare. Fulgerul lunii aprinsese-ntr-un vitraliu cozi de păun şi de fazani gata de zbor de pe crengi roşi cu frunze rubinii.

Era un miros şi-o tăcere de alt veac, în care luna răspîndea parcă mişcări de statui albe printre pulberi moarte.

Bătuse o pendulă, sus, metalic.

Şi parc-atuncea deşteptată din faptele-i de somnambulă, Magda-i scăpase mînile, îl ***văzuse,*** se cutremurase şi, ghemuindu-se pe scară, izbucnise-n plîns.

Andi o privise cu mirare, clipind, cu fruntea încreţită. Ce nebunie-l adusese după miezul nopţii în această casă necunoscută, alături de o fată care plîngea?

Magda şedea la picioarele lui, cu spinarea aplecată ca subt bici, plîngînd înăbuşit, c-o deznădejde care-i scutura mereu, ca tremurul de frig, umerii subţiri.

îl aplecase asupra ei nu dragostea, nici mila, ci dorinţa de-a o alina, ca pe-un copil frumos descoperit plîngînd pe-o margină de trotuar. îi dezmierdase părul, umerii, obrajii umezi. Capul ei se aplecase, încă scuturat de plîns, pe pieptul lui. Ea îl privise printre lacrimi, ea-nălţase buzele spre el — părea-nflorită atunci din rouă, c-o lumină de lună —, şi o sărutase.

Plecase tot în vîrfuri, lăsînd în urma lui obraji care ardeau şi două mini pe inimă ca pe-o fereastră împinsă de furtuni.

Şi dimineaţa, chiar în clipa deşteptării, Andi regretase, cu ceva mai mult decît o simplă ridicare din umeri, ceea ce de-atunci numise un moment de nebunie, îl neliniştea sărutarea nopţii, ca un proiect de inel de logodnă impus. Nu se mişcase de acasă toată ziua, pretextînd o migrenă. N-o mai văzuse pe Magda cîteva zile. O ocolea. Şi într-o zi, pe stradă, nu la Universitate, se întîlniseră pe neaşteptate, şi Andi văzuse în ochii Magdei ca o bătaie de inimă, apoi o paloare de obraji, şi căderea genelor ca două păsări ucise pe un cer alb. Şi în noaptea aceleiaşi zile o sărutase din nou, dezmierîndu-i părul şi fruntea, pe scara antretului cu miros de parchet vechi şi covoare, la lumina aceleiaşi g.'ădini din vitraliul cu fazani şi păuni speriaţi pe crengi de toamnă rănită.

De la-nceput, Magda Boldur îl obsedase prin mila pe care i-o inspira. Adică nu prin milă, mai degrabă prin teama de mila care începea în el. Noaptea, o simţea plîngînd pe scara din antret, şi plînsul acesta nu-l lăsa să doarmă. Se ducea s-o vadă, nu fiindcă o dorea, ci fiindcă plînsul ei îi neliniştea sufletul. O alinta, şi după ce o lăsa zîmbind, pleca, în sfîrşit liber.

Ea îi spusese într-o noapte, pentru întîia oară: „Andi".

îi spusese şi el, constrîns: „Magda".

Apoi, tct noaptea, îi pusese la gît un lănţujel lung cu o cruciuliţă: ea lui. Ancoră.

Plănuia să-l prezinte mătuşei ei. Andi se împotrivise categoric, avînd aerul că-i intimidat.

Se ducea s-o vadă cîteva clipe în fiecare noapte, — fericit că se apropie vacanţa şi plecarea la Agapia, atît de fericit c-avea faţă de Msgda, din ce în ce, o duioşie penitentă, — atribuită de Magda melancoliei despărţirii.

O iubea uşor. Ar fi dorit parcă s-o aibă statuie in odaia lui de lucru, în desueta atmosferă a hulubăriei, c-un veşnic zîmbet pe buzele de marmură, care să-i dea siguranţa că n-o să mai poată plîrge de vreme ce-i înmormîntată în fericirea marmurei sculptate.

îşi simţea viaţa incomodată, primejduită, deşi Magda nu-i cerea nimic, şi deşi o socotea resemnată.

Dar se temea de neprevăzutul dement pe care ştia că dragostea poate să-l stîrnească în oricine. Magda trăia prea singură. N-avea prietene. Şi matematicele lăsau disponibil în ea un romantism acumulat de mult, necheltuit în nimic, la pîndă, gata să se rostogolească în acte insolite, aşa cum se întîmplase în noaptea cu lună plină, cînd ea, fata serioasă şi timidă,

deschisese fără nici o clipă de sfială sau recul porţile casei unui necunoscut, după miezul nopţii,

îi spunea:

— Andi, nu ştii cit am să sufăr fără de tine! Rămîn atît de singură...

Şi îşi lipea obrazul de al lui, cu lacrimi lungi.

Andi tăcea. Era înspăimîntat de mila pentru Magda. îi dezmierda obrazul şi tăcea, preocupat.

Ea se lipea de el, simţindu-l astfel şi mai lîngă ea. Dar sufletul lui izbucnea la Agapia, unde situa înfricoşat aceeaşi milă, verificîndu-i imagina'iv virulenţa.

Şi îi era atît de milă uneori de înclinarea ei de floare cu tulpina ruptă, că se simţea incomodat ca de-o dezordine în el.

în lume chiar, era preocupat, nu mai avea aceeaşi dezinvoltă libertate.

La despărţire, în ultima noapte, Magda se ghemuise iarăşi pe scara antretului, strîngînd în braţe o mînă de-a lui Andi, legănîndu-i-o ca pe-o păpuşă. Ar fi vrut să i-o lase — mîna — pe tot timpul vacanţei, şi s-o ştie că nu mai plînge. Nu ***suferinţa,*** ci plînsul ei, pe care parcă-l auzea de la distanţă, îl neliniştea: suferinţa notificată lui prin lacrimi.

îi făgăduise să-i scrie de la Agapia...

Cînd sosise la Agapia, îl aştepta o scrisoare de la Magda în mîna maicei Agafia. Fruntea lui Andi se încreţise ca la cei cari primesc anunţul unei poliţe protestate. O deschisese cu spaimă. Nu-i spurea nimic, nici un fapt.

Era făcută numai din dezmierdări puerile şi aiurite ca cele cu care fetiţele îşi leagănă păpuşele: „Dragul meu drag, copilul meu iubit, dragostea mea scumpă. Andi al m**.311** bun şi frumos..."

Se vede că nu scrisese pînă atunci nici o scrisoare de dragoste; şi noutatea încîntătoare de-a te juca, de-a alinta cuvintele trimise celui plecat îi dădea o uitare a tristeţii, o bucurie mereu zîmbitoare şi o absenţă totală de cochetărie stilistică. Nu se simţea în nici un rînd, în nici o vorbă dorinţa de-a înfrumuseta literar. Cuvintele ieşiseră spontan ca un izvor. Mediocră în sine şi dulceagă, scrisoarea exprima totuşi,

viu, o mişcare sufletească, o realitate, care l-ar fi fermecat pe Andi, dacă ar fi fost cît de puţin îndrăgostit.

După cetirea scrisorii, adică după ce înregistrase atent şi din ce în ce mai uşurat aceeaşi lipsă de plîns, acelaşi zîmbet pueril, oftase şi simţise în tot trupul bucuria recîştigîndu-l, ca o elasticitate de minge o clipă primejduită de un vîrf de ac care apăsase fără să înţepe.

„Dragă Magda,

Am ajuns sănătos **la Agapia,** unde mă aştepta scrisoarea **ta,** care m**-a** bucurat **şi** pentru care-ţi mulţumesc. **Mă** gîndesc **la** tine **şi** aştept..."

Da, prea era bucuros că nu plîrgescrisoarea Magdei, ca să nu-i dea bacşişul unui neadevăr.

„...şi aştept cu nerăbdare revederea noastră **la** toamnă."

Expediase scrisoarea şi, fericit ca un om care şi-a încheiat cu bine o zi grea de muncă, zburdase. Da, zburdase. Glumise toată ziua cu familia şi cunoscuţii, antrcnîndu-i pe toţi cu generoasa lui exuberanţă. Apoi venise altă scrisoare.

„...Şi cînd mă gîndesc **cît mai este** pînă **la** toamnă..."

N-o mai cetise.

O auzea din nou plîrgînd jos, pe scara antretului, îndărătul vitraliului cu păuni şi fazani, în mirosul acela de parchet vechi şi covoare.

Fusese nervos toată ziua. Se culca, hotărît, se scula, îndîrjit, iar se culca, extenuat. Toate zgomotele erau prea tari, şi toate tăcerile, înnebunitor provizorii, ca cele dintre trăsnete.

Apoi venise altă scrisoare. O privise, o măsurase lung, întrebător, şi o închisese în geamandan, nedesfăcută.

După două săptămîni, geamandarjul era plin de scrisori nedesfăcute. Prezenţa lor de mulţime îmbulzită la uşă îi dădea o spaimă necontenită de propria lui odaie. Era mai tot timpul pe-afară, febril, în cercul fetelor şi al băieţilor ieşeni.

r

în fiecare zi, o nouă scrisoare sporea numărul celor captive in gaamandan, provocînd în Andi o împrospătare zilnică a iritării. Parcă-i era sufletul pişcat de ţintari.

Nu îndrăznea să dea pe foc scrisorile — cine-l oprea? Zilnic se hotăra s-o deschidă pe cea din urmă şi să răspundă un cuvînt — de pildă, o sărutare exprimată pe o fotografie —, care l-ar fi eliberat de mereu sporita nelinişte. Nu izbutea. Uneori cetea mintal o scrisoare de la Magda, construită de el, o scrisoare tristă, resemnată, pînă cînd un gemăt de enervare îi scăpa. Fugea de acasă. Era în acea stare de iritare bolnăvicioasă, cînd propriul suflet devine ca o soţie acră, care mereu te iscodeşte cu ochii subţiaţi, gata de ceartă, dar mereu aminînd-o, ca să te ţie „subt presiune".

Lehamitea de propriul suflet pe unii îi duce la beţie, pe Andi, însă, îl minase spre sexualitate, altă crîşmă.

Dorea trupul unei femei; era chiar alături de casa lor, gard în gard.

O dată pe săptămînă, in creştinească sîmbătă, pe la amiază, se oprea la poarta casei de alături o enormă limuzină cu armură metalică — evenimentul automobilistic al Agapiei —, din care cobora, întîmpinat de înclinarea hainei de olandă a unui atletic negru, un om atît de perpendicular, că-ntreg pămîntul devenea unghiul său drept, făcea paşi de compas spre portiţă, cu aceeaşi exclamaţie: „Hallo, Gladys!"... în timp ce la volanul limuzinei o faţă de harap cu ochi şi dinţi ca de olandă crohmolită rîdea cu ochii şi cu dinţii, amintind copiilor strinşi împrejur harapul oglingioarelor rotunde, în ochii şi în gura căruia, cu răbdătoare stăruinţă, trebuie să potriveşti mărgele albe.

Două zile, sîmbătă şi duminică, din balconul casei de alături, se ridica un fum dulceag de pipă de lîngă un patefon care cînta englezeşte melodii uuitoare ca un cor de buhai de baltă şi de broaşte melomane. Luni dimineaţă patefonul amuţea, limuzina pornea cu majestatea unui transatlantic pe roţi de cauciuc alb ca ghetrele, ducînd un cîrîit de claxon, lăsînd un rotocol albastru de benzină brazilor flegmatici,şi casa

de alături rămînea cu cînii Cocker, femeia cu păr roş, automobilul cu caroserie de mahon închis în vitrine de cristal şi cu negrul atletic.

Povestea americanului era cunoscută de toată Agapia, şi fiecare nou vizitator o afla obligator, ca pe-o legendă locală.

Furnizor al statului român, americanul venise în ţară, după o lungă corespondenţă zadarnică,să-şi încaseze milioanele de la debitorul „Made in Balcan". Fusese purtat pe la ministere vreme lungă şi amînat în fiecare zi pentru ziua următoare. Nu se tulburase. Edificat asupra mentalităţii debitorului, telegrafiase în America soţiei lui să vie. Venise cu negrii, maşinele şi cockerii cu primul transatlantic. Şi americanul se instalase în ţara debitorilor, cîştigînd milioane cu exploatările petrolifere din Bacău, în aşteptarea banilor ale căror procente însutite le percepea cu anticipaţie.

Pe vară îşi instalase soţia la Agapia. Mrs. Fair venise în casa maicei Xenia cu negrul, cu cockerii — şapte — şi cu dolarii, mulţi.

Unii spuneau că-i englezoaică — după ten şi culoarea părului —, alţii spuneau că-i evreică, — tot după ten şi culoarea părului —, iar alţii spuneau că trebuie să aibă pe dracul în ea, — tot după ten şi culoarea părului.

Andi o zărise în treacăt, izbucnind pe şosea la dus şi la-ntors, cu o viteză necuviincioasă.

înainte s-o vadă cu de-amănuntul, Andi o auzise-n fiecare dimineaţă, pe la cinci, prin exasperarea unui somn ameninţat de glasul ei:

— Handerli, handerli, handerli, handerli...

Aşa îşi aduna cînii la zburdat în fiecare dimineaţă, cu strigăte nebunatece ca nişte cîrlionţi de păr roşcat în vînt.

Pînă cînd, într-o dimineaţă, scos din fire de chemările impertinente ale glasului care sfida somnul întregii monastiri — Ea şi Agapia, cum ai spune: America şi România —, Andi renunţase să mai doarmă.

Ieşise afară, cu frunte cruntă, ochi haini, îmbrăcînd peste pijama scurteica cu guler brumăriu.

^ Soarele nu răsărise: ca o ploscă roşie de un oblînc, atîrna pe coasta dinafară a muntelui răsăritean. Monastirea albă şi cu munţii erau în fumul de tămîie al zorilor pădurilor de brad. Totul era albastru ca pe mare calmă, şi în parfum de brad, copilăreşte proaspăt.

— Handerli, handerli, handerli, handerli...

Suit în picioare pe parapetul balconului, luînd în braţe un stîlp, Andi privise-n curtea de alături.

Tot crunt.

Văzuse.

Şi zîmbise.

Mistress Fair, Gladys, era uu trup de băiat în pijama de băiat, cu mînecele şi pantalonii suflecaţi, un trup de băiat cu şolduri vălurii de dansatcare, sî'ni de ţărăncuţă — atît de dîrji, că toate salturile trupului nu izbuteau să clatine relieful lor scurt — şi-un păr de piper roşu, numai zulufi, atît de-ntortocheaţi, că-n jurul capului păreau materializarea unui hohot de rîs nebunesc.

Spunea „handerli" cu capul pe spate, scuturat, cum ai rîde spre cineva care te gîdilă de sus, dintr-un copac, săltînd cînd pe-un picior şi cînd pe altul., plescăind din degete de parc-ar fi avut în ele castaniete pocnitoare.

în jurul ei, cei şapte cockeri, pletoşi, zulufoşi, urechi, bot şi picioare, numai zulufi şi numai plete de caşmir negru cu alb, şi alb cu galben, o fugăreau, o-ncercuiau, şi zdup, şi ţup zvîcneau în salt pletos şi zulufos, făcuţi din zurgălăi de blană, sărind să-i prindă vîrful degetelor pocnitoare, şi iar cădeau, cascadă, pentru ca iar să sară, fugărind şi-ncercuind zulufii roşi, braţele goale şi piciorul care îşi pierduse un papuc.

Se repeziseră toţi cockerii după papuc. Un braţ îi spintecă. Papucul apăru, urmat de salturi, se-nălţă în mîna care se juca, stîrnind ciclonu-n miniatură, pe cînd călcîiul gol, mugur trandafiriu în aer, surîdea lui Andi îmbiindu-i ochii către curba albă ca o carne de langustă a pulpei rotunjite de mişcarea bruscă a piciorului săltat şi îndoit la spate.

întâia rază a soarelui — rubin — aprinse sîngele lui Andi pe o pulpă albă, înroşind văzduhul munţilor.

Şi jocul iară începu, din ce în ce mai rumenit de înălţarea soarelui, subt ochii tot mai arzători ai celui care îl privea din altă curte.

Braţele goale fluturau, cîrlionţînd mereu zburdălnicia cockerilor.

Pe Andi nu-l vedea.

Ciudat!

El o vedea, ea nu-l vedea. Dansa mereu, frîngîndu-şi mijlocul subţire, răsturnîndu-şi părul roş, femeie-minge — pentru cine? Pentru cockeri? Pentru ochiul roş ae sînge-al soarelui cu păr de aur?

Şi cînd văzduhul tot se-ncinse în văpaia verii, femeia cu păr roş se repezi în casă, cu toată turma după ea, dar din prag trimise-un zîmbet ca o minge drept în Andi.

— Handerli, handerli, handerli, handerli...

Căci se jucase şi cu el în turma celor şapte cockeri.

La amiază, automobilul cu caroserie de mahon aşteptase mai întîi pe cockeri:

— Handerli, handerli...

Şi după ce intraseră toţi cockerii, mai răsunase înc-un handerli... pentru cine?

Andi zîmbise din cerdac, fără să se arate.

A doua zi dimineaţa, tot pe la cinci, Gladys îşi schimbase pijamaua de un negru mat cu una albă. Şi-n dimineaţa pijamalei albe ca maramele alba Gladys nu-şi mai suflecase mînecele, nici bufanţii pantaloni, lăsî'nd şi braţele, şi trupul, şi picioarele s-apară şi mai goale în bruma de matasă a ţesutului uşor.

Dar cockerul de la vecini nu mai era.

în schimb, portiţa curţei scîrţiise, şi apăruse o măicuţă palidă cu gene negre şi obraji spălaţi cu lună, cum alta-n monastire nu era.

-Aoh!...

Priviseră şi cockerii, cu capetele clăpăuge înclinate pe-o ureche, cum stăpîna lor rîzînd cu hohote, de mînă cu măicuţa intră-n casă, şi cum nu mai iesă.

De-atunci nu mai dormise-acasă-n nici o noapte, pînă sîmbătă, cînd apărea aceeaşi limuzină, aducînd lui Andi, ea, nu clopotele, creştinească odihnire, sîmbătă, duminecă spre lunea care-1 aştepta cu noaptea cea mai aprigă a săptămînii.

Găsise ce dorea: o violentă evadare din el însuşi. Trăia în fapte, nu în gînduri, c-o lipsă de sfială şi prudenţă, cu o temeritate pîn-atunci necunoscută lui.

El, Andi — care Andi? — niciodată n-ar fi cutezat să-ncerce ceea ce făcuse Andi într-o seară cînd împrumutase de la sora Aglaia vestmintele de morahie cu care se-mbrăcase-n zori, intrînd în casa de alături cu paşi siguri şi c-o şoaptă:

— Mrs. Handerli!

...Stîrnind în Gladys rîsul, rîsul cel nebun, gîdiMtorul rîs care preface sîngele femeii în furnici.

în fiecare zi primea cîte-o scrisoare de la Magda Boldur. N-o cetea. O închidea în geamandan şi închidea în suflet înc-un gînd,acelaşi gînd în fiecare zi adăugat în sufletul obscur, cel care-1 aştepta în viitor, tot ca un geamandan închis plin cu scrisori nedesfăcute; la Iaşi, o fată plînge, aşteptîndu-1, aşteptînd mereu scrisoarea de la el, care în fiecare zi tot nu venea. Simţea cu certitudine şi cu oroare că în viitor, adică în septembrie, după întoarcerea de la Agapia, iar se va duce într-o seară pe la Magda Boldur, şi c-acolo-n faţa lacrimilor ei nu va-ndrăzni să spuie:

— Iartă-mă, nu te pot iubi.

Nu! Va lua-o-n braţe, o va strînge sărutînd-o — era frumoasă — şi va şterge toate lacrimile cu o vorbă:

— Te iubesc.

Astfel înlăturînd şi explicaţiile asupra trecutului recent, şi lacrimile în viitor.

Şi n-o iubea.

Această laşitate sigură cu care-şi va începe anul, viaţa de la Iaşi, lovea c-un bici de flăcări faptele de la Agapia, înnebunindu-le, făcînd-o pe Mistress Handerli, cu păr de piper roşu şi trup de-o nuditate cărnos albă de ciupercă după ploaie, să-1 dezmierde cu un glas de violină pisicească:

— Aoh, darling! Little boy...

Ciudat! Căci uneori el singur se înspăimînta pe el, aşa cum 11 înspăimînta odinioară fata din brazi.

Nu numai ea, nici Andi nu ştia că nu trăiesc faptele lui, ci ale fetei din pădure în clipele de evadare din el însuşi.

Astfel, aproape-o vară-ntreagă Andi trăise-n trup şi-n fapte-mprumutate de la altul, ştiind că sufletul l-aşteaptă.

Nu la Agapia, la Iaşi, pe patul din odaia lui, în întunericul odăii, sufletul gonit îl aştepta.

*

El, Andi, cine era, care era?

Fantomă în hulubărie, fantomă la şcoala militară, fantomă pretutindeni, în laşul cu saloane şi-n cel al Universităţii, şi-n casa părintească tot fantomă.

Care era Andi? Cel care visa în hulubărie un Iaşi inexistent, devenind cetăţeanul acestei ficţiuni? Cel care la şcoala militară era poreclit Hamlet, fiindcă era frumos şi palid, şi fiindcă tăcerea lui era socotită de naivul şi generosul tineret ca o atitudine înalt intelectuală? Cel care-ntors în casa părintească şi în laşul real se socotise surghiunit şi purtase doliul unei morţi inexistente, cu suflet de orfan? Cel care îngăduise admiraţia lui Luchi şi compătimirea lui febrilă? Cel care, masculină Damă cu camelii, plecase la Agapia umezind ca un act de melodramă ochii familiei? Cel care la Agapia, fără să fie în stare de un singur gest bărbat, aşteptase pe fata din brazi să-i aducă dragostea în odaie, cum aştepţi dimineaţa pe slujnică să-ţi aducă ceaiul în pat? Cel care în acelaşi an, tot la Agapia, se bucurase de plecarea fetei care-i adusese viaţă, numai viaţă? Cel care la Universitate îşi ascundea vidul subt eleganţa formulelor ambigui, părînd că are şi pricepe toate părerile, fără să aibă nici una? Cel care sărutase o fată pe care n-o iubea, fără măcar de apetit sexual, din simplă laşitate, şi care prelungise zi cu zi confuzia de teama lacrimilor explicaţiei? Cel care-n patul americancei plagia viri-

litatea crîncenă a trupului şi-a sufletului fetei din brazi?...

Care era Andi?

Cine?

Unde?

Monedă plăsmuită pretutindeni. Căutaun gr st, un singur gest mărunt, neînsemnat, care să fie ***adevărat,*** să existe, — şi nu-l găsea.

Nu! Căci dacă ar fi existat acest Andi, care vedea în sfîrşit că toată viaţa lui n-a fost decît un bal mascat, şi că subt fiecare mască nu era ***cineva,*** cum socoteau cei din afară, ci acelaşi vid, forma amăgitoare a aceleiaşi fantome, acum, în aceste clipe de luciditate şi rechizitor, ar fi ***făcut ceva:*** l-ar fi trezit pe Luchi, pe dragul şi naivul Luchi, care-l admira fără rezerve, şi i-ar fi spus:

„Dragă Luchi, sînt mai inconsistent, dragul meu Luchi, decît meduzele. Iartă-mă că te-am înşelat. Pe tine te stimez fiindcă eşti viu, fiindcă naivitatea ta nu-i decît mirajul generozităţii tale, fiindcă eşti tînăr ca toată lumea. Dispreţuieşte-mă, Luchi."

O! dar ştia atîta de bine, chiar în această clipă limpede, avînd în faţă toată viaţa lui, — că n-ar fi fost în stare să solicite, nici chiar între patru ochi, şi nici chiar de la fanaticul Luchi, un dispreţ regenerator.

Şi se ura. Avea senzaţia că nu-i decît un pretext pentru ficţiuni.

Trăia? Trăia el, Andi?

Iubea ceva? Iubea pe cineva? Era capabil de o jertfă, de o nebunie?

Nimic! Nimic!

Iubirea pentru Iaşi? Iubirea domiciliului fantomelor.

Măcar pe Luchi îl iubea ca pe un frate? sau devoţiunea lui?

Dar se iubea măcar el însuşi cu adevărat? Era în stare pentru el să facă o nebunie, una singură? Să fugă, evadînd din Iaşi, să iasă din ficţiune, din balul mascat, să se desprindă din cuierul în care atîrna.

Nu! Ţinea la el nu cu bătaia generoasă a inimii pentru viaţa din el, ci cu precauţiuneameschină a gospodinelor pentru o ceaşcă de cafea proclamată persană, crezută de toţi persană, de fapt cumpărată de la un imitator de lucruri persane.

Ş-abea acum vedea îngrozitorul vid al fiinţei lui. Fireşte, fiecare om cuprinde-n el şi viaţa celorlalţi, adică răsunetul şi oglindirea celorlalţi în el, fiind social chiar în singurătatea lui. Dar fiecare om viu, fiecare om care există nu numai nominal în catalogul vieţii, ci efectiv în rîndurile ei, trăieşte mai departe cînd e singur ca un pom care-şi dă roadele prin crengile lui, deşi rădăcinele sug în pămîntul obştesc. Astfel, fiecare om creează într-o măsură viaţă, trăind nu numai cînd e în turmă, ci şi atunci cînd, singur, e ca Robinson în insula pustie.

Dar el, Andi?

Abea acum înţelegea dragostea lui pentru Iaşi şi pentru casa părintească, dragoste dospită numai din amărăciuni, dezamăgiri, din deznădejdi, şi poate şi din ură. Ş-abea acum înţelegea simbolul tuturor odăilor in care noaptea nu trăise niciodată singur, cu tăcerea lui şi a odăii lui, ci parazitar pe zgomotele şi pe viaţa de noapte a odăii de alături, dîndu-şi totdeauna noaptea gînduri otrăvite ca ciupercile cu carne puhav înnegrită de îndată ce le rupi.

Războiul, adică viaţa-n paroxism, îi dăduse panica de viaţă, debilitîndu-l, nimicindu-i elasticitatea vitalităţii, clasîndu-l în viaţa sedentară a trecutului.

Fata din brazi îi dăduse aceeaşi teamă de viaţă, aceeaşi îngrozire care-i anula puterea, combativitatea, făcîndu-l şi mai pasiv, cu nostalgia unei pasivităţi trainice, de nimic primejduită.

Dar viaţa casei părinteşti şi viaţa Iaşului îl ***enervau,*** dîndu-i aparenta vitalitate febrilă a nervilor stîrniţi. Atunci numai avea impresia de viaţă. Şi numai din această pricină iubea, adică nu se putea despărţi nici de casa părintească, nici de oraşul care-l făceau să ***existe*** prin enervarea provocată în el.

Oamanii vii, oricît şi-ar iubi părinţii, mediul copilăriei şi oraşul în care au crescut, de-ndată ce sînt tineri simt nevoia emancipării din acest mediu şi

decor scump inimii lor. Instinctul lor de conservare le porunceşte să plece. Astfel numai, confruntîndu-se c-un mediu nou, cu viaţa dură şi necunoscută, vor face să apară conturul combativ al individualităţii lor, aşa cum apar muşchii cînd vîsleşti împotriva curentului.

Dar el, Andi, exista sufleteşte numai în funcţie de familie şi de oraş — ostil lor, dar neputîndu-se despărţi de ele, aşa cum mulţi oameni devin sclavii voluntari ai necazurilor lor, care-i scot din monotonia urîtului calm.

Alt nimic.

Mîne, duminică, începea viaţa, adică: dimineaţa, o baie de abur împreună cu tatăl lui şi cu Luchi, o baie de abur care-ţi dă impresia că numai la Iaşi poţi fi curat; apoi, simţindu-te „întinerit" după baia de abur, recolta primelor exclamaţii pe stradă, aceleaşi ca şi anul trecut, aceleaşi în vecii vecilor.

— A! te-ai întors, Andi! Bine-ai venit! Ce mai faci?

Oh! acest „ce mai faci!"...

— Bine. Dar tu?

— Bine. Ce mină superbă ai! Ai fost la munte?

— Da. Tu la mare?

— Da.

— Se cunoaşte. Ce se mai aude?

— Nimic. Ştii, aceleaşi şi aceleaşi lucruri...

După-amiază, cîteva vizite: primele arpegii ieşene, sinistre ca cele de la internat în orele de repetitor, cînd pianul se îmbină cu scîrţiitul violinei şi cu şuierul salivat al unui flaut.

— Cum te-ai distrat, Andi?

— Bine, ştii ca-ntotdeauna. Vacanţa!

— Ce-ai mai cetit?

— Cutare carte.

— Ţi-a plăcut?

— Da, adică, ştii...

— Ce crezi despre mariajul Ninetei?

— S-a căsătorit?

— Cum! nu ştiai? Aa! să te pun la curent...

Do, re, mi, fa, sol, la, si, do; do, si, la, sol, fa, mi, re, do...

In fiecare an se mărită o Niretă, divorţează o Lizetă, moare un nume **în** „eseu" sau „eanu" şi încep discuţiile: do, re, mi, **fa,** sol, la, si, do...

Seara, după masă, Magda Boldur: o sărutare după un **„ah"** şi-un „oh", o tăcere, zîmbete „printre lacrimi", fericire. Datoria împlinită.

Apoi primul somn ieşan, în patul proaspăt înfăţat, cu gemăt lung de tramvaie **la** ferestre în loc de clopote monastireşti.

Apoi luni, apoi marţi, apoi miercuri: dc, re, mi, fa...

La început, dezgustul pe care ţi-l dă acelaşi ziar local, servit de dimineaţă, o dată cu cafeaua cu lapte, cu tiparul acela asudat ca mîinile bărbierilor cînd te rad, în care vezi aceleaşi informaţii, ca o hîrtie încleiată pe care ai lăsat zbîrnîitul aceloraşi muşte narcotizate, regăsindu-le vii şi-n toamnă.

Sorbi din cafeaua cu lapte, şi fiindcă nu mai ai în faţă un munte cu brazi şi-un cer cu rîndunele — pe care, de altfel, nu le vedeai, fiindcă şi la Agapia ceteai ziare la cafeaua cu lapte —, îţi arunci ochii pe ziarul local şi te-nfiori cetind numele aceluiaşi ajutor de primar care dezvoltă într-o convorbire „acordată cu o graţie şi o bunăvoinţă caracteristice" acelaşi program edilitar. Ai impresia că pămîntul nu se mai învîrte, că anotimpurile stau pe loc, aşteptînd pe ajutorul de primar să isprăvească. **Il** laşi pe ajutorul de primar, şi, aruncîndu-ţi privirile tot pe ziarul local, te îngrozeşti descoperind în acelaşi colţ reclama aceloraşi galoşi „Tretorn" autentici, şi te gîndeşti că toamna vine cu galoşi „Tretorn" prin glodul uliţelor Iaşului, că iarna vine cu şoşoni „Tretorn" prin zăpada mocirloasă a aceloraşi uliţe — şi regreţi o clipă Agapia, munţii, vara, gîndindu-te cu nostalgie la vara următoare, şi imediat şi cu dezgust, fiindcă şi vara, ca şi galoşii „Tretorn" ai toamnei, e aceeaşi, cu aceleaşi călugăriţe — parcă şi ele autentice „Tretorn" — cu aceiaşi brazi, cu aceiaşi pensionari ieşeni şi cu aceleaşi clopote.

Şi deodată viaţa îţi apare atît de identică, atît de stătătoare, că te gîndeşti parcă la placidul Dumnezeu, conjurîndu-l să-şi iasă din fire şi să pornească accelera-torul nebuneşte, ca şofeurii beţi, ca să te vezi în cîteva secunde devenind matur, bătrân, moşneag şi căzătură, cu aceiaşi galoşi „Tretorn" care merită să fie mai dura-bili decît viaţa.

Dar peste cîteva zile, oraşul mahmur după vacanţă, parcă începe să-şi piardă monotonia. Oamenii apar individual din ceaţa plumburie şi înecăcios obştească de pînă atunci; aici un zîmbet, dincolo o încruntare, dincolo o ironie, dincolo o glumă, cum ai semăna ceapă, morcovi şi ridichi în grădina ta de zarzavaturi.

Ziarele-ţi lipsesc dacă nu le ai de dimineaţă la cafeaua cu lapte, fiindcă de dimineaţă vrei să ştii „ce s-a mai întîmplat".

Nimica?

Slavă Domnului! Cu-atît mai bine!

Baia de abur, cu cetăţenii care, beatificaţi pe bt'nci de lemn, asudă şi-şi descoperă voci de concert − e-o bucurie; saloanele în care societatea luptă cot la cot împotriva suveranului căscat sînt o distracţie: Uni-versitatea — o ocupaţie; şi viaţa de toate zilele: Viaţa.

Crîşme, berării, aperitive la băcănii, teatru, cine-matografe, strada Lăpuşneanu — de la Jockey-Club pînă-n Piaţa Unirii, şi de la Piaţa Unirii pînă la Jockey-Club — cu aceiaşi intelectuali scoşi din naftalină, cum la piesele istorice cu figuraţie numeroasă şi figu-ranţi puţini defilează de o sută de ori aceiaşi zece sol-daţi, intrînd printr-o culisă şi ieşind pe alta, ca din nou să intre, doar or da impresia unei armate.

Melancolia ieşană...

Nobleţă păcii ieşene... Căci pentru apologiştii Iaşului şi căscatul ieşenilor e filosofol, precum şi tăcerea — artistică.

Majestatea Trecutului... Căci pentru rataţii Iaşu-lui şi trecutul e o profesie.

„Noi, ieşenii"... Cum ai spune: „Noi, descendenţii lui Ştefan cel Mare şi ai lui Miron Costin, faţă de ingra-titudinea mojică a actualităţii, care ne lasă să murim de foame în oraşul cu statuile părinţilor noştri".

Ah! minciuna, minciuna ieşană!

Da, îşi dispreţuia şi îşi ura oraşul. Nu biata lui făptură de ziduri năruite cuprinsă-n faldurii de-azur ai dealurilor împrejmuitoare, ci colectivitatea ieşană, oamenii contaminaţi de microbul acelui provincialism special: ieşenismul.

Era tîrziu.

Se simţea istovit.

Nu se mai gîndea nici la ploaie, nici la toamnă, nici la Iaşi, şi nici la viitor.

Prezentul era patul; patul, în această clipă, era somnul.

Se culcă pe somiera goală — lăzile cu aşternuturile nu sosiseră încă de la Agapia — înfăşurîndu-se-n palton.

Adormi.

Şi prin somn veni în el, ca şi odinioară la Agapia-n odaia lui, tăiată parcă vertical dintr-un soare roşu, fata din brazi, spunîndu-i ca şi atunci:

— Tu eşti mic.

PARTEA A DOUA

BATE CINEVA LA POARTĂ?

— Of! iar plouă!
— Plouă!
— Mult mai plouă !
— Ploaia asta, domnule!
— Doamne, nu se mai isprăvesc ploile!
— Ce mai nou?
— Ce să fie! Ploaie, ploaie si iar ploaie!
— Oooh!
— Aaah!
— Plouă...
Ofta Iaşul.
Căsca Iaşul.
Moţăia Iaşul.

Şi scîrţîiau telurile canapelelor şi ale fotoliilor vechi la fiecare mişcare artritică sau reumatică a celor care-şi ceteau ziarul de seară ascultînd ploaia.

Ploile lui septembrie intraseră nu numai în oraş, ci şi în sufletele, tăcerile şi vorbele ieşenilor. Pe toate străzile, ploaia şi numai ploaia; în toate casele o auzeai pe streşini, pic, pic, pic şi lur, lur, lur — şi parcă o simţeai pe ceafă, o auzeai gîlgîind în uluce, şi parcă-ţi intra în ureche; o auzeai picurînd în fiecare vorbă şi în orişice conversaţie la început, înaintea primei sorbituri din cafeaua neagră, o dată cu strănutul trimis în batistă, gata să devie tusă cu nasul roşu şi ochii injectaţi, şi-o auzeai la sfîrşitul conversaţiilor

In clipa cînd, cu un oftat hîrîitor, musafirul îşi lua umbrela lăsată-n antret deschisă să se usuce, şi-şi punea galoşii aduşi de servitoare de la bucătărie.

Dimineaţa, cînd se ridicau storurile, ferestrele vedeau aceeaşi ploaie rămasă de cu seară-n faţa caselor ca-n ochii orbilor, acelaşi întuneric. Nu-şi mai amintea nimeni culoarea cerului, devenită acum mucegai de miez de pîne veche. Toate trăsurile treceau cu coşul ridicat, toţi trecătorii, cu umbrele.

Tinereţa omenească dispăruse din oraşul ploilor de toamnă. Chipuri palide, spinări plecate, frunţi încreţite, ochi încruntaţi.

Aceeaşi ploaie curgea şi-n revistele literare ieşene. Sufletul fiecărui poet era o umbrelă, care-n loc să picure în antretul unei case picura grafic în pagina unei reviste.

Glodul străzilor era cleios ca al cimitirelor. Cioarele şedeau mahmure pe clopotniţi, strînse în şaluri negre.

Şi ploaia trecea mereu pe toate străzile, privită parcă de toate babele Iaşului, care ţîrîie şi cîrpesc ciorapi la ferestre cu vedere la stradă, cu ochelarii pe vîrful nasului, ca să poată privi şi pe deasupra ochelarilor. Şi-n prima dimineaţă de octombrie Iaşul se deşteptă în soare. Abea atunci ieşenii văzură toamna frunzelor. Intraseră cu aur şi aramă în oraş copacii şi toţi pomii toamnei, ca o şatră de ţigani cu salbe, cu basmale şi tingiri.

Şi de deasupra dealurilor soarele-şi privea fapta lui de aur, creştineşte slăvită de crucile bisericelor.

Dar în sufletele ieşenilor, toamna cu soare fusese închisă în cufere cu hainele de astă-vară. Toţi îşi pregătiseră paltoanele, mănuşile de lînă, căciulile, blănile şi şoşonii, scoţîndu-le de prin lăzi şi scuturîndu-le de naftalină.

în sufletele tuturora apăreau treptat dialogurile iernii, şi acelea scoase din naftalină:

— Ce mai nou?

— Ce să fie! Iaca, o venit iarna.

— Da, domnule, degrabă o mai venit!

—Prăpăd cu lemnele!!

— Şi-s scumpe!

— Al dracului viată!

- E e !

Aşa că ziua cu soare şi cu frunze galbene — care dădea văzduhului ieşan parcă splendoarea de cupole aurite a Moscovei ruseşti — mai mult zăpăcea decît bucura, luînd zilnica ploaie a subiectelor de conversaţie, fără să aducă primii fulgi ai viitoarelor oftări.

— Ei, ce zici?

— Ce să zic? Iaca, nu zic nimic!

— Ai văzut! O stat ploaia!

— Thei!...

— Da, domnule, s-o-ntors toamna!

— Eeeh! la noi toate merg pe dos!

— Aşa-i, domnule, mare mişălie!

Andi-şi începu această primă dimineaţă însorită cu un dialog incidental, care dădu un accent şi-o stilizare particulară toamnei de-afară, în sufletul lui.

îşi bea cafeaua cu lapte. Deodată ascultase.

— Catinco, ia vezi, nu bate cineva la poartă?

Trecuseră cîteva clipe. Glasul Catincăi răspunse de afară:

— Nu-i nimeni. Se scutură castanul.

Şi toamna fu prezentă în sufletul lui Andi, ca Moartea, care-n piesele lui Maeterlinck măreşte ochii făpturilor cu nume dulci ş-arhaice, dînd dialogurilor lor o aiurită puerilitate şi ceva somnambular.

Plecă spre Universitate, reluînd mintal dialogul de acasă:

„— Bate cineva la poartă?

— Nu-i nimeni. Se scutură castanul."

Poarta casei lor, din dialogul cu servitoarea, devenea Poarta: poarta enormă, de lemn afumat, cu fierării grele, a unei cetăţi medievale.

O mulţime aştepta în cetate, privind cu ochi înfriguraţi de aşteptare înspre Poartă.

S-auzeau bătăi.

Mulţimea tresărea.

Un glas din mulţime întreba:

„— Bate cineva la poartă?"

Şi după o tăcere grea, răspundea străjerul Porţii, grav:

„— Nu-i nimeni. Se scutură castanul."

Şi-n locul Voievodului aşteptat să intre-n fruntea oştilor de aur, Toamna intra în cetate, fără să i se deschidă poarta.

Aşa ar fi dorit Andi să fie laşul în această dimineaţă de toamnă: cu ochii îndreptaţi spre o poartă.

Dar în tramvaie oamenii ceteau gazetele de dimineaţă: pe străzi, oamenii se grăbeau s-ajungă la slujbele lor, alţii, cu coşul în mînă, se duceau la piaţă, sau veneau dintr-acolo. Tramvaiele, străzile, oamenii, clădirile aveau un respingător concret cotidian. Nicăieri, în nimic şi-n nimeni, nu era perspectiva unui mister medieval.

— Biletele, vă rog, pentru control.

Andi întinse controlorului biletul de tramvai, cu duşmănie. în această clipă, pentru el, controlorul de tramvai simboliza întregul Iaşi: realitate plată, care nu numai că nu respecta visarea, dar o şi alunga, cu o indiferenţă profesională.

Tramvaiul se opri în dreptul Universităţii. Andi se coborî.

Veneau şi de la deal şi de la vale, studenţi, studente, trecînd pe lîngă discursul de bronz al statuiei lui Kogălniceanu. Pavajul de pietre gălbui din faţa Universităţii, oglindind dimineaţa, căpăta lumini trandafirii.

Erau nouă fără trei minute la ceasul Universităţii. Studenţii se grăbeau. Cursul lui Andi începea lanouă. Trebuia şi el să intre. Nu intra. Şovăia. Ciudat.

Era neliniştit. Parcă era în el într-adevăr aşteptarea unei mulţimi cu ochii îndreptaţi spre o poartă mare, medieval mare.

Studenţii soseau în grupuri, intrînd repede pe uşa Universităţii.

Trecură şi profesori.

La ceasul Universităţii erau nouă fără două minute.

Andi privea cerul din fund, cel care apare ca o turlă de zmalţ albastru la capătul aleii de tei ai Copoului, în aur de toamnă.

Aştepta pe cineva?

Şi deodată, dintr-un grup de studenţi care veneau de la deal, grup despicat în două, apăru un bulldog fioros, al cărui chip amintea numele gealatului moldovean Gavril Buzatul, şi-n urma bulldog-ului legat de zgardă cu o curea, solid, apăru o fetiţă,o fată, o domnişoară...

Capul ei trecea subt umărul celor mai mărunţi studenţi.

Cuvîntul „mic" căpăta o semnificaţie nouă la apariţia acestei fete: mic, adică mai înalt, mai mirat înalt decît piticii, dar cu totul altfel decît restul oamenilor.

— Baby, au pied.

Şi bulldog-ul, enormul cîne-harap, avu o privire umilă cu ochii peste cap, subt fruntea teşită, şi-şi reluă locul în front cu mersul picioruşelor încălţate c-un fel de ghete-bocanci, care aduceau, se vede dintr-o plimbare lungă, tot glodul Copoului pe pavajul delicat din faţa Universităţii.

Andi reţinu atît: contrastul dintre statura de fetiţă şi glasul autoritar; contrastul dintre prima aparenţă de copil, din pricina obrajilor rotunzi — înscrişi cu o peniţă rondă, ca şi cele mai rotunde mere — şi privirea categorică a ochilor crîncen negri; şi contrastul dintre delicateţa miniaturală a siluetei şi ghetele-bocanci, acoperite de glod, care păşeau cam lateral, apăsat, dîrz, repede, participînd parcă la cadenţa unei armate în marş. O urmări cu privirea. Se ducea la vale, cu braţul întins de avîntările masiv nervoase ale bulldog-ului, îmbrăcată cu un pardesiu cenuşiu, încinsă cu o curea lată. îşi scosese feutrul cenuşiu din cap. Din spate îi vedea pletele negre, scurt tăiate.

Era mică s-o închizi într-un zîmbet.

Şi totuşi, de departe, pe zarea aurie a cerului din vale, silueta ei, cu braţul avîntat după bulldog, avea vigoarea superbă a luntraşilor cu braţul pe cîrmă, cînd trec Toancele Bistriţei.

N-o mai văzu.
„— Bate cineva la poartă?"
Ii bătea inima.
Şi, ciudat, răspunsul:
„— Nu-i nimeni. Se scutură castanul..."
...nu mai veni.

Luchi, pe cit adormea de uşor, pe-atît se deştepta cu greu. Aşa că la liceu plouau în catalog absenţele nemotivate la ora întăia, adică de la opt la nouă. Dar cînd ora întăia se întîmpla să fie reprezentată deprofesorul de matematici, nu numai somnul determina absenţa lui Luchi.

— îi tîrziu, conaşu Luchi! Nu porneşti?

— Da' parcă ce? Mă duc la rendez-vous!

în această primă zi cu soare ora întăia era înnourată de matematici. Luchi o petrecu în pat. Plecă de acasă abea la nouă trecute, bizuindu-se pe indulgenţa profesorului de istorie, admirator al Apostolului.

Dar Luchi era prototipul lui cască-gură, adică al omului mereu disponibil, gata să devie oricînd spectatorul scenelor de pe stradă.

îndărătul Pieţii Sfîntul Spiridon ascultase cu mînile în buzunar — nu-şi mai luase geanta pentru problematicele ore de liceu —, cu chipiul pe ceafă, o sfadă între doi cotiugaragii care se înjurau unul pe altul cu atîta diversitate, incit Luchi, în rînd cu „cumătrele" care făcuseră piaţa, îi aproba admirativ, gustînd cu desfătare sudălmile care întregeau — cum usturoiul desăvîrşeşte o salată — această zi cu soare în piaţa cu legume, peşte, fructe şi halci de carne crudă.

După ce cotiugaragiii isprăviră răfuiala, Luchi plecă, fără chef de şcoală, regretînd spectacolul încheiat, purtînd în paşii lui o destinaţie nehotărîtă.

Intră în Piaţa Sfîntul Spiridon, oprindu-se cînd la dughenele cu sfeclă, ţelină şi cartofi, cînd la tarabele cu ouă şi smîntînă acoperită cu foi de brustur, cînd la fructe, ascultînd cum se tîrguiau bucătăresele în soarele care acolo avea miros de verdeaţă leguminoasă; zîmbind ţărăncilor; dînd cu piciorul în cîte-un cartof căzut pe jos, avînd un aer de inspector binevoitor al Pieţii Sfîntul Spiridon.

După ce isprăvi cu legumele şi fructele, trecu la casapi, fără grabă, fără priviri nelinişti te-n lături — caracteristice liceienilor care-au fugit de la şcoală — cu un optimism zîmbitor şi îngăduitor de om subt paşii căruia viaţa se ţese de la sine în culori glumeţe ca ale scoarţelor ţărăneşti.

Şi la casapi, viaţa binevoi să acorde lui Luchi un nou spectacol, dînd o urgentă destinaţie paşilor săi vacanţi.

Toţi cîinii vagabonzi, toate javrele, toate cotarlele, toate corciturile pocite care-şi ţin pestriţul sinod flămînd în preajma căsăpiilor vibrau, strînse-ntr-o singură turmă solidară, mîrîiau, lătrau, schelălăiau şi hîrîiau, în blănile lor jerpelite, de cîni spectrali, ***la o parte.*** Iar în faţa lor, un bulldog cafeniu bălţat cu negru, parcă blănit cu brunul aurit al chilimbarului de Buzău, stăpînit de cureaua ţinută de o mînă fermă, care nu-i îngăduia decît o îndîrjită neclintire, privea haita scheletică a neamului său, ca un Jupiter bulldog descins din Olimp, cu fulgerele-n ochi şi tunetul în glas.

Javrele-l lătrau fără să înainteze, huiduindu-l canin, cu o sperioasă ferocitate; iar El, neclintit în faţa lor, cu nouri de furtună în fiinţa lui masiv năprasnică, schieuna cu glas subţirel de greieraş, de pisicuţă şi de prunc, ca şi cum prezenţa javrelor ar fi deşteptat în glasul lui de baros căzînd pe nicovală, numai duioşii gingaşe, cantilene antropofage.

Ieşiseră casapii toţi, în haine albe cu miros de sîrge, crud, şi rîdeau casapii în faţa halcilor de carne crudă atîrnate-n faţa căsăpiilor peste butucul înrcşit.

— Dă-i drumu, duduită... numai olecuţă, aşa, de-o poftă...

„Duduita" avea o faţă proaspătă între casapi şi căsăpii, între cărnurile crude şi haita flămîndă dominată de bulldog-ul priponit, o faţă care lăsa ochilor ceea ce merele domneşti lasă nărilor.

— Dă-i drumu, duduită...

Bulldog-ul era în mijlocul pieţei casapilor, ca un idol păgîn într-un cutremur de pămînt.

— Se teme să nu i-l rupă! răsună un glas din acelea care au pretenţia că rezumă şi exprimă tăcerea unei mulţimi.

Mîna fetei slobozi cureaua, cum ai apăsa involuntar pe un trăgaci.

Un salt ca de stîncă ţîşnită din gură de vulcan.

Piaţa se golise de cîni. Păreau măturaţi de un ciclon.

— Baby, au pied, răsună un glas autoritar, dominînd piaţa întreagă.

Şi năpraznicul bulldog, cu picioarele cosite parcă magnetic, se opri la capătul pieţii. Şi cu ochii peste cap, subt fruntea lui teşită de harap, veni legănîndu-se umil, ca şi cum s-ar fi tirît pe burtă, pînă la picioarele minusculei stăpîne, unde se lăsă la pămînt, turtindu-şi botul pe asfalt, între labe, cu coada ochiului iscodindu-şi stăpîna, stupid ca un enorm guvid canin.

In piaţa casapilor entuziasmul apăru nu cu flori, ci cu bucăţi de carne. Cădeau din toate părţile ofrandele sanghine spre botul care le-nşfăca şi Ie-nghiţea, cum dau pe gît beţivii duşcă sticla cu rachiu.

Luchi fugise în galop pînă la madam Leiba, furnizoarea de fructe a familiei Danielescu, şi împrumutase, amanetîndu-şi ceasul, treizeci de lei.

— Dă-mi, domnule, muşchi de treizeci de lei, cel mai fin.

Şi, cu muşchiul cel mai fin în mînă, veni la bulldog.

— Na, măi buzatule, măi frumosule, măi eroule... Du'că dragă, pe onoarea mea...

Abea atunci, în clipa cînd i s-adresă familiar, o văzu; zîmbi, c-un aer uluit, şi continuînd cu gestul surpriza ochilor, o măsură de la picioare pîn' la cap, cu patru fugi de palmă, aşa cum ai măsura claviatura unui pian jucărie, cu deschiderea unei palme bărbăteşti.

— Bine, du'că dragă, mata aşa mititică şi duci aşa dihanie!

Şi continuîndu-şi gîndul întrerupt de surpriza ochilor, exclamă: Du'că dragă, pe onoarea mea, aş cine n-am mai văzut! Un erou, du'că dragă, Achill sau mai ştiu eu cine! îmi vine să-l pup... Dai voi măi buzatule, măi frumosule, măi căpcăunule, mă Mama-Pădurii... Nu dă la om, du'că dragă?

— Ajunge! Ajunge! Mulţumesc, nu se mai poate protestă glasul fetiţei în faţa casapilor adunaţi cu alt ofrande, în timp ce o mînă mică, scuturată energic făcea să zornăie o brăţară.

Smunci cureaua. Cinele trăgea la carne ca fluviil înspre mare.

— Baby!

Cinele porni după glas.

Luchi, după cine. Se ţinu după el pînă la scar Hotelului Traian. Fetiţa se urcă.

— Du'că dragă, nu te supăra, îl mai aduci şi mîn la piaţă?

O faţă încreţită de rîs se întoarse înspre Luchi.

— Bine, domnule, dar cu şcoala ce faci?

— Şcoala! Bine, du'că dragă, crezi mata c-am să lă eu bunătate de cîne pentru şcoală! Spune şi mata!

Seara, după masă, Luchi îl luă pe Andi la o part

— Măi Andi, am văzut un cîne!... Phii, fiu-fiu-fiu Aşa cîne n-am mai văzut!

— Bulldog?

— Da, măi, de unde ştii?

Andi vroi să-ntrebe: „Al cui e cînele?"

Dar tăcu.

„Bate cineva la poartă?"

Fata era în el, într-un Iaşi cu soare, cu gestul acel proiectat pe cer, de plutaş cu mîna pe cîrmă la Toancel Bistriţei, — mică s-o-nchizi într-un zîmbet.

Şi,'fiindcă era în el, avea impresia că-i a lui.

A doua zi, afişele unui ziar ieşan de dimineaţă anun ţau cu litere hărăzite din anul o mie nouă sute paispre

zece pînă în o mie nouă sute optsprezece numai războiului:

„Mafia Francmasonică la Iaşi
Misteriosul emisar al Marei Loje
Cine-s adepţii?"

Aceste titluri trîmbiţate oarecum în ochii publicului avură darul să stîrnească în suflete un fel de atmosferă ocultă, făcută din reminiscenţe cinematografice ale filmelor americane cu bandiţi mascaţi, care ascultă de unul cu mănuşi albe; din amintirile romanelor senzaţionale cetite în copilărie, din viziuni de odăi îmbrăcate-n negru, în care doisprezece mascaţi cu pelerine jură în faţa unui al treisprezecelea, care-i „palid ca un mort", credinţă veşnică pe un craniu aşezat pe masa neagră.

Cum? adică si la Iasi...

Hm! Hm!

Vremuri tulburi! Bolşevism în Rusia, francmasonerie la Iaşi...

Ritmul cumpărării ziarului fu mai nervos. Cetăţenii se grăbeau spre chioşcuri, cu banii gata în mînă, temîndu-se parcă să nu ajungă la timp. „Pst-pst"-ul indolent, cu care chemi pe stradă pe vînzătorii de ziare, devenise imperativ şi chiar răstit, iar ziarul era mai mult zmuls decît luat.

Informaţiile explicative din corpul ziarului erau laconice — în fapte —, ambigui şi enigmatice în expresii, ca şi nebuloasa noţiune a francmasoneriei; fiecare frază era aşezată ca între străjeri între semne de exclamare şi întrebare, dînd publicului impresia că ziarul ştie mai mult decît spune şi că vorbeşte peste capul publicului, cu Cineva — un fel de Rocambole al vagului nocturn —, făcînd necontenite aluzii la o pluralitate de personalităţi ieşene, neindividualizate, contaminate de filoxera „mafiei francmasonice", cu un ton detectivian flegmatic, surd ameninţător.

Articolul de fond era intitulat exploziv: ***Păziţi-vă,*** deschizînd subtnasul somnului ieşan un fel de echivalent al flacoanelor de săruri englezeşti. Autorul, reprezentat grafic prin pseudonimul mimetic ales, ***Masca Vigilentă,*** arunca o perfidă îndoială în sufletele cetăţenilor, cum o strecoară în sufletele lectorilor Gaston Leroux în ***Le Mystère de la Chambre Jaune.***

Cine erau membrii Lojei francmasonice?

Oricine putea fi, poate că toţi erau — îşi răspundea singură ***Masca Vigilentă —,*** dar francmasonii desfiinţau prin pumnal, glonţ şi otravă pe oricine ar fi destăinuit ceva despre Lojă. Astfel, ***Masca Vigilentă*** intriga şi înfricoşa toate căminuriîe ieşene care trăiseră pînă atunci în evidenţa de vitrină a cotidianului.

Soţiile îşi bănuiau soţii; mamele, fiii; cluburile, membrii; partidele politice, partizanii.

— Ce-i cu francmasoneria asta? întrebă Luchi la masă.

— Ei, fleacuri, caută-ţi de mîncare, răspunse domnul Danielescu.

In ziua următoare, ziarul de dimineaţă, ca o tobă mare, continua să sune alarma reluată în ajun şi de ziarele de seară.

Masca Vigilentă afirma că ştie imobilul misterios de pe o stradă dosnică, închiriat cu o sumă fabuloasă de Loja francmasonică — „de unde fondurile?" ; declara solemn că va însemna „cu fierul roşu al publicităţii" numele tuturor ieşenilor afiliaţi Lojei. Şi încheia cu un eroism nichelat: „Zadarnic mă priviţi prin mască, domnilor francmasoni, zadarnic vă ascuţiţi pumnalele în umbra criminală. ***Masca Vigilentă,*** conştientă de menirea ei, îşi va face pînă la capăt datoria pe care i-o indică interesul laşului şi interesul ţării."

— Ce-i cu porcăria asta de francmasonerie? întrebă din nou Luchi la masă.

— Ia te rog, măsoară-ţi vorbele! răspunse drastic domnul Danielescu.

In răstimpul acestor două zile, fata cu bulldog-ul nu fusese văzută nici de Andi în dreptul Universităţii, nici de Luchi în Piaţa Sfîntul Spiridon, la casapi. Totuşi, Andi ştia că-i în Iaşi. Pe de o parte, statura ei surprinzător de mică, pe de altă parte, lipsa ei de eleganţă — acelaşi pardesiu cenuşiu încins cu o curea lată, şi aceleaşi ghete-bocanci care dădeau un bocănit soldăţesc paşilor ei energici — în contrast cu sluţeni

de mare lux a bulîdog-ului de rasă pură — cîne de bogătaş, se spunea în Iaşi —, o singularizau în gloata trecătorilor ieşeni, semnalizînd-o curiozităţii şi comentariilor tuturora. Zilnic era înregistrată de „ultima oră" orală a cercurilor frecventate de Andi.

Unii o văzuseră intrînd cu bulldog-ul la Hotel Traian; alţii la Copou, alţii, la cofetăria „Vlădescu", fără bulldog, dar la aceeaşi masă cu un „personaj excentric": un domn ras şi-n cap, ca un preot catolic, cu sprincene dese şi ochi negri de hipnotizator, cu monoclu, mănuşi albe şi ghetre albe, cu brăţară de aur şi multe inele pe degete. însoţitorul ei băuse „zece ceaiuri" fără zahăr, „riguros exact; m-am informat de la chelner", adăugase colportorul acestei savuroase informaţiuni.

Dar se ştia şi mai mult. însoţitorul fetei cu bulldog-ul fusese văzut la baia de abur. Stătuse „douăzeci de minute la abur", ca jocheii, nu se spăla cu mănuşa, ca toţi oamenii, ci c-un fel de perie aspră. Ieşise din baie „roş ca un rac fiert" şi băuse cinci pahare cu apă rece. Informaţiunea era deţinută de la maseurulbăii.

Cine erau?

O pereche de spioni sovietici? Cei care-şi însuşeau această presupunere porneau de la cele zece ceaiuri băute fără zahăr, inventariate de chelnerul de la „Vlădescu", precum şi de la inelele şi brăţara care dovedeau că „rusnacul are franci": de unde? Spionaj. Cine nu spionează în biata ţară românească! Cei care considerau mai cu seamă ochii personajului excentric pretindeau că-i hipnotizator şi că-şi făcuse prima experienţă la cofetăria „Vlădescu", bînd un ceai cu zahăr, dar făcîndu-1 pe chelner să creadă că a băut zece fără zahăr.

— Lasă, domnule, dar cum rămîne cu plata? a plătit zece ceaiuri, plus zece la sută chelnerului,intervenise logic un interlocutor.

— Taci! replicase ironic cel cu versiunea „hipnotizator". Te-ai uitat în buzunarul chelnerului? I-a plătit ***un ceai,*** şi chelnerul e convins că i-a plătit zece. E hipnotizator. îl vedem mîne-poimîne la Sidoli.

Alţii, reţinînd coincidenţa apariţiei personajului excentric la Iaşi, cu campania împotriva francmasonilor, întreprinsă de presa locală, socoteau că el e „misteriosul emisar al Marei Loje".

− Eh! crezi dumneata că ***ăştia*** s-arată în public! Lucrează pe dedesubt.

Pe unii îi indigna bulldog-ul:

— Lasă-mă, domnule, bestiile astea se ţin în cuşcă! Nu vezi ce ochi are? ! îţi strică digestia !

Pe alţii îi indigna împrejurarea că fata vorbea bulldog-ului franţuzeşte:

— Ce-s mofturile astea, dcmnule! Nici pentru cîni nu-i bună biata noastră limbă românească? Ah-ah-ah, cum ne-ar mai trebui un Ţepeş-vodă pentru vremile de-acum. Asta-i soluţia: ţeapă. Da' nu-i Omul!

Se comentau şi raporturile dintre demnul cu monoclu şi fata cu bulldog-ul. Unii spuneau că-s un menaj, şi clipeau viclean, dar evaziv. Alţii pretindeau că după'ochi sînt tată şi fiică. Alţii argumentau căasemănarea ochilor era aparentă şi că dovedea numai că perechea era de altă rasă: indieni. Aveau ochi de indieni, nu de români, de asta semănau între ei.

Indienii au şerpi —ochii lor fascinează reptile —nu bulldog: cîni englezeşti. Poate c-aveau şi şerpi în ladă, la hotel. Bulldog-ul era un fel de reclamă pe stradă, înlocuind cu succes darabana care adună publicul.

Astfel că perechea cu bulldog-ul la fiecare pas ieşan trecea prin opinia publică, asemeni călăreţilor de circ care sar prin cercuri astupate cu un talger de hîrtie.

în sfîrşit, în ziua a treia, se întîmplă pe strada Lăpuşneanu — adică în vitrina laşului — un fapt reţinut de mai toţi trecătorii, fapt care dădu personajului excentric un fel de paşaport diplomatic pentru vama opiniei publice ieşene. Domnul Iustin Danielescu întîlnise pe omul cu ochi de hipnotizator, şi el, Profesorul, Apostolul, cel dintîi, salutase adînc, reverenţios, convorbind de la egal la egal cîteva clipe cu omul încă nedefinit de societatea ieşană.

Şi în aceeaşi zi răpună în casa Danielescu trîmbiţarea: „Avem musafiri la masă".

Formulele cu care se anunţau musafirii la mesele casei Danielescu erau diverse, — după musafiri.

De pildă:

„Diseară ai să mai pui un tacîm", spus numai servitoarei, cu cîteva clipe înainte de masă, de către doamna Danielescu, însemna că pe masă rămîne aceeaşi muşama şi sînt lăsate aceleaşi şervete pătate din timpul săptăminii.

Noul tacîm reprezenta apariţia unui linge-blide oarecare, îngăduit într-o zi oarecare la masa domnului profesor. Dacă din întîmplare în acea zi domnul Danielescu adusese icre negre, ele erau servite sub formă de tartine clandestine, înainte de masă, şi repartizate numai membrilor familiei. Pentru noul tacîm nu se făcea nici un fel de efort. Acest musafir era hrănit cu cinstea de-a mînca la masa domnului profesor, ceea ce, în genere, îi şi tăia pofta de mîncare, nu cu alimentele de la această masă de Apostol care dă precădere spiritualităţii din biurou, nu materialismului din sufragerie.

„Iustin, nu uita, înseamnă-ţi, adă pe diseară nişte jambon, nişte ghiuden şi o cutie de sardele... Mai'ia şi nişte compot «Ştirbey» şi o cutie de bişcoturi", însemna că la masă sînt musafiri faţă de care doamna Danielescu ţinea să arate că la ea se „găsesc de toate", pentru orice eventualitate. Aceşti musafiri erau parteneri la joc de cărţi.

„Ascultă, fată-hăi, diseară să te mai speli, să te mai dichiseşti, să nu te văd cumva zmultă şi. cu pestelca asta murdară, şi să te-ncalţi, auzi? Vine lume la masă", însemna că fata din casă trebuie să apară curată în sufrageria unor intelectuali modeşti, dar civilizaţi — doamna Danielescu era profesoară de higiena —, intelectuali care nu înţeleg să strice pofta de mîncare a musafirilor prin mirosurile balcanice ale slujnicei.

La aceste mese se serveau mîncări nu cine ştie ce, dar preparate „gospodăreşte" într-o casă a cărei stăpînă, deşi intelectuală, nu-şi uită nici obligaţiunile derivate din noţiunea „gospodină moldoveancă"' Deci, servitoarea încălţată, pieptărată şi cu şorţ spălat,servea mămăliguţă cu ochiuri şi, în genere, fie pîrjoale de carne de vacă, fie nişte sărmăluţe tot de carne de vacă, amestecată cu ceva carne de porc. Urma o plăcintă de casă şi o cafea turcească — cumpărată gata rîşnită — preparată în ibric de mînile doamnei Danielescu.

— Excelentă! Aşa cafea numai la dumneavoastră se bea!

— Ei, ştii, totu-i s-o prăjeşti acasă, şi cum o prăjeşti; dac-o stropeşti cu puţin rom adevărat, dacă n-o treci cu prăjitul şi dacă ştii s-o fierbi, iesă bună.

—Ca la dumneavoastră nicăieri. Şi calitatea cafelei, dar arta preparatului! Asta n-o cumperi!

— Nu mai pofteşti una?

— Aşa ceva nu se refuză. Sărut mîna.

Pentru toate aceste trei categorii de musafiri, cu o subtilă gradaţie ascendentă, familia Danielescu trebuia să apară „unită" natural, dar trăind înintimitate, aşa cum trăiesc toate familiile în care-s şi copii.

Cînd era la masă musafirul reprezentat prin formula „ai să mai pui un tacîm", dacă Luchi spunea vreo necuviinţă intolerabilă, doamna Danielescu îl dădea afară de la masă.

Cînd erau la masă musafirii reprezentaţi prin cumpărăturile de la băcănie, pînă la hotarul compoturilor „Ştirbey", dacă Luchi avea vreo ieşire, doamna Danielescu îl privea lung, congestionîndu-se, şi ofta către musafiri:

— Greu îi cu copiii!

Cînd pentru a treia categorie de musafiri fata din casă trebuia să se pieptene, să se încalţe şi să-şi puie un şorţ curat, ieşirile lui Luchi erau comentate pe faţa mamei lui de un zîmbet, un pic iuţit, care se silea să însoţească amfitrionic zîmbetele sau rîsul musafirilor. Dar după plecarea acestora, zîmbetul se spărgea în capul lui Luchi ca o veselă de porţelan.

Şi, în sfîrşit, răsuna din cînd în cînd în casa Danielescu marea formulă, cu trîmbiţi de mobilizare în ea: „Avem musafiri la masă".

Răsunase în anii războiului pentru doctorii francezi şi pentru dregătorii bucureşteni, iar după război, rareori numai, pentru vreun important personaj politic sau cultural, în trecere prin Iaşi, poftit de domnul Danielescu.

Ca la teatru pentru feerie, se făceau încasa Danielescu schimbări complecte de decor, la care participau toţi membrii familiei, mai puţin Andi şi mamita, amîndoi inexpugnabili din odăile lor, pentru pricini deosebite: mamita fiindcă era mamita; Andi fiindcă era Andi.

Dacă trîmbiţele acestei mobilizări a fardurilor casnice răsunau la timp de toamnă rece, doamna Danielescu poruncea să se facă foc îmbelşugat în toate sobele, pentru a alunga frigul acela umed cu care intră toamna în casele unde nu se face focul decît atunci cînd apa care îngheaţă în putinele de-afară îndreptăţeşte aluzia „că-i cam frig" a celor care de-o săptămînă tremură în casă cu obrajii înverziţi, fără să cuteze să facă risipă inutilă de lemne în „aceste vremuri grele".

Domnul Danielescu scotea din biuroul său becuri nouă cu lumină albă, compleetînd în toate odăile lămpile la care în mod obişnuit ardeaun singur bec bolnav de gălbenarea electrică a becurilor răscoapte.

Doamna Danielescu scotea din şifonieră faţa de masă de ***toile damasse*** şi şervetele la fel, pregătindu-le pentru apoteoza albă; descuia bufetul şi scotea serviciul de argint, vesela de porţelan şi paharele cu complectă ierarhie de cristal pur, serviciul de dulceţi, păhărelele de licheur şi ceştile de cafea neagră, numite turceşti, şi le preda cu număr fetei din casă, amintindu-i impreeatoriu că dacă sparge una numai, n-o poate plăti cu leafa pe un an întreg.

Casa întreagă era decorată cu flori — aranjamentul lor îl făcea Duduia — înmănunchiate în vasele date jos de pe dulapuri, unde pînă atuncea se umpluseră ca nişte urne funerare de pulberile zilelor casnice. Canapelele şi scaunele din salon erau scoase din albele cămeşi de forţă de pînă atunci. Duduia îşi aranja biblioteca muzicală, surghiunind operetele, şansonetele şi dansurile la modă în dulapul din cdaia ei, punînd în evidenţă cîteva tomuri din Beethoven, a cărui mască din salon văzuse multe şi era blazată.

In aceste ceasuri preparatorii nervii vibrau şi uuiau ca-n aparatele de radio cînd s-aude iadul „paraziţilor". Doamna Danielescu nu se mai spăla, pudra, nici îmbrăca; remînea în halatul de dimineaţă şi-n papucii de odaie, cu părul prins în piepteni împlîntaţi provizor, ceea ce-i făcea mereu să cadă, provocînd aspre observaţii adresate servitcarei, ale cărei „tălpăloage" erau gata să sfarme delicateţa lor de îngeraşi de celuloid căzuţi din cer pe covorul cu picioare de servitoare.

La fel cu doamna Danielescu era şi Duduia; şi ea îmbrăcată în provizoratul de ietac al îmbrăcaminţii de dimineaţă, cu faţa cam unsuroasă şi părul cam buhos. Casa întreagă, de la bucătărie pînă-n salon, şi din sufragerie pînă-n pivniţă, era pentru mamă şi fiică aşa cum e cerul pentru rîndunele: domiciliul unui zbucium săgetător. Cînd în bucătărie, cînd însalon, cînd în pivniţă, cînd în sufragerie.

Cu paltonul domnului Danielescu pe umeri, doamna Danielescu scotea din pivniţă, individual, sticle de vin — ofrande de-ale admiratorilor cotnăreni, odc-beşteni şi nicoreşteni ai Apostolului — pe care le aşeza la gheaţă cu mîna ei.

Bucătăreasa, cînd ieşea în pragul bucătăriei url'mo după servitoare, parcă ieşea dintr-o eschiliară tragedi cu Destinul după ea. Pregătea numai mîncări moldoveneşti, dintre cele mai alese, cum ar fi sărmăluţel de piept de gîscă şi acea plăcintă cu smîntînă clădită din foiţe de aluat înfiorat de propria lui fineţă, caramelizată la suprafaţă şi inundată în cremcasa catifelare a unei smîntîni subtil vanilate.

în aceste zile, dejunul familiei era lugubru ca al uno condamnaţi la moarte, rămaşi încă duşmani pînă î ultima clipă, considerînd moartea lor simultană ca comună frustrare de la ura ce şi-au hărăzit-o.

Duduia, de cîte ori privea calmul „aristocratic cu care Andi participa la dejun, nu-şi putea stăpîn un „hm!" cu buzele subţiate — dungă — şi-un spasi

al umerilor; adică: „Hm! Cred şi eu! Iţi convine să faci pe lordul cînd toată ziua nu faci nimica, în timp ce eu asud în bucătărie învîrtind la maioneză şi rîşnind cafeaua!"

Spre seară, în timp ce liniştea casei era ca un îngheţ fragil, gata oricînd să se spargă cu larmă, doamna Danielescu şi Duduia începeau să-şi facă toaleta.

Mirosea a hîrtie arsă de drot, a colonie, a pudră, a parfum.

Duduia îşi punea ciorapii de matasă şi vocabularul de matasă, pentru musafiri, simetric cu mama ei.

Apăreau amîndouă din odăile lor, cu un aer de regine care nevăzîndu-şi curtenii adunaţi, profită de ocazie pentru a se inspecta reciproc, după confruntarea solitară din faţa oglinzii.

Se simţeau atîtdebine îmbrăcate, atît de regalizate de învestmîntarea de gală, încîtLuchi — decăzut parcă pe-o foarte îndepărtată şi neînsemnată treaptă socială — le devenea cam indiferent. Din cînd în cînd numai, cîte un: „Să-ţi ţiigura la masă, auzi!", rostit cu accent şi ochi de mamă de mică ţinută, îi amintea lui Luchi rudenia lui cu aceste cucoane care-l tolerau la masa lor.

După găteala stăpînelor, urma cu îndemnuri ghiontite transformarea servitoarei în subretă.

— Hai, toanto, na, îmbracă-te, ai mai văzut aşa stăpîni să te umple de haine?! '

într-adevăr, în aceste ocazii servitoarea era „umplută". Doamna Danielescu îi scotea dintr-un dulap cu vechituri costumul de subretă, improvizat dintr-o veche rochie de-a Duduiei, o păreche de pantofi de-ai doamnei Danielescu, un şorţ tivit cu danteluţele unei foaste perdele şi o boneţică, tot de dantelă,' intrată în casă cu zestrea doamnei Danielescu, servind pe-atunci de boneţică pentru oala nocturnă a ietacului nupţial.

Domnul Danielescu sosea pe la şapte cu trăsura — nu cu tramvaiul, ca de obicei — aducînd pachetele cu „băcănii" care la aceste mese aveau rolul preludiului de orchestră înainte de ridicarea cortinei, precum şi malaga, migdalele şi fructele, care, în intenţia stăpinilor, ar fi trebuit să întregească numai rostul decorativ al florilor.

De pe la opt fără un sfert, casa mirosea a fum de răşină, focurile torceau murmurător în toate sobele, luminele erau aprinse ca pentru un Zece mai privat. Doamna Danielescu, trăgînd cu urechea înspre stradă, cu ochii îndreptaţi asupra unghiilor frecate nervos de podul palmei, se simţea ca un autor dramatic în seara premierei, în timp ce Duduia, aşezată pe scaunul rotund de la pian, de-a dreptul pe fundul pantalonaşilor, cu rochia clopot în jur, ca să n-o boţească, trăgea cu urechea la huruitul tuturor trăsurilor, începînd, de cîte ori se apropiau de casă, o sonată de Beethoven: cîteva măsuri, aceleaşi pentru roţile fiecărei trăsuri.

La aceste mese de gală familia trebuia să apară perfect unită, spontan acordată, ca elementele diverse ale unei orchestre complecte, întregindu-se unele pe altele pentru efectul armoniei totale.

Capelmaistrul, nevăzut de public, al orchestrei familiale, era ascuns ca într-o cuşcă de sufleur, după zîmbetul mereu afabil, mereu aprobativ şi îngăduitor al distinsei doamne care şedea în capul mesei, pe scaunul doamnei Danielescu, îmbrăcată cu hainele de paradă alé acesteia.

Din cînd în cînd, pe deasupra capetelor musafirilor. Duduia schimba o scurtă privire cu mama ei. Şi piciorul Duduiei, în ciorapi de matasă, încălţat cu un pantof destinat parcă numai pedalei sonatelor lui Beethoven, apăsa, împungea şi lovea cu călcîiul in gheata bonomă a lui Luchi, mînuind astfel, ca împuternicită a mamei ei, pedala sonatei familiale.

La aceste mese doamna Danielescu era concomitent „gospodina sub ochii căreia totul merge strună"; mama comprehensivă a personalităţilor felurite ale copiilor ei, soţia devotată a Apostolului, femeia de lume nealterată de mediul didactic, precum şi „femeia veşnic tînără". Era, cu alte cuvinte, un buchet de însuşiri casnice şi sociale, întruchipînd tipul acela legendar al „moldovencei" care ştie tot aşa de bine să

cînte un Haendel, precum şi să facă un şerbet de trandafiri şi care, în lojă la teatru, în salon acasă, la bucătărie sau între invitaţii soţului său din biuroul acestuia, e aceeaşi armonioasă făptură menită să împodobească şi să servească, şi mai ales să însenineze viaţa, precum şi să pacifice conflictele dintre bărbaţi. Un fel de versiune moldovenească a doamnei Recamier, întregită cu utilitarismul casnic care lipsea cu totul lebedei feminităţii franceze.

Apostolul era Apostolul. Nimeni nu-i cerea să fie altceva. Cu toate că îmbătrînise, cu toate că se îngrăşase, cu toate că tenul îi devenise cam sîngeros şi buzele scobite de oratorie ca de-o ţigaretă groasă, domnul Danielescu era încă surprinzător de frumos, mai ales la masă, cînd nu i se vedea nici pîntecele, nici silueta totală. Părul de aur roşcat, pieptănat cam neîngrijit, de cînd albea părea amestecat cu lumini de nimb. Fruntea era tot dreaptă şi eminescian înaltă; nasul, ca şi al lui Andi, avea desenul drept şi nările fin despicate ale statuilor greceşti; barba, de grîu copt amestecată cu fire de argint, încheia cu o neorînduială de vînt la prora cu spume capul acesta antic de faţă şi profil. Nu-şi tăia unghiile, nici nu şi le îngrijea, iar manşetele lipseau ori erau îndoielnice, ca si gulerul.

Cînd se aşeza la masă, frumuseţa lui dădea mesei un fior biblic; dar de îndată ce începea să mănînce — înfuleca mai mult decît mînca — avea gesturi bestiale, parcă erotizate de alimente, care-i mîrşăveau perfecţiunea trăsăturilor.

Dar Apostolul rămînea şi la masă tot Apostolul. Prestigiul său cultural depăşea canoanele strimte ale bunei creşteri obşteşti.

Dacă un simplu om te va călca pe picior, fără să-ţi ceară iertare, acel om va fi un rău-crescut, un bădăran. Dar dacă un munte îţi va strivi trupul cu mişcarea unei stînci rostogolite, va rămînea acelaşi munte, adică năprasnic peste oameni, nu mojic între oameni.

Aşa şi cu Apostolul la masă. Nimeni nu lua în consideraţie cuţitul întrebuinţat în locul furculiţei, nici sorbiturile băloase, nici zama prefirată pe mustăţi,

pe barbă şi surtuc, sau sondajul cu scobitoarea în ureche: erau acestea olimpizate de prestigiul acestui om cu chip olimpic.

Mamita, constrînsă în timpul războiului să întregească prin prezenţa ei cernită, timidă şi aristocratic armonioasă parfumul de răşină şi de patriarhalism moldovenesc — acum era cruţată de acest rol. îmbătrînise prea tare şi surzise de-a binelea. Mînca singură în odaie, cu păpuşile ei.

Luchi era „bufonul" acestor mese. Şi bufonilor li se iartă multe, aparent.

Duduia dovedea prin focoasa ei prezenţă, de şaizeci şi opt de kilograme tinerele, frumuseţa trecută a mamei, precum şi tradiţia păstrată numai în Moldova, a vechiului tip de fată care mai mult ascultă şi roşeşte cu ochii în jos decît vorbeşte; care nu fumează,dar care-n schimb e o precoce gospodină, o emerită muzicantă: într-un cuvînt, un fel de graţioasă casă de fier, plină cu surprize desfătătoare pentru cei care ştiu s-o deschidă.

Iar Andi, ca şi cafeaua de două sute de lei kilogramul şi ca şi vechiul „Curacao" dinainte de război, căpătat de domnul Danielescu de la francezi, fie că tăcea, fie că vorbea, era un fel de aromă de desert a acestor mese.

După plecarea musafirilor,descorsetată, casa îşi relua viaţa cu forme normale.

*

Andi nu auzise semnalul schimbării lafaţăpentru musafirii excepţionali, fiindcă nu dejunase acasă.

După-amiază îşi împărţise timpul între seminarul de la Universitate, un ceai într-un cerc de fete şi o lungă plimbare pe străzile Iaşului.

Se înnoptase rece.

Venea spre casă, după ce trecuse prin faţa Hotelului Traian, pe scara căruia, în locul fetei cu bulldog-ul, foiau misiţii cu febrilitatea circumspectă a ploşniţelor.

Apucase spre casă pe uliţi dosnice — parcă toate stradele —, cu iarbă printre pietre dezghiocate şi biserici cam strîmbe, ca şi călcîile rarilor trecători.

Răsărise deasupra dealurilor, într-un cer învineţit cenuşiu, o lună care ar fi fost enorm galbenă — astrală gutuie coaptă — şi deasupra Mării Negre,

Iaşul începea să răsară o dată cu luna, altul în lumina lunii.

îşi potolea şi îşi rărea toate zgomotele, pe măsură ce luna devenea mai albă, dîndu-i umbre albastre, pregătindu-se să rămîie în adînc de noapte ca o cetate de-altădată scufundată-n fund de mare, cu luminile de lună-n el, ca albe marmuri care-au fost statui atunci cînd viaţa-n jurul lor nu se stinsese.

Dacă ar fi fost Iaşul un om bătrîn, Andi i-ar fi sărutat mîna; dac-ar fi fost un copil, l-ar fi dezmierdat pe frunte. Avea în aceste clipe o ciudată recunoştinţă pentru oraşul lui.

Recunoştinţă: da. Căci de cînd fata cu bulldog-ul era în Iaşi, oraşul lui Andi îşi dăduse la o parte ploile care-l făceau şi mai lugubru şi devenise frumos cum numai Iaşul ştie să fie cînd soarele de toamnă are culoarea vinului de Cotnar, cînd dealurile zărilor ieşene sînt ample căderi de zorele vinete ş-albastre atîrnînd de cer, cînd tot oraşul are culori şi miros de crîng tomnatec, cînd pe toate străzile copacii aştern binecuvîntări de aur stins, cînd înspre asfinţit soarele-şi trimite razele prelung, ca buciumul cînd sună de pe pisc de munte, cînd nopţile cu lună vin să umple cu lumină marea urnă a tăcerii moarte...

O dată cu venirea fetei, Iaşul se-mbrăcase-n toamnă, soare şi lună: singurele haine de-mpărat ale trupului său de cerşetor.

Şi Andi era sigur că fata cu bulldog-ul iubea Iaşul. Şi parcă l-ar fi iubit pe el. Toamna, soarele şi luna erau ca o cochetărie a lui Andi pentru o fată pe care n-o văzuse decît o singură dată, dar pe care o ştia în oraşul lui, cuprinsă în alintarea albastrelor zări.

Se apropiase de casă, fără să bage de seamă. De la poartă văzu, ca o semnalizare, iluminaţia vestitoare de musafiri. Sună la uşă. Servitoarea veni să-i deschidă deghizată în subretă pentru piesa de teatru care se juca în casă.

Focurile cîntatiîn sobe, ca lăutarii cînd preludează înainte de chef. Mirosea a fum de răşină.

Decorul de zile mari.

Pe pragul antretului, Andi şovăi. N-avea poftă să intre şi să „joace" rolul lui de „fiu distins" în decorul măsluit.

Dorea singurătatea la o fereastră deschisă cum ar fi cea din hulubărie, cu sufletul, ca şi lumina lunii, revărsat nebulos asupra oraşului în care era o fată mică.

Dar Duduia, locţiitoarea urechii mamei ei, în aceste ocazii festive, cînd doamna Danielescu trebuia numai să prezideze, fără săintervie descinzînd de pe piedestalul de amfitrioană aristocratică, îl şi auzise pe Andi intrînd. îl întîmpină în antret, cu senzaţia de superioritate psicológica a omului gătit faţă de cel care-i în hainele de toate zilele.

— Ce vii aşa tîrziu, Andi? Nu ştiai c-avem musafiri?

Andi era gata să răspundă maşinal: „Nu".

Răspunse, cu o privire ironică:

— Da, ştiam...

Şi privirea complectă ceea ce nu spuneau vorbele: „Ei şi?"

Duduia intrase în salon, lăsînd o dîră de parfum. Andi se hotărî să treacă de-a dreptul în odaia lui, renunţînd la masă şi la rest.

îşi scoase pardesiul; cu mîna întinsă spre cuier, văzu ceva care-i dădu o tresărire: un pardesiu cenuşiu, şi deasupra, peste cîrligul cuierului, o curea lată de piele.

Ea, fetiţa lui din. Iaşi, la ei acasă?

înainte să-L fulgere panica bucuriei, tot în fulger un gînd trecu prin mintea lui Andi: oare nu l-au făcut de rîs? Adică familia, în lipsa lui, nu stricase ceea ce clădise delicat Iaşul cu toamna, soarele, luna şi tăcerea lui? — ale lui Andi parcă.

Involuntar, desprinse pardesiul din cuier, măsurîndu-l din ochi cu un zîmbet: haină de păpuşă, haină de copil, fülg în mînă. îl aşeză imaginar pe umerii Duduiei, pe-ai Magdei Boldur, pe-ai altor fete careţi trecură prin minte, aşa cum principele din poveste

încerca cel mai mărunt condur din lume, al Cenuşăresei, marelor picioare ale fetelor împărăţiei, care deveneau enorme-n faţa micului condur.

Privi hăinuţa — ca de călugăraş dintr-un vechi schit în miniatură —, cu un fel de rugăminte mută; ar fi dorit ca stăpîna hăinuţei să fie într-adevăr copil, fetiţă mică, nu numai trup mic, şi să rămîie pentru el încîntătoarea înşelare a clipelor din faţa Universităţii, cînd bănuise cu bătăi de inimă că cea care părea fetiţă mică după siluetă şi obraji era o fată autoritar desprinsă din anii copilăriei.

Un glas îi poruncea: „Intră!"

Alt glas îi poruncea: „Nu intra. Păze?te-te."

Se temea. Era în sufletul lui o nelinişte ca a pămîntului în preajma unei schimbări de anotimp.

De cîteva zile intrase în el ceva nou, necunoscut, dîndu-i ca un adînc deschis de zări de primăvară, nimicind parcă îngustimea zidită a unor vechi hotare înlăuntrul cărora pînă atunci fusese singur suveranul libertăţii lui.

Şovăia. îşi verifică în cîteva clipe sufletul şi amintirile ; recapitula sumar cele cîteva chipuri de femei ale trecutului său: fetiţa blondă din timpul războiului, o caisă; cea care-l privise într-o zi de iarnă, ochi albaştri, zîmbet alb; fata din brazi — „Tu eşti mic" —, răscoliri de sînge, umilinţă, spaimă; Magda Boldur, fum; Mrs. Handerli, numai handerli. Parcă răsfoise o carte cu poze, aruncînd-o. Toate aceste chipuri de femei erau ***exterioare*** lui, şi nu ***deveniseră*** exterioare cu timpul, — abea acum îşi dădea seamă că aşa fuseseră de cînd le cunoscuse.

Şi ciudat, îngrijorător, fetiţa pe care o zărise o singură dată, în treacăt, trecînd prin faţa Universităţii, era în el, în inima lui, nu dragoste, dar prezenţă vie ca primăvara în pămînt înainte de-a răsări verde.

Retrăi din nou ziua în care o zărise. începuse cu dialogul:

„— Bate cineva la poartă?

— Nu-i nimeni. Se scutură castanul."

Şi din acea clipă începuse în el aşteptarea unei mulţimi cu ochii îndreptaţi spre o solemnă poartă.

Şi îndărătul acelei porţi nu se scutura un castan; deschisă deodată, trecuse prin ea o fetiţă...

Era absurd!

Totuşi, un glas îi poruncea: „Nu intra. Păzeşte-te!" îl cuprindea o teamă superstiţioasă. Fetiţa apăruse în viaţa lui cu un semn atît de profetic, că dacă o ţigancă, privindu-i liniile palmei, i-ar fi spus: „Uite un semn care taie linia inimii; asta înseamnă că la douăzeci şi doi de ani, într-o zi de toamnă, ai să întîlneşti o fată oacheşă, ş-ai s-o iubeşti cu toată linia inimii" — nu s-ar fi mirat.

Dar se temea. Umbla parcă pe linia de răscruce a fatalităţii. Era în el alarma omului care şi-ar întîlni Ursita, ca Oedip pe Sfinx.

Privi din nou pardesiul cenuşiu repus în cuier. Era mică. O văzuse numai o clipă. Căută să şi-o reamintească. Ţinea minte pletele lucios negre, tăiate scurt, şi gestul braţului întins. Apoi ochii negri. Nu-şi mai amintea obrazul. Dar ochii, ochii... Ciudat! Avea ochii aceia negri pe care-i au numai oamenii uscaţi, nalţi, cu nas achilin, cu ceva vulturesc în făptura lor de pradă şi dominaţiune: ochi a căror privire ţi-o închipui aruncată din goana unui cal care aleargă în fruntea unor hoarde, în lumini de incendiu.

Cum se împăcau ochii şi cu pardesiul de păpuşă?

Intră în salon cu o mişcare impulsivă, palid, cu faţa chinuită, adus parcă de vînt.

Unde era fetiţa?

Grupul familiei înconjura pe un domn ras pe de-a-ntregul, şi pe cap, cu ochi negri de fachir şi sprincene arcuit negre, cu monoclul în arcadă şi buzele fumegînde.

Unde era fetiţa?

Era într-un fotoliu lîngă sobă, acoperită de spetează, ca o rîndunică intrată pe fereastră şi cuibărită acolo, la o parte de oameni.

— Domnule Matei Velisar...

„Oh! ce înşirare pompoasă!"înregistra iritat Andi, simţind în acest ceremonial epatarea mamei lui.

− ...dă-mi voie să-ţi prezint pe băiatul nostru, Andi.

Cum? 11 prezenta dintîi domnului, nu domnişoarei? Andi se îndreptă spre sobă, înclinîndu-se adine în faţa fetei.

— Domnişoara Ştefania Voiisar, interveni glasul doamnei Danielescu, urmînd noul itinerar determinat de Andi, nu de ea.

— ***Ştefana,*** rectifică, articulînd net şi imperativ silabele, glasul fetei.

— Du'că dragă, dacă n-ai adus boxul să-1 vadă şi Andi! regretă Luchi cu glas tare.

O privire a mamei lui, de jos în sus, închise gura lui Luchi, ca un ***uppercut*** efectiv.

După scurta diversiune produsă de sosirea lui Andi, Matei Velisar îşi reluă istorisirea mai demult începută. în geometria de salon, el era centrul, ceilalţi circomferinţa. Andi se rezemase de uşă, avînd şi el aerul că-1 ascultă. Sufletul lui era ca după un miracol ratat. O dezamăgire care-1 întrista foarte puţin şi-1 liniştea foarte mult, alungind din el panica temutelor miracole pe care oamenii le doresc cu o sinceritate îndoielnică, aţîţaţi de curiozitate, satisfăcuţi însă, în clipa cînd le pot tăgădui.

Se simţea ***liber.*** Fetiţa se numea Ştefana Velisar, şi parcă numele aflat o dezbrăcase de un mister. Apoi nu era frumoasă. Avusese o scurtă dezamăgire în clipa cînd îşi aruncase privirea asupra obrajilor ei. Crezuse — de ce? — că-i foarte frumoasă, şi nu era. Obrajii ei erau ***prea*** rotunzi, parcă inegali, stîngaci desenaţi. Rotunzimea aceasta de copil rotofei care dă un fel de haz fructifer copiilor mici, fiind parcă luna plină a sănătăţii lor, era, hotărît, dincolo de canoanele frumuseţii femeieşti. Surprinsese ochii lui Andi, ca o uimitoare absenţă de rimă la capătul unui vers unde o aştepta superbă, tulburătoare.

Retrospectiv, pardesiul din cuier îşi pierdu prestigiul, iar întâlnirea din faţa Universităţii căpătă semnificaţia unui fapt divers, **falsificat** de-a lungul cîtorva zile din pricina unei exaltări... „literare", hotărî Andi, şi nu se mai ocupă de Ştefana.

Dar Matei Velisar îi era francamente antipatic.

Antipatia se întregi, confirmîndu-s,e, de îndată ce-i zări monoclul, care pentru ieşeni e semnul bucureştenismului capşist: această valeriană pentru nervii pisicismului moldovenesc. Accentul lui Matei Velisar adeverea ceea ce sugera monoclul: era muntenesc, ca şi unele particularităţi valahe ale vocabularului: „aia", „ăla", „niţel". Şi mai avea acea preciziune vioi reliefantă în articularea cuvintelor, care pare agresivă urechii moldoveneşti.

Slavă Domnului, ***erau*** munteni! Acest „erau munteni" îi declasa liniştitor în sufletul lui Andi, punînd între ei şi el un fel de dunărean hotar, ca între Bulgaria şi România.

Matei Velisar vorbea şi fuma, fuma şi vorbea — hrănindu-şi parcă fiecare vorbă cu fum, răsturnînd scrumul cînd în scrumelniţă, cînd pe covor. Şi doamna Danielescu nu era enervată — enervările, în zilele de mare ţinută, se traduceau prin uşoare palpitări ale vîrfului pantofilor, ca de coadă de pisică —, nu era de loc enervată de acest gest care păta covoarele, şi care-n loc să cadă pe nervii mamei lui, ca de obicei, cădea pe-ai lui Andi, îndeobşte complect indiferent la astfel de amănunte.

îl privea pe Matei Velisar cu atîta rea voinţă şi cu o dorinţă de a-l critica atît de permanent vibrantă, încît la fiecare aruncătură de ochi căuta să-i descopere un nou cusur.

Matei Velisar era bine îmbrăcat, impecabil, asta n-o putea tăgădui. Haină de postav închis, croită pesemne în străinătate, deduse Andi, văzînd sobra perfecţiune a croielii surtucului fără exagerări la umeri, piept şi talie, precum şi căderea pantalonilor fără aderenţe la genunchi şi fără creţuri de armonică, deşi picioarele erau încrucişate unul peste altul. în schimb, ghetrele albe, apoi inelele — unul cu doi şerpi de aur cu ochi de rubin şi safir, altul cu pecete lată şi altul cu un enigmatic 33 —, apoi brăţara de aur. Din buzunarul jiletcei atîrna o panglică lată de ***moire*** cu pecete de aur şi o unghie curbă de leu, montată tot în aur.

Aur, aur, aur! O orientală pasiune a aurului, de care Andi avea oroare. Nu purtase niciodată inel, n-avea nici ac de cravată, nici lanţ de ceasornic. Nimic metalic, nimic lucitor.

Şi era fericit că descoperea în Matei Velisar, cu toată perfecţiunea croielii hainelor — Andi o atribuia exclusiv croitorului —, podoabele bătătoare la ochi, ghetrele albe, inelele, brelocurile, brăţara, care-i păreau lui Andi dovada prostului-gust. Şi acest prost-gust, pe care era sigur că **şi-l** dovedise obiectiv, îl răsfrîngea şi asupra Ştefanei, îndepărtînd-o mereu de el prin tot ce găsea criticabil în tatăl ei.

Dar isprăvind cu examenul vestimentar şi somptuar, trebui să examineze şi chipul omului pe care vroia să-l critice milimetru cu milimetru, împărţindu-l parcă în pătrăţele, ca pe hărţile pe carele desenezi precis.

Capul lui Matei Velisar dădea o impresie de rotund perfect la prima vedere, poate din pricină că şi obrajii şi capul erau la fel rase. Acea rotunzime ecleziastică a preoţilor catolici. Şi Andi dori parcă să-i descopere o guşă catolică; n-o descoperi. Desenul bărbiei era sec. Dori să descopere buze onctuos ecleziastice, buze în atitudini de confesional, dantură sau dinţi de aur. Nu descoperi. Gura era mică, înflorit cărnoasă, ca la oamenii viguros bruni, cu o dantură de un alb tînăr. Dori să descopere obraji moi, gata de creţuri blege. Nu descoperi. Obrajii aveau o rotunzime aproape copilărească, de minge de gumă, iar pieliţa lor, deşi o presimţeai argintată nu numai de pudră, ci şi de ani, era întinsă, robustă, ageră. Şi ochii..; ochii erau superbi, răspicat deschişi subt două sprincene dense, oblice, de un negru indian, incendiaţi de o strălucire asiatică, dînd nu atît impresia culorii negre pe care o dau ochii obişnuit negri, cu gene lungi, **Ci** a luminii de ger închisă în diamantele negre.

Şi Andi avea ochi negri, dar în obrazul lui alb, cu mişcarea genelor grele şi lungi, dădeau o impresie de mare doliu, care solemniza albeaţa obrajilor. Pe cîtă vreme ochii lui Matei Velisar ***ardeau,*** şi cu toate că obrazul era smolit, rămîneau drăceşte negri, lucind în neastîmpăr cum e crupa cailor arabi în scare.

N-o privea pe Ştefana, o lepădase în masa femeilor anonime ca într-un coş în care arunci hîrtiile inutile; se uita, cu o rea-voinţă contrazisă şi sporită prin aceasta, la ochii spectaculoşi ai lui Matei Velisar.

Şi deodată aceiaşi ochi se deschiseră în sufletul lui, ***privindu-l dinlăuntru.*** Şi cu o tresărire sufletească parcă, îşi aminti ochii Ştefanei. Erau în el, încrustaţi în sufletul lui, ca doi ochi de idol păgîn. îi văzuse de două ori. întîia oară, în faţa Universităţii, îi apăruse statura de fetiţă cu obraji de fetiţă, ducînd bulldog-ul de curea. Şi vîrsta pe care involuntar mintea o acordă fiecărui om necunoscut în clipa cînd trupul trebuie să ia o atitudine în ierarhia vrîstelor, faţă de celălalt, fusese: doisprezece ani. Andi aşezase pe creştetul ei, care era subt umărul oricui, vrîsta de doisprezece ani, cum ai dărui unui copil un ham cu zurgălăi. Ş-atuncea întîlnise pentru întîia oară o privire aţintită asupra bulldog-ului:

„Baby, au pied!"

O privire matură, adîncă, net definită, de om copt, pornită din splendoarea asiatică a aceloraşi ochi negri, care ardeau şi subt fruntea lui Matei Velisar.

A doua oară, cu cîteva clipe în urmă, revăzuse aceiaşi ochi, dar nu-i băgase în seamă, constatînd numai, dezamăgit, absenţa frumuseţii la care se aştepta în obrazul prea rotund al Ştefanei Velisar.

Ş-abea acum îşi amintea ceva: venind înspre Ştefana, deşi mama lui îl prezentase dintîi lui Matei Velisar, era în el o mişcare protectoare: îi aducea parcă în dar întâietatea salutului, deşi poate era într-adevăr fetiţă mică. Şi întîlnise o mînă autoritar fermă în mişcările ei, deşi mîna era o miniatură de mînă, cum şi trupul ei era o miniatură de trup.

Şi iată că din nou o vedea apărînd, o ***vedea,*** dar nu în afară, nu în salon, pe fotoliul delîngă sobă — căci privirea lui era îndreptată spre Matei Velisar — ci ***în el.***

Apărea în el acelaşi obraz prea rotund, într-o frăgezime, într-o îneîntare pe care admiraţia pentru un

chip perfect frumos, clasic frumos, aşa cum era de pildă al Magdei Boldur, nu i le-ar fi dat.

I se întipărise în ochi cînd o privise adineaori obrazul ei prea rotund, ca o disonanţă, violînd în el aşteptarea unei frumuseţi preconcepute. Şi socotise — cu o bucurie liberatoare — că obrazul ei e lipsit de frumuseţa. Dar ceea ce o clipă ochii desconsideraseră intrase în suflet, înviind în funduri vechi icoane naive, care n-aveau reminiscenţe nici de statui greceşti, nici de picturi italiene, nici de femei frumoase întîlnite cîndva.

Altăceva. Cu totul altăceva.

Parcă în sufletul lui Andi, după ce privise ciudata rotunzime nehotărîtă, a obrajilor Ştefanei, o mînă de copil desinase cu linii stîngace o casă de ţară, mică, strîmb pătrată, cu o uşă care vorbeşte şi două ferestre care privesc, aşa cum sînt casele în desenele copiilor, care însufleţesc omeneşte orice; apoi aceeaşi mînă convertise pătratul cu linii curbe al casei de ţară, într-o lună plină, cu ochi — foasteie ferestre, şi gură — foasta uşă; ş-apoi, aceeaşi mînă, copilăreşte nestatornică, dorise un măr domnesc, mare, rotund, şi prefăcuse luna cu ochi şi gură de copil care doreşte mere într-un măr domnesc desenat cu toată pofta de mere care-i curbă obrajii de zîmbet pofticios; ş-apoi, adormise copilul, şi văzuse prin somn că foasta casă de ţară, devenită lună plină şi pe urmă măr domnesc, îl ***privea,*** tot atît de copilăroasă ca şi el, răsărită din sinceritatea inocenţei lui, — nici casă de ţară, nici lună plină şi nici măr domnesc, ci obrazul fetei de care se îndrăgostise fără să ştie şi pe care căutase să-1 descopere într-o casă de ţară, apoi într-o lună plină, ş-apoi într-un măr domnesc, lăsînd ca tocmai somnul să-i arate obrazul de fată răsărit din naivitatea unei case de ţară, din luminoasa rotunzime a unei luni pline şi din frăgezimea roşie a unui măr domnesc.

Întregul suflet al lui Andi se prefăcuse într-un zîmbet mirat. Cînd intrase în salon şi n-o văzuse pe Ştefana între ceilalţi, ci o ***descoperise*** în fotoliul de lingă sobă,avusese o clipă, faţă de trupul ei mic ascuns de speteaza unui fotoliu, impresia că ea nu intrase cu ceilalţi pe uşă, ci pe fereastră, ca rîndunelele, rămînînd la o parte de oameni, mică, lîngă foc.

Ş-acum o ***descoperea*** la fel în sufletul lui. Nu intrase ca femeile frumoase prin uşa voluntar şi admirativ deschisă a ochilor, primită în suflet cu ceremonialul datorit frumuseţii femeieşti; intrase ca rîndunelele, de-a dreptul prin fereastra deschisă a inimii, rămînînd în el fără s-o ştie, fără s-o audă, principiu necontenit al mirărilor, mică în felul rîndunelelor al căror trup încape într-un cuib mai îngust decît pumnul copiilor, dar spre care mîna oamenilor în zadar se-ntinde, căci zborul lor, pentru care cerul e prea strimt, numai într-un cuib devine trup mic, gata să redevie fulger vast al seninului albastru.

Era în sufletul lui ca miracolul prezenţei unei rîndunele care nu zbura, dar putea să zboare oricînd prin fereastra inimii, deschisă pe un cer albastru cu primăveri calde.

Trăia clipele cele mai delicat încîntătoare ale vieţii lui. Era în el un sunet nou. Şi bătăile inimii îi aduceau o ciudată amintire din copilărie, uitată pînă atunci.

Cînd era mic, după ce începuseră să-1 umple de miraculos poveştile ascultate, era convins că orice lucru are un ***adine*** misterios, un fel de fîntînă cu zîne şi cu draci, pe care oamenii mari n-o bănuiesc. Şi aceste fîntîni de mister ale lucrurilor neînsufleţite, cum ar fi scaunele, mesele, dulapurile, el ştia că se deschid noaptea. Cînd începea întunericul, ***bătăile inimii lui,*** altă inimă decît cea din timpul zilei, cu alte bătăi, îl vesteau că fîntînile lucrurilor neînsufleţite s-au deschis şi că în noapte, o dată cu somnul şi cu visurile, începe viaţa fîntînilor deschise, dînd dimensiuni mai vaste, mai înfricoşător vaste odăilor din timpul zilei, scaunelor, meselor, dulapurilor şi covoarelor.

„Asta a spus-o Zmeul."

Şi adormea.

Pe la zece ani, fîntînile misterioase secaseră şi se-nchiseseră pentru totdeauna, lăsînd odăile să fie odăi, scaunele, scaune, mesele, mese, dulapurile, dulapuri, — în evidenţa cotidianului.

Dar inima bătuse pentru altceva, ca şi pentru clipa deschiderii fîntinilor misterioase. In fiecare părete al fiecărei odăi, Andi bănuia că-i ascunsă o comoară. Şi cînd rămînea singur,spre sară, începea săbocănească tainic, hotărnicind cu bătăi de deget şi de inimă conturul golurilor descoperite în zid, goluri în care trebuia să afle comoara ascunsă.

Şi iată că acuma, în salonul casei părinteşti, de-a cărui uşă se rezema un Andi de douăzeci şi doi de ani, lucid şi răuvoitor oamenilor şi lui deopotrivă, bătăile inimii erau aceleaşi ca şi în copilărie, vestindu-l că s-au redeschis fîntînile misterioase şi că zidurile şi-au recăpătat comorile.

Şedea rezemat de uşă, cu braţele lăsate-n jos şi-ncrucişate, cu bărbia-n piept, cu părul lunecat pe tîmple, într-o desăvîrşită uitare de sine, avînd în linia înclinată a trupului acel prelung al sălciilor lenite în apa care le-oglindeşte. Ochii nu mai erau deschişi înafară, ci înlăuntru, căpătînd visarea privirii oarbe a statuilor. Iar pe obrajii lui slăbiţi parcă, subţiaţi de concentrarea în sine, care le absorbea elasticitatea'vieţii, dîndu-le o moarte palidă în clipa învierii de argint, plutea acel zîmbet care nu-inicial ochilor, nici al buzelor, ci al minunării lăuntrice, şi care albeşte luminos obrajii tinereţii ca preajma unui răsărit de lună după culmea munţilor.

Aşa apăru în ochii Ştefanei Velisar, care pînă atunci privise ş-ascultase numai focul din sobă.

Ochii ei negri avură o clipire incredulă, căci după patru ani de lipsă din România se aşezase la gura unei sobe româneşti, privind şi ascultîn'd focul natal, cu miros de pădure şi culori şi ritmuri de jocuri ţărăneşti în straie de sărbătoare — nu calorifer sau cheminée, ca la Paris, nici „mangal", ca la Constatinopol, ci focul amintirilor copilăriei, poveşti, castane coapte; şi iată că sfîrşitul focului cu jaru-i rubiniu îi evocase clipa roşie purtată ca un baldachin de purpură în lănci de minarete, a Gonstantinopolului, cînd începe melopeea muezinilor; şi iată că, întorcînd ochii, întâlnea în România, în Iaşi, în salonul unei case unde-o adusese întîmplarea, ceea ce lăsase statuie, etern statuie, în Muzeul imperial otoman. Era în ochii ei acelaşi profil al efebului grec rezemat de-un stîlp de marmură, pe care-l întîlnea într-una din sălile muzeului, nu ca-ntr-un muzeu, ci ca într-o plimbare printr-o Eladă rămasă cu un veac înainte de Hristos în jurul şi subt picioarele efebului înfăşurat în pelerina scurtă, oprită deasupra genunchilor goi, purtînd în falduri parcă vîntul mărilor nemuritoare în vestmintele sculpturilor greceşti, cu capul înflorit de primăvara marmurei eline, luminos ca liliacul alb, — ca şi acesta înclinat şi cu bărbia-n piept, iluminat de zîmbetul lunar al marmurei adolescente, ca şi acesta, cu picioarele încrucişate pe mişcarea leneş visătoare care îl alătura de stîlp, dar rupte de la gleznă purele picioare ale statuiei antice.

—- Poftiţi la masă.

Răsunară glasuri: foşniră rochii.

Andi se deşteptă. Desprinzîndu-se de lîngă uşă, făcu un pas.

Şi era atît de halucinată iluzia că-i aceeaşi statuie de efeb lăsată cu picioarele frînte de la glezne în Muzeul din Constantinopol, încît Ştefana, în clipa cînd Andi, desprinzîndu-se de lîngă uşă, făcu un pas, avu o nestăpînită bătaie de inimă, temîndu-se parcă să nu i se sfarme statuia cu picioarele frînte.

întinse mîna înspre Andi. Stătuse mai bine de un ceas, cu picioarele strînse subt ea, pe fotoliul de lîngă sobă; îi amorţiseră.

Andi o sprijini. Abea-i ajungea subt umăr capul ei cu obraji prea rotunzi, ochi preamărişi o gură parcă prea mică pentru vorbele oamenilor. Era îmbrăcată cu o rochie cenuşie încinsă cu o centură de argint circazian, făcută din miniaturi de paftale. Pe umeri îi curgea apos un şal cu franjuri lungi şi flori verzi — un verde de castani împrimăvăraţi — pe fond negru, care sporea prospeţimea roşie a obrajilor încălziţi la foc.

Mică s-o închizi într-un zîmbet. Cu plete lucios negre, pieptănate cu cărare la mijloc, care-şi trimetea dunga fină în linia dreaptă a nasului. Şi-n mîna lui

Andi, o mînă care era un diminutiv, cum ar fi pasărea colibri pe crengile copacilor româneşti.

Şi ea şi Andi ieşeau ca dintr-un somn.

Mirarea care intrase-n Andi ca un nou criteriu sufletesc şi material precedase mirării familiei lui. Dar Andi, după ce descoperise farmecul Ştefanei, încuiase cu zăvoare mari în el ceea ce-ar fi vrut să fie numai pentru el. Nimenin-o băgase-n seamă pe Ştefana, înainte de masă. Speteaza fotoliului care-i ascundea trupul ca după un scut ascundea parcă şi revelaţia prezenţei ei încîntător mică, de rîndunică venită între oameni, vestindu-le primăveri înflorite. Şi Andi nu vroia s-o mai descopere nimeni. Graţia ei'cu ochi de idol indian într-o faţă cu obraji de frăgezimi şi rotunjimi copilăreşti — să nu le bănuiască şi să nu le afle nimeni. Să fie numai ale lui. Aflînd-o ca şi el, ceilalţi i-ar fi furat-o parcă, despuindu-l de secreta lui podoabă, de cuvîntul magic care-i deschidea peştera cu comori uitate din copilărie.

Şi se-ntîmplase tocmai ceea ce Andi nu dorea.

La masă, Ştefana fusese aşezată lîngă Duduia, pe un scaun înălţat cu două pernuţe,căci masa era prea înaltă pentru ea, după cum tacîmurile de gală erau gigantic greoaie pentru mînile ei mici cu degete lungi. Duduia bănuia o ciudăţenie în această fetiţă cu mişcări sigure şi tăceri calme, neintimidate. Dar'o proteja, considerînd-o de la înălţimea de „cucoană" a trupului ei mare, masiv femeiesc. Şi la desert, tocmai cînd Matei Velisar intercalase între necontenitele lui povestiri elogiul — meritat de altfel — al acestei mese moldoveneşti — cu acest prilej Andi aflase cu surprindere şi bucurie că Matei Velisar era moldovean —, doamna Danielescu, încîntată de Matei Velisar şi de modul măgulitor în care se răsfrîngea casa şi masa ei în vorbele acestui „boier moldovean" trăit în străinătate numai în lumea diplomatică, găsise prilejul si fie amabilă şi cu „fetiţa lui", onorînd-o cu o întrebare. Pretextul îl găsise în brăţara pe

care Ştefana o purta. Un fel de colăcel de argint umflat şi sur, care la fiecare mişcare a braţului zornăia.

— Ce brăţară drăguţă ai mata, duduie! Eşti bună să mi-o arăţi?

Desprinsă de pe încheietura braţului îngust, brăţara trecuse prin mîna Duduiei — şi parcă simpla ei prezenţă de o clipă imensifică diform degetele Duduiei, cu unghiile mîncate —, ajungînd în mîna doamnei Danielescu, ale cărei cusururi le agrava deodată ca o lupă.

— Hm! Da-da! Foarte curioasă!

Brăţara nu era de aur, n-avea pietre preţioase, era cam diformă, de un argint înnourat; şi doamna Danielescu nu izbutea să găsească nici un compliment pentru această brăţară, care-i apărea grosolană, de un metal suspect; dacă i-ar fi aparţinut, ar fi dăruit-o fetei din casă, afirmînd că-i de argint,fără să creadă.

Şi tocmai cînd se hotăra s-o restituie, repetînd: „Hm! Da-da! Foarte curioasă. E drăguţă de tot", descoperi că sună. Avea zornăitul acela al jucăriilor făcute pentru copiii din leagăn, umplute cu pietricele care au rîsul prundurilor clare; dar zornăitul brăţării era mai sonor, mai vesel, parcă avea închis în el o depărtare cu sănii în goană de zurgălăi, sau un Crăciun de sat pierdut în zare, cu clopoţeii stelelor purtate de copii.

Şi doamna Danielescu,după ce sună de cîteva ori brăţara, găsi în sfîrşit un cuvînt nou:

— Sună! I-auzi cum sună! Aaa, e delicioasă. De ce sună?

— E o brăţară de dansatoare egipteană, doamnă.

— Daa! Ţi-a dat-o tata.

— Nu, mi-am cumpărat-o eu.

— Aşa! De unde?

– Din Bazar.

— De la Bucureşti?

— De la Constantinopol.

—• Aaa! Ştiu, ştiu ***Uhomme qui assassina,*** am cetit. Bine, dar Bazarul de acolo e o grozăvie. Tot felul de boale, tot felul de hoţi de aceia...

— De care?

— Orientali de aceia! Cum, duduie, te lăsa tata singură prin Bazar?

Matei Velisar rîdea, cu monoclul în mînă.

— Bine, doamnă, dar fata mea a făcut războiul cu mine, călare, în regimentul meu... are douăzeci şi unu de ani...

— Douăzeci şi unu de ani?

Toţi murmuraseră în cor această enormitate. Cum? fetiţa aşezată la masă lingă Duduia — care avea optsprezece ani — pe un scaun cu două perne, făcuse războiul călare, şi avea douăzeci şi unu de ani?

De-atunci începuseră mirările tuturora. Ştefana apăruse în ochii lor, după ce apăruse în ai luiAndi. Doamna Danielescu încercase brăţara: degetele ei se înghesuiseră în brăţară cu mirarea unui cap de raţă care ar vrea să încapă într-un cuib de rîndunică şi, văzînd că dimensiunile brăţării îi interziceau categoric accesul, renunţase, minunîndu-se de îngustimea încheieturei braţului Ştefanei.

Pe rînd, Duduia, Luchi, domnul Danielescu examinaseră brăţara, sunînd-o.

Domnul Danielescu evocase cu brăţara în mînă Egiptul faraonic, piramidele, nisipurile fierbinţi. Şi Ştefana începu să apară, alta decît cea de pînă atunci, în zornăitul brăţărei trecută din mînă-n mînă, spre încheietura braţului îngust.

Aşadar, „fetiţa" era o fată de douăzeci şi unu de ani! Nu le venea să creadă, şi totuşi trebuiau să creadă. Şi se minunau de cîte ori o auzeau vorbind, „ca un om mare", cu un glas care părea gros fiindcă-i vedeau faţa, mînile şi buzele ei de copil. Pînă atunci trecuse neobservată. De atunci, însă, începuse să „sune" ca şi brăţara de dansatoare egipteană.

Vedeau, în sfîrşit, ochii ei orientali, gravi şi maturi, într-o faţă copilăroasă prin formă şi ten, şi parcă şi mai copilăroasă prin forma gurei mici, care vorbea răspicat, hotărît.

După masă, la cafea, Matei Velisar îi oferise o ţigară. O aprinse. Fuma!

Luase deprinderea fumatului. După război cercase să-1 suprime.

— Dar la Constantinopol, unde sîntem acuma, e tutun foarte bun, şi nu ne-am putut lăsa de fumat.

Toţi izbucniseră în rîs, ca şi cum le-ar fi istorisit o anecdotă hazlie. ***Ea,*** fetiţa, învăţase să fumeze în timpul războiului — şi războiul devenea ca o mare cutie de carton în care, printre soldaţi de plumb, apărea şi o păpuşă amazoană—, iardupă război cercase să lase fumatul, ca un om mare care luptă cu patimile; şi ea era în faţa lor, de doisprezece ani, să-i pui în braţe o păpuşă, sau s-o iei pe genunchi să-i dai acadele.

Şi ce fel de cal avea în timpul războiului? o întrebase doamna Danielescu, neîndrăznind să spuie cuvîntul poney, pe care zîmbetul ei îl ascundea.

— Un cal de la regiment.

Zîmbet general.

Domnul Danielescu intervenise în discuţii, plasînd fragmente din ***Istoria războiului pentru reîntregirea neamului,*** elogiind bravura şi mai ales disciplina soldatului român, în contrast cu haosul personificat de fiecare soldat rus. Domnul Danielescu avea aerul că el cel dintîi prevăzuse bolşevismul, diagnosticîndu-l încă de la intrarea ruşilor în acţiune. Condamna bolşevismul, natural, în numele umanităţii, dar nu dintr-un simţămînt de milă pentru sîngele vărsat în Rusia şi pentru mizeria de-acolo, ci dintr-un simţimint de prudenţă înfricoşată. Dacă s-ar fi aprins,de pildă, casa de alături, pe vreme calmă, fără de vînt, domnul Danielescu nu şi-ar fi întrerupt activitatea din biurou pentru a-şi pierde vremea compătimind sau ajutînd pe vecini. Dar dacă incendiul casei de alături s-ar fi întîmplat într-o zi cu vîntoasă, domnul. Danielescu ar fi alergat el singur cu cofa cu apă să ajute stingerea incendiului de-alături, care-i ameninţă propria casă.

Aşadar, bolşevismul îl alarma pe domnul Danielescu din punct de vedere practic. Matei Velisar, însă, era contra bolşevismului din pricini cu totul romanţioase. Era ţarist, iubea fastul ţarist şi tradiţia ortodoxă.

De la bolşevism, începuse, spre mirarea tuturora, o discuţie aprinsă între tată şi fiică.

Erau adversari.

Matei Velisar condamna bolşevismul, Ştefana cerca să-l explice. Colonelul de roşiori, care comandase un regiment în timpul războiului, apăruse deodată în Matei Velisar, lămurind dîrza lui bărbăţie, silueta zveltă lipsită de pîntec, deşi anii îi argintaseră părul ras, felul lui drept de-a sta pe scaun ca pe-o şea, semeţia portului capului şi gesturile de comandă care se deşteptau în mînile lui cu unghii prea îngrijite, împodobite cu inele şi cu lănţujel de aur.

Şi Ştefana şi Matei Velisar uitaseră complect pe cei dimprejur, care-i ascultau. Discutau cu o pasiune orientală, fulgerîndu-se unul pe altul cu aceiaşi ochi mereu înfrumuseţaţi de însufleţirea sporită a vorbelor, aceiaşi ochi ca un galop de cai arabi, concentraţi, atenţi, la pîndă fiecare asupra slăbiciunilor de argumentare ale celuilalt; gesticulînd, Matei Velisar cu mînile lui cochete şi imperioase, Ştefana cu degetele ei miniatural autoritare, care stîrneau rîsul mărunt al brăţării de dansatoare egipteană. Matei Velisar în unele clipe îşi scotea monoclul, privind-o pe Ştefana cu ochii descoperiţi,bombaţi de un fel de mînie reverenţioasă împotriva ei. Şalul cu flori verzi al Ştefanei îi alunecase pe spate, lăsîndu-i gîtul să răsară gol din gulerașul băieţeşte răsfrînt al rochiei cenuşii.

Matei Velisar îi spunea cînd „fetiţo", cînd Ştefana.

Amîndoi, cu bustul înălţat în focul discuţiei, parcă erau călări, fiecare ţinînd cu ireductibilă dîrzenie la punctul lui de vedere, dar discuţia lor era de-o inocenţă, de-o puerilitate încîntătoare pentru Andi nu numai din pricina înfrumuseţării pe care fiecare vorbă o aducea Ştefanei, ca un nou trandafir căzut în sîngele ei înflorit, ci şi din pricina absenţei de nervi, de venin, care caracterizau pentru Andi discuţiile dintre părinţi şi copii. In public, familia Danielescu trebuia să apară unită. La aceste mese de gală, doamna Danielescu nu-i mai făcea observaţii lui Luchi, necum Duduiei, care la rîndul ei evita să răspundă cum ar fi trebuit glumelor lui Luchi. Dar Andi cunoştea perfect privirile pe care şi le aruncau din cînd în cînd la aceste mese cu armistiţiu ipocrit membrii familiei unite, şi mai cunoştea şi zîmbetul acela de o dulceaţă asasină care apărea pe feţele familiei cînd Luchi făcea cîte-o gafă care descoperea culisele feeriei familiare.

Ştefana şi tatăl ei se combăteau în public fără nici o sfială, fără nici o cruţare, şi discuţia lor, care nu mai lăsa în ei nimic, nici o rezervă mintală, nici o tăcere pentru oţetiri, avea un sunet de argint ca spadele ciocnite în ***tournoi*** cavaleresc.

Nu se urau cum se urăsc cordial şi clandestin membrii familiilor „unite", ai celor în care, aparent, nu domneşte bolşevismul. Se atacau frăţeşte, stimulîndu-şi energia printr-o necontenită contradicţie, trimeţîndu-şi vorbele ca bulgării la bătaia cu omăt, polemica lor avînd mai degrabă caracterul unui joc copilăresc decît al izbucnirii nervilor mai multă vreme stăpîniţi de nevoia de a apărea în societate ca o familie unită.

Fumau ţigări după ţigări, Matei Velisar oferindu-i Ştefanei de cîte ori deschidea tabachera.

Şi deodată, iarăşi spre surprinderea generală, tocmai cînd controversa devenise mai sacadată, mai dîrză, ca doi călăreţi care s-au luptat, turtindu-şi unul altuia, cu lovituri de lance, casca, scutul şi pieptarul, şi care, ridicîndu-şi lăncile în soare, ar pleca alături în galop frăţesc, discuţia asupra bolşevismului se încheiase cu evocarea unor amintiri comune din timpul războiului, istorisite cînd de unul, cînd de altul.

O gripă infecţioasă o despărţise forţat pe Ştefana de tatăl ei, reţinînd-o cîtva timp într-un spital de la Bîrlad, unde trebuia să-l aştepte pe Matei Velisar să vie s-o ia.

— Credeţi că m-a aşteptat? zîmbise Matei Velisar, sfidînd prin monoclul repus în orbită întreaga asistenţă.

Nu! Abea întremată, se informase unde-i regimentul şi plecase călare într-acolo, însoţită de Luca Ion, ordonanţa. O adevărată odisee prin mările de glod, zăpadă şi armate cînd ruseşti, cînd româneşti ale vremurilor războiului. Făcuse o săptămînă pînă la Tîrgul-Frumos, unde credea că-i regimentul, fără să-l

găsească, mîneînd pesmeți uscați, dormind cînd în șoproane, cînd în bucătăriile hanurilor evreiești.

— Și pe tata l-ai găsit?

— Da. L-am găsit la Bîrlad. El venise să mă ia și mă aștepta de patru zile acolo.

— Și ce ai pățit? o întrebase nervos doamna Danielescu, aruncînd o involuntară privire-n **sfielii** spre Luchi.

— Ce să pățesc? Ne-am sărutat amîndoi, și după aceea ne-am pus la ceai, țigări și povestit, tă nu ne văzusem de mult. Lui papa îi plac aventurile.

„Și mie", era cît pe ce să scape Andi.

Și nu-i plăceau decît ***istorisite*** de fetița care era in ochii lui ca un dans al mirărilor deasupra lumii transfigurate. Ascultînd-o cum evoca amintirile războiului, cu buzele ei fraged mici, Andi începea să iubească războiul. „Suna" războiul pentru el, cum pentru ceilalți sunase brățara de dansatoare egipteană, căci Andi nu mai vedea în război Războiul, ci pe Ștefana, trecînd călare printre armate, și ***trăind,*** trăind mereu, ca să descalice într-o zi, tot atît de mică, tot atît de rumenă-n obraji, într-un Iași mort, în casa în care Andi era osîndit să trăiască și să învie în el miracolul bătăilor de inimă uitate din copilărie.

O privise în tot timpul mesei cu o atenție atît de încordată, cu ochi atît de strălucitori, că parcă venise inima cu clopotele sîngelui să-i bată între tîmple, nu în piept, ca pînă atunci. O asculta cu o bucurie în stare să înroșească foile tuturor calendarelor, ca un Paste unic, pentru cea mai mare sărbătoare a vieții lui'.

îl înnoia mereu. Nu semăna cu nici o fată, nu semăna cu nimeni. Viața începea din nou cu ea, care-i restituia sunetul de argint nealterat și de cristale pure.

După masă, cea care fusese înainte, în aceleași haine, Cenușăreasă pentru toți, și numai pentru Andi purtătoarea celui mai mic condur al grației, plecase cu alaiul după ea înspre salon.

— Andi, e delicioasă, de-li-cioa-să! îi murmurase Duduia cu un entuziasm insolit — și de ce tocmai lui?

— față de rezerva cu roșeli taciturne și laconism distins pe care o adopta în astfel de ocazii.

— Știm și noi, lasă, păpușico!... o compătimise Luchi în treacăt, furios că e trimis la culcare de mama lui, care-și amintise de îndată ce-l zărise singur că a doua zi are școală.

Pentru ochii lui Andi, prezența Ștefanei deformase mărind ca o lupă casa întreagă, și mai ales salonul în care erau adunați, cu toate mobilele, cu pianul Duduiei și cu oglinzile care-o oglindeau și pe ea, dar și pe ceilalți, din cale-afară de mari în jurul ei, în timp ce rămîneau limpezimi minunate de icoana ei.

Abea acum Andi înțelegea entuziasmul insolit al Duduiei, entuziasm care nu era atît o prețuire a frumuseții exotice a Ștefanei, cît mai cu seamă expresia sentimentului de surprinsă superioritate, al omului mare în fața miniaturei sale, ceea ce dă conștiința unei maternități a delicatului pe care și-l subordona, crezînd că-l conține. Duduia era ca un dulău care ar vedea pentru prima oară un greier și s-ar opri față-n față cu centimetrul muzical, care și el există între kilometrii pămîntului, dîndu-și seamă abea atunci că nu-s numai dulăi pe lume și simțindu-se enorm desfătat, continental desfătat, de făptura care-i cîntă-n nas, ***vie,*** abea ajungîndu-i la unghia labei din față. Nici Duduia, nici mama ei nu vedeau, nici nu bănuiau în trupul de lîngă ele femeia — adică rivala posibilă a feminității lor; ele o socoteau jucăria, păpușa care vorbește cu oamenii, fetița care scoate fum din țigaretele care par de ciocolată în gura ei, amazoana care se joacă de-a războiul, capriciul încîntător al naturei care a vrut să deie oamenilor senzația grațioasă că Gulliver e fetiță și a ajuns în țara uriașilor.

Era în toți cei strînși în jurul ei, ca gratiile unei colivii, o mișcare de protecțiune înduioșată și zîmbitoare.

Ii plăcea cafeaua neagră. Doamna Danielescu, încîntată să îndestuleze poftele păpușei, mai făcuse un rînd de cafele în salon, servind-o pe Ștefana — era atît de hazliu — în ceașca cea mai mare, poreclită de domnul Iustin Danielescu „calamara mea" fiindcă

numai el bea din ea în biurou, lucrînd la ***Istoria războiului pentru întregirea neamului.***

Ca s-o facă să vorbească, doamna Danielescu şi Duduia mai ales îi puneau mereu întrebări, fără să-şi deie seamă că nimic nu le justifica familiaritatea, întrebări de altfel foarte caracteristice femeilor, prin care o dezbrăcau metodic pe Ştefana, căutînd să afle etichetele cu numele fabricelor şi preţul.

— Vai, ce şal frumos!

Il văzuseră şi înainte de masă, dar abea după ce „sunase" brăţara puţină istorie egipteană, şalul devenise frumos, sau interesant, sau original, ca tot ce purta Ştefana.

O constrîngeau să facă biografia fiecărei particularităţi vestimentare:

— Da' crucea de unde-i... Da' inelul de unde-i?

Il scoase de pe degetul ei lung. Şi toată familia se aplecase asupra inelului ca asupra unei fîntîni cu ape minerale gratuite. Era singurul ei inel, şi părea mai mult o cununiţă pentru deget decît inel. Era împletit din pete de smalţ ca cicoarea şi arabescuri de aramă.

Nici aur — în treacăt doamna Danielescu controlase dacă e marcat — nici pietre preţioase.

Sufletul mamei şi al fiicei, în timp ce degetele intorceau şi răsuceau inelul cu dimensiuni de degetar pentru copii, aprecia inelul cu vorba „ia, un fleac"; dar pe degetul Ştefanei fleacul devenea o podoabă rară, cununiţă parcă împletită într-o poveste persană, dintr-un fir de soare în amurg şi un cer de toamnă tremurat prin frunze.

— Cît costă? E scump?

— E un dar.

Îşi ţinea inelul între degetele-nmănunchiate. Şi între feţele care-i cereau preţul şi gestul ei cu ochi gravi pe-o amintire nevăzută celorlalţi era distanţa sufletească dintr-o miniatură persană şi cei care o privesc cu mîna pe valuta buzunarelor.

— L-ai căpătat de la tata?

— Nu, de la Ibrahim-Lala-Irani...

— Un prinţ?

— Nu, un negustor persan de la Constantinopol.

— Te rog, ia spune-ne...

Şi, silită de cei din jurul ei, le istorisise cum căpătase inelul.

Ibrahim-Lala-Irani avea o dugheniţă în Bazarul din Constantinopol. Vindea lucruri persane: porţelanuri, miniaturi, cofrete, sculpturi în fildeş, picturi pe carton presat, brocaruri, covoare, şi, în sticluţe încrustate delicat cu aur, esenţe de trandafir, de iasmin, de santal... Ştefana îl vizita din cînd în cînd, scotocindu-i comorile, fără intenţie de-a cumpăra. Dar erau atîtea lucruri de văzut în dugheana persanului, încît îşi pierdea ceasuri în ea, deşi nu cumpăra nimic...

într-o zi, voind oricum să-şi justifice vizitele printr-o cît de neînsemnată cumpcrătuiă,luaseinelul mai demult văzut dintr-o cupă cu monede vechi şi cerbi miniaturali de fildeş, întrebînd cît costă.

Şi Ibrahim-Lala-Irani...

Ştefana, ajungînd aici, dăduse chipului şi ochilor ei orientala curtenie a persanului, care drept răspuns se înclinase cu mîna pe inimă, oferindu-i inelul cu o vorbă atît de graţioasă ca şi împletirea lui de smalţ încununînd aramă:

— Ibrahim-Lala-Irani dă păsărelelor seminţe şi fetiţelor inele, fără bani.

Le spusese madrigalul dintîi pe turceşte, apoi pe româneşte, deschizînd în salon o clipă o carte persană, pe care ea singură era zugrăvită în faţa persanului care-i dăruise inelul, deasupra vorbelor pe care amîndoi le ilustrau.

Şi poate că simţiseră cu toţii un pic de ironie în povestea acestui dar, ca răspuns la întrebarea preţului, căci de atunci uitaseră s-o mai întrebe de preţuri.

Dar o cercetau mereu, căutînd fără să-şi dea seamă, „s-o descoase" cum spune expresia făcută parcă anume pentru femeile provinciale.

Şedea pe un fotoliu cu picioarele strînse subt ea, cu şalul pe umeri, şalul cu flori verzi pe un ţesut de un negru ud, şi-n ochii lui Andi era nu ca o floare, ci ca un deluşor mic abea înverzit, dinspre care veneau luminoase zări de primăvară.

„Cum era Constantinopolul?" o întrebase doamna Danielescu, aşa cum ar fi întrebat-o: „Cum îţi pare cafeaua", convinsă că răspunsul va fi: „O! E foarte frumos", după cum răspunsul la întrebarea cu cafeaua trebuia să fie: „O! e delicioasă!"

Ştefana zîmbise, cu tot Bosforul aprins în ochii ei măriţi în care cetatea sultanilor se clădise deodată din fulgere, înălţîndu-se ca o armată de arabi în şea, albi în burnuzuri fluturînde, cu miiaretele moscheilor în soare: lănci...

Zîmbea.

Tăceau.

Le zîmbi cu ochii miriţi şi strălucitori. Şi îndepărtînd cu coatele şalul care o-nvelea, îşi acoperi ochii cu mînile, îi apăsă lung şi, desprinzîndu-şi-le de pe ochi, le întinse înspre ei, ca şi cum le-ar fi adus greutatea lumii înflorită-n ele, ridicînd din umeri cu un gest de graţioasă neputinţă, gest pe care-l fac musulmanii cînd se-nchină-n marile moschee ale nevăzutului Allah.

Nu spusese nici o vorbă despre ceea ce ochii ei văzuseră.

Dar pantomima ei, cu ochi strălucitori, apăsaţi o clipă, şi gestul musulman al mînilor cu palmele în sus, grele de neputinţa lor, clădise-n sufletele tuturora minunarea pe care vorbele n-ar fi ştiut s-o zugrăvească.

Şi gestul ei apăruse atît de neprevăzut şi adorabil în ochii doamnei Danielescu şi ai Duduiei, încît îl repetară, ca un pas de dans învăţat, îl încercară şi pe trupul lor ca o haină adusă din străinătate, îl mînuiră şi ele, ca un evantai luat din mina unei dansatoare.

Şi întrebările apăreau, una cîte una, ca babele magnetízate barometric parcă la ferestrele caselor de provincie, cînd trece cineva pe care nu l-au mai văzut.

Şi de cîte ori o nouă întrebare răsuna cu aceeaşi bunăvoinţă lacom prădalnică, întovărăşită de acelaşi zîmbet, lui Andi îi venea să spuie: „Ajunge!" 11 osteneau pe el întrebările necontenite pe care i le puneau.

Dar Ştefana răspundea, ghemuită în şăluţul ei cu flori verzi, aşezată turceşte în faţa sufletului ei ca la gura unui cort de sultan în care nu-i primea.

Avea o artă înnăscută de-a nu răspunde la întrebări prin amănuntul autobiograiic pe care întrebările-l vînau, ci prin icoane colorate zîmbitor, ca floricelele de hîrtie japoneză care înfloresc într-un pahar, subt ochii celui care le-a pus în apă stmir.ţa de hîrtie. Le împărtăşea, răspunzirdu-le, tablouri văzute de ea, dar exterioare ei.

Aşa că doamna Danielescu şi Duduia nu aflau *viaţa* ei, cum doreau, ci numai aspecte de-ale ţărilor prin care călătorise.

Avea mamă? Mai avea fraţi, surori? Învăţase la şcoală?

Ea le vorbea despre oraşele Europei, ca de familia ei, şi parcă toate capitalele străinătăţii erau bunicii copilăriei ei, care zburdase în Europa ca pe un covor, preferind Constantinopolul ca locul cel mai dinspre gura sobei.

Nu vorbea despre cărţi, despre literatură. Nici pentru Roma, nici pentru Veneţia, nici pentru Contantinopol nu căutase sprijin, aprobare sau criteriu în vreo carte literară. Spunea ce gîndea, adică ce văzuse, simplu, scurt, dînd tuturora impresia că aşa trebuie să fie. Vorbele ei nu aveau fardul minciunei estetice prin care fiecare povestitor în genere tinde să înfrumuseţeze amintirile sale cînd le istoriseşte altora. Niciodată vorbele ei nu anticipau realităţile sufleteşti; de asta, deşi simple, nu dădeau în nici o clipă impresia de vid oratoric, ci de onest, de autentic.

Şi era ciudat, uneori, contrastul dintre comentariile domnului Iustin Danielescu şi vorbele ei.

Pentru domnul Danielescu, viaţa, în genere, şi viaţa oraşelor celebre, mai ales, era un pretext pentru istorie. Brăţara Ştefanei devenise interesantă pentru el în clipa cînd îi orientase mintea spre Egipt, dîndu-i material istoric pentru discursivitatea buzelor.

Roma, pentru el, era numai portul la marea antichităţii romane, al cărui submarin era el.

S-ar fi zis că în orice descoperea o bibliotecă pe care o recita. Oceanele, mările, cetăţile nu erau pentru el decît pachetele istoriei, expediate lui personal cu adresa: „Iustin Danielescu, profesor universitar, Iaşi" de către Dumnezeu, din clipa cînd răsărise viaţa preistorică pe pămînt: primul colet trimis prin veacuri profesorului Iustin Danielescu, şi numai acela deteriorat, dar ajuns totuşi la destinaţie.

De cîte ori o întrerupea, intercalînd în spusele ei comentarii istorice — fără exagerare, de altfel, şi cu o bonomie datorită şi Ştefanei, al cărei farmec îl cîştigase şi pe el, şi tatălui ei, care-l domina în ierarhia masonică în care abia intrase — Ştefana îl asculta atentă.

In clipele cînd domnul Iustin Danielescu se improviza călăuză istorică în decorurile evocate de Ştefana, Audi lămurise sensul gesticulării mînilor tatălui lui în contrast cu gesturile Ştefanei. Mîna domnului Iustin Danielescu gesticula oratoric şi profesoral, căpătînd semnificaţia unei elice care răscolea auditoriul, elice animată de motorul oratoric. Mişcările acestei mîni-elice, mîna dreaptă — pe cea stîngă, de cîte ori vorbea, o ţinea la spate, cum o ţine şi statuia lui Mihail Kogălniceanu — erau cînd violent imperative, cînd insinuante, cînd proclamative, cînd familiare, dar diversitatea lor era limitată, ca repertoriul unui teatru provincial. De la o vreme, şi chiar în cursul unei simple conversaţii, învăţai pe dinafară mişcările unei perioade oratorice în clipa cînd o începea. Şi prin aceasta mîna domnului Danielescu se automatiza, nemaidînd impresia de viaţă.

Cînd povestea Ştefana, sau cînd discuta cu Matei Velisar, îşi ţinea mînile în şalul care-i acoperea umerii. Şi, deodată, mîna apărea în locul unei exclamaţii. Buzele Ştefanei nu exclamau: deprindere caracteristică femeilor şi fetelor, mai ales, a căror atitudine în faţa vieţii e făcută aproape exclusiv din exclamaţii: „Vai, ah, oh, eee, ei" sînt vocabularul cel mai veridic şi mai frecvent al femeilor.

Aceste exclamaţii verbale Ştefana nu le avea. în clipa cînd ar fi trebuit să exclame, mîna ei răsărea din şal cu un gest întotdeauna viu şi neprevăzut.'

Mîna apărea în clipa cînd vorbele se opreau în faţa unei realităţi care-o mişca.

Gesticularea mînei domnului Danielescu era provocată de vorbe şi condiţionată de cadenţa lor. Nu ***spunea*** — mîna — nimic nou. Era învinsă de vorbe, era tîrîtă de galopul lor ca acei prizonieri albi ai hoardelor barbare, purtaţi după cai cu arcanul de gît.

Mîna Ştefanei, însă, înlătura vorbele, era deasupra lor, răsărită de-a dreptul din suflet, din tăcere, din bătăile inimei: minaret al clipei.

Din această pricină, uneori ochii lui Andi uitau aproape graţia mînei mici, primind şi văzînd numai evocarea ei.

înţelegeau ei? se întreba Andi, mereu judecător al familiei lui. Ştefana era pentru ei surpriza unei distracţii neaşteptate, şi nimic mai mult. Fereastra pe care prezenţa ei o deschidea în atmosfera acestei case cu ferestre numai asupra vecinilor deschise — fereastră prin care intra, vast şi curat şi parcă ceresc ca primăvara, viaţa — de la sine se va zidi la loc după plecarea Ştefanei.

Dar el, Andi?

Şi dacă înţelegea? Şi...

Izbucni în el deodată marea deznădejde care-l răzvrătise în anul o mie nouă sute şaisprezece şi în anul o mie nouă sute douăzeci, poruncindu-i atunci să plece din casa părintească. Dar deznădejdea lui de-acuma nu mai asculta şuierile locomotivelor care însemnau plecarea în necunoscut şi nostalgia acestui necunoscut de-aiurea; deznădejdea lui o privea pe Ştefana, care va pleca pentru totdeauna, lăsîndu-l în casa părintească pentru totdeauna.

O privea pe Ştefana, o asculta, şi-n sufletul lui trecea vast un fluviu cu corăbii; şi se gîndea cu o amărăciune care-i înnebunea fiinţa că peste puţin Ştefana va pleca din casa lor, din Iaşi, şi că sufletul care fusese ca un fluviu cu corăbii pornit spre mări va fi iarăşi o uliţă ieşană, pe care viaţa va trece cu galoşi prin glo-

dul ploilor de toamnă şi cu şoşoni prin mocirla primilor zăpezi.

Simţea în el marea răspîntie a vieţii lui: se-ncrucişa în el mişcarea libertăţii unui fluviu în care zilele-s corăbii plutitoare, cu neclintirea unei uliţe ieşene, în care zilele-s mers în galoşi spre destinaţii cotidian mărunte, cotidian identice, pînă în clipa cimitirului.

Tăcuse toată seara. O ascultase şi o privise numai. Dar sufletul lui izbucnea spre ea cu o pasiune, cu o deznădejde, care se materializa parcă în jurul trupului lui, ca flăcările pădurilor aprinse de la sine în văpaia soarelui, pornite înspre cerul care le absoarbe.

Şedea tot lingă uşă — ca să alunge parcă dintre ei ideea plecărei —, dar chipul lui nu mai avea expresia de visare iluminată care-l făcuse să răsară în ochii Ştefanei, desprinşi din jarul roş al sobei, înainte de masă, asemeni efebului de marmură cu picioarele frînte de la glezne, lăsat de ea în Muzeul de la Constantinopol; ochii lui Andi ardeau spre Ştefana, şi strălucirea lor bolnăvicioasă secătuise parcă toatăputerea şi tinereţa chipului în care ardeau mistuind.

Venise vorba despre Muzeul imperial otoman din Constantinopol. Şi domnul Danielescu o întrebase pe Ştefana, cu un aer profesoral binevoitor:

— Ia spune, duduie, ce ţi-a plăcut mai mult de-acolo?

Ochii Ştefanei considerară cu seriozitate întrebarea, şi cîteva clipe tăcu, meditînd fără grabă, aşa cum făcea de cîte ori i se punea o întrebare, chiar dacă era stupidă.

Cunoştea Muzeul otoman altfel decît domnul Danielescu, profesorul de istorie, care-l vizitase în tinereţe, verificînd în pas de excursionist savant, ce-i drept — nu în galop de turist — tot ce ştia şi tot ce cetise anume despre comoara de piatră şi marmură păstrată în numeroasele săli ale muzeului. Ştefana vizitase Muzeul zile şi zile de-a rîndul, înainte şi după război.

„Ce ţi-a plăcut mai mult de-acolo?" amintea întrebărilepe care oamenii mari le pun copiilor: „Ia spune, drăguţă, pe cine iubeşti mai mult: petata, pe mama, pe bunicul sau pe bunica?"

„Ce ţi-a plăcut mai mult de-acolo?" Mintea ei urmă drumul obişnuit al amintirilor. Era grăbită. Parcă o ***aştepta*** cineva în Muzeul otoman, şi întîrziase. Avu o scurtă bătaie de inimă revăzîndu-şi statuia efebului cu picioarele frînte de la glezne. O privea: statuia, sau băiatul întîlnit într-o casă necunoscută?

Domnul Danielescu aştepta răspunsul, cu zîmbetul îngăduitor al profesorilor la examene, cînd sînt bine dispuşi şi cînd tăcerea studentei examinate nu e ca a studenţilor — ignoranţă —, ci graţioasă intimidare.

Ştefana se ghemuise şi mai strîns în şal, parcă închizîndu-se în ea, cu genele plecate.

Domnul Danielescu o ajută, tot ca la examene, cînd profesorul intervine binevoitor, oferind el singur răspunsul:

— Poate sarcofagul lui Alexandru cel Mare?

11 privi cu ochi mari, nedumeriţi.

— Da...

Domnul Danielescu începu să vorbească despre sarcofage, preludînd cu informaţiile culese din cartea lui Hamdy Bey şi Th. Reinach.

Ştefana nu-l mai asculta. îl uitase la uşa muzeului, în care descoperise o ciudată sfială lîngă statuia efebului grec.

Şi în timp ce domnul Danielescu vorbea, ochii ei se întoarseră înspre Andi, al cărui chip semăna, ca şi înainte de masă, cu al efebului de marmură, dar cu o expresie chinuită, avînd parcă întipărirea gemătului mut pe care i-l dădea mutilarea picioarelor frînte de la glezneale statuieidin Muzeul otoman, pe veci captivă a nemişcării.

Şi mîna ei, ca şi înainte de masă, dar acum subt şal, avu aceeaşi involuntară mişcare de protecţiune înspre Andi, ca o tresărire care dădu un zornăit scurt brăţării.

Andi însoţise pe Matei Velisar şi pe Ştefana pînă la Hotel Traian, ca să le arate drumul.

Plecau a doua zi seara la Bucureşti, şi de la Bucureşti după o săpttmînâ, îndărăt la Constantinopol.

Şi el?

Iaşul murise-n veacurile albe ale lunii. Mirosea a toamnă ca-n pădurile scuturate.

Aer rece. Stele îngheţate. In răstimpuri, acelaşi şuier lung, ascuţit, sfîşietor al locomotivelor care pleacă.

Şi el?

Numai gîndul că iar trebuie să se întoarcă acasă îl cutremura. Iar singur noaptea, în odaia lui? Iar dimineaţa glasul Duduiei sau al mamei lui, ţipînd la servitoare, tocmai în clipa cînd sufletul abea ieşit din somn e înfiorat ca o stea răsărită. Iar viaţa de toate zilele: Universitate, vizite, Magda Boldur? Iar?...

Mergea încet, cu mînile căzute de-a lungul coapselor, cu spinarea gîrbovită, înfrigurat de toamnă şi de suflet, palid, cu ochii ficşi, rătăcind în neştire pe pustiul lunar al străzii Lăpuşneanu, ca un strigoi al cimitirului ieşan, ştiind c-o dată cu cîntecul cocoşilor va trebui să intre iar în sicriu: în casa lui, în viaţa oraşului, în El.

îi era amar sufletul, greu şi pustiu ca întinderea ucisă a Mării Moarte, în care numai viermii roşi mai pot trăi.

S-o mai vadă pe Ştefana? Unde? Cînd?

Se isprăvise. Erau în el mii de cuiburi mute, din care plecase peste mări, departe, o singură rindunică, pustiindu-le pe toate. Ş-acasă, cînd se va întoarce, va regăsi amintirea ei — fantomă — în sufragerie, în salon, în antret, unde o ajutase la plecare să-şi îmbrace pardesiul de păpuşă. Şi-n fotoliul în care şezuse lîngă sobă, cu ochii ei mari, cu obrajii ei de copil şi vorbele ei grave, va sta o cucoană, vreo prietenă de-a mamei lui. Şi din cînd în cînd Duduia şi cu mama lui, amintindu-şi de ea ca de o melodie, vor imita pentru cine ştie ce cucoană vorbele ei şi mişcările mînei ei, şi vor creşte buruieni acolo unde-apăruseră mirări de primăvară nouă.

Şi va fi casa şi întregul oraş un cimitir purtat pe inima lui, care trăise şi murise într-o seară pentru totdeauna.

Era atîta moarte în tăcerea Iaşului, că parcă se opriseră minutarele tuturor ceasornicelor.

Şi noaptea ieşană era acoperită de lumina lunii ca un pian închis, cu o nocturnă de Chopin uitată deasupra, pe care-ncep să se aştearnă pulberi sure. Şi deasupra, pe cer, luna era ursuză, grea, amară, ca masca lui Beethoven, atîrnată pe un părete de salon pustiu: şi parcă singurul zgomot pe care-l mai aştepta această tăcere era căderea lunii de ghips, desprinsă cu cui cu tot, sfărmată ţăndări jos, lăsînd în cer pe veci o gaură, ş-atît.

Andi se aşezase pe o margine de zid, cu capul în palme, ca un cerşetor fără adăpost. Era bătrîn, era în lumina lunii ca un moşneag în cîlţul alb al anilor. Şi era, în sufletul lui, ca în zdrenţe prin care intra numai frigul. Iaşul! Oraş al plictiselii, al deznădejdilor şi al neurasteniei, — învăluit în nostalgii de sinucideri. Oraşul în care toate străzile duc parcă spre acelaşi cimitir, oraşul în care şi poeţii sînt goarne de înmormîntare militară şi caterinci cu papagal mîncat de molii. O! Cum înţelegea acum nevoia crîşmelor în acest oraş! Erau crísmele sinistre de la poarta cimitirelor, nu crísmele de o vigoare flamandă ale oraşelor în care e prea multă viaţă. îi alunga pe toţi beţivii Iaşului, insomnia, urîtul şi lehamitea din casele lor, şi intrînd în crîşme, fiecare ieşea dintr-un cimitir pe care vroia să-l uite.

Viaţa de noapte a Iaşului? Strigoii care-şi părăseau sicriile, în sunetul aceluiaşi dans macabru, venind la crîşme să sugă sîngele vinului: numai acel sînge, numai acea viaţă. Croncănea un corb deasupra fiecărei crîşme, şi-n fiecare veselie ieşană clănţănea o hîrcă.

Există în Iaşi un singur om care în singurătatea odăii lui să rîdă? să cînte? pentru nimeni altul decît pentru el? Nu! Se adunase prea mult frig de casă neîncălzită, prea mult colb de casă pustie; prea multe aţe de păianjen erau în fiecare suflet, ca ruina şi paragina oraşului să nu fie şi a oamenilor.

Singurătatea unui ieşan însemna căscat, oftat sau privire fixă prin zăbrele de temniţă, cum era a lui

Andi — aşezat pe-o margine de zid în mijlocul laşului,, în inima laşului, pe strada Lapuşneanu. Şi parcă nu şedea într-un oraş, pe-o stradă, pe marginea zidului care împrejmuia o casă ieşană, ci pe marginea unei fîntîni secate prin blestem, la o răspîntie de cimitire, cu lumina lunii ca o bătrîneţe a lui, nu a veacurilor lunii.

Atunci de ce minţeau? De ce minţeau toţi ieşenii, şi el alături de ei? De ce toţi ieşenii, închişi fiecare în carcera suferinţei lor sterpe, ocnaşi ai ocnei silnice ieşene, erau solidari în minciună? De ce pretindeau că în sufletele lor de iască apare roua viitorului românesc? De ce afirmau că laşul e *altfel* decît celelalte oraşe ale României, un *altfel* orgolios, pe care Andi-l cunoştea, fiindcă şi el trecea drept *altfel* decît ceilalţi în ochii familiei lui.

Toţi erau complici, strînşi, ţesuţi unul în altul de ipocrizia ieşenismului, pentru ceilalţi din afară. Erau paznicii legendei ieşene. Ei toţi ştiau, ieşenii, că marele suflet ieşan — cel care purtase coroană de voievod pe creştetul lui Ştefan cel Mare şi lauri de luceferi pe fruntea lui Mihail Eminescu — murise. Dar îl arătau ţării, la fereastră, spunînd că-i viu, — numai ei, ieşenii dindărătul ferestrei, ştiind că nu-i decît mumia cu ochi de sticlă a trecutului.

Regele a murit!

Să strige un glas mare, puternic în auzul ţării întregi — trîmbiţă — secretul care gîrbovea spinările singurătăţilor ieşene, cum era gîrbovită în aceste clipe de pustiu şi visări amare spinarea lui Andi în noaptea ieşană.

Şedea singur, ca un înger zvîrlit din cer cu aripele cosite, izgonit din iad cu coarnele desprinse şi ghearele retezate, nemaiîndrăznind să măsoare niei adîrcul cerului, nici alpămîntului, care deopotrivă îl surghiuniseră; singur, nici înger, nici demon, între oamenii care nu-i erau fraţi şi pe care-i ura fără putere, neputînd să-i iubească.

Aşa îl găsise Ştefana, care ieşise să-şi plimbe eînele şi gîndurile în noapte, după ce verificase încă o dată

că într-un hotel ieşan trupul pasagerului e un fel de stînă a ploşniţelor odăilor.

Bulldog-'ul mîrîi la străin, repezindu-se cu o masivitate de catapultă.

Andi tresări.

— Baby, au pied!

Era pe faţa lui Andi, răsărită în lumina lunii, deasupra enormei puteri stăpînite a bulldog-ului, atîta chin, atîta deznădejde mută şi atîta dezarmare, că pentru a treia oară acelaşi gest de protecţiune tresări în mîna Ştefanei.

Ii cuprinse mîna şi-l luă cu ea.

Pe caldarîmul tăcerilor ieşene paşii ei aveau o cadenţă de armată în marş care electrizase o vietate rănită la margine de drum, luînd-o în şuvoiul ei.

*

Cîteva zile, înainte de-a o cunoaşte pe Ştefana, Andi se bucurase — cu o subită cochetărie — că laşul se îmbrăcase în toamnă, în soare şi în lună, şi că nu apărea în ochii fetiţei cu bulldcg-ul, cu ploile şi glodul toamnei şi străzile cu oameni gîrboviţi şi demodaţi.

Fiindcă-şi iubea oraşul? Nu! Fiindcă vroia să-l iubească Ştefana, în acele clipe cînd, necunoscînd-o încă, răsfrîngea asupra lui atribuindu-şi tot ceea ce seducţiunile laşului în anotimpul blond ar fi deşteptat în sufletul Ştefanei.

Si dacă a'tunci ar fi cunoscut-o întîmplător pe Ştefana, ca şi laşul, mimetic, Andi şi-ar fi luminat vorbele în culori de toamnă, soare şi lună, ascunzîndu-i ploile şi glodul toamnei prin care treceau gîndacii negrii ai galoşilor ieşeni. Şi ar fi apărut în ochii Ştefanei, o dată cu laşul costumat în clipe trecătoare de toamnă frumoasă, o dată cu laşul luminat de toamnă, ca de flăcările unei guri de sobă patriarhală, un Andi dulce, melancolic, fin, stilizat, de o frumuseţe feminin adolescentă, purtînd parcă in ea parfumul florilor de tei ieşeni, mai mult decorativ decît viu, tovarăş armonios de plimbare pe uliţele ieşene în perspectivele albastre ale colinelor. Şi Ştefana l-ar fi preţuit, numai în contrast cu buildog-ul care o însoţea agresiv în

toate plimbările, ea un fel de ogar rusesc, care nu zdruncină mina ca bulldog-ul, ci o poartă lin prin parcul de toamne şi paragini ale Iaşului.

Dar Andi n-o cunoscuse pe Ştefana pe uliţele Iaşului, fiind constrîns să *apară* în faţa ei cu vorbe şi atitudini; o cunoscuse în casa părintească, unde o privise şi o ascultase o seară întreagă, fără ca el să vorbească, apărînd numai în ochii ei cu frumuseţea lui închisă în tăceri, ca o statuie în încleştarea marmurei, în care prezenţa Ştefanei deşteptase expresii de iluminare la început, de chin apoi, expresie care nu era o *costumare* voluntară, ci dimpotrivă un zbucium sufletesc care-i învinsese cochetăria.

S-ar fi zis că *souffleur-ul* nevăzut de nimeni, decît de Andi, care avea deschis în faţa ochilor manuscrisul tuturor rolurilor jucate de Andi în viaţa de toate zilele, închisese manuscrisul şi plecase, lăsîndu-l pe Andi singur cu Destinul.

Singur, din clipa cînd apăruse în sufletul lui frumuseţa *nouă* a obrajilor Ştefanei, care cu puţin înainte îl dezamăgiseră. De-atunci apăruse în el şi *sufletul lui,* intact, virgin, dîndu-i în locul vorbelor mirări necontenite, lumini necontenite de răsărit de lună nouă pe obraji.

Nu participase la nici o discuţie de-a lungul acestei seri, deşi gîndul că o *pierde* pe Ştefana, că rămîne pentru ea un necunoscut, o apariţie mută în timpul unei mese oarecare, într-o casă necunoscută îl rodea, îl scurma, făcîndu-l să sufere necontenit, dînd treptat feţei lui deznădejdea, care-i patetiza frumuseţea prea dulce şi prea calmă îndeobşte, făcînd-o să se întipărească nu numai în treacăt în ochii Ştefanei, ci şi în sufletul ei, deşteptînd amintirea statuiei efebului grec şi icoana profund omenească a suferinţei tinereţii cu picioarele rupte de la glezne.

Dar Ştefana privise pe chipul frumuseţii lui lumina şi apoi izbucnirea ca de lavă a unui suflet nou, pe care prezenţa ei îl deşteptase şi, poate, îl adusese.

Şi nu trecuse pe lingă el, cum crezuse Andi, atunci cînd deznădejdea îl făcuse să uite pînă şi frumuseţea

lui exterioară, ca pe lingă un necunoscut, întîlnit într-o casă oarecare, şi uitat o dată cu plecarea din casă.

Nu schimbase cu el nici o vorbă, decît cele cîteva convenţionale, formulele raporturilor dintre oamenii care abea s-au cunoscut.

La hotel se dezbrăcase distrată, gîndindu-se la el; dar nu la frumuseţea lui, care de altfel putea să-l individualizeze în ochii oricui, ci la deznădejdea crispată a tăcerii lui cu ochi arzători. Era pentru ea ca o casă închisă, cu o fereastră luminată în noapte, pe lingă care trecuse, şi se oprise deodată, auzind un strigăt sfîşietor, care prefăcuse casa necunoscută şi indiferentă pînă atunci într-o bătaie de inimă zguduitoare.

.. li întovărăşise pe ea şi pe tatăl ei pînă la hotel. Tăcuse. Vorbise numai tatăl ei, despre amintirile de refugiu pe care străzile Iaşului le deşteptau în el. Şi ea şi tatăl ei mergeau repede, ll auzise gîfîind. îl privise în treacăt şi revăzuse aceeaşi expresie chinuită, învinsă, şi o spinare încovoiată, care dădea un profil bătrînesc siluetei lui subţiri, făcînd să dispară astfel eleganţa îmbrăcămintei.

La scara Hotelului Traian, se înclinase adînc în faţa lor, şi pe cînd îi strîngea mîna, văzuse în ochii lui acea privire care e un ţipăt de ajutor în noapte. Şi nu putuse să-i spuie altceva decît:

— Noapte bună.

In camera ei, bulldog-ul o primise cu labele pe umeri, ll înlăturase, poruncindu-i să nu se mai mişte, cu glas autoritar şi nemulţumit. Ii părea nedrept parcă să răsfeţe un cîne, o bestie veşnic clocotind deviată, în timp ce un om suferea. Privirea ochilor lui redeştepta în sufletul ei chipurile slabe întîlnite pe drumuri, la o lumină de far sau de faclă, în iernile războiului.

Trecea călare pe lîngă ele, cu sufletul îndoit de milă, şi trecea mai departe pe drumurile care erau pline de mulţimi cu ochi de Gristoşi, tîrîndu-şi fiecare crucea grea, fără de îngeri împrejur.

Ce putea să facă ea? Trecea. Dar privirile tuturora, răniţi, schilozi, degeraţi şi înfometaţi,. întîlniţi pe

drumurile necontenitei bejănii, se adunau în sufletul ei, îngreuindu-1.

Ş-acuma întâlnise aceeaşi privire, aceeaşi privire a rănitului lăsat să zacă la margine de drum pe viitorul lui mormînt, către cel care trece călare, în frig şi el, în război şi el, dar viu, teafăr, călare —şi nu se aplecase să întrebe, să vadă, să afle, să întindă mîna.

Se născuse treptat o aspră mustrare împotriva ei. Trecuse pe lîngă o mînă întinsă, deznădăjduit întinsă, şi parcă o lăsase să degere în frig, aşteptînd mereu.

Aşa apăru în Ştefana, al cărei suflet fusese pînă atunci liber, întîia privire a ochilor de căprioară pe care sufletul îi deschisese înspre Andi.

De o parte bulldog-ul, de alta Andi, şi umbra Ştefanei la mijloc între umbrele lor: aristocratic lungă a lui Andi, iar a bulldog-ului desprinsă din preistorie. Aşa trecuseră — trei umbre — pe lespezile lunare ele căilor ieşene, lunecînd înspre Copou, dincolo deCopou„ lăsînd în urmă teii, cazărmile, întîlnind mirosul cîmpului, dealurile, căderea unei stele, un vaiet de cucuvea, călăuziţi de pasul somnambular al lunii, pînă cînd zorii răsăriră de argint, ca o icoană aşezată pe troiţa clipei de răspîntie dintre noapte şi dimineaţă.

— Nu-ţi închipui...

Acesta fusese refrenul vorbelor lui Andi, care o noapte întreagă îşi scuturase în friguri tot ceea ce pînă atunci adunase în tăcerile lui.

îi spusese tot, fără cruţare pentru el, pentru părinţii lui şi pentru laşul lui. Fusese în vorbele lui ca un om care merge şi merge prin viscolul care-i sfîşie faţa şi vesmintele, fără să ştie unde va ajunge. îşi rupsese în faţa Ştefanei, cu dinţii şi cu unghiile, cămaşa de forţă a tăcerilor de pînă atunci, cu o dorinţă de adevăr atît de chinuitor prezentă în orişice vorbă, încît uitase că vorbeşte, şi că vorbeşte altcuiva, nu gîndurilor lui. Se zbuciuma în el un fel de epilepsie a adevărului.

îi arătase cum de mic copil devenise judecătorul celorlalţi, cum în loc să trăiască generos şi simplu, ca toţi copiii, spionase viaţa celorlalţi, cu o pasiune de slugă care ascultă la uşă, priveşte prin gaura cheii, desface scrisorile stăpînilor şi le reconstituie pe cele zvîrlite la coş; îi arătase cum devenise parazitul vieţilor din jurul lui, trăind numai din enervarea pe care i-o produceau cusururile şi ipocriziile celorlalţi, descoperite de el; îi arătase cum devenise mereu dezertor din viaţă într-un trecut utopic, îndrăznind, el, dezertorul, să dispreţuiască pe ceilalţi, care luptau în rîndurile vieţii aspre, pe care el o privea cu nervi şi gheare de pisică leneşă cuibărită într-un fotoliu confortabil la gura sobei; îi arătase cum îşi exploatase neantul adolescenţei lui.

— Nu-ţi închipui...

Nu putea să-şi închipuie ea, fiinţă vie şi dreaptă, cabotinismul şi neantul vieţii lui. Viaţa lui întreagă era o vitrină de fălşături, care imitau metalul nobil şi piatra preţioasă, înşelînd pe toţi cu strălucirea ei măsluită. Nu iubise, nu suferise, nu luptase, n-avea prieteni, n-avea duşmani, era singur cu nervii lui, ca bălţile clocite cu miasmele şi cu ţînţarii lor.

— Nu-ţi închipui, Ştefana, cît sînt de sterp...

Sterp ca iasca. Loviturile vieţii nu puteau să aibă sunet în el, cum nici inima lui n-avea. Era uscat, oţetit, fără tinereţă, meschin, fără unitate sufletească făcut din zeci de sincerităţi de suprafaţă, fără nici una adîncă. Cum putuse Creatorul să facă aşa ceva? Fiinţa lui însăşi, neantul ei, care-i înşela pe toţi, îi dovedea lui inexistenţa Creatorului, care a făcut pe oameni după chipul şi asemănarea Lui.

Nu putea să aibă nici vicii, nici virtuţi: sufletul lui era flasc, mucilaginos, fără consistenţă, inform. Şi nici măcar scîrba de el însuşi nu era reală, şi ea era falşă, cabotină, menită să-i dea iluzia unui *zbucium sufletesc.* Minciună! Dacă într-adevăr i-ar fi fost scîrbă de el, s-ar fi sinucis. Era incapabil să facă un singur gest viu, serios, necum acela de a-şi suprima viaţa, pe care o înjosea trăind. Trăia numai din nervi. La el nervii înlocuiau faptele.

O! şi era ieşan! Nu ieşan: laşul întreg era el. Minciuna lui, neantul lui erau minciuna şi neantul Iaşului.

— Nu-ţi închipui, Ştefana!...

laşul, cu biserici vechi şi biete case ruinate, între colinele sale albastre, acoperit de soarele toamnei, dădea o impresie de pace melancolică, de armonie resemnată, de reculegere în trecut... Minciună!

Adevăratul Iaşi nu trăieşte sub cerul soarelui de toamnă, între colinele care apar pe terasele orizontului ca nişte cîntăreţe de harpe pe care laşul le ascultă cu fruntea între palme, subt frunzele toamnelor. Nu! Adevăratul Iaşi trăieşte la berărie, şi în crîşme, şi în cluburi, şi în cea mai abjectă viaţă cotidian provincială. Aşa era şi el. Frumuseţa lui, masca lui de adolescent antic — care dădea altora impresia visării nobile — era mască. Din copilărie fusese un mahalagiu, nu în vorbă, mai rău, în gînduri. întreaga lui activitate sufletească nu era decît o convertire mai veninoasă şi mai odioasă a mahalagismului vorbit cu mai mulţi, într-un mahalagism gîndit de unul singur, care n-are măcar curajul să participe la claca mahalagismului obştesc, avînd aerul că-l desconsideră şi-' dispreţuieşte, că-l repudiază. Şi el n-avea dreptul să dispreţuiască pe **ni**meni.

Toate vorbele **Jui** fuseseră pietre aruncate-n el, bici pe spinarea lui.

Şi pe măsură ce vorbise, deznădejdea lui crescuse, desfigurîndu-i trăsăturile, dîndu-i o sacadare şi in vorbă, şi în paşi, căci îşi dăduse seamă că se întîmpla ceva definitiv, irevocabil în viaţa lui, în clipele cînd se dezgolise tocmai în faţa singurei fiinţe care deşteptase în inima lui o zvîcnire adevărată, generoasă. îi arătase subt haina de lună, toamnă şi soare, a laşului şi a lui, boala lor fără de leac, lepra care le mîncase viaţa — spunîndu-i astfel, cu suprema majestate a mizeriei: „Du-te. Nu te apropia."

Şi îndîrjirea împotriva lui şi-a laşului crescuse. Se ura singur, ca pe cineva exterior vorbelor lui din acele clipe, scormonind tot ce era urît şi meschin în viaţa lui, tot ce putea să-l coboare şi să-l despartă pentru totdeauna de Ştefana, pe care o iubea, pe care o iubea dîndu-i singurul dar pe care putea să i-l aducă: secretul lui şi-al laşului.

Şi-n sufletul Ştefanei, în timp ce Andi îi vorbea în noaptea care-şi pierdea treptat paloarea lunii, pregătindu-se de întuneric înstelat, nu apărea nici dispreţul, aşa cum socotea Andi, nici mila, aşa cum s-aştepta Ştefana în clipa cînd îi întinsese mîna în noapte.

Sufletul lui Andi nu-i părea mort, aşa cum spunea el, ci *singur,* închis în el, posomorit ca valul Mării Negre şi zbuciumat ca apa acestei mări zăvorite cu toate vînturile aspre-n ea, în îngustele-i hotare; şi alături de chinul şi de deznădejdea acestui om tînăr, ale cărui vorbe aveau pornirea de viscol aiurit a marelor — şi rarelor — sincerităţi, nu viaţa lui îi apărea meschină, ci viaţa ei. Şi vorbele care loveau în Andi, în sufletul ei nu-l loveau pe el, ci pe ea. Viaţa ei îi apărea copilăroasă, şi era ciudat sentimentul de sfială, căinţă şi intimidare care se năştea în ea, pe măsură ce Andi se acuza. îi părea că-şi trădase ţara, îndepfirtîndu-se de necazurile ei.

îşi petrecuse aproape toată viaţa printre străini, afară de anii primei copilării şi ai războiului.

Şi acum se încălzise din nou la un foc românesc, ascultînd flăcările care-i aminteau copilăria, şi războiul, şi casele de ţară ; şi-acum asculta suferinţa unui frate de-al ei, a unui român, a unui moldovean în sufletul căruia vuiseră mereu tăcerile, vînturile iernilor româneşti, ploile şi neliniştile parcă venite toate din Siberia. Ea zîmbise prea mult, se bucurase prea mult. Alături de sufletul lui Andi, îşi vedea viaţa ca un copil cu ham de zurgălăi, oprit în faţa unei troiţe strîmbată de vînturi, arsă de soare şi de geruri, putrezită de ploi, pe care croncăneau corbii subt marşul sur al norilor de iarnă lungă. îl vedea pe Andi chinuit cum sînt copacii culmilor stîncoase, trăind mereu subt trăsnete, răsuciţi de vînturi, dominînd numai prăpastii, ascultînd numai rostogoliri de stînci.

Sufletul ei nu-şi pierduse nici la douăzeci de ani elasticitatea de minge roşie a copilăriei. Trecuse din an în an, din ţară în ţară, pe subt cele mai zîmbitoare ceruri ale Europei, pe cînd sufletul fratelui ei din România zăcuse greu, neclintit, pe pămîntul românesc,

bătut de viscole şi ploi, dezagregîndu-se, fărîmiţîndu-se, măcinîndu-se, amar, ursuz, solitar. Ascultîndu-l, nu-i mai auzea vorbele, ci numai sunetul lor de vînt de iarnă în case pustii cu sobele stinse — şi-i era ruşine de bucuriile vieţii ei, ca de inele prea scumpe şi prea strălucitoare care i-ar fi împodobit degetele în faţa unei mîni degerate, întinsă spre ea.

Se simţea din ce în ce mai *vinovată.* Niciodată nu vorbise, niciodată nu ascultase sufletul unui român de vîrsta ei. Prietenele ei din străinătate erau camarade întru tinereţă şi bucuria tinereţii. Uitase treptatsune-*tul* românesc, al focului din sobă, al vorbei, al tăceîii, al amintirii, al văzduhului. Treptat, pentru ea toamna nu mai însemna cerul albastru în care se călătoresc rîndunelele şi cocorii României, în ţări *străine,* fiindcă ea însăşi era cu cocorii şi rîndunelele, în ţări mereu calde, unde se simţea la ea acasă, nu între străini. Fructele pentru ea nu mai însemnau vara, vacanţa cea mare, în care se coc obrajii copiilor la lumina aceluiaşi soare, care coace pe rînd cireşile, caisele, merele, perele, gutuile — fiindcă trăise în ţări unde mereu erau aproape *toate* fructele româneşti.

Uitase cît e de albă lumina lunii între munţii cu brazi româneşti, uitase monastirile, satele şi tot ce răsare alb, ca din trecut şi ca ţesut din in, pe drumurile României.

Şi începu în ea o crîncenă mişcare de lepădare şi marea dorinţă de a intra în ritmul vorbelor care răsunau în noapte, în monacala asprime de şiac îmbrăcat pe piele a limbei şi a sufletului românesc.

Mergeau şi ea şi Andi, unul lîngă altul, prin noaptea neagră — luna apusese —, călcînd deopotrivă de repede, amîndoi parcă evadînd din ei înşişi, el prigonindu-şi cu vorbe trecutul pe care ea şi-l prigonea cu gînduri. Mergeau amîndoi fără să ştie încotro apucă, ştiind numai că trebuie să meargă înainte, departe, mereu, ca cei care fug de ceva care vine sau a rămas în urmă privindu-i.

...Pînă cînd apărură zorii.

Se înapoiaseră prin strălucirea zorilor de toamnă rece, venind din sufletele lor, gravi, tăcuţi, ca cei care ies la lumină din peşteri adînci cu biserici subpămîntene şi întuneric umed. Nesomnul le acoperise feţele de straniu. Ştiau amîndoi că trebuie să se întîmple ceva. Tăceau. La scara Hotelului Traian, în faţa Ştefanei, pe care abea atunci *o văzuse* din nou, adorabil tînără, cu obrajii rumeni parcă atunci culeşi din clipele de rouă şi palori carminate ale zorilor, Andi simţise că o pierde şi închisese ochii lung. După plecarea Ştefanei rămase pe loc.

Se deschisese o fereastră a primului etaj. Apăruse o mînă mică. Şi căzuse pe trotuarul pustiu ceva strălucitor, care pocni pe asfalt, frîngîndu-se în două. Era o bucată de chilimbar brut, de care Ştefana legase cu un fir de mătase un bileţel:

„Nu mi-am luat rămas bun cum trebuie.
Nu-mi pot găsi vorbele acum pentru ce simt.
îţi voi trimite o scrisoare. Ştefana"

Cuvintele se înscriau cu argint de zori în sufletul lui Andi. Cetise şi recitise scrisul inegal, de fugă,în care cîntau crînguri de primăvară.

Ridicase ochii spre fereastră. Nu mai era nimeni. Fereastra, închisă.

Dar strălucirea de miere şi de soare a chilimbarului, frînt în două, se închega în sufletul lui Andi într-un singur bloc, soare brut, care lumina întîia dimineaţă a lumii, dîndu-i un fast barbar.

Plecase.

în odaia ei, aşezată turceşte pe pat, Ştefana medita privind lumina fără s-o vadă, neclintită; apăruse pe fruntea ei dreaptă o dungă verticală, din acele care pe faţa pămîntului despart continente, şi în unele suflete, trecutul de viitor.

Andi era în pat, cu uşa încuiată, cu ochii strîns închişi, ţinînd în pumnul încleştat al mînei drepte bucăţile de chilimbar şi bileţelul. Casa părintească se deştepta în jurul lui. Dar el nu vroia să ştie nimic, nu vroia să mai primească nimic din afară. Era în toată fiinţa lui acea zgîrcire, acea înnodare a copiilor cînd

dorm în noaptea Crăciunului, cu darul ceresc pe care l-au căpătat de la moşneagul magic al iernilor copilăriei.

Nici trecutul, nici viitorul, nici prezentul casei părinteşti nu mai existau pentru el. Era singur ca Robinson Crusoe în insula lui, cu fericirea lui.

Vroia să adoarmă aşa, fără să mai gîndească nimic, fără să mai ştie nimic. Să adoarmă cu ceea ce strîngea în pumnul încleştat, nu trupul, ci sufletul închis într-un luceafăr.

Somnul se apropia.

Visa?

Răsăriseră în el munţi cu brazi îndoiţi de furtună, într-o lumină neagră cum e cremenea, din care scăpărau trăsnete. Şi apăru cu un relief de halucinaţie — visa? — o amintire neaşteptată: slujba sihastrului de la Sihla. O ascultase într-o zi de vară, cu doi ani în urmă. Grupul de tineri din care făcea şi el parte plecase de dimineaţă de la Agapia spre sihăstria de la Sihla, intrînd din ce în ce pe potecile întunecate ale culmilor cu miros de umed, de ciupercă şi de brad putred, în inima singurătăţilor înalte.

Dimneaţai fusese senină. Pe drum, însă, începuseră coruri de başi în marginea cerului, bubuituri surde de tobă mare, şi şuierul de şarpe al brazilor stîrniţi de vînt. Venea furtună, dînd enorme vînătaie luminii palid întrezărită prin desişul brazilor. Se grăbiseră, ducînd în inimi zvîcnirea de panică pe care-o dă în munţi apropierea galopului de elefanţi preistorici ai furtunilor, al căror pas de tunet trece peste cele mai înalte culmi, acoperindu-le de umbre colosale, în timp ce brazii piscurilor gem.

Ajunseseră la Sihla înaintea furtunei. Şi Andi, care în acel grup ieşan trecea drept temerar energic, se suise, deşi furtuna le sufla rece în obraji, sus, subt stînca solitară care domină acele înălţimi, spre bisericuţadintr-un lemn a pustnicului de acolo. Cîţiva îl urmaseră. Căzuse trăsnetul în vale. Ploaia izbucnise oblic, ca lăncile în galop asiatic. Bubuitul cerului cutremura munţii. Se refugiaseră în bisericuţa de subt stîncă. Ş-acolo, în bisericuţa strimtă, făcută parcă pentru veveriţi, nu pentru oameni, înghesuiţi unii în alţii, îndoiţi, ascultaseră slujba călugărului cu plete şi barbă neagră. în nici o mitropolie, în nici o catedrală a lumii nu răsunase o slujbă mai patetică decît în bisericuţa de păpuşi de subt stînca solitară. Parcă nu slujea călugărul cu plete negre în încăperea strimtă, ci între munţi, ca şi furtuna, zbătîndu-se şi gemînd, în faţa Dumnezeului care apăruse cu ochi de fulgere şi glas de tunet în faţa lui. Avea un glas de bas, aspru şi-ntunecat, lipsit de orice dulceaţă, pasionat şi dureros ca acelea care se văietă în gîtlejul corbilor şi-al buhnelor, dînd fiecărui cuvînt desprins din cărţile sfinte o zvîrcolire vulcanică, un gemăt de mări, o deznădejde de vînturi de pustă.

îi îngrozise. Se ghemuiseră unii în alţii, strînşi de aceeaşi spaimă, pe care le-o dădea prezenţa enormă a mîniei dumnezeieşti în glasul tunetului, şi-n zigzagul trăsnetelor necontenite, şi-n gesturile şi glasul călugărului negru. Se-ncovoia pîn' la pămînt în faţa altarului, ca brazii în vînt, cu acelaşi geamăt dezarticulat.

Ei, grupul spectatorilor, nu mai existau. Erau vreascuri moarte în păduri pe care marea furtună le nesocotea.

Dar după ce furtuna trecuse, după ce grupul care-l urmase pe Andi coborîse în vale, adică tot în munte, dar în muntele mai puţin crîncen, mai puţin sinistru, al schitului de subt biserica solitară — Andi, regăsindu-i pe cei care nu-l urmaseră, regăsind seninul cerului, regăsindu-şi totodată şi sufletul plin de îndoieli şi de bănuieli—,se întrebase: „Oare călugărul de sus n-a ştiut că noi am intrat şi că-i ascultam slujba? N-a jucat pentru noi rolul slujbei patetice?"

Trecuseră doi ani de atunci.

Şi iată că visul sau preajma semnului redeşteptase cu o putere de halucinaţie această amintire care n-avea nici o legătură cu fericirea lui strînsă în pumn.

Dar se deşteptase de-a binelea, neliniştit,

îşi privi pumnul în care ţinea singura răsplată meritată a sincerităţii lui şi se întrebă, ca şi atunci: „Oare

călugărul n-a ştiut că slujba lui nu era numai în faţa lui Dumnezeu, ci şi în faţa oamenilor pe care-i *auzise* intrînd şi care-l ascultase slujind?"

Domnul Iustin Danielescu era preocupat. Se temea că se „ambalase", că se cam pripise cu intrarea în Loja masonică. Ce-i drept, în vremurile tulburi care apăreau, anarhizînd logica previzibilului, dînd tuturor valutelor şi partidelor politice o nestatornicie şi o nesiguranţă îngrijorătoare, masonii se înfăţişau ca o putere certă, cum ar fi, de pildă, lira sterlină între monede. Organizaţia lor era internaţională, ocultă şi mai presus de a partidelor politice; îi plăcea în aceste clipe de haos internaţional să fie „fratele" unei organizaţii intercontinentale.

Din acest punct de vedere se simţea ca o barcă devenită transatlantic.

Pe de altă parte, însă, campania vehementă a presei ieşene împotriva masonilor îl turbura.

Deşi numele Iustin Danielescu depăşise de mult hotarele laşului, devenind al României, deşi valoarea lui socială şi culturală era mai presus de orice critică, şi deşi nici o învinuire nu i-ar fi putut clinti reputaţia de „Apostol al neamului", atacurile presei ieşene împotriva organizaţiei apolitice — şi oricum, clandestină — din care făcea şi el parte îi dădeau dezagreabila senzaţie a unui şoarece intrat în suflet cu dinţi mici. Şi transatlanticului nu-i plăcea să aibă şoareci în itinerariile idealiste. îl cam înfierbîntase Matei Velisar! îi înfierbîntase adică pe toţi, nu numai pe el. Acest om cu ochi de hipnotizator, pe lîngă prestigiul marelui său grad masonic, făcuse să cînte în toţi intelectualii ieşeni „coarda moldovenească", deşi vorbea munteneşte. „Moldova piere", le spusese el, dovedindu-le cu argumente calme că politicianismul ucide intelectualitatea moldovenească.

Prin masonerie, Matei Velisar vroia să învie ceea ce numea el „zimbrul moldovenesc", adică semeţia şi vigoarea vechii intelectualităţi moldoveneşti. Zimbrul moldovenesc spiritual, le spusese el, urmînd destinul celuilalt, piere. Trebuie să nu-l lăsăm. Le făcuse un istoric al masoneriei, dovedindu-le prezenţa ei în toate evenimentele mari ale lumii.

Pecetea masoneriei nu apărea în evidenţă, la supiafaţa marilor evenimente mondiale, ci în ţesutul lor lăuntric, în transparenţa lor, ca un filigran. în esenţă, Revoluţia franceză, cu toate renaşterile care urmaseră, era un fapt masonic. Deviza „Libertate, Egalitate, Fraternitate" de asemeni era desprinsă din ideaţia masonilor, care cei dintîi o formulaseră astfel.

Comparase masoneria cu focul central al pămîntului, care mereu preface coaja aparenţelor, deşi e nevăzut. Şi ajungînd la Moldova, le arătase că masoneria exista de mult şi că marii căpitani culturali ai trecutului moldovenesc fuseseră masoni: spătarul Milescu Cîrnul, Dimitrie Cantemir, Miron Costir, cei mai de seamă junimişti şi cîţiva dintre domnii moldoveni, în iscălitura cărora, rămasă pe unele documente istorice, Matei Velisar descoperise cele trei puncte ale frăţiei masonice.

Le prezentase masoneria pe care vroia s-o reînfiinţeze în Moldova, reluînd firul tradiţiei carepînă atunci dispăruse ca apele înghiţite de pămînt, ca o reacţie salutară împotriva politicianismului contemporan. laşul politic —le spusele el — e sucursala Bucureştiului în subordinea căruia lucrează.

' De la Bucureşti vin directivele pe care laşul trebuie să le accepte şi să le execute. Şi politica nu înseamnă decît triumful muntenilor. Liberalismul de astăzi, le spusese el, e incarnat într-un nume muntenesc: Brătianu. Şi le arătase, mai departe, ca un simptom al muntenismului dominant, dispariţia treptată adenumirei partidelor politice printr-o formulă care exprimă o atitudine socială, o concepţie, o ideaţie — Liberalism, Democratism, Reacţionarism.

Astăzi, le spusese el, congregaţiile politice se strîng subt semnul unui *nume* — Brătianu, Averescu, Marghiloman — toate nume de munteni, subordonînd prin aceasta ideaţia unei personalităţi. Aşa că moldovenii nu mai erau divizaţi ca înainte prin lupte spirituale, ci prin feudele muntenilor, ai căror vasali deveniseră. Ori,

tocmai această vasalitate nu exista în vechea Moldovă. Junimiştii erau junimişti, nu maioresceni sau panişti. Se închinau unei *idei,* nu unui nume care limita ideea, dînd celor care-l acceptau o fatală slugărnicie.

Masoneria trebuia să purifice această înjosire treptată a demnităţii intelectuale, această scăpătare a sufletului moldovenesc.

„Masoneria are astăzi pentru dumneavoastră — le spusese Matei Velisar — semnificaţia retragerilor în munţi de odinioară. Masoneria nu vă oferă palate, ca politica, ci brazi, aer curat de culmi şi cer deschis, ca şi munţii vechilor bejenii."

Ii mişcase pe toţi, dezarmîndu-le antagonismul politic, iubirea pentru Moldova, o iubire cu însufleţiri tinereşti, a acestui moldovean care vorbea munteneşte, care nu mai avea în Moldova decît o singură moşie nevîndută, inima lui romantică. **Şi** acest necunoscut, care n-avea prieteni şi rude în Iaşi decît pe cei din mormintele trecutului, determinase în cîteva ceasuri pe fruntaşii intelectuali ieşeni — despărţiţi pînă atunci de luptele politice — să întemeieze prima Lojă masonică, aprinzînd în sufletele lor acele focuri de alarmă şi chemare care înroşeau culmile munţilor Moldovei cînd apăreau invaziile străine. Strînsese în jurul acestui ideal oameni curaţi şi generoşi, urmaţi de cei care nu ştiu decît să *urmeze.*

Cînd se-ntîlneau pe stradă — fraţi întru masonerie —se salutau cu un zîmbet licărit o clipă numai. Masoneria deşteptase în ei acest sens al misterului pe care-l au înnăscut copiii, despre care vorbeşte William James într-o conferinţă intitulată *La Joie de viere.* Uitaseră din copilărie senzaţia încîntător neliniştitoare dată copiilor de comploturile lor inofensive pe care părinţii nu le cunosc şi nu trebuie să le afle. Seara, de pildă, se întîlnesc într-un hambar unde vorbesc în şoapte, avînd ascuns în buzunar o lanternă electrică şi un cuţit de lemn, punîndu-şi pe faţă o mască de hîrtie. Nu fac nimic, dar îşi *închipuie* că uneltesc, că aşteaptă o diligentă să o prade, că sînt urmăriţi de poliţişti, că trăiese în codru ; vorbesc numai în şoapte, se mişcă numai în întuneric, aprinzînd în buzunar, clandestin, lanternele electrice, aruneînd din cînd în cînd cîteun: „Sst, vine", care nu anunţă venirea nimănui, dar care le dă o istovitor fericită bătaie de inimă. Masoneria provocase în intelectualii ieşeni—lăsînd la o parte scopul ei — această redeşteptare a senzaţiei „complotului misterios", uitată din copilărie. Şi prin aceasta îi pasiona activ, făcîndu-i în viaţa de toate zilele, cînd se întîlneau pe stradă, la berărie sau la club, să-şi surîdă pe furiş, copilăreşte măguliţi că sensul surîsului lor, întîmplător zărit, scapă celorlalţi, neiniţiaţilor.

Dar campania violentă întreprinsă de presa ieşană împotriva masoneriei, deşi într-un fel convenea acestui joc de-a misterul al sufletelor lor, şi deşi prin informaţiile ei născocite de roman-foileton crea în publicul credul legenda unei masonerii fioroase, mascate, cu otrava şi pumnalul în mîna nevăzută, dar omniprezentă, contribuind prin aceasta la amplificarea prestigiului misterios al masoneriei — pe care aceasta îl avea chiar pentru ei, cei iniţiaţi — erau nelinişţiţi, alarmaţi. Prudenţa lor de ieşeni, deferenţi faţă de opinia publică ieşană, era îngrijorată de atitudinea ostilă a presei locale. N-ar fi convenit multora dintre ei să fie denunţaţi cu nume şi pronume opiniei publice — aşa cum făgăduiau mereu ziarele —, ca făcînd parte dintr-o organizaţie clandestină, cu scopuri oculte. Şi politiceşte această demascare publică le-ar fi dăunat. Fiindcă de fapt, puţini dintre membrii Lojei masonice, clădită pe un ideal apolitic, renunţaseră la ambiţiile politice, în Loja masonică urmăreau idealul, dezinteresaţi, ca pe un zbor de vultur; dar în viaţa politică urmăreau un fel de cursă de cai purtînd culorile partidelor politice pe care pariaseră şi a căror victorie putea să le aducă foloase mai pozitive decît recreaţia pe care-o obţineau prin masonerie.

Astfel că, deşi socoteau ridiculă — aşa cum şi era — campania presei cu atitudini grandilocvente şi o zeflemiseau între ei cînd se simţeau cot la cot în templul masonic ca într-un vas de război, acasă la ei, cînd rămîneau singuri, îi nelinişţea.

Acestea erau preocupările care-l munceau pe domnul Iustin Danielescu la biroul acoperit de cărţi scrise

de el şi de manuscrise începute sau gata de tipar, care însemnau treptele laborioase urcate de tînărul Iustin Danielescu pînă în clipa cînd se oprise pe ultima, devenită soclu, cu barba sură, pîntecul rotund şi mîna întinsă apostoliceşte spre mulţimea de jos.

Se cam pripise! îl antrenase Matei Velisar, făcîndu-l să-şi piardă cumpătarea meticuloasă a vieţii de pînă atunci, silindu-l parcă să descindă de pe soclul invulnerabil. Avea o părere de rău asemănătoare cu a oamenilor provinciali economi, deprinşi să facă liberalităţi necostisitoare la berărie, cînd au fostantrenaţi în Capitală să facă un chef cu şampanie, icre şi cocote, plăcute în timpul petrecerii, atîta vreme cît domneşte, mereu stîrnită, mărinimia şampaniei, dar socotite prea scumpe a doua zi, după ce din şampanie n-a mai rămas decît mahmureala, şi din petrecerea de noapte, decît împuţinarea banilor din pungă.

De altfel, regretul domnului Iustin Danielescu apărea simetric cu al doamnei Beatrice Danielescu după masa de gală servită musafirilor. Şi unul, şi altul ieşiseră din normal, tulburîndu-şi aşezarea mobilierului sufletesc.

Şi Duduia era nemulţumită. O admirase* din caleafară pe Ştefana Velisar. Regreta acest sentiment, care acum, dimineaţa, îi apărea ca un bacşiş exagerat generos, dat într-un moment de nebăgare de seamă.

îşi recuza retrospectiv admiraţia, constatînd — cu metrajul — că Ştefana era mică, neîngăduit minusculă, că brăţara de aur şi inelul n-aveau nici o valoare, că rochia şi pardesiul erau în afară de orişice modă, şi că, în definitiv, Ştefana Velisar era ca şi acele instrumente de scamatorie, care par miraculoase în mînile boscarului, dar grupate în cutia lor, cînd le poţi pipăi şi mînui singur, nu fac două parale, şi oricît de puţini bani ai fi dat pe ele, tot păcălit te simţi, de vreme ce iscusinţa scamatorului nu-i în cutie.

Dejunul — servit din mîncările reîncălzite şi din resturile mesei de gală — îi adună pe toţi, tăcuţi, duşmănoşi unul altuia, alegîndu-l, ca de obicei, printr-un tacit acord, pe Luchi drept paratrăsnet al furtunilor nervoase. Andi nu scosese nici ovorbă.S-arfispuscăera absent de la masă.

Dar sufletul lui era în calea tuturora, ca acele mobile de lîngă uşă, de care se împiedecă toţi cei care ies şi intră. Fiecare gest, fiecare vorbă, fiecare atitudine a celorlalţi îi atingea sufletul — adică nervii —, dîndu-i mintal aceeaşi mişcare crispată de gheare de pisică zburlind mătăsuri. Nu se gîndise nici o clipă în timpul dejunului la Ştefana Velisar. Pentru el nu existau decît cei adunaţi în sufragerie în jurul masei. îi asculta, îi privea, cu toată aparenta lui distracţie, cuprinzîndu-şi familia într-o îmbrăţişare de caracatiţă. îi ura pe toţi, cu o pasiune amănunţită şi necruţătoare. Chiar şi pe Luchi. Sănătatea lui vădită, buna lui dispoziţie, pofta lui de mîncare îl jigneau cum îi jigneşte pe tuberculoşi sănătatea celor teferi. Şi totuşi, nu plecase de la masă decît după ceilalţi. îşi sorbise otrava pînă în ultima clipă. Apoi se încuiase în odaia lui, trăsese storul şi se culcase, cu gîndurile sîcîitor lipicioase,ca muştele cînd arşiţa apăsătoare vesteşte apropierea ploii.

Adormise tîrziu, după ce ascultase cu bătăi de inimă fiecare bocănitură, fiecare uşă trîntită, fiecare vorbă răstită, fiecare zgomot îndepărtat sau apropiat, inventariind tot ce putea să-l enerveze.

Se deşteptase tresărind, avînd impresia că afară s-a înnourat a furtună: storurile se-ntunecaseră. Venise noaptea.

Ridicase storul, şi în aceeaşi clipă, o dată cu noaptea de-afară — noapte rece de octombrie, cu miros de mormînt vegetal —, văzuse aceeaşi noapte în sufletul lui, despicată ascuţit de şuierul aceloraşi locomotive.

Noaptea plecării Ştefanei! Pleca din Iaşi şi din el pentru totdeauna. Să aştepte o scrisoare de la ea? O scrisoare? Dar ce-i o scrisoare? Un petec de hîrtie cu cîteva cuvinte! O frunză uscată. Şi poate că biletul în care-i făgăduia scrisoarea nu era decît o simplă făgăduinţă pe care poţi s-o uiţi, un gest de milă, de compătimire, o amăgire ca acelea pentru copiii pe care vrei să-i împiedeci să plîngă. El nu făgăduise scrisori Magdei Boldur? El n-o amăgise şi n-o amăgea mereu pe Magda Boldur, numai ca să n-o vadă şi să n-o ştie că plînge şi că aduce în el prezenţa împovărătoare a milei?

O! acum înţelegea tot! Aflase cheia atitudinei Ştefanei faţa de el chiar în propria lui experienţă.

Ştefana faţă de el era întocmai ca el faţă de Magda Boldur. îi era milă de el, şi-l dispreţuia desigur, după ce ascultase o noapte întreagă spovedania lui isterică, stupidă, spovedanie lipsită de pudoare şi demnitate, spovedanie trivială ca a cocotelor îmbătate, cînd devin sentimentale — cu paharul în mînă, ascultînd orhestra ţiganilor — şi spun, cui vrea să le-asculte, povestea vieţii lor.

Abea acum îşi dădea seamă cum îl declasase în ochii Ştefanei, poate nu atît viaţa lui meschină, cît faptul că şi-o spovedise din senin ei, Ştefanei, pe care abea o cunoscuse. Era de-o nedemnitate incalificabilă această dezgolire a intimităţii în faţa unui necunoscut. Şi prin această comportare, aparţinea şi mai adînc mahalalei din care făcea parte.

Cît de hain, cît de deznădăjduit îi ura pe toţi ieşenii în frunte cu el! Ei, ieşenii, el, Andi, în care trăiau toţi ceilalţi, stricaseră ceea ce clădise tăcerea, luna şi toamna laşului în sufletul Ştefanei.

Retrăi imaginativ plimbarea cu Ştefana, din clipa cînd Ştefana îl descoperise aşezat pe marginea unui zid, cu capul în palme.

Ticălosul! Ticălosul!

îi venea să se bată cu pumnii în cap.

Pierduse cel mai minunat prilej de-a *apărea* în ochii Ştefanei. îl găsise singur, visînd în noaptea ieşană, pe neaşteptate, fără ca el să fi premeditat această atitudine, aşa cum premedita Duduia atitudinea ei de pianistă pasionată cîntînd primele măsuri dintr-o sonată de Beethoven tocmai atunci cînd răsuna huruitul trăsurii cu musafiri, care trebuiau s-o surprindă nu uitîndu-se în oglindă, ci la pian.

Ştefana îl găsise visînd în noapte. Mai bine nu se putea. Se revedea aşezat pe marginea zidului străzii pustii, în perspectivele lunare. întregul Iaşi învăluit în lună părea c-ascultă o mare armonie, copleşit de visare, de melancolie, de vastitate.

Şi el, în loc să desăvîrşească ceea ce pregătise întîmplarea, sfărmase dintr-odată cu spovedania lui,

Şi ce simplu, şi ce firesc ar fi fost să urmeze sugestia clipei de lună plină, şi s-o întovărăşească pe Ştefana în plimbarea ei, fiindu-i călăuză prin laşul amintirilor, toate reprezentînd aceeaşi melancolie, ca femeile sculptate pe *Sarcofagul bocitoarelor.* Dar el sfărmase subt ochii Ştefanei sarcofagul amintirilor ieşene, cu piciorul, cu călcîiul, arătîndu-i că ceea ce părea marmură nobilă era ghips nemernic, şi că înlăuntru nu dormea somn de veci, cu mînile pe piept, mumia unui trecut sfînt, ci orăcăiau broaştele mahalagismului provincial.

De ce?

De ce făcuse tocmai în faţa Ştefanei gestul dement revelator pe care pînă atuncea nu-l făcuse în faţa nimănui?

îi răsunau în urechi toate vorbele rostite alături de Ştefana, în timp ce luna care punea o togă albă fiecărui relief, —- om sau copac, deal sau clădire —,şi umfla pînze aburii de corăbii pe toate orizonturile nopţii înstelate, îl îndemna mereu: „Ia-mă în vorbele tale, cum m-a luat laşul între colinele sale. Umple-ţi vorbele cu apele mele de argint, şi sufletul tău va apărea Ştefanei ca o fîntînă antică, spre care se duc şi dinspre care vin numai forme armonioase cu amfore pe umăr."

Dar el nu ascultase nici îndemnul lunii, nici pe-al vieţii lui de pînă atunci — şi zmulsese masca lui şi toate măştile balului ieşan, arătînd Ştefanei că subt toate s-ascundea acelaşi scrum meschin.

Dar vinovatul nu era el. Vinovaţii erau ei: familia lui, laşul întreg.

Se întîmpla în Andi, şi de data aceasta, substituirea obişnuită clipelor cînd se ura prea tare; în faţa lui apărea laşul ca un vînt stîrnit de la picior. Şi-n loc să se dispreţuiască pe el, se pornea asupra laşului, de care se desolidariza subit, ca să poată urî pe altcineva, nu pe el însuşi.

Se spovedise Ştefanei fiindcă era exasperat de oraşul şi de familia lui.

Vorbise Ştefanei de la gratiile temniţei lui, lovindu-şi fruntea de ele, întinzînd mînile spre ea prin fiarele captivităţii lui.

Şi?...

— Pleacă!

Vorbise singur. Şi răsunase în cuvîntul „pleacă" spus de el şuierul tuturor locomotivelor, ascultat în tăcerea Iaşului de cei care nu mai pleacă niciodată, îl cuprinse aceeaşi groază de el, de casa părintească, de Iaşi, groază care-i dădea un tremur de fereastră şubredă scuturată de crivăţ.

O alungase pe Ştefana. Pleca Ştefana. Rămînca singur ca şi înainte, — dar prin sufletul lui spart trecuseră în fulger vînturi de primăvară, rîndunele, viaţă, lăsîndu-l cu mînile întinse, goale, deznădăjduit pustii, ca nişte crengi care în vecii vecilor nu vor mai înflori.

Aprinse lumina. Se îmbrăcă în goană, ca cineva care evadează ştiind că timpul e numărat. Ieşi pe dindos. Porni repede înspre gară, uitîndu-se cu neîncredere la toate ceasornicele publice. Era într-adevăr opt ceasuri? în Iaşi toate minţeau — şi clopotele, şi luna, şi soarele, şi ceasornicele. Tot era fals în Iaşi, tot era aparent, tot era viermănos de minciună.

Ajunse la gară o dată cu primele trăsuri care aduceau pasagerii pentru trenul de Bucureşti. Andi se uita cu invidie la cei care plecau. Parcă toţi se înrudeau cu Ştefana, fiindcă o noapte vor fi tovarăşii ei de călătorie în acelaşi tren, şi parcă toţi aveau în bagajele lor libertatea şi fericirea.

Intră pe peron. Tresări, cu o apăsată bătaie de inimă, văzîndu-l pe tatăl lui.

Cum? ş-aici 1l găsea? Nici aici nu putea fi singur? Nici aici nu putea respira în voie?

Se furişă după un grup, şi intră într-un vagon de clasa doua printre cei care plecau. Rămase lîngă uşa vagonului, spionlnd peronul: îl zări pe Matei Velisar înconjurat de intelectuali ieşeni, printre care era şi domnul Iustin Danielescu.

Ştefana nu era nicăieri. Se vede că se urcase în vagon, se vede că fugise de groaza provincialismului care-l incercuise pe Matei Velisar.

Şi rămase în ochii lui Andi numai grupul ieşan din pricina căruia n-o mai putea vedea pe Ştefana, îi era scîrbă de toţi.

Intelectuali? Dacă pîntecul ar fi un semn de intelectualitate, atunci desigur că toţi erau intelectuali, pîntecul fiind singura frunte bombată de intelectualitatea lor de băutori de halbe şi de şpriţuri. îi vedea diformaţi de vristă, de sedentarism şi de ticuri, în jurul lui Matei Velisar — care semăna cu Ştefana —, şi tatăl Ştefanei, între ei toţi, se ţinea drept, dîrz, acuzînd şi mai tare moliciunea celorlalţi.

O! cum îi cunoştea şi cît îi ura! Toţi purtau galoşi, toţi aveau umbrele — deşi noaptea nu le-adusese decît stele şi-un pămînt uscat asemeni lemnului de vioară veche. Dar erau prudenţi, erau ieşeni. îşi iubeau burticică şi sănătatea mai mult decît orice, şi bănuiau mereu că cerul e tot atît de făţarnic ca şi ei: de asta veniseră cu umbrele şi galoşi subt iliada de luceferi a cerului de octombrie, înjosind-o pe faţa pămîntului.

Se adunaseră cu toţii, buni, zîmbitori, afabili, entuziaşti, idealişti, în jurul lui Matei Velisar. îşi trimesese Iaşul pînă la gară taraful de minciuni şi de ipocrizie, ca să rămîie în sufletul celor care pleacă numai armoniile şi nobleţă Iaşului intelectual.

Era prea departe de ei ca să le-audă vorbele, dar le ştia şi fără să le-asculte. Erau doar ei, ieşenii, la gară, în clipa plecării, în faţa unui străin cu monoclu şi accent muntenesc. Convorbirea lor cu străinul de Iaşi? Dar era una şi aceeaşi placă de gramofon, pe care-o ascultase în zeci de ocazii.

Şi vorbeau, şi vorbeau, şi gesticulau, în ochii lui Andi oţetiţi asupra lor, în timp ce minutarele ceasului gării coseau metodic clipele.

Venise la gară s-o vadă pentru ultima oară pe Ştefana, pe Ştefana lui, pe care-o pierdea. Şi ei toţi, intelectualii ieşeni, veniseră în locul Ştefanei să stea pe inima lui.

Răsună clopoţelul de-a lungul peronului, anunţînd că mai erau cinci minute pînă la plecarea trenului.'

Ieşenii nu plecau.

Şi Ştefana?

Cădea asupra lui ca o ninsoare aiurită.

Răsună un şuier strident de locomotivă.

în această clipă întregul oraş îi apăru cuprins între un cimitir şi o gară, între o cruce de lemn îndoită pe mormîntul ei şi un şuier de tren izbucnit spre depărtări.

Trenul se zmunci.

Andi rămase în vagon.

Trenul porni — ca fatalitatea — cu el.

Nu ştia încă nimic. Roţile trenului erau parcă ale inimii lui, care bătea spre Ştefana, alungîndu-l departe de intelectualii ieşeni rămaşi pe peron, cu pălăriile fluturate după tren.

La Nicolina, Andi sări nebuneşte, luîndu-şi un bilet de-a doua pentru Bucureşti.

Porni. Tot lîngă uşă. Parcă mereu pe pragul faptei, nu în ea.

Şi-n clipa cînd cu biletul în mînă, în trenul care-şi accelera viteza, ştiu că pleacă la Bucureşti, ca un om care s-ar deştepta din somn, ochii i se îngreuiară ca şi inima, şi privi lung, cu duioşie, cum ai dezmierda coardele unei harfe căzută jos, Iaşul care-i apăruse în splendoarea tremurată a luminilor sale văzute din goana trenului negru, masiv şi nepăsător, care dezrădăcinează pe om din trecutul şi din amintirile lui.

B

întîia săptămînă pe care Andi o petrecu la Bucureşti poate fi intitulată săptămînă faptelor: a faptelor Ştefanei, care-l tîrîră pe Andi după ele, ca şi trenul care-l adusese de la Iaşi la Bucureşti după Ştefana.

Toate zilele acestei săptămîni purtară pecetea voinţei Ştefanei Velisar, net întipărită, cu hotărît contur, ca şi sigiliile cu cap de bour rămase pe vechile documente ale Moldovei.

Singurele sforţări active pe care le făcuse Andi ca să ajungă la Bucureşti fuseseră: drumul pînă la gară — nu ca să plece, ci ca s-o vadă pe Ştefana — şi cumpararea biletului de tren în staţia Nicolina. De-atunci asistase pasiv la tot ce se întîmplase, înfricoşat şi fericit în egală măsură.

Dacă iubirea lui Andi ar fi privit plecarea Ştefanei pe vremea cînd nu erau trenuri, pe vremea cînd drumurile erau lungi şi nesigure, şi pădurile acumtăiate, codri neumblaţi — ar fi rămas la Iaşi: fîntînă de lacrimi în cetatea moartă.

Dar iubirea Ştefanei, dacă s-ar fi născut tot în acele vremi, ca să-l găsească pe Andi n-ar fi şovăit nici o clipă să pornească singură pe jos, şi să colinde toate căile in care pîndeau primejdiile ca balaurii în drumul feţilor de împăraţi plecaţi de-acasă, în poveşti, după ursita lor.

Plecarea lui Andi la Bucureşti nu însemna că vrea s-o *aducăţe* Ştefana, ci că se duce *după* Ştefana. Viitorul, în acele clipe, nu-i apărea cu fapte, ca un masiv muntos pe care trebuia să-l suie, despicîndu-şi singur căile prin stînci; viitorul îi apărea cu melancolii de şesuri lungi, rămase pustii după cosirea lanurilor şi plecarea păsărilor, subt umbrele norilor călători.

Nu vroia mai mult decît să asiste la plecările Ştefanei, care-l deznădăjduiau. După plecarea ei de la Iaşi, sufletul lui Andi simţea şi trăia plecarea ei de la Bucureşti spre Constanţa, şi de la Constanţa spre Constantinopol. îi apăreau atît de sigure aceste plecări, hotărîte de alţii, în afară de el şi de voinţa lui, încît sufletul lui nici o clipă nu cutezase să-şi închipuie că ar putea sfărîma voinţa celorlalţi: o acceptase mai dinainte, plin de melancolii ca Iaşul de înclinarea dulce şi resemnată a colinelor sale, în care nici cutremure nu-s, nici lavă vulcanică, ci numai aceeaşi metanie supusă a pămîntului moldovenesc atît de ireal pe zările Moldovei că ochiul nu mai osebeşte dacă-i pămînt ondulat, fald de cer, sau orizont marin.

Viitorul îi apărea lui Andi cu certitudine trist ca şi plecările Ştefanei, treptat depărtată de Iaşi şi de România, dar vag, ireal, cu şters contur.

Şi sufletul lui se înclina mai dinainte ca o frunte pe-o fereastră de la care ai privit o plecare, şi revii ca să masori pustiul rămas pe urma ei în cer, pe pămînt şi în inimă.

Petrecuse o noapte ciudată în trenul care-l ducea la Bucureşti şi pe el şi pe Ştefana. Se gîndise numai la ea, cu proaspete bătăi de inimă, care-i răsturnau parcă mereu în suflet toporaşi — dar nu la Ştefana cu

care vroia să se întîlnească la Bucureşti, ci la Ştefana pe care o lăsase la Iaşi, la Ştefana amintirilor ieşene. O vedea umblînd în lumina de toamnă a celor cîteva zile pe care le petrecuse la Iaşi, o vedea trecînd printre casele dărăpănate, pe uliţele mici, strîmbe şi familiare, o vedea ducîndu-se la Gopou, printre teii care-şi lepădau frunzele, ş-o vedea întorcîndu-se de la Copou, venind parcă din cerul fundului aleii de tei — şi iubind-o pe Ştefana, totodată îşi iubea şi laşul din care răsărea Ştefana pentru inima lui, ca un acord de harfe cîntate de degetele vîntului.

Iubirea lui o încorporase pe Ştefana laşului, oraşului din care plecase şi care-l recîştiga astfel delaolaltă cu dragostea lui, tocmai în clipa cînd evadase din el.

De-a lungul nopţii petrecute în tren retrăise tot ce se intîmplasecu Ştefana in laşul lui, dar într-o învăluire de amintiri blînd îndulcitoare. O văzuse în salonul casei lor, aşezată pe un fotoliu la gura sobei, şi simţise o înduioşare pentru atmosfera casei lor cu toamna castanului care se scutura la poartă, cu focurile din sobe, cu mirosul de răşină, cu glasurile familiare ale părinţilor lui, care întotdeauna fuseseră buni şi prevenitori, cu Luchi, sănătosul şi veselul Luchi, fratele lui mare şi, bun, şi chiar cu Duduia, care, cu obrajii înflăcăraţi, îi spusese despre Ştefana:

„Ştii, e delicioasă, de-li-cioa-să".

Fusese înconjurată de admiraţie şi de iubire Ştefana la ei acasă. Îşi amintise cafelele negre pe care le făcuse anume pentru Ştefana mama lui, servindu-i-le în ceaşca cea mare din care bea de obicei numai domnul Danielescu, atunci cînd lucra. Îşi amintise dialogurile dintre Ştefana şi tatăl lui, a cărui ştiinţă binevoitoare şi bonomă — parcă argintată de zîmbet, ca şi barba —, pusese şi mai mult în valoare graţia Ştefanei şi prospeţimea ei. Şi văzuse treptat că laşul întreg, şi casa lor ca şi laşul, cu atmosfera lor desuetă, patriarhală, erau decorul cel mai potrivit pentru frăgezimea Ştefanei. In vechimea părăginită a laşului, Ştefana apărea ca perspectiva de cer, soare şi rîndunele a unei zile de primăvară, printr-o fereastră adîncă, masiv deschisă intr-o cetăţuie de altădată.

Dragostea lui, purtînd-o pe Ştefana prin întregul Iaşi — lăsat mereu în urmă de roţile trenului —, ca tămîia aprinsă într-o cădelniţă legănată în biserică, înclinase fruntea tuturor amintirilor în faţa ei, iubindu-le, iubindu-şi laşul cu ruinele lui, cu liniştea lui, cu reculegerea lui, cu melancoliile lui, cu oamenii lui, al căror bal devenise mascat în acele clipe şi pentru el: ieşanul călător.

Ajunsese pînă în clipa plecării din Iaşi, şi revăzuse grupul de intelectuali ieşeni, personalităţi de reală valoare, dar modeşti, bieţi oameni cumsecade cu galoşi şi umbrele, veniţi prin frigul toamnei, lăsîr.du-şi munca lor asiduă, ca să-l întovărăşească pe Matei Velisar. îi revăzuse delaolaltă în grup şi pe fiecare în parte. Erau siluete familiare ale laşului intelectual. Buzunarele lor erau deformate de broşuri şi cărţi. Ii vedea cînd ieşind de la Universitate, cînd ducîndu-se la Universitate, toţi avînd înclinarea bătrînească, dar şi nobilă, a celor aplecaţi mereu pe cărţi: toţi roşi înainte de vreme, cum sînt vechile cărţi prea mult cetite şi răsfoite, toţi cu ochelari în faţa cart ţii care le solicita pasionata atenţie, dar miopi şi dezarmaţi în viaţa cotidiană.

îi revăzuse pe toţi grupaţi la scara vagonului, şi sufletul lui simţise o duioşie visătoare, blajin ironica, în faţa acestei biblioteci de oameni, ai intelectualismului ieşan, a căror demodare vestimentară sporea parcă valoarea conţinutului, aşa cum scoarţele zdrenţuieale unei cărţi vechi sporesc parfumul textului.

Şi dimineaţa, în gara Bucureşti, simţise deodată, vulgară şi brutală, atmosfera muntenească, văzînd însufleţirea agresivă a peronului şi auzind duritatea vorbei valahe.

Regretase din nou laşul. Acolo toate erau curbe, îndulcite, moi, blajine; la Bucureşti toate erau aspre, dure, colţuroase, agresive. La Iaşi, viaţa, cu vorbele ei moldoveneşti şi cu aspectele ei moldoveneşti, venea spre om ca hulubii spre mîna întinsă cu grăunţe; acolo se simţea între hulubi albi, rotunzi, inofensivi. Aici, între munteni, simţea viaţa ca o piatră grea în spinare, lovită mereu de pietrele celorlalţi.

Aşteptase, tot la uşa vagonului, pînă cînd Ştefana şi Matei Velisar îşi luaseră bulldog-ul din cuşca trenului. Pornise în urma lor, după tregherii care le purtau bagajele, ducîndu-şi inima după Ştefana, pe peronul bucureştean, ca un biet geamandan în care-şi încărcase dragostea moldovenească, dragostea ieşană.

*

Intăia zi o petrecuse singur, într-un Bucureşti de toamnă ploioasă, din ce în ce mai amar, ca un far stins cu geamurile sparte, în care intră şi umezeala, şi întunericul, şi tînguirea mării pe care n-o mai luminează.

Luase un taximetru de la Gara de Nord, urmărind taximetrul lui Matei Velisar pînă la Hotel Excelsior. Matei Velisar şi Ştefana intraseră, Andi rămăsese afară. N-avea decît un rest de bani, neîndestulători pentru plata unei nopţi în cel mai periferic hotel, şi cartea lui de student. încolo, nimic. Nici haine de schimbat, nici rufe, nici casă, nici masă, nici părinţi, nici pe nimeni care să-i poarte de grijă.

Aşteptase toată dimineaţa, furişîndu-se după un chioşc de ziare din colţul străzii, de unde putea supraveghea fără să fie văzut, pe toţi cei care ieşeau din hotel, îl văzuse pe Matei Velisar ieşind cu bulldog-ul. Apoi, după cîteva ceasuri, îl văzuse întorcîndu-se la hotel, ras, proaspăt, elegant; venea desigur de la baia de abur. Andi se simţise umilit de hainele lui mototolite în tren, de rufele lui neschimbate după o noapte de tren, de mînile lui îndoielnice ca ale jucătorilor de domino în cafenelele dosnice şi de toată murdăria lui melancolică, înfrigurată în ploaia de toamnă care dădea văzduhului fizionomia oamenilor neraşi.

Trecuse şi ora dejunului. Nu mîncase. Se gîndise o clipă la sunetul cuţitelor, furculiţelor şi farfuriilor în sufrageria de la Iaşi, şi se simţise cum sînt copiii pedepsiţi să stea la colţ în timpul mesei părinteşti.

Şi'pe măsură ce trecuseră cu ploaia orele cenuşii ale aşteptării zadarnice, *fapta* lui îi apăruse, neliniştindu-l la început, înspăimîntîndu-l înspre seară.

Ge-or să creadă la Iaşi? Că a fugit? Că s-a sinucis?

Şi neliniştea atribuită de el celor de-acasă în urma plecării lui începu să vie în el, să fie în el, pretutindeni şi de pretutindeni, ca burniţa în văzduhul murdar al înserării. Parcă nu cei de-acasă, ci sufletul lui se uita mereu la toate ferestrele casei părinteşti, aştepta la uşă, se uita la ceas, se plimba sacadat prin odăi.

Trebuia să dea o telegramă acasă, să-i liniştească, închipuise mintal tot felul de telegrame.

„Plecat Bucureşti. Fiţi liniştiţi."
„Sînt Bucureşti cauze neprevăzute. Nu vă alarmaţi."
„Sînt Bucureşti. Aşteptaţi scrisoare cu amănunte. Vă sărut cu dragoste."

Timpul trecuse mai uşor. Preocuparea proiectatei telegrame îl absorbea. Din ce în ce telegrama devenise mai caldă, mai duioasă, pierzîndu-şi caracterul strict şi laconic informativ, îmbrăcând în schimb un lirism de efuziune sentimentală. Pînă cînd telegrama devenise o scrisoare — tot mintală — în care Andi arăta celor de-acasă ce singur te simţi la Bucureşti, departe de-ai tăi şi de laşul pe care sufletul ieşanului îl simte bunic, prieten, frate, fiinţă vie, nu maşină cu miros de benzină, gata să te sfarme cu iuţeala ei cinică, aşa cum e Bucureştiul, odiosul Bucureşti, în care eleganţa tuturor femeilor e parcă de cocote, şi a tuturor bărbaţilor, de crai profesionişti.

Şi-ntr-adevăr, Bucureştiul îl teroriza. Deprins cu tăcerea ieşană,cu zvonul surdinizat al laşului, cu cadenţa monahală a paşilor ieşeni, larma Bucureştiului îi dădea o necontenită spaimă. Totul era strident', totul urla: automobilele şi trăsurile, tramvaiele şi camioanele. Trecătorii parcă nu mergeau, ci năvăleau, cu atitudini de boxeuri în atac. Luminile care se aprindeau în noapte aveau stridenţa împroşcată a farurilor izbucnite la cotituri.

La Iaşi, o zi de toamnă cu burniţă rece *trăia* pe toate feţele omeneşti, *exista* în toate casele, în toate vorbele.

Toamna ieşană era ca o boală obştească, dînd laşului o atmosferă de sanatoriu cu bolnavi de piept, fraternizînd cu toţii în paloare, tăcere, încovoierea spinărilor şi în îmbrăcămintea groasă, cît mai impermea-

bilă, cît mai vătuită, cît mai apropiată de tradiționalul șal al babelor.

La București, însă, toamna cu burnița ei rece parcă nici nu exista; nimeni n-o lua în seamă, era *exterioară,* nu *interioară* vieții omenești, ca la Iași.

Trecătorii mai mult glumeau decît tușeau și strănutau. Vorbeau tare, fără sfială, fără tristeță. Femeile treceau pe stradă nu în paltoanele pe care le impunea anotimpul, ci în tailleur-uri sprintene, fără galoși, cu ciorapi subțiri, vesele și săltărețe în mers, ca în elasticitatea luminoasă a unei zile de primăvară. Era o viață, o însuflețire, obștească, în vehiculele cu viteză țîșnitoare, în lumina violent albă a vitrinelor, în pașii și în glasurile trecătorilor, — în timp ce numai sufletul lui Andi primea frigul și burnița toamnei, ca un uluc adus de la Iași, prin care se scurgea încet o ploaie anume parcă venită de la Iași, cu Andi, ca să-i arate cît de singură e tristeța toamnei în Bucureștiul care trăiește într-un picior, fără să-i pese de nimic: nici de toamnă, nici de frig, nici de ziua de azi, nici de cea de mîne.

Și involuntar în scrisoarea mintală pe care o adresa părinților lui, cuvîntul „conrupt" aplicat Bucureștiului apăruse, ca în gura tuturor ieșenilor, care înfierează cu această vorbă nu atît Bucureștiul parțial al chefurilor, al cafenelelor și al politicii mănoase, cît impresia violentă de viață pe care le-o dă, jignindu-i; și cum „viața" pentru ieșeni e reprezentată la Iași mai ales de chefurile nopților, cînd ieșenii, cu vin și lăutari, devin tot atît de vioi ca și bucureștenii pe stradă cuvîntul „conrupt" aplicat Bucureștiului se explică prin asocierea „viață bucureșteană = chef ieșean" — pe care o face mintea ieșenilor în fața ritmului alegru, normal vieții bucureștene în orișice clipă, nu numai în acelea de petrecere nocturnă.

Dar noaptea venise. Trebuia să-și caute un adăpost. Ii era frig, foame. Se simțea murdar. Era ud. Renunțase și la scrisoare, și la telegramă. Pornise pe străzi. Intrase în fluxul și refluxul simultan de oameni, vehicule, zgomote și lumini ale Căii Victoria: această vastă vitrină bucureșteană, în care se adună toți provincialii țării împletindu-și criticele verbale aduse Bucureștiului cu privirile magnetizate de pulpele bucureștencelor, în timp ce nările provinciale nu respiră numai asfixiindu-se — cum pretind provincialii — infectul miros de benzină al Capitalei, ci și parfumul „femeilor conrupte" ale aceleiași Capitale, care are, ce-i drept, foarte multe automobile, dar tot atît de multe femei frumoase și elegante.

Andi trecuse anonim prin marșul trecătorilor. La Iași, cînd trecea pe strada Lăpușneanu, pălăria lui avea o mișcare de elice prin unanimele cunoștinți pe care le întîlnea. Ca să fie singur ca să scape de spasmul salutului, trebuia să recurgă la ulițele dosnice, și încă și acolo îl întîmpina cîte un salut, fie cel înșelător al unei cioare desprinsă de pe un zaplaz, fie cel adevărat al unei cunoștințe în curs de idilă pe străzi neumblate. Dar la București, în inima Capitalei, pe Calea Victoriei, mînile atîrnau inerte în buzunar, puse parcă în cuier. Nu-l cunoștea nimeni. Era un om fabricat în serie, printre ceilalți. Călcat pe picioarele lui — încrezător ieșene —, îmbrîncit, dus de curentele care se formau în mulțime, mergea cu *o* impresie de naufragiu, de dezrădăcinare, de pustiu, printre "ape umflate și nepăsătoare, care curgeau, tîrîndu-l și pe el.

Și deodată, în dreptul unei vitrine, auzise o exclamație categoric moldovenească

— Ci faci, bre Andi? Ci cați aici? Ci vînturi ti-o adus?

I se ridicase parcă un curcubeu în suflet la auzul vorbelor cu accent moale de mămăliguță fierbinte.

Intîlnise pe un cunoscut de-al familiei lui, deputat, om jovial, cu burtă și zîmbet de băutor de bere **și** jucător de popiei, mereu dispus să „ieie o gustărică" **și** să mai „steie oleacă la sfat", la un pahar de șpriț. La Iași, Andi îl ocolea.

Dar la București, în plină Calea Victoria, prezența lui devenise pentru Andi ca Araratul Corăbiei lui Noe. îl întrebase pe Andi despre toți ai casei: „Da' ci mai faci coana Beatrisa? Da' Duduia? Da' conu Iustin?" **îi** împrumutase bani, silindu-l să accepte mai mult decît ceruse: „Ia ascultă, măi băieți, nu știu eu cum se duc

bănişorii aici? Nu-mi umbla mie cu fleacuri, ista ceia! Ie şi be şi pitreci, că doar eşti holtei! Ci atîta buchisalî şi învăţături!?" Şi după ce-l încălzise cu afectuoasa lui solicitudine complice cu tot ce-şi închipuia că ar dori tinereţa lui Andi, îl părăsise, făcîndu-i cu ochiul, invocînd o întîlnire urgentă — „Facim şi noi moşnegii ci putem cît ni mai ţin bălămălili" — după ce-l silise pe Andi să primească o invitaţie la un dejun cu „olecuţă de icre negre şi de şămpănică".

Andi dăduse acasă telegrama prin care anunţa o scrisoare explicativă, îşi cumpărase rufe, luase o cameră la Hotel Regal, cel mai din apropierea Hotelului Excelsior, făcuse o baie, mîncase, şi, noaptea, singur în odaia pe care o avea graţie unui ieşan, în pijamaua cumpărată cu banii unui ieşan, încălzit sufleteşte de întîlnirea cu providenţialul ieşan, scrisese părinţilor lui cea mai afectuoasă misivă trimisă vreodată lor. In acele clipe fusese într-adevăr, fără rezerve, copilul duios al familiei moldoveneşti, care scria de departe, „dintre străini", celor de-acasă. Explicaţia plecării lui neaşteptate era evazivă. Le făgăduia vag să le spuie mai tîrziu anume ce l-a obligat să plece la Bucureşti fără să-i anunţe. Nu îndrăznea să scrie pe hîrtie, negru pe alb, secretul lui, împărtăşindu-l şi altora, dar din Bucureşti simţea că numai *părinţilor lui* de la Iaşi le-ar putea mărturisi ceea ce se deşteptase în sufletul lui la Iaşi. Apoi le vorbise despre întîlnirea cu ieşanul providenţial, despre solicitudinea pe care i-o arătase, despre prietenia lui pentru cei de-acasă, întrebuinţînd fără să vrea o imagină lirică pentru a exprima plăcerea pe care i-o făcuse deputatul burtos, ocolit la Iaşi: „Vă spun drept,în atmosfera ostilă a Bucureştiului, bunătatea lui moldovenească mi-a amintit căldura şi aroma sobuşoarelor vînzătorilor de castane coapte spre care întindeam mînile în copilărie, plecînd de la ei cu mînile încălzite şi parfumate".

Astfel, Bucureştiul crease între el şi părinţii lui o intimitate necunoscută de Andi in ultimul timp. După ce isprăvise scrisoarea cercase să doarmă, dar patul n-avea miros de aşternut curat, ci parcă suprapunerea de tartină a mirosurilor altor pasageri, predecesorii lui Andi: ceea ce dădea trupului fiorul repulsiv al promiscuităţii tocmai în clipa cînd avea mai multă nevoie de încrezătoare izolare.

Apoi zgomotele vecinătăţilor de hotel. Uşi trîntite paşi apăsaţi, tuse lătrate, conversaţii în gura mare ca la cafenea, sonerii isteric stăruitoare, mofturile cochete ale madamei etajului, care era un fel de soţie disponibilă a tuturor camerelor etajului respectiv, sunetele trivial lichide ale nopţilor de hotel, cînd pasagerii nu înţeleg să puie nici o surdină intimităţii lor, — şi toate acestea cu accent muntenesc, ascultate de o insomnie moldovenească.

Şi cum ar fi putut să doarmă în urletul Bucureştiului !*Nopţile ieşene sîntatît de mute, încît din pat asculţi foşnetul frunzelor de la fereastra casei pînă-n zare ca spuma unui val solitar pe mare calmă; auzi lătratul cînilor de veghe, din ogradă în ogradă, ca o vorbă aspră de străjeri medievali, aruncată de pe ziduri de cetate; osebeşti cotcodăcitul găinelor, vaietul cucuvaielor, vîntul, ploile; şi parcă şi limpezimea umedă a nopţilor cu lună plină o auzi, ca un argint înfiorat de sunet**j** clopot pur al vastei tăceri ieşene, în care numai şuierul locomotivelor şi al sergenţilor de noapte vestesc prezenţa vieţii omeneşti.

Dar Bucureştiul, noaptea, era şi mai îngrozitor sonor, şi mai dezarmonic, şi mai destrăbălat, ca somnul oamenilor graşi, al căror horăit e mai năprasnic decît vorba lor diurnă, care gîfîie, pe cînd somnul grohăie şi rage. Horăitul nopţii bucureştene era făcut din tramvaie, camioane, automobile, trăsuri, a căror trecere necontenită dădea clădirilor un tremur nevropat, şi spasmuri epileptice lighenelor şi oalelor abject prezente în măsuţele de noapte.

Andi uitase larma nopţilor bucureştene. Cînd îşi făcuse stagiul la Şcoala de artilerie după o zi de marşuri şi de călărie, simpla poziţie orizontală însemna somn. Pe-atuncea, cînd venea seara acasă, adormea automat în clipa cînd se întindea pe pat aşa cum închid păpuşile ochii lor de sticlă în clipa cînd le culci.

Dar oboseala de atunci n-o mai avea, şi nu-l mai stăpînea puterea narcotică a rachiului ei.

La Iaşi îşi deprinsese somnul cu un anumit ceremonial. Dintâi acorda audienţe sarcastice zgomotelor odăilor învecinate, apoi, după ce casa adormea, începeau gîndurile lui ieşene, toaleta lor nocturnă, şi apoi, cu acompaniamentul rustic al nopţilor ieşene, somnul se apropia de el ca o corabie de catifea pe puntea căreia se întindea: sultan.

Nu izbutise să doarmă. Parcă somnul pe care-l aştepta la Bucureşti ancorase la Iaşi, în patul gol al odăii lui.

Regretase din nou Iaşul. Din ce în ce, Iaşul îi apărea ca singurul mediu pentru suflet: acolo numai, sufletul trăia, ca o carte în biblioteca ei. Bucureştiul nu însemna decît o febrilă inactivitate, sau o activitate superficială, o activitate de profesii, nu de suflete.

Cum poţi iubi la Bucureşti?

Cum poţi avea la Bucureşti — cînd sufletul e mereu brutalizat de năvala celora care trăiesc nu cot la cot, ci ghiont la ghiont —, reculegerea de celulă monahală în care s-aprinde dragostea ca o lumină de candelă pentru icoanele secrete, pentru adoraţiile şi rugile solitare?

Nu puteai fi singur la Bucureşti nici noaptea. Atunci cum poţi iubi la Bucureşti, cînd dragostea e reculegerea cea mai lăuntrică a fiinţei, şi cînd Bucureştiul tocmai această reculegere ţi-o interzice şi ţi-o sfarmă cu brutalitatea lui copitată.

Bucureştiul, oraşul-bîlci! Totul e de vînzare,totul e marfă şi toţi sînt negustorii unei mărfi. De asta urlă Bucureştiul cu gura pînă la urechi, de asta cetăţenii lui se zbat, aleargă şi se ghiontesc în frigurile unei necontenite concurenţe, cercînd numai prin zgomot şi stridenţă să-şi atragă clientela pentru marfa din baracă; de asta, şi în clipele de singurătate din preajma somnului sufletul avea o trepidaţie săltată de paiaţă, a cărei sfoară o zmuncea mereu duhul debilei care stăpînea Capitala.

Cît de ireal nobilă îi apărea în contrast cu Bucureştiul atmosfera Iaşului, de lene aparentă, adică de suflet care părăseşte trupul vulgar, lepădîndu-l ca pe-o ciubotă nemernică.

Cît de reculeasă, cît de evlavioasă îi apărea atmosfera Iaşului, în care sufletul devenea dens, aromat şi

amar ca fumul opiului absorbit cu respiraţii adînci.

...Adormise tîrziu, abea atunci cînd somnul se pregătise să-i înlesnească evadarea din Bucureştiul care-i ţinea trupul captiv, trimeţîndu-i-o în vis pe Ştefana, în casa părintească de la Iaşi, unde dragostea lui o aştepta de cînd plecase, la gura sobei din salon, cu ochii spre fereastră.

Se vede că hotărîse Zeul răspîntiilor ca Ştefana să nu-i răsară-n faţă niciodată cînd o aştepta, venind pe stradă înspre el, ci să apară în inima lui, deodată, în fulger scurt, ca o rîndunică atunci intrată în cuibul ei.

A doua zi — la fel ploioasă — o pîndise de pe la nouă dimineaţa, ascuns îndărătul chioşcului de ziare. Inventariase pe toţi pasagerii Hotelului Excelsior, ieşirea fiecăruia dintre ei dînd inimii lui aceeaşi zvîcnire brutală pe care trupul lor o dădea aripelor uşei de la intrare.

Şi n-o văzuse nici pe ea, nici pe Matei Velisar.

Era umilit. Sufletul lui devenise un fel de portar nevăzut al hotelului. Şi de la o vreme, fiinţa umedă şi bolnăvicioasă a ploii de toamnă, îi strecurase un gînd: Ştefana era bolnavă. O auzea tuşind într-o cameră de hotel, o vedea apăsîndu-şi pieptul îndurerat de tusă, cu mînile ei mici, o simţea înfrigurata în camera cu păreţi reci şi indiferenţi de spital, o simţea singură — şi ploaia văzduhului intrase treptat în sufletul lui, aducîndu-i cenuşa stinsă a norilor şi tremurul ei umed înfrigurat.

Venise ora dejunului — a celui ieşan: ora douăsprezece— şi Andi, renunţînd la aşteptarea zadarnică, se îndreptase spre hotelul lui. li era sufletul o scrisoare scrisă Ştefanei de ploile toamnei şi rămasă în Andi ca într-o cutie de scrisori părăsită. Vroia să-nchidă ochii, singur, pe patul lui. Nu-i mai trebuia nimic alt decît pasivitatea desăvîrşită a tristeţii lui, cu ploaia la fereastra camerii de hotel.

Şi deodată se-ntîlni ochi în ochi cu Ştefana, simţind-o nu în afară, ci în inima lui. Era mai mică decît s-aştepta între clădirile Bucureştiului, ş-avea obraji rumeni, umed rumeni, nu de toamnă ploioasă,

ci de măr ud. Ea îi apucase amîndouă mînile, strîngîndu-i-le cu o putere sufletească, deplin, cald, în timp ce ochii ei mari erau vii ca o mişcare de rîndunele în cuiburi. Vibra şi-n Andi, şi-n Ştefana aceeaşi generoasă bătaie de inimă, care-i izola în plină stradă bucureşteană, ca între vînturile unui pisc de munte. Nici unul, nici altul nu puteau vorbi. In clipa cînd se văzuseră pe neaşteptate, fiecare dintre ei se gîndea la celălalt, ca la ceva depărtat, aşezat pe zările sufleteşti, — şi deodată mînile lor se-ntîlniseră, dînd clipei un miracol sufletesc pe care numai tăcerea îl putea cuprinde, în timp ce ochii priveau — orbiţi şi increduli — miracolul pe care mînile-1 strîngeau ' aievea.

Dar tăcerea întîlnirilor lor, zîmbetul lor mare şi strîngerea necontenit vie şi lungă a mînilor erau un spectacol insolit în circulaţia bucureşteană, cum ar fi un car cu fîn oprit în plin Bucureşti, c-un roi de îngeri asupra parfumului de vară revărsat din el.

Feţele trecătorilor se întorceau zîmbind înspre ei, unele ironic, altele indignat, căci Ştefana era prea măruntă ca mintea fiecărui trecător să nu-i puie subt pardesiu un şorţ, şi subt braţ, o geantă cu cărţi de cursul inferior, fiecare trecător simţind în el nu înduioşări uitate faţă de sufletul care le ieşise înainte ca o troiţă a tinereţii, ci atitudini profesorale, pedagogic represive.

O reflecţie răsună tare, înfierînd pe cei care confundau străzile Bucureştiului cu Cişmigiul, şi Andi urî Bucureştiul, care-i mînjise cu vorbe, ca fumul fabricelor, cerul clipei sfinte.

Dar Ştefana nu auzise nimic. Strîngîndu-1 de mînă, cu o naivitate de logodnică ţărancă, pornise cu el, făcîndu-şi loc printre trecători cu o energie pe care numai cei care-o văzuseră mergînd cu bulldog-ul ar fi putut să i-o bănuiască.

Intraseră în curtea bisericii Ene. Adică acolo îl dusese Ştefana, fără să-şi dea seamă, descoperind şi-n Bucureşti refugiul din jurul bisericelor, aşa cum' la Constantinopol, cînd vroia să fie singură', intra în curţile moscheelor.

Ploua.

Şe aşezaseră lipiţi de zidul bisericii, unul lingă altul, subt streşina protectoare. Cîntau ulucele. Tăcerea din jurul bisericii îndepărta Bucureştiul. Andi se simţise, cu Ştefana de mînă, ca intr-o insulă ieşană.

Ştefana cea dinţii vorbise.

— Andi, ai venit pentru...

îi deveniseră ochii gravi, şi obrajii şi mai roşi.

—... mine?

— Da.

îi strînsese şi mai tare mîna.

Obrazul lui Andi era palid, argintiu palid; al Ştefanei, colorat. Amîndoi tăceau, cu un zîmbet care le ilumina trăsăturile. Şi chipurile lor alăturate, în văzduhul posomorit, sur, păreau o veche zugrăvire bisericească a unor ctitori tineri, atunci răsărită din tencuiala căzută a zidului afumat, zîmbind prin veacuri dumnezeirii.

De atunci începuseră faptele Ştefanei să impresoare viaţa lui Andi, intrînd în ea ca o ceată de voievozi tineri pe porţile deschise ale unei monastiri.

După tăcerea şi popasul de lîngă biserică, Andi, dacă s-ar fi despărţit de Ştefana, s-ar fi întins pe patul camerii lui de la'hotel, încuind uşa, lăsînd storul, alungind din trupul lui orice efort şi energie, ca să-i rămîie sufletul neclintit, acoperit de fericire, ca o apă fără valuri împodobită cu nuferi: sigilii argintii cu care parcă luna a închis hrisovul apelor moarte.

O urmase pe Ştefana, fericit că-i lîngă ea, fericit că-i dus de mîna e'i, dar stingherit de efortul care urma clipelor de tăcere de lîngă biserică.

Şi nu se plimbau, aşa cum era deprins Andi să se plimbe pe străzile laşului, cu pas nehotărît, încet, înnodat de necontenite opriri, ca după o înmormîntare. Pasul Ştefanei era energic. Mergea repede, egal, fără grabă, dar şi fără moliciune, necontenit elastic, fără tîrşiri, dînd o impresie de despicare a văzduhului; iar capul Ştefanei, mereu în vîntul de care nu se ferea, ci, dimpotrivă, părea că-1 caută şi că-1 respiră şi că se bucură de biciuirea lui, amintea avîntul chipurilor

de proră hărăzite numai spumelor sărate şi brizelor marine.

Alături de ea, Andi se resemnase să fie fericit şi altfel decît ar fi dorit. Pasul repede, cadenţa imperioasă, impuse de Ştefana şi lui, îi aminteau marşurile de la Şcoala de artilerie, actualizînd amintiri bucureştene, ceea ce-i dădea o treptată înfricoşare, o impresie de bicisnicie, de subordonare unei alte energii.

Ajunseseră în Piaţa Victoria. Ştefana apucase spre Şosea. Văzduhul era încărcat de burniţă ca de un fum.

Copacii erau grei în văzduhul ploios.

Şi deodată, Ştefana, parcă absentă pînă atunci, revenise lîngă el, regăsindu-l cu o strîngere de mînă şi cu un zîmbet al obrajilor ei rumeni şi rotunzi, care deştepta în fumuriul toamnei prospeţimi de trandafiri uzi.

Scuturase lunga tăcere de pînă atunci, împărtăşind lui Andi direct, fără sfială, fără şovăire, hotărîrile în care ea singură îşi pregătea viitorul, dăruindu-i-l.

Andi trebuia să scrie de îndată părinţilor lui, cerîndu-le consimţimîntul, pe care ea-l va cere chiar la noapte tatălui ei. Să nu fie nimic ascuns, nimic dosnic şi ferit în dragostea lor.

Tresăriră în Andi vechile spaime pe care faptele le stîrneau în el. Dar imediat se gîndise că altfel o pierde pe Ştefana, că iar se-ntoarce singur la Iaşi, că iar rămîne cu şuierul locomotivelor ieşene care pleacă — şi se resemnase iarăşi să fie fericit altfel decît ar fi vrut, adică o fericire fără de vag, nehotărît şi nebulos. Şi începuse să participe cu mai puţină pasivitate ca pînă atunci la pasul Ştefanei. Nu mai simţise nici frigul, nici umezeala toamnei.

Se ridicase o căldură treptată în trupul lui, rumenindu-i obrajii, şi parcă pilcurile de copaci scuturaţi, care *treceau* pe lîngă ei, mergeau spre viitoarea primăvară, dezrobiţi din veşnicia toamnei.

De altfel, vorbele Ştefanei aveau, faţă de Andi, darul să răstoarne — la Bucureşti, ca şi la Iaşi — valorile statornicite ale noţiunilor, dîndu-le o noutate încîntător mirată.

„Dragoste" în mintea lui Andi însemna *suflet,* nu *acte,* singurătate împărtăşită într-ascuns, avînd misterul acestui „într-ascuns", nu împărechere în pluralitatea socială şi în registrul stării civile, care nu ţine decît contabilitatea iubirilor oficializate. Astfel, cuvintele „logodnă", „căsătorie" nu erau situate de Andi în preajma iubirii, ca două porţi şi două punţi, succesiv deschise şi lăsate pentru intrarea în cetatea solitară, ci dimpotrivă, însemnau îndepărtarea de iubire, izgonirea ei, închiderea porţilor şi ridicarea punţilor.

Asistase şi la logodne şi la nunţi, care-i lăsaseră deopotrivă amintiri şi impresii penibile, izolînd şi mai hotărît de ele icoana iubirii. Sărutul public al logodnicilor cu inelele pe degete, înconjuraţi de cupele de şampanie şi de privirile convivilor, priviri pe care-ai vrea să le acoperi cu frunze de viţă, — îi dăduse-ntotdeauna o contractare repulsivă. Iar mireasa şi mirele, gătiţi, mireasa-n alb, ca luminările de botez, şi mirele în negru, ţeapăn ca o cutie de violoncel cu guler şi manşete albe, priviţi de ochii lucioşi ai invitaţilor care nu se uită *la ei,* ci *prin ei,* ca prin gaura cheii, la ceea ce se va întîmpla în ietacul nupţial — îl dezgustaseră ca mirosul cărnii crude printre flori.

Şi iată că aceleaşi cuvinte — „logodnă, căsătorie" — ,spuse de Ştefana, cu buzele ei copilăreşti, în timp ce ochii ei parcă priveau cu gravitate fiecare vorbă, renăşteau înnoite.

Şi iată că se îndrăgostea de aceste cuvinte numai fiindcă Ştefana le spusese, dîndu-le o nouă semnificaţie în care apărea numai graţia Ştefanei, purificînd reminiscenţele sociale, interzicîndu-le.

Ştefana nu-şi renegase viaţa ei de pînă atunci, dar îi spusese lui Andi că abea de cînd l-a cunoscut îşi dăduse seamă că ea nu trăise cu adevărat, că ea nu trăise *româneşte* în ţara ei, laolaltă cu fraţii ei, împărtăşindu-le zbuciumul şi amărăciunile, ci oglindise numai, cu o bucurie care-i părea vinovată, lumina altor ceruri. Andi trăise numai în ţara lui şi în oraşul lui. Ş-acolo, singur, învăţase să sufere, să se chinuiască, luînd asupră-şi meschinăriile, ipocriziile si laşi-

tăţile celorlalţi. Suferise, dar suferinţa era *a lui.* Pe cînd bucuriile ei de pînă atunci nu fuseseră ale ei, izvorîte de-a dreptul din fiinţa ei, ci fuseseră căpătate, dăruite ei de soarele, de viaţa şi de arta ţărilor străine în care trăise. Se simţea acoperită de podoabe sufleteşti care nu-i aparţineau şi de care se lepăda, dorind să-i aducă lui Andi un suflet intact, nou, care începea o dată cu dragostea ei pentru Andi şi cu viaţa lor comună. De altfel, bănuia că şi Matei Velisar avusese la bătrîneţă aceeaşi revelaţie pe care ei i-o dăduse mai de timpuriu, şi providenţial, Andi şi spovedania lui. Şi tatăl ei trăise printre străini. Se bucurase mai mult decît suferise — de asta era încă atît de tînăr — fiindcă în străinătate el primea şi alegea numai plăcerile pe care i le putea da o ţară, nu şi suferinţele ei, care nu erau ale lui.

Decăderea treptată a turcilor, de pildă, nu-i îmbătrînea inima, fiindcă Matei Velisar la Constantinopol se bucura de frumuseţea Bosforului, de muzee, de moschei, de atmosfera Stambulului şi de tot ce-i primitor şi pitoresc leneş în Turcia, fără să considere, sau fără să ia asupră-şi durerea neamului otoman, care se vede robul străinilor în propria-i ţară — socotită pitorească de vizitatori — alături de trecutul glorios atîrnat în panoplie pentru admiraţia *artistică* a străinilor.

— Vezi, Andi, cînd intri într-o casă străină în care sînt copii mici, aproape-ntotdeauna eşti aliatul lor împotriva severităţii părinţilor, care-ţi pare dacă nu absurdă, măcar exagerată: *trouble-fete.* Ai vrea tu, străinul de casă, să fie lăsaţi copiii să mănînce cîte prăjituri şi bomboane sar, să-şi facă de cap. Nu? Au atîta haz copiii cînd se lăcomesc la bunătăţi. Musafirii rîd. Părinţii se supără, şi pe copii, şi pe musafiri, fără să le spuie acestora nimic. Oare n-au dreptate părinţii cînd interzic copiilor lor abuzuri foarte distractive pentru musafirii care pretind că aşa-i copilăria: asta în casa altora. Şi nu e justificată supărarea părinţilor cînd îşi opresc copiii să fie bufonii musafirilor? Noi, Andi, tata şi cu mine, am fost mereu musafiri în fiecare ţară în care-am stat. Noi n-am fost niciodată gazde, pentru că n-am trăit decît în treacăt în ţara noastră. Şi ne-am înstrăinat, pierzînd sufletul şi mentalitatea de *gazdă* într-atît, încît şi-n ţara noastră sîntem tot musafiri. De asta sîntem nu veseli, asta n-aş putea-o spune, dar mai veseli decît alţii, mai fără de griji, mai uşori, mai fără de nervii de care-mi vorbeai tu la Iaşi. Şi de asta îţi dăm ţie impresia că sîntem aşa de tineri, şi de asta, tu, care-ai fost mereu gazdă, eşti atît de altfel decît noi...

Ii destăinuise că Matei Velisar era un vechi mason şi un înalt demnitar în ierarhia masonică, Ii arătase că tatăl ei socotise de la o vreme că-i prea platonică dragostea lui pentru Moldova, şi că de aceea venise la Iaşi, ca să înfiinţeze o Lojă masonică, dorind astfel ca să participe şi el efectiv, nu ca spectator, la viaţa ţării lui.

— Tata nu-şi închipuia că trecerea lui prin Iaşi va lăsa o Lojă masonică şi pe fata lui. Dar tata, Andi, mă iubeşte nu ca pe un obiect de care s-a ataşat, ci ca pe o fiinţă vie, de sine stătătoare, aşa că el va înţelege că dragostea mea pentru tine e începutul vieţii mele adevărate, aşa cum pentru el înfiinţarea Lojei masonice moldoveneşti e întîia lui faptă adevărată. Noi doi, tata şi cu mine, am trăit mereu alături. Ne despărţim unul de altul. Vom suferi. Dar sînt fericită, nu ştiu de ce, poate că superstiţios, că dragostea mea începe cu un sacrificiu, că trece peste inima mea.

Andi ascultase de-a lungul acelei amiezi ploioase replica spovedaniei lui de la Iaşi, cu o fericire mirată, care se adăuga la fericirea dragostei împărtăşite, fără să fie una şi aceeaşi. Crezuse că Ştefana îl dispreţuia. Crezuse că singurul . ntiment pe care putea să-1 deştepte în ea era mila, cu laşităţile ei, pe care le cunoscuse şi el atunci cînd simulase îndemnat de milă numai că împărtăşeşte dragostea cu necontenite lacrimi a Magdei Boldur.

Crezuse că dragostea lui pentru Ştefana îl va desolidariza, îl va dezrădăcina din laşul natal şi din familia lui, făcîndu-i-le odios străine. Şi iată că, dimpotrivă, vorbele Ştefanei creau un nou echilibru, o nouă legătură între el şi Iaşi, între el şi familia lui,

dîndu-i o îngăduinţă înţelegătoare, mărinimos înţelegătoare, şi pentru el şi pentru ceilalţi, îngăduinţă care nu pornea de la o idealizare a laşului atunci cînd îl vedea de departe, ca în clipele de singurătate bucureşteană, ci de la o considerare veridică a laşului, aşa cum era, cu nobleţă şi mizeria lui, cu trecutul şi scăpătarea lui, cu ipocriziile şi sincerităţile lui, cu aparenţele şi cu ceea ce ele ascundeau.

Exemplul „gazde-musafiri" — cu cele două atitudini pe care le implica — îi lămurea în sfîrşit, simplu, natura zbuciumărilor lui ieşene.

Era *gazdă.* Suferise şi suferea din pricina tuturor realităţilor care puteau distra pe *musafiri,* părîndu-li-se acestora pitoreşti.Şi permanenţa zbuciumărilor lui dovedea realitatea moldovenească şi specificul ieşan al sufletului lui. Nu era un indiferent, un nesimţitor, un suflet impermeabil la cele din jurul lui, ci dimpotrivă, cu toţi porii sufleteşti deschişi, absorbea mereu viaţa mediului în care se născuse şi trăia *suferind,* deci trăind efectiv.

Aşadar *exista,* nu era o ficţiune mascată în balul mascat ieşan. Ştefana îl demascase, arătîndu-i ca în oglindă o faţă care era a lui, nu împrumutată, nu mască făţarnică; o faţă vie, omenească, în care nu era numai dragostea lui pentru Ştefana, ci o viaţă adevărată, trecut şi viitor.

Şi voinţa Ştefanei devenise de la o vreme gemăna voinţei lui. El, care nu dorise şi n-ar fi dorit niciodată fapte categorice, chiar în dragostea lui — pe care, după ce-o văzuse împărtăşită, ar fi lăsat-o vagă, nedeterminată în viitor, resemnat să hotărască fatalitatea în locul lui — ,devenise părtaşul înfrigurat al hotărîrilor Ştefanei, avînd impresia că nu sînt ale ei, ci ale lor, rostite numai de Ştefana.

Dorea şi el, adică *vroia,* logodna imediată şi căsătoria grabnică. Apoi licenţa, o carieră provizorie de profesor secundar în timpul căreia să-şi treacă doctoratul, apoi o catedră la Universitate, şi viaţa, viaţa liberă, creatoare, alături de singura fiinţă care-i descuiase sufletul, eliberînd marile sincerităţi şi adevăruri, aerisindu-1, dîndu-i mirări de renaştere şi-o energie proaspătă.

Şi devenise parcă mai grăbit decît Ştefana. Abea aştepta să scrie părinţilor lui — n-avea nici o grijă în privinţa răspunsului lor; ştia perfect cît de enigmatic le apărea, cît de epataţi erau de fiinţa lui, pe care-o socoteau altfel decît a lor, cîtă energie taciturnă îi atribuiau, ca *voinţa* lui de-a se căsători cu Ştefara să nu fie respectată de ei.

Lîngă Ştefana avea mereu impresa că-i stăpkul laşului; simţea că-1 are în mînă, că-1 poate oferi Ştefanei ca pe-o miniatură a castelului său personal. laşul devenise un fel de jucărie, ca oraşele văzute din aeroplan. Simţea că-i al lui, că ieşenii sînt ai lui, că viitorul, la Iaşi, e al lui; se vedea cu Ştefana pe străzile laşului, salutat adînc de toţi trecătorii, arătîndu-i tot ce era vrednic să fie văzut de ea, explicîndu-i ruinele laşului şi podoabele lui, prezentîndu-i numai pe puţinii ieşeni care ar fi meritat această cinste. îşi presimţea viitorul ieşan, alături de Ştefana, ca o plimbare pe subt arcuri de triumf, printre înclinările umile ale ieşenilor Iui.

Ajunseseră dincolo de Băneasa. Ştefana se oprise deodată. I se desprinsese călcîiul de la o gheată. îl luase în mînă, devenind deodată tăcută. Andi o ajutase să meargă, ţinînd-o de subţioară. Şchiopăta, cu paşii dezechilibraţi de gheata fără călcîi. Intraseră la un canton. Femeia de acolo îi poftise înlăuntru, surîzîndu-le serviabil, obişnuită, se vede, să adapcstească multe idile rătăcite pe acolo, cu rezultate mănoase pentru sărăcia ei.

în timp ce femeia căuta să bată călcîiul la loc, Ştefana şi Andi se aşezaseră unul lîngă altulpelaviţa odăiţei strimte. Ardea focul în sobă. Ştefana nu mai vorbise de loc. Privise focul cu ochii ei, care în unele clipe, şi mai ales în faţa focului, căpătau fixitatea hieratică a ochilor de buhnă.

S-auzea ploaia picurînd.

Andi simţise o întristare treptată, fără să ştie de ce. Parcă îl părăsise Ştefana. Nici nu-l privea, nici nu-i vorbea.

Era ceva ghemuit, sălbatec în atitudinea ei.

După o lungă tăcere, Ştefana aprinsese o ţigară. Fuma grav şi concentrat ca ţigăncile, părî'nd, la lumina flăcărilor din sobă, că îndeplineşte un rit în legătură cu adoraţia pentru foc a primitivilor.

Apoi se întorsese către el, privindu-l cu o ciudată umilinţă, cu fruntea aplecată.

— Mi-e frică, Andi. Tu poate ai să rîzi! Eu sînt superstiţioasă. Tocmai cînd eram mai fericită lîngă tine, s-a întîmplat ceva...

— Ţi-a căzut călcîiul!

— Da, mi-a căzut călcîiul. Şi a *trebuit* să ne oprim. *Cineva* ne-a oprit: *n-a* vrut să mai merg alături de tine.

Andi zîmbise, strîngîndu-i mîna cu ocrotitoare afecţiune.

Ştefana oftase, şi-i zîmbise lung, cu ochii umezi.

Apoi, după cîteva clipe de nedumerire, Andi simţise un miros de carne arsă.

Abea atunci văzuse: cu vîrful ţigării aprinse, Ştefana îşi arsese adînc, fără să spuie o vorbă, pieliţa încheieturii braţului.

— Vai! E...

— ...barbar! zîmbise Ştefana, în timp ce Andi îi săruta arsura.

Ştefana respirase adînc.

— Lasă, Andi, nu fi supărat, asta are să ne poarte noroc. I-am dat *celui* care ne-a oprit o durere de-a mea... Prostii!

Plecaseră de-acolo cu acelaşi pas de marş.

Şi pornise veselă, călăuzindu-l pe Andi, uitînd parcă tot ce se întîmplase pînă atunci.

Intîlniseră în calea lor un fel de trestii violent portocalii, care în atmosfera cenuşie păreau razele unui soare izbucnit din pămînt cu o dîrză vigoare. Ştefana se oprise, zmulgînd cîteva vergi subţiri, elastice, luminoase în ploaie. îi dăduse lui Andi cîteva, oprindu-şi-le pe celelalte.

îl încînta tot ce era copilăresc în mişcările ei neaşteptate, după vorbele grave şi hotărîrile categorice.

Ştefana descoperise că-i era foame. Intraseră într-o lăptărie, undemîncaseră pe-o masă de lemn, cu opoftă

ţărănească, ouă fierte, iaurt şi cornuri, privindu-se unul pe altul cu ochi care îmbrăcau în aur tot, ca soarele. Apoi cumpăraseră mere de la un oltean, umplîndu-şi buzunarele, mîncîndu-le pe stradă în nasul trecătorilor serioşi.

O întovărăşise pînă la hotel. Se opriseră în faţa uşei, cu vergile portocalii în mîni, cu o însufleţire zîmbitoare pe obraji, amîndoi parcă venind de la o înviere cu luminări de Paşti în mîni.

Se despărţise de Ştefana — trebuiau să se întîlnească a doua zi, dis-de-dimineaţă — cu o nevoie de mişcare asemănătoare cu a celor care după ce au mers mult cu automobilul nu se pot odihni pe nici o canapea de-acasă, pe nici un pat, pe nici un fotoliu, absenţa vitezei din aceste mobile stătătoare fiind în categoric dezacord cu nevoia lor de viteză, astfel fiindu-le interzisă odihna de care au nevoie. Se suise într-un taximetru, ducîndu-se la gară. Acolo, în restaurantul gării, scrisese pe nerăsuflate — parcă dictată de cineva care se plimba pe lîngă el — scrisoarea cea mai importantă, cea mai hotărîtoare pentru viaţa lui din cîte scrisese pînă atunci. Se vede însă că scrisoarea luase naştere în timpul plimbării cu Ştefana, căci ritmul ei era al paşilor Ştefanei.

Mărturisea părinţilor lui dragostea pentru fata lui Matei Velisar, destăinuindu-le fără înconjur şi criza sufletească pe care o curmase apariţia Ştefanei.

„Dragii mei părinţi,

Afecţiunea care-o am pentru voi, şi amintirea înduioşată şi înfricoşată a durerii voastre, acum doi ani, cînd m-aţi trimis ia Agapia, convinşi că sînt grav bolnav, m-a împiedecat să vă împărtăşesc deprimarea care mă stăpînea în ultimul timp, şi care, din clipă în clipă, simţeam, că va depăşi hotarul sufletesc, devenind boală, apatie fiziologică, neurastenie, nebunie, sau mai ştiu eu ce, deznădăjduind speranţele pe care le-aţi pus în mine şi marea voastră dragoste părintească, gata la orişice fel de sacrificii.

E de prisos acuma, cînd criza a încetat, să vă mai alarmez retrospectiv. Ajunge să vă spun că voinţa mea devenise neputin-

cioasă, că se fărîmița din ce în ce, că învățătura și viața îmi apăreau zadarnice, sterpe, lipsite de orișice semnificație, deși mintea căuta să mă convingă de contrariul. Dar pe un om care și-a pierdut pofta de mîncare, de pildă, nu-l poți convinge cu argumente să o recapete. Simțeam că mă pîndea nebunia sau sinuciderea. Și deși aș fi avut datoria să vă previn pe voi, părinții mei, care niciodată nu mi-ați precupețit afecțiunea și solicitudinea voastră, mă simțeam incapabil să vă alarmez. Eram închis într-un fel de cămașă de forță care-mi interzice orișice fel de acțiune normală.

Slavă Domnului! A trecut. Și bucuria acestei eliberări se gîndește la voi, la bătrînețea voastră, poate și mai mult decît la mine. Recunoștința voastră, însă, să nu se îndrepte către Dumnezeu, ci către Ștefana Velisar, pe care în această clipă îndrăznesc s-o numesc în fața voastră, bunii mei părinți, logodnica mea. Ea vi l-a redat pe fiul vostru, așa cum îl vedeați, așa cum îl doreați, om întreg, om teafăr, în stare să vă ducă mai departe numele, pe care i l-ați dat ca o flacără vie, nu ca o cenușă moartă.

Vedeți, dragii mei părinți, dragostea mea pentru Ștefana Velisar nu are semnificația grațios futilă a îndrăgostirilor de tinerețe, care joacă un feldejewa; *de grâcecu* inele de logodnă în loc de cercuri de catifea.

Ștefana Velisar a apărut providențial în casa voastră și în viața mea. Ea mi-a adus energie, poftă și credință în viață tocmai în clipa hotărîtoare cînd dispariția lor putea să însemne dispariția maa.

Veți obiecta poate — deși vă știu generoși, lipsiți de astfel de meschinării odios burgheze — că n-am încă o carieră, că sînt student, că din punct de vedere material atîrn încă de voi. Dar să spunem atunci toți trei, solidari: «Slavă Domnului că nu sîntem muritori de foame! Slavă Domnului, în casa noastră poate trăi încă un copil al nostru, cel mai scump, fiindcă numai grație lui îl mai păstrăm pe cel care era gata să piară.»

Nu cutez — vă iubesc prea mult, și cred în voi fără rezerve — să spun vorbe care v-ar părea amenințări; dar dacă Ștefana n-ar găsi locul ei în inima și în căminul vostru, și eu l-aș pierde pe-al meu. Vă rog din tot sufletul să-mi iertați această absurdă presupunere, nejustificată de nici un act al vieții și al afecțiunii voastre pentru mine; această presupunere nu v-atinge pe voi, care sînteți deasupra ei; rămîne, așa cum și este, o palmă meritată pe propriii mei obraji.

Dar fiindcă sînteți părinții mei, și fiindcă viitorul meu e firească voastră preocupare, țin să vă arăt care e semnificația căsătoriei mele timpurii pentru cariera mea. închipuiți-vă — ipotetic — că de acum înainte ar trebui să trăiesc la Iași, depărtat de Ștefana, care l-ar urma pe tatăl ei la Constantinopol, admițînd c-am fi legați chiar prin logodnă, căsătoria urmînd să se facă abea după ce aș avea o carieră.

Aș mai putea avea eu libertatea necesară muncii intelectuale, chietudinea pe care această muncă o implică atunci cînd aș ști că între Ștefana și mine e Marea Neagră, că Ștefana în fiecare clipă poate trece prin primejdii, că poate fi bolnavă, că poate fi tristă?

Pun în talerul unei balanțe ideale cariera mea, viitorul meu, și în celălalt taler o singură lacrimă de-a Ștefanei: și parc-aș pune o stîncă, pe cînd din celălalt taler a zburat un fulg. Această balanță ar fi inima mea, atunci cînd aș fi despărțit de Ștefana, fiindcă viața, puterea de muncă de la ea îmi vin, sînt un dar masiv al ei. Alături de mine, Ștefana înseamnă puterea de-a voi și de-a dobîndi tocmai ceea ce voi doriți: un viitor care să vă facă cinste.

Aștept răspunsul vostru cu o liniște și o încredere care-mi dovedesc încă o dată că sînt nu numai copilul numelui vostru, ci și al sufletelor voastre,

Andi"

Expediase scrisoarea printr-uri ieșan, prieten de-al familiei Danielescu, găsit în trenul care pleca la Iași, cu rugămintea de-a o trimite la ei acasă dis-de-dimineață.

Mîncase la restaurantul gării cu o grabă preocupată, care-i dădea înfățișarea celor care mănîncă alarmați de plecarea apropiată a trenului.

Plecase de la gară pe jos, simțind o nevoie de activitate pe care nici lunga plimbare cu Ștefana nu i-o îndestulase, nici scrisoarea către părinți.

Sufletul lui, în acele clipe, era mereu zguduit, cum sînt gările mari, răspîntii de plecări și sosiri ale trenurilor vertiginoase. Se încrucișau în el proiectele de viitor, repezi, felurite, bogate, toate considerate

cu un dominator optimism de generalisim călare în fața căruia defilează armatele.

însuflețirea Bucureștiului nocturn îl mulțumea, fiindcă o subordona propriei lui înfrigurări. Uitase ploaia care înnegrise trotuarele şi străzile, dînd Bucureştiului lespezi ca de lavă întunecată. Paşii agresivi ai trecătorilor nu mai contraziceau brutal cadența ieşană a paşilor săi, deveniți şi ei parcă bucureşteni. Grîşmele şi berăriile periferice, violent fardate de electricitate, nu mai jigneau în el dorinți de penumbre şi tăceri. Nu mai simțea melancolii de gondolă ieşană, deprinsă cu lenea de lagună a vieții ieşene, tîrîtă în fierberea de fluviu cu cascade a Bucureştiului. Sufletul ieşan dispăruse din el ca o migrenă care-l sensibiliza la zgomote şi la lumini prea tari, lăsîndu-l să participe acum, fără-ncruntări, fără efort şi fără nervi, la hurducarea bucureşteană.

— Bună dimineața, Andi. Veste bună!

îi strigase de departe vorbele care cîntau în inima ei, alergînd spre el cu obrajii aprinşi, împletită parcă toată din zurgălăi şi cireşe de mai.

îi venise s-o ia în brațe c-o mişcare de bunic care culege tinerețea de zulufi, obraji aprinşi şi salt într-un picior a nepoțelului care-l întîmpină.

îi strînsese mînile întinse, care vibrau în mînile lui cu zornăitul brățării care părea cîntecul de cuiburi al prospețimii ei de zori.

Se priviseră ochi în ochi, şi deodată Ştefana se înnoise copilăreşte subt ochii lui, cu un alt zîmbet.

— Vai, Andi, ce frumos eşti!

Ridica din inima lui, cu fiecare vorbă, cu fiecare expresie, calde culori de răsărit de soare în aburi de rouă.

Porniseră iar, mînă-n mînă, călcînd pe un pămînt care avea o veselie de argint sunat de limbi de clopot tînăr.

Şi se-ntreba mereu un glas în Andi: „Oare e a mea?"

Şi o privea mereu cu ochi care-o strîngeau mereu în brațe incredule.

Le trebuia amîndorora tăcere, tăcere lungă, lăsîndu-şi fericirea sase împletească singură din simpla strîngere a mînilor nedespărțite, care puneau în sufletele lor mereu cununi, ca luna călătoare în oglinda apelor.

Ploua mereu. Ei şi?

Treceau printre tramvaie, camioane şi trăsuri. Ei şi?

Un cîntec nu era în calea lor, o floare. Ei şi?

Nu vedeau nimic. Priveau, ca regii magi porniți spre Bethleem, lumina unei stele care le zîmbea, căci se născuse-n iesle-o dragoste care-nnoia pămîntul.

Tîrziu, departe, dincolo de Băneasa, în ploaie, ca în coardele unei harfe în care numai ei erau cîntec, Ştefana îi spusese:

— Andi, a fost mai greu decît credeam... Mult mă iubeşte papa.

*

Mîncase împreună cu Ştefana şi cu tatăl ei, subt ochii lui Matei Velisar, ca subt un nour negru plin de grindină.

Matei Velisar nu-l primise cu brațele deschise şi ochii umezi, cum s-aştepta Andi, spunîndu-i: „Mi-am dat inima Moldovei, acum văd că-mi ia şi fata". Căci Andi — de cînd Ştefana-i transmisese dorința tatălui ei de-a-l cunoaşte şi invitația la dejun — îşi construise în minte scena întrevederii, dîndu-i un caracter teatral.

Matei Velisar îl primise cordial în odaia lui — în care răsunase mai întîi mîrîitul bulldog-ului—, întinzîndu-i mîna, nu deschizîndu-i brațele, poftindu-l să ia loc pe unicul scaun al odăii de hotel, el aşezîndu-se pe pat, cu Ştefana cînd lîngă el, cînd lîngă Andi. Nu vorbise nimic despre logodnă, nu-l întrebase nimic în privința studiilor şi a intențiilor lui: îl tratase ca pe un simplu musafir, mortificînd de la-nceput sentimentalismul destinat de Andi acestei întîlniri.

în timpul întrevederii, fuseseră două apăsări ostile în odaie: a bulldog-ului trimis subt pat de glasul Ştefanei, şi a nevăzutului din ființa lui Matei Ve-

lisar. Şi parcă numai prezenţa Ştefanei îl apărase de saltul 'stăpînit al celor doi bulldog-i.

De altfel, însăşi odaia lui Matei Velisar nu-l punea la îndemînă pe Andi. Domnea ceva milităresc în dezordinea boemă a odăii locuită de Matei Velisar. Revolvere de mai multe forme şi calibre, desfăcute piesă cu piesă, făceau o baie de benzină alături de cutii de cartuşe. Tot felul de pielării atîrnau în cuier şi pe marginea patului: mai multe zgărzi de-ale cînelui, curele, era**vase,** tot felul de cingători, bretele de piele, mănuşi de piele.

S-ar fi spus că omul acesta avea cultul pielăriilor şi al mirosului lor de cazarmă. Şi toate aceste curelării erau proaspăt ceruite şi lustruite. Se vedea pe masă o cutie cu ceară albă şi mai multe perii de unghii înroşite şi înnegrite, afectate exclusiv lustruitului pielăriilor. Şi pe aceeaşi masă, pe care era aruncată şi o zgardă formidabilă cu rozete de alamă strălucitoare ca ale roşiorilor la paradă, răsăreau sumedenii de flacoane cu parfumuri, loţiuni, colonii, apă de toaletă, embrocaţiuni, oţeturi de fricţiuni, o butelie plină pe jumătate cu frunzuliţe aromate şi cuişoare, instrumente hirurgicale strălucitoare pentru îngrijirea unghiilor, piei de căprioară înroşite pe alocurea, pentru lustruirea unghiilor, tot felul de cutii de pudră, crăvăţi fastuoase cu luciri de vitralii în snopii lor mătăsoşi, inele de aur, brăţări de aur, peceţi mari alături de bastonaşe de ceară colorată, nasturi de manşete, brelocuri, boambe de fildeş sculptat, un fişic de monocluri, cilimbistre epilatorii, o icoană rusească de argint sur, o *navaja* spaniolă, gulere crohmolite, batiste — şi scrum de ţigări. Scrumul de ţigări era în odaia lui Matei Velisar ca o ninsoare.; pretutindeni apărea — subt pat, în papucii de subt pat, pe covor, pe măsuţa de noapte, în lavoar, pe fereastră. Desigur că şi-n dulapuri şi-n geamandane ai fi găsit scrum dacă nu şi-n buzunarele tuturor hainelor, căci scrumelniţa, unica, săpată într-o copită de cal încadrată cu argint, era deşartă.

Şi mai avea şi-o muzică odaia lui Matei Velisar: o maşină electrică de călcat, întoarsă pe dos, proptită

între două străchini ţărăneşti, deasupra căreia, într-o oală de metal, fierbea apa cîntînd ca-n samovare. Iar alături, un ceainic cu trompă de elefant aştepta, se vede, plin cu esenţă de ceai.

Era un ciudat amestec de femeiesc şi de milităresc în această odaie stăpînită de anarhia dezordinei. Cînd te-aşteptai s-apară ordonanţa c-un „să trăiţi" şi o supremă bătaie de călcîie, cînd să răsară camerista cu fierul de frizat răspkidind miros de hîrtie arsă şi de păr despletit.

Şi în sfîrşit, deasupra patului, pe părete, atîrna un ciudat lanţ de aur, făcut din paftale cu desemne şi inscripţii simbolice, de care spînzura un vultur de aur cu ochi de rubin.

Andi nu ştiuse ce atitudine să ia în această încăpere cu caracter contradictor. Se aşteptase să-l găsească pe Matei Velisar cu braţele deschise şi ochii umezi într-o cameră normală de hotel — şi iată că se aflase într-un decor ciudat, într-o atmosferă de *bric-à-brac,* dar *vie,* în faţa unui om care era tatăl Ştefanei pentru ea şi faţă de ea, dar pentru Andi era un om corect cît se cuvine, afabil cît trebuie, ai cărui ochi bombaţi şi negri îl fixau făţiş, intimidîndu-l, paralizîndu-l.

Erau ciudaţi ochii lui Matei Velisar. Trăiau cu intensitatea acelora care răsar din găurile unei măşti, dînd celor priviţi impresia că sînt descoperiţi, cu sufletul gol, demascaţi, în faţa ochilor care-i fixează prin mască. „Ochi de inchizitor" îi numise Andi, simţindu-se ostenit subt privirea lor.

Mîncaseră toţi trei jos, la restaurantul Hotelului Excelsior. Ştefana se coborîse cu şalul ei veneţian pe umeri, dezmierdind în treacăt mîna lui Andi. In timpul dejunului, de cîteva ori Andi se simţise privit de ochii lui Matei Velisar, priviri care-i frigeau tîmplele apăsîndu-i-le, ca două peceţi fierbinţi. Minease fără poftă, mereu intimidat, incapabil să înceapă o conversaţie, avînd mereu impresia că e dezacordat ca un pian de cafenea, că nu-şi poate găsi sunetul, că toate vorbele lui sună falş. Tăcuse deci, regretînd dejunul de la lăptărie cu Ştefana.

Matei Velisar mîncase cu poftă un biftec în sînge, aproape crud, preocupat numai de biftec. Uneori numai, ochii lui şi nările lui umflate o clipă păreau c-abea îşi stăpînescun larg zîmbet: în acele clipe îndrepta spre Andi o căutătură compătimitoare, pe care de îndată o abătea asupra biftecului tăiat cu mişcări sigure.

Vorbise numai Ştefana, cu un efort vădit de la o vreme de-a vorbi neîncetat pentru a acoperi tăcerea celorlalţi doi comeseni. Pînă cînd Andi o văzuse surprinzînd una din privirile — de la Andi la biftec şi de la biftec la Andi —ale tatălui ei. Se înroşise deodată, cu o dungă pe frunte, cu sprincenele încordate, căutînd ochii lui Matei Velisar. Se-ntîlniseră ochii lor gemeni atît de dur, că Andi clipise pentru ei.

Andi simţise îngrozit că se putea întîmpla orice. Aceeaşi vînă se umflase pe fruntea unuia şi-a celuilalt. Uitaseră restaurantul, masa, pe Andi, uitaseră tot. Şi se-ntîmplase ceva la care Andi nu s-aştepta. Matei Velisar luase mîna Ştefanei, sărutîndu-i-o cu o evlavie care depăşea curtenia gestului în sine. Şi Ştefana, cu ochii deodată blînzi, sărutase la fel mîna tatălui ei. De-atunci glumiseră amîndoi. Şi cînd se urcaseră sus, pe scara hotelului, Matei Velisar dezmierdase c-o bătaie uşoară de palmă — ca pe mînji — umărul lui Andi, ridicînd din umeri, fără să-l vadă nici Andi, nici Ştefana, care mergeau ţinîndu-se de mînă înaintea lui.

*

Intraseră în odaia Ştefanei. Ş-acolo se prefăcuse atmosfera de pînă atunci.

Cîteva nimicuri aruncate prin odaie o făcuseră să nu mai aparţie hotelului, ci Ştefanei, ca un cort adus de ea din Orient. Masa era acoperită cu un şal negru tivit cu pătrăţele colorat ţesute, care aminteau desenul şi culorile fluturilor de noapte, cu fastul lor de pulberi cărămizii, negri, cafenii şi aurii, catifelat îndulcite. Pe masă, un vas de aramă, avînd forma lalelelor răsfrînt înflorite, aştepta scrumul ţigărilor lui Matei Velisar. O plumieră persană, de muşama, pe

care erau pictate pere galbene, frunze verzi şi pasări rotunde cu pliscul în dulceaţa perelor, părea o crenguţă în care cînta şi rîdea vara, atunci desprinsă din pomşi căzută pe masă, cu păsări, soare, frunze şi fructe cu tot.

Un şal acoperise patul cu jarul lui amestecat cu pete negre, amintind rîsul roş cu ochi negri al harbujilor deschişi; alt şal răsărise cu galben, roş şi linii negre, ca un crîng de toamnă la fereastră, pe păretele de care era alăturat patul. Iar pe speteaza patului, la căpătîi, şiraguri de mărgele sclipeau şi şerpuiau, unele de sticlă albăstruie cu vinişoare şi pulverizări de aur, altele de chilimbar, altele de santal, altele tărcat zmăiţuite, altele verzi, altele roşii, de mărgean rotund, altele naiv albastre, ca acelea pe care parcă-n Orient cerul însuşi le atîrnă de gîtul măgăruşilor — delaolaltă materializînd tot ce era copilăresc în somnul Ştefanei, adevărat norod de gnomi hazlii, fraţi cu cărăbuşii pîntecoşi şi cu bondarii înzeuaţi, înconjurînd cu rîsul veşnic al culorilor visurile capului de copil.

Intr-un colţ al odăii, cuierul hotelului devenise un fel ds negustor ambulant atunci sosit din Orient, călare pe măgăruşul ce-l aştepta la poartă. Era acoperit cu bucăţi de şaluri, cu brîie turceşti, cu halate de Brusa cu glugă moţată, cu fuste albaneze care au cozi de păunite, cu halate de hoge, stins bronzate, şi cu tot soiul de ştofe, de eşarfe şi de îmbrăcăminţi multicolore, care aminteau toamna în păduri, vitraliile moscheilor, balurile costumate, apusurile de soare, lanternile magice, oule de Paşte, cutiile cu bomboane acre, luminile porturilor şi zestrea scamatorilor orientali, dînd atmosferă de graţioasă vrăjitorie şi înflorit descîntec Ştefanei, care, aşezată pe şalul de pe podea, începuse să prepare cafeaua neagră, suflînd cu gravitate în flăcările violete care dănţuiau în jurul ibricului dus şi adus de mîna ei miniaturală deasupra jocului lor de iele mărunte.

Şi Matei Velisar, şi Andi intraseră în odaia Ştefanei, şi o priveau pe Ştefana.

Atît.

Antagonismul rămăsese în odaia cu miros de pielărie şi parfumuri a lui Matei Velisar, ca o spadă vegheată de bulldog-ul cu chip hîit de monstru chinezesc sculptat în bronz masiv.

Matei Velisar se aşezase pe o lădiţă scundă. Andi se aşezase de-a dreptul jos, pe şalul care-acoperea podeaua, descoperind atunci priveliştea podelii, uitată din copilărie. Căci oamenii mari trăiesc în case subt altă latitudine decît copiii. Oamenii mari trăiesc *sus,* adică între dulapuri, oglinzi, ferestre, cu coatele pe mesele de cetit şi de jucat cărţi, în fotolii, pe scaune, pe canapele. Podelele, covoarele, picioarele şi dedesubtul meselor rămîn copiilor, aşa cum ierburile sînt ale gîngăniilor mărunte — greieri, furnici, cărăbuşi, cosaşi —, nu ale copacilor care trăiesc între ei, sus, numai cu piciorul printre ierburi.

Coborîndu-se pe podea, în timp ce Ştefana prepara cafeaua neagră lîngă el, Andi regăsise sufletul lăsat pe covoare al copilăriei mici. Parcă aşezîndu-se pe jos nu-şi părăsise numai înălţimea de om mare, dar şi vîrsta, intrînd într-o vîrstă fragedă, care aştepta cartea de poveşti cu zmei şi cu balauri, şi, negăsind-o, privea cu-aceiaşi ochi cu care-ar fi cetit poveştile, *văzindu-le,* prezenţa de poveste a Ştefanei: părea atunci adusă de covorul zburător al basmelor arabe, gata din nou să zboare în văzduh cu atmosfera de miracol, lăsînd în locul ei o cameră numerotată de hotel şi-un Andi deşteptat din somn, frecîndu-şi ochii.

Băuseră cafele negre în ceşti mari, fumaseră, vorbiseră, şi parcă nu şedea Ştefana, cu picioarele turceşte-ncrucişate, numai pe şăluţul care-acoperea podeaua, ci şi-n sufletele celor doi bărbaţi, dîndu-le şi sufleteşte graţia intimităţii din odaie, reculegerea unei moschei în miniatură-n care hogele era o fată, şi Allah — un mare zîmbet.

Abea atunci o auzise Andi pe Ştefana povestind, nu ca la ei acasă, în salon, înconjurată de familia lui Andi, care o interoga mereu. Acolo, lîngă tatăl ei **şi** lîngă Andi, avînd în faţă tava de aramă cu ibricul de cafea, în care parcă nu numai cafeaua, ci şi vorbele **şi** le fierbea, din care tot fierbinte răsărea acelaşi Orient, care născuse şi cafeaua — povestirile Ştefanei aveau altă pasiune, ş-altă vervă.

O ascultau.

Povestea cu buze atît de pofticioase că parcă sufletul îi aducea mereu tăvi cu piersici, tămîioasă şi banane, rodii şi smochine, răsturnîndu-i-le coapte, scăpărînd de viespi.

Toate istorisirile ei erau situate în porturi: Marsilia, Constantinopol, Neapole, Alexandria. Ochii ei erau mereu în faţa unei mări acoperită de vapoare, bărci, corăbii, şi parcă de asta erau şi mai mari fiindcă necontenit priviseră orizonturi deschise în faţa cărora sufletul mereu şedea, dînd ochilor o perspectivă pururi vastă.

Vorbea cu pasiunea vizionară a povestitorilor orientali, care, aşezaţi la o margină de drum, subt un palmier în care se schimonoseşte o maimuţă şi cîrîie un papagal, istorisesc orientalilor adunaţi la gura lor ca la a sobei minciuni şi născociri înscrise cu cerneluri colorate în ochii şi în sufletele celor ce-i ascultă.

Cînd nu-şi găsea cuvintele româneşti, vorbea franţuzeşte, amestecînd şi accentul marseiez cînd descria portul meridional, şi vorbe turceşti, şi exclamaţii arabe — ceea ce dădea vorbelor ei o însufleţire pestriţă de port în care se încrucişează rasele.

Le descrisese vioi, cu ritmul săltăreţ al cîntecelor de ţimbal, vechiul port al Marsiliei, căţărat deasupra golfului, murdar cu trufie şi zdrenţăros cu fast, ca făcut din cioburi de vas chinezesc, clădit într-un stil haihui de mahala napolitană, apărînd ochiului ca un roi de muşte multicolore zbîrnîind pe-un haos de fructe putrede. Un fel de şatră ţigănească a tuturor raselor, răspîntie a raselor galbene, roşii, negre şi albe, un fel de bal costumat popular al neamurilor lui Babei.

De la Marsilia trecuse la Constantinopol, istorisindu-le aventura halatului bronzat care-o privea zîmbindu-i din cuier. Nu mai fusese niciodată în Bazar. Atuncea debutase. în copilărie, căpătase de la Matei Velisar un halat turcesc. Vroia să-şi cumpere unul la fel. Intrase în Bazar anume pentru această cumpărătură. De cum intrase, un negustor o interpelase familiar, în-

tîmpinînd-o cu brațele deschise, de parcă ar fi revăzut o rudă scumpă întoarsă din țări străine. Dar după cîțiva pași văzuse case înrudește cu toți negustorii Bazarului. Fiecare o trăgea la el. Parcă era singura cumpărătoare din Bazar, adunînd în jurul ei, magnetic, pe toți vînzătorii. Toți o iubeau, toți îi zîmbeau, toți îi voiau binele, toți doreau s-o servească dezinteresat.

— Entrez, mademoiselle, seulement pour me faire plaisir...

înnebunise. Simțea că trebuie să cumpere tot Bazarul ca să-i împace pe toți.

In sfîrșit, izbucnise lîngă ea o călăuză: un tînăr evreu musulmanizat, care bîiguia poliglot. O apucase de braț însușindu-și-o, jignind deodată pe toți negustorii care-o priviseră cu o demnă dezamăgire, obligîndu-se s-o conducă direct la *singurul* negustor de halate, care era cel mai bun prieten, fratele lui Selim — așa se numea evreul cu fes — care Selim devenise subit cel mai vechi amic al Ștefanei, c-o mînă mereu pe inimă, și cealaltă subt brațul clientei.

Mergeau, mergeau, și nu se mai isprăvea, și tot nu ajungeau. Apăreau negustori în ușa dughenelor, ca popîndăii la margini de șosea, toți poftind-o inlăuntru, imbiind-o unii cu cafea neagră, alții cu rahat, alții cu bomboane, vorbindu-i cînd rusește, cînd franțuzește, cînd grecește, cînd turcește, cînd englezește, de parcă Bazarul constantinopolitan rîșnea prin veacuri haosul Turnului lui Babei.

înaintau ca prin catacombe. Trecuse pe străzile — care sînt coridoarele vastului oraș acoperit — din ce în ce mai întunecoase, mai întortocheate, devenind parcă, treptat, pivniți, tuneluri, peșteri, din care apăreau siluete de buhne cu halate, turban și papuci,

în sfîrșit, ajunseseră la o maghernițță dosnică, din care ieșise un armean cu nas coroiat și ochi untdelemnii negri. Intraseră. Selim îi explicase scopul vizitei. Se încinsese între Selim și armean o convorbire cu caracter de sfadă, un rix verbal. Gesticulau ca morile de vînt, se băteau cu mînile peste piept, urlau și se congestionau, holbînd unul spre altul ochi injectați de sînge. Și deodată, ca la comandă, ieșiseră amîndoi, încuind ușa cu cheia pe dinafară, lăsînd-o pe Ștefana în maghernița întunecată.

— Am crezut că vor să mă ucidă...

Și ce făcuse?

Ce fac făpturile mici cînd sînt amenințate de primejdii. Se ascunsese subt un vraf de covoare, atît de bine, încît Selim și cu armeanul, întorcîndu-se cu halatele subt braț, nevăzînd-o, negăsind-o, nebănuind-o nicăieri, văzînd în schimb ferestruica de sus deschisă — se certaseră îngrozitor, gata să se încaiere de-a binelea. Liniștită din ascunzișul ei, văzîndu-l pe armean cu halatele pe braț, Ștefana se răzbunase lăsîndu-i să se certe. Și cînd răsărise de subt covoare, armeanul se pornise pe rîs scărpinîndu-și barba, și rîzi, și rîzi. Și rîsul făcuse un rabat la prețul halatului, pe care vicleanul armean nu l-ar fi făcut.

— Știi, Andi, negustorii din Bazar își închid clienții cu cheia nu ca să-i prade, dar ca să nu-i fure ceilalți negustori.

Ceasurile amiezii trecuseră pe nesimțite, în afară de ceasornice, ca niște aromate arse în cățui așezate jos pe șal, în jurul Ștefanei.

Iubirea pentru ea și farmecul ei prezent într-amîndoi crease între Matei Velisar și Andi o intimitate.

Spre seară, în clipa despărțirii — Ștefana îl însoțise pînă la scară—, Andi-i spusese cu un zîmbet melancolic:

— Ești prea bogată pentru mine, Ștefana. Mă tem. Eu sînt sărac.

Ștefana îi vorbise, privindu-l de jos în sus cu ochii ei redeveniți gravi:

— Sufletul meu, Andi, pare bogat fiindcă-i acoperit de amintiri unele peste altele, cum se îmbracă japonezele cu mai multe chimonouri suprapuse. Dacă mă dezbrac de toate, ce mai rămine? Un suflet mic de fată... Sufletul tău, Andi, e mare; încape în el toată iubirea mea.

Andi tăcuse.

Răsunaseră iar în el, dar nu prin somn, vorbele fetei din brazi: „Tu ești mic".

Și deși o iubea pe Ștefana, o iubire care ardea pe toate hotarele sufletului, iluminîndu-i viitorul, avea impre-

sia c-o înşeală, fără să ştie de ce, şi chiar dacă ar fiştiut n-ar mai fi avut curajul să i se destăinuiască. Şi poate că tocmai certitudinea că nu i-ar fi spus Ştefanei, chiar dacă ar fi ştiut ce să-i spuie, îl înfricoşa, dîndu-i impresia c-o înşeală, deşi nu-i ascundea nimic alt decît o rezervă virtuală.

Se despărţise de Ştefana stăpînitde un sentiment ciudat: amestec de spaimă şi mîndrie. Spaimă care nu era decît alarma dragostii lui încă incredulă că o fiinţă atît de fermecătoare ca Ştefana poate să-1 iubească, deci să renunţe la toţi cei în care graţia ei nouă putea să deştepte pasiuni atît de puternice ca şi a lui Andi, rămînînd numai a unuia singur, a lui Andi.

Se întrebase singur: dacă el, Andi, ar fi fost Ştefana, l-ar fi iubit pe Andi? ar fi fost capabil de o astfel de jertfă? şi-ar fi limitat viitorul la o singură fiinţă, cum şi-l limita Ştefana dindu-i-se lui?

Şi din această ipoteză, prin care Andi căuta să verifice trăinicia fericirii care-l lăsa incredul, se năştea mîndria în locul răspunsului. Căci iubindu-l pe el o fiinţă ca Ştefana, îi dovedea nu numai că nu era o ficţiune mascată în balul mascat ieşan, cum crezuse plnă atunci, dar îi dovedea că era deasupra celorlalţi, că merita un astfel de sacrificiu, că sufletul lui nu mai exista, dar că era mare, de vreme ce Ştefana afirmase că dragostea ei încăpea în el.

Mîndrie pură sau impură?

Mîndrie vicleană de scamator care-a făcut să treacă aparenţa drept realitate? Sau dureroasa mîndrie a creatorului de viaţă în clipa cînd din rană a scos flăcări?

Cînd mîndrie, cînd spaimă, ca două culori alternative ale aceleiaşi flăcări.

Credea în Ştefana orbeşte. Era singura fiinţă în faţa căreia bănuielile şi îndoielile lui necontenite încetaseră, abdicaseră. Nimic în ea nu era *suflat* cu aur; tot era de aur masiv. Minciuna nu intrase ca un aliaj firesc oamenilor în fiinţa ei. Poate că asta era superioritatea lui asupra Ştefanei: el avea experienţa minciunei ea n-o avea. Dar el nu avea experienţa adevărului perfect, şi poate că asta era superioritatea Stelarei asupra lui.

Ea îl iubea: era sigur.

El o iubea: era sigur.

Atunci de ce era neliniştit?

Nu-i minţise cu nimic Ştefanei. Apăruse-n faţa ei ca-n faţa nimănui, cu toată mizeria lui lăuntrică. Nu-i ascunsese nimic. Şi Ştefana iubise-n el acest adevăr pe care i-l dăduse. îl iubise nu fiindcă era frumos — descoperise frumuseţa lui c-o exclamaţie copilărească, abea după ce începuse să-l iubească —, ci fiindcă nu pregetase să-i arate iadul lui meschin. Vra să zică, dragostea Ştefanei pentru el era condiţionată de permanenţa acelei mari sincerităţi — întăia a vieţii lui — cu care îi vorbise în noaptea cînd o cunoscuse. Nu trebuia să-i mintă Ştefanei niciodată. Să nu-i ascundă nimic.

O iubea pe Ştefana. O iubea necontenit. Nu dragostea pentru ea îi apărea povară, ci marea şi veşnica sinceritate faţă de Ştefana, pe care-această dragoste i-o impunea în viitor.

Şi parcă alături de măştile de catifea şi de carton pe care le purtase pîn-atunci, acum, singur, trebuia să-şi sculpteze şi să-şi puie pe obraz o mască de metal masiv, ghimpată pe dinlăuntru.

La hotel îl aştepta o telegramă:

„Sosim diseară Bucureşti. Vino trăsură gară. Sărutări afectuoase.

Tata şi mama"

Telegrama părinţilor deşteptase-n el o mulţumire particulară. Nu-l înduioşase consimţimîntul lor aproape concomitent cu primirea scrisorii lui dîndu-i un sentiment de recunoştinţă fiiască faţă de ei. Cuprinsul telegramei confirma în el atitudinea pe care începea s-o aibă faţă de întregul Iaşi, de cîrd ştia că Ştefana 11 iubeşte: atitudine de proprietar feudal faţă de servii

săi. In fond, scrisoarea către părinţi fusese o poruncă deghizată într-o rugăminte.

„Bună dimineaţa, Andi. Veste bună!"

îşi amintea elanul Ştefanei cînd o întîlnise dimineaţă.

Acum putea şi el să-i spuie:

„Veste bună!" întinzîndu-i telegrama părinţilor.

Dar îi lipsea elanul Ştefanei. Nu că nu-l bucura consimţimîntul părinţilor. Dar după întâia mişcare de măgulire, de orgoliu îndestulat pe care i-o provocase telegrama, expresia succesului scrisorii lui, începuse să regrete cuprinsul acelei scrisori. Dezvăluise părinţilor lui intimităţi pe care ar fi trebuit să nu le arate nici lor, nici nimănui, decît Ştefanei faţă de care *trebuia* să fie sincer. Se simţea umilit, diminuat. Şi nu mai putea retracta nimic din cele scrise părinţilor lui, fiindcă era convins că *alarma* lor, teama lor că-l pierd era cauza eficientă a consimţimîntului lor.

O vedea perfect pe mama lui cetindu-i scrisoarea, cu ochelarii pe nas, gata să izbucnească în lacrimi, oftînd din greu, clătinîndu-şi capul, retrăind iarăşi măgulirea patetică de-a se simţi eroina piesei lui Ibsen, *Strigoii,* în care ea era mama ibseniană, şi Andi, Oswald. Speculase în mama lui, prin scrisoare, toate reminiscenţele literare, solicitîndu-i cabotinismul jertfei pentru copilul ei neurastenic, frămîntat de deznădejdi, gata pentru o sinucidere evitabilă numai prin căsătoria cu Ştefana.

O! cit de mîndră trebuie să fi fost în clipele cînd, mereu gata să plîngă cetind scrisoarea, aflînd primejdiile prin care trecuse Andi fără ca ea să ştie nimic, văzuse totodată că fiul ei Andi, taciturnul, Hamletul familiei, avea un suflet efectiv zbuciumat, pîndind sinuciderea, că fiul ei era un fel de Werther a cărui mamă ea era, doamna Beatrice Danielescu.

Simţea ce se petrecuse în sufletul mamei lui în timpul lecturei scrisorii cu-atîta preciziune, cu-atîtea amănunţimi, de parcă el ar fi fost mama lui, de parcă sufletul lui conţinea o Beatrice Danielescu aidoma cu cea reală, nu oglindirea ei într-alt suflet, ci dublul ei, cu aceeaşi configuraţie, cu aceleaşi reacţii păstrate-n sufletul lui Andi, ca-ntr-o eprubetă.

îl iubea pe Andi: neîndoios. Era ceva prea primar în fiinţa ei sanghină ca să nu aibă o dragoste animalică pentru odraslele ei. Dar consimţimîntul ei la această căsătorie nu izvora din dragostea pentru copilul ei, ci numai din măgulirea alarmei pentru superioritatea bolnăvicioasă a fiului ei.

Desigur că fusese convinsă că se jertfeşte ca pentru Andi, consimţind la căsătoria lui cu o fată a cărei zestre n-o cunoştea, ba dimpotrivă, putea cu temei s-o bănuiască mică sau inexistentă, după ar.vmile amănunte din istorisirile lui Matei Velisar şi ale Ştefanei. Şi tocmai această conştiinţă că se jertfeşte acoperise cu aplauze furtunoase consimţimîntul ei. Se simţise înnobilată, demnă mamă *superioară* a fiului *superior.*

Mama lui Oswald! Mama lui Werther! Aşa ceva. Goethe şi Ibsen erau misiţii intermediari între scriscarea lui Andi şi consimţimîntul mamei lui. Căci consimţimîntul venea de la ea. Voinţa tatălui lui făcea un veşnic „sluj" în faţa voinţei mamei lui.

Deci veneau spre el de la Iaşi, cu braţele deschise, gata să plîngă puţin şi să zîmbească printre lacrimi — cum scrie la carte — simţindu-se chiar pe peronul gării aceeaşi familie unită de la mesele de gală. Restul era *rest,* adică dragostea lui, Ştefana, dragostea lor.

La gară trebuia să-i aştepte nu cu trăsura recomandată prin telegramă — asta era secundar: un tic ieşan —, ci cu „ochii umezi de recunoştinţă": asta era esenţialul. Scrisoarea lui Andi, cu destăinuirile ei, le descoperise un inedit bănuit în Andi, dar confirmat acum de el, ceea ce-i făcea complici sentimentali întru această intimitate dramatică. Dacă mema lui, la hotel, l-ar fi luat între patru ochi şi i-ar fi dezmierdat obrajii oftind, privindu-l lung, spunîndu-i suspinat: „Bietul meu copil", resemnarea de-a fi „biet copil" alături de„ biata mamă" trebuia să aplaude scena teatrală în ochii mamei lui. Cu domnul Iustin Danielescu lucrurile trebuiau să se petreacă mai simplu. „O strîngere de mină bărbătească", adică: „Ştiu, te înţeleg, copilul meu, dar noi bărbaţii ne înţelegem şi ne înfrăţim eliptic,

printr-o sobră strîngere de mînă, nu prin efuziuni verbale, lăsate pe seama femeilor slabe". În acele clipe tatăl lui se va simți ca un manuscris iscălit de Corneille, lăsîndu-l pe Racine să iscălească lacrimile soției lui, ale mamei fiului regăsit, recîștigat prin jertfa lor.

Îl absorbiseră atît de categoric, atît de pasionat reflecțiile și viziunile provocate de telegrama părinților lui, încît uitase să mai mănînce.

Parcă-și recetise în friguri — ca elevii care-și învață lecția în scurtele recreații dintre orele de clas — rolul pe care trebuia să-l joace la gară.

Plecase la gară nu cu taximetrul, așa cum ar fi fost natural la București, ci cu trăsură, urmînd recomandația telegramei de-acasă, în care reținerea trăsurii era într-adevăr un tic ieșan — la Iași nu sînt decît trăsuri, și rare pe deasupra —, o inadvertență, nu o deliberată indicație valabilă pentru Gara de Nord, veșnic plină de vehicule.

Trenul de la Iași sosise la timp, recîștigînd în Muntenia timpul pierdut cu întîrzierile din Moldova. Și tot ce urmase de la gară pînă la Hotel Splendid corespunsese atît de exact anticipărilor lui Andi, încît, cu drept cuvînt, mintea lui, după ce Andi se retrăsese la hotel, se putea întreba dacă se întîmplase în acea noapte ceva exterior lui sau numai se repetase ceea ce el gîndise întocmai înainte, realizînd faptele părinților lui mai înainte ca ele să apară în viață, ca o experiență făcută în mic în eprubetele laboratorului, pe care viața o reeditase în mare.

Iar își pierduse criteriul de sinceritate, de adevăr pe care i-l adusese, impunîndu-i-l, Ștefana. Fusese sincer cu părinții lui la gară și la hotel?

Rol perfect învățat, știut pe dinafară?

Sau ochii lui se umeziseră efectiv de recunoștință?

Sau tot ce urmase fusese veridic, spontan, *simțit?*

Dar poți oare să anticipezi cerebral apariția sentimentelor? Și le mai poți numi spontane pe-aceste sentimente a căror apariție ai prevăzut-o, ai calculat-o mai dinainte, cu tot ceremonialul exterior, așa cum ai porunci servitorilor să servească un anumit vin în anume pahare pentru cutare fel de mîncare, cunoscînd și gusturile musafirilor, și exclamațiile pe care vinul servit le va provoca în ei...

Veridic și sincer ar fi fost numai atunci cînd la gară, în clipa cînd părinții se coborîseră din tren, le-ar fi spus, fără ochi umezi și fără precipitări patetice:

„Vă mulțumesc pentru c-ați venit... V-am adus trăsură. Nici nu vă-nchipuiți cît sînt de mahmur. Se vede că apropierea fericirii mă face nervos! Noapte bună."

Dar era dementă această comportare! Să îndrăznească el să spuie astfel de vorbe, în astfel de clipe, părinților lui, care, la urma urmei, se arătaseră foarte buni...

Totuși, această comportare — morbidă, ce-i drept — ar fi corespuns stării lui sufletești de-atunci. Oare?...

Confunda.

Aceeași scenă, identică, o trăise de două ori: o dată subiectiv, în mintea lui, ș-o dată obiectiv, în realitate. Și confunda starea lui sufletească din clipa cînd trăise aceeași scenă, mintal, la hotel, cu starea sufletească de la gară, în clipa cînd se coborîseră din tren părinții lui.

Aaa! Vra să zică exact aceeași scenă determinase în el două reacții sufletești: cea de-acasă, rea, ostilă; cea de la gară, „cu ochii umezi de recunoștință".

Atunci cînd mințise? Acasă sau la gară?

Nu mai știa: parcă erau în el *două sincerități* succesive, nu una singură, față de aceiași oameni văzuți de două ori, și față de aceleași fapte, trăite de două ori. Totuși, o simțea parcă mai profundă, mai spontană, mai personală pe cea de-acasă; acreala, lehametea. Atunci „ochii umezi", sinceritate și ei, erau o sinceritate *provocată* de apariția părinților lui în realitate, în realitatea ieșană pe care o reprezentau la București, încorporîndu-l în ea.

Mințise la gară! Jucase un rol într-o piesă știută de el, care cunoștea tot atît de bine și rolurile celorlalți: ale părinților. Nu numai pe-ale părinților, actori ai acestui episod — revederea de la gară —, dar și pe-ale tuturor cunoștințelor ieșene. Putea să anticipeze atitudinea tuturor cunoscuților lui ieșeni față de căsătoria

lui, a acelui Andi enigmatic, cu o străină de Iaşi. Reacţia lor era previzibilă ca mişcările unui automat ale cărui sfori le mînuieşti cu o încercată dibăcie. La început pe toţi i-ar fi mirat — adică îi va mira — că frumosul Andi s-a căsătorit cu o fată care nu-i frumoasă, adică nu-i frumoasă ca Magda Boldur, de pildă, nu-i frumoasă după canoane, şi pe deasupra e şi mică, micimea ei determinînd, la început, reforma, ca la recrutările militare unde, dintăi, metrul hotărăşte dacă poţi sau nu să fii soldat.

Apoi desigur că nu farmecul Ştefanei va determina revirmentul, ci împrejurarea c-a fost *aleasă* de Andi.

Şi ceea ce-l înspăimînta nu era reacţia celorlalţi faţă de Ştefana, ci complicitatea lui la această reacţie. în mediul ieşan, Andi simţea că va reintra în balul mascat purtînd feluritele lui măşti; dar chiar dragostea lui pentru Ştefana, căsătoria lui cu Ştefana n-ar fi primit şi ele o mască? N-ar fi fost el, oare, în stare să accepte pasiv, fără să reacţioneze, ca Ştefana să fie socotită ca un atribut al lui, ca un fel de lună în care nu apărea decît lumina lui solară; Ştefana devenind pentru ieşeni satelitul lui graţios, cinstită ca atare, nu în sine, cinstită nu ca regina lui, ci ca făcînd parte din alaiul lui... Şi era convins că dacă Ştefana ar fi descoperit *jocul* lui faţă de ceilalţi, l-ar fi dispreţuit, s-ar fi îndepărtat de el nu fiindcă ar fi umilit-o rolul subaltern ce i se atribuia, ci fiindcă l-ar fi văzut laş, vanitos, punîndu-şi mai presus cochetăria pentru reputaţie decît mîndria dragostii.

Ştefana îl iubise fără de mască, şi-n Iaşi el nu purta o singură mască, ci o mulţime: asta era viaţa luide acolo, profesia lui.

Atunci?...

Petrecuse o noapte grea, lungit pe pat fără să doarmă, în întunericul odăii de hotel, cu gînduri care-l apăsau ca norii de furtună cînd din ei nu cade ploaia, ci numai tăcerea arşiţei încinse cu miros de colb şi cărămidă arsă.

Parcă-şi uitase dragostea.

Şi deodată-i răsărise pe neaşteptate, cum îi apăruse-ntotdeauna şi Ştefana, puternică, iluminată, vast

desehisă, ca şi mările cînd se ivesc întâia oară-n ochii celor care pîn-atuncea n-au văzut decît pămînturi.

O iubea atît de mult, cu toată fiinţa lui, că ar fi vrut să i se-nchine. Nu să-i sărute mînile, nu s-o cuprindă-n braţe, ci să i se-nchine cu fruntea la pămînt, cerîndu-i ei uitările de sine şi lumina nouă.

îşi izgonise mintea ca pe un cîne turbat. Era numai iubire. Ştia ce trebuie să facă: s-o iubească pe Ştefana mai presus de tot. Să-i vie toate cele de la ea, nu din larvara viaţă subterană a sufletului lui. Lîngă Ştefana, gesturile lui, cele profunde, ale sufletului, ca şi cele aparente, ale trupului, erau neprevăzute, cu adevărat spontane. Nu le putea trăi cu anticipaţie, ca întâlnirile cu ai lui.

Şi în acele clipe de amplă exaltare a dragostei care-l înnoia, dîndu-i încredere şi generozitate, Andi-şi văzuse viitorul nu între ieşeni, ci într-o singurătate asemănătoare cu a primei tinereţi, dar nu într-un fel de odaie zidită cu ferestre zugrăvite, ci lîngă Ştefana, ca pe un pisc de munte, cu vînturi şi cu orizonturi vaste.

Vroia, şi hotărîse o viaţă nouă, şi devenise împăcat, învăluit de belşug, ca matca unui fluviu secat o clipă, ca de o putere magică, dezvăluind mîlurile moi şi tîrîtoarele vietăţi ale fundurilor —, după ce majestatea fluviului a reintrat în ea, cu pînze de corăbii şi oglindiri de cer.

Ciudata concluzie a acestei nopţi fusese o scrisoare către Luchi. Lui nu-i cerea nici un fel de consimţimînt. Nici un fel de interes nu-l lega de Luchi în acele clipe, nici măcar nevoia influenţei tonice a prezenţei lui robust afectuoase, din vremea stenahoriei care precedase, cu doi ani în urmă, plecării la Agapia.

De ce-i scrisese?

Poate fiindcă ştia că Luchi e cel mai curat din familia lui, şi cel mai simplu. El nu ascundea nimic. Tot ce gîndea spunea. Era străveziu. N-avea nimic de-ascuns decît fumatul şi aventurile, şi încă! Bunătatea lui avea miros de mămăligă mestecată din porumb curat şi aspru, răsturnată pe o masă ţărănească.

îi scrisese lui Luchi că e fericit, că o iubeşte pe Ştefana Velisar, că se logodeşte cu ea şi că se gîndeşte

28

cu bucurie că soţia lui va găsi în Luchi un adevărat frate.

Şi-ntr-adevăr, culcîndu-se, simţise că singurul prieten adevărat, că singurul frate al fericirii lor numai Luchi poate fi — şi că scrisoarea către Luchi era de aur, ca şi faptele Ştefanei.

•

Logodna se făcuse la Hotel Splendid, în enorma cameră ocupată de părinţii lui Andi, într-o strictă intimitate.

Şi doamna Danielescu şi domnul Danielescu fuseseră simpli, buni, zîmbitori — şi emoţionaţi într-adevăr, ca şi Matei Velisar, ceea ce le dădea o încîntătoare stîngăcie faţă de tinerii logodnici. Parcă cei trei părinţi înconjurau două statuete fragile, neştiind cum să umble cu ele, preferind să le contemple c-un fel de mirată evlavie.

Ştefana se îmbrăcase într-o rochie de tafta neagră cu corsaj îngust, cu mîneci decoltate, pornind de la talie în clopot înfoiat. Singura podoabă colorată era un şirag de chilimbar. Încolo, tot era negru: părul, ochii, rochia, ciorapii şi pantofii de matasă cu tocuri înalte.

Apariţia ei, după ce-şi scosese veşnicul pardesiu cenuşiu, încins cu aceeaşi lată centură de piele, şi feutrul cenuşiu, provocase o involuntară exclamaţie de surpriză. In locul fetiţei-băiat pe care toţi s-aşteptau s-o vadă răsărise în ochii lor fetiţa-femeie.

Dispăruseră ghetele-bocanci pe care le purta mereu pentru marşurile ei lungi pe orice fel de vreme, care dădeau o energie soldăţească paşilor ei; şi-n locul lor, pantofii de matasă cu tocuri înalte, din care răsăreau, fragil subţiri, glezne care-ar fi putut purta cele mai minuscule brăţări de dansatoare.

Dispăruse şi lata centură de piele cu care-şi încingea mijlocul, şi-n locul ei, inelarea rotundă a taliei se mlădia sprinten, liber, deasupra rochiei înfoiate.

O vedeau întîia oară cu braţele goale: erau şi ele, de la umeri pînă la încheietura braţelor, miniaturi de nuditate femeiască, geluite-n rotunzimi de fildeş, pline cu delicateţă, palid aurii ca miezul de banană coaptă.

Taftaua rochiei foşnea mereu, la fiecare pas; era-n croiala rochiei pornirea de cascade înflorite a crinolinelor, dind o mlădie îngustime umerilor şi-o-ncovoiere de tulpină-n vînt uşor liniei spinării la locul unde talia, la limita corsajului, se întîlnea cu înfoierea foşnetului de tafta.

Era atît de nou şi de neprevăzut aspectul de infantă cu care i se-nfăţişa Ştefana, că Andi se roşise. Nu bănuise-n ea femeia. El nu-i văzuse decît graţia voinică, dîrză, autoritară — şi deşi minusculă, deşi abea îi ajungea pînă la umăr, se simţise dominat de ea, cum e un cal de călăreţ, fiind parcă mai presus de el, cu frîul lui în mîna ei.

li sărutase mîna mică, ale cărei degete erau parcă mai lungi la capătul braţului gol, şi sărutase o mînă de femeie. De cîte ori o privea pe Ştefana, era-n privirea lui şi sfiala, şi protecţia, şi involuntara dezmierdare pe care femeile o deşteaptă în ochii bărbaţilor, altfel decît copiii frumoşi. Şi în bătaia inimii, pe care i-o dădea revelaţia acestei Ştefane, era ceva nou faţade bătăile inimii de pînă atunci, cum e alta expresia buzelor cînd miroşi o floare şi cînd miroşi un fruct.

Domnul Danielescu, — în acest mediu intim în care nu mai era nici profesor, printre elevi sau foşti elevi, nici apostol printre cei care-i aşteptau maximele, nici ieşan public printre ieşeni privaţi, — ci simplu părinte cărunt subt ochii căruia se întîmpla un fapt fraged cu un parfum de tinereţă care făcea să tresară străvechi amintiri în inima lui, nu ţinuse nici un discurs, nici o predică. Vorbise puţin, zîmbise mereu, ca cei care privesc primăvara la fereastră, uitîndu-şi ziarul pe scaun, cu ochelari cu tot.

Doamna Danielescu privise mereu, cînd pe Ştefana, cînd pe Andi, avînd în ochi şi pe obraji însufleţirea febrilă a celor stăpîniţi de entuziasm. Nu-şi închipuise, nu visase păreche mai potrivită decît Andi şi Ştefana. Parcă erau anume aleşi unul pentru altul, graţia unuia întregind-o pe-a celuilalt, paloarea argintie a obrajilor lui Andi dînd şi mai tinerească viaţă culorilor Ştefanei, a cărei talie minusculă reda zvelteţei lui Andi accentul bărbătesc care-i lipsea.

Situați în perspectiva amintirilor tuturor logodnelor ştiute de doamna Danielescu, apăreau ca nişte primi dansatori izolați prin armonioasa lor desăvîrşire derestul baletului rămas pe planul al doilea. O vedea mireasă pe Ştefana alături de Andi, subt privirea tuturor cunoscuților ieşeni, şi inima ei arunca buchete în fața paşilor lor.

Grația Ştefanei — surprinzător de mică, şi totuşi femeie — deştepta în sufletul doamnei Danielescu pasiunea pentru păpuşi, uitată din copilărie, pe care numai copilăria lui Andi i-o mai înviase. Simțea necontenit nevoie s-o răsfețe pe Ştefana, s-o gătească, s-o împodobească, situînd-o numai între mătăsuri, într-un lux dezmierdător şi intim, ca pe ceva menit să-ți distreze mînile şi ochii.

In acele clipe, dacă s-ar fi gîndit la Duduia, în timp ce o privea pe Ştefana, doamna Danielescu ar fi simțit că Duduia îi aparține ca un obiect solid de utilitate casnică, încorporat în rutina vieții şi sentimentelor de toate zilele, pe cîtă vreme Ştefana era ca un obiect de lux păstrat în vitrina din salon. Aceeaşi atitudine o determinase în doamna Danielescu, încă din copilărie, şi frumuseța fină a lui Andi, întregită convergent mai tîrziu de superioritatea intelectuală pe care i-o atribuia dimpreună cu toți cunoscuții de la Iaşi, atitudine care explica regimul preferențial de care se bucurase Andi în căminul părintesc față de Duduia şi Luchi. S-ar fi spus că Andi era singura fată a soților Danielescu, Duduia fiind fată numai din punct de vedere al educației casnice, iar mai tîrziu, mai cu seamă ca aghiotant al doamnei Danielescu întru ale gospodăriei. încolo, răsfățul care în chip firesc se îndreaptă într-o familie asupra singurei fete, în familia Danielescu se revărsase asupra lui Andi.

Grația Ştefanei, surprinzător feminizată de rochia îmbrăcată pentru logodnă, determina în doamna Danielescu aceeaşi atitudine. Aşa că Ştefana nu apărea în ochii doamnei Danielescu subt formă de „noră", deşteptînd ecoul „soacră", ci dimpotrivă, apărea ca un dublu feminin al lui Andi, care rămînea acelaşi Andi, dar parcă mai bărbat, mai măgulitor bărbat decît pînă atunci.

De asta, în tot timpul acelei amieze, doamna Danielescu arătase Ştefanei o afecțiune neconstrînsă, din care apăruse, spontan şi călduros, propunerea de-a o aduce la Iaşi pînă la căsătorie.

Matei Velisar trebuia să plece peste cîtva timp la G D v>tantinopol. G rml-arfilisatinimasă-i despartă pe „copii", luînd-o cu el pe Ştefana? Nici la Bucureşti nu putea să rămîie singură. Aşa că doamna Danielescu nu vedea decît o singură soluție: Ştefana să petreacă timpul logodnei în casa „părintească". Doamna Danielescu îi şi găsise o odaie unde să fie stăpînă: hulubăria lui Andi. Odaia era încăpătoare, luminoasă, avea un balconaş cu vedere frumoasă. Acolo sus, în hulubărie, n-ar fi supărat-o nimeni: nu s-auzea nici un zgomot de-acolo. Putea să doarmă oricît de tîrziu.

Şi tot răsfățul subtil pe care fetițele îl născocesc pentru păpuşile rîvnite, în clipa cînd le văd în vitrină şi le doresc pentru ele, situîndu-le cînd în brațele lor, cînd în ungherile cele mai frumoase ale odăii lor, apăruse în vorbele şi argumentele cu care doamna Danielescu vroia să-l convingă pe Matei Velisar să i-o „cedeze" şi ei pe Ştefana, înainte de-a o „lua" Andi.

Propunerea era prea evident spontană şi prea afectuoasă, ca să nu înduplece, oricum, întristarea lui Matei Velisar.

— Dă, fetițo, alege tu...

Ştefana îl privise c-o blîndeță gravă, parcă uşor dojenitoare, fără să-i răspundă.

Şi Matei Velisar adăugase:

— Du-te, fetițo.

In aceeaşi seară soții Danielescu se înapoiaseră la Iaşi singuri, lăsîndu-i pe „copii" să stea cu Matei Velisar pînă la plecarea lui. Hotărîseră căsătoria în decembrie, rămînînd ca Matei Velisar să le comunice de la Constantinopol ziua sosirii lui la Iaşi, de această dată şi de durata congediului obținut de Matei Velisar atîrnînd ziua căsătoriei.

Ultimele zile de Bucureşti le petrecuseră în tovărăşia lui Matei Velisar. Andi sosea dis-de-dimineață la

Hotel Excelsior, unde lua ceaiul în dezordinea odăii lui Matei Velisar, cu-ai cărui ochi de inchizitor Andi începuse să se deprindă. Bătea la uşă, aducînd cu el cornuri sărate cumpărate de la olteni. Il găsea pe Matei Velisar în pijama vişinie cu brandeburguri negre, fie spălînd cinele cu peria — ţesălîndu-l ca pe cai — într-o apărie dezastruoasă pentru duşamele, fie lustruindu-şi pielăriile, fie spălîndu-şi inelele şi lanţurile de aur.

Apa fierbea mereu deasupra maşinei de călcat aşezată pe dos între două străchini. Fumul ţigărilor era ca ceaţa Londrei. Pretutindeni, scrum şi mucuri de ţigări.

îşi petrecea dimineaţa bînd ceaiuri, fumînd ţigări şi ascultînd istorisirile lui Matei Velisar, într-o atmosferă de vacanţă fără de control părintesc.

Matei Velisar era un amestec ciudat de lene şi energie. Scrumul ţigărilor şi mucurile răspîndite oriunde, fără nici o cruţare pentru lucrurile care-i aparţineau, dovedeau permanenta oroare de micul efort de-a întinde mîna pînă la scrumelniţă. De asemeni, ceaiurile cu taclale, care durau o dimineaţă întreagă în odaia somnului, dovedeau un adevărat cult pentru timpul pierdut fără să faci nimic. Totuşi, era ocupat tot timpul. Ba îşi ascuţea lamele de ras, ba făcea toaleta pielăriilor şi a metalelor, vorbind mereu şi sorbind necontenite ceaiuri de-o tărie otrăvită.

Orişice propunere insolită, orişice capriciu îl stîrneau, pasionîndu-l, trezindu-i o energie subită, pe care lucrurile normale nu i-o dădeau. Avea un entuziasm copilăresc pentru tot ce era neprevăzut, fantastic, pentru tot ce nu era cotidian, aşezat, cuminte, „cum trebuie", „cum se face". Faptele care meritau nota zece la purtare nu-i solicitau decît lenea. în schimb, tot ce mirosea a aventură mobiliza în el o energie entuziastă, în care simţeai galopul fără moarte al legendarei şi sfrijitei Rosinanta, şi lancea vizionară a lui Don Quichotte, pornită, după morile de vînt. Viaţa de toate zilele demobiliza elanul acestei energii, lăsîndu-l pe Matei Velisar să-şi îngrijească mereu pielăriile, aurăriile, să-şi îmbăieze cinele, să-şi demonteze revolverile, cu degetele în veşnică atingere cu metalele, cu pielea frustă şi ferocitatea cînelui, ca şi cum restul

— adică ceea ce fac oamenii serioşi — n-ar fi avut nici o importanţă.

în triumviratul intim, el era „tatăl", şi totuşi el părea copilul, iar Andi şi Ştefana — părinţii care îngăduiau, molipsiţi şi ei, capriciile copilului. îi dusese la Circul Sidoli, preferîndu-l tuturor celorlalte spectacole bucureştene, trăgîndu-i după el pe la grajdurile circului, respirînd cu o voluptate nostalgică mirosul de grajd, aplaudînd cu o generozitate întîlnită numai la matineurile de duminică pe acrobaţii şi călăreţii primiţi de publicul matur cu o penibilă răceală.

Andi începuse să-l vadă cu alţi ochi decît la început. Excesul de podoabe strălucitoare nu-i mai apărea ca o lipsă de gust, ci ca o primitivă şi copilărească pasiune pentru tot ce străluceşte, pentru tot ce seamănă cu soarele şi cu luceferii. Nu vroia să epateze pe nimeni nici cu inelele, nici cu brăţările de aur — avea mai multe —, nici cu crăvăţile de matasă, colorate cam violent; îi plăceau, însemnau pentru el amuletele cultului strălucirii. De asta le purta, de asta-şi spăla şi-şi lustruia mereu aurăriile, căutînd să le redea cea mai deplină strălucire, focul cel mai arzător, cum ai dori şi cum ai exalta în viaţă eroismul, şi în fapte strălucirea epică.

Avea, în fond, sufletul naiv al vechilor cavaleri, pentru care viaţa însemna mai cu seamă calul de luptă, armura, coiful, spada, arcul, lancea, pe care şi le îngrijeau în timpul repaosului, îngrijirea lor evocîndu-le ultimile vitejii şi viitoarele lupte.

Viaţa modernă îi interzicea şi fastul metalic al îmbrăcăminţii războinice, şi aventura, odinioară, profesie eroică. Aşa că lenea lui în viaţa cotidian socială era o protestare.

După ce se apropiase de Andi, în timpul acestei vieţi comune, îi vorbise despre masonerie, cercînd să-l înroleze şi pe el în Loja ieşană pe care o întemeiase. Şi ascultîndu-l, Andi îşi explicase perfect intrarea lui Matei Velisar în rîndurile armatei masonice. Acelaşi dor de aventură, aceeaşi pasiune a misterului, aceeaşi nostalgie a vechilor tradiţii cavalereşti pe care le regăsea în disciplina masonică şi în decorul ritualului

masonic, — aceeaşi dorinţă de evadare din actualitatea socială nu în *visuri,* ci în ceva cît mai tangibil, căutînd să *readucă* ce dorea — cavalerismul sufletesc.

Matei Velisar credea că există aurul, vechiul aur al cavalerismului, în fiecare suflet. Prin masonerie, el căuta să-l descopere şi să-i restituie strălucirea epică. Cerca să provoace în sufletele moderne zăngănitul spadelor de odinioară, cînd se-nfrăţeau întru elanuri generoase. Şi era convins că masoneria poate trezi în sufletul modern acel sunet rămas în sarcofagul epopeilor;

Andi răspunsese evaziv la propunerea de înrolare în masonerie. Era inconvertibil la aşa ceva, fiindcă sufletul lui, deosebindu-se fundamental de-al lui Matei Velisar, tăgăduia categoric, pornind de la realitatea lui psicológica, existenţa acestui aur legendar în sufletul modern. El îi ştia pe ieşeni, ştiindu-se pe el însuşi. Şi nu putea crede că masoneria ar fi fost în stare să învingă balul mascat ieşan. Loja masonică întemeiată de Matei Velisar îi apărea ca o nouă grupare a aceloraşi măşti, şi-i părea inutil să devie „fratele" obligator al unor ieşeni întru o nouă ipocrizie împărtăşită. Tocmai dragostea lui pentru Ştefana îi interzicea această cedare la propunerea lui Matei Velisar, cedare care faţă de atitudinea lui reală ar fi fost o simplă laşitate.

Pretextase că va medita serios, dînd mai tîrziu răspunsul. Dar nu se putuse împiedeca să nu stimeze calitatea elanului sufletesc al lui Matei Velisar, care, deşi utopic, îi apărea ca o podoabă anacronică vrednică de admirat.

Matei Velisar n-avea nici un program în viaţa de toate zilele cînd era în congediu. Numai capriciile şi întîmplarea îi determinau acţiunile zilnice. Se gîndea la dejun nu cînd venea ora dejunului, ci cînd îi era foame. Aşa că lntr-o zi prlnziseră pe la trei jumătate, în cele cîteva zile petrecute alături de el, Andi pierduse noţiunea timpului, a timpului social, cel reprezentat de ceasornic mai mult decît de soare.

Tot ce le trecea prin minte era binevenit. O viaţă încîntător haihui, care solicita în Andi tot ce mai era spontan.

Revenise asupra unei erori care-i dăduse un recul ostil faţă de tatăl Ştefanei. Crezuse, în timpul primei întrevederi cu Matei Velisar, că ochii care-l fixau mereu erau într-adevăr de inchizitor, şi că desluşeau în el meschinăriile pe care Andi le spovedise Ştefanei, dar pe care nu dorea nici să le bănuiască tatăl ei.

Se înşelase.

Izbit de înfăţişarea lui de adolescent frumos, Matei Velisar îl socotise prea copil, prea necopt pentru a i-o încredinţa pe Ştefana.

— îmi venea să-ţi dau o păpuşă de porţelan, nu pe fata mea! îi mărturisise rîzînd Matei Velisar, care-şi schimbase complect părerea de cînd vorbise cu Andi despre istoria Moldovei, descoperind în el nu numai o cultură surprinzătoare faţă de aparenţa lui crudă, dar şi o judecată matură, şi o subtilitate încercată, precum şi o replică învăluitor elegantă.

întîmplarea-l făcuse pe Andi să cadă pe singurul subiect pentru care Matei Velisar avea o religioasă pasiune: istoria Moldovei, care era pentru sufletul lui mult mai preţioasă podoabă decît toate aurăriile exterioare. O lustruia mereu, purtînd-o ca o armură de nobleţă sufletească, îngrijită cu pioasă dragoste.

Alunecaseră înspre trecutul Moldovei, pornind de la masonerie. De la primele vorbe, Andi simţise tendiţa fanatică a lui Matei Velisar de-a idealiza vechile realităţi istorice, — şi departe de-a o contrazice, îi dăduse temeiuri inedite şi argumente ademenitoare.

Discuţiunile istorice determinaseră stima lui Matei Velisar pentru Andi; portretul lui Luchi, făcut de Andi cu un zîmbet de bunic hazliu, determinase simpatia lui Matei Velisar pentru Andi.

Şi Luchi apăruse providenţial între ei, ca şi trecutul Moldovei. A doua zi după logodnă, Andi primise un fel de scrisoare-telegramă, în care Luchi felicita şi săruta cînd pe Ştefana, cînd pe Andi, neuitîndu-l nici pe bulldog. Natural, arătase telegrama Ştefanei, care, după ce-o cetise, le istorisise, tatălui ei şi lui Andi, cum îl cunoscuse pe Luchi la Iaşi în Piaţa Sfîntul Spiridon, pe cînd îşi hrănea bulldogul cu ofrandele măcelarilor.

Şi Andi îl iubise din nou pe Luchi, care apăruse Ştefanei tot cu sufletul pe buze, derbedeu, jovial şi entuziast. Le subliniase cu cîteva întîmplări din viaţa lui Luchi, caracterul *frondeur* al vieţii lui veşnic insubordonată voinţei părinteşti şi disciplinelor didactice.

Comprehensiunea lui Andi nu se limita numai la psihologiile înrudite cu a lui. Putea să distingă particularităţile unor individualităţi deosebite de a lui şi să le cuprindă, reliefîndu-le cu-atîta claritate, încît dădea impresia, vorbind despre suflete altfel construite decît al lui, că e şi el ca ele. Vorbind despre Luchi, despre viaţa lui rebelă şi spontană, hazlie, pe de-o parte, dar şi incomodă pentru familia provincială în disciplina căreia personifica fermentul anarhiei, dăduse lui Matei Velisar impresia că se-nrudesc prin Luchi, al cărui portret deştepta o simpatie şi o solidarizare frăţească în copilul Matei Velisar. Căci Matei Velisar nu-şi putea închipui că Andi, portreturîndu-l pe Luchi, înregistra cu luciditate ceva exterior lui, care-l distra ca atare; el îşi închipuia că Andi e într-o măsură acelaşi Luchi, mai cuminte, natural, mai copt, că Andi reprezintă acelaşi suflet, asemănător cu al lui Matei Velisar, de vreme ce Andi îl înţelegea atît de bine, savurîndu-i năzbîtiile.

Şi încrederea, stima, simpatia pe care treptat i le arăta Matei Velisar stimulau în Andi — mimetic sensibil — o vervă sprintenă, un umor elastic, cîştigînd tot mai mult inima părintelui Ştefanei. Nu-l mai trata ca pe un străin, nu-l mai accepta resemnat — trimeţîndu-şi bulldog-ii subt pat —, fiindcă aşa vroia Ştefana. începea să se ataşeze-de Andi, să-l preţuiască, să-l iubească şi să-i fie recunoscător că alegerea lui de către Ştefana îi confirma încă o dată încrederea pe care o avea în gustul, în discernămîntul şi-n maturitatea Ştefanei.

La rîndul lui, Andi stima în Matei Velisar ceea ce iubea în Ştefana, înrudindu-i — cu alte ierarhii sufleteşti — într-o afecţiune unitară. Prezenţa comună a Ştefanei şi a lui Matei Velisar deştepta în Andi sentimente cu totul contrarii celor pe care îndeobşte prezenţa părinţilor le deşteaptă în sufletul[tir crilcr îndrăgostiţi de fetele lor.

Părinţii, în genere, pentru un îndrăgostit al fetei lor reprezintă caricatura, deformarea, presimţirea viitoarei versiuni a fetei pe care o iubesc, deşteptînd în ei o penibilă aversiune pentru ceea ce le actualizează viitorul. Şi acest sentiment e cu atît mai puternic, cu atît mai definit cu cît asemănările dintre părinţi şi copii sînt mai substanţiale. Recunoşti in ticul gurei ştirbe, cu buze cam vinete a mamei, hidoasa metamorfoză a zîmbetului tremurat în gropiţele obrazului fetei. Sînii căzuţi ai mamei, cu o lene impudică de dovleci, îţi dau un cutremur vizionar în faţa sinilor înmuguriţi în primăvara fetei. Şi glasul mamei, strident, spart, îţi dă o involuntară alarmă atunci cînd îi ghiceşti tinereţa nedogită, în sonoritatea de cristal a glasului fetei.

Dar Matei Velisar, a cărui vrîstă o ştia doar actul de naştere, veşnic tînăr trupeşte şi sufleteşte, confirma glorios aprilul veşnic al fiinţei Ştefanei, clipă cu clipă înnoită, clipă cu clipă altfel îneîntăteare, trăind parcă mereu prin înfloriri.

Aşa că timpul petrecut la Bucureşti cu Matei Velisar crease între el şi Andi o apropiere tot atît de grabnică şi tot atît de vie ca şi dragostea lui Andi pentru Ştefana: s-ar fi spus c-acelaşi ritm, al paşilor Ştefanei, stăpînea tot ce se întîmpla în jurul ei.

Făcuseră împreună toţi trei proiecte de viitor. Andi le împărtăşise hotărîrea lui de-a munci îr.dîrjit. Vroia să capete cît mai curînd independenţa materială. Aspira la o catedră universitară, pe care vroia să oobţie fără de amestecul tatălui lui, printr-o muncă de care se simţea în stare. Vroia să-şi ia doctoratul la Iaşi, convins că se pot face studii serioase nu numai în străinătate, unde ai aproape totul de-a gata, dar şi-n ţară, dificultăţile poate solicitînd şi mai mult efortul personal, efortul creator decît înlesnirile. Ş-apoi, **so**cotea laşul ca o ideală atmosferă pentru munca intelectuală, mai ales cînd prezenţa Ştefanei lingă el îi va da elanul de viaţă care lipseşte laşului.

Matei Velisar îl aprobase cu toată căldura. Şi el era convins că studiile în ţară, că meditaţiile ieşene îi vor acuza şi mai puternic individualitatea decît străinătatea. In schimb, Matei Velisar dorea să fie impresarul vacanţelor lor. In primul an îi invita laConstantinopol.

— Acolo, dragă Andi, lăsînd la o parte frumuseţile Stambulului şi ale Bosforului, vei simţi un parfum de veche Moldovă. Nici nu-ţi închipui cum te simţi tu, moldovanul, sufleteşte, la tine acasă, trăind la Gonstantinopol! Vezi obiceiuri pe care le-au avut bunicii noştri, auzi atîtea vorbe care-s bunicele vorbelor moldoveneşti; la Sfînta Sofia îţi miroase a mînăstire românească; şi pe lîngă toate zidurile, şi prin toate locurile — în Fanar, la Sublima Poartă, la Balîclî, la Edi-Cule — treci pe lîngă trecutul românesc...

Apoi îi invita, într-alt an, pe un cargobot, pentru o lungă călătorie prin basenul Mediteranei. Avea un vechi prieten, căpitan de cargobot, pe-al cărui vas era la el acasă. Matei Velisar nu cunoştea o odihnă mai înzdrăvenitoare după un an de muncă decît vagabondarea pe mări. „Cu şatra pe ape", aşa spunea el, dînd acestor călătorii pe mare nu semnificaţia turismului internaţional monden de pe vapoarele elegante — adevărate saloane plutitoare —, ci semnificaţia hălăduirii pe căi albastre fără colb, subt arşiţa proaspătă a soarelui jilav de brize marine.

Se înflăcărase şi Andi, participînd şi el la aceste recreaţii în trei ale viitorului. Dar entuziasmul lui ceda, devenind spectator, faţă de verva entuziasmului Ştefanei şi al lui Matei Velisar. în acele clipe, tatăl şi fiica deveneau ca doi copii care noaptea, la lumina lămpii, fără de ştirea părinţilor, cu un atlas geografic deschis pe genunchi, *trăiesc,* nu visează.

Mediterana nu mai era o mare evocată verbal, ci o enormă floare culeasă-n palmele lor, cu tot polenul soarelui şi cu toate albinele constelaţiilor în ţesutul ei luminos.

Şi fiecare ţară, fiecare loc al proiectatului itinerar era în exclamaţiile lor o livadă de portocali, un parfum de migdali, un vînt de deşert, o pulbere parcă de marmuri eline, ca ţărmul grecesc dinspre care vîntul le aducea, vie ca pleava maşinelor de treier, presimţirea holdelor marmurei antice.

Călătoriseră pretutindeni, şi entuziasmul lor nu-l excludea pe Andi — ca amintirile evocate de cei care au trăit împreună, în faţa unui străin care-i ascultă — ci, dimpotrivă, îi aduceau împărtăşania frumuseţilor văzute de ei, pregătindu-l pentru viitoarele călătorii comune. Şi-n Italia, şi-n Spania, şi-n Grecia, şi-n Africa, numele lui Andi răsuna mereu şi-n vorbele Ştefanei, şi-n ale lui Matei Velisar, ca şi cum sufletele lor şi-ar fi însuşit retrospectiv fiinţa lui Andi, împodobind-o cu tot ce iubiseră ei doi pînă atunci.

Ştefana îl vedea intrînd cu vaporul, alături de ea, pe puntea de sus, în Bosfor, printre colinele pleşuve, nisipoase la început, treptat înverzite, ca un şirag de santal devenit treptat de jad, şi-l strîngea de mînă, privindu-l, în timp ce-i povestea apariţia Constantinopolului, vrînd parcă să soarbă din ochii lui priveliştea cea mai vast feerică a lumii, iubindu-i ochii care se vor bucura, mai mult decît propria ei bucurie, la ivirea sultanei mărilor.

— Andi, după ce-ai privit de pe podul Karachioi în dreapta şi-n stînga, simţi c-ai fost orb pînă atunci, că ţi-ai spălat ochii cu apă vie şi că atunci lumina ţi se naşte-n ochi.

După aceea, se scobora cu el în port, ca să-l îngrozească puţin. Fiindcă în port era cartierul ţîrilor. Era acolo un turn îmbrăcat de sus şi pînă jos în ţîri, ca un mitropolit în odăjdii. Toate acoperişurile caselor erau pavoazate cu ţîri. Pe toate balcoanele caselor de lemn de-acolo atîrnau perdele de ţîri. Ţîri şi numai ţîri, milioane, foc de artificii cu ţîri în loc de flăcări, ploaie de ţîri, — puşi la uscat în soarele torid. Mirosul lor era hidos ca expresia monştrilor chinezeşti, dar argintiul lor scrumit în soarele de vară semăna cu mestecenii, semăna cu lemnul caselor din Scutari; aşa că şi prin mirosul lor apocaliptic încă descopereai o frumuseţă în vrăjitorescul Stambul.

După aceea, prin moschei, apoi la Bazar, la cafenelele turceşti, mereu în aceeaşi lumină, adevărată miere a cerului oriental.

Ş-apoi Muzeul.

Ştefana zîmbise cu genele plecate pe-o amintire.

— Papa, cu cine seamănă Andi?

— Ştiu eu, fetiţo...

La plecare abea îi destăinuise lui Andi miraculoasa lui asemănare cu statuia efebului grec din Muzeul otoman, spunîndu-i că înainte de a-l cunoaşte se îndrăgostise, fără să-şi dea seama, de statuia lui.

— Vezi, Andi, se vede că de asta îmi era atît de drag Gonstantinopolul.

ii

Astfel trecuseră zilele petrecute la Bucureşti în tovărăşia lui Matei Velisar. Plecaseră de la Bucureşti în aceeaşi seară: Andi şi Ştefana spre Iaşi, Matei Velisar spre Constanţa, cu un tren care pornea mai tîrziu. Bulldog-ul îl însoţea pe Matei Velisar.

Despărţirea fusese fără lacrimi, dar şi fără vorbe.

După ce trenul pornise spre Iaşi, definitiv înspre Iaşi, după ce Ştefana nu mai văzuse nici fluturarea pălăriei lui Matei Velisar, nici spasmul săltat al bulldog-ului, se gaemuise în compartiment, făcîndu-se şi mai mică, alăturîndu-şi capul de pieptul lui Andi cu atîta de totală renunţare la tot ce nu era el, încît Andi simţise fericirea unui copil bolnav, în ale cărui mîni întinse, toamna, după zborul rîndunelelor, ar fi venit o rîndunică, dăruindu-i-se, renunţînd la toată vastitatea cerului plecărilor, pentru mînile bicisnice care-i cerşeau tovărăşia zborului oprit, de-a lungul toamnelor, de-a lungul ploilor, de-a lungul iernilor.

PARTEA A TREIA

NU-I NIMENI

SE SCUTURĂ CASTANUL

Domnul Iustin Danielescu îşi încheiase cursul mai devreme ca de obicei.

Se simţea întinerit, cu o inimă de student în pieptul de profesor veteran şi decan al Facultății de litere.

De cîteva ori în timpul cursului, gîndul îi alunecase spre doamna Danielescu, amintindu-şi dusele vremi ale logodnei, cînd tot la Universitate, pe-atunci era student în bancă, şi tot în timpul cursului, creionul se oprea, lăsînd cîteva clipe neînregistrate ideile profesorului, în timp ce inima şi ochii zîmbeau logodnicei cu care trebuia să se-ntîlnească după curs.

Era ciudată, înduioşător ciudată, apariția acestei emoții adolescente în plenitudinea calmă a bătrîneții. Evenimentul care o provocase era reîntoarcerea doamnei Danielescu acasă. Lipsise mai bine de două luni, înlocuind-o pe Duduia pe lîngă Pussy, nepoțelul. Duduia plecase la Nisa, Paris şi Londra, cu bărbatul ei. De cînd se căsătorise avea convingerea — exactă de altfel — că laşul e iremediabil contaminat de boli infecțioase, şi că — de aici începe originalitatea convingerii — numai prezența ei interzicea microbilor accesul lui Pussy. Iar doamna Danielescu, decît să ştie că nu-i tihneşte Duduiei călătoria în străinătate, preferase să plece la Ghioaia, una dintre moşiile menajului, reşedința de vară a delfinului soților Dobrescu. Delfinul avea acolo odăile lui, construite

şi mobilate după concepţia de educaţie englezească. Mama Duduiei o asistase în calitate de „ochi al stăpînului" pe *nurse-a.* însărcinată să facă din Pussy un atlet şi-un gentleman încă de la primii paşi pe covor, pregătindu-l să devie mai tîrziu un fel de „Prince de Galles" al familiei Fanachi Dobrescu.

Doamna Danielescu plecase la Chioaia în „Rolls-Royce"-ul Duduiei, o dată cu fiica, *nurse-a* şi cu Pussy, încredinţînd Ştefanei, pentru timpul absenţei ei, cheile gospodăriei Danielescu.

Dar teama pentru sănătatea lui Pussy era atît de gingaş circumspectă, încît Duduia îl obligase pe tatăl ei să nu vie niciodată la Chioaia, în timpul lipsei ei, prezenţa lui, ieşanul bolilor infecţioase, însemnînd pentru inima ei de mamă mai ales iadul bacililor ieşeni pe care bunicul putea să-l reverse asupra îngeraşului dezarmat.

Luchi definise situaţia astfel:

— Regina bunică a plecat la Versailles cu Pussy-Chioaia.

Şi casa devenise pustie pentru domnul Iustin Danielescu. Se despărţise uneori de doamna Danielescu pentru scurt timp, dar el fiind călătorul, şi ea rămînînd acasă, regăsindu-i prezenţa tutelară la întoarcere. Abea acum, însă, cunoscuse un fel de singurătate de văduv, mai ales în timpul nopţii cînd patul de alături era gol, ciuntind şi sufleteşte o veche simetrie de căscat, oftat, dormit şi convorbiri intime, dînd soţului stingher un sentiment de oropsită supravieţu'ire, cum ar fi al unui număr compus, zugrăvit pe tăbliţa municipală de la poarta casei, de pe care ploile ar fi şters o unitate, lăsînd-o numai pe cealaltă: de pildă, în loc de 13 numai 3, văduv lîngă dispariţia lui 1, care-i dădea conştiinţa valorii zecimale.

Apoi, şi-n timpul zilei, inima domnului Danielescu simţea absenţa „stăpînei" ca un gol în pungă. Domnea în casă un flux de risipă, de irosire, care-l nelinişteа mereu. Ştefana uita cheile de la cămară şi dulapuri pe scaune, pe masă, pe ferestre, aşa cum Matei Velisar uita scrumul de ţigară. Domnul Danielescu le strîngea oftînd şi le încuia în biurou.

Zahărul, făina, cafeaua, orezul, macaroanele, dulceţurile, grăsimea şi untul topit, de cînd cu Ştefana, încăpuseră pe minele slugilor. Ştefana prepara singură esenţa pentru cafeaua cu lapte, din cafeaua de două sute de lei kilogramul, rezervată pentru zilele de mare ţinută cu musafiri de gală, fără s-o amestece cu cafea cumpărată gata rîşnită din tîrg. Dar pe domnul Danielescu nu-l mai bucura, deşi îi plăcea cafeaua tare, care dă laptelui un ten de mulatresă şi-un abur îmbătător aromat, fiindcă această plăcere îi apărea culpabilă, ca şi cum s-ar fi coalizat cu liberalităţile Ştefanei, trădîndu-şi interesele, trădînd şi economia soţiei lui absente. Nu-l mai bucura nici dejunul, cu sălăţi în care untdelemnul curgea după bunul plac al comesenilor, şi mîncări în care untul abunda după voia şi inspiraţia bucătăresei. Nu-l mai bucurau nici mesele de seară, cînd Ştefana îl consulta asupra programului alimentar al zilei următoare. Răspundea Luchi, care avea un apetit şi-o fantezie gastronomică gargantuelescă. Ştefana aproba toate propunerile lui, felicitîndu-l mereu pentru pofta lui de mîncare, încurajînd-o pe deasupra, şi fiindu-i recunoscătoare pentru sugestiile culinare care-o cruţau pe ea de efortul necontenit de a varia *menu-ul.* Dar propunerile lui Luchi, mîncările indicate de el erau atît de costisitoare, încît ascultîndu-le domnul Danielescu simţea îngerii pesimismului pogorîndu-se negri asupra apetitului său stîrnit. Pîrjoale de piept de găină, macaroane fierte în bulion, cu parmezan mult, ouă umplute cu gălbenuşuri amestecate cu carne de pasăre plutind pe smîntînă de la lipoveni — cea mai bună, dar şi cea mai scumpă, — creme de zahăr ars şi de cafea — tot pură, — suflele cu multă dulceaţă de căpşune, portocale din belşug — Luchi consuma cîte cinci-şase la o masă, fără efort, — fiindcă Ştefana pretindea că-s foarte hrănitoare şi sănătoase.'

Şi Luchi spunea, spunea, şi mînca, mînca...

Şi domnul Danielescu asculta şi tăcea amar, mîncînd cu o poftă care-i dădea oribila impresie că-i antropofag şi că-şi mănîncă soţia absentă o dată cu mîncările care-nsemnau numai risipă şi iroseală.

Nu îndrăznea să spuie nimic Ştefanei, nu se-ncumeta să-i facă nici o observaţie. îl intimida nu numai fiindcă era soţia lui Andi şi fata lui Matei Velisar, dar îl intimidau apucăturile ei nete, hotărîte, cu ceva izbucnitor şi categoric în ele, care-l făceau să-şi piardă în contact cu ea, chiar şi faţă de el însuşi, prestigiul de Apostol.

Ştefanei nu-i plăcea întunericul, precum nici clorotica lumină a unui singur bec. Şi luminile ardeau albe şi îmbelşugate, dînd un fel de icnitoare mirări încasatorului de la Uzina electrică, după ce făcea lectura contorului, şi un sfîşietor de acru oftat domnului Danielescu, silit să plătească aceste orgii electrice.

Ştefanei nu-i plăcea nici toamna, nici iarna, nici la-nceputul făţarnic al primăverii să tremure în casă cu şaluri pe ea, zăcînd în fundul canapelelor. Şi sobele ardeau în toate odăile, iar ochii domnului Danielescu vedeau un rug de jertfă, pe care-i ardeau buzunarele, în fiecare foc.

îi plăceau şi lui lumina şi căldura, — dar...

La toate plăcerile din timpul guvernării Ştefanei în sufletul domnului Danielescu se adăuga un „dar"... în care oftau nostalgii de economie şi se pocăiau amar desfătări vinovate.

Nu se mai auzeau strigăte la bucătărie: zilnica tragedie ancilară încetase. S-ar fi spus că servitorii erau în vilegiatură, după muncă silnică. Dar absenţa strigătelor şi buna dispoziţie a slugilor însemnau dureros pentru domnul Danielescu domnia anarhiei, absenţa absolutei ţarine, în locul căreia venise, oricum, o uzurpatoare.

Parcă şi Luchi se bolşevizase şi mai tare de cînd cu Ştefana. Căpătase o dezinvoltură în discuţii în care domnul Danielescu distingea zîmbetul ochilor Ştefanei şi absenţa privirii doamnei Danielescu.

Ceea ce-l nemulţumea însă mai mult pe domnul Danielescu era senzaţia risipei; parcă i se spărsese un buzunar plin, şi toate curgeau la fiecare mişcare.

Şi nu ştia ce să facă l Ştefana avea un fel de inconştienţă nemaiîntîlnită de domnul Danielescu pînă atunci pentru acest soi de preocupări. Cînd primea bani

de la Matei Velisar, în loc să cumpere lucruri utile pentru gospodăria ei, îi umplea pe toţi de daruri, fără nici o măsură, bucuria răspîndită în jurul ei preocupînd-o mai mult decît propriul ei interes.

Domnul Danielescu jubilase în sinea lui — ca de o confirmare în lumea psicologică a legii vaselor comunicante — auzindu-l o dată întîmplător pe Andi reproşînd Ştefanei, cu blîndeţă, dărnicia ei exagerată. Vra să zică, şi Andi observase, fusese sensibil, alarmat desigur, — solidar, fără să ştie, cu atitudinea tatălui lui...

Ştefana n-avea instinct de conservare. Asta era impresia domnului Iustin Danielescu. La nunta Duduiei dăruise miresei două şaluri persane, cele mai frumoase din cîte avea, despodobind odaia ei şi a lui Andi. Oricum, era exagerat, chiar pentru Duduia! Doară nici Ştefana, nici Andi nu erau nababi! Şi valoarea şalurilor, din pricina valutei şi a taxelor vamale, crescuse atît de mult, încît să le-nlocuiască pe cele dăruite n-ar mai fi putut.

Dar cîtă vreme trăise cu Andi în căsuţa din curte — construită pentru tînăra căsnicie — cheltuind din banii ei, pentru capriciile ei — de care, ce-i drept, profita mai ales familia Danielescu, nimeni nu se simţise lezat de liberalităţile ei.

De cînd însă domnea în casă, înlocuind-o pe doamna Danielescu, inconştienţa ei faţă de ban, inatenţia ei pentru economie şi tendinţa ei de-a îndestula poftele tuturor celor din jurul ei cu necontenit belşug dădeau generozităţii ei, pînă atunci răufăcătoare numai pentru ea, caracterul unei primejdii comune întregii familii.

Şi, pe deasupra, domnul Danielescu se îngraşă zi cu zi, simţindu-se congestionat, apăsat şi mahmur după fiecare masă. Nu numai că-l ispiteau mîncările, dar se simţea *dator* faţă de el însuşi, faţă de soţia lui să introducă în el cît mai mult din fructele risipei — aşa cum şi-ar fi aruncat surtucul pe jos dacă s-ar fi vărsat o sticlă de colonie, nu fiindcă-i plăcea atît de tare mirosul coloniei, dar ca să nu se piardă zadarnic,

ca să servească la ceva, să intre într-o haină de-a familiei lichidul oricum dus pe veci din sticla lui.

Şi chiar dacă ar fi îndrăznit să-i spuie ceva Ştefanei, — ce să-i spuie? Că e risipitoare? Dar, în definitiv, ea nu mînca mai nimic. Andi mînca puţin. De fapt, numai Luchi şi cu domnul Danielescu mîncau efectiv. Ar fi însemnat să-i spuie: „De ce ne dai de mlncare lucruri atît de bune?" Şi Ştefana i-ar fi răspuns: „Fiindcă vă plac, fiindcă le mîncaţi cu poftă".

Avea dreptate? Aveai

Şi domnul Danielescu nu putea să-i replice: „Le mănînc cu poftă fiindcă mă sacrific, căci mi s-ar rupe inima văzînd că se întorc la bucătărie mîncări care-au costat atîţia bani".

Fusese deprinsă cu nărav de tatăl ei! Şi chiar în casa lor! Doamna Danielescu o răsfăţase prea mult. In primul an al căsătoriei nu-i făcea la dejun şi la masă decît mîncările care-i plăceau. Cum şi ea şi Andi luau cafeaua cu lapte la ei în odaie, li se trimetea o cafea cu lapte mult superioară calitativ celei pe care-o beau ceilalţi membri ai familiei. Cu drept cuvînt Duduia, care pe-atunci nu se căsătorise încă, protestase. Nu că ar fi aspirat la o altă cafea cu lapte decît la cea băută din copilărie, dar prea era tratată Ştefana în „Măria-Sa".

Şi din nenorocire, nu i se putea reproşa decît atît: risipa, mania darurilor. încolo, nu era nici luxoasă, nu-l antrena pe Andi nici la baluri, nici la teatru, nici ia Bucureşti, nici chiar în străinătate, deşi Matei Velisar îi invitase mereu. într-o măsură, domnul Danielescu îi era chiar recunoscător. Graţie ei, Andi nu cunoscuse nici una din ispitele care macină pe om de timpuriu: chefurile, cluburile, metresele. Datorită ei — natural, numai din acest punct de vedere — Andi, la douăzeci şi şase de ani, era conferenţiar la Universitate, socotit de toţi profesorii ca un viitor savant, demn urmaş al tatălui său.

Aşa că, pe de o parte, şi pînă la plecarea doamnei Danielescu fusese mulţumit de Ştefana, adică nu atît de Ştefana în sine, — îl intimidase întotdeauna, inexplicabil, dat fiind statura ei de păpuşă, — cît îndemnul şi atmosfera de muncă pe care i le adusese lui Andi.

Dar plecarea doamnei Danielescu de-acasă coincidase şi cu statornicirea temeliilor viitorului lui Andi. Era numit conferenţiar din toamnă. De acum înainte, viitorul lui Andi avea să decurgă automat. Şi domnul Danielescu, nemulţumit de risipa Ştefanei în ale gospodăriei, începea să regrete că Andi n-are altfel de soţie. O fată frumoasă, naltă, voinică, decorativă — aşa cum fusese doamna Danielescu — o „femeie" în toată puterea cuvîntului. Faţă de actuala situaţie socială a lui Andi, statura şi felul de-a fi ale Ştefanei erau cam nepotrivite. Domnul Danielescu o considera pe Ştefana ca pe-un fel de „flecuşteţ gentil", o ideală tovarăşă pentru anii studenţiei. într-o odăiţă modestă de student sîrguitor, într-adevăr, graţia ei de păsărică putea să servească la ceva.

Dar pentr-un profesor universitar! Pentru un viitor deputat, poate ministru — căci domnul Danielescu vroia să-l împingă binişor pe Andi spre viaţa politică, „fără de care nu se poate", de îndată ce va deveni profesor definitiv, de sine stătător în cariera didactică.

Şi Ştefana nu corespundea viitorului lui Andi. îi lipsea elementul decorativ, atît de necesar soţiilor oamenilor publici. N-o vedea pe Ştefana prezidînd cu prestanţa necesară o masă dată de Andi în cinstea unor importanţi prieteni politici, de care ar fi atîrnat situaţia lui viitoare. Era prea mică, prea „fleac". Oricum, femeia trebuie să fie femeie: s-o vezi într-o rochie decoltată de bal, s-o vezi într-o lojă la teatru, s-o vezi primind la ea acasă. Ştefana parcă era fetiţa acelei femei ideale pe care ar fi meritat-o Andi, în actuala lui situaţie, după părerea domnului Iustin Danielescu.

Nu împărtăşise aceste gînduri, recent precizate, nici doamnei Danielescu. Aştepta să vadă mai întâi o indicaţie în atitudinea ei.

De altfel, aceste gînduri — pe-atunci încă neclare, fiindcă Andi n-avea situaţia de acum — se născuseră mai demult, cu trei ani în urmă, la nunta Duduiei.

Duduia, da! Făcuse o partidă strălucită. Ce diferenţă între nunta ei şi a lui Andi, pentru sufletul de tată cu preferinţă pentru Andi al domnului Iustin Danielescu. Ştefan Dobrescu — Fanachi — aşa i se spunea în oraş — era avocatul ieşan care plătea cel mai mare impozit profesional, lăsîndu-le la o parte pe celelalte, căci avea moşii, case, era proprietarul camuflat al unei berării, mai avea o fermă model, trăsuri de piaţă şi o spălătorie chimică. Şi mai era şi-n consiliul de administraţie al mai multor bănci şi societăţi industriale din Moldova. O adora pe Duduia — avea patruzeci şi doi de ani — neprecupeţindu-i îndeplinirea nici unui capriciu. îi cumpărase o boierească aşezare ieşană, casă cu două etaje şi grădină vastă, situată pe strada Carol, reclădindu-i-o, după gustul ei, în stil modern. îi cumpărase un „Rolls-Royce" — unic în Moldova — şi un „Lancia" pentru vitezele epice.

Făcuse din Duduia un fel de regină a laşului de după război.

Celebrase cununia religioasă la Mitropolie, îmbrăcînd-o în flori. Masa costase o avere, plătită — natural — de ginere. O căsătorie care răsturnase laşul, înviind timpurile glorioase. Iar Duduia, ca şi fastul căsătoriei, fusese într-adevăr superbă. „Femeie" în toată puterea cuvîntului. La Ştefana nici nu se uitase nimeni. Nu existase decît Duduia ca „femeie" a neamului Danielescu. După ce se înapoiaseră acasă, şi doamna şi domnul Danielescu îşi amintiseră cu inima strînsă de căsătoria copilului lor preferat, de-a lui Andi. Cît de modestă fusese, alături de-a Duduiei! Si Ştefana şi Andi o doriseră astfel, — dar oricum, alături de căsătoria Duduiei, a lui Andi căpăta o semnificaţie umilitoare. Un preot îi cununase acasă; urmase o masă cu familia, cîţiva prieteni de-ai casei şi cîţiva masoni. Ziarele locale pomeniseră atît: că fiul profesorului Iustin Danielescu s-a căsătorit, ceremonia avînd loc la domiciliul părinţilor, în cerc intim.

Căsătoria Duduiei determinase nu numai dări de seamă, dar şi articole care-o considerau ca o renaştere a feeriei moldoveneşti de odinioară, la care strălucise o mireasă „ca o zînă din poveşti".

După înapoierea de la căsătoria Duduiei, soţii Danielescu oftaseră în acelaşi timp. Nu-şi spuseseră nimic. Erau mai mult întristaţi decît fericiţi de revanşa strălucită pe care viitorul o rezervase Duduiei faţă de Andi.

Oftatul domnului Danielescu de după nunta Duduiei şi gîndurile pe care le exprima nebulos apăruseră şi se conturaseră în timpul absenţei doamnei Danielescu, devenind meditaţii obsedante, ca şi senzaţia risipei.

Concluzia acestor iritări şi nemulţumiri zilnice, pe care i le provoca viaţa casei, ritmul ei nou din timpul absenţei soţiei lui, fusese un fel de treptată eminescianizare a doamnei Danielescu, cît şi a propriului suflet al domnului Danielescu.

în răstimpul celor două luni, mîncase mult, se îngrăşase şi se reîndrăgostise, aşteptînd întoarcerea acasă a doamnei Danielescu şi în calitate de stăpînă care să puie capăt risipei, dar şi c-o bătaie de inimă care deştepta reminiscenţele silabelor „Be-a-trice" din vremea cînd nu s-alăturaseră încă în registrul stării civile numelui Danielescu.

îi scria zilnic epistole din care lipseau numai rimele, încolo, ofta vîntul, cădeau frunzele, plecau păsările golind cuiburile, — căci se-ntîmplase ca absenţa doamnei Danielescu să coincidă cu agravarea ieşană a toamnei, şi domnul Danielescu ofta în scrisorile către soţia îndepărtată ca şi cum ar fi devenit în lipsa ei castanul de la poartă, bătut de vînturi şi de ploi, nu soţul care se-ngrăşa la mesele copioase, despre care nu îndrăznea să-i pomenească nimic, cumulînd zi cu zi, scrisoare cu scrisoare, sentimentul c-o trădează participînd la risipă, sentiment care contribuia simţitor la exaltarea lirismului epistolar.

Apropierea reîntoarcerii doamnei Danielescu însemna pentru domnul Danielescu un dublu eveniment concomitent: apariţia zînei în patul conjugal, dar şi prezenţa zmeoaicei, care dintr-o aruncătură de ochi avea să vadă golurile cămării şi nărăvirea slugi-

lor. Darea s-o îmbrățișeze, dar și s-o-nduplece: gesturi care se confundau. Așa că lirismul domnului Danielescu era însuflețit — și exagerat — nu numai de bărbăteștile puteri acumulate în timpul absenței, ci și de mustrarea surdă pe care i-o dădea participarea la mesele copioase.

Și iată că venise o telegramă pe cît așteptată, pe cît temută:

„Sosesc după-amiază cu Duduia. întîlnire generală la Duduia spre sară. Sărutări.

Beatrice"

Din străinătate, Duduia descinsese de-a dreptul la Chioaia, de unde venea în fruntea familiei — amiralisim — cu automobilele.

Telegrama sosise dis-de-dimineață. Fără s-o mai deștepte pe Ștefana, domnul Danielescu poruncise slugilor să facă grijitură, „că vine conița", strîngînd el singur ziarele, revistele și hîrtiile îmbulzite în ietac în timpul văduviei; se tunsese, se răsese, se loționase, își încrețise vîrful musteților, cumpărase icre negre și struguri conservați, mai cumpărase flori, pe care le aranjase cu mîna lui pe măsuța de noapte lîngă fotografia doamnei Danielescu, punîndu-i în sertarul măsuței o sticluță de parfum și o păreche de mănuși blănite; și parfumul, și florile, și mănușile de piele blănită simbolizau și bucuria soțului — proaspătă ca florile, condensată ca parfumul și caldă ca mănușile —, dar și atributele dorite soției, florile fiind zîmbetul, parfumul, vorbele, și mănușile blănite, îngăduința pentru păcatele altora.

Ștefana primise foarte calm noutatea, vestea că „vine conița". Domnul Danielescu îi invidiase calmul mai ales fiindcă-i hărăzise rolul de paratrăsnet pentru eventualele furtuni.

Iată de ce reîntoarcerea doamnei Danielescu dăduse profesorului Danielescu tinerești alunecări de gînd în timpul cursului, făclndu-l să-și încheie lecția mai înainte de vreme. Trebuiau să se întîlnească acasă la Duduia, plecînd de acolo împreună spre căminul în care domnul Danielescu pregătise apoteoza.

Trecu pe la cancelaria decanatului, își luă blana, căciula și șoșonii; amînă pe a doua zi soluționarea hîrtiilor curente și coborî scările răsucindu-și' musteţile, cu mai puțină majestate decît îndeobște, dar cu mai mult elan. Parcă-i înflorise un tei în străfundul sufletului la gîndul că peste cîteva clipe își va revedea soția, — un tei cu parfumul sporit de prezența unor nouri negri.

Ajungînd în dreptul aulei, se opri deodată, cu sprincenele ridicate. Răsunau aplauze ca la teatru. Redeveni decan, cu ochii la portar. Interzisese aplauzele care frivolizau tăcerea Universității.

— Cine ține curs?

Portarul, om bătrîn care făcea dese servicii particulare domnului Danielescu, se apropie zîmbind:

— Coca Andi...

Il știa de mic.

O clipă, decanul și portarul avură același zîmbet pe subt care gloria lui Andi, înaripată de aplauze, trecu parcă pe subt un alb arc de triumf.

Domnul Danielescu așteptă la ușă. Trăia ziua întineririlor. Aplauzele stîrnite de cursul lui Andi îi deșteptaseră icoana propriei lui tinereți la începutul carierei profesorale. Era și el pe-atuncea, ca și Andi, frumos și tînăr, entuziasmînd tot în amfiteatrul conferințelor, pe studenți și pe studente, nu numai prin verbul lui fierbinte, dar și prin frumusețea lui. Peatunci începuseră să-l pîndească ispitele. Era căsătorit de curînd. își adora soția. Dar succesul îl înnebunea în fiecare zi. La cursurile lui predominau fetele. Vorbea și vedea în față ochi de toate culorile deschiși ca zorelele înspre el, buze umede, obraji tineri și mîni care-l aplaudau cerșindu-i parcă frumusețea zeificată de oratorie. Fugea de la Universitate de-a dreptul acasă, cu ochii în pămînt, neîndrăznind să privească nici o femeie. Și abea acasă se simțea salvat, la adăpost de necontenitele primejdii. Și aducea doamnei Danielescu elanul pe care zeci de fete i-l dăduseră, precum și penitența ispitirilor de care se temea. Rezistase. Nu s-atinsese de nici o studentă decît cu fapta

ochilor şi-a gîndului. Micile aventuri extraconjugale erau străine mediului universitar, unde reputaţia lui se aurea intactă, sporindu-i prestigiul moral, deci şi pe cel intelectual, dînd frumuseţii lui faţă de oameni o înălţime inaccesibilă de luceafăr. De altfel, la drept vorbind, n-o înşelase niciodată pe doamna Danielescu. Prin oraşele de provincie unde ţinuse conferinţe, ciu-pise cîte-o servitoare, la hotel sau în casele unde era găzduit, alintase cîte-un sîn, cîte-un grumaz, şi une-ori şi cîte-o pulpă dezgolită — dar cu spaimă, oprin-du-şi la timp congestia sexuală de teama bolilor şi a şantajului. Atît: aperitive inofensive. Nici un adulter propriu-zis. Nu se căia. Era bătrîn, c-o reputaţie ina-tacabilă şi subt acest raport, curat, onest, şi c-un elan pentru tovarăşa vieţii lui care nu-i dădea numai ilu-zia tinereţii, ci chiar prezenţa ei purificată de ispitele trecutului.

Dar parcă n-ar fi dorit ca şi Andi să facă la fel. Nu l-ar fi supărat o aventură de-a lui Andi, şi chiar mai multe, numai să fie prudent, să nu se afle nimic.

I s-aprinsese în ochi o lucire vicleană. Ştia cîte fete sînt în sala de conferinţe, cîte-l ascultă şi-l pri-vesc pe Andi, cunoştea natura exaltării pe care pre-zenţa lor o dădea profesorului tînăr şi frumos, — şi parcă decanul se răzbuna pe Ştefana, şi parcă virtutea tînărului Iustin Danielescu îşi lua revanşa nu împo-triva soţiei lui, ci împotriva nurorei, a soţiei lui Andi, presimţind şi dorind cedarea la ispitele învinse odi-nioară.

Alte ropote de aplauze răsunară în valuri convul-sive.

Uşa se deschise.

în cadrul luminat de becurile electrice, Andi apăru cu sîngele-n obraji şi ochii lucioşi, ieşind din suc-ces ca dintr-o orgie. Succesul îl întinerea echivoc, dînd, ca şi-n copilărie, după lecţiile de pian, frumu-seţii lui aspectul efebilor beţi, încununaţi de trandafiri, care turnau vinul în cupele patricianilor romani,

închise uşa în urma lui, dar aducea după el ca o trenă aplauzele amfiteatrului şi atmosfera de acolo, într-o mînă îşi ţinea notele. Fruntea-i năduşise.

îl văzu pe domnul Danielescu, şi clipi, încă stă-pînit de beţie, întinzîndu-i mîna cu un gest care invo-luntar aştepta felicitări.

— Să nu răceşti, Andi.

— Mă duc să-mi iau blana.

— Nu te mai du prin curente. Trimet să ţi-o aducă.

Portarul porni spre cancelarie, după lucrurile lui Andi. Şi Andi, silit de grija părintească să rămîie în revărsarea studenţilor şi a studentelor care se despi-cau în două — ca apele curgătoare în dreptul ostroa-velor — trecînd cu deferentă pe lîngă grupul celor doi profesori, se simţi lîngă tată lui, care-i era şi decan, ca o statuie lîngă altă statuie, şi abea izbuti să-şi stă-pînească un gest de afectuoasă îmbrăţişare, deghizînd spontana pornire a orgoliului solidar într-o ştergere ostenită a frunţii cu batista.

Oftă extenuat. Vorbise aproape două ceasuri. îşi simţea glasul aprins de acea răguşală oratorică pe care o căpătase către sfîrşitul prelegerii, speculînd suges-tia ei, surdinizîndu-şi finalul, dîndu-i o religiozitate ostenită, o penumbră visătoare, rărindu-şi vorbele — cum parcă plopii se răresc în răsărit de lună — armonizînd evocarea finală cu sunetul de violoncel grav al glasului.

îşi îmbrăcă blana subt ochii studentelor, care din fundul coridorului, grupuri-grupuri, îl priveau cu ochi strălucitori, şi porni alături de domnul Danie-lescu, salutaţi adînc de studenţi şi de portar, trecînd, cu o involuntară privire camaraderească, prin dosul statuiei lui Kogălniceanu: celălalt moldovan de bronz.

Apucară spre deal, printre alte grupuri de studente, care aşteptau în ger, zgribulite, trecerea lor.

Dinspre vale, venea un rîs de sănii în văzduh de iarnă aspră. Omătul scîrţiia. Gerul încleia nările. Copacii înfloriseră de pulberi argintii care, căzînd, puneau sclipiri lactee pe căciuli, pe gulere şi gene. Stelele sticleau ca un alt ger, astral, blond, auriu şi albăstriu.

— încotro apucăm, tată?

— Cum? La Duduia. Nu ştii?

— Aa! Da-da...

Uitase. Vibrația succesului, sonoră pe cît optică — aplauze, priviri, obraji aprinși — îl reținea încă în amfiteatru, făcîndu-l să uite că sosise Duduia și cu mama lui.

Își acoperi gura cu batista, temîndu-se de răceală, regretînd respirația adîncă pe care i-o dăduse bucuria, — bucuria că mai rămîne în oraș, că nu se-ntoarce imediat acasă.

Asociase în ultimii patru ani, și mai ales în cei trei finali, atît de strîns cuvîntul „acasă" cu ideea de muncă, de efort solitar, de renunțare la lume, la succes, încît din toamnă, de cînd își începuse conferințele la Universitate, cuvîntul „universitate" nu mai însemna pentru el muncă, ci distracție. Cînd pornea de acasă cu notele în buzunar spre Universitatea unde îl așteptau studenții și studentele, avea o senzație de eliberare: parcă o fată din sufletul lui ieșea de la internat, ducîndu-se la bal.

Iar cînd venea de la Universitate acasă, posomorîrea lui extenuată nu însemna oboseală — cum credeau cei de acasă — oboseală după o zi de muncă, ci efortul penibil de-a ascunde Ștefanei zîmbetul pe care-l deștepta în el amintirea aplauzelor.

Și-n fața ochilor Ștefanei, uneori — căci în acele clipe ochii Ștefanei parcă-l evitau — apărea pe chipul lui Andi „zîmbetul de femeie care minte".

La început, după întîile zile de cursuri, Ștefana îl privise mirată, surprinsă:

— De ce zîmbești?

Andi ridicase din umeri, zîmbindu-i afectuos. Zîmbetul de femeie care minte dispăruse.

Altădată Ștefana îl surprinsese iar, după aceeași tăcere posomorită, pe care-o aducea acasă de la Universitate, zîmbind la fel.

— De ce zîmbești *așa,* Andi?

Acel „așa" din întrebarea Ștefanei pusese parcă un deget de gheață pe inima lui Andi.

Nu-i răspunsese. O luase în brațe, sărutînd-o, dezmierdînd-o, și cînd își închipuise că Ștefana a uitat întrebarea, căzuse iar pe gînduri.

Ștefana îl privise cu ochi gravi, fără să repete întrebarea.

De-atunci, de cîte ori Ștefana îl privea, fără să-i vorbească, fără să-l întrebe ceva, zîmbetul apărea, parcă și mai pieziș, și mai constrîns, și mai rușinat. Și Ștefana evita să-l privească în acele clipe. Andi simțea în tăcerea Ștefanei același deget de gheață, care-i pipăia inima, și se posomora de-a binelea. Nu mai avea chef de nimic, îi venea numai să doarmă, sau să citească, — adică să se-ndepărteze de Ștefana.

Cînd rămîneau singuri amîndoi, după masă, citeau în pat, unul lîngă altul, fiecare altă carte, schimbînd reflecții numai despre lecturile lor. Așa că din toamnă, de cînd Andi fusese numit conferențiar, reintrînd în viața Iașului după patru ani de muncă și singurătate alături de Ștefana, nu mai vorbise cu Ștefana decît despre lecturi, despre eroii cărților citite; despre ei doi, nimic. Și treptat Andi căpătase credința — de nimic obiectiv justificată — că Ștefana blamează succesele lui universitare, că ea singură, spre deosebire de familia lui, care-l admira, vedea în aceste succese, în această activitate un fel de trădare a intimității lor. Și corolarul acestei credințe arbitrare fusese gîndul că e nedreptățit de Ștefana.

Totuși, nu căutase nici s-o întrebe, nici să-i explice. Tăcuse.

Și în fiecare seară, după curs, întoarcerea acasă se asocia cu un sentiment de constrîngere, de ușoară repulsie, care dădea pașilor lui, pe măsură ce se apropia de casă, o încetineală ciudat opusă alegreței cu care s-apropia de casă în epoca singurătății lui alături de Ștefana.

De asta, răspunsul tatălui lui, care-i amintise de sosirea Duduiei, îl bucurase, reprezentînd pentru el nu plăcerea de-a o revedea pe Duduia și pe mama lui, ci satisfacția de-a fi silit oarecum să nu plece de-a dreptul acasă.

Și de data aceasta era liniștit. Ștefana îl rugase să scuze față de Duduia absența ei pe deplin justificată de o gripă reală, care o împiedeca să iasă din casă.

Ştefanei nu-i plăcea s-o frecventeze pe Duduia, mai ales în momentele întrucîtva oficiale ale casei ei, cum erau seratele şi sosirile din străinătate, care adunau la Duduia o sumedenie de persoane evitate de Ştefana.

Pentru Ştefana — pînă atunci şi pentru Andi — vizitele la Duduia însemnau o corvadăpe cît de inevitabilă pe-atît de penibilă. Domnea la ea acasă un prost-gust spectaculos, pînă şi-n oamenii care-i frecventau casa, prost-gust care rezulta din tendinţa de-a stîrpi reminiscenţele numelui Fanachi — al soţului — ,înlocuindu-le prin pretenţiile numelui Pussy — al delfinului, — într-un decor exprimat de alintarea Pussy şi de numele Stevens, cu care Duduia renovase numele Fanachi.

Acest veşnic amestec — Fanachi-Pussy-Stevens — din casa Duduiei dădea Ştefanei şi dăduse lui Andi un sentiment de tristeţă vecin cu neurastenia.

De cînd se măritase, devenind suverana milioanelor lui Fanachi, Duduia aspira la singura formulă de eleganţă şi de distincţiune, care-i părea şi inaccesibilă prietenelor ei, şi exotică totodată: cea englezească.

Blazată de educaţia franceză a vechei boierimi ieşene — de care n-avea habar — sătulă de limba franceză — pe care-o vorbea prost, — Duduia vroia să se impuie societăţii ieşene prin accentul britanic, ferm convinsă că fapta ei novatoare va însemna debutul unei noi epoci ieşene.

în primii ani de universitate buchisise o englezească elementară, care-i dădea putinţa să orăcăiască oarecare vorbe englezeşti, schimonosindu-şi uneori, faţă de cei care n-o cunoşteau de-acasă, accentul românesc, ca să dea impresia că buzele ei sînt depeizate în limba ciobănească.

Epatarea faţă de limba engleză şi de şicul englez data de la Agapia, unde o văzuse pe englezoaica cea cu păr de piper roşu — Gladys, Mrs. Handerli, metresa lui Andi, — care-i întipărise trainic dureroasa reflecţie:

— „Aoh, Dudui e frumos... dacvreţ... Andi e fin, aoh, alta rasa..."

Mortificarea de atunci determinase în Duduia hotărîrea eroică de-a deveni „fină", de-a face şi ea parte din acea „altă rasă" situată în Anglia de chiar accentul caricatural al buzelor englezoaicei, pe-atunci „infectă" pentru Duduia.

începuse să ia lecţii de limba engleză încă din primul an de universitate. Se uita la buzele profesorului englez ca acei cîni hipnotizaţi de glasul stăpînului, care-s emblema patefoanelor „His Master's Voice". Acasă, în faţa oglinzii, cu uşa închisă, făcea exerciţii de accent englezesc, cum fac gargară cei care au amigdalite acute. Era atît de statornică dorinţa ei de-a capta acest ideal linguistic, încît treptat, aproape fără efort, îşi desfigurase accentul neaoş moldovenesc, cum se închircesc picioarele chinezoaicelor puse la tortura pantofului de lemn menit să le împiedece creşterea normală.

Nu mai exclama „oh", sau „ah" sadea, ci „aoh", cu gura devenită-n exclamaţie o gură de tunel al accentului britanic, comunicînd direct cu laşul pe subt Marea Mînicei şi restul Europei. De asemenea, cînd îşi întîlnea prietenele nu le mai întreba automat: „Ci mai faci?", ci: „Ce faci", dar rostit şerpeşte, „tsche" înlocuindu-le pe „ci", şi „faci" fiind articulat şuierător, ca de un abur de locomotivă ţîşnit prin supapă. Milioanele lui Fanache apăruseră providenţial, dînd Duduiei putinţa să realizeze amplu proiectele ei de anglificare.

începuse cu Fanachi, al cărui nume îl renovase — aşa cum unele cucoane schimbă pe-al servitoarelor, de pildă din Marghioala în Angela, ca să sune mai stilizat, mai în armonie cu mobila casei şi cu pretenţiile amfitrionilor. Din Fanache Duduia făcuse „Stevens".

îl întîmpina pe stradă cu un:

— Hallo, Stevens!, care dădea trecătorilor impresia că cineva vorbeşte pe stradă la telefon, spunînd „hallo" în loc de „allo".

Apoi îl determinase să-şi radă musteţile — le purta cu sfîrc, — să-şi epileze sprincenele — le-avea îm-

binate şi îmbelşugate ca o sucursală subfrontală a musteţelor; să-şi facă educaţia unghiilor la manicură, să renunţe la ochelarii cei vechi, care-i lăsaseră două virgule sanghine la rădăcina nasului, înlocuindu-i cu ochelari rotunzi cu rame de baga prinşi pe după ureche cu antene tot de baga; şi să fumeze pipă cu tutun englezesc amestecat cu lavandă şi ierburi aromate, havane pîntecoase cu dimensiuni de castravete şi ţigarete englezeşti c-un fum care-i echivalentul siropului.

Nu-l mai recunoşteau clienţii pe conu Fanachi, devenit Stevens. Purta ghete cu talpă groasă şi călcîie plate, surtuc cu talie joasă şi buzunare aparente din care ieşea pipa, cravate scoţiene, şi-n loc de jiletcă, *pull-over.*

Gînd se ducea la moşie, punea pe cap — se numea Stevens — caschetă englezească, pantaloni largi prinşi subt genunchi, ciorapi de lînă cu romburi sau pătrăţele înnodaţi subt genunchi c-un şiret cu canaf, şi-n iocul vechei pelerine cu care umbla înainte la moşie, un superb *trench-coat.*

De asemenea, fostul Fanachi, ca să devie un impecabil Stevens, făcea o complicată cură de slăbit: băi de abur, la care Stevens privea cu o melancolică satisfacţie sudorile care-l eliminau pe Fanachi; regim alimentar, fără apă şi şpriţuri în timpul mesei, cu fripturi carbonizate; masaj dur, gimnastică dimineaţa şi plimbări pedestre, adică *footing,* cum le numea Duduia. Primul rezultat al acestei lupte cu natura lui Fanachi fusese blegirea — în felul sinilor căzuţi ai foastelor doice — a proeminenţei abdominale, pe care odinioară amicii fostului Fanachi o atingeau c-o tangenţială sfîrlă admirativă — adică: „E dat dracului!" — la aperitivele unde sărbătoreau un succes judiciar.

Şi Duduia rupsese cu trecutul. îşi înlocuise numele Duduia, care pentru ea avea mirosul celor care-au stat la bucătărie căpătînd un pronunţat iz de ceapă prăjită, cu numele Dolly, adică păpuşică, pe englezeşte, adică păpuşica lui Stevens.

Casa Duduiei era *home-ul* ei. Servitorul se numea *groom* — îl chema Ghiţă; servitoarea, *maid* — de-acasă îi spunea Frăsina.

îşi mobilase casa cît mai englezeşte cu putinţă. Mobile de mahon masiv, canapele şi fotolii de catifea decorau salonul şi salonaşul destinate femeilor. Pentru bărbaţi rezervase sala biliardului, o altă sală cu aparate de gimnastică, box şi scrimă, la care s-alătura o săliţă cu duşuri şi oglinzi, precum şi un vast biurou — în care *trebuia* să domnească miros de havană autentică — mobilat cu canapele şi fotolii de piele, şi măsuţe cu reviste şi ziare englezeşti prezidate de ghilotine pentru decapitarea havanelor, cutii de ţigări englezeşti şi-un fel de cartuşiere de metal cu suport, în care şedeau vertical havanele.

In faţa casei, gazon englezesc, un fel de mare biliard păros; în dosul casei, tenisul, care devenea iarna patinaj pentru privilegiaţii acestei Mici Britanii. Ambiţia Duduiei era să-nveţe cricket-ul şi să formeze un club de cricket. Tenisul îi apărea cam demodat şi prea la-ndemîna oricui. Dimineaţa făcea un ceas de călărie la Copou, pe un cal cu coada tăiată scurt, cu *groom-vA* tot călare, în urmă, la o distanţă reverenţială. Conducea singură — cu mănuşi ca de pe vremea cavalerilor medievali — şi „Rolls-Royce"-ul şi „Lancia", dar, blazată de cele două volane de lux pe care le mînuia, dorea să aibă un automobil cu caroserie mahonie şi sticlărie multă, la fel cu al englezoaicei de la Aga'pia. De asemeni, intenţiona să colecţioneze o turmă de cockeri, pe care să-i plimbe în vitrina ambulantă, „sfidînd indignarea provincialilor".

Inaugurase în raporturile cu bărbaţii *shake-hand-ul*; nu le mai întindea mina pentru sărut, ci le-o zguduia anglo-saxonic, cu o urgentă convulsiune atletică.

Patefoanele Duduiei cîntau numai englezeşte; corurile negre erau şi ele admise, patefoanele Duduiei menţinînd în muzică geograficul imperiu colonial al Britaniei.

Deşi avea două automobile, şi-l aştepta pe-al treilea, poseda şi trăsură. Ghiţă, vizitiul, pornea cu Duduia la Copou, mînînd caii cu cozile retezate scurt, ca şi coamele, punînd mănuşi albe — ca mirii, spunea el — pe mînile lui mirate. **Il** englezise şi pe Ghiţă, tunzîndu-i musteţile şi impunîndu-i favoriţi â la

Marghiloman, interzicîndu-i formal să „suduie caii" în public.

Dimineaţa Duduia nu mai bea cafea cu lapte, ca în casa părintească, ci ceai negru, otrăvitor englezesc, cu slănină care se numea *bacon,* ca-n Anglia.

Îşi tunsese părul scurt, impunîndu-i culoarea mahonului ardent, ceea ce dădea un straniu aspect ochilor ei focos negri şi tenului ei de ţigancă latină.

La ceaiurile Duduiei se serveau cu religiozitate *toast-uri,* adică pîne prăjită cu unt, *plum-cake-uri, muffins, porridge,* infectă fiertură de cereale, de care nu s-atingea nimeni, şi marmelăzi, *jam,* în special de portocale amărui.

Mesele erau acoperite de sosuri englezeşti, de piper englezesc, de muştar englezesc. In loc de rachiu şi ţuică se servea *gin, whisky* marca „Black & White" şi-'n loc de bere, *<<tout* special adus din Anglia, bere neagră exagerat alcoolizată, care avea darul să deştepte-n comeseni cel mai neaoş românism de cafenea şi crîşmă.

Singurul laxativ admis în casa Duduiei era „Fruit, Sals, Eno", unicul agreat de intestinul lui Dolly, care, spre deosebire de al Duduiei, nu mai putea accepta românismul moarei de curechi.

In clipa cînd îl născuse pe Pussy, Duduia era atît de complect anglicizată, încît parcă nu născuse româneşte, ci izbutise în sfîrşit să articuleze perfect întâia vorbă profund englezească. De la primul gemăt al noului-născut, Duduia, aflîndu-i sexul de la moaşă — „E băiat! Să-ţi trăiască, coane Fanachii" — îl şi botezase Pussy, adică pisicuţă, pe englezeşte. Din nenorocire, Pussy luase tot ce era mai ţigăneşte brun din Fanachi şi Duduia — păr creţ ca pana-corbului, ochi păcurii, ten smolit, — contrazicînd de la-nceput voinţa mamei lui, dezolată că fiziologia era atît de rebelă la accentul englezesc. Dar contrazicerea stîrnise şi mai mult temperamentul focos al Duduiei, aşa că Pussy, danciul, era înecat de educaţie englezească, aşa cum ai deghiza o felie de mălai, cu ajutorul sosurilor englezeşti, într-o mîncare stranie, fără de patrie. Duduia era hotărîtă să-l păzească de microbii româneşti; dorea să facă din el un gentleman, un al doilea Marghiloman al ţării, căci Marghiloman era singurul bărbat politic pentru care Duduia avea o admiraţie fără rezerve.

Anglicizată, cu părul tuns şi roş, cu accentul englezesc, în *home-ul* ei, cu Stevens şi cu Pussy, Duduia devenise atît de alta faţă de vechea Duduia a casei Danielescu, încît părinţii o considerau cu uluirea unor găini care-ar fi clocit fără să ştie un ou de acvilă.

O admirau intimidaţi şi epataţi. „Aşa a spus Duduia", „Aşa a făcut Duduia", „Aşa vrea Duduia", — erau comandamente divine, pe care nimeni nu le discuta.

Rolurile se inversaseră. De unde în copilărie Duduia fusese un fel de vechil cu fustă al doamnei Danielescu, în administraţia casnică, acum doamna Danielescu devenise o preoteasă fanatică a concepţiilor Duduiei. Căci şi doamna şi domnul Danielescu o socotiseră pe Duduia cît timp crescuse în casa lor ca pe o viitoare bună gospodină şi femeie frumoasă. Nimic mai mult. Gloria i-o prevedeau numai lui Andi, care nu le dezminţise aşteptările; dar Duduia le răsturnase prevederile, parcă dînd mai multă strălucire şi răsunet descendenţei Danielescu chiar şi decît Andi. Nu numai că Duduia devenise cineva în Iaşul de după război, dar era „unică".

Pînă la căsătoria cu Duduia, averea lui Fanachi se amplifica activ, dîndu-i prestigiul oamenilor foarte bogaţi mai ales în atmosfera socială de după război, dar lăsîndu-l în masa cenuşie a îmbogăţiţilor neindividualizat. Duduia, deodată, dăduse un sens şi un stil acestei averi, diferenţiind-o de celelalte. Şi departe de-a contrazice interesele soţului său, le servea. Graţie Duduiei, Fanachi Dobrescu, devenit Stevens, începuse să cunoască nu numai ca avocat şi om de afaceri lumea ieşană, dar şi ca amfitrion distins, venind în atingere, cu acest prilej, şi cu altfel de lume decît cea de pînă atunci. Stilizarea britanică pe care o dădea Duduia averii şi fiinţei lui îi deschidea alte perspective de viitor. încetul cu încetul, energia lui, reală, dar afectată pînă atunci exclusiv îmbogăţirii, începea să aspire la alt plan de activitate. Se

pregătea pentru viaţa politică — nu aparţinea încă nici unui partid — ,dîndu-şi seamă că situaţia lui de om bogat şi civilizat, de om energic şi cinstit putea fi valorificată în cele mai ridicate altitudini ale vieţii politice. Şi viziunea acestui viitor probabil abea Duduia i-o dăduse, făcîndu-l parcă să-şi ridice privirile magnetizate de cotidianul plat în sus, spre orizonturile spiritualităţii politice.

Duduia, pentru el, devenise tunelul dintre două vieţi; cea de pînă atunci, de muncă aprigă şi de satisfacţii modest provinciale, viaţa Fanachi; cea de atunci încolo, plină de soare ca o zi fără de ceaţă la Londra, viaţa Stevens.

Această energie a Duduiei, care, abea ieşită din casa părintească, se dovedise vrednică să transforme viaţa şi milioanele unui astfel de om, o impusese pe Duduia în societatea ieşană ca o „forţă". Erau şi cîteva zîmbete, nu numai al lui Luchi, în rarii ieşeni urmaşi ai duhului junimist, dar ce eficienţă socială mai au astfel de zîmbete „literare" în viaţa potcovită de după război!

Doamna Danielescu nu mai îndrăznea să mai dea nici un sfat Duduiei, nici o povaţă: cerea şi primea ea de la Duduia.

Duduia îi explicase că trebuiesă-şi cumpere un automobil.

— Nu mai merge, mamă. Ascultă-mă. Nu-i demn pentru oameni ca voi să mergeţi cu tramvaiul şi pe jos. Astăzi, din lumea bună, nu mai merg pe jos decît cei care fac cură de slăbit. Aşa e vremea. Toate merg cu automobilul...

Domnul Danielescu suspinase — el ar fi preferat să facă înainte cură de slăbit pentru trup şi de îngrăşat pentru buzunare — şi cumpărase un Ford.

Apoi urmase instalarea unui aparat radiofonic, tot impus de Duduia.

— Aşa e vremea. Toate comunică prin radio...

Apoi un guler de lutră la blana domnului Danielescu, şi o căciulită la fel, precum şi mănuşi de piele blănită în locul celor de lînă împletite de doamna Danielescu.

După moartea mamitei, Duduia nu vroise să accepte pentru mama ei doliul de un an. „Fleacuri! Barbarii perimate!" Arătase mamei ei că doliul îmbătrîneşte şi întristează, că doliul e „durerea", nu haina, şi că viaţa e prea scurtă ca s-o mai întuneci cu haine şi voaluri negre. Doamna Danielescu o ascultase, scurtînd timpul doliului şi amendînd cochet rigoarea lui.

Tot Duduia impusese doamnei Danielescu:

— Astăzi fiecare trebuie să se spele în odaie de baie. Lavoarul în ietac e o barbarie compromiţătoare...

Tot Duduia o determinase pe doamna Danielescu să cumpere maşină de călcat electrică, precum şi aparate aspiratoare de praf. Ce-i drept, şedeau în cada odăii de baie, alături de sacii cu provizii, fiindcă întrebuinţarea acestor aparate însemna o dureroasă risipă de electricitate faţă de energia plătită cu leafă fixă a servitoarei, care călca şi mătura. Dar, măcar aparent, Duduia fusese ascultată. Apoi telefonul casei Danielescu tot Duduiei i se datora.

Singura nesupunere la comandamentele civilizatoare ale Duduiei, fuseseră caloriferele. Aparent, Ştefana era pricina menţinerii sobelor, dar cauza efectivă era cheltuiala pe care instalarea caloriferelor o impunea buzunarelor melancolice ale domnului Danielescu ; de cînd cu inovaţiile Duduiei, Apostolul, după fiecare cumpărătură,' murmura versul lui Eminescu:

„Şi cum vin cu drum-de-fier, toatecîntecele pier".

Cîntecele lui Eminescu erau banii Apostolului, constatase Luchi.

Aşadar, de cînd nu mai aparţinea subaltern căminului părintesc, Duduia domnea peste voinţa doamnei Danielescu.

Singurul din familie care-i nesocotea făţiş regalitatea era Luchi.

— Te faci de rîs, păpuşico! Dă-i pace lui Fanachi. Voi o să ajungeţi să puneţi sarmalelor cîte un moto din Shakespeare cu litere de auri

De-atunci nu-şi mai vorbeau unul altuia, nici nu se mai salutau.

Luchi era socotit ca un fel de pată neagră a familiei. Doamna Danielescu vedea în actele lui aceeaşi absenţă a instinctului de conservare pe care domnul Danielescu o descoperise la Ştefana. Luchi urma cursurile Facultăţii de drept. Doamna Danielescu îl şi văzuse lucrînd pe lîngă Fanachi, fruntaş recunoscut al baroului ieşan, solicitat de o clientelă atît de numeroasă, încît era nevoit să refuze mai mult decît să accepte, clienţii lui fiind socotiţi ca nişte privilegiaţi. Pe lingă Fanachi, Luchi ar fi putut să înveţe şi să cîştige totodată. Şi Luchi, în loc să „cultive" bunăvoinţa pe care Fanachi nu ştia cum s-o dovedească întregii familii Danielescu, se „stricase" cu Duduia! Şi, culmea, refuza să se mai împace.

— Nu din ambiţie, mamă, dar n-am ce căuta la „London-Palace". Vrei să le rîd în nas?!

Andi şi Ştefana erau constrînşi s-o frecventeze din cind în cînd pe Duduia, rărind pe cît puteau corvezile vizitelor la ea, fară să le poată evita, cum ar fi dorit, întotdeauna. Duduia ţinea s-o aibă pe Ştefana în salonul ei. O considera pe Ştefana ca pe un fel de număr de music-hall, număr gratuit pe deasupra, pe care dorea să-1 arate musafirilor ei. li prevenise că cumnata ei e cam excentrică, „originală" şi „sălbatecă".

Seratele Duduiei însemnau mese de cărţi în jurul cărora se adunau bărbaţii şi audiţii patefonice — duete englezeşti, dulcege ca şi fumul ţigaretelor englezeşti, coruri negre lascive —, în faţa cărora soţiile avocaţilor ieşeni, gentlemenii din biuroul lui Stevens, aş'ezate pe scaune confortabile, cloceau în mătăsuri oul plictiselii de lux.

Bărbaţii de o parte, femeile de alta: aşa socotea Duduia că se petrec lucrurile in înalta societate londoneză.

Domnii jucau cărţi, fumau havane sau ţigarete englezeşti oferite de amfitrion şi beau alcooluri dătătoare de congestii, ascultînd patefonul cucoanelor, ayînd cinematografica impresie că sînt lorzi în fotoliile de piele şi în fumul de havană.

La început, Andi şi Ştefana fuseseră constrînşi să participe la astfel de serate, făcînd parte din categoria „femei". Zăceau, pe scaune, ascultînd patefonul, cîteva ceasuri în şir, stăpîniţi de-o stenahorie care-i electrocuta.

De la o vreme, însă, Duduia organizase, anume pentru Ştefana, serate intime, cu persoane alese nominal, pe sprinceană.

Discuţiile de la aceste serate erau mai cu seamă literare ca punct de plecare.

Iată cîteva subiecte:

„La Garçonne e o carte morală sau imorală?"

„Proust e un farsor sau un geniu abscons?"

— *Proustii!* fusese concluzia-calambur a unui invitat, vorbă de duh reprodusă într-un ziar local la rubrica „Mondene", iscălită: Marchizul de Priola.

„Poţi face curte unei fete subţiri în limba românească?"

— Aoh! exclamase Duduia indignată, dînd a înţelege invitaţilor ei că Fanachi o cucerise pe englezeşte, ca Romeo pe Julietta.

„Complexul-Oedip e *descoperirea* lui Freud sau *născocirea* lui iudaică?"

„Teoria relativităţii e valabilă şi-n amor?" S-ar fi spus că erau blazaţi de mult ce aplicaseră această teorie în fizică şi-n mecanică, şi că singurul interes pe care pentru ei putea să-1 mai prezinte teoria lui Einstein era aplicabilitatea ei la activităţi scăpate din vedere de creatorul ei.

„A existat altfel decît în literatură amorul platonic?"

„In veacul vitezei, romanul nu e un ce perimat?" Concluzia acestor exclusivi lectori de romane fusese că „da, e perimat".

„Rasputin e un mistic?" Discutaseră binevoitori asupra „misticei sexuale".

„Gide e un pederast activ sau pasiv?" Un eclectic opinase că e mixt.

„E adevărat că Albertina lui Proust e un băiat trecut în contrabanda fustelor de fată?" Toţi căutaseră să fie vameşii acestei probleme.

„Fustele" fumau cazon, beau vîrtos, şedeau picior peste picior, făcînd un fel de plajă pînă la şolduri în

razele luminii electrice, şi de cînd cu Freud, vorbeau orişice fel de porcării, considerînd problemele aşa cum moaşele consideră fătul, mai ales din punct de vedere al conformaţiei sexuale.

Totul era freudian, adică pornografic. Vorbeau despre copulaţiune ca despre ghiocei. Lapsusurile fiecărui invitat, precum şi povestirea visurilor dădeau naştere la interpretări freudiene, care erau numai o trambulină ştiinţifică — prin firmă— a vechiului mahalagism şi a indiscreţiunilor picante. Pederastia, sadismul, mazochismul, lesbianismul şi toate aberaţiile sexualităţilor fezandate înlocuiau în discuţii adulterul, candidul adulter de odinioară.

Zîmbea Priap deasupra virginelor savante, intrînd nu ca-n vechi, prin inima lor, ci de-a dreptul prin creier, dînd la o parte fantoma Minervei.

Intre timp, aparatul de radio plimba auzul invitaţilor prin Europa vocală şi instrumentală. Duduia, stăpînită de ritmul veacului, era febrilă şi oarecum sincronică. Nu suferea monotonia, nici limitarea. Ca Duhul Sfînt, dorea să fie pretutindeni în acelaşi timp, primind hrană pentru enciclopedica şi mondiala ei curiozitate. Degetele ei de lăptăreasă elveţiană mulgeau cînd muzica Vienei, cînd pe-a Berlinului, cînd pe-a Romei, cînd pe-a Budapestei. Valsurile se încrucişau după o răspîntie de haos vîjîitor, huiduitor, ţîuitor, uuitor şi orăcăitor, cu operele wagneriene, sonatele cu jazurile, operetele cu simfoniile, dînd o impresie de ospiciu al muzicii care se zbătea epileptică în cămaşa de forţă a undelor captate.

„Numărul" Ştefanei ratase. Nu era socotită nici originală, nici excentrică, ci pur şi simplu ştearsă, inexistentă. Vorbea rar şi puţin, nu manifesta nici un fel de păreri, nu participa la discuţii — şi pe deasupra era îmbrăcată cu o lipsă de eleganţă neiertată, mai ales că era soţia unui băiat ca Andi. I se conceda frumuseţea ochilor; dar ce folos! Cu o pereche de ochi, oricît de frumoşi, nu poţi face o femeie frumoasă.

Aşadar, Ştefana căzuse repetentă la examenul dat, fără de ştirea ei, în faţa juriului fetelor „subţiri".

Ce putea face Duduia! Ea avusese toată bunăvoinţa s-o „lanseze" pe Ştefana, s-o impuie, — dacă nu se putea! Publicul ieşan era prea lucid ca să înghită erori. Şi la teatru doar, piese care reputaseră straşnice succese în promiscuitatea bucureşteană „cădeau" în faţa perspicacităţii distinse a publicului ieşan. „Căzuse" şi Ştefana. Amin!

Aşa că de la o vreme, Duduia îşi rărise invitaţiile. O chema pe Ştefana, din simplă politeţă, considerînd-o cu un aer îngăduitor.

Dar la aceste serate intime, nefaste pentru Ştefana, prietenele Duduiei constataseră că Andi „s-a schimbat".

Nu mai era cel de odinioară, confesorul lor, arbitrul lor psicologic. Se posomorise, devenise tăcut, avea aerul că fuge de toţi chiar în prezenţa lor, vorbea puţin, ca şi Ştefana, şi de cîte ori o fată, fostă prietenă de-a lui,' îl* privea mai lung, Andi pleca ochii în pamînt, c-un aer jenat, sau se întorcea spre nevasta lui.

Se burghezise. Era „subt papuc". Asta era credinţa generală în mediul feminin. Ştefana le apărea mult prea ştearsă ca să merite creditul pe care încă-l acordau muţeniei lui Andi. Căsătoria lui Andi cu Ştefana le apărea ca o enigmă, pe care de altfel, între ele, o explicau freudian.

Ştefana se întorcea de la aceste serate, după ce la început o amuzaseră, ca scoasă din etuvă. Avea nevoie de cîteva plimbări lungi ca să se poată dezintoxica.

Andi împărtăşea atitudinea ei, dar îi adăuga un sentiment nou, nedestăinuit Ştefanei. Şi el dispreţuia această mahala ieşană, care înlocuise cancanul făţiş cu discuţiile freudiene, şi care-n loc să stea cu ochii la fereastra dinspre stradă, trăgea cu urechea, radiofonic, la ce se-ntîmplă în Europa. Dar apariţiile lui cu Ştefana în acest mediu îi diminuau prestigiul de odinioară: parcă i-ar fi chelit legenda. Se abţinea de la orişice fel de conversaţii, impunîndu-şi tăcerea marginală, cu răspunsuri cuviincioase la întrebări, pe care-o avea Ştefana; însă tăcerea lui, solidară cu a Ştefanei, nu mai era *superioară,* dezinvoltă ca odinioară, ci jenată, constrînsă, timidă.

înainte vreme, viaţa lui intimă era complect necunoscută mediului monden care stima în el enigma. Dar căsătoria lui cu Ştefana făcuse din el bărbatul unei fete pe care n-o putea stima, nici admira, tocmai fiindcă Ştefana vroia să treacă şters, neînregistrată de acest mediu depreciat şi de ea, şi de Andi. Şi nici Andi n-o putea *impune* pe Ştefana, căci asta implica participarea lui la viaţa acestui mediu, deci reintrarea în ieşenismul de care Andi se ferea.

Din această pricină, şi Andi contribuise efectiv la rărirea vizitelor cu Ştefana, care, pe lingă corvada în sine, mai însemnau pentru el şi compromiterea vechii reputaţii. Cum şi Duduia renunţase s-o mai „lanseze" pe Ştefana, Audi şi cu ea scăpaseră de aceste serate.

Astfel că Andi ridicase ultima punte şi închisese ultima poartă care-i mai legau singurătatea de viaţa mondenă a laşului.

Şi iată că de data aceasta, alături de domnul Iustin Danielescu, Andi se ducea cu plăcere spre casa Duduiei. E drept că nu era cu Ştefana. Ştefana însă ştia că se duce singur, socotind vizita lui ca un sacrificiu, nu ca o desfătare.

Succesele universitare îl reabilitaseră pe Andi. Nu i-ar fi displăcut să întîlnească la Duduia vreo cîteva prietene de-ale ei şi să verifice atitudinea lor faţă de recenta lui faimă, aşa cum comenta pe stradă, cînd se întorcea de la Universitate, semnificaţia saluturilor mai îndesite şi mai plecate faţă de cele din vremea lungă a anonimatului studios.

De patru ani pierduse contactul cu lumea ieşană. Ce se vorbea despre el? Cum era privit? îl stăpîiîea o febrilitate asemănătoare cu a celor care sînt gata să reia o droga de care s-au dezbărat cu trudă; dorea să afle răsunetul succeselor lui universitare.

De patru ani nu mai văzuse pe nimeni. Trăise retras alături de Ştefana, ocolindu-şi toate cunoştinţele, nefăcînd nici o vizită, dispărînd din Iaşi ca cei plecaţi în străinătate pentru studii.

Şi apăruse brusc — ca Napoleon în Italia — prin succesele universitare, care-l restituían societăţii ieşene, după ce se lepădase voluntar de ea, sacrificîndu-i-o Ştefanei, adică lui însuşi, căci nu Ştefana îi ceruse acest sacrificiu, ci Andi singur îl făcuse, socotindu-l drept condiţia izbăvirii de trecutul meschin şi sterp.

Astfel că vizita pe care era constrîns s-o facă Duduiei — cu ştiinţa şi aprobarea Ştefanei — îi dădea pentru întîia oară prilejul să-şi îndestuleze această curiozitate.

Parcă-şi pierduse umbra socială, şi dorea cu o bucurie clandestină să şi-o regăsească, în absenţa Ştefanei.

Duduia pregătise o surpriză pentru Andi: Magda Boldur, readusă la Iaşi de Duduia, după o absenţă de patru ani.

Lectorul îşi mai aminteşte poate că Magda Boldur, rămasă orfană în timpul războiului, fusese crescută de mătuşa ei, Zinca Boldur, în enorma casă cu papagali şi servitori bătrîni, sihăstrită în plin Iaşi, pe strada Lăpuşneanu.

Cu patru ani în urmă, Zinca Boldur decedase; moartea pecetluise cu palorile ei argintii sulul de pergament al fecioarei octogenare, care lăsa zece orfani în coliviile de argint, şi singură pe lume, pe Magda, ultima supravieţuitoare a neamului Boldur.

Fanache Dobrescu, avocat de casă al Zincăi Boldur si executorul ei testamentar, se ocupase cu înmormântarea şi cu formalităţile deschiderii succesiunii care făcea din Magda Boldur una dintre cele mai bogate „partide" ale Moldovei.

încă de pe atunci, Fanachi Dobrescu era îndrăgostit de Duduia. Şi fără să ştie că Magda îl iubea pe Andi, nici că Andi era logodit, propusese Duduiei pentru Andi milioanele Magdei, ca o dovadă delicată a solicitudinei lui pentru familia Danielescu.

Era prea tîrziu. Şi pe-atunci, Duduia, pe care căsătoria lui Andi şi răsfăţul Ştefanei în casa părintească o jigneau adînc, socotise căsătoria lui Andi cu Ştefana, faţă de ce pierdea o dată cu Magda Boldur, ca o justă pedeapsă, ca o binevenită revanşă a umilinţei ei. Aşa că-n loc să cerce o reapropiere între Andi şi Magda —

a cărei iubire pentru Andi o cunoştea de la Agapia— reapropiere care i-ar fi îndestulat şi voluptatea de-a intriga, şi resentimentele împotriva Ştefanei, preferase să asiste sarcastică la desăvîrşirea căsătoriei lui Andi cu o fată fără zestre.

După ce aflase că Andi se căsătoreşte, şi după ce văzuse în ziare că această căsătorie nu e un zvon, ci un fapt real, îndeplinit, Iaşul devenise pentru Magda Boldur oraşul mormintelor.

Renunţase la Universitate, dăduse procură generală lui Fanachi Dobrescu şi plecase în străinătate, hotărîtă să se expatrieze definitiv, luînd cu ea o fotografie de-a lui Andi şi puţinele scrisori laconice pe care le primise de la el.

Se instalase dintîi la Geneva, oraşul în care petrecuse cîţiva ani ai copilăriei pe cînd trăiau părinţii ei. Gîtăva vreme fusese complect dezorientată. Adormea plîngînd, şi ziua rătăcea în hainele de doliu prin Geneva, aşteptîndu-se parcă mereu să-l întîlnească pe Andi printre oamenii necunoscuţi. Se întorcea acasă tot singură, aşa cum plecase, şi haina ei de doliu însemna parcă mai mult o văduvie tragic timpurie decît moartea unei mătuşe de care n-o lega nici-o afecţiune profundă.

Nu participa la viaţa Genevei. Sufletul ei continua să stea pe scara vestibulului casei de la Iaşi, pllngîndu-l pe Andi, gîndindu-se la el, aşteptîndu-l: retrăind povestea fetei de împărat adormită de o vrajă în castelul ei, cu vremea la picioare ca un ogar, în aşteptarea Graiului Fermecător a cărui sărutare avea să deştepte timpul adormit şi inima fericirii oprită intr-un piept de fată.

Ii pierise pasiunea de odinioară pentru matematici, şi n-avea nimic cu ce s-o înlocuiască. Acolo, la Geneva, se împrietenise cu o rusoaică refugiată care dădea lecţii de pian şi canto. Rusoaica descoperise că Magda avea un glas de soprană curat ca lumina stelei polare. **Ii** dăduse lecţii de canto, redeşteptlnd treptat în sufletul Magdei un nou interes pentru viaţă.

Apoi plecaseră la Paris amîndouă, rusoaica fiind subvenţionată de Magda ca un fel de doamnă de companie.

Luase lecţii de canto la Paris cu profesori reputaţi, care confirmaseră aprecierea rusoaicei, prezicîndu-i Magdei o carieră strălucită. îşi dăduse concursul de cîteva ori la festivaluri date cu scopul de-a aduna fonduri pentru studenţii români, şi succesul depăşise aşteptările.

Ziarele româneşti din ţară reproduseseră pasagii elogioase ale criticei franceze. Duduia se folosise de acest prilej, şi intervenise în corespondenţa de afaceri a soţului ei cu Magda Boldur — gurile clevetitoare pretindeau că administrarea averii Boldur ar fi fost izvorul fluvialei averi a lui Fanachi— şi scrisese Magdei o scrisoare afectuoasă de felicitări, reproşîndu-i gentil că a uitat Iaşul, „care n-a uitat-o".

Această scrisoare cu final ambiguu deşteptase în sufletul Magdei dorul de ţară, de Iaşi, împrospătîndu-i dureroasa amintire a lui Andi. îl visase de cîteva ori, şi visul care-i aducea *vii* icoanele ieşene ale singurei ei iubiri îi scuturase parcă zarzări înfloriţi pe morminte sufleteşti, tulburînd-o, readucîndu-i vechile melancolii, dîndu-i acelaşi sentiment de văduvie timpurie ca şi la Geneva.

Tînjea după ţara ei, după oraşul ei, după Iaşul în care primăvara nu răsărise numai din pămînt, cu flori şi adieri de luncă şi livadă, ci şi din sufletul ei, cu întîia dragoste acolo scuturată delaolaltă cu toamnele româneşti.

începuse s-o obsedeze gîndul întoarcerii, al pelerinajului la Sfîntul Mormînt al întîii tinereţi. Scosese fotografia lui Andi din scrin, aşezînd-o la căpătîiul ei.

Şi întîia-i izbucnire înspre Iaşi se dăruise toată în scrisoarea prin care mulţumea Duduiei pentru bunul gînd şi caldele cuvinte. O scrisoare lungă, depăşind şi prin ton, şi prin cantitate simpla formulă de politeţă. S-ar fi spus că scria unei vechi prietene, deşi n-o cunoscuse pe Duduia pînă atunci. O zărise la Iaşi pe stradă, ştia că-i sora lui Andi, dar atît. Simplul gînd, însă, că

nu scrie unei străine, ci unei românce, unei ieşence care era sora lui Andi, îi dăduse o febrilitate, o bătaie de inimă, o înduioşare pentru toate amintirile ieşene, pe care frazele scrisorii le înregistraseră ca un seismograf al lirismului.

Scrisoarea Duduiei nu era o simplă amabilitate strategică, menită să împodobească şi să ungă cu untdelemnul măgulirii socotelile lui Fanachi, care cam scîrţîiau a fraudă juridic măsluită; prin scrisoaroa ei către Magda, Duduia vroia să constate „pulsul sentimental" al clientei lui Stevens. Il mai ţinea minte pe Andi, sau îl uitase?

Căci atitudinea Duduiei faţă de Andi se modificase. De cînd nu mai erau rivali în casa părintească, de cînd îşi impusese şi în casa ei, şi-ntr-a părinţilor, supremaţia dictatorială, Duduia dorea să refacă viaţa lui Andi după bunul ei plac, urmărind aceeaşi desfătare imperialistă pe care i-o dădea afirmarea voinţei ei în orişice ocazie. Vroia să-l recăsătorească pe Andi, aşa cum tunsese musteţile fostului Fanachi, devenit Stevens, aşa cum impusese părinţilor să-şi cumpere automobil şi să-şi instaleze radio.

Pe de altă parte, deşi ratificase tacit verdictul prin care Ştefana era definitiv retrogradată printre făpturile şterse, îşi dădea seamă că Ştefana era voluntară Cenuşăreasă, şi că reputaţia ei printre prietenele Duduiei nu era, în fond, decît urmarea atitudinei Ştefanei, care „întorcea spatele" şi ei, şi mediului ei, abţinîndu-se de-a participa la viaţa Duduiei şi a prietenelor ei.

Simţea de asemeni, cu un instinct care dovedea înrudirea ei cu Andi, că Ştefana e mai energică decît toţi cei de-acasă,şi că numai Ştefana exercită asupra lui Andi o influenţă pe care părinţii n-o aveau. Dar această energie era ostilă Duduiei, şi nu fiindcă Ştefana ar fi invidiat-o pe Duduia, ci fiindcă o desconsidera. Nici Ştefana, nici Luchi nu erau epataţi de averea, stilul, casa şi faptele autoritare ale Duduiei. Numai ei doi dădeau Duduiei, uneori, conştiinţa incomodă că e o parvenită. Ei doi erau singurele oglinzi sociale, în care nu-i plăcea să se privească. Şi ei doi numai nesocoteau

autoritatea Duduiei. Coalizaţi, ar fi putut să impuie treptat şi lui Andi atitudinea lor.

Şi tocmai de asta se temea Duduia. Nu-l iubea pe Andi. Se adunaseră în sufletul Duduiei prea multe umilinţi datorite prezenţei lui Andi în căminul părintesc, prea îi invidiase de-a lungul anilor adolescenţei frumuseţa şi mai ales fineţa şi distincţiunea lui, ca să-l poată iubi. Ii jignea trufia. Fiinţa lui Andi actualiza vechile umilinţi şi ranchiune, şi totdodată şi amintirea sufletului subaltern pe care-l avusese Duduia în căminul părintesc, de care suflet se lepăda ca de-o rudă compromiţătoare.

Dar Andi era intelectualul familiei în viitor, căci domnul Danielescu îmbătrînise, şi, deşi ilustru, se demoda. Aşa că Andi însemna pentru Duduia o întregire cu totul necesară decorului ei, reprezentînd din punct de vedere intelectual, pentru ea, ceea ce „Rolls-Royce"-ul şi „Lancia" reprezentau ca vehicule distinse printre automobilele plebeiene ale celorlalţi ieşeni.

Şi ca să poată dispune de Andi în viitor, trebuia să-l despartă de Ştefana, mai primejdioasă din acest punct de vedere, decît Luchi, fiindcă era nevasta lui Andi — şi Duduia cunoştea eficienţa autorităţii de soţie — şi fiindcă reprezenta pentru Duduia o formulă de energie — ostilă ei — dar necunoscută ei, spre deosebire de Luchi, care, deşi rebel, îi era cunoscut.

Iată de ce răspunsul Magdei Boldur, plin de lungi efuziuni sentimentale, stîrnise în Duduia nevoia de-a sări într-un picior. Recunoscuse în scrisoarea Magdei ceea ce numea ea către Stevens „jocul prin bandă", ca la biliardul învăţat de cînd se căsătorise.

Duduia avea o mare experienţă a efuziunilor de genul celei din scrisoarea Magdei Boldur. Pe cînd învăţa la liceu, mai toate prietenele ei erau îndrăgostite de Andi. Şi cum Andi era invizibil şi intangibil, Duduia devenea templul cultului lui Andi. Un cult remunerator pentru preoteasa lui: sora lui Andi. Aşa-zisele ei prietene o încărcau de daruri, de dezmierdări, de sărutări, de servicii benevole, de care natural se folosea ea, dar de pe atunci ştiind — cu o oţetire rivală — că erau destinate lui Andi. Ei îi făceau curte în dorul lui Andi. Şi

Duduia accepta ofrandele, ştiind prea bine că nu-i decît o suplinitoare, nu titulara.

Acesta era şi sensul scrisorii Magdei Boldur, care răspundeapepatru pagini, cu o căldură şi o înduioşare revelatoare, la scrisoarea de felicitări a unei necunoscute.

Duduia răspunsese la această scrisoare în acelaşi stil, mimînd entuziasmul, căldura şi înduioşarea Magdei. Natural, nu pomenea nimic despre Andi. Tema generală a scrisorii era „sufletul ieşan" — indestructibil oriunde s-ar afla. Cultul amintirii, cultul trecutului, melancolia şi visarea pe care Iaşul le întipărea trainic în sufletul ieşenilor îi făcea, ce-i drept, dezarmaţi în viaţa „brutal democratică" a epocei de după război, dar le dădea în schimb acea elegiacă aristocraţie sufletească, asemănătoare cu a palatelor veneţiene care-şi oglindesc ruinele în lagunele moarte, părăginindu-se în oglinda istoriei lor.

Duduia deţinea această imagină veneţiano-ieşană de la o recentă apologie a ieşenismului, făcută de Andi la prelegerea inaugurală la care asistase şi Duduia în rînd cu restul familiei, mai puţin Ştefana, a cărei prezenţă l-ar fi intimidat pe Andi, dîndu-i temutul „trac" oratoric: echivalentul psicologic al „cîrcelului" de care se tem înotătorii.

Duduia iscălise această scrisoare: Dolly Dobrescu. Pe întîia o iscălise: Mărioara Dobrescu. Iar pe a treia, care pornise după răspunsul Magdei, o iscălise: Dolly, pur şi simplu.

Astfel se născuse prietenia epistolară dintre Duduia şi Magda. Îşi scriau una alteia scrisori lungi — confesional melancolice ale Magdei, comprehensiv melancolice ale lui Dolly.

In perioada epistolară, sufletul Magdei se rezemase de umărul lui Dolly, poate închizînd ochii şi închipuindu-şi că se reazămă de-al lui Andi. Timp de cîteva luni, Duduia căutase să cugete şi să scrie cît mai ca Andi, pregătind sufletul Magdei, cu o răbdare de şahist, pentru viitoarea întrevedere, pe care o plănuia.

Luaseră prin corespondenţă întîlnire la Paris. Confruntarea dintre prietenele epistolare fusese curioasă. Parcă Duduia — adică Dolly — era de la Paris, şi

Magda Boldur venea de la Iaşi. Căci frumuseţa Magdei era tot atît de provincial sfioasă ca şi odinioară, cu părul tot lung, cu rochiile nu de ajuns de scurte, obrajii nefardaţi lăsînd liber şi aparent fluxul şi refluxul roş al inimii, iar genele aplecîndu-se tot atît de des pe timiditatea ochilor albaştri.

Pe cîtă vreme Dolly, deşi balcanic robustă, purta toate stemele modernismului intervertit, care dă fetelor aparenţă de efebi cinici, şi băieţilor structură de fetiţe sportivizate prin costum, cu sînii — de vatelină — bombaţi subt surtuc, şi şoldurile dansante în croiala colantă.

Duduia simţise dezamăgirea Magdei în intimidarea ei, precum şi cauzele acestei dezamăgiri, fiindcă Duduia îşi dădea perfect seamă că Dolly, cu părul mahoniu, retezat scurt, cu ochiadele ei brune, cu sprincenele ei focoase, cu nările ei vibrante, cu buzele ei cărnoase şi cu trupul ei de odaliscă sportivă, dezminţea de la prima vedere înrudirea cu serafismul epistolar pe care i-l cunoscuse Magda înainte de-a o privi.

Şi-ntr-adevăr, Magda fusese dezamăgită. Parcă s-aştepta, după preludiile epistolare, să vadă, să strîngă în braţe pe un fel de Andi cu fustă.

Dar imediat îşi reproşase această spontană dezamăgire ca o nedreptate făcută prietenei ei.

Fuseseră nedespărţite la Paris. Duduia, după revelaţia făpturei ei fizice, pe care n-avea cum s-o ascundă Magdei, continuase să joace rolul de „soră sufletească" a lui Andi, pe care îl jucase şi-n corespondenţă, dînd Magdei o impresie de fineţă, de duioşie, de subtilitate şi comprehensiune, care o determinase într-o seară să-i spuie tot: îl iubea pe Andi, cu toate că renunţase la el.

Atunci vorbiseră întîia oară despre Andi —• Magda cu ochii plini de lacrimi, Duduia cu capul Magdei pe braţele ei.

Lumina era stinsă — de Duduia — dînd clipei atmosfera necesară spovedaniilor dureroase.

Şi după ce Magda îşi răsturnase sufletul în braţele Duduiei, Dolly oftase, şi scăpase şi ea secretul cel mare: Andi era nenorocit.

- Vai, Dollyf

- Da, Magda... Mi-ai zmuls o confidenţă pe care n-aş fi vrut s-o mai ştie nimeni... nici chiar tu.

Căsătoria lui Andi cu Ştefana nu era decit o ambalare tinerească.

- Vai!

Dolly era convinsă că singura lui dragoste adevărată fusese şi *era* tot Magda.

Magda nu făcea parte — deşi urmase Matematicele — din acea categorie de oameni care întreabă mereu: „De ce?", examinînd.

Ea exclama mereu: „Vai", acceptînd.

Aşa că Dolly o dominase fără efort, conştiinţa c-o domină dîndu-i o şi mai mare îndemînare în rolul de soră îndurerată a fratelui nenorocit.

în versiunea lui Dolly, Andi era prototipul ieşanului superior, capabil de înălţare intelectuală şi de energia visului creator, dar inapt pentru fapte, neînzestrat cu energie socială. Căsătoria lui Andi cu Ştefana reedita alipirea Moldovei de Muntenia, reprezentînd un acces de sentimentalism, o dorinţă de jertfă, pe care şi Muntenia şi Ştefana la fel le exploataseră, Bucureştiul dominînd laşul, iar Ştefana pe Andi.

Şi Andi era nenorocit — ca şi Moldova. Dovadă? Nu mai era cel de odinioară. Muncea necontenit, cu o îndîrjire caracteristică oamenilor care vor să uite o durere, istovindu-se prin exces de muncă. Nu mai glumea, nu mai vedea lume, nu mai zîmbea; trăia retras, numai în lumea cărţilor, ocolind societatea, posomorîndu-se din ce în ce.

— ...îmbătrîneşte.

- Vai!

Nimeni nu ştia ce se petrece în sufletul lui.

— înţelegi, Magda, Andi nu-i omul capabil să-şi afişeze durerile!

Dar ea, Dolly, copilărise cu Andi, fusese camarada lui cea mai apropiată, „sora" lui, aşa că ea singură ghicise ceea ce scăpase neobservat celorlalţi.

Şi se temea! Ceva vag, nelămurit, o intuiţie femeiască, îi spuneau că o nenorocire îl pîndeşte pe Andi. Nu ştia bine ce! Neurastenie, sinucidere...

Duduia citise cu patru ani în urmă scrisoarea prin care Andi cerea consimţimîntul părinţilor lui pentru căsătoria cu Ştefana, şi Dolly nu uitase nimic din experienţa Duduiei.

Se vede că nu degeaba plînsese domnul Danielescu atît de oportun în cariera lui oratorică atunci cînd marile emoţii ale istoriei impuseseră tăcerea buzelor şi vorba ochilor; picurase şi Dolly în clipele de întuneric şi confidenţe, evocînd primejdiile care-l pîndeau pe „bietul nostru Andi".

Seara se isprăvise cu un plins comun, cu braţele înnodate.

De-atunci, singurul subiect de conversaţie, singura preocupare comună prietenelor nedespărţite fusese viitorul lui Andi. îl cercetau, înlănţuite una lîngă alta, ca două fete de marinar, privind de pe ţărm furtuna în care-i barca părintească.

Şi-n preajma înapoierii lui Dolly luaseră o hotărîre. Magda primise invitaţia lui Dolly de-a petrece cîteva luni la ea acasă, în scumpul Iaşi. Să se plimbe amîndouă prin „laşul lor", Magda să dea un concert de binefacere: într-un cuvînt, Andi s-o ştie că-i la Iaşi. Simpla ei prezenţă însemnînd pentru Andi o reconfortare, o alinare, singura care-l putea feri de deznodămîntul fatal.

Nu urmăreau nimic alt. Nici Magda, nici Dolly n-ar fi fost in stare să *conceapă* măcar o idilă adulterină, sau măcar o prietenie clandestină, o frăţie dosnică: nu-nu ! Atît numai: prezenţa Magdei la Iaşi să restituie „oraşului mort" parfumul de primăvară pe care, pentru Andi, îl pierduse.

Această imagină o luase Duduia tot de la prelegerea inaugurală a lui Andi. Acolo, însă, „parfumul de primăvară al oraşului mort, pierdut pentru ieşenii de astăzi", îl readucea, în concepţia lui Andi, „conştiinţa trecutului istoric al laşului", numai această conştiinţă, fiind în stare să redea ieşenilor prestigiul de odinioară, puritatea şi semeţia vechii Moldove.

După cum se vede, vorbele lui Matei Velisar deveniseră idei generoase de-ale lui Andi, pentru ca, mai

pe urmă, să devie manopere sentimentale de-ale lui Dolly.

Sinceritatea Velisarilor devenise şi ea, la rîndul ei, o mască în balul mascat.

Căldura impersonală a caloriferelor, miros dulceag de tutun englezesc amestecat cu asprimile fumului de havană, şi vestibulul, ca decorul unui act întăi în care apărea deocamdată *groom-ul* cosmeticat, înclinat, în vestă galbenă cu dungi negre şi nasturi de alamă, în timp ce, nevăzută, răsună o muzică englezească, un cor negru, sau o gripă radiofonică: acestea erau primele impresii ale lui Andi de cîte ori intra în casa Duduiei, impresii totalizate în sentimentul că trebuie să participe la un fel de operetă, cu factice însufleţire scenică, destinată numai spectatorilor din sală.

Impresiile reapărură parţial de îndată ce servitorul deschise uşa din faţă domnului Danielescu şi lui Andi, dar încetară de îndată, lăsînd s-apară una nouă.

Nu curgea nici robinetul patefonic, nici furtunul radiofonic. Răsuna un cîntec cu miros de liliac jilav înflorit în tristă noapte de primăvară.

„Ich grolle nicht, und wenn das Hertz auchbricht..."

Glasul de soprană n-avea nici stridenţă, nici fragilitate. Era puternic şi dulce, şi patetismul liedului redat de glasul tînăr apărea ca luna în aburii unei ploi de primăvară.

Era ciudată impresia violentă de primăvară, atît de neaşteptată, că devenea dureroasă. Impresie de nopţi de primăvară *de altădată* — după aula Universităţii şi gerul iernii.

Andi simţi cu genele plecate o scurtă suferinţă şi melancolia unei întineriri.

— Au venit cucoanele? întrebă domnul Danielescu, lepădîndu-şi şoşonii descheiaţi de cînd îi pusese.

Muzica încetă.

Se auzi o forfoteală în salon.

- Hallo, Andi!

Nici nu-şi scosese blana, şi Duduia era în braţele lui, c-un salt care căuta să plasticizeze impresii de la baletul rus, recent văzut la Paris.

— Daddy, vai ce frumos te-ai făcut!

Mai greoaie — iarna îi sensibiliza reumatismul — doamna Danielescu ajunse în braţele domnului Danielescu abea după ce Duduia, Dolly, îşi sărutase şi tatăl, pe „daddy".

Duduia nu-şi găsea astîmpărul.

Era aţîţată de cele două surprize pregătite familiei: una pentru daddy, alta pentru Andi: Magda.

Domnul Danielescu îşi săruta „surpriza" fără să-i descopere caracterul de surpriză specială pe care i-l dăduse Duduia.

Şi deodată, după efuziunea primului lirism, epidermic, răsună ca-n piesele istorice cînd voievodul descoperă că sfetnicul cel mai iubit l-a trădat un:

— Beatrice!

Doamna Danielescu plecase genele. îşi tunsese părul băieţeşte, cu unghi la ceafa rasă, şi îmbrăcase rochia intermediar scurtă — rochiţă totuşi — pe care i-o adusese Duduia din străinătate.

— Daddy, să nu spui că nu-ţi place! Am întinerit-o cu zece ani, darling!

Domnul Danielescu încremenise.

Ca Napoleon în faţa piramidelor, parcă se pregătea să spuie cuvinte istorice.

— Şi ce-ai făcut cu Cozile Tale?

— Ţi le-a adus, daddy.

Doamna Danielescu se congestionase. Era tunsă abea de cîteva ceasuri. Duduia o convinsese la Chioaia, şi pe drum — de la Chioaia la Iaşi — că părul lung i-o barbarie compromiţătoare:

„Aşa e vremea, mamă. Toate femeile din lumea bună şi-au tăiat părul."

...că-n Occident nu mai poartă cozi decît chinejii acrobaţi, că doctorii din Anglia i-au spus că părul lung anemiază şi dă migrene şi, abea sosite la Iaşi, o dusese ca pe o somnambulă la coaforul de dame, luînd asupra ei consecinţele, asistase la retezarea cozilor, împachetate pentru daddy în hîrtie de matasă cu inscrip-

ţia „Souvenir", determinase conturul modern al tunsorii apoi, acasă, o modernizase pe terorizata convertită, îmbrăcînd-o cu rochie scurtă şi cu sveaterul de mătase cu picturi cubiste, o fardase cu roşul lichid adus de la Paris, îi răspicase carminat buzele, îi întunecase albăstriu pleoapele, şi acum o contempla ca pe o casă renovată după preceptele moderne, pîndind reacţia arhitectului de moda veche.

Pe doamna Danielescu o înfrigura şi o mînca ceafa rasă — dîndu-i parcă un fior — şi o neliniştea cochet privirea uluită a domnului Danielescu.

Se simţea culpabil întinerită, ca o trăsură devenită automobil.

O dată cu părul tuns şi cu rochiţa sprintenie, parcă-i dispăruse amintirea maternităţilor; se simţea mai degrabă soră cu Duduia decît mama ei. Şi parcă era *adusă* nu în faţa soţului ei, ci în faţa unui *bărbat*.

Domnul Danielescu o privi, o măsură, o compară cu amintirile. Şi se vede că fardul obrajilor şi accentul carminat al buzelor deşteptaseră o veche lucire în amintirile sîngelui, căci deodată se simţi roşind, întinerit şi el, şi ridicînd din umeri, ca un om care se decide să facă o beţie, se adresă Duduiei:

— Să mă bată Dumnezeu, da' zău că-i şade bine!

Duduia-şi sărbători succesul printr-o fantezie coregrafică, un fel de dans războinic, ca al triburilor negre.

în timpul pantomimei părinteşti, Andi se aranjase la oglindă, retuşînd în treacăt dezordinea crăvăţii şi a şuviţelor de păr, acceptînd din semnele succesului de la Universitate numai lucirea ochilor şi înfierbîntarea obrajilor.

Era îmbrăcat sumbru, cu haine albastre, cravată tot albastră, un albastru mai deschis decît al hainelor; din aceste valorificări de albastru, capul răsărea palid argintiu, cu umerii obrajilor abea rumeni, cu părul brun în care mocnea o flacără de aur ruginiu, cu ochi negri ca mătăsoasele ape ale blănii de lutră, cu bărbie de adolescent, şi linia gîtului la fel tînără, — dînd o impresie de frumuseţă atît de categoric opusă ambianţei, că te-ntrebai, văzîndu-i capul, unde-i lancea, unde-i calul alb cu fîlfîit de aripi în galopul lui ceresc?

Această impresie despre el însuşi o avea Andi privindu-se în oglindă, impresie care-i îndestula măgulitor nevoia de cochetărie deşteptată-n el de glasul din salon după ce cîntecul încetase.

Duduia nu urmărise numai pantomima părintească, ci şi pe a Narcisului din oglindă, cu coada ochiului şi-a ghidului. Liedul cîntat de Magda, acompaniată de Duduia, tocmai cînd sosiseră Andi şi cu domnul Danielescu, nu era simplă întîmplare, ci rezultatul unei deliberări prealabile. Făcea parte din aceeaşi categorie de strategii casnice, ca şi măsurile dintr-o sonată de Beethoven, pe care Duduia le-ncepea de cîte ori s-auzea, odinioară, o trăsură apropiindu-se de casa părintească pavoazată pentru musafiri.

Confruntarea lui Andi cu el însuşi în oglindă nu se-ntîmplase niciodată atunci cînd Andi o însoţea pe Ştefana.

Aşa că Duduia interpretase just şi valoarea acestei contemplări în oglindă, cît şi semnificaţia aranjării părului şi a crăvăţii: Andi auzise glasul frumos al Magdei fără să-1 identifice, şi, nefiind cu Ştefana, recurgea la oglindă înainte de-a intra în salonul unde era femeia cu glas dulce.

Porniră spre salon cu Duduia în frunte şi Andi la urmă, el singur situîndu-se după ceilalţi, nu numai de politeţă, dar şi din calcul. Fiind cel din urmă, avea răgazul necesar de-a vedea cine-i în salon, înainte de-a intra, şi de-a se pregăti în consecinţă.

S-aştepta tot atît de puţin s-o vadă pe Magda Boldur ca şi s-audă un lied în casa Duduiei, care trăia în „veacul vitezei". Şi din pragul salonului, pe cînd domnul Danielescu acorda celor de-acolo cinstea de a-i strînge mîna, primi, văzînd-o pe Magda, aceeaşi impresie de parfum de altădată pe care i-o dăduse şi liedul.

Duduia, ca şi cum n-ar fi ştiut nimic, îl prezentă Magdei.

Mîna Magdei tremura.

Era în picioare, rezemată de pian.

Andi simţi că se roşeşte. Nu întîlni privirea Magdei; îşi aplecase genele sperios, dar pe obrajii ei ovali

izbucnise o roşeaţă din acelea care fardează şi vîrful urechilor cu emoţii demodate.

Şi doamna Danielescu, şi Duduia văzuseră. Ochii lor se întîlniră o clipă numai. Doamna Danielescu se stăpîni, diformîndu-şi strîmb un zîmbet, de parcă ar fi privit un miliard de aur revărsat.

Nările Duduiei vibrară.

Nu vorbiseră nimic una cu alta despre Magda Boldur. Dar doamna Danielescu înţelegea, şi Duduia pricepuse că mama ei a înţeles. Complicitatea lor se născu fără vorbe, dîndu-le în acea clipă senzaţia de primejdie şi voluptate a contrabandiştilor şi a braconierilor.

Sosirea Duduiei din străinătate adunase la ea pe cîţeva prietene, care-o însărcinaseră cu felurite comisioane: pudră, fard, parfumuri, mătăsuri, melesteie de metal şi cauciuc pentru masaj etc.

Mesele salonului erau acoperite de cumpărăturile aduse, a căror expoziţie — cutii de pudră, pufuri enorme, flacoane, tuburi — era în evident contrast cu liedul rătăcit ca o lebădă într-o vitrină cu frivolităţi femeieşti.

Discuţiile, silnic oprite de muzică, reîncepuseră, născîndu-se din flacoane, din cutiile cu fard, din mătăsuri, gravitînd în jurul ultimelor mode din străinătate, consemnate în jurnalele de mode şi-n revistele trecute din mînă-n mînă.

Domnul Danielescu blama prin severitatea înfăţişării şi prin atitudinea parcă asiriană futilitatea subiectelor. Era grăbit să plece acasă, să mănînce şi să se culce cu noua versiune a soţiei lui, care-i dădea o impresie de adulter de cîte ori o privea. Dar doamna Danielescu nu se grăbea de loc. Intrase în rîndul „fetelor" şi-n „veacul vitezei".

Andi se retrăsese într-un colţ al salonului, aşezîndu-se într-un fotoliu.

Toţi şedeau pe scaune. Numai Magda Boldur rămăsese în picioare. Era atît de emoţionată, că nu mai îndrăznea să se mişte de lîngă pianul de care se rezema, cu sufletul ascuns în *Dichterliebe* ca într-un tufiş de liliac. Ea singură era frumoasă dintre toate femeile şi fetele din salon, şi singura, nu demodată, dar mai degrabă arhaic frumoasă.

Înaltă şi subţire ca şi Andi, avea acelaşi profil de efeb grec, şi numai ea din tot salonul mai purta pe cap ploaia de primăvară a părului de femeie.

Andi n-o privea. Asculta concentrat discuţiile despre modă.

Interveni, schiţînd ironic o teorie a modernismului vestimentar.

Toate fetele ridicaseră ochii spre el, cu un fel de uimire desfătată. Cum? Andi mai vorbea cu ele? Se mai amesteca în discuţiunile lor? Nu le dispreţuia...

Andi distingea, ca substrat al modelor actuale, ceea ce numea el — după Gide — coridonismul.

Modernismul detronase „femeia", înlocuind-o cu efebul. Şi modelele femeieşti, şi cele bărbăteşti urmăreau realizarea plastică a aceluiaşi tip de efeb. Vechile atribute distinctive ale sexelor dispăruseră,în confuziunea actuală.

Musteaţa şi barba erau rase; cozile, retezate. Femeilor li se interzicea conturul de amforă plină, robust rotundă, care făcuse gloria femeilor de odinioară. Femeile trebuiau, după canoanele moderne, să fie zvelte ca băieţii, nu ca femeile, să păşească bărbăteşte energic, nu să alunece ca valul.

Consideraţiile lui Andi, pînă la acest punct, conveneau auditoriului feminin, amator de explicaţii cu rădăcini sexuale. Dar Andi, spre surpriza generală, luă o atitudine potrivnică versiunii moderne a femeii, făcînd elogiul vechiului tip de femeie. Femeia trebuia să reprezinte, după Andi, ca siluetă, curba şerpuitoare, nu unghiul, nu linia dreaptă, nu duritatea atletului. Ii era îngăduit să fie zveltă numai atît cît permitea conturul amforei, contur care hotărnicise definitiv frumuseţa trupului femeiesc. Amforă puternic bombată, sau sprinten alungită, dar amforă. Aşa hotărîse Dumnezeu, hărăzind-o maternităţii, cum amfora e hărăzită apei; aşa confirmase geniul grecesc.

Femeia-arbust, femeia-surcică, femeia-frigăruie, femeia-scobitoare erau eresuri ale sexualităţii moderne,

care încerca să dărîme estetica, impunîndu-i un apetit glandular, nu o revelaţie estetică.

Apoi combătu tunsoarea modernă. Vechea Dalila tunsese pletele lui Samson, luîndu-i astfel puterea. Moderna Dalila îşi tăiase propriul ei păr, dovedind prin aceasta că nu mai era Dalila. Parfumul feminităţii, după Andi, era în păr, şi numai în părul lung care înconjura pe femei cu un mister de pădure: nu-l mai aveau. Despletirea pentru noapte, în faţa oglinzii, dispăruse. Secase rîul mătăsos al oglinzilor. Gestul pieptenului care vîslea în apa revărsată pe umeri dispăruse. Femeia de azi se pieptăna cu mînile, ca băieţii; îşi alegea cărarea expeditiv, ca băieţii; îşi comprima părul în filet, ca băieţii. Ş-apoi, ceafa rasă despodobea pe femei de cea mai încîntătoare nuditate a fiinţei lor: ceafa rotund şi dulce descoperită de părul ridicat.

Duduia zîmbea: se gîndea succesiv la Ştefana şi la Magda, — la ea, de loc. Teoriile lui Andi, în sine, o lăsau complect indiferentă.In ce-o privea,ştia perfect succesul carnivor stîrnit printre bărbaţi de ceafa ei rasă. Restul era moft!

Andi, în aceste clipe, nu se gîndea nici la Ştefana, nici la Magda. Dorea numai să ofenseze pe „fetele subţiri", reinspirîndu-le vechiul respect deferent. Dar înregistrase, decîteva ori,neliniştit, zîmbetul Duduiei.

Şi deodată îşi dădu seama de gafa enormă pe care-o făcea.

Avu o mişcare agresivă.

Se stăpîni.

Zîmbi ironic.

Şi continuă, afirmînd că s-a mărginit să *expuie* două puncte de vedere. Nu era partizanul nici al unuia, nici al celuilalt, fiindcă generalizările sînt generatoare de erori. Fiecare femeie e o formulă proprie a feminităţii, călăuzită de legile ei particulare. Arta unei femei e să nu contrazică prin nimic propria ei armonie. S-o valorifice oricum, darsăn-o altereze. Să-şi adapteze fiecare modă, convertind-o într-o versiune adecvată, fără să-şi aservească frumuseţa unor forme improprii.

Femeia adevărată rămîne femeie, şi cu părul scurt, şi cu părul lung, şi grasă, şi slabă. Căci după cum un parfum, acelaşi, miroase altfel picurat în părul unei femei, şi altfel picurat în părul alteia, căci după cum o pudră albeşte felurit un ten faţă de altul, tot **aşa** moda se diversifică în femeile adevărate, care o acceptă, dîndu-i fiecare un accent personal. Moda, oricare ar fi, nu distruge lamentabil decît pe femeile — inexistente ca femei — care nu-s decît manechinele hainelor lor.

Satisfacţia era generală; prestigiul monden al lui Andi se reaurise.

Numai Duduia era altfel satisfăcută decît celelalte femei, fiindcă revenirea lui Andi subliniase pentru ea, şi mai apăsat, sensul teoriei precedente.

Se serviră aperitive picante şi băuturi tari. Andi era însetat încă de la Universitate. Nu ceruse de băut pînă atunci, fiindcă-şi cruţa sănătatea cu o permanentă circumspecţie. Recentele arpegii mondene îi uscaseră şi mai tare cerul gurii. Duduia îi prepară anume pentru el un whisky cu apollinaris. Inofensiv cînd îl bei, ca o limonada, alcoolul de cereale te umple imediat de flăcări.

Andi era însetat. Duduia-i mai prepară încă un pahar, îl bău pe jumătate.

Se răsturnă în fotoliul comod, cu sufletul lenit ca de o baie de soare, lăuntrică. Nu-i mai venea să plece. Mirosul de pudră şi parfum, foşnetul de mătăsuri îi dădeau o vagă impresie de harem în care el era sultanul în vizită. Nu-i mai era dezagreabilă nici senzaţia de lux, de belşug, care domnea violent în casa Duduiei.

Era cald. O căldură geometric egală, de calorifere. Mirosea un pic a cocotă de lux. Luminile erau aprinse, sticlos albe. Răsunau paharele ciocnite, glume...

O regăsi pe Magda, şi senzaţia de lilieci înfloriţi pe care-o avusese intrînd în casă, în clipa cînd Duduia se aşeză din nou la pian, şi glasul Magdei, intimidat la început, apoi sigur, luminos nud ca al sopranelor, începu să cînte tot din Schumann.

Liberîndu-se de constrîngerile de pînă atunci, sufletul lui Andi respiră parfumul de liliac ud, patetic pe cît fraged, al muzicei lui Schumann, în care glasul Magdei răsărea ca o lumină de lună, nostalgic argintie.

închisese ochii, şi o revăzu prin ani pe Magda Boldur aşezată pe seara vestibulului, într-o lumină de lună care aprindea culorile de toamnă exotică ale vitraliului din dosul ei.

Şi regăsi, văzînd-o, mirosul de lilieci înfloriţi al acelei nopţi, — în el ca şi în liedurile pe care le asculta, cîntate de'glasul care ***clnta,*** deşi o părăsise pe Magda.

Cînta...

Atunci, o pierduse! Nu mai era a lui!...

Deschise ochii. O privi pe Magda cercetător... Da, era aceeaşi Magda, frumoasă, cu părul cenuşiu-blond strîns la ceafă, cu acelaşi profil dulce de fată de altădată, blîndă, crescută parcă printre bunici, purtînd în culoarea părului lumina lămpilor aprinse seara subt abat-jour, avînd în mişcări reculegerea sfioasă din casele bătrîne, — dar *clnta,* nu plîngea...

Ş-abea atunci, după patru ani, Andi-şi dădu seamă că socotise pe Magda ca pe un fel de tablou care-i aparţinea. N-o alungase din el, numai că nu se mai ocupase de ea. O lăsase parcă într-un fel de pod sufletesc.

Şi iată că nu mai era a lui. Desigur. Fusese în străinătate — patru ani —, se îndrăgostise acolo de cine ştie ce muzicant, se înstrăinase de el, se liberase, devenind *fata care cîntă,* nu *fata care plinge.*

Dar roşeaţa ei cînd îl văzuse pe Andi? Emoţie scurtă, superficială, car^ nu exprima nimic.

Gîntase, cînta — acesta era noul aspect al Magdei, însemnînd emanciparea ei de Andi.

Andi goli restul paharului de whisky.

Liedurile clitau dragostea, pasiunea, deznădejdea, speranţa — toate cuprinse în suflarea tinereţii, toate întîmplîndu-se în aceeaşi noapte a lumei, cînd pentru Heine, cînd pentru Schumann, înfloriseră toţi liliecii, rozele şi crinii primăverilor şi verelor pămîntului.

Şi Ştefana?

Gîndul apăru ca un ţipăt, înspăimîntîndu-1.

Dar nu se întîmplase nimic, — nimic *in afară,* în *viaţă.* Totul era la fel ca şi înainte. Treceau prin el gînduri, icoane, un uitat parfum de tinereţă, şi atît.

Vroi să reintre în vestibulul casei Boldur. Nu mai putu. Gîndul Ştefanei îi intimidase sufletul. Se gîndi la Ştefana cu teamă, umilit, formulînd totodată cîteva gînduri ciudate: iubirea pentru Ştefana îl apăsa; era prea deşteaptă, prea lucidă, prea energică: îldomina, paralizînd în el tinerescul dragostii, dînd vieţii lui ceva sever, sumbru. îl îmbătrînise. îi alungase tinereţă.

Cum? Ştefana?

Trecu prin el deodată, ca vintul uraganelor printr-o fereastră spartă, o enormă deznădejde.

Ştefana! Ştefana! Ştefana!

Trecuse.

Darnu se-ntîmplasenimic, nimic. Gînduri!Fleacuri!

Şi ascultă din nou, cu ochii spre profilul Magdei Boldur, muzica.

Domnul Danielescu dădu alarma. Era nouă si un sfert.

Răsună un „vai!" general.

Ce uşor trecuse vremea!

începură împachetările, vorbele de plecare, preparativele pentru reintrarea în gerul de afară.

Andi se posomorise, devenind ursuz, ostil.

Familia Danielescu pleca la urmă. Duduia dădu ordin să tragă la scară maşinele.

După plecarea musafirilor, familia făcu un pelerinaj la odaia lui Pussy. Nimeni n-avea voie să-1 sărute. Pussy urla feroce, **şi** cum urletul lui încă nu devenise englezesc, Duduia curmă vizita, lăsindu-1 să mai fie român în braţele englezoaicei.

— Da' bărbatu-tău unde-i? o întrebă domnul Danielescu.

— A plecat Ia Bucureşti.

Zîmbi, cu buzele în as de cupă.

— Ceva noutăţi? stărui domnul Danielescu.

— Poate... politice.

— Liberali?

— Nu cred, dar nu ştiu.

— La ţărănişti? tresaltă domnul Danielescu.

— Lasă, daddy, lucrurile serioase. Ajută mamei să-şi aranjeze gulerul. Fii cavaler, daddy!

Andi strînsese mîna Magdei mai lung, privind-o stăruitor drept în ochi. Şi o văzu palidă, cu o privire prin care fugeau parcă nouri lunari în vînt mare.

în automobil, regăsindu-se singuri, tăcură, tăcură...

Şi, brusc, doamna Danielescu făcu semn şoferului să oprească la cofetăria Vlădescu.

Maşina, frînată deodată, tresări şi **stopa.**

— Andi, ia o cutie de bomboane pentru Ştefana.

Cînd Andi apăru cu pachetul înmînă,reluîndu-şi locul, simţi că părinţii lui au vorbit ceva în lipsa lui. Şi, fără să vrea, îşi dădu seamă că devenise complicele tăcerii lor, ducînd Ştefanei cutia de bomboane care trebuia să-i scuze pe toţi că întîrziaseră la masă, ca şi cum nu Ştefana — pe care n-o interesa ora mesei — i-ar fi aşteptat acasă, ci doamna Danielescu, pe care trebuiau s-o îmbuneze în felul obişnuit, adică dîndu-i daruri.

Şi totuşi, se simţea solidar cu ai lui faţă de vinovăţia comună şi dorinţa de-a o ascunde, amăgind.

Nu aprinsese nimeni becurile dinlăuntru ale automobilului. Erau toţi strînşi în întunericul mobil ca cel din sufletul lui Iuda după ce-l vînduse pe Isus.

.

Andi se înfăşură atent, ca cei care pleacă în sanie la drum lung, cu pledul peste oghial. Se stîrnise viscol afară.

înainte de a-şi aşeza definitiv capul pe pernă pentru somn, Andi o privi pe Ştefana: şedea la gura sobei, cu picioarele încrucişate subt ea, privind flăcările. O vedea din spate. îi privea mai ales compresa albă care-i înfăşură gîtul.

Era enervat.

— Ştefana, nu-i bine să stai la foc! De asta răceşti aşa de uşor!

— „Aşa de uşor?" se miră glasul Ştefanei, îngroşat de răguşeală.

Era întîia ei gripă, într-o casă în care fiecare strănut lua proporţii de gripă; şi o luase pe deasupra de la domnul Danielescu ale cărui strănuturi nu erau niciodată acoperite cu batista. Porneau, fanfară în nasul oricui, ca şi cum şi microbii ar fi deţinut fărîme din personalitatea sa ilustră.

— De ce nu faci gargară?

— Am făcut.

— Chinină ai luat?

— Am să iau.

— Ai să uiţi. Iar ai să uiţi. Cum vrei să te faci bine dacă nu te-ngrijeşti?

Ştefana tresări. Răsunase atîta lehamete în acel „iar ai să uiţi" al lui Andi, încît întoarse capul înspre el, privindu-l lung.

Andi rezistă cîteva clipe. Şi iar simţi apariţia surîsului de „femeie care minte".

De cîte ori îl privise Ştefana în timpul mesei, la fel zîmbise. Era exasperat, — şi parcă mai mult de Ştefana decît de el.

— Noapte bună. Tu nu te culci?

Ascultînd tăcerea Ştefanei, Andi avu o tresărire de mînie. Se culcă, strîngînd dinţii cu furie.

De cînd venise acasă, dorise ca Ştefana să fie excepţional de bună, de blîndă, de duioasă cu el. El de la uşă îi sărutase mîna cu o afecţiune particulară; în drum spre sufragerie îi dezmierdase umărul şi capul, cu o reală compătimire pentru starea ei gripală, care-i dădea o respiraţie anevoioasă, cu gura deschisă, ca la peştii scoşi din apă, o necontenită lacrimare a ochilor congestionaţi, şi o cojire uscată a buzelor. Pe lîngă acestea, era îmbrăcată gros, ceea ce o făcea să pară şi mai mică — mai turtit mică — , mai ales după icoana Magdei Boldur, şi gîtul îi dispăruse complect sub bandaj.

Cercase chiar s-o sărute, deşi gripa e foarte contagioasă, şi cu toate că Andi avea o profesională nevoie de sănătate. Dar Ştefana, cînd voise s-o sărute, se scuturase de el, fără să-l privească în timpul mesei, participînd distrat — şi parcă distant — la masa care însemna sărbătorirea întoarcerii doamnei Danielescu. Şi cînd din întîmplare ochii Ştefanei — reci, muţi şi congestionaţi de gripă — se întîlniseră cu ai lui Andi, su-

rîsul lui Andi reapăruse, exact în acele clipe, deşi nu-i venea de loc să rîdă.

De ce nu-l întreba: „De ce rîzi?"

I-ar fi răspuns: „Nu rîd. E un zîmbet nervos. Ţie-nu-ţi vine uneori, la înmormîntări, sau cînd un prieten îţi istoriseşte o nenorocire care te afectează şi petine să zîmbeştiPSă zimbeşti tocmai fiindcă eşti trist şi fiindcă zîmbetul în acele clipe înseamnă o necuviinţă, o reacţie cinică... E un zîmbet nervos, care dovedeşte anarhia din om. Nimic mai mult..."

Dar Ştefana tăcuse.

Şi acum tăcea la gura sobei.

Şi Andi nu putea dormi.

De cîtva timp, o dată cu începerea cursurilor dela Universitate, şi o dată cu reapariţia cotidiană a acelui „zîmbet nervos", Andi nu mai cunoştea odihna şi deplinătatea din ultimii patru ani.

D3 cînd se căsătorise, Andi nu mai dormea în casa. părintească, nu mai era vecinul unei odăi în care locuia cineva din familia lui. Trăia cu Ştefana în căsuţa din curte: trei odăi, un antret şi un cerdac. „Sus", adică la părinţi, mîncau numai. Timp de patru ani muncise de dimineaţă pînă seara, preparîndu-şi doctoratul' împreună cu Ştefana. Căci doctoratul strălucit luat de Andi însemna, la drept vorbind, mai ales încununarea ideilor originale ale Ştefanei. Andi era mai ales în stare să facă toaleta literară a ideilor altora, pe cîtă vreme Ştefana şi culturii tot cu viaţă răspundea, adică avînd idei şi atitudini proprii, pe care Andi şi le însuşea frăţeşte. Doctoratul lui Andi fusese o colaborare între el şi Ştefana, mintea ei dînd lui Andi vigoarea creaţiunii, pe care Andi o înzestra cu graţie şi subtilitate.

Noaptea, după ce erau frînţi de oboseală, lăsau lucrul şi glumeau, acordîndu-şi recreaţii în care izbucnea tot ce era vervă copilăreşte proaspătă şi inventivă în Ştefana.

Nu mai trăia în Iaşi, nu mai trăia în casa părintească. Trăia alături de Ştefana, cu sufletul deschisca o fereastră prin care intra soarele zilelor de primăvară, primenind tot. Pleoapele lăsate pe ochi însemnau somn efectiv, nu pîndă în umbra genelor. Şi asta

nu numai în ietacul casei lor, dar chiar şi la Agapia, unde-şi petrecuseră verile tot în casa maicei Agafia. Acolo se învecina în timpul nopţii cu o odaie în care erau fie părinţii lui, fie Duduia — înainte de a se căsători, — fie Luchi. Şi totuşi, nu-i mai spiona, comentînd în gind, acru, zgomotele şi vorbele de alături. Uneori numai comenta hazliu, pentru Ştefana, cîte un zgomot surprins. Rîdeau şi adormeau, alături unul de altul, somn deplin, somn sănătos. Timp de patru ani, Andi n-ar fi avut să roşească faţă de Ştefana, pentru nici un gînd de noapte, ascuns ei.

Din toamnă însă, de cînd cu succesele universitare, apăruse şi zîmbetul de „femeie care minte", şi păianjenul care pîndea subt somnul aparent al lui Andi.

Dar nu mai pîndea, ca odinioară, viaţa unei odăi învecinate, ci pe Ştefana. Şi parcă de atunci nu mai dormea în ietacul celor patru ani de muncă şi de dragoste, alături de Ştefana, ci în vechea lui odaie de tinereţă, cea din casa părintească, din care pîndea pe Ştefana ca pe un *vecin de odaie,* nu ca pe un tovarăş de somn frăţesc, de muncă şi de viaţă.

O spiona, cu genele făţarnic plecate, cu somnul aparent, numai, vigilent în afară ca ţevile puştii cînd stai la pîndă.

De ce nu se mai culca Ştefana o dată cu el?

Uneori ceteau împreună literatură, schimbau păreri şi impresii asupra personagiilor. Nu mai vorbeau nimic despre ei, despre ce-a spus Andi la Universitate studenţilor, despre ce-a făcut Ştefana în timpul absenţei lui, şi întotdeauna Ştefana rămînea trează făţiş, cu lumina aprinsă, cu cartea în mînă, sau la gura sobei, după ce Andi declara că se culcă.

De ce nu-l însoţea?

Zîmbetul de „femeie care minte?" De ce nu-l întreba?

Şi somnul lui Andi se enerva, devenind insomnie mocnit agresivă, pîndind-o pe Ştefana.

De la o vreme îl supărase lumina aprinsă. în definitiv, el muncea, avea nevoie de odihnă, de somn. Şi Ştefana putea să-şi închipuie că nu poţi adormi de-a binelea cu lumina aprinsă!

Apoi fumatul în ietac. Înainte — adică în timpul anilor de muncă solidară — lucrau amîndoi în biurou, venind în ietac numai să doarmă. Ștefana fuma în biurou. De cînd însă nu mai adormea o dată cu Andi, Ștefana fuma în ietac la gura sobei, şi după ce Andi — oficial — dormea. Lui Andi nu-i plăcea, mai ales asupra somnului, mirosul înecăcios al fumului de tutun. Se frămînta în pat, întorcîndu-se cînd pe-o parte, cînd pe alta, că doar va înțelege Ștefana că lumina şi fumul nu-l lasă să doarmă. Ea fuma înainte la gura sobei, cu ochii îndreptați spre flăcări. Dacă se întîmpla să fumeze mai mult, înainte de-a se culca, deschidea ferestrele, aerisind îndelung. Asta îl supăra pe Andi şi mai tare, mai ales toamna şi iarna. Prezența aerului rece în ietac îi alarma somnul, luîndu-i intimitatea căldurei închise.

Treptat, începuse să-l sîcîie, să-l irite, să-l enerveze tot ce făcea Ștefana după ce el declara oficial că se culcă. Fiecare filă întoarsă, fiecare chibrit aprins, fiecare oftat rătăcit între respirații îi dădea o tresărire care-l crispa. Dimineața se deştepta ostenit, c-o greutate premergătoare migrenelor, aruncînd o privire ursuz dojenitoare somnului Ștefanei.

Şi parcă toate enervările acumulate de Andi în ceasurile de nesomn la pîndă, ale ultimelor luni, veniseră în această seară să-i zgîrie matasa zburlită a sufletului.

O auzi pe Ștefana aprinzîndu-şi țigara de la cărbuni. Auzi întîia aspirație a fumului, adîncă şi-i venea să rupă cu dinții învelitoarea pernei.

De ce nu se culca odată? Era gripată. Chinină nu lua — era sigur. Gargară nu făcea — era sigur. Şi era sigur c-are să-i vie să facă gargară tocmai acuma, ca să-i strice somnul.

Se răsuci în pat. Avea pe spinare mîncărimi de insomnie. Pe deasupra, alcoolul băut la Duduia îi dăduse o arsură în piept şi o sete uscată. Şi Ștefana nu-l lăsa să doarmă! A doua zi avea curs. Simțea că se va deştepta îngreuiat, fără chef de lucru.

De ce nu se culca odată?

Ce corvadă să dormi cu altcineva în odaie! Nici unul nu-i liber să facă ce-i place.

Dacă i-ar propune Ștefanei să-i aştearnă pentru noapte pe canapeaua din biuroul lui? El să doarmă acolo, ea să fie liberă în ietac.

Măcar în timpul gripei. Se mirase cum scăpase pînă atunci! Dormeau într-acelaşi pat. E absurd, în definitiv, fiindcă eşti căsătorit cu o femeie, să te căsătoreşti şi cu toate boalele ei! Mai ales că el muncea. Avea nevoie de sănătate. Şi era slab pe deasupra. Nu era ca Luchi, un munte.

O vedea, cu ochii închişi, pe Ștefana, bunducită de îmbrăcămintea groasă, legată la gît, cu ochii injectați. Se sluțise... Da. Slăbise, îşi pierduse culorile, rotunjimea obrajilor.

Iar fuma!

Şi brățara aceea care zornăia mereu la cea mai uşoară mişcare! Zornăitul ei îl enerva ca ronțăitul unghiilor, ca rozătura şoarecilor, ca apa care picură în uluce, ca foşnetul gîndacilor negri în ziare uscate...

Şi tusa, tusa din gît, care pare factice!

Ce?

O auzi pe Ștefana stingînd lumina, apoi ieşind în vîrfuri. Se ducea la el în biurou. Deschise ochii. Flăcările sobei luminau divanul jos pe care dormea, aprinzînd culori de căpşune pe şalurile de pe păreți. Era cald în odaie. Afară şuiera viscolul. Căscă lung. Se simțea în sfîrşit confortabil singur. Se culcă de-a binelea.

Şi în clipele premergătoare somnului — zîmbitoare lene a întregii ființe care se topeşte ca omul de zăpadă în soare de primăvară — Andi se simți singur nu fiindcă plecase Ștefana, ci fiindcă o clipă gîndul o adusese pe Magda Boldur în brațele lui.

Ștefana nu aprinsese lumina în biurou. Mai pusese cîteva lemne pe foc şi se aşezase iarăşi la gura sobei, aprinzînd alte țigări. Fumul tutunului era singura gargară de care avea nevoie în această noapte.

Atitudinea familiei față de ea, începînd cu fructele zăhărite oferite de doamna Danielescu, şi continuînd cu dulceaga şi exagerata serviabilitate din timpul mesei dată nu în cinstea ei, ci în cinstea stăpînei care se întorcea acasă, împreună cu comportarea identică a lui Andi, zîmbetul, oribilul zîmbet, falşa solicitudine şi întrebările enervate despre sănătatea ei se totalizau în oroarea unei singure certitudini: că e *străină* tuturora, şi lui Andi. Nu ştia ce se întîmplase, dar întreaga familie — afară de Luchi, care nu fusese la masă — purta față de ea aceeaşi mască de falşă solicitudine, care le dădea tuturora un fel de licheism solidar, ca celor care complotează împotriva cuiva de care se tem.

Cauza n-o interesa.

Ceilalți n-o interesau.

Dar Andi...

Andi-i ascundea ceva. O mințea. Şi nu de azi, de cîteva luni, de cînd era profesor.

Gîndurile treceau ca un galop al inimii, sfărîmînd şi-ndurerînd tot.

Andi mințea chiar din ziua prelegerii inaugurale a lecției de deschidere. O rugase să nu asiste. Se temea că prezența ei îi va da tracul debutanților.

Nu văzuse durerea ei. Cum, ea, tovarăşa lui de muncă, să nu-l privească tocmai în clipa cînd avea să domine cu sufletul lor comun, cu munca lor comună — căci lecția lui de deschidere era a lor, cel mai pur copil al dragostei lor, entuziasm alăturat, idei altoite una pe alta, suflete amestecate în exaltarea aceleiaşi flăcări...

Aflase din gura altora succesul la care numai ea nu asistase.

Dar asta nu însemna nimic. Ea nu s-ar fi dus acolo* ca să culeagă, în calitate de soție,aplauzele publicului ieşan venit să-l asculte. Ea vroia să-l asiste în acea. clipă grea, cu toată căldura şi frăția dragostii ei, aşa cum îl însoțise pe tatăl ei în timpul războiului. Vroia să împărtăşească alături de Andi acea formidabilă apăsare de labă de leu, a curiozității publicului în* clipa apariției la tribună a debutantului.

Fusese singură acasă, tocmai în acea zi, cea mai înfrigurată a vieții lor comune.

Şi se înapoiaseră cu toții, glorioşi de gloria lui Andi, — înstrăinați de ea.

Atunci apăruse oribilul zîmbet falş pe fața lui Andi. Şi semnificația zîmbetului, poate parțială, o descoperise întîmplător, aflînd de la Luchi cîteva fraze din lecția lui Andi.

Toate aceste fraze făceau elogiul sufletului ieşan.

Vra să zică, Andi adăugase într-ascuns de ea, în fața publicului ieşan, nu numai alte fraze şi idei decît cele formulate alături de ea, dar luase şi altă atitudine față de ieşenism, complect opusă celeia spovedită Ştefanei.

Penibila noapte a primului succes, pentru Ştefana, care descoperise nu numai că prima atitudine publică a lui Andi era o platitudine, dar că nici n-avusese curajul, onestitatea să se destăinuiască ei. Era flămînd de glorie — dobîndită oricum — ca şi domnul Iustin Danielescu.

De-atuncea, zi cu zi, se repetase zîmbetul falş, alungind dintre ei perfecta transparență sufletească a unuia pentru celălalt, ll simțea pe lingă ea, clipă cu clipă, laş şi ipocrit, mereu izbucnind în afară, distrat şi somnolent de cîte ori rămîneau singuri în odaia lor, nemaiconsultînd-o în privința activității universitare, nemaiîmpărtăşindu-i nici un plan, nici un proiect, nici o idee, vorbind cu ea în clipa de frățească intimitate a patului, ca la teatru cu o vecină de stal, banalități literare care nu dovedeau decît' preocuparea lui cerebrală de-a părea gentil şi afectuos cu ea. ll surprindea privind-o pe furiş cu ochi răi, care mărturiseau clandestin enervările pe care vorbele n-aveau curajul să le exprime. Şi toată comportarea lui, dosnică, piezişă, dovedea o falsitate femeiască, nu bărbătească. N-aveanici furii exterioare, nici violențe, nici vorbe aspre, nici înfruntări fățişe. Toată ostilitatea lui lăuntrică era învăluită în aceeaşi dulceață factice, ca şi oribilul zîmbet care-i desfigura frumuseța, trivializîndu-i puritatea trăsăturilor.

Şi de-atunci începuse s-o mintă pentru lucruri mărunte.

La început, venea acasă de înd&tă ce-şi isprăvea cursul. Treptat, începuse să întîrzie, dînd el singur explicaţii pe care ea nu i le cerea. Ba că fusese reţinut de un coleg, ba că dăduse studenţilor indicaţiuni pentru lecturi suplimentare, ba că întîrziase la librărie. Acelaşi zîmbet îi contracta buzele care minţeau.

— Andi, tu ai nevoie să te plimbi, să te odihneşti. Plimbă-te, eu nu mă supăr, îi spunea Ştefana.

Andi protesta cu indignare, pretinzînd că singura lui plăcere, că singura lui odihnă erau ceasurile pe care şi le petrecea acasă. Că nu putea suferi „tîrgul infect", adică Iaşul. Afirma că are o adevărată repulsiune pentru forfoteala semito-burgheză a străzii Lăpuşneanu. Pe strada Lăpuşneanu, spunea Andi, se plimbau numai cei care aveau nevoia aplauzelor şi pe stradă, fiecare simţindu-se acolo actorul unui anumit public pe care-l căuta. Femeile care inaugurau o haină nouă acolo se duceau să culeagă admiraţia publicului lor bărbătesc, adică a tuturor flirturilor prezente şi viitoare, precum şi să constate invidia publicului lor femeiesc, adică a tuturor cunoscutelor a căror pungă le interzicea o haină la fel de luxoasă. Literaţii care publicaseră un nou volum pe strada Lăpuşneanu recoltau primele aprecieri, comentarii, elogii şi exclamaţii admirative. Ziariştii care publicaseră un articol vehement acolo, pe stradă, căutau confirmarea răsunetului urmărit şi sperat. Acolo, actorii, după un succes, căutau *en détail* echivalentul verbal al aplauzelor colective. Pentru Andi, strada Lăpuşneanu era vitrina cea mai publică a măştilor balului mascat. El n-avea ce căuta acolo.

Şi minţea, însuşindu-şi, şi exagerînd cu servilism, repulsia Ştefanei de-a se plimba în centrul oraşului. Pentru Ştefana plimbarea însemnase întotdeauna plecarea spre orizontul larg. In toate oraşele îl căutase, şi-l găsise, cum apele mici îşi găsesc fluviul, şi fluviul marea. Pentru Ştefana plimbarea nu însemna un fel de salon exterior casei, în care te-ntîlneşti cu diverşi cunoscuţi, palavragind de-a-n picioarele, sau staţionînd cu grupul cunoscuţilor întîlniţi în faţa unei vitrine, ca în loja unui teatru.

Dar Ştefana nu fugea de oameni în plimbările ei. Nu acest gînd — de-a-i evita pe ceilalţi — îi determina plimbările. Evitarea lumei era o consecinţă, nu un scop. Scopul era aerul curat, bucuria de-a umbla repede, de-a simţi în paşi ritmul inimei active, nu lenea căscatului dus de-acasă şi pe uliţi; scopul era descoperirea acelui arc de triumf pentru suflet, al orizonturilor vaste.

Plimbările îi aduceau Ştefanei un echilibru necesar, eliberînd vitezele ce se acumulau în organismul ei. Natural, aceste plimbări care nu urmăreau plăcerea citadină de-a saluta cunoscuţi, de-a vorbi cu amicii, de-a privi afişele teatrelor şi pe-ale cinematografelor, de-a cerceta vitrinele, de-a inspecta noutăţile magaziilor, ci plimbarea în sine, viteza ei, priveliştele ei mereu schimbate, mirosul cîmpului şi al pădurilor de la marginea oraşelor, şi vîntul, vîntul liber, care vine de undeva nebun de libertatea lui, şi care în oraş e numai colb, o izolau de toţi cei care se plimbă pe strada Lăpuşneanu şi la Copou în limitele plimbării obşteşti care nu urmăreşte decît formal aerul curat, de fapt urmărind tovărăşia aceloraşi cunoştinţe din oraş, şi-n locurile de plimbare oficială.

La început, în primul an al căsătoriei, Andi o însoţise de cîteva ori pe Ştefana în plimbările ei, reluînd ritmul şi dimensiunile extraurbane ale celor cîteva plimbări bucureştene din timpul logodnei. Dar Ştefana şi cu Andi nu se potriveau în pas. Asta o constatase Ştefana cu aceeaşi consternare superstiţioasă cu care privise la Bucureşti, în timpul plimbării cu Andi, desprinderea călcîiului.

Andi avea tendinţa de-a merge încet, „cu pas de înmormîntare", spunea Ştefana, care avea un pas energic şi egal. După cîteva plimbări în doi, Ştefana se înapoiase superstiţios tristă, Andi, extenuat.

Ştefanei nu-i intra în minte cum se putea ca Andi să nu priceapă şi să nu guste hrana sufletească a plimbării, glorioasa osteneală pe care-o lasă trupului.

Şi plimbarea începea pentru ea abea de la bariera oraşelor.

— Da, Ştefana, dar eu n-am sănătatea ta. Pe mine mă aşteaptă la bariera oraşelor o raniță grea, pe care-o port în spate.

Şi Ştefana, cu inima strînsă de pe-atunci, se plimbase fără tovarăş, singură, aducîndu-i lui Andi, la întoarcere, vibrația de aer curat, de sănătate, pe care sedentarul Andi o primea ca un tonic servit în odaie, fără să participe la efortul care-i dăduse naştere, efort care era însuşi principiul bucuriei pentru Ştefana, iar pentru Andi, numai efort.

Şi la Agapia se repetase aceeaşi despărțire temporară. Numai Ştefana se plimba prin munți, uneori cu Luchi: Andi aştepta acasă să-i aducă parfumul brazilor din vîrfuri şi perspectivele de culme.

Dar pe atunci Andi nu se plimba singur. Din toamna aceasta, însă, Andi întîrzia în fiecare zi tot mai mult, după ce-şi isprăvea cursul la Universitate, şi Ştefana nu-l blama fiindcă s-ar fi plimbat pe strada Lăpuşneanu — ca cei pe care Andi, nu Ştefana, pretindea că-i disprețuieşte — ci fiindcă-i mințea, afirmîndu-i o improvizată oroare de strada Lăpuşneanu.

Ştefana n-avea decît compătimire pentru cei care înțelegeau prin plimbare un du-te vino de cîteva ceasuri pe o stradă centrală. Aceeaşi compătimire pe care o avea pentru cei care temîndu-se de răceală trăiesc mereu îmbodoliți, şi cu ferestrele închise, fiecare anotimp însemnînd pentru ei mai ales o nouă primejdie de răceală decît o nouă bucurie. Vara asuzi; toamna e umedă; iarna-ți amenință plămînii şi laringele cu gerul; iar primăvara e anotimpul dezechilibrat, care conține-n el şi vară şi toamnă şi iarnă, cu toate primedjiile lor sporite de reputația de benignitate de care se bucură primăvara pe nedrept.

Acelaşi gen de compătimire i-l inspirau Ştefanei cei care, renunțînd la orizontul deschis, -îşi „ucideau vremea", cot la cot, cu pas de înmormântare — după nevăzutul dric al vremii lor — plimbîndu-se în spațiul identic al aceleiaşi străzi, mărginită de aceleaşi clădiri, umblată de aceiaşi oameni care se-ntorceau acasă spunînd: „Ştii, l-am văzut pe cutare", în loc să poată exclama: „Doamne, ce nouri am văzut, ce aer am respirat!"

De altfel, Ştefana-i afirmase lui Andi că ceea ce otrăveşte sufletul oamenilor în genere, şi pe-al provincialilor în special, e tocmai gregarismul lor, conştiința şi nevoia de-a trăi mereu unii lîngă alții, văzîndu-se mereu, auzindu-se mereu, sătuli unii de alții, dar incapabili să se izoleze cîtva timp. Ştefana susținea că oamenii nu pot fi buni unii față de alții, nici îngăduitori pentru maniile reciproce decît dacă-şi acordă pauze, ieşind din comunitate, acumulînd fiecare, în absența celuilalt, cîte puțină singurătate activă, fără să se gîndească unii la alții.

Şi-i ilustrase acest punct de vedere luîndu-l chiar pe el de exemplu. îi amintise de spovedania lui premergătoare dragostii lor. înainte vreme, cînd Andi trăia în aceeaşi casă cu părinții lui, treptat începuseră să-l enerveze. Le vedea numai cusururile, cu acreală, fără îngăduință, fără pic de milă pentru ei în judecățile lui mintale. La masă remarca numai infracțiunile îa legile educației, ale tatălui lui, *urindu-l* pentru fleacuri. De ce? Fiindcă trăia în permanență cu părinții lui; chiar şi-n absența lor, gîndul lui îi urmărea, descoperind în activitățile lor tot ce putea să-l sîcîie, să-l enerveze, să-l revolte.

Leul mîncat de furnici: asta însemna pentru Ştefana viața în comun, viața de familie, aşa cum e înțeleasă mai ales în provincie.

Viața, viața puternică, tragic vastă, era meschin fărîmițată de enervările zilnice ale celor care trăiau în comun, fără să-şi impuie salutarele despărțiri. Ori, plimbarea — înțeleasă în felul Ştefanei — era cel mai la îndemînă corectiv al acestei meschinizări. Să se plimbe singur fiecare, ostenindu-şi trupul, primenindu-şi sufletul, uitîndu-i pe ceilalți, şi la întoarcere, în clipa regăsirii în căminul comun, fiecare va fi mai bun, mai vesel, mai optimist, mai îngăduitor. Vor dispărea „nervii", mica isterie provincială. O plimbare adevărată înseamnă un cer senin pe care-l aduci acasă cu tine.

Dar străzile hărăzite plimbărilor, cu semnificaţia lor de salon urban, înseamnă tocmai contrarul. In loc să fugă unii de alţii pentru a acumula puţină viaţă, oamenii, nici în clipele de libertate profesională, nu se pot despărţi, nu pot renunţa la contactul comun, care permanentizează în ei aceeaşi iritare produsă de viaţa cot la cot, dîndu-le acreală, lehamete şi un meschin pesimism.

Mai demult sugestionat de atitudinea Ştefanei faţă de plimbările gen „strada Lăpuşneanu", Andi devenise un fervent adversar al acestei străzi. Şi se lepăda de ea cu mai multă îndîrjire tocmai din epoca — dată din toamnă — cînd începuse să o frecventeze. **Intr**-o zi cînd Ştefana ieşise pe strada Lăpuşneanu după cumparaturi, îl întîlnise pe Andi cu un'grup de bărbaţi, rezemat de bara de metal din faţa unei vitrine, primind defilarea publicului ieşan.

Minciună măruntă, dar cu atît mai tristă. Minciuna mare, minciuna care tinde să ascundă o ticăloşie, e urîtă, desigur, dar ascunde ceva, *un fapt.* E o laşitate, dar e dictată într-o măsură de instinctul de conservare. Pe cîtă vreme minciuna măruntă, pricinuită de nimicuri zilnice, dovedeşte că-ndărătul ei e *numai sufletul,* nu o faptă, oricît ar fi de odioasă, — e numai sufletul, de care cel care minte se ruşinează, simţindu-şi-l conrupt.

Ştefana, chiar în z ua cînd îl întîlnise pe strada Lăpuşneanu, îi repetase sfatul de mai înainte.

— Andi dragă, de ce-mi ascunzi că te plimbi pe strada Lăpuşneanu? De ce crezi tu că o plăcere de-a ta poate să mă supere? Nu vezi tu cîtă meschinărie sau orgoliu absurd îmi presupui atribuindu-mi astfel de gînduri! Tu ai trăit prea multă vreme numai cu mine. Acum ai nevoie de oameni. De ce să mă supăr? Tu ai şi alte nevoi decît mine. Tu eşti *tu,* ai sufletul tău cu calităţile şi defectele lui: aşa eşti. De ce vrei să *pari* ca mine? Mie mi-e ruşine cînd mă plimb singură fără de tine, fiindcă m-aş bucura de ceva în afară de tine, în absenţa ta? Nu. Fiecare cu sufletul lui, cu nevoile şi cu ciudăţeniile lui. Tu ai nevoie de oameni, cumeu am nevoie de copaci, de verdeaţă. înseamnă că eu îţi

sînt superioară? sau că tu eşti un om de rînd? Ţie nu-ţi place natura...

Andi, tresărise, încruntat.

— ...Nu-i ruşine, Andi, să nu-ţi placă natura, cum nu-i ruşine să nu-ţi placă muzica sau pictura. Ruşine e să te prefaci că-ţi plac. De ce vrei tu să dai numaidecît un sens meschin plimbărilor pe strada Lăpuşneanu? Tu devii un om public. E natural, într-o măsură, să nu fugi de oamenii în mijlocul cărora începi să trăieşti. Ai o nevoie explicabilă să-i vezi nu numai la Universitate, dar şi-n alte părţi. Singurătatea ta alături de mine a fost prea lungă; a început să devie o constrîngere. Ai nevoie de oameni: asta-i sigur. Dar pe mine nu mă jigneşte această nevoie, dragă Andi. De ce nu vrei să-nţelegi? Tu nu eşti un anahoret... Te sfătuiesc chiar să trăieşti mai mult printre oameni. Du-te la club, înscrie-te la masoni; să mergem la teatru dacă vrei; în sfîrşit, caută-ţi tu singur distracţii sociale. Strada Lăpuşneanu cred că nu înseamnă pentru tine un cult meschin al publicităţii, ci dorul de oameni, de societate, pe care deocamdată această stradă ţi-l satisface...

Andi protestase, jignit de tot ce-i spusese Ştefana. Cum? El nu iubea natura? Fiindcă debilitatea lui îl împiedeca să se plimbe? Dar asta nu însemna nimic ! Poţi iubi natura şi de la fereastră, şi de pe stradă, poate mai mult chiar decît cei care trăiesc în mijlocul ei necontenit. Ştefana confunda sedentarismul lui, care nu era decît consecinţa neputinţei lui pentru efortul fizic, cu infirmitatea celor pentru care natura nu există. Nu iubea natura? Dar nu-l bucura pe el tot ce-i povestea Ştefana cînd se-ntorcea din lungile ei plimbări? El era ca pictorii orbi şi ca muzicanţii surzi. Debilitatea lui fizică îi interzicea contactul direct cu natura, pe calea plimbărilor. Dar natura exista pentru el cu aceeaşi dureroasă intensitate cu care există culoarea pentru pictorul orb şi sunetul pentru muzicantul surd...

Strada Lăpuşneanu? Dar Ştefana îl insulta, atribuindu-i nevoia de-a frecventa acest canal de scurgere

al vanității ieșene. Se vede că Ștefana nu acorda nici un credit vorbelor lui, de vreme ce nesocotea atitudinea lui statornică încă din copilărie față de această stradă pe care întotdeauna o ocolise.

A! se-ntîmpla să treacă pe strada Lăpușneanu. Se-ntîmplase chiar să staționeze, rezemat de bara unei vitrine. Dar putea face necuviința de-a refuza tovărășia unui profesor universitar, coleg mai în vîrstă, care se plimba în fiecare zi pe strada Lăpușneanu, jignindu-l, mortificîndu-l, atunci cînd i-ar fi împărtășit atitudinea lui față de această stradă? Ștefana era *liberă.* Ea nu trăia în mijlocul constrîngerilor sociale. Ea n-avea nici-o obligație. Ea era o simplă persoană suverană pe actele ei, de care nu se ocupa nimeni. Dar situația lui îi impunea anumite constrîngeri, anumite cedări — fără de mare importanță — la slăbiciunile colegilor lui universitari.

— De altfel, chiar tu, Ștefana, n-ai fost cu mine, n-am suferit alături de tine la seratele Duduiei, ca să n-o jignim prin absența noastră?

Dar nu înțelegea ca tocmai Ștefana, atît de lucidă și atît de *dreaptă,* să-i atribuie gînduri și atitudini care-l umileau, vădindu-i și neîncrederea Ștefanei în el...

Și mințea!

Ii ținuse un adevărat discurs, socotind-o ca pe un *public* oarecare, însuflețit în vorbele lui de superficiala sinceritate oratorică.

După acest discurs se *convinsese* singur că are dreptate, și parcă așteptase *aplauzele* Ștefanei pentru *discurs,* — nimic alt.

De-atunci, tăceri, tăceri, tăceri, zi cu zi agravînd îndepărtarea lui Andi de ea, acumulînd minciuni după minciuni — tot mărunte —, făcînd din ce în ce mai imposibilă explicația loială. Ceea ce fusese străveziu pînă atunci în Andi devenise compact, mat, mască în loc de obraz, ten al fardului, nu al sîngelui de subt piele.

Toate gîndurile care se adunaseră în sufletul Ștefanei, risipite, fărîmițate, apăruseră deodată în această seară, ca o enormă stalactită atîrnînd de suflet.

Și după ce văzu oroarea evidentă a aglomerării lor compacte, îi apăru a doua oroare: *tăcerea ei de pînă atunci.*

De ce nu-i vorbise lui Andi? De se nu-i spusese tot, toate gîndurile ei, toată durerea și tot dezgustul ei, tot, tot, tot? Să nu-i fi ascuns nimic. Să-l fi constrîns să recunoască. Să fi redeșteptat în el sufletul de pînă atunci, sufletul care cutezase înainte de-a se naște iubirea lor, să-i facă spovedania tuturor turpitudinelor, fără cruțare nici pentru el, nici pentru ceilalți.

De ce tăcuse?

Desigur, o astfel de convorbire însemna un greu efort pentru ea. Adevărurile pe care ar fi trebuit să i le spuie lui Andi l-ar fi mortificat profund; risca poate astfel să-l îndepărteze iremediabil de ea...

Cum? Acest efort o înspăimîntase? Această primejdie o împiedecase?

Cum? Dragostea ei dăduse îndărăt în fața unor astfel de obstacole?

Azvîrli țigara.

Și-n fața flăcărilor sobei își acoperi fața cu mîinile, ascunzîndu-și-o parcă de privirea focului.

După groaza de Andi începea groaza de ea însăși.. Fiindcă abea acum descoperise semnificația tăcerii ei: devenise și ea, fără să-și dea seama, o cîrtiță provincială.

Ani de-a rîndul, în timpul vieții alături de Matei Velisar, nu pregetase niciodată — cu orișice risc — să-i spuie în față cele mai crude adevăruri. Și el la fel. Luptau. Unul învingea. Și redeveneau frați, mînă în mînă. Nimic ascuns între ei, nimic pieziș, nimic dosnic. Ceartă violentă, dar nu nervi subterani, rîme vîscoase.

Ș-acum, în clipele de primejdie ale dragostii ei,, tăcuse. Adunase gînduri în ea, fără să-i spuie lui Andi tot, tot, tot.

Dar tăcerea ei, pasivitatea ei îndurerată, asistarea inactivă la tot ce se întîmplase în ultimul timp erau altceva decît o minciună, decît teama comodă d& a nu înfrunta lupta deschisă?

Şi deodată, scrisorile lui Matei Velisar îi înconjurară sufletul, ca un cîntec de corn, ascultat din temniţă.

De patru ani nu-l mai văzuse pe tatăl ei. îi invitase, ţinîndu-şi făgăduinţa din timpul logodnei, să vie amîndoi la Gonstantinopol, chiar în vara primului an de căsătorie. Andi, însă, preferase vilegiatura la Agapia. Acolo putea să lucreze cu spor, — spusese el. Şi Ştefana îl urmase la Agapia, fără şovăire, fără părere de rău. în anul următor, Matei Velisar fusese avansat şi trimes la o legaţie din Extremul Orient. De-atunci, numai scrisori, cetite de Andi şi Ştefana, tîmplă lîngă tîmplă, ca o carte de poveşti.

Ga o carte de poveşti!

Matei Velisar *trăia* mereu, pe cînd ea începea să moară.

Cum? Se mai gîndea la ea? Cînd dragostea ei murea suht ochii ei, cerîndu-i ajutor...

Aprinse lumina.

Se uită în oglindă.

Zîmbi trist.

N-o mai recunoştea pe Ştefana Velisar în Ştefana Danielescu.

Avea în ochii ei, şi-n faţa ei, ceva apatic şi febril laolaltă, o nehotărîre chinuită, care nu mai amintea energia calm zîmbitoare şi plenitudinea gravă a chipului de odinioară.

Şi se sluţise. îmbătrînise. în colţurile gurii se schiţau două dungi amare.

Orbitele se afundaseră, dînd ochilor o strălucire de apă întunecată în peşteri umede...

Răsună o bătaie la fereastră, prin şuierul viscolului.

Ştefana tresări, parcă auzind Destinul.

— Ştefana!

— Tu eşti, Luchi?

îi deschise uşa. Luchi intră cu obrajii arşi de ger, cu gene de argint fraged, scuturîndu-şi omătul, aducînd în odaia îmbîcsită de tutun mirosul de miez de harbuz al gerului.

— Să trăieşti, Ştefana.

Rîdea, cu sufletul în obraji ca un foc bengal.

O luă în braţele lui de urs bun, sărutînd-o pe obraji.

— Ţi-am adus cîteva flori. Ştii ce-am găsit...

Ştefana ridică mîna, în semn de protestare.

— ...Să nu te superi, am cîştigat la cărţi.

— Luchi dragă, îţi mulţumesc, dar pentru ce mă feliciţi?

Luchi se bătu cu palma peste coapsă.

— Bine, frate dragă, da' azi îi aniversarea nunţii voastre...

Ştefana scăpă florile din mînă.

Cîteva clipe, rămase cu ochii ficşi, cu obrazul palid, ca cerul de amurg în care a căzut o pasăre ucisă.

Şi deodată ochii i se umplură de lacrimi.

—Ştefana!

Luchi se uita la ea cu braţele deschise, stîngaci în marele lui trup candid, neştiind ce să facă.

— Nu cumva te-a ofensat cu ceva Duduia?

— Nu, Andi, Luchi... mă încurc; nu...

— Da' Andi ce face?

— Doarme.

— Doarme!

Afară, Luchi scoase din buzunarul paltonului o sticlă de şampanie şi, cu o mişcare năprasnică, o făcu ţăndări.

Viscolul izolase Iaşul ca pe-un cătun pierdut în munţi, întrerupînd circulaţia trenurilor, a trăsurilor şi a automobilelor.

Fiecare trăia cît mai mult la el acasă, orice drum însemnînd un efort şi-o suferinţă. Oamenii treceau pe străzi cu sufletul închis în blănuri şi în şube ca într-o casă de fier, despersonalizaţi, grăbindu-se să ajungă cît mai repede la destinaţia profesională, fără să se mai ocupe unii de alţii, fără să se mai observe, fără să se mai salute.

Nu mai răsunau conversaţii pe străzi, nici interpelări familiare, ci numai gîfîiri şi strănuturi cu nasul în gulerul blănii sau al paltonului.

Iarna reclădise oraşul dintr-un alb dement, parcă făcut din fulgere şi din pulverizări de aurore boreale.

Străzile apăreau ca sloiuri de gheaţă plutitoare, pe care izbucnirile viscolului treceau ca stafiile.

Trecătorii erau rari. Viaţa străzilor se simplificase. Nimic de prisos, numai utilul, care le apărea tuturora ca un eroism pe astfel de vreme. Rarii oameni erau concentraţi, ursuzi şi fioroşi ca pe vremea cavernelor, luptînd cu vîntul, amplificaţi şi îngreuiaţi de zăpada căzută şi pe ei, şi pe casele devenite ale anotimpului, nu ale oraşului.

Se scumpiseră lemnele şi şoşonii.

Ziarele din Bucureşti nu mai veneau.

Firele telefonice erau rupte.

Lupii — se spunea — apăruseră pînă la barierele oraşului.

Un rabin prevestise — spuneau evreii de moda veche — încă din anii trecuţi, această iarnă cumplită.

Babele descoperiseră în gromovnice aceeaşi prevestire revendicînd-o.

Ziarele locale făcuseră din viscolul care bîntuia c-o neîndestulată ferocitate un subiect de reportagii senzaţionale, avînd aerul că reprezentantul fiecăruia dintre ele luase un interview 7arului polar al iernilor, aducînd la cunoştinţa cetăţenilor ieşeni intenţiile Demenţei-Sale.

Şi mercurul termometrelor zilnic se cobora tot mai subt 0. Ziarele urmăreau temperatura văzduhului ca pe-a unui rege bolnav, dînd zilnic buletine. Cînd termometrul arăta — 10°, ziarele anunţau — 15°, iar cetăţenii îl coborau, în conversaţiile despre greutatea vremurilor şi ticăloşia partidelor politice, pînă la — 20°. Iar ziarele afirmau că la Dorohoi termometrul a făcut o performanţă de — 30°.

Meteorologii locali întrebaţi de către ziarişti, în calitate de eminenţe locale ale papalităţii atmosferice, anunţaseră că vine un val de frig şi mai puternic.

— Unde-o s-ajungem? se întrebau ieşenii cetind seara ziarele locale, cu genunchii în gura sobei.

Domnea în toate casele o senzaţie de cataclism cosmic, agreabilă într-o măsură, fiindcă, oricum, viscolul parcă e mai benign decît izbucnirea unui vulcan, decît furtuna pe mare, cînd eşti pe vapor, decît simunul în deşert şi decît războiul mondial pentru cei mobilizaţi.

Ba chiar viscolul „lansase" pe un nou poet ieşan care se proclamase Kneaz al gerului, încălecînd viscolul într-un galop versificat pe paginele revistelor ieşene. Ba chiar se afirma că un tînăr avocat ieşan, om de duh, pregătea o revistă pe la primăvară, în care iarna devenea „cumătră" care pune la cale şi comentează în stanţe vesele cronica locală. Ba chiar se mai spunea că recentele preziceri erau nişte farse şi că viscolul care bîntuia nu era decît baletul final al iernii.

Şi într-o bună zi, iarna, îmbunată, devenită, din arici ţepos, babă cîlţoasă, scoase ca din cutie întregul Iaşi pe străzi, şi mai ales pe strada Lăpuşneanu, cu ceva sănii cu zurgălăi, cu şoşoni cu blăniţă, cu ciorapi de matasă, cu fularuri de matasă artificială, cu glume, conversaţii, cancanuri şi cu chef de vorbă, ţinut pînă atunci la post.

Evenimentul care coincidea cu această oportună dezgheţare a iernii şi a vieţii sociale era concertul dat de Magda Boldur în folosul societăţii de binefacere a cărei vice-preşedintă era doamna Beatrice Danielescu. Ziarele locale prognosticau un „regal muzical". Diva, care cucerise elita muzicală a Parisului nu numai că era o ieşancă, dar era şi o demnă reprezentantă a vechii boierimi moldoveneşti. Pe deasupra, era acompaniată de doamna Dolly Dobrescu, fiica profesorului Iustin Danielescu, şi soţia fruntaşului baroului ieşan, Ştefan Dobrescu.

In fiecare zi presa locală publica încă un anunţ, încă un articolaş, „întreţinînd opinia publică". Doamna Beatrice Danielescu, domnul Iustin Danielescu, Andi, Dolly şi Stevens erau pomeniţi în comentariile anticipate ale acestui viitor „regal artistic", care devenise un fel de apologie a familiei Danielescu.

Şi, ciudat, numele Magdei Boldur, cîntăreaţa, mereu amestecat cu al membrilor familiei Danielescu, începuse să determine un mic zîmbet pe multe buze ieşene.

Se vorbea „c-ar fi ceva la mijloc". Parcă mirosea a logodnă, a nuntă, — a divorţ deloc, căci majoritatea ieşenilor n-o cunoştea pe soţia lui Andi. Şi-n tot cazul căsătoria lui cu această soţie nevăzută, neîncorporată de viaţa ieşană, neratificată de opinia publică era parcă ceva fictiv.

Andi îşi comandase un rînd de haine anume pentru concert. Nu mai staţiona pe strada Lăpuşneanu. In fiecare zi, după ce ieşea de la Universitate, trecea pe la Duduia ca să asculte puţină muzică. Se ferea să rămîie singur cu Magda Boldur. în schimb, o *privea.* O privea uneori atît de lung, încît treptat această privire *numai* crease parcă şi mai lăuntrice intimităţi între el şi Magda Boldur, deşi nu-şi vorbiseră nimic. într-o zi, Magda îi spusese involuntar: „Andi", — consecinţă numai a privirilor, — şi se roşise. De obicei, Andi îi spunea: „Domnişoară Boldur", iar ea lui Andi: „Domnule Danielescu", evitînd însă să-l numească astfel.

în casa Duduiei nu se vorbea nimic despre Ştefana. Acolo Ştefana exista eliptic, ca şi-n Andi.

Andi îşi consolidase un nou echilibru sufletesc. Nu mai avea, cînd se-ntorcea acasă, zîmbetul de „femeie care minte". îşi pusese candidatura la **Jockey-**Club, fiind primit cu unanimitate. Cînd întîrzia acasă, „venea de la club". în realitate, nu se ducea pe la club decît în treacăt.

Acasă era linişte. Ştefana încă nu se înzdrăvenise de pe urma gripei. Era palidă, cu obrajii subţiaţi. Avea insomnii **care**-o sileau să-şi treacă noaptea cetind. Ca să nu tulbure somnul lui Andi, dormea în biuroul lui. Cu Andi se arăta blîndă, fără nici un fel de asprime sau răceală — dar cam distrată.

Cînd se-ntorcea **„de la** club", Andi o săruta pe frunte, fără ca Ştefana sase ferească. La masă, Ştefana vorbea **cu** ceilalţi despre subiectele curente, fără nimic ironic sau ostil.

Andi avea impresia **c-a** intrat într-o nouă fază a căsniciei, faza calmă, **cînd** se statorniceşte prietenia indulgentă, *înţeleaptă,* între soţii deveniţi tovarăşi, înlocuind frenezia şi veşnica nelinişte a foştilor îndrăgostiţi.

Andi nu-şi putea imputa nimic. Nu schimbase nicio vorbă, nu făcuse nici un gest *concret,* care-ar fi putut să dea Magdei credinţa că Andi o iubeşte, credinţă umilitoare pentru Ştefana fiindcă ar fi pecetluit în mintea unei femei o complicitate sentimentală cu Andi, din care Ştefana era exclusă.

La Duduia nu căuta altăceva decît odihna armonioasă a muzicei. Magda avea un glas excepţional de pur şi de vibrant, care domina frumuseţa ei trupească. S-ar fi spus că era mai ales un pretext pentru glas.

De altfel, Andi, după ce se familiarizase cu frumuseţa Magdei, văzînd-o aproape zilnic, şi recăpătînd certitudinea că Magda îi aparţine ca şi odinioară, o examinase cu luciditate, dîndu-şi seamă cît de convenţional şi fad romanţios era sufletul ei — nu cel care apărea în glasul ei cînd cînta, ci acel care-o făcea să roşească în faţa lui Andi. Sufletul ei nu depăşise sentimentalismul vrîstei şi al epocei cînd fetele scriau caligrafic versuri melancolice în albumuri legate în catifea sau mătasă, comprimînd şi flori între foile pe care şi versurile-s tot moarte, tot „presate" pentru album. Simţea că-i atît de simpluţ mecanismul sufletesc al Magdei, încît o compătimea, fără să se poată împiedeca să nu se joace „de-a privirea lungă", în care Andi punea şi-un pic de mefistofelism. Subt privirea lui Andi, Magda devenea transparentă. Nu-l mai emoţiona ca-n ziua revederii. îl tulbura numai glasul ei, a cărui frumuseţa fragedă şi patetică era singurul mister al fiinţei ei evidente.

Aceste desfătări socotite de Andi exclusiv muzicale, deşi nu erau cunoscute de Ştefana, aceste clipe de tovărăşie cu Magda, care-l lăsau perfect stăpîn, calm şi lucid, independent de frumuseţa Magdei, îl liniştiseră pe Andi. Şi atribuise liniştea lui şi Ştefanei, punînd insomniile ei pe seama gripei şi a iernii cumplite, care-i interzicea plimbările în afară de oraş.

Şi era atît de recunoscător reechilibrării lui sufleteşti, încît într-o seară intrase în biuroul lui, unde dormea Ştefana, şi o rugase să se-ntoarcă, privind-o

cu ochi buni şi limpezi, cu o căldură şi o înduioşare care-i umeziseră ochii, — înduplecînd-o pe Ştefana.

In acea seară reînviaseră nopţile celor patru ani de muncă şi de viaţă solidară. De-atunci începuse convalescenţa Ştefanei. Izbutea să adoarmă mai devreme, nu în ziuă, ca pînă atunci, îşi recăpăta pofta de mîncare, glumea cu Andi, şi chiar proiectase să-şi facă o rochie pentru concertul Magdei Boldur.

Cîteva zile, Andi nu mai călcase pe la Duduia. După universitate venea direct acasă, aducînd Ştefanei cărţi cumpărate pentru ea, fructe, flori care erau foarte rare şi scumpe din pricina iernii.

Şi după cîteva zile de intimitate cu sunet şi voioşii de argint, el singur deschisese vorba despre „odiosul meu surîs", dînd Ştefanei explicaţiunile pe care şi le dăduse singur atunci cînd schiţase un dialog mintal cu Ştefana asupra acestui surîs.

Surîs nervos.

— Crede-mă, Ştefana.

Ştefana îi dezmierdase fruntea, c-un zîmbet care se silea să nu fie trist.

Andi numise acest surîs „codiţa demonului contrazicerii" pe care fiecare îl are în el. Un fel de tic al oamenilor normali, dar stăpîniţi necontenit de viaţa cerebrală. Eşti trist realmente. Dar mintea *constată* că şi *trebuie* să fii trist, fiindcă aşa cer circumstanţele speciale care ţi-au provocat tristeţa.

— Ei bine, Ştefana, acest „*trebuie* fiindcă aşa cer circumstanţele" stîrneşte în suflet rebeliunea demonului contrazicerii. Iţi spui singur, deşi eşti trist *cu-adevărat:* Dac-aş rîde? Şi această jignitoare posibilitate îţi dă deodată o nestăpînită contractare ilară, de care, natural, te jenezi, de care ţi-e ruşine. Dar n-ai ce să faci! De asta, zîmbetul acesta particular îţi imprimă ceva degradant, clandestin, compromiţător. E ceva isteric în acest tic ilar. Şi simpla conştiinţă că n-ai de ce rîde, că eşti grav, că eşti trist, că eşti extenuat, că eşti serios, şi că zîmbetul ar fi ceva ilogic, absurd, dement, în astfel de împrejurări, îţi provoacă acest zîmbet al contrazicerii...

Ii spusese Ştefanei că are convingerea că pentru ea zîmbetul acesta însemna minciună, însemna că-i ascunde ceva.

De unde! Inexact!

Cînd se-ntorcea de la Universitate, după cursuri, era realmente obosit de lungul efort şi de emoţiile pe care încă i le dădea vorbirea în public. Normal, firesc ar fi fost să poarte pe faţa lui întipărirea acestei istoviri. Din nenorocire, el îşi dădea seamă nu numai că aşa este — ostenit — dar şi că aşa *trebuie să fie.* Şi atunci, tocmai în clipa cînd întîlnea privirea Ştefanei zîmbetul contrazicerii apărea.

Apărea odată. El *vroia* să-l alunge. Şi zîmbetul îi contrazicea voinţa, apărînd ca la comandă, tocmai în clipa cînd îl privea Ştefana. Şi conştiinţa c-a zîmbit ieri îl făcea să zîmbească şi azi, şi mîne şi aşa mai departe. Simţise că Ştefana blama acest zîmbet, care-i dădea impresia că Andi-i ascunde ceva; dar conştiinţa acestei confuzii pe care numai dispariţia odiosului zîmbet ar fi curmat-o îl făcea — tot contrazicerea — să fie aservit acestui zîmbet. Mai arătase Ştefanei cîte păţise de pe urma acestui zîmbet...

— ...de femeie care minte. Aşa l-a definit o foastă prietenă de-a mea, convinsă că sînt un vicios, un perfid, în felul femeilor, şi că zîmbetul meu are aceeaşi semnificaţie isterică a zîmbetului unor nevropate care de cîte ori mint cu gravitate, au şi acest zîmbet care le demască şi pe care nu-l pot stăpîni: din acest act concomitent al minciunii debitate şi al zîmbetului care o demască, născindu-se pentru ele voluptatea primejdiei. Vor parcă să-şi denunţe singure minciuna şi să fie bătute.

Istorisise Ştefanei cum mai mulţi cunoscuţi de-ai lui — femei şi bărbaţi — nu puteau să-l sufere din pricina acestui zîmbşt în care vedeau o critică veninos sarcastică, adusă lor într-ascuns. Mai toţi cei care-l cunoşteau îşi închipuiau că îndărătul acestui zîmbet trebuie să fie ceva. Şi nu era nimic. Andi afirmase Ştefanei, cu ochi perfect sinceri, că singura semnificaţie a zîmbetului era o uşoară detracare nervoasă datorită excesului de viaţă cerebrală. Andi era prea

conştient in orişice clipă de tot ce se întîmpla. Judeca mereu. Comportările lui, chiar cele mai vehemente, cele mai pasionate, nu-i anulau viaţa cerebrală, care comenta mereu, cu judecăţi concomitente actelor, desfăşurarea acestora. Această permanentă asistenţă cerebrală, care dedubla actele exterioare, îi dădea şovăiri, nehotărîri, interzicîndu-i să fie propriu-zis un om de acţiune. El invidia pe acei oameni care trăiau uneori atît de intens, încît actele lor exterioare însemnau o evadare din ei înşişi. îi invidia pe impulsivi, cu toate că impulsivitatea implică uneori riscuri similare cu ale beţiei. Dar oricum, ce suverană senzaţie de eliberare, de exteriorizare, de uitare de sine însemna pentru om actul consumat cu atîta pasiune, încît viaţa conştientă dispărea, absorbită de acţiune. El nu cunoscuse această „năpustire exterioară", această prăvălire din tine însuţi; o bănuia, dar n-o trăise. Nici în copilărie nu cunoscuse absorbirea totală într-un act exterior. Şi copiii, tocmai din cauza vrîstei care e mai aproape de instincte decît de raţiune, cunosc desigur în viaţa de toate zilele aceste eliberări. El nu le cunoscuse. Cînd se juca cu alţi copii, şi cînd jocul îi prindea pe toţi dîndu-le exaltata fericire a copiilor care se joacă, el *ştia* că se joacă, *ştia* că-i fericit. De pe atunci era dublu.

La Universitate, în timpul cursului, tocmai în clipele cînd părea mai *stâpînit* de delirul oratoric, tocmai în clipele cînd după aparenţe i s-ar fi putut aplica adagiul juridic — *„non agit, sed agitur"* — el era perfect conştient şi de ce spunea, şi de entuziasmul avîntat cu care vorbea, şi de impresia de delir creator pe care-o dădea celorlalţi. Şi tocmai în acele clipe, din pricină că-şi dădea seamă că *este* inspirat, dar că şi *trebuie* să fie, zîmbetul contrazicerii apărea în colţul gurii.

— Drept, Andi?

— Mă jur, Ştefana! Nu-ţi închipui oroarea pe care mi-o dă acest zîmbet în faţa studenţilor! Pot să creadă că sînt un fel de escroc oratoric, că-i trag pe sfoară... E oribil!

Minţise.

Niciodată la Universitate, în faţa sudenţilor, nu zîmbise astfel. O singură dată, pe cînd vorbea, văzuse o fată frumoasă care-l privea din fundul aulei nu ca pe un profesor, ci ca pe un toreador în arenă. Atunci numai îi venise să zîmbească, dar se stăpînise, fluxul oratoric alungind impresia fugară şi răsunetul ei echivoc.

Conştiinţa că a minţit-o pe Ştefana, generalizînd un fapt — zîmbetul special — care era să se întîmple la Universitate, dar nu se întîmplase, îl făcuse, chiar în focul vorbelor să zîmbească pieziş.

Ştefana tresărise, dîndu-se îndărăt cu o repulsie vădită.

Şi Andi comentase cu o deznădejde care nu era factice oroarea acestui zîmbet *arbitrar,* care apăruse chiar atunci, în clipa cînd sufletul lui nu era decît un avînt de sinceritate spre Ştefana. Faţa lui se brăzdase de zbucium, de suferinţă, îmbrăcînd aceeaşi expresie pe care Ştefana i-o mai văzuse odinioară, cu patru ani în urmă, în noaptea cînd Andi îi mărturisise oroarea vieţii lui ieşene.

Ştefana îi dezmierdase fruntea, amintindu-i cu blîndeţă, dar ochi în ochi, că zîmbetul acesta nu i-l cunoscuse decît din toamnă, şi că ea ştia că zîmbetul coincidase nu cu o minciună pozitivă — fiindcă el nu-i afirmase nimic — dar cu o lipsă de curaj faţă de ea, cu o laşitate: introducerea în lecţia de deschidere a elogiului ieşenismului, fără de ştiinţa Ştefanei, elogiu contradictor cu părerile lui, aşa cum le exprimase faţă de ea între patru ochi, despre acelaşi fenomen.

De ce?

Andi recunoscuse.

Da. Fusese laş. Ştefana avea dreptate. N-avusese curajul să afirme în faţa laşului intelectual adunat în aula Universităţii ceea ce afirmase în sufletul lui şi în fata Ştefanei.

Şi începuse din nou să se acuze cu patimă, acuzînd laşul: ca şi odinioară.

Ştefana era altfel: ea moştenise de la tatăl ei un suflet drept, curat, onest.

Pentru Ştefana, adevărul, sinceritatea nu erau un efort, nu însemnau un act de eroism: sinceritatea şi adevărul erau atitudinea ei firească.

Pentru el, însă, sinceritatea şi adevărul erau un dureros efort.

Iaşul pentru el era ca Dalila pentru Samson. Iaşul îl adormea, îi lua puterea, cum Dalila tăiase pletele lui Samson. Puterea numai lîngă Ştefana şi-o recăpăta.

I-adevărat! La lecţia lui de deschidere făcuse elogiul ieşenismului, dar fără premeditare. Spunîndu-i Ştefanei să nu vie să-l asculte fiindcă prezenţa ei l-ar intimida, n-o amăgise, nu minţise.

Puterea colectivităţii ieşene fusese mai presus de puterile lui. **In** faţa auditoriului ieşan, îşi pusese masca obligatorie de idolatrare a Iaşului şi a spiritualităţii ieşene, jucîndu-şi rolul impus de ceilalţi, admirat şi răsplătit de ei.

Dar Ştefana nu-şi putea închipui chinul lui, ruşinea lui, oroarea lui de el însuşi. Era blestemat să fie licheaua unei colectivităţi pe care o dispreţuia.

— De ce nu mi-ai spus atunci, Andi?

Andi ridicase din umeri, înclinîndu-şi fruntea, ca străpuns de săgeţi, resemnat să sufere.

De ce nu i-a spus atunci?

De ce? Fiindcă avea un suflet meschin, şi fiindcă acest suflet atribuia şi Ştefanei, uneori, o lipsă de generozitate care nu era a ei, ci a lui, răsfrîntă amăgitor şi-n alţii. Desigur că ar fi trebuit să-i mărturisească, dar contactul lui cu publicul ieşan, reînrolarea lui în ipocrizia colectivă îl făcuse să aducă şi acasă, lîngă Ştefana, un suflet alterat.

De ce nu-i mărturisise? Acum se îngrozea, gîndindu-se că tocmai ei îi ascunsese aşa ceva. Dar nu-i ascunsese numai atît.

Andi mărturisise, în acele clipe cînd ochii Ştefanei aprinseseră în el focul jertfelor, şi vizitele la Duduia, ascunse ei.

— Nu-ţi închipui, Ştefana, ce ură împotriva josniciei mele am acumulat în acest timp! De ce mă duceam la Duduia? Ca să ascult muzică. îmi făcea plăcere. Magda Boldur are un glas de o frumuseţă rară...

Ştefana ştia mai demult de la Andi cine-i Magda Boldur, dragostea ei romanţioasă şi lacrimogenă pentru Andi şi laşitatea milei, pe care dragostea ei o provocase în Andi.

Vorbindu-i despre vizitele clandestine la Duduia, Andi reluase firul vechii spovedanii, arătîndu-i „emoţia superficială" pe care i-o dăduse reîntîlnirea cu Magda Boldur în casa Duduiei.

Pe măsură ce Andi se acuza, descoperind Ştefanei cu de-amănuntul duplicităţile lui din ultimul timp, Ştefana se lumina, devenind din ce în ce mai afectuoasă cu el.

Din scurtele întreruperi pe care le făcuse Ştefana destăinuirii autoacuzatoare, Andi văzuse cu o surprindere uşurătoare, care-i sporise încă adversitatea verbală împotrivă-i, că Ştefana n-acorda nici un fel de importanţă Magdei Boldur. Vizitele lui Andi la Duduia, fără de ştirea ei, explicate de Andi ca o cedare — laşă — la rugăminţile mamei lui, care se temea că atitudinea Ştefanei ş-a lui Andi va jigni-o pe Duduia — şi apoi, ca o distracţie muzicală, real odihnitoare — , — fuseseră considerate de Ştefana tot ca un neadevăr gratuit, dar fără să-i provoace o mişcare de gelozie, cum se temuse Andi.

Afirmase Ştefanei că prezenţa ei, că apropierea ei de el, în acele clipe...

— ...Nu-ţi închipui cît mi-ai lipsit, Ştefana...

...îi redase puterea.

Va căuta el singur prilejul să le spuie ieşenilor, în public, adevărul asupra lor. Va pregăti o conferinţă pe care o va intitula *Templul cu o mie de idoli,* şi va dezvălui ieşenilor că faimoasa lor spiritualitate nu-i decît o veşnică îngenunchiere în faţa maniilor provinciale, a deprinderilor, a ipocriziilor şi a legendelor locale.

— De ce, Andi?

— Ca să-mi răscumpăr faţă de tine... şi faţă de mine platitudinea de pînă acum.

— E inutil, Andi. Vrei să te urască toţi? Vrei să-ţi arunce pietre? Vrei să nu mai poţi trăi în oraşul pă-

rinților tăi, în orașul pe care-1 *iubești,* de care n-ai putut și nu te poți despărți?... Crezi tu că eu pot înlocui Iasul pe lîngă tine?

- Da.

— Nu, Andi. Tu ai nevoie de orașul tău. Pe mine mă iubești *aici,* la Iași. Numai cu mine, în altă parte, te-ai simți singur. Tu nu vezi rațiunea vacanțelor tale de la Agapia? Ș-acolo tot la Iași ești, tot între ieșeni te afli. Voi, ieșenii, sînteți cea mai gregară colectivitate din cîte-am întîlnit. Aveți nevoie să fiți mereu împreună, în familie. La București ieșenii fac insule ieșene, și trăiesc tot într-un mic Iași la hotel, pe stradă. Voi nu creșteți individual, ci colectiv, grupuri-grupuri... Tu poți fi singur numai la Iași. Te simți la tine acasă, ești liniștit. lașul e în jurul tău. Atunci numai te poți ocupa de tine... și de mine. La Buaurești ești tot timpul neliniștit. Te gîndești mereu la Iași. Obsesia lașului nu-ți dă libertatea de-a te izola aiurea. De asta, Andi, tu n-ai vrut să mergem la Constantinopol. Iți era instinctiv frică să trăiești *numai* cu mine. Tu poți trăi, gîndi și iubi numai la Iași. Da ce vrei să te alunge lașul?

Il jigniseră cuvintele Ștefanei, dîndu-i conștiința futilității lui. Ea avea dreptate. lașul era pentru el un fel de opiu. Nu putea fără de el. își iubea și-și ura otrava, dar nu putea trăi fără de ea.

Ștefana îi dezmierda mereu capul amărît, vorbindu-i cu blîndeță, ca unui copil bolnav și îndărătnic, li arătase că n-are nevoie să blesteme lașul în piața publică. Nu trebuia să mintă: atît. Să-și interzică platitudinele față de concetățenii săi: asta era normal uman. Să nu-și impuie un eroism ibsenian: asta era literatură, poate că nu numai pentru el, dar și pentru alții. Greșala lui — după Ștefana — era credința că are „ștofă de erou". Și n-avea.

Nici ea n-avea ștofă de erou, dar nici nu crezuse că are, și-n asta consta echilibrul vieții ei.

După Ștefana, viața de provincie mai ales exagera bolnăvicios acest bovarism comun mai tuturor oamenilor. In provincie mai cu seamă, oamenii se gîndese — au și răgazul necesar — foarte mult la „cum sînt" față de „cum ar trebui să fie", dat fiind valoarea pe care și-o atribuie. Fiecare se socoate ca o energie nevalorificată din cauza nedreptății celorlalți. Mai fiecare provincial se crede un persecutat. De aici, frecvența acelui „am să le arăt eu", care nu-i decît amenințarea cu o revanșă năpraznică, situată într-un viitor utopic. Acest dezechilibru e principiul ratajului și al oțetirii. Nedreptățitul vede fără indulgență pe cei din jurul lui. li critică mereu, dar nu se poate despărți de ei, fiindcă numai ei îi dau conștiința că e nedreptățit, deci superior și martir. Și tocmai aseastă bovaristă viziune a propriului său suflet determina exagerarea bolnăvicioasă a ceea ce numea el „balul mascat ieșan." De ce ieșan? și nu românesc?

Ieșenii — după Ștefana — erau oameni foarte normali, care dădeau țării un procent de intelectuali mai mare decît celelalte orașe, dovedind prin aceasta că lașul e bun, poate chiar un excepțional mediu cultural. Că pe lîngă acest aspect — al intelectualității — lașul mai oferea și un aspect provincial, asta era normal. Dar Ștefana nu vedea că provincialii ieșeni ar fi mai răi, mai ipocriți, mai primejdioși decît toți provincialii țării. Erau la fel. Culturalitatea ieșană — explicabilă prin vechea tradiție încă păstrată — era cu-adevarat o excepție față de toate orașele de provincie ale țării. Provincialii lașului, însă, nu erau o excepție fața de ceilalți: erau întocmai ca ei.

Atunci de ce „balul mascat ieșan?" și nu „balul mascat social?"

Dar Andi — spusese Ștefana — avea în primul rînd o bolnăvicioasă tendință de a generaliza. Dacă descoperea o turpitudine în viața *unui* ieșan, el făcea din ea un simbol, expresia turpitudinei colectivității ieșene. Astfel, prin arbitrare generalizări, Andi inventase fenomenul numit de el în sens pejorativ: ieșanism. Și în acest ieșenism, el avea nevoie să vadă însuși bacilul fățărniciei, pentru ca să-și dea impresia că-i mucenic, el care lua asupră-și fățărnicia acestui mediu, suferind din cauza ei.

Da asta — djpă Ştefana — Andi exagera necontenit şi zbuciumul lui, şi cauzele exterioare care-l provocau. Andi vedea o tragedie antică în ceea ce nu era decît un fapt divers al universului uman, reeditare cu cîteva particularităţi specifice a atmosferei tuturor oraşelor care nu mai sînt ce-au fost, şi pentru care trecutul glorios devine uneori şi un principiu de vanitate civică.

— Un inofensiv tartarinism în care tu vrei să vezi ceva tragic, pentru ca şi tu la rîndul tău să devii un fel de Prometeu mîncat de vulturi. Toată drama ta ieşană, Andi, nu-i decît rezultatul unui dezechilibru provocat de fiinţa ta reală în luptă cu cea imaginară. Fiinţa ta reală e ieşană ca toţi ieşenii. Fiinţa ta imaginară, însă, se vede trăind într-un Iaşi olimpic, pe care l-ar merita. Şi toate iritările tale faţă de ceea ce numeşti ieşenism nu-s decît conştiinţa fiinţei tale imaginare că-i nedreptăţită trăind într-un astfel de Iaşi — cel real — cu gusturi şi apucături de om normal. Acest dezechilibru bovarist e geneza pesimismului tău... Tu, Andi, eşti un om fin, deştept — dar foarte slab. Aşa eşti. Eu n-am nevoie să te admir în genunchi ca să te iubesc. Te iubesc pe tine, aşa cum eşti, preţuindu-ţi calităţile şi dîndu-mi seamă de cusărurile tale. Nu-ţi cer decît să fii onest, să crezi in mine şi să mă faci să *cred in tine,* nu să te admir...

Andi renunţase la eroism, adică la conferinţa fulminantă împotriva ieşenismului, dar pretinsese că nu vrea s-o mai frecventeze pe Duduia.

– De ce?

— Fiindcă frecventarea ei e o laşitate.

— De ce, Andi?

Ştefana-i vorbea cu gravitate, cu sufletul deschis.

— ...Şi tu ai nevoie de distracţii: club, Duduia, indiferent ce. Eu nu te împiedic, Andi. De ce nu vrei să-nţelegi? Nu-ţi altera poftele tale, nevoile tale, impunîndu-ţi-le pe-ale mele. Noi doi ne iubim, dar nu siatem o singură fiinţă. Sîntem *doi* oameni de sine stătători. Dragostea noastră nu trebuie să ne fie un pat ca al lui Procust; nu trebuie să ne mutilăm personalităţile noastre, ca să devenim identici. Asta distruge dragostea. Andi dragă, eu respect fiinţa ta aşa cum e. Numai să fii aşa cum eşti şi-n faţa mea. Să nu cauţi niciodată să menajezi în mine susceptibilităţi imaginare. Să nu cauţi să mă cruţi. Dacă vei iubi pe altcineva, spune-mi făţiş: Nu te mai iubesc. Să ne despărţim curaţi...

La rîndul ei, Ştefana se spovedise, fără înfrigurarea autoflagelatoare a lui Andi, arătîndu-i cum certitudinea că el s-ascunde de ea, că fuge de ea, că prezenţa ei i-a devenit o constrîngere o făcuse să sufere, dar o suferinţă meschină, debilitantă.

Şi-i mărturisise că era gata să plece, să-l părăsească.

— Cum?

— Da, Andi. Vroiam să plec.

— Unde?

— Asta-i cu totul secundar, Andi. Mă hotărîsem să plec: nu mai puteam trăi lingă tine, văzîndu-ne străini unul de altul, fără de curajul de-a ne mărturisi ceea ce amîndoi vedeam.

Andi cuprinsese mînile Ştefanei, ca-n cătuşe. Apoi îi dezmierdase capul, o sărutase, o privise, iar o sărutase, cu ochii cînd increduli, cînd demenţi.

Cum? Vroise să plece fără să-i spuie nimic? Astfel de gînduri oribile în mintea ei?

Această plecare care fusese posibilă era pentru Andi uluitoare ca un ciclon izbucnit dintr-o bibliotecă. Depăşea monstruos tot ce şi-ar fi putut închipui despre Ştefana. Orice: să sufere în tăcere; să-i spuie adevăruri crud jignitoare, să-i arate fără cruţare vidul vieţii lui — dar să plece? Ea, soţia lui? Să plece din casa lor, de la Iaşi?

11 răscolise atît de chinuitor imagina acestei plecări, vecinătatea acestei primejdii nebănuite — că începuse să plîngă, cu fruntea pe braţele Ştefanei. Şi pe cînd Ştefana îi alinta fruntea, după ce lacrimile conteniseră lăsîndu-l istovit, cu ochii închişi, culcat pe braţele Ştefanei, deasupra lui răsunase iarăşi amintirea vorbelor fetei din brazi: „Tu eşti mic".

Dar reconcilierea fusese deplină, ştergînd recentul trecut, statornicind viitorul. Ştefana-i istorisise că în noaptea cea mai grea a ultimelor luni, în noaptea

cînd se înapoiase doamna Danielescu, pe cînd apăruse gîndul plecării în ea, venise Luchi cu flori, felicitînd-o. Numai el îşi amintise că în acea noapte era aniversarea de patru ani a căsătoriei lor.

Pină la concertul Magdei Boldur, care era marele eveniment artistico-monden al acestei ierni, Andi redevenise cel de odinioară, din primii ani ai căsătoriei. Convorbirea cu Ştefana intrase în el ca şi faptele Ştefanei în viaţa lui, pe vremea logodnei:' impunîndu-i un alt ritm.

N-o mai frecventase pe Duduia, fiindcă simţea că nu mai poate suferi atmosfera casei ei, cu Magdâ Boldur cu tot. La Universitate, în timpul cursului, nu mai ceda pasiunei de-a provoca entuziasmul auditoriului tînăr, făcînd digresii ieftine hărăzite aplauzelor. Cursul devenise mai sobru, mai concentrat, mai *nutriţie* pentru studenţii care vroiau să înveţe, notînd pe caietele lor *idei* şi *fapte,* nu formule pitoreşti şi expresii elegante. **In** special studentele erau cam dezamăgite. Cursul lui Andi din ultimul timp, faţă de cel de pînă atunci, era ca un schelet faţă de un trup *elegant îmbrăcat,* al cărui port îl admiraseră. De altfel, nu-l mai regăseau pe Andi de pînă atunci în acest Andi care vorbea rar, urmărind viteza creioanelor care notau, nu ochii fetelor care străluceau. Regretau parcă dispariţia unui fel de Rudolf Valentino al Universităţii ieşene, văzîndu-l atît de profesor pe cel care pînă atunci fusese atît de încîntător bărbat. Studentele care ştiau că-i căsătorit puneau diagnosticul: necazuri conjugale. Şi cîteva studente chiar nu-i mai frecventaseră cursul, preferind cînd simţeau nevoia de a-l revedea să-i privească fotografia'. Căci fotografia lui Andi „circula". Apăruse într-un ziar local, cu prilejul numirii lui la Universitate. Numărul cu fotografia primise elogiul foarfecelor femeieşti, care decupaseră capul „vedetei" universitare.

De la Universitate Andi se ducea direct acasă. Tot timpul pe care şi-l petrecea în oraş era caracterizat de o nesontenită nelinişte. Parcă era ameninţat

de ceva. Parcă ar fi putut să-l răpească cineva. Era ca o casă, în care-i o comoară, cu stăpînul plecat şi uşile descuiate. Se temea! Abea cînd ajungea acasă, indemn, fără nici o întîmplare pe care ar fi trebuit s-o ascundă Ştefanei, se simţea în siguranţă, la adăpost de primejdii. Şi devenea vesel, copilăreşte volubil, avînd pentru Ştefana un sentiment de recunoştinţă, care-l făcea mereu să-i sărute mînile, să caute prezenţa ei, s-o întrebe mereu cîte ceva, aşa cum întreabă copiii pe părinţi cînd le e frică noaptea în pat; dorind în fiecare clipă s-o simtă pe Ştefana lîngă el, fără de gînduri necunoscute lui, ca un calendar al zilei. Ba chiar într-o zi, găsind-o singură cu Luchi, absorbiţi de o conversaţie contradictorie care-i pasiona pe amîndoi, Andi reproşase Ştefanei *răceala* ei. **Il** primise fără de suficient entuziasm. Nu-l băgase de-ajuns în seamă. Conversaţia cu Luchi o interesa mai mult decît apariţia lui. Budase, posomorit, cu sufletul plin de bosumflări de copil răsfăţat, supărat pe mama lui fiindcă preferă să stea de vorbă cu musafirii decît să se joace numai cu el. Un fel de vagă gelozie din cauza lui Luchi, gelozie care luase proporţii de furtună într-un pahar cu apă, gelozie care-l preocupase pînă seara, făcîndu-l s-o privească pe Ştefana cu ochi severi şi să nu se uite la Luchi de loc, deşi din cînd în cînd îl contrazicea autoritar, proclamativ şi mahmur. Aşteptase să-l consoleze Ştefana, care — pasionată de discuţie — nu-l băgase în seamă. Şi de la o vreme Andi îşi'dăduse seamă că această gelozie improvizată mai mult îl măgulea decît îl alarma, dîndu-i parcă o dovadă clasică a dragostei lui pentru Ştefana — cine iubeşte e gelos — care-i dădea prilejul să se „alinte". Seara, dupa masă, îi mărturisise Ştefanei „c-a fost gelos".

— De ce?

Ochii ei îl priviră cu-atît de liniştită gravitate, încît Andi simţise lămurit că astfel de gelozii sînt fleacuri, preţiozităţi, şi că dacă i le-ar spune Ştefanei, ar apărea în faţa ei ca o muieruşcă.

In loc să-i răspundă, o sărutase rîzînd. Şi seara se isprăvise cu veselie, cu glume, căci Ştefana, cînd n-a-

vea de ce să fie tristă, era surprinzător de copilăroasă.

In acest timp organizaseră un fel de „supeuri" clandestine cu Luchi. Vămuiau în timpul zilei cîte ceva de „sus", din sofrageria părintească, şi seara îl aşteptau pe Luchi, care nu prea mînca acasă. Venea pe la douăsprezece noaptea, cu un suflet care parcă era desprins de pe crengile unui măr domnesc. Luchi, cînd ii mergea bine la joc, aducea brînzeturi, fructe, chiar icre negre în zilele de mare cîştig şi o sticlă de vin sau şampanie. Vinul era busuioc, fiindcă numai busuiocul îi plăcea Ştefanei, şampania dulce pentru acelaşi motiv. Şi vinul, şi şampania le bea singur Luchi, pentru că Andi şi Ştefana beau numai ceai.

La aceste supeuri Luchi le făcea cronica ieşană. Biciuia pe toată lumea, cu un suflet înflorit ca o creangă de. cireş. Risul lui alb — al dinţilor şi-al sufletului deopotrivă — acoperea lumea de veselie candidă. Nici un venin, nici o invidie, nici o meschinărie, numai dorinţă de bucurie, — natural şi pe seama altora. „London-Palace"-ul făcea deliciile lui Luchi. La ultimul supeu le istorisise „cacialmaua" bulldog-ului adus de Duduia din Anglia. Luchi îl văzuse cu Duduia pe stradă şi aflase de la mama lui că bulldog-ul costa o groază de parale şi că nu-şi avea perechea în toată România. Dar bulldog-ul lui Dolly Fanache Dobrescu era cam turtit, cam fîrnîit, cam lăcrămos şi la ochi şi la nas, şi cam bleg.

— O mutră de leat tîmpit.

Luchi se documentase într-o carte de enciclopedie canină. Şi găsise acolo descripţia tipului de bulldog adus de Duduia din Anglia: rasă care tinde să dispară, predispus la astm şi obezitate, fire leneşă, inteligenţă redusă, nu se ataşează de stăpîn, *cine de poiată!*

—Gloria păpuşicăi! Să ştie ea că merge pe stradă, cu un *cine de poiată* pe care l-a adus tocmai din Anglia leşină, moare, se sinucide sau devine anglofobă!

Şi Luchi privise această păcăleală ca un fel de simbol al Duduiei.

— Ş-acum iaca şi concertul! Asta-i mai trebuie! Voi vă duceţi?

— Da, răspunsese Ştefana.

—• Eu nu mă duc. Să-mi crape obrazul de ruşine pentru Duduia? Cum nu-şi vede lungul nasului fata asta? Cîntă ea la pian? Parcă are potcoave la fiecare deget! Pian îi trebuie! Să facă box dacă-i trebuie mişcare, să-şi facă un ring în care să combată cu *Stevens,* şampionul baroului.

Luchi se ţinuse de cuvînt. Numai el lipsise de la spectacolul care consolidase şi muzical gloria familiei Danielescu. De fapt, aplauzele, aclamaţiile şi bisurile vehemente o glorificaseră pe Magda Boldur mai ales din pricina surprizei. Biletele pentru acest concert de binefacere fuseseră plasate de către cucoanele din comitet şi impuse — publicului de galerie — prin autorităţile poliţieneşti.

Lojele şi stalurile se pregătiseră pentru un fel de bal static: adică o expoziţie de rochii. Nimeni nu socotea această serată de binefacere — cu toată reclama — ca un „regal muzical", ci ca un pretext de găteală. Şi-ntr-adevăr fusese o întrecere de toalete între cucoanele laşului de după război.

Sala fusese plină. Fanache Dobrescu adusese baroul, magistratura, clienţii şi băncile, iar domnul Iustin Danielescu, Universitatea. „Elita intelectuală a laşului", după expresia ziarelor, îşi „dăduse întîlnire" acolo.

Magda Boldur fusese o revelaţie. Cînd apăruse pe scena Teatrului Naţional, cu frumuseţa ei arhaică şi timidă, urmată de silueta extremistă a Duduiei, — ca icoana patriarhala a Păcii, urmată de sfidarea plebeiană a Revoluţiei, — sala o admirase, compătimind-o dinainte. Toţi s-aşteptau la un glas de greieraş debil, spre care ar fi trebuit să-şi aplece urechea, zimbind cu miloasă condescendenţă. Dar glasul apăruse în tăcerea boltită a publicului ca luceafărul serii. Era pur şi clar, dramatic şi suav, clădind armonia cintecelor cu linii vast sprintene. Duduia nu-şi dezminţise potcoavele digitale pe care i le descoperise Luchi. Galopase masiv, ca un cal de Normandia pe crupa căruia cînta o privighetoare.

Dar fusese tovarăşa gloriei Magdei Boldur. Primiseră pe scenă simetrice jerbe de flori; căzuse pe-a-

mîndouă ploaia florală a avanscenelor; spre amîndouă fîlfîiseră aplauzele, acoperindu-le ca pe-o corabie de rîndunele.

Ştefana aplaudase deschis glasul Magdei Boldur. Andi, mai puţin.

Fusese ursuz în lojă. Văzuse roşeaţa succesului pe obrajii Magdei Boldur. Cunoştea şi el semnificaţia acestei roşeţi: adevărată beţie. Nu-ţi mai aparţii. Te-ai transformat în aplauzele pe care le provoci. Iţi bate inima în sutele de aplauze. Te-a sfîşiat gloria ca pe un văl de mireasă la nunţile ţărăneşti.

Eşti al tuturora; nu mai eşti al tău.

Şi parcă Magda, — fum desprins de pe rugul aplauzelor, — nu mai era nici a ei, deci nici a lui, ci a tuturora. O dorise din nou pentru el. Parcă-i şi invidiase succesul, văzut de el: simplu spectator.

Se simţea expropriat de un bun care-i aparţinea — fără să-l folosească — de către aplauzele mulţimii. Atunci dorise din nou, pentru el, succesul, viaţa publică, apariţia glorioasă în faţa celorlalţi. Iarăşi viaţa alături de Ştefana îi apăruse ca un sacrificiu, o recluziune, o renunţare la viaţă.

După concert erau invitaţi să supeze la Duduia. Dorea să se ducă, dar nu cu Ştefana, fiindcă s-ar fi dus numai dacă acolo, în faţa' invitaţilor, ar fi strălucit la rîndul lui, luîndu-şi o publică revanşă asupra succesului Magdei Boldur. Dar Ştefana îl paraliza. Cu ea alături nu putea fi aşa cum ar fi vrut să apară.

Pretextase că are o migrenă. Cum fusese tăcut şi posomorit în timpul concertului, afirmaţia lui era plauzibilă. De altfel, paloarea lui naturală făcea şi mai credibilă pretinsa migrenă.

O felicitase pe Duduia între culise, evitînd privirea Magdei Boldur, care era înconjurată de o adevărată gardă; şi obţinuse de la Duduia motivarea absenţei de la supeu pentru el şi Ştefana.

Acasă, pretextase şi faţă de Ştefana aceeaşi migrenă teatrală şi se culcase imediat, gîndindu-se la supeul Duduiei, cu vreo douăzeci de invitaţi, cu lumină, cu zgomote, cu veselie, cu publicitate.

Sa frămîntase fără să poată adormi, umilit, stingher, inconsolabil, cu suflet de copil pedepsit să nu participe la o masă cu bunătăţi a oamenilor mari. Iar începuseră să-l supere zgomotele pe care le făcea Ştefana în timp ce el dăduse proclamaţia somnului. Chibritul aprins, ţigara, fumul, paşii în vîrfuri prin casă, foşnetul filelor întoarse, tăcerea provizorie, zornăitul brăţării deveniseră personagiile tragediei lui nervoase.

Şi culmea, Luchi venise tîrziu şi supase împreună cu Ştefana ca de obicei, dar fără de Andi.

Vorbiseră cu glas încet, rîzînd cu glas tare, senini, brutalizîndu-l cu veselia lor, în timp ce Andi, vechiul proprietar al Magdei Boldur, simţea din patul silnic privirea pe care bărbaţii invitaţi să supeze la Duduia o îndreptau spre noua stea ieşană, izbucnită parcă din mîna lui Andi deasupra Iaşului.

Şi-i venea să fugă într-acolo — şi nu cuteza. Era prizonier, alături de balul libertăţii ieşene.

*

Lecţia de deschidere a cursului la Universitate **in**semnase pentru Andi întîiul contact cu ieşenii, după patru ani de absenţă, in ziua acelui succes cu care îşi începea cariera universitară, lunga perioadă de muncă şi dragoste alături de Ştefana nu-i apăruse ca o viaţă plenară, îmbelşugată, creatoare, un fel de Renaştere a fiinţii lui, după un sterp declin, — ci ca o renunţare la viaţă, la desfătări, la plăcerile tinereţii.

Ş-atunci, pentru întîia oară, sufletul lui dăduse o altă semnificaţie Ştefanei: n-o mai socotise ca o condiţie de viaţă efectivă pentru el, ca singurul lui refugiu regenerator împotriva ambianţei, ci ca un duşman al vieţii lui publice.

Aşa că Ştefana, numai prin întrebarea pe care involuntar o determina Andi — „Ce-ar spune Ştefana dacă m-ar auzi?" —, îl umilea de la distanţă, fantoma ei răsărită în mintea lui Andi dîndu-i senzaţia celui care se socotea, în faţa publicului ieşan, un arhanghel de pază la porţile de aur ale Idealului, că-i un simplu arivist. Şi Andi se simţea diminuat.

Dar treptat, verificîndu-şi iar trecutul, Andi se oprise la spovedania pe care i-o făcuse Ştefanei in noaptea cînd o cunoscuse. Şi se-ntrebase: oare balul mascat ieşan despre care-i vorbise Ştefanei cu pasiune acuzatoare, era într-adevăr o realitate obiectivă, un adevăr, sau o născocire a minţii lui? Fusese el, Andi, pînă a nu o cunoaşte pe Ştefana, o fantomă inexistentă? Sau Andi de pînă atunci fusese un tînăr chinuit de îndoieli, neîncrezător în valoarea lui, cum sînt toţi oamenii superiori cînd îi stăpîneşte criza adolescenţei? Andi înclinase spre a doua versiune, sprijinindu-se pe ceea ce socotea el ca o suverană verificare: opinia publică. Opinia publică nu se înşală şi nu poate fi amăgită. Există în colectivităţile sociale un fel de *flair* al adevărului, mai perspicace chiar decît mintea cea mai lucidă, cea mai străbătătoare. Dovadă: poreclele **ci** care colectivităţile sociale definesc stringent şi pitoresc pe cineva. Aceste porecle sînt adevărate portrete lapidare, eliptic exprimate. Şi deosebirea dintre felul cum judecă un om, oricît de inteligent şi obiectiv, pe un altul, si felul cum îl descifrează opinia publică e următoarea: un om are pentru cel pe care trehuie să-1 judece o involuntară simpatie sau antipatie, care va falsifica, convergent cu atitudinea sentimentală, trăsăturile celui pe care-l judecă. Apoi judecătorul unic, oricît de atent, nu j oate cunoaşte *toate aspectele* celui judecat. El îi \ede mai ales reacţia faţă de el — faţă de judecător •-, adică un aspect care are valoarea unei fotografii făcută de fotograf. Pe cîtă vreme opinia publică rezumă toate aspectele, toate reacţiile celui judecat faţă de nenumăraţii judecători care o alcătuiesc. Aşa că judecata acestei opinii publice, faţă de judecata izolată a unui singur om, e ca un album de fotografii de amator ale aceleiaşi persoane, reprezentînd-o la toate vrîstele, în toate atitudinele, alături de o fotografie făcută de un specialist, mai clară, mai precisă — dar *una singură.*

Valoarea autoportretului pe care Andi îl făcuse Ştefanei putea oare să fie mai mare şi să infirme portretul lui Andi, aşa cum îl făcuse opinia publică ieşană? Evident nu.

Corolarul acestei judecăţi era următorul: Ştefana, acceptînd şi însuşindu-şi judecata lui Andi despre el însuşi, îl socotea un om normal, şi-1 iubea ca atare, fără să-i ceară mai mult; opinia publică ieşană îl socotea pe Andi ca pe un om superior.

Vra să zică, de o parte Ştefana, de alta laşul — acest antagonism fiind creat de Andi, fără ca atitudinea Ştefanei să-1 fi justificat prin nimic.

Cu Ştefana şi în faţa ei, Andi era un om inteligent şi fin, aparţinînd acelei categorii de intelectuali profesionali situaţi pe hotarul dintre mediocritate şi superioritate.

In faţa laşului, Andi apărea ca un om superior, ridicat deasupra nivelului comun la altitudinea de la care-ncep individualităţile solitare.

In faţa Ştefanei, Andi simţea distanţa care-1 *desparte* de aceste individualităţi şi devenea un simplu spectator al lor. In faţa publicului ieşan, Andi se vedea aparţinînd acestei categorii restrînse şi simţea distanţa care-l desparte de public. Astfel că repulsiunea lui, din acel timp, pentru intimitatea cu Ştefana nu însemnă că n-o mai iubeşte pe Ştefana, ci că nu mai poate îndura zilnica umilinţă de-a redeveni în faţa ei ceea ce era în realitate. Şi de atunci începuse să regrete spovedania de-odinioară, cînd vînduse Ştefanei secretul lui în schimbul dragostei ei. Căci abea atunci Andi îşi dăduse seamă că marea lui sinceritate faţă de Ştefana nu fusese decît aparent un dar, o ofrandă de jertfă; de fapt, fusese o vînzare făţarnic deghizată. Dîndu-i sinceritatea, aştepta o răsplată. Intuiţia surdă că numai în acest fel va putea obţine dragostea Ştefanei îl oprise de-a pune pentru ea vreo mască, dîndu-i *drept mască* adevărul.

Şi acum Ştefana îl obliga să poarte această mască — Andi nu-şi mai socotea spovedania de atunci decît ca o născocire — mască inacceptabilă pentru ieşeni care nu l-ar fi recunoscut pe Andi văzîndu-1 aşa cum numai Ştefanei îi apărea. Teoria bovarismului provincial aplicată şi lui de Ştefana dăduse lui Andi aceeaşi impresie a unui deget de gheaţă care-i pipăia inima.

In acele clipe îşi simţise mediocritatea cu fumuri de muieruşcă parvenită; simţise, ascultînd-o pe Ştefana, că era demnul frate al Duduiei, şi că deşi mai fin decît Duduia, era şi el, faţă de fenomenul superiorităţii intelectuale, un parvenit, un cabotin, aşa cum era Duduia faţă de şicul englez.

Suferise atît de mult, în timp ce Ştefana îi spunea mereu că ea îl iubeşte aşa cum e, că n-are nevoie să-l admire ca să-l iubească, încît, dacă ar fi fost în stare să exprime într-un act exterior deznădejdea lui, s-ar fi sinucis. Teama că riscase s-o piardă pe Ştefana, fără să ştie nimic, agravase aceasta deznădejde.

Pînă la concertul Magdei Boldur, singura lui preocupare conştientă fusese gîndul să n-o piardă pe Ştefana. Să fie iubit de ea. Restul era umbră.

Dar concertul Magdei Boldur, cu Andi nu pe scenă, ci în lojă, ca spectator, redeşteptase-n el nostalgia de-a fi statuie în faţa publicului ieşan. Ş-abea atunci îşi dăduse seamă că regretul care apăruse după vechea spovedanie, reîmprospătat de a doua spovedanie, devenise un fel de ură latentă împotriva Ştefanei. Solicitudinea pentru Ştefana, din ziua spovedaniei recente pînă în noaptea concertului, îi apăruse ca ceva superficial, subt care se pregăteau mişcări de întuneric hain. Solicitudinea pentru Ştefana, ca şi bomboanele pe care i le adusese doamna Danielescu venind de la Duduia, era o strategie, o amăgire a vigilenţei Ştefanei, care ar fi putut repeta vechiul dicton: „Timeo' Danaos et dona ferentes".

După concertul Magdei Boldur, Andi îşi dăduse seamă, mărturisindu-şi în sfîrşit că Ştefana era pentru el o primejdie. N-ar fi dat-o pe Ştefana pe nici o femeie cunoscută de el. Recunoştea nu numai superioritatea ei de *rasă spirituală* asupra tuturor femeilor pe care le cunoscuse, dar şi farmecul feminităţii ei, amestec de maturitate şi copilărie, de inteligenţă şi instinct — şi absenţa complectă de cabotinism. Dar nu mai era solidar cu Ştefana. Prezenţa ei îl devalorifica sufleteşte, aşa cum odinioară în casa părintească graţia ei devalorificase frumuseţa mamei lui şi a Duduiei. Instinctul lui de conservare îi poruncea să se lepede de Ştefana. Trăia într-o continuă nelinişte, într-un provizorat alarmant. O ura pe Ştefana, se temea de ea şi o iubea cu scurte izbucniri de trecut în inima lui, întipărind dragostei lui un caracter de avariţie: îşi dădea seamă de valoarea de comoară a Ştefanei, comoară care-i ardea degetele, în clipele cînd ar fi dorit s-o piardă, să i-o fure cineva. Pentru el Ştefana începea să aibă semnificaţia unei substanţe radioactive, a cărei prezenţă îi vătăma mereu ţesutul sufletesc, dezagregîndu-l.

Reapăruse în el neliniştea febrilă de pe vremea „fetei din brazi". Ş-aceea îl teroriza, dîndu-i o permanentă senzaţie de primejdie. Ş-atunci apăruse în el treptat dorul de Iaşi: refugiu sigur, cu calmante evidenţi cotidiane, împotriva vieţii demente reprezentate de fata cu fustă roşie, adevărată flacără izbucnită din codri.

In zilele următoare concertului Magdei Boldur, Andi revizuise şi altă atitudine: repulsia pentru părinţii săi. Retractase toate învinuirile pe care pînă atunci le adusese lor.

Munciseră din greu amîndoi, măcinîndu-şi tinereţa în efortul cotidian de a-şi agonisi pînea, şi izbutiseră prin munca lor să merite şi odihna bătrîneţii, şi respectul cuvenit celor care-au albit fără pată, ridicîndu-şi copiii, crescîndu-i la adăpost de griji şi suferinţi, dîndu-le suficient răgaz ca să poată medita în voie, chiar pe seama acestor părinţi, cu bolnăvicioasa scrupulozitate a tinereţii crescută în afară de experienţa vieţii.

Şi rezultatul acestei reabilitări fusese constatarea nu numai că-i iubeşte, dar şi că-i stimează, fiindcă „meritau" măcar atît de la el, care devenise ce era graţie lor.

Regretase criticele pe care le adusese părinţilor lui în faţa Ştefanei, atribuindu-i ei cauza acestei impietăţi. Îşi crease astfel o nouă solidaritate cu ai lui, şi un nou motiv — aparent dezinteresat, nobil — de a o socoti pe Ştefana primejdioasă; nu numai pentru viitorul lui, dar şi pentru sentimentele lui filiale.

De unde pînă atunci nu-şi frecventa părinţii decît la masă şi la dejun, începuse să facă un fel de vizite intime mamei lui, după ce se întorcea de la Universitate, gata să se simtă nedreptăţit dacă Ştefana i-ar fi reproşat timpul petrecut acolo, ca o împuţinare a timpului de intimitate cuvenit ei.

Dar Ştefana nu-i spusese nimic. De altfel, ea niciodată nu-i criticase părinţii, mărginindu-se să asculte criticile pe care Andi le aducea lor, de cele mai multe ori pacificînd exagerările lui Andi, arătîndu-i că părinţii lui erau oameni cumsecade, că erau buni cu el, că nu le putea reproşa nimic, dar că erau oameni, nu eroi, cum ar fi dorit Andi să fie. Ba dimpotrivă, chiar, revirimentul care-l determina pe Andi să facă vizite zilnice ihamei lui era privit de Ştefana ca simptomul unui fericit echilibru recăpătat de Andi. Ea nu dorea să-l izoleze de-ai lui şi de ieşeni în genere. Îşi dăduse seamă cîtă nevoie are Andi de publicul ieşan. Şi n-aştepta decît curajul lui onest de-a afirma existenţa acestei nevoi, fără s-o mai socoată — crezînd că-i face plăcere ei — ca ceva ruşinos, practicînd clandestin întrevederile cu publicul, a cărui lipsă îl dezechilibra.

Iată dar un aspect al influenţei exercitate de concertul Magdei Boldur asupra lui Andi.

Cîteva zile după concert, Andi nu făcuse nici o vizită Duduiei. O amîna mereu. Poate fiindcă se temea de acel zimbet revelator, pe care l-ar fi avut întorcîndu-se acasă de la Duduia, poate că şi din cauza unei instinctive — şi elementare —strategii: să fie dorit de Magda Boldur. Dar în timpul acestor zilnice aniinări şi atitudinea lui faţă de Magda Boldur se sohimbase. De cînd se-ntorsese de la Paris, după ce verificase dependenţa ei nezdruncinată de lunga absenţă de fiinţa lui, după ce căpătase certitudinea că Magda îl iubeşte ca şi odinioară, se mulţumise s-o privească, s-o tulbure cu ochii numai, întreţinînd în ea flacăra aprinsă pentru el, fără nici un plan, fără nici o intenţie: joc gratuit al cochetăriei lui. Frumuseta ei arhaică, de nepoată cu cozi a vechilor bunici, crescută într-o atmosferă patriarhală, precum şi liliacul care înflorea romantic în cintecele ei dădeau lui Andi pentru ea o emoţie dulceagă: un fel de parfum al teilor eminescieni. O socotea prea simpluţă ca să n-o domine cu uşurinţă: asta-i solicita şi-un fel de milă, un fel de protectoare duioşie faţă de mieluţul care era Magda.

Dar pe scena Teatrului Naţional, îto seara concertului, Andi simţise entuziasmul publicului inflamat de ea. Avusese, asistînd la aplauzele care-o înconjurau, o senzaţie de viol. Şi această senzaţie transfigurase senzual atitudinea de pîn-atunci a lui Andi faţă de Magda, trecută prin aplauze ca printr-un foc.

Uneori, noaptea, în pat, alături de Ştefana, care cetea, Andi simţea, gîndindu-se la Magda Boldur, un fel de viscol stîrnit al sîngelui fierbinte.

Nici tei eminescieni, nici parfum de liliac înflorit în alte primăveri, nici priviri înduioşate faţă de roşeaţa cu gene plecate a Magdei Boldur; numai dorinţa de-a strînge în braţe trupul zvelt şi plin al acestei fecioare, a cărei nuditate bănuită făcea să tresară-n Andi amintirea fetei din brazi, într-o formă nu aprigă, ci suavă, el devenind aprig ca fata din brazi, nu docila frumuseţă a Magdei Boldur.Gîndindu-se la ea viola sentimentalitatea dulceagă pe care i-o inspirase pînă atunci, şi parcă renăştea în el o măgulitoare vigoare bărbătească. Faţă de vechea atitudine, cea nouă, avea savoarea unei vorbe tari, pitoresc populară, după ce ai vorbit numai fadori suave: Rabelais, de pildă, după o lectură din Samain.

Alarmată de la o vreme de inexplicabila defecţiune a lui Andi, Duduia, neîncrezîndu-se în arta de a intriga a mamei ei — prea de moda veche — recursese la un procedeu original pentru a-l readuce pe Andi lîngă Magda: presa locală, procedeu care reedita, cu deosebirea gratuităţii, şi fără să aibă aerul că se adresează unei anumite persoane, corespondenţa prin „Mica publicitate." De cînd cu concertul, toate ziarele ieşene intonau imnul acestei „fiice a Iaşului". Reporterii dădeau tîrcoale „London-Palace"-ului, cercînd să obţie o întrevedere cu Magda Boldur. Duduia profitase de această solicitudine a presei pentru a stre-

cura o informaţie destinată numai lui Andi. Aşa că într-o zi un ziar de după-amiază publicase un preludiu de convorbire, anunţînd că „diva" intenţiona să părăsească Iaşul pentru a-şi desăvîrşi studiile în străinătate.

Andi cetea ziarele acasă, înainte de masă. Nu le cumpăra niciodată, le aducea domnul Danielescu pe toate, lăsîndu-le în cuier, în buzunarul blănii, deformat de sulul zilnic al ziarelor.

— Ce mai nou? îi întreba doamna Danielescu pe Andi şi pe domnul Danielescu.

— Nimic. Fleacuri! Veşnicile fleacuri! răspundeau tatăl şi fiul parcurgînd ziarele de la un capăt la altul, de la articolul de fond pînă la „ultima oră" şi pînă la ultimile anunţuri mortuare, care dădeau tatălui satisfacţia că n-a murit şi generozitatea melancoliilor-bacşiş pentru morţile cunoscuţilor din tinereţă.

Astfel că Andi descoperise informaţia privitoare la plecarea Magdei Boldur atunci cînd s-aştepta mai puţin, intercalată printre fapte averescane şi anateme ţărăniste. După prima surpriză, hotărîse că-i mulţumit, în definitiv, plecarea Magdei Boldur însemna parcă dispariţia unei primejdii, evitarea unor complicaţii în viitor. In timpul mesei s-arătase bine dispus, cum ar fi fost domnul Danielescu după lectura anunţului mortuar al unui adversar politic sau al unui polemist care-l zeflemisea uneori. Dar o dată singur cu Ştefana în apartamentul lor, dispoziţia lui Andi se schimbase. Parcă abea atunci, alături cu Ştefana, care prin plecarea Magdei Boldur devenise şi mai definitiv singura lui dragjste, dispăruseră vagi virtualităţi sentimentale, care dăduseră lui Andi un sentiment de agreabilă şi inofensivă poligamie. In acea seară, Ştefana — pentru Andi — devenise din ce în ce mai soţie, mai monogam soţie, cu caracter obligator. O apreciase cu metrul, dîndu-şi seamă că e prea mică, mai ales faţă de el: erau desperecheaţi, în casă şi în odaie micimea Ştefanei nu apărea atît de evident insolită; dar pe stradă, şi mai ales alături de Andi, care părea şi mai înalt, fiindcă era tinereşte zvelt, prezenţa Ştefanei putea să provoace zîmbete ironice. Abea atunci Andi-şi dădu seamă că ceea ce-l făcuse să n-o întovărăşească pe Ştefana în plimbările ei nu era numai oroarea lui de mers repede, dar şi neplăcerea de-a fi alături, în public, de statura minusculă a Ştefanei. El era deprins din copilărie să fie admirat de toţi trecătorii. Fusese întotdeauna, la toate vrîstele, şi deosebit de frumos, şi elegant îmbrăcat. Plimbările lui pe stradă însemnaseră un atît de cert elogiu — exprimat prin priviri — încît de la o vreme se blazase de această reacţie statornică a trecătorilor faţă de el.

Şi iată că Ştefana îi interzicea această satisfacţie. Nu numai că Ştefana apărea prea mică, mai ales pe stradă, şi mai cu seamă în calitate de soţie a lui Andi, dar nici nu era elegantă. Nu se putea converti la nici o modă. Ea se-mbrăca pentru plimbările ei, nu pentru *plimbarea* urbană pe străzile principale; adică se-mbrăca în aşa fel încît să poată merge comod, repede, fără să-i fie nici prea cald, nici prea frig. Nu se-mbrăca astfel ca să placă trecătorilor.

Iarna purta şoşoni şi ghetre nalte pînă la genunchi ca să nu-i fie frig la picioare în timpul lungilor plimbări. Andi socotea ghetrele lungi cea mai odioasă desfigurare a piciorului femeiesc. Pentru el, ghetrele şi şoşonii distrugeau zvelteţa iniţială şi esenţială a siluetei femeieşti, dîndu-i aceeaşi îngreuiere pe care compresa groasă o dădea gîtuluibandajat. Apoi, iarna, Ştefana punea mănuşi groase de lînă. Căciula şi-o înfunda pînă peste urechi, ca să nu-i degere pieliţa gingaşă a vîrfurilor. Aşa că îmbrăcămintea ei de plimbare, adecvată acestor plimbări în afară de oraş, îi interzicea eleganţa de stradă pe care-o dorea Andi pentru soţia lui.

Faţă de costumul mai tuturor femeilor cochete cînd ies pe stradă, costumul Ştefanei era ca haina jerpelită alcătuită numai în vederea utilului şi comodului a adevăraţilor vînători, alături de eleganţa vestimentară a vînătorilor pentru care vînatul e numai un pretext de îmbrăcăminte.

în schimb, în casă, Ştefana devenea subtil cochetă, imbrăcîndu-se şi gătindu-se cu o artă personală, desă-

vîrşit femeiască. Tocmai în clipa cînd majoritatea femeilor renunţă la cochetărie, la efortul eleganţei desăvirşite, devenind în intimitatea conjugală comod neglijente, cu picioarele în pantofi deformaţi, trupul în rochii vechi şi părul zburlit, Ştefana se gătea aşa cum celelalte sînt mai ales în vizite sau la teatru. Numai în intimitatea lor Ştefana reprezenta cochetăria femeiască de care avea nevoie Andi. Feminitatea ei era oarecum confidenţială, privată, ştiută de Andi şi de familia lui, nu şi de ieşeni, faţă de care, pe stradă, Ştefana dispărea în costumul ei de plimbare ca într-o haină de scafandru.

Andi aprecia valoarea acestei cochetării ca un fel de „muzică de cameră" faţă de cochetăria care dă concerte publice a celorlalte femei. Dar fiinţa lui publică, vanitatea lui de soţ care dorea ca şi soţia lui să fie admirată pe stradă de ceilalţi ieşeni erau mortificate de modul de-a se îmbrăca al Ştefanei de cîte ori ieşea din casă să se plimbe.

Prea mică, mai ales alături de el, şi inelegantă, iarăşi mai ales alături de el: iată cauzele descoperite de Andi şi formulate făţiş în acea seară, cauze care-] determinaseră să evite plimbările cu Ştefana.

Parcă prin toate cele, indirect, Ştefana îl izola de Iaşi. Vecinătatea ei în lume şi la teatru îi interzicea elanul care l-ar fi putut face să strălucească nu numai pentru că Ştefana se abţinea voluntar să „apară" în faţa celorlalţi, dar şi pentru că luciditatea ei paraliza în Andi volubilitatea de *cameur,* banalitatea vorbelor şi dezinvoltura lui sigură. Cînd ieşea cu Ştefana în lume, chiar dacă ar fi încercat să „strălucească", desolidarizindu-se de rezerva păstrată de Ştefana, Andi simţea că prezenţa Ştefanei l-ar fi intimidat, făcîndu-l să rateze. Dacă Ştefana ar fi asistat la lecţia lui de deschidere a cursului, Andi ar fi avut un succes de stimă faţă de cîţiva specialişti, dar n-ar mai fi provocat entuziasmul întregei săli, pe care-l datora numai acelui elogiu retoric al ieşenismului, neştiut de Ştefana, pregătit într-ascuns.

Plecarea Magdei Boldur, anunţată de ziarul ieşan, redeşteptase în Andi gîndul izolării ieşene, determinată de căsătoria lui cu Ştefana.

De cîteva ori închipuirea lui ursuză o substituise pe Magda Ştefanei. Evident, Magda era un graţios neant. Nu însemna nimic în patru ochi. Din punct de vedere intim, căsătoria lui Andi cu Magda n-ar fi însemnat nici o achiziţie substanţială pentru sufletul, pentru mintea, pentru inima lui. O odaliscă frumoasă în patul conjugal — atît. Dar în schimb, din punct de vedere „public", Magda avea o valoare reală. Alături de Magda, pe stradă, la teatru, în lojă, în saloane, Andi s-ar fi simţit decorativ întregit, nu împuţinat, ca alături de Ştefana.

Nu numai că Magda era frumoasă după toate canoanele, dar nici nu *părea* proastă. Tăcea cu graţie, zîmbea cu buze şi gene prea frumoase ca să mai poată discuta cineva valoarea spirituală a acelui zîmbet; vorbea din cînd în cînd, e drept, cam exclamativ, incapabilă să-nchege o frază substanţială, dar era atît de frumoasă, încît vorbele ei dădeau o impresie de timiditate, care o feminiza şi mai fermecător, şi cei din jurul ei n-aveau impresia că-i mediocră, ci numai că ei sînt foarte inteligenţi — atribut bărbătesc —, devenind recunoscători femeii frumoase care omagia prin prezenţa ei, prezidînd decorativ, dezbaterile bărbaţilor. Ş-âpoi, Magda Boldur era o mare cîntăreaţă. Avea un talent în armonie cu frumuseţa ei, care-i dădea şi un fel de întâietate publică printre celelalte femei.

Viaţa lui Andi, ipotetic alăturată de-a Magdei Boldur, ar fi însemnat un adevărat marş triumfal prin aleele publicului ieşan. Andi, intelectual distins; Magda, artistă. Frumoşi amîndoi, versiune a aceluiaşi tip de frumuseţe antică. Deopotrivă de eleganţi. Pe lîngă aceste, Magda era foarte bogată. Deci Andi ar mai fi avut şi luxul amplu, în stil mare, care-i o adevărată vitrină pentru valorificarea socială.

Magda Boldur ar fi însemnat pentru el un fel de arc de triumf pentru intrarea în Iaşi; Ştefana însemna sihăstria pe vîrf de munte, în aer pur, aproape de cer, dar fără public.

Şi ar mai fi însemnat Magda Boldur încă ceva: senzaţia că eşti bărbat, stăpîn, altar pentru închinări, admiraţia continuă, reconfortantă. Pe Magda, Andi ar fi „jucat-o" cum ar fi vrut. Şi era convins că ar fi fost, ca soţie, tot atît de „sigură" ca şi Ştefana. Din acest punct de vedere, Magda şi Ştefana erau de moda veche — cum spunea Duduia. Nici ea n-ar fi stîrnit în Andi acele gelozii zilnice care macină liniştea bărbatului, făcînd din el o dependenţă febrilă a cochetăriei soţiei. Concluzia acestor meditaţii fusese sentimentul, neformulat în vorbe, că însoţindu-se cu Ştefana a făcut „o afacere proastă".

Ştefana, în acea noapte, cetea *Les Frères Karamazov* în traducerea integrală publicată de Editura „Bossard". Andi şedea răsturnat în pat, cu ochii în plafon.

— La ce te gîndeşti, Andi? îl întrebase Ştefana, descoperind inactivitatea lui.

Andi căscase cu lehamete, întinzîndu-şi braţele.

— La nimic.

— Te plictiseşti?...

— Ce manie ai tu să-mi spui mereu că mă plictisesc!

Ştefana îl privise atent. Şi Andi simţise apariţia zîmbetului de „femeie care minte".

Obrazul Ştefanei se contractase repulsiv. îşi întorsese repede faţa dinspre Andi, cu o mişcare identică aceleia pe care-o ai pe stradă cînd întîlneşti oameni cu faţa la zid.

Pentru întîia oară surîsul suspect nu-l dezarmase pe Andi. Reacţionase enervat.

— Te dezgust?

— Hm!

Ştefana îl privise iar cu o mirare severă.

Andi-şi trecuse mîna prin păr, cu o mişcare exasperată.

— Uf! Iar?

— Andi! Ce-i asta?

— Nu-i nimic! Dar nu pot să mai suport aerele tale de profesor faţă de elev. Nu sînt copil! Sînt om în toată firea!

Ştefana părea c-ascultă un sunet foarte depărtat, nu vorbele lui Andi, ca cei care aud mai ales vibraţia surdă a unui enorm clopot dincolo de zare, nu paşii trecătorului care se apropie de ei.

Atitudinea Ştefanei, care părea că-l consideră absent, îl exasperase şi mai tare.

— Ai să mă înnebuneşti cu exagerările tale! Parcă ucid un om cînd zîmbesc! Parcă fur, parcă **prad!** Ei, zîmbesc. Sînt nervos! Muncesc prea mult! Sînt obosit. Dă-mi voie să zîmbesc. Şi dac-aş mai zîmbi şi-n altă parte! Numai în faţa ta zîmbesc aşa, fiindcă mă provoci, fiindcă mă bănuieşti, fiindcă mă spionezi. As:a-mi provoacă zîmbetul!

Sărise de pe pat. Mergea prin odaie cu paşi repezi, gesticulînd, ca cei care vor să-şi alunge o spaimă prin zgomot şi mişcare, exagerîndu-le.

Şi deodată, glasul Ştefanei răsunase calm, straniu:

— Numai în faţa mea zîmbeşti *aşa?*

Parcă fiecare cuvînt al Ştefanei, reeditarea propriilor lui vorbe, se proiectase pe inima lui Andi cu umbre monstruoase.

— Am spus eu asta?

— Da.

— N-ai înţeles tu. N-ai prins sensul.

— Care-i? '

— Ţţ! Te rog, lasă-mă. Nu-mi trebuie *scene.* Mîne am curs. Am nevoie de linişte, de odihnă.

Ştefana aprinsese o ţigară. Fumase, fumase, într-o tăcere care pentru Andi devenise înţepătoare ca gerul uscat.

Şi iarăşi glasul ei răsunase calm:

— De ce mă urăşti, Andi?

— Eu?? Altă monstruozitate! Ai mania exagerărilor. Nu vezi ce concluzii tragi dintr-o simplă enervare? Te-a detracat lectura lui Dostoievski! Din cele mai neînsemnate gesturi faci drame.

— Andi, lasă literatura. Uită-te în oglindă. Uită-te la ochii tăi, la gesturile tale. Uită-te la exasperarea ta. Asta nu-i literatură.

— Da, asta-i enervare.

— Ură izbucnită!

— Vezi cum mă provoci! Spune-mi pe faţă că te enervez, şi plec, te las singură.

Ştefana se ghemuise pe pat, încrucişînd picioarele subt ea, cu ochi de sălbătăciune speriată.

Tăcuse, tăcuse, sporind încă spaima care se apropia de inima lui Andi ca un gheţar.

— Vai, Andi, unde-am ajuns!

Dacă n-ar fi fost stăpînit de febrilitatea nervilor stîrniţi şi de plimbarea prin odaie, Andi ar fi căzut la picioarele Ştefanei, aşa cum îl sfătuia *prudenţa,* gata să plîngă, să-i ceară iertare. Dar nu putea. îl stăpînea, ca o mişcare cîştigată, supusă legilor inerţiei, nevoia de-a nu se lăsa dominat.

— Iarăşi exagerări! Iarăşi concluzii monstruoase! Tu nu vezi prin ce lupă pesimistă te uiţi la mărunţişuri, la fleacuri care nici nu merită să fie luate în consideraţie! O mică neînţelegere. O trecătoare enervare. Şi din asta, hop, faci o catastrofă. Fiecare vorbă de-a mea devine pentru tine un fel de cal troian plin de duşmani armaţi! Nu, nu! Asta la tine e o adevărată manie. Analiză şi iar analiză, despicarea firului de păr în patru, destrămarea tuturor cuvintelor spuse de mine, pînă ce descoperi în ele adevărate mine subterane care ameninţă viitorul.

— Ascultă-te, AndiI

— Da, mă ascult.

— Tu nu vezi oroarea acestei scene dintre noi?

— N-o văd de loc. Toţi oamenii se ceartă uneori, şi se împacă.

—Toţi!

— Da, toţi. Şi noi sîntem oameni ca toţi oamenii, nu eroi, nu excepţii. Nu vezi rezultatul exagerărilor tale? Tu pretinzi că eu mă cred erou. Nu-s erou, nici nu cred, nici n-am crezut. Dar tu ne vezi pe amîndoi eroi, trăind ca în poveşti, mînă-n mînă, vorbind numai lucruri nobile şi frumoase... Ce? Paul şi Virginia în anul o mie nouă sute douăzeci şi şase? Dacă se mai poate una ca asta! Sîntem oameni ca toţi oamenii. Ne iubim, ne mai certăm uneori, ne împăcăm...

— ...iar ne certăm, iar ne împăcăm, iar ne certăm. Nu te-ngrozeşte, Andi? Pentru asta ne-am căsătorit?

Ca să ne certăm şi să ne împăcăm, ca să ne urîm în tăcere şi să ne reconciliem, începînd povestea de la început? Pentru asta ne-am căsătorit?

— Şi pentru asta. Asta-i viaţa. Tu vrei extraordinarul, şi mai ales în căsătorie: iată bovarismul tău. De asta exagerezi astfel de fleacuri.

— Andi, astea sînt fleacuri pentru tine? Atunci ce nu e fleac?

— Cum? restul, viaţa, dragostea noastră...

— Unde-i?

— ...munca mea...

— ...gloria ta. Opreşte-te, Andi. Pentru tine viaţa începe de unde încetez eu. Dacă prelegerea ta n-ar fi avut succes, ai fi fost cel mai nenorocit om din lume. La asta eşti într-adevăr sensibil. Asta nu-i fleac. E capital. De ce? Fiindcă acolo e viaţa ta adevărată, în public. Faţă de public trebuie să fii perfect, vorbind numai despre lucruri „nobile şi frumoase", trăind cu publicul ca Paul cu Virginia în anul o mie nouă sute douăzeci şi şase. Asta se poate. Dar dacă astfel de scene se întîmplă între noi, asta e fleac, e normal, e omenesc. De ce? Fiindcă însăşi dragostea noastră a devenit pentru tine fleacul de toate zilele, aşa cum devine pentru mulţi acreală, şi nervi, şi duşmănie în casă, zîmbet de comandă în afară, ca menajul să apară unit în faţa celorlalţi. Ce ştim noi doi, tu şi cu mine, n-are nici o importanţă. Scene de menaj! Totul e să nu le ştie ceilalţi, să nu poată vorbi lumea, să fim uniţi, îndrăgostiţi numai în faţa lor; firma să fie frumoasă, odaia de musafiri, restul fleac. Şi noi să ne simţim uniţi nu fiindcă ne iubim, ci fiindcă sîntem complicii acestei comedii. E urît, Andi! Şi-i urît fiindcă tu nu-ţi mai dai seamă că-i urît, fiindcă pentru tine o astfel de discuţie e un fleac normal. Andi, eu nu mai sînt pentru tine Ştefana, sînt nevasta ta, complicea ietacului conjugal. Dragostea noastră nu-ţi mai dă bucurie, evlavie spontană, dragostea noastră a devenit pentru tine secretul ietacului conjugal, unde dispare şi nobleţă, şi cochetărie, şi stăpînirea nervilor, haine şi podoabe pentru alţii, pe care le zvîrli acasă, suflînd uşurat, fiindcă în sfîrşit poţi să te arăţi cum eşti nevestei tale, fiinţei din-

tre culise, după ce-ai primit aplauzele. Am învăţat multe de la tine, Andi, fără nici o bucurie. Spune-mi cinstit dacă n-am dreptate, ai acest curaj.

Se temea de ea, şi, ciudat, o admira cu invidie, măgulit că e-a lui şi umilit că nu-i ca ea.

Capul Ştefanei, înfierbîntat, cu ochii izbucnitori negri, îi amintise capul ei de odinioară, cînd se certa cu pasiune orientală, de la nimicuri, cu Matei Velisar. Dar acum buzele ei spuneau adevăruri aspre, şi totuşi aveau prospeţimea naiv cărnoasă a buzelor de copil. Parcă-i venea s-o aplaude.

Ştefana aşteptase, aşteptase, şi deodată elanul ei căzuse, cosit. Se ghemuise şi mai tare, îşi aplecase capul pe mîni şi plînsese. Numai tăcerea, vîntul iernei la fereastră şi plînsul ei.

Andi se oprise, neîndrăznind nici să mai umble, nici să mai gesticuleze, nici să se aşeze pe pat sau pe un scaun, nici să respire natural, ca cei care-au intrat de pe stradă direct într-o odaie mortuară.

După agitaţia nervoasă de pînă atunci, neclintirea lui în faţa tăcerii şi a plînsului Ştefanei începea să-l învăluiască în apăsări de plumb.îi zvîcneau tîmplele surd, avea o conştiinţă stranie a conturului lui trupesc, ca cei adormiţi cu cloroform pe masa de operaţie, lucrurile familiare ale odăii căpătau o fizionomie ciudată, îi venea mereu să se uite cruciş fiindcă mereu îşi simţea privirile despărţite de dunga nasului, îşi auzea tunetul înnăduşit al inimii; parcă intrase Destinul în odaie, dînd conştiinţa fragilităţii omeneşti lui Andi, care se simţea trist, dezarmat, singur.

Se apropiase de Ştefana cu sfială, cerşindu-i ocrotirea, mila, adăpostul. Nu-l părăsise nici o clipă în timpul plînsului senzaţia că a intrat pînă la grumaji în deschizătura unui eşafod şi că e prea ostenit ca să-şi mai poată zmulge capul de acolo.

într-un tîrziu, Ştefana îi acoperise capul cu mînile ei. Stătuseră aşa multă vreme. Apoi Andi sărutase mînile Ştefanei cu o umilinţă tristă. Se compătimea pe el, nu pe Ştefana. Dorise somnul, întunericul, uitarea. Adormise fără gînduri, cu sufletul strîns închis ca ochii copiilor cînd le e frică de ce-au văzut la geam. Ştefana îl auzise oftînd prin somn, îi dezmierdase fruntea, ocrotindu-i somnul, ca la copiii bolnavi.

Era singură.

Atît de singură, şi Andi nu era măcar copilul ei, deşi vedea că viaţa cere de la ea iertări de mamă şi mărinimii de mamă.

*

A doua zi dimineaţă, îndată după deşteptarea din somn, două nume, de care se legau două gînduri, apăruseră simultan în mintea lui Andi: Magda şi Ştefana. Ştefana însemnînd drama de lîngă el, Magda însemnînd plecarea în străinătate. îl durea capul, era mahmur ca după chef, şi revolta lui încheiată cu plînsori îl umilea, paralizîndu-i din nou încrederea în el şi-n viaţă. Parcă se pregătea să plece la şcoală, ca elev, cu lecţia neînvăţată, nu la Universitate, ca profesor. De altfel, visase chiar că-ncepe şcoala, că s-a isprăvit vacanţa, că e corigent, că e îndrăgostit de cineva care pleacă. Aşa ceva. Visuri de şcolar după vacanţa mare. Şi-ntr-adevăr, Ştefana îi dădea senzaţia datoriei penibile, pe cîtă vreme Magda, plecarea ei lăsau în el o nostalgie de vacanţă mare, la ţară, în soare de vară, cu o fată blondă, idilă duioasă... Pe măsură ce sufletul recăpătase configuraţia diurnă, plecarea Magdei Boldur începuse să-l sentimentalizeze, întristîndu-l ca şi cum ar fi iubit-o într-adevăr.

îşi petrecuse dimineaţa la biurou, pregătindu-şi cursul. După-amiază dormise. N-o văzuse decît în treacăt pe Ştefana, evitînd să rămîie singur cu ea. în timpul dejunului îi arătase o exagerată şi servilă solicitudine, căutînd să-i ghicească toate dorinţele şi să le servească cu o pripire stîngace. Dacă ochii Ştefanei căutau solniţa cu sare, mîna lui Andi zmulgea solniţa din faţa mamei lui, de pildă, care tocmai lua sare din ea, punînd-o lîngă farfuria Ştefanei.

Şi conştient de semnificaţia acestei atitudini, cît şi de impresia penibilă pe care-o lăsa Ştefanei servilismul lui, plecase la Universitate, lepădîndu-se de casă ca de-o amintire ruşinoasă. Fusese nervos în timpul

prelegerii. Făcuse observaţie aspră unui student cam zgomotos, amintindu-i de respectul cuvenit profesorului şi instituţiei. După curs se îndreptase spre casa Duduiei.

Gîteva automobile aşteptau în curtea casei, printre care Andi recunoscuse şi automobilul părintesc. Oare nu venise şi Ştefana cu mama lui? De la uşă auzise glasul Magdei: cînta acompaniată de Duduia. Intrase posomorit, circumspect, inventariind cu o privire repede tot cuprinsul salonului. Ştefana nu era.

Slavă Domnului! Absenţa Ştefanei îl prefăcuse dintr-odată, electrizîndu-i portul, zîmbetul şi privirea. Parcă băuse şampanie. Se servise ceaiul negru, cu tot dichisul englezesc. începuseră conversaţiile de ceai femeiesc, făcute mai ales din exclamaţii piţigăiat subţiri, ceea ce dădea salonului un zvon de balalaici dezacordate. Andi tăcuse, comod instalat într-un fotoliu încăpător, intimidînd c-un zîmbet sau c-o privire buzele roşii, cu tendinţe aforistice, ale convorbitoarelor. Din cînd în cînd, strecura cîte o privire stăruitoare spre Magda Boldur, care pleca genele, roşindu-se. Nu era încă stăpîn pe el. Dar după fiecare privire îndreptată asupra cuiva simţea că prestigiul lui e intact. Nimeni nu bănuia că intrase în salon împiedecîndu-se în emoţia inimii, ca fetele de altădată cînd puneau întîia rochie lungă pentru întîiul bal. Nimeni nu bănuia că era încă intimidat, deşi ochii lui păreau ascuţiţi de ironie şi zîmbetul lui sarcastic, comentator al vorbelor schimbate de unii şi de alţii. Nu-l interesa de loc ce se vorbea. Nu-i asculta. îl preocupa numai verificarea prestigiului lui. Şi din ce în ce, ca un cărucior de copil care-ar deveni, magic, un tanc de război, simţea plenitudinea pe care i-o dădea încrederea în el însuşi. Le era atît de recunoscător pentru involuntara reabilitare pe care o provocau, fără să ştie, în el, încît îi iubea, îi preţuia, se simţea distrat şi mulţumit numai fiindcă era în mijlocul lor. Nu-l interesa calitatea acestei distracţii, calitatea persoanelor de acolo, calitatea concertului de drîmbe feminine, pe care-l auzea mereu, fiindcă nu se ocupa decît de el, de satisfacţia lui. Dacă şi-ar fi pus în acele clipe următoarea întrebare: „Unde-ai vrea să trăieşti? Acasă cu Ştefana, sau la Duduia, între prietenele ei?", ar fi răspuns fără şovăire: „La Duduia", fiindcă această adunare de păsări domestic limbute îi dădea senzaţia că-i vultur, lui, puiului de găină de lîngă Ştefana.

Aterizase în conversaţia generală, alegînd momentul cel mai prielnic: venise vorba de concertul Magdei Boldur.

Elogiile nu mai conteneau, acoperind pe cîntăreaţă şi pe pianistă cu florile de hîrtie sugătoare ale entuziasmului femeilor pentru succesul altor femei.

Ratificase elogiile. Da. Concertul fusese, mai ales, o sărbătoare ieşană.

— Am ascultat pe domnişoara Boldur cu ochii închişi...

Nările Duduiei vibraseră.

— ...şi aveam impresia că trăiesc într-un Iaşi al anului o mie opt sute optzeci, — nu în epoca de după război. Pe scenă erau două ieşence din lumea bună a vechiului Iaşi...

Nările Duduiei vibraseră altfel: era gata să-l aplaude pe Andi.

— ...In loje apăruse, ca-n vremurile de altădată, boierimea ieşană.

în umbra fiecărei loje Andi văzuse trecutul ca un chip de ctitor pe zidul afumat al bisericilor. larcîntecele Magdei Boldur deşteptaseră în Andi icoana unei domniţe care-şi piaptănă cozile lungi cîntînd c-un glas tot atît de dulce ca şi matasa cozilor, în atmosfera cu parfum de veche Moldovă înviată de glasul şi arhaismul frumuseţii ei.

Succesul acestei imagini interpretative a concertului depăşise chiar succesul concertului, căci cîntăreţul acestei imagini nu mai era femeie, ci băiat frumos. Toate prietenele Duduiei, adunate în salon, fuseseră la concert. Ascultîndu-l pe Andi, se văzuseră pictate într-un tablou care reprezenta boierimea Moldovei. Salonul Duduiei „Made in England" devenise un fel de lojă regală autohtonă, în care Magda şi Andi erau perechea regală, iar ceilalţi — curtea regală.

Magda Boldur pălise şi se-nroşise pe rînd la auzul vorbelor lui Andi. Se retrăsese lîngă pian, ca lîngă un leu negru care o păzea.

Andi era prea subtil cochet ca să nu-şi dea seamă că pauzele, după astfel de imagini cu succes sigur, ar fi însemnat că aşteaptă aplauzele verbale. Continuase, călcînd pe entuziasm ca Isus pe apele pacificate de pasul Lui, arătînd că astfel de învieri ale vechiului Iaşi trebuiau să se repete. Numai aşa Iaşul putea să-şi menţină conştiinţa că, deşi detronat, deşi în surghiun, tot el e suveranul ţării.

Cu alte cuvinte, cerea Magdei Boldur un „bis".

Dar Andi nu scăpase din vedere că îndemnurile lui puteau fi interpretate — şi de Magda: asta o dorea — dar şi de Duduia, şi asta nu-i convenea, ca o aluzie la plecarea Magdei Boldur, anunţată de ziarul ieşan, aluzie prin care solicita indirect amînarea plecării.

Şi tocmai ca oamenii de afaceri care prezentau unui înalt demnitar o afacere remuneratoare pentru punga lor ca o binefacere pentru ţara întreagă, Andi construise o teorie ad-hoc, în care putea să-şi plaseze şi madrigalurile adresate Magdei Boldur, şi îndemnul la amînarea plecării în străinătate, fără să aibă aerul că se gîndeşte anume la Magda Boldur. Teoria lui Andi, natural, fără să utilizeze ghilimetele, dădea o nouă aplicaţiune teoriei lui Thibaudet din *Le liseur de Romans.*

Andi pretinsese că nu bărbaţii sînt vestalele flăcării aristocratice, ci femeile. Bărbaţii sînt copleşiţi de cotidianul în care-s constrînşi să trăiască şi de politică. Dar viaţa publică de după război înseamnă domnia democraţiei, şi mai ales a demagogiei. Vremurile de azi, spusese Andi, au adus moda socială a „sufletului cu iţari". Vrînd-nevrînd, bărbaţii erau alteraţi de mediul social contimporan în care trăiau, munceau şi luptau. Buna creştere devenise un exotism. Domnea confuzia dintre vulgaritate şi putere, vulgaritatea fiind socotită ca o expresie a puterii, cînd, de fapt, nu era decît semnul barbariei balcanice. în dezbaterile parlamentare, ironia de odinioară era înlocuită cu injuria trivială, adică tocmai renunţarea la inteligenţă. în presă, tot aşa. în fiecare articol, în fiecare polemică, pornografia abunda. Vorbele triviale, care înainte de război răsunau numai la grajd, se mutaseră în saloane, în presă şi în Parlament, dimpreună cu foştii grăjdari, bucătari şi feciori boiereşti, deveniţi deputaţi, miniştri şi intelectuali ai epocei de după război. Fenomenul era general.

Reacţia nu putea porni din Muntenia, al cărei spirit practic încuraja promiscuitatea folositoare intereselor ei. Reacţia trebuia să pornească din Moldova, din Iaşi, şi nu din partea bărbaţilor ieşeni, alteraţi şi ei de viaţa publică, ci din partea femeilor ieşence, în care se păstrase tradiţia bunei creşteri, a ironiei, a subtilităţii şi a culturei de odinioară.

După cum se vede, teoria lui Andi, pornind de la Thibaudet, ajunsese la ideile lui Matei Velisar, atunci cînd înfiinţase Loja masonică ieşană, ca o reacţie împotriva decăderii spiritualităţii moldoveneşti, prin politicianism.

Andi, însă, servea prietenelor Duduiei, subt formă de drajele parfumate cu vanilie, ideile generos utopice ale lui Matei Velisar.

Andi se adresa femeilor, nu bărbaţilor, ca Matei Velisar. El nu vroia să învie, ca Matei Velisar, semeţia moldovenească, zimbrul moldovenesc al pădurilor virgine şi al stemei voievodale; el vroia să-nvie lebăda graţiei moldoveneşti în sufletele de gîscă ale interlocutoarelor lui.

Vorbise în entuziasmul şi aprobarea generală. Doamna Danielescu ar fi servit vorbele lui Andi pe tartine mărunte, ca icrele moi. îl sorbea din ochi, regretîndcănu-i mai multă lume, că salonul Duduiei nu-i o sală de conferinţă şi că nu-i acolo măcar un stenograf. Domnea un simţimînt general de înaltă intelectualitate, cu accente profetice. România [...], cu toată suflarea românească, era în salonul Duduiei, ca un război docil ţesut de degetele harpiste ale lui Andi. Acolo se pregătea viitorul ţării, renaşterea aristocratică a României. Ieşencile călăuzite de Andi erau creierul ţării. Salonul Duduiei devenise un mic Olimp intim, c-un Jupiter imberb, cu Minerve cu rochii scurte şi c-o Venera blondă şi sfioasă alăturată de pianul mut.

Apăruseră propuneri, proiecte, planuri de concerte, baluri, şezători, conferinţe — nu-l aveau pe Andi? — o adevărată cruciadă în fuste scurte şi cu bastonaşe roşii de buze, în loc de lănci, pentru recîştigarea rangului pe care Iaşul trebuia să-l aibă în viaţa ţării.

Nevoia de acţiune devenise atît de imperioasă, încît Duduia — pînă una-alta — dăduse drumul patefonului, şi se-ncinsese un bal intim. Dansase şi Andi— şi cu Magda, şi cu Duduia. Apoi venise rîndul băuturilor tari. O înfrăţire generală, cu alcooluri englezeşti, întru regenerarea Moldovei. Andi plecase o dată cu doamna Danielescu. Pe drum, în automobil, de cîteva ori mîna doamnei Danielescu dezmierdase mîna lui Andi. Cînd automobilul se oprise în faţa casei Danielescu, Andi scăpase un involuntar oftat din greu. Doamna Danielescu îl privise lung. Privise apoi apartamentul lui Andi, care nu era de loc palat, dezmierdase obrajii băiatului ei şi oftase şi ea din greu, compătimitor.

Amîndoi se gîndeau la Magda Boldur şi la norocul Duduiei.

Magda Boldur amîna mereu plecarea de care nici nu mai îndrăznea să pomenească. In fiecare dimineaţă intra în convalescenţă, după melancoliile şi deznădejdile din timpul nopţii. Se simţea vinovată, deşi între ea şi Andi nu se-ntîmplase nimic. Dar de cînd o cunoscuse pe nevasta lui Andi — fusese invitată la o masă de gală a familiei Danielescu — chiar prezenţa lui Andi devenea pentru ea o fericire blestemată. Vroia să fugă de el, şi n-avea puterea de-a face acest efort. Dealtfel, după un răstimp de apoasă îmbunare, iarna apăruse deodată, ca Mefisto din trapă, zburlită de viscole, cu ochii demenţi ai gerului. Trenurile sosiseră cu întîrzieri din ce în ce mai alarmante. Viscolul înconjura ca o revoluţie hotarele României, izolînd-o de Europa. Iaşul devenise pulverizarea unei scrisori rupte, aruncată din haosul iernii ca într-un vîrtej astral. Viaţa Iaşului devenise mai anevoioasă. Oamenii căscau ferecaţi în casele lor, nemaiavînd curajul de a se gîndi la baluri, la concerte şi la conferinţe. Aşa că planurile lui Andi suferiseră o necesară amînare.

Andi trecea pe la Duduia, făcîndu-i vizite scurte, nu întotdeauna vesel, lăsînd posomorîrile lui, melancoliile lui, pe sufletul Magdei Boldur, ca într-un cuier personal.

Dezgheţul iernii devenise glod argintat, şi Magda tot nu plecase. Trăia într-un continuu zbucium, care-i interzicea proiectele de viitor, limitînd-o la viaţa de azi pe mîne, cu ochii la fereastră.

Il pîndea pe Andi, de după perdele, ca şcolăriţele îndrăgostite.

Începea să miroasă a primăvară. Pe la amiază, ferestrele deschise aduceau în odăile încălzite de calorifer aer călduţ, proaspăt, tulburător ca un acord muzical venit pe undele vîntului. Plutea o întinerire tristă prin odăi. Dimineaţa, vrăbiile ciripeau mai zgomotos, dînd copacilor, în mai subţire, gălăgia recreaţiilor din ograda şcolilor primare. Mai trecuse un vînt tăios, stîrnind o ultimă sclipire de gheţuş în privirea pămîntului, ca lumina în ochii orbilor. Apoi venise o ninsoare în glumă, cu fulgii mari, şi dispăruse într-o izbucnire galbenă de soare. Şi începuse lenea întristătoare a sfîrşitului de iarnă. Copacii se simţeau cabolnavii săraci alungaţi din spitale înainte de-a se fi înzdrăvenit. Pisicile se suiau pe acoperişuri, făcînd să bolborosească tabla încă udă.

Parcă cerul — realbăstrit — începea să miroasă a floare, căci oamenii mai mult îl respirau cu nările adînc, privindu-l, deşi era atît de departe aproape. Nourii se risipeau luminoşi pe cerul albastru, ca zulufii în vînt. Mirosul primăverii se strecura în case, ca un copil care s-a jucat în ţărnă şi în iarbă crudă.

Zi cu zi, sufletul Magdei era mai apăsat. Parcă vroia să înflorească, şi parcă era închis într-o pivniţă. Devenise exagerat sensibilă la orice. Vedea cîte un copil desculţ care se juca pe stradă cu o cutie de sardele — şi îi venea să plîngă. Căruţele cu ţărani care veneau dinspre Copou, aducînd copii bolnavi la spital, îiumezeau ochii. Intr-o zi, apăruseră tot dinspre Copou căruţele cu coviltir ale ţiganilor, cu zîmbetul primăverei

împletit în cozile ţigăncilor şi-n ochii dancilor. Apoi începuseră, ca o înmugurire a vieţii pe mari crengi leneşe, perechile de îndrăgostiţi, mînă în mînă, spre deal.

Şi într-o zi Magda găsise pe notele lăsate deschise pe pupitrul pianului un mănunchi de toporaşi.

Al doilea mănunchi îl primise Ştefana din mînile lui Andi, în aceeaşi seară.

înflorise galbenul vesel al cornului în cîteva ogrăzi.

Zi cu zi crengile zarzărilor rugineau mai fraged ca vîrful sinilor de fetiţe subt bluze de vară. Mugurii de zahăr ars ai castanilor se crăpau lăsînd s-apară frunzuliţe ca fisticele.

Lumina venea în fiecare dimineaţă de pe ţărmuri calde, cu păsările călătoare, dînd zîmbete mediteraniene cerului. Femeile ieşeau pe stradă în haine uşoare. Zidurile caselor se-ncălzeau pentru spinările cerşetorilor care primeau din mîna primăverei bani de aur. Florile zarzărilor apărură şi trecură ca o procesiune cu aureole şi binecuvîntări albe, parcă amintind inimii intrarea lui Isus în Ierusalim.

într-o zi Iaşul mirosi a liliac şi a ploaie. Lumina lunii întineri în mirosul liliacului alb. Copoul înverzise. Intrase-n Iaşi un verde de crîng, luminos ca apele curgătoare de munte cînd trec prin dreptul crîngurilor de arini.

Toţi oamenii deveniseră sentimentali ca la optsprezece ani, cînd iubeşti o fată pe care-o vezi pe stradă numai.

Venise primăvara cea din preajma verii, mai mult fată decît fetiţă, încă nu femeie, luminoasă, fragedă şi nestatornică, visînd cu ochi albaştri toată noaptea la fereastra cerului, strîngînd în braţe flori şi lepădîndu-le; căci zilnic pămîntul era acoperit de florile de măr, de piersic şi cireş veştejite într-o noapte la sînul primăverii.

într-o zi Andi ieşind de la Universitate întîlnise automobilul Duduiei, care s-ar fi zis că-l aştepta. Se

urcă în fund, lîngă Magda. Duduia, la volan. Maşina avea un mers onctuos, fără trepidaţii aparente.' Şi Andi şi Magda erau două profiluri paralele în lumina de primăvară. Nu se priveau. Nu-şi vorbeau.

Dincolo de Şcoala normală, Andi tresărise. Văzuse de departe silueta Ştefanei, cu capul gol, cu pardesiul cenuşiu încins cu curea lată, în pas vioi, alături de Luchi. îi arăta lui Luchi ceva foarte îndepărtat, căci braţul ei proiectat pe zarea de primăvară avea gestul vast al cumpenelor de fîntîni răsărite la răspîntiile drumurilor de ţară.

Andi trăsese storul dinspre el. Maşina trecuse pe lîngă Luchi şi Ştefana cu o viteză de bolid: o văzuse şi Duduia pe Ştefana.

Din acea clipă Andi fusese ostil şi Duduiei, şi Magdei. Nu vorbise nimic. Stătuse tot drumul mut, absent dintre ele. Braţul Ştefanei, proiectat pe zarea de primăvară, înviase în el o veche şi mare emoţie:

„— Bate cineva la poartă?

— Nu-i nimeni. Se scutură castanul."

Cu ani în urmă — scena părea a altor vremi — aşa o văzuse pe Ştefana pentru întîia oară, trecînd prin faţa Universităţii, cu braţul avîntat de mişcările bull-dog-ului, pe care-l ţinea legat.

Şi primăvara, o dată cu apariţia acestui braţ proiectat pe zare, devenise a Ştefanei. Inima lui Andi o dorea pe Ştefana. Era în el tristeţa unei reîndrăgostiri, înflorite de toamnă.

Ce căuta el în automobil, cu Duduia si cu Magda Boldur?

Seara, acasă, după masă, în odaia lor, se apropiase de Ştefana, care se suise pe pervazul ferestrei, stînd acolo ca pe un prag aerian al văzduhului. Fruntea lui Andi se aplecase pe genunchii Ştefanei.

Cîtăva vreme răsunase numai respiraţia de greieri a nopţii, cadenţată tremurător ca şi sclipirea stelelor umede pe cerul neliniştit.

— Te iubesc, Ştefana...

Ştefana tresărise atît de violent, că Andi se temuse să n-o vadă prăbuşindu-se peste fereastră.

Tăcuseră.

— Nu crezi, Ştefana?

— Te-am văzut astăzi, şi mi-am adus aminte...

Amuţiseîngrozit. Îşi pierduse capul. Fusese gata să descopere plimbarea cu Duduia şi Magda Boldur.

Ştefana îl privise lung. Pe faţa lui Andi iar apăruse oribilul zîmbet pieziş.

Ştefana dăduse din cap. Era sfîşietor de tristă noaptea de primăvară cu vorbe de dragoste spuse de buzele lui Andi. Şi ea şi Luchi îl văzuseră prin fereastra de la spatele automobilului, alături de Magda Boldur.

Văzuseră şi perdeluţa trasă de Andi, în partea lor.

Atît de tristă fusese tăcerea lor, că Andi îşi aplecase din nou fruntea pe genunchii Ştefanei.

Ştefana îşi lăsase mîna, mai grea ca de obicei, parcă de piatră,' pe creştetul lui Andi, şi-nchisese ochii.

Şi s-auzise iarăşi numai respiraţia de greieri a nopţei de primăvară subt stelele umede.

Cîteva zile după aceasta, Andi observase că Luchi îl ocoleşte. Nici la dejun nu-1 privea pe Andi în ochi. Seara, Luchi nu mînca acasă. La ei nu mai venea noaptea să supeze. Şi într-o zi tocmai cînd Andi, după curs, intra în ograda Duduiei, se-ntîlnise nas în nas cu Luchi, care ieşea de la Duduia, congestionat, cu vinele umflate pe frunte, cu ochi răi. Trecuse pe lîngă Andi, ca şi cum nu l-ar fi văzut, fără să-1 salute.

— Luchi!

— Ce vrei?

— Luchi!?

— Ce vrei?

— Luchi, tu vorbeşti cu mine aşa?

Exasperarea lui Luchi izbucni scurt:

— Cu tine, da. Eşti un porc, tu şi Duduia împreună. Să vă fie ruşine!

Injuria era atît de monstruoasă, dat fiind raporturile de totdeauna dintre Andi şi Luchi, că Andi devenise palid. Stătuseră cîtăva vreme muţi, unul în faţa altuia, neştiind cum să plece, cum să se despartă.

Ochii lui Luchi se umeziră. Şi vorbise din nou, cu glasul tremurător de lacrimi şi de mînie:

— Te rog să mă ierţi... dar să ştii... că te dispreţuesc.

Şi plecase furtunos, fiindcă-i curgeau lacrimi copilăreşti de-a lungul nasului.

Andi se-ntoarse de la uşă îndărăt, luînd-o spre casă.

Apartamentul lor era gol. Ştefana ieşise. Se plimbase prin odăile care-i păreau pustii, răsfoind cărţile Ştefanei, privind lung o fotografie de-a ei, cu inima strînsă şi c-un nod înecăcios în gît. îl îngrozea tăcerea odăilor în care nu era Ştefana: păreau un cavou mobilat, păstrînd, sinistru, întipărirea vieţii unei moarte.

Dac-o pierdea pe Ştefana, ce mai rămînea din el, din viaţa lui? Iar laşul, iar nopţile zburlite de nervi, iar şuierul trenurilor care pleacă... Luchi îl dispreţuia. Luchi! Il pierduse şi pe Luchi!

Se plimba cu fruntea înclinată, şi-i scăpau gemete involuntare, stranii ca ale nebunilor.

Aşa îl găsise Ştefana.

— Te-ai şi întors, Andi?

Andi îi vorbise ca un om bătrîn. Da. Merita tot. Şi dispreţul Ştefanei, şi dispreţul lui Luchi.

— Luchi? Ce vrei să spui?

Andi-i spusese tot. Cum îl întîlnise pe Luchi cînd se ducea la Duduia.

— Tu crezi, Ştefana, că o iubesc pe Magda Boldur?

Vorbea aton, cu o atitudine de om care acceptă orice.

— Nu.

— Atunci de ce mă duc acolo?

Ştefana alungase cu un zîmbet o încruntare.

— Lasă, Andi. La ce bun să mai răscolim astfel de lucruri.

— Cum vrei tu.

Ştefana îl privise cu atenţie. Era atît de profund abătut, că parcă îmbătrînise. Era sleit de puteri ca hainele scoase de la etuvă. Articula cu efort, şi vorbele parcă nu erau expulzate de buzele lui, ci cădeau, prea grele pentru slăbiciunea buzelor.

Ştefana se aşezase lîngă el, punîndu-i mîna pe umăr. Il întrebase cu blîndeţe:

— Ce-i, Andi?

Asa cum întrebi pe copii: „Ce te doare? Unde te-ai lovit?"

— Sînt sătul de mine, Ştefana. Aş vrea să dorm un an, doi, — nu ştiu, să nu mă mai trezesc.

Nu minţea.

Se-ntinsese pe divan, cu capul pe genunchii Ştefanei, cu ochii în plafon, şi-şi ascultase singur vorbele lui triste ca iarba răsărită pe morminte. Nu era bun de nimic! O iubea pe Ştefana, şi totuşi fugea de ea, preferind să stea în casa Duduiei, pe care-o dispreţuia, alături de Magda Boldur, pentru care n-avea măcar o uşoară afecţiune care să justifice timpul pe care şi-l pierdea acolo.

De ce?

Totul era absurd şi ratat în viaţa lui. Gîndea una, spunea alta. îi dispreţuia pe ieşeni, şi-i lăuda în bloc, de cite ori avea ocazia, fără ca nimeni să-i impuie aceasta. O iubea pe Ştefana şi fugea de ea. Dispreţuia laşul, şi totuşi fără de Iaşi şi-n afară de Iaşi era nenorocit. Singura fiinţă faţă de care fusese sincer, singura fiinţă pe care o stima fără rezerve era Ştefana. Ştefana îl iubise. El o iubea. Şi totuşi, el singur îi otrăvise dragostea — care pentru el era mai scumpă decît viaţa lui — făcînd-o să-l dispreţuiască.

— Te-nşeli, Andi.

— Nu mă dispreţuieşti?

— Nu. Mi-e milă de tine.

Andi se ridicase, îndreptînd spre Ştefana o faţă scurmată de deznădejde.

— Nu-ţi cer mai mult, Ştefana. Rămîi lîngă mine. Fie-ţi milă de mine... cum vrei tu.

Ştefana tăcuse, cu fruntea încordată. Ochii lui Andi pîndeau fiecare mişcare a obrazului ei. Era atît de frumos chipul lui Andi, atît de pur, că durerea care-l stăpînea, îmbătrînindu-l, desfigurîndu-l, părea un sacrilegiu.

De ce nu era statuie?

De ce nu era om?

într-un tîrziu, Ştefana înclinase capul.

— Rămîn cu tine.

îl aşteptaseră pe Luchi pînă tîrziu noaptea. Ştefana vroia să-i împace.

Luchi venise beat. Se clătina. Căzuse pe un scaun, cu capul în palme, cu ochii crunţi şi rătăciţi.

De la întîile vorbe ale Ştefanei, sărise, o luase în braţe.

— Tu eşti singura mea soră. Nu mai am nici frate. nici surori. Gata. Amin ! Am pus cruce familiei. Tu eşti sora mea.

Ştefana îl pusese din nou pe scaun.

— Luchi, de ce te-ai îmbătat?

Subt ochii ei, Luchi plecase capul.

— Sînt amărît. Băut, cîntat...

întîlnise chipul lui Andi şi se cutremurase.

— Tu eşti sora mea, începuse iarăşi, luînd-o de gît pe Ştefana.

Scena era lugubră.

Luchi adormise cu capul pe masă, după ce îngînase mereu refrenul îndărătnic: „Tu eşti sora mea".

îl culcaseră îmbrăcat în biuroul lui Andi. Mirosea a vin şi horăia dezordonat, cu o dîră de salivă în colţul gurei.

Şi Ştefana şi Andi se culcaseră trişti. Parcă şi viaţa avea un miros de crîşmă. Nu-l văzuseră pe Luchi niciodată beat. Beţia profanase cea mai curată icoană a tinereţii şi a bunătăţii.

Se îmbătase din cauza lor. îl auzeau sforăind, înecîndu-se în respiraţii de agonie.

Şi suferiseră amîndoi, unul lîngă altul, fără să poată dormi, fiindcă vedeau pe trăsăturile lui Luchi, descompuse de beţie, alterîndu-se însăşi dragostea lor.

*

îndată după sesiunea examenelor universitare, Andi plecase cu Ştefana la Agapia, mult înaintea părinţilor săi. Aflase de la mama lui că Duduia pleca în

străinătate cu Pussy şi cu Magda Boldur, care-i invitase la ea, la Paris.

Înregistrase vestea fără de nici o emoţie. Era într-o continuă stare de abatere. Îşi pierduse pofta de mîncare. Slăbise.

In ultimul timp se ducea cu automobilul la Universitate şi tot cu automobilul se-ntorcea. Nu-i mai venea să iasă din casă. Şedea întins tot timpul. Avea insomnii, spaime nocturne şi fobia discuţiilor cupărinţii lui. De asemeni, nu numai că nu mai cetea ziare, dar foşnetul lor în mînile tatălui lui îi făcea rău.

Nu se simţea bine decît alături de Ştefana şi de Luchi. li asculta vorbind, glumind, rîzînd, şi prezenţa lor, glasurile lor îl calmau, dîndu-i clipe de odihnă şi de somn. In fiecare seară, Ştefana şi cu Luchi jucau şah la căpătîiul lui Andi, care-i privea ca pe ceva cu totul exterior lui — un fel de primăvară la fereastra odăii unui bolnav — pînă cînd îl vedeau că închide ochii.

Găsiseră Agapia pustie: munţii, mînăstirea, maicile. Vara s-arăta ploioasă. Făceau foc în sobe, împodobind focul cu ciocălăi de brad care pocnesc uscat, asemeni castanelor cînd s-au copt, devin incandescenţi ca fagurii de miere, şi deodată, dacă sufli în ei, se spulberă-n cenuşi de argint. Se deprinsese şi el, alături şi-mpreună de Ştefana, să *privească* focul. Pînă atunci, pentru Andi focul din sobă însemna pecetea de aur care închide intimitatea unei odăi, dîndu-i ceva şi mai confidenţial decît întunericul, uşa încuiată şi storurile lăsate-n jos. Dar pentru Ştefana focul era un fel de fereastră deschisă pe orizonturi magice. Lucirea pe care flăcările o aprindeau în ochii Ştefanei şi viaţa pe care i-o stîrneau pe obraji nu erau numai răsfrîngerea flăcărilor şi căldura lor, ci însufleţire asemănătoare cu a marinarilor pe mări. Avea cultul focului, ca popoarele primitive şi ca ţiganii. Sufletul ei în faţa focului devenea ca şi trupuî ei în timpul plimbărilor, liber de orice vasalitate.

Aşa că lîngă Ştefana, în timpul ploilor de munte cu şuier fioros de brazi, Andi începuse la gura sobei primele plimbări. Căutau în conturul flăcărilor şi în

clădirile jarului formele pe care le găseşti in nourii îngrămădiţi la apusul soarelui. Vorbele Ştefanei porneau ca nişte corăbii încărcate cu elanuri spre necunoscut. Sufletul ei nu-şi pierduse pădurile din care răsar visurile copiilor pe vremea poveştilor. Era plină de superstiţii, de mirări, de nostalgii, de singurătăţi, care apăreau la gura sobei, venind parcă din focul frate cu luceferii, nu dintr-o minte plină de lecturi, contemporană veacului.

Sufletul ei înviase în Andi o copilărie pe care n-o trăise de ajuns. Renunţase la viaţa cerebrală. Trăia într-un alt anotimp sufletesc, într-o izbucnire de primăveri străine de viaţa socială, avînd impresia că se află într-altă planetă. Se reîndrăgostise ciudat de Ştefana. Parcă nu mai era soţia lui: o iubea cu o vrîstă la care nu-ncep soţiile, cu o vrîstă cetitoare de poveşti în care presimţi dragostea nu în viaţă, ci în legendă.

In timpul celor patru ani de viaţă singuratecă alături de Ştefana, munciseră împreună, discutînd, schimbînd idei, învăţînd, odihnindu-se de efortul zilnic în jocurile păgîn tinereşti ale primilor ani de dragoste.

Acum, însă, în timpul zilei nu mai învăţau, nu mai discutau pe marginea cărţilor,ci trăiau liberi la gura sobei, împrejmuiţi de munţi, nouri şi ploi necontenite, pierduţi parcă în veacuri, cu sufletele pe hotarele medievale. Parcă trăiau într-o legendă, cu sufletele mînă-n mînă, ca doi copii de regi, logodiţi atît de timpuriu că numai cartea de poveşti şi gura sobei poate să-i adune tîmplă lîngă tîmplă, umăr lîngă umăr, altfel rămînînd copii.

Pînă cînd vara se încoronase-n munţi cu întîile zile de soare.

— Ne plimbăm, Andi?

— Sigur.

Porniseră. Pleca în munţi întîia rîndunică din Ştefana.

Se înapoiaseră flămînzi.

— Au venit doi lupi, măicuţă, strigase Ştefana către maica Agafia, lepădîndu-şi de la uşă ghetele grele de glod, intrînd ca-n moschee.

1

Mîncaseră ca lupii şi adormiseră cu lampa aprinsă fiindcă n-o putuseră stinge cu genele.

Da-atunci Andi dorise şi simţise imperioasa nevoie a plimbărilor lungi. Îşi recăpătase pofta de mîncare. Dormea ca pe vremea stagiului militar, dar dimineaţa în loc de goarnă îl deştepta Ştefana, care-l privea rîzînd, ca un măr copt peste noapte şi scuturat din văzduhul verii pe perna lui.

Aşa începea dimineaţa.

Plecau. Casa lor era ca şi cuibul pentru rîndunele — portul plecărilor săgeată.

Trăiau mereu printre brazi. laşul dispăruse. Zîmbetul pieziş dispăruse. Trecutul nu mai exista în munţii nalţi acoperiţi de cerul singurătăţilor cu brazi. Trecutul lui Andi. Căci între munţi, pe cărările culmilor unde lumina-i verde în parfumul brazilor bătrîni, şi prin poiene, unde lumina e rotundă ca un nimb, Andi trăia o viaţă de o mie şi una de nopţi, alături de Ştefana, care-i povestea trecutul ei.

Regăsind-o pe Ştefana, regăsise în sufletul lui mirosul fragilor pe care-i întîlneşti în munţi numai atît de aromaţi cum sufletul îi scoate din adîncul lui în clipele de mare puritate a dragostei.

Nu mai cetea nici cărţi, nici ziare, nici scrisorile pe care le primea. Privea numai ce-arată munţii şi asculta glasul Ştefanei. Şi devenise ca şi munţii de pe acolo, un elan spre cer, vînjos şi îndîrjit sihastru, împrejmuind o albă monastire şi un glas de clopot.

Venirea celorlalţi le adăugase un tovarăş de plimbări: pe Luchi. Bun tovarăş. Vesel, rezistent la mers, pretinzînd c-alături de el Ştefana nu se mai teme de ploaie, fiindcă o ascunde în buzunarul lui. Toţi trei umblaseră ca nourii, numai pe culmi, îndepărtîndu-se în fiecare zi de laşul verilor de la Agapia. Fuseseră pe unde creşte zmeură, fuseseră la mure, tot în munţi departe: simţiseră pe naltele singurătăţi parfum de afine, şi le descoperiseră după miros, dulci în gură negrele bobite care lasă pete de cerneală buzelor şi îngereşti arome respiraţiei. Descoperiseră ciuperci umflate, bosumflate alb, descoperiseră bureţii hribilor, luptaseră cu rădăcini de iarbă mare aromate bătrîneşte cînd sînt arse pe jăratec, dar mai dîrze decît unghiile fetelor de ţară cînd le zmulgi din încleştarea lor. Băuseră din şipote sălbatece apă vie. Fuseseră lătraţi, ca luna, sus pe culmi, de cînii ciobăneşti. Trecuseră peste pîraie în care apa rîde creaţă ca obrazul pruncilor prin somn. Descoperiseră oceanele albastre ale zărilor Moldovei, privindu-le de pe catargul înălţimilor de munte. Primiseră galopul ploilor de munte, fugăriţi spre adăposturi crîncene. Le bubuise cerul la ureche. Pe-o culme îndepărtată de Agapia, stătuseră în noapte, aşteptînd ulciorul de argint al lunei pline, înainte de-a atinge buza celora din văi. Urniseră ca pe un car de fîn rămas pe cer un răsărit de soare, urmîndu-l de pe culmi, cu mînile pline de soare cald în frigul dimineţilor de munte.

Căzuse-ntîia brumă a toamnei.

Căci vara, toată vara, se topise ca o zi cu soare-n munte.

Dar numai Ştefana se mai uita în urma verii.

Inzdrăvenit, puternic, cu faţa arsă de soare şi pieptul lărgit, Andi îşi vedea reapariţia la Iaşi.

Plecarea părinţilor îl întristase.

El tot mai rămînea.

Plecarea lui Luchi îl posomorise.

El încă nu pleca, fiindcă Ştefana nu era grăbită să înceapă viaţa de oraş, şi el ocolea să-i spuie că ar pleca.

Începuseră şi-n munţi ploile de toamnă.

Iar gura sobei! Iar sihăstria dintre munţi. laşul vacanţelor de la Agapia plecase înspre laşul vieţii zilnice. Agapia se pustiise: munţii,mînăstirea, maicile... Ştefana.

Fostul copil de la-nceputul verii devenise iar om mare. Nu mai avea nevoie de poveşti, nu mai era convalescent la gura sobei. Dorise laşul, cum doresc oştenii lupta după ce li s-au închis şi rănile, şi dorul de odihnă.

In ziua cînd Ştefana făcea cuferele pentru plecare, îl auzise pe Andi fredonînd în odaia de alături. Afară ploua. Munţii erau în întuneric, cu nourii de cenuşă,

ca o gură de sobă după ce s-a stins focul. Andi se plimba prin odaia de alături, repede, voios: odaia era prea strimtă pentru paşii lui.

Plecaseră a doua zi. Andi se sculase înaintea Ştefanei, pîndind trăsura.

Porniseră pe ploaie. Andi era foarte vesel. Ştefana întorsese capul înspre munţi, pentru ultima oară. Vacanţa se veştejise deasupra munţilor ca o coroană mortuară.

*

Ziua de sfîrşit de septembrie era atît de caldă, încît Andi plecase la Universitate în talie. Luase tramvaiul de Gopou. In Piaţa Unirei se dădu jos. Apucă pe strada Lăpuşneanu, nedîndu-şi încă seamă de ce se coborîse din tramvai, căci tramvaiul l-ar fi dus pînă la Universitate, cruţîndu-1 de efortul de-a umbla pe jos, care-i redevenise penibil de cînd se-napoiase de la Agapia. Abea după cîţiva paşi îşi lămuri cauza acestei ciudăţenii aparente. De cîteva zile sosise din străinătate Magda Boldur, instalîndu-se definitiv în casa de pe strada Lăpuşneanu, moştenită de la mătuşa ei Zinca Boldur.

Strada era pustie. Prăvăliile îşi ridicau obloanele, acele mîrîitoare cortine de fier, de după care răsăreau vitrine cu accent de faliment, urlîndu-şi ieftinătatea preţurilor de lichidare.

Trecînd prin dreptul enormei case Boldur, Andi încetini pasul, apucînd pe trotuarul din faţa ferestrelor. Simţi o uşoară atingere pe inimă, emoţie superficială, dar plăcută, nu din pricina gîndului că ar fi putut s-o vadă pe Magda Boldur, sau, mai exact, că ar fi putut să-1 vadă Magda Boldur, ci din pricina jocului în sine. De cînd se înapoiase Magda Boldur, de cînd ferestrele casei îl *priveau* pe Andi, strada Lăpuşneanu nu era numai salonul urban al vanităţilor ieşene, ci decorul intimai unui episod din viaţa lui Andi. Ii venea să zîmbească, dar se stăpîni. Era atent cu coada ochiului. Prezenţa lui de profil în dreptul casei putea să vie văzută — măcar de după o perdea — şi să provoace o emoţie fragedă într-un piept de fată frumoasă. Vroia să-şi verifice puterea asupra ei după o absenţă de cîteva luni.

Il zărise? Nu-1 zărise?

Întoarse capul de-a binelea. Parcă tresărise colţul unei perdele! Zîmbi. Porni înainte cu pasul sprinten, ca într-o zi de primăvară, nu de toamnă. Purta parcă în el o floare la o butonieră clandestină.

Ajungînd în dreptul Jockey-Clubului, luă din nou tramvaiul de Copou, reintrînd în vehiculul cotidian după o clipă de recreaţie semilirică pe strada Lăpuşneanu.

La Universitate îşi ţinu cursul cu o bună dispoziţie evidentă, intercalînd şi cîteva glume. Jocul de pe strada Lăpuşneanu, deşi, în fond, inofensiv, îl stîrnise cum un pai stîrneşte verva unei cupe cu şampanie.

Intre timp, vremea se schimbă. Un vînt răcoros de toamnă făcu să cînte frunzele copacilor metalic, alungind păuni de aur pe străzile laşului.

Ieşind de la Universitate, Andi simţi că-i prea subţire îmbrăcat. Fiindcă era prudent şi foarte circumspect pentru sănătatea lui, amînă pentru mai tîrziu plimbarea de pe strada Lăpuşneanu şi se sui în tramvai, înapoindu-se acasă ca să-şi ia pardesiul.

Era convins că Ştefana era la plimbare. Asta însemna o absenţă de cîteva ore, pînă seara.

Intră în casă. Luă pardesiul din cuier. îl îmbrăcă fredonînd, gata să pornească.

— Ei! Ai şi venit, Andi. Ce bine-mi pare!

Auzind pe neaşteptate glasul Ştefanei din încăperile pe care le socotea deşarte, Andi tresări, ca hoţul surprins în casă. îşi dezbrăcă pardesiul, lepădîndu-1 pe un scaun, înainte ca Ştefana să fi deschis uşa. îi bătea inima. Ştefana apăru cu ochii veseli, cu braţele deschise. Ochii lor se întîlniră. Andi se roşi, ferindu-şi privirea. Şi înainte ca Ştefana să ajungă în braţele lui, zîmbetul de femeie care minte apăru în colţul gurii lui Andi, deformîndu-i-o.

Ştefana clipi. Nu-1 mai sărută. Primi pe fruntea grea sărutarea lui Andi şi se înapoie în odaie fără să-i mai spuie nimic.

„Iar scene!" gîndi Andi c-un oftat adînc.

Intră în odaie — Ştefana scria.

Andi era complect dezorientat. Se pregătise de plimbare, ş-acum rămînea acasă. Parcă lepădase nu pardesiul, ci o haină de bal, cu suflet de fată pregătit pentru bal, ş-acum, în loc de bal acasă, cu o Ştefană care-l buda, prefăcîndu-se că scrie, gata să-i facă o scenă.

începu să se plimbe cu mînile la spate în lung şi-n lat, fiecare pas însemnînd regretul, şi apoi mînia paşilor de pe strada Lăpuşneanu, la care trebuia să renunţe. Era prizonier. în loc de ferestrele casei Magdei Boldur, cu perdele lirice, spinarea ostilă a Ştefanei.

Auzea zgîrietura peniţei, pauzele mari, sorbiturile din ţigară, — şi timpul trecea, privîndu-l de jocul de-a ascunselea cu casa Magdei Boldur.

— Ce scrii?

— O scrisoare.

Glasul lui Andi era enervat ca al copiilor cînd se plictisesc şi se hotărăsc să sîcîie pe oamenii mari din preajma lor.

— Cui?

— Andi, lasă-mă cînd scriu.

— Evident, te supăr. Frigurile creaţiei! Nu? Inspiraţia cu degetul pe frunte!

Ştefana nu-l privi, nici nu-i răspunse.

Andi vedea numai spinarea ei plecată şi capul cu plete brune, închis în tăcerea lui.

Iar începu să facă paşi prin odaie, cu o sacadare caracteristică enervărilor femeieşti.

După un răstimp, Ştefana îl privi peste umăr.

— Andi, de ce nu te duci să te plimbi, e aşa de frumos afară...

Cum ai spune: „Du-te, cocuţă, şi te joacă".

— Mă alungi?

— Nu, Andi, cred că ţi-ar face bine să te plimbi.

— Aa! Dacă-i aşa, mă duc.

Plecă, trîntind uşa. Privirea Ştefanei lunecă de pe scrisoare pe fereastră spre silueta lui Andi, pînă ce dispăru, apoi rămase împăienjenită pe zarea de toamnă din fund, roşie şi albastră printre frunzele de aur mort ale castanului de la poartă.

Pe masă erau două scrisori. Una de la MateiVelisar, care le anunţa o mare surpriză: fusese readus, în sfîrşit, din Extremul Orient la Constantinopol, şi cum era încă slăbit de friguri şi nu putea veni în ţară, le trimetea bani să vie imediat ei doi, copiii lui: Andi şi Ştefana. Nu-i mai văzuse de patru ani. Scrisoarea lui Matei Velisar avea sunetul sărutărilor pe obraji şi al bătăilor din palme; era numai bucurie şi afecţiune.

A doua scrisoare de pe biurou începuse s-o scrie Ştefana înainte de venirea lui Andi. Răspundea lui Matei Velisar că, deşi nu-l consultase încă pe Andi, ştia că au să plece cît mai degrabă spre el.

Şi începuse pe hîrtie proiectul acestei călătorii cu Andi spre locurile preferate ale tinereţii ei.

Scrisoarea Ştefanei avea mişcarea aripelor de rîndunele cînd se călătoresc după vară.

între întîia scrisoare începută de Ştefana şi neisprăvită, şi a doua scrisoare, începută după plecarea lui Andi, apăruse aurul mort al castanului de la poartă pe zarea toamnei, roşie şi albastră, iar pe fruntea Ştefanei se ivise o dungă din acele care despart pe globul pămîntesc continente, şi în unele suflete, trecutul de viitor.

De cîteva zile, Ştefana nu se mai plimba. După ce pleca Andi la Universitate, se închidea în odaia ei şi nu mai ieşea toată după-amiaza.

într-o zi, domnul Danielescu atrase atenţia doamnei Danielescu, din pragul casei, asupra fumului care ieşea din hornul corespunzător sobei ietacului Ştefanei ş-al lui Andi.

— Ţţ! Spune-i, dragă! Ce Dumnezeu! Iese lumea în talie, şi dumneaei nu poate fără foc!

Doamna Danielescu oftase. Nici ei nu-i plăcea risipa, mai ales făcută de cei fără avere personală. în ultimul timp astfel de reflecţii intime, între părinţii lui Andi, se repetaseră cam des, devenind endemice.

In seara aceleiaşi zile, doamna Danielescu o întrebă pe Ştefana, punîndu-i mîna pe umăr, dezmierdător:

— Nu te îmbraci prea subţire?

- Nu.

— Poate că ţi-i frig?

— De ce?

- Ştii, te-ntreb aşa...

Apoi, după o pauză:

— *Ati* început să faceţi foc?

— Nu.

— Credeam! Mi s-a părut...

— Am ars nişte hîrtii.

— Daa!

A doua zi, doamna Danielescu se întoarse din oraş tîrziu seara, o dată cu Andi: veneau de la Duduia.

în timpul mesei, şi Andi şi doamna Danielescu arătară Ştefanei o solicitudine parcă identică. S-ar fi zis că o cauză comună determina gentileţele mereu simetrice ale mamei şi fiului, dîndu-le un aer de complicitate care-o excludea pe Ştefana, deşi numai de ea păreau preocupaţi, amintind Ştefanei o scenă asemănătoare, c-un an în urmă, cînd se înapoiase doamna Danielescu acasă după o lungă absenţă.

După masă, doamna Danielescu, profitînd de o clipă de singurătate cu Ştefana, îi spusese în treacăt:

— începe culesul viei la Chioaia. Mi se pare că Duduia pregăteşte o petrecere în stil mare...

Ştefana tăcuse. Doamna Danielescu oftase înnăbuşit.

Intrînd în apartamentul din curte, Ştefana îl găsi pe Andi cu fruntea lipită de fereastră. Tamburina cu degetele pe cercevele.

— Andi, mi-a spus mama ta că Duduia pregăteşte o petrecere la Chioaia. Ar fi bine să te duci şi tu, nu?

— De ce „să te duci?" Să *ne* ducem.

— Să ne ducem, consimţi Ştefana.

Arpegiile cu degetele pe cercevele încetară. Parcă muzica devenise inutilă.

— Ştii, eu nu ţin de loc, vorbi Andi, tot cu fruntea lipită de fereastră.

— Nici eu. Dar tu *trebuie* să te duci. E sora ta. Nu putem s-o jignim. De-ajuns o jigneşte Luchi. Te duci tu, şi atunci pot să rămîn acasă eu.' Nu?

— Ţii tu?

— Da.

— Ironic?

— Nu, Andi, foarte serios. De altfel, tu ştii că mie nu-mi place să stai prea mult acasă. Plimbarea la Chioaia are să-ţi facă bine. Aer curat, somn bun...

— Bine, oftă Andi din greu, fără să-şi dezlipească fruntea de fereastră.

Ştefana nu mai insistă. Cunoştea perfect zîmbetul pe care i-l ascundea oftatul lui Andi şi trupul lui, căci îi vorbise tot timpul cu spatele întors spre ea, şi sufletul la fel întors.

*

Andi era în pat. Mîncaseră mai devreme. A doua zi pleca dis-de-dimineaţă la Chioaia, cu părinţii lui în automobil.

Ştefana umbla în dulapul cu haine.

— Andi, cum vrei să te-mbraci?

— Eu, indiferent. Nişte vechituri.

— De ce?

— Ştii, ca la ţară. N-am să fac toaletă pentru Chioaia!

Andi se-ntoarse pe-o parte, ascunzîndu-şi obrazul de privirea Ştefanei.

Căscă.

— Alege tu ce vrei. Numai să-mi ţie cald. Caută nişte haine mai groase.

Ştefana îi pregăti hainele şi toate cele trebuitoare pentru plecarea de-a doua zi.

— Cît staţi la Chioaia?

— Sîmbătă şi duminică. Luni am curs.

Se culcă şi Ştefana. Stinse lumina.

— Nu tragi storurile? o întrebă Andi.

— Te supără luna?

— Nu.

Lumina lunii, verzui şi albăstrui albă, umplu odaia dînd o perspectivă de palori ceţoase oglinzilor,

ca şi ferestrelor, lăsînd o brumă pe părul lui Andi ca pe prunele de toamnă tîrzie.

Ştefana nu se mişcă pînă cînd nu auzi respiraţia lui Andi ritmată de somn. Deschise ochii, îşi ridică încet capul de pe pernă şi se ghemui cu genunchii la gură, răsărind în straniul lunar ca un idol indian în fum argintiu de ierburi aromate. In tăcerea aprinsă de lumina lunii, tot ce era copilăresc în chipul ei dispăruse. Trăsăturile se subţiaseră, căpătînd un relief mai dur, gura avea o dungă amară, şi ochii, răspicat deschişi, ficşi, ardeau ca ai marelor buhne solitare.

S-auzeau castanele rostogolindu-se din castanul de la poartă. Gîntau mătăsos metalic coruri de greieri. Prohodul lor monoton, depărtat, ireal dădea nopţii de-afară o atmosferă de templu al unui cult ciudat, cu miile de vestminte ale lunii prosternate pe lespezi, tîrîndu-se parcă spre doi ochi imens deschişi care hipnotizau mulţimea albă.

Andi avu un somn neliniştit. Tresărea. Se întorcea pe-o parte şi pe alta. Gemea. Se dezvelea. Ştefana îl învelea la loc. Apucase prin somn mîna Ştefanei, care i-o lăsase la început. Apoi şi-o retrăsese uşor, cu o mişcare de fum.

Somnul lui Andi era stăpînit de visuri fragmentare, vertiginos apărute şi dispărute, ca ferestrele luminate ale unui tren expres în noapte. Visa petrecerea de la Chioaia, avînd prin somn impresia că o visează numai şi că nu va participa la ea. Vedea rochii de vară fugind prin vie, întindea mîna după ele, şi ştia că visează fiindcă n-apuca nimic. Magda Boldur îi întinsese un strugure cu boabe mari, rîzînd ca Duduia, cu buzele fardate şi o rochie atît de scurtă, că părea de baletistă.

Şi-n locul lui Andi apăruse un zeu hîd, un cap de Priap în smoking, ş-o apucase pe Magda de cozi, tîrînd-o prin vie, sîngerîndu-i pulpele într-o perspectivă de struguri care rînjeau cu buze groase şi cornițe spinoase.

Şi deodată se-ntuneca, se lumina, şi plutea în visul lui Andi, sau în ochii lui, un idol indian cu ochii deschişi.

Visase?

De cîteva ori în timpul nopţii văzuse doi ochi straniu deschişi, care-l înfricoşau, deşteptînd în el spaimele din copilărie, de strigoi, de iele şi de tot ce răsare în cimitirul alb al luminei de lună.

Toată noaptea îi bătuse inima dezordonat, chinuindu-i somnul.

Se deşteptase în zori.

Ştefana dormea?

Dormea.

Se sculase cu precauţiuni de şcolar care fuge din dormitorul internatului. Zorii s-arătau luminoşi. Slavă Domnului. Nu ploua.

Se spălase şi se-mbrăcase pe-ndelete.

Ştefana îl auzise schimbînd cravatele una după alta, pudrîndu-se, parfumîndu-se cu vaporizatorul, făcîndu-şi unghiile.

Doamna Danielescu bătuse la fereastră:

— Gata, Andi?

— Gata.

Glasurile lor răsunaseră într-o şoaptă de complot.

— Hai la ceai.

— Vin.

îndreptase o scurtă privire înspre Ştefana şi plecase în vîrfuri, deschizînd şi închizînd uşa cu băgare de seamă.

Apoi automobilul trăsese la scară.

Ştefana privise de după perdea pregătirile de plecare.

încărcaseră coşuri cu sticle, pleduri. Rîdeau. Glumeau. Erau veseli.

Andi nu aruncă nici o privire înspre fereastra Ştefanei.

în clipa cînd automobilul porni, cu cele trei spinări alăturate în fund, mîna Ştefanei schiţă un gest scurt, ca şi cum ar fi aruncat ceva în flăcări.

Privi apoi ietacul gol, care mirosea a pudră şi a parfum, şi aceeaşi mînă mică, zornăitoare la fiecare gest din pricina brăţării, aceeaşi mînă care-l liberase

pe Andi se opri în aer ca o frunză care cade şi căzu o dată cu genele ude.

.

în sufrageria casei Danielescu erau numai Luchi şi cu Ştefana, înconjuraţi de tăcerea întregii case goale.

Ştefana dăduse drumul servitorilor. Aşa că era singură cu Luchi.

Un dejun cu ceai şi mîncări reci.

Şi Ştefana şi Luchi încercaseră să mănînce, fără să izbutească. Parcă tacîmurile de pe masa familiei Danielescu deveniseră uriaş grele pentru minile lor.

Nu vorbeau. Vorbiseră înainte. Luchi plînsese.

Deşi erau singuri, nu îndrăzneau să spuie nimic în sufrageria familiei Danielescu; acolo, parcă şi-n lipsa familiei, erau prezenţe care împiedecau pe Luchi şi Ştefana să vorbească în voie.

Beau ceai şi ascultau vibraţia tăcerii casei goale.

Fumară.

Trebuiau să umple vremea cu ceva.

Urmăriră zborul unei viespi pe fructele de pe masă.

Se ridicară de la masă. Intrară în casa din curte. Luchi se lăsă greu pe cufărul din mijlocul ietacului.

Ştefana îşi isprăvi de făcut geamandanul.

Sunau mereu şiragurile de mărgele colorate pe care le desprindea de la căpătîiul ei — de patru ani erau acolo — şi sufletul lui Luchi era gol ca şi paretele pe care timp de patru ani fuseseră mărgelele Ştefanei.

Apoi Ştefana se aşeză pe divan, cu picioarele încrucişate subt ea.

Fumară.

Amiaza era aurie.

S-auzeau numai castanele căzînd din crengile castanului de la poartă.

într-un tîrziu, glasul lui Luchi răsună în şoaptă:

— Ştefana, nu ţi-i milă de...

Buzele Ştefanei tremurau, dar faţa era ca împietrită. Şi în locul numelui lui Andi rămase un gol în întrebarea neisprăvită a lui Luchi.

— Andi nu mai are nevoie de mine...

Şi iar se auziră numai castanele, căci numai co

pacul de la poartă avea ce să mai scuture.

*

Seara, o trăsură porni din ograda casei Danielescu

O trăsură ieşană c-un cal şchiop, adusă de Luchi.

Birjarul, cu picioarele peste cufăr.

In trăsură, un geamandan pe scăunaş; Ştefana ş

Luchi în fund.

Ştefana ţinea ochii mereu plecaţi în jos. Nu se uit

nici la casa celor patru ani, nici la laşul celor patr

ani, nici la Luchi, tot ce mai avea din casa Danielesc

după patru ani.

Gara răsări.

Peronul.

Trenul.

Clopoţelul.

în braţele lui Luchi, Ştefana era cel mai mic tru

de femeie pentru durerile lumii.

Nici mînă, nici batistă nu fluturară la fereastr

trenului.

Iar după tren plîngea fratele lui Andi, cu mînil

pe ochi, atît de deznădăjduit, că un om bătrîn se apro

pie de el, punîndu-i mîna pe umăr:

— Lasă, tinere, nu-ţi mai fă atîta inimă rea. Toat

trec, toate se uită...

EPILOG

în toamna anului o mie nouă sute douăzeci şi şapte, ziarele ieşene anunţau căsătoria eminentului profesor universitar Alexandru Danielescu, fiul marelui cărturar Iustin Danielescu, cu domnişoara Magda Boldur, descendenta unui vechi neam boieresc al Moldovei, celebră cîntăreaţă, apreciată şi de criticii Parisului.

Ceremonia religioasă fusese celebrată la Mitropolie, nuni fiind domnul şi doamna Ştefan Dobrescu, fruntaşul ţărănist al Moldovei.

Masa de o sută de tacîmuri fusese servită de casa Capsa.

După nuntă, tînăra pereche plecase să-şi petreacă luna de miere pe Coasta de Azur.

1

în anul următor, întreaga presă democratică a ţării saluta apariţia fulgurantă a unui luceafăr pe orizontul social.

Discursul deputatului naţional-ţărănist Alexandru Danielescu, savantul profesor al Universităţii din Iaşi, fusese afişat, după ce Camera îl ovaţionase, votînd cu unanimitate omagiul afişării.

Deputatul ieşean cucerise Camera printr-un înalt idealism şi o patetică sinceritate. Către sfîrşitul discursului, cu o emoţie religioasă, sufletul oratorului

îngenunchiase ca pe Mormîntul Eroului Necunoscut, îndreptîndu-şi privirile către vechea capitală a Moldovei.

Şi toţi erau de acord că numai un ieşan crescut în acel templu al trecutului care e laşul putea să aducă în Parlamentul ţării o atît de pură atmosferă de spiritualitate, determinînd un obştesc elan de înfrăţire între cei dezbinaţi de luptele politice.

...„Clipe înălţătoare, care cinstesc Parlamentul naţional-ţărănesc şi vechea capitală a Moldovei": aceasta era concluzia presei.

Concluzia laşului era un banchet de o sută cincizeci de tacîmuri intelectuale, dat în cinstea celui care înălţase în Parlament prestigiul capitalei Moldovei.

#

Seara banchetului.

Andi era gata. Se privi în oglindă. întîlni privirea Magdei: avea ochi evlayioşi de vestală în faţa flăcării altarului.

îl aştepta cu vaporizatorul de colonie.

Răsună o bătaie la uşă.

— Intră.

Apăru servitorul.

— V-aşteaptă maşina.

Andi mai trecu o dată prin vastul biurou, aruncînd o privire recapitulativă asupra notelor discursului pregătit pentru banchet. Le lăsa acasă. Vorbea fără note, fiindcă marile emoţii trebuie să apară spontan ca şi lacrimile, nedîn'd impresia premeditării.

Se duse la fereastră: dădea pe strada Lăpuşneanu. Răsărise luna undeva deasupra dealurilor. Oraşul era alb în umbră. Privi laşul de sus, recapitulativ, cum privise şi notele discursului închinat laşului şi ieşenilor.

O sărută distrat pe Magda, care-] însoţi pină la scara de jos.

Se sui în somptuoasa limuzină.

Pe strada Lăpuşneanu, toate privirile se întorceau după limuzina asupra căreia ieşenii vedeau plutind un zimbru, stema glorioasei Moldove de odinioară.

Descinse.

Fu întîmpinat cu aplauze, ecou ieşan al celor din Parlament...

Romanul a însoţit paşii eroului său pînă la acest din urmă prag — al apoteozei ieşene — de ia care începe balul mascat al istoriei contemporane.

COMENTARII ŞI VARIANTE

TURNUL MILENEI

/. Scurtul şi straniul roman *Turnul Milenei,* în traiectoria evoluţiei operei lui Ionel Teodoreanu, succede performanţei de anvergură a trilogiei *La Medeleni.* In 1928, spre sfîrşitul anului, cînd acest roman de 301(—303) pagini apare la Editura „Cartea românească", este lesne de înţeles că ceea ce s-ar putea numi „bătălia" critică a *Medelenilor* e departe de a se fi încheiat. Ultima carte a trilogiei, *între vînturi,* apăruse doar la sfîrşitul anului 1927, iar o revistă de prestigiu şi de circulaţie precum *Adevărul literar şi artistic,* în marea ei simpatie pentru tînărul prozator, nu ezită totuşi să mai publice un fragment din respectivul volum în luna februarie a anului 1928 (nr. 377, 26 februarie, p.7). Să reţinem, totodată, că unele dintre cele mai substanţiale contribuţii critice consacrate romanului *La Medeleni* apar sau sînt repuse în circulaţie, prin introducerea lor în volume, tot în decursul anului 1928. Să amintim, astfel, pe G. Călinescu *(Ionel Teodoreanu,* în *Gîndirea,* VIII, nr. 1, 1928, p. 32—35), pe Pompiliu Constantinescu *(Ionel Teodoreanu: Uliţa copilăriei, La Medeleni,* în *Opere şi autori,* Editura Ancora, 1928, p. 92—93), pe E. Lovinescu *(Istoria literaturii române contemporane,* IV, *Evoluţia prozei literare,* cap. XIII, *Contribuţia Vieţii româneşti,* Editura Ancora, 1928, p .143 —157) şi pePerpessicius *(Ionel Teodoreanu: La Medeleni — Hotarul nestatornic,* în *Menţiuni critice,* I, Editura literară a Casei şcoalelor, 1928, p. 274—278).

Dacă la toate acestea adăugăm constatarea că anul 1928—dată fiind apariţia completă a trilogiei — marchează, fără îndoială, momentul de culme al drumului triumfal pe care îl parcurge *La Medeleni* în planul receptivităţii din partea publicului cititor, sîntem şi mai în măsură să apreciem cît de handicapată este apariţia romanului *Turnul Milenei,* de cîtă rezistenţă trebuie să se lovească acesta. Sîntem, aşadar, în faţa primei „victime", dintr-o bogată serie, pe care destinul creaţiei lui Ionel Teodoreanu o acordă generos gloriei mitizante şi acaparatoare a trilogiei „medeleniste". Tributul acesta de un fel deosebit pe care îl

plătește *Turnul Milenei* este mai mare poate decît toate celelalte, date de următoarele romane ale lui Ionel Teodoreanu.

Apariția romanului este aproape total ignorată de critică. Revistele de mare prestigiu ale vremii *(Viața românească, Gîndirea, Adevărul literar și artistic, Universul literar* etc.) îl trec cu vederea, ceea ce pare cu atît mai curios cu cît în paginile lor se desfășurase și încă se mai desfășura apriga dispută critică în jurul *Medelenilor.*

Excepție face doar *Viața literară,* revista lui I. Valerian, asiduu simpatizant al scrisului lui Ionel Teodoreanu, așa cum desprindem și dintr-un interviu datînd încă din 1926: *De vorbă cu d-l Ionel Teodo. reanu,* în *Viața literară,* anul I, nr. 31, din 11 decembrie 1928. Comentariul final al interviului este concludent și pentru afecțiunea pe care I. Valerian o manifestă față de însăși persoana tînăruluiromancier: „îmbrăcat în acaa bluză rusească de catifea — notează autorul discuției — autorul *Medelenilor* și al *Uliței copilăriei* fuma țigară după țigară. Timbral simpatic cu accent niDldDvanssc adjcea o savoare specială convorbirii noastre." De remarcat că cronica lui Pompiliu Constantinescu despre voi. III al *Medelenilor* apare, de asemenea, în *Viața literară* (anul III, nr. 72, din 4 februarie 1927) și că, în sfîrșit, tot aici se desfășoară o adevărată campanie publicistică menită să impună atenției pe Ionel Teodoreanu în vederea decernării unuia dintre premiile Societății scriitorilor români; citām, astfel, nota apărută în numărul din 26 februarie 1927 și alta în numărul din 19 mai 1928.

In această ordine de idei, nu-i, deci, de mirare că, mai întîi, *Viața literară* anunță apropiata apariție a romanului *Turnul Milenei,* pentru ca după aceea să-i consacre două elogioase recenzii. Anunțul se publică în numărul 90 din 20 octombrie 1928, precizîndu-se că de curînd prozatorul ieșean a terminat de scris noul său roman care va apare la sfîrșitul lunii noiembrie în Editura „Cartea românească". Recenziile aparțin lui Al. Bădăuță (nr. 100, din 12 ianuarie 1929) și, respectiv, lui I. Valeriantnr. 104, din 2 — 16 martie 1929). Cum arătam, elogioase, aceste recenzii, din păcate, fac dovada unei depline plutiri superficiale la suprafața substanței romanului, ca să mai poată interesa în vreun fel în momentul de față.

Vădit apăsată de formula și de viziunea „medelenistă", pe care, adesea, o va fetișiza, critica nu va face dovada unei receptări mai atente, mai nuanțate aromânului nici în aplicațiile ei sintetice, structurate din perspectiva istoriei literare. Cum se va întîmpla cu mai toate viitoarele romane ale lui Ionel Teodoreanu,*Turnul Milenei* va fi respins *de plano,* perseverîndu-se în convingerea că scriitorul este predestinat să rămînă prizonierul unei unice problematici, al unei unice tipologii umane, al unei unice viziuni romanești etc, așa cum toate acestea s-au fixat o dată pentru totdeauna în trilogia *Medelenilor.* Posibilitățile de emancipare ale scriitorului vor fi în general contestate, prin însăși respingerea cvasitotală a romanelor ce vor urma după cele» brul triptic. în studiul intrcductiv al prezentei ediții am insistat pe larg asupra întregii chestiuni, inclusiv în cazul romanului *Turnul Milenei.* Aici, în scopul unei depline edificări strict documentare, nu ne rămîne decît să redăm textual opiniile a doi dintre cei mai prestigioși critici și istorici literari din epoca interbelică: „Ceea ce pare nou, supărător nou, în mai toate romanele (de după *La Medeleni,* n,n.) este tendința spre senzațional, spre fantastic, spre macabru, spre melc» dramatic, spre figuri excepționale, maniaci, nebuni, monștri morali, fenomen de romantism prelungit. La această caracterizare participă întreaga atmosferă de demență din *Turnul Milenei,* în care eroina e gituită de tatăl ei intr-un moment de nebunie" (E. Lovinescu: *Istoria literaturii române moderne, 1900—1937',* Editura librăriei Socec et Co., S.A., 1937, p. 212); „Absența capacității de a construi fantastic face din acest roman un vis urît, dizgrațios" (G. Călinescu: *Istoria literaturii române de la origini plnă în prezent,* Editura Fundațiilor regale, 1941, p. 6'1). De reținut este și împrejurarea că însuși Perpessicius, care analizează, cum vom vedea, cu deosebită pătrundere și obiectivitate următorul roman al lui Ionel Teodoreanu, nu se arată prea îneîntat de experiența conținută în *Turnul Milenei.* Reproșurile criticului vizează alți factori decît cei luați în considerare de către E. Lovinescu și G. Călinescu. „Cu *Turnul Milenei* — arată cronicarulјle la *Universul literar* — d-l I.T. și-a ridicat în drumul creației sale o nouă piedică: aceea a stilului nu numai metaforat dar și ritmat. O piedică pe care d-sa n-a biruit-o pentru că nu s-a decis pentru una sau alta din forme. Amestecul neîntrerupt de poem ritmat și de roman terestru oprea cristalizarea eceea de fantastic pe care părea s-o urmărească d-l Ionel Teodoreanu" *(Mențiuni critice,* III, București, Editura Fundațiilor regale, 1936, p. 216—217).

Or, nici observațiile de mai sus nu sînt totuși în măsură să pună romanul *Turnul Milenei* sub semnul neîmplinirii de ansamblu.

Pe de altă parte, nu-i mai puțin adevărat că autorul însuși n-a luat vreun fel de inițiativă spre a atrage atenția asupra noului său roman, în preajma apariției la Editura „Cartea românească" sau după aceea. Gloria *Medelenilor* pare a-l fi copleșit, de vreme ce, spre deosebire de situația precedentă, din *Turnul Milenei* nu publică nici un fragment in presa literară. Totodată, în interviurile ce le va acorda în'următorii

ani diverselor reviste şi ziare, după cum şi în opera sa memorialistică, nu găsim nici o referinţă la miniaturalul roman.

Toate acestea ne-ar putea conduce spre concluzia că *Turnul Milenei* a fost scris mai mult din nevoia unei binevenite destinderi crea^toare, după giganticul efort depus în perioada elaborării trilogiei *La Medeleni.* Ar fi vorba, aşadar, de un exerciţiu util, în timpul căruia se produc acumulările necesare ambiţioasei tentative din următorul an, 1929, cînd va fi elaborat masivul roman *Bal mascat.*

Chiar de va fi fost scris cu sentimentul unei anumite deconectări, în ambianţa odihnitoare de la Agapia (pe pagina 1 a manuscrisului stă notat: „Agapia — 16 iulie 1928", Arhiva Ştefana Velisar Teodoreanu), pînă la urmă, o asemenea ipoteză se dovedeşte a fi eronată, o dovedesc, în egală măsură, frecventele reveniri din textul manuscris al romanului (cuprins în cinci caiete de format obişnuit cu file nelineate şi scrise cu creionul) şi deosebirile dintre acest text şi cel tipărit în ediţia de faţă.

Consultarea manuscrisului învederează şi alte stări de lucruri, semnificative pentru procesul intim de elaborare a romanului. Reţinem mai întîi ezitările privind titlul romanului, care trebuia să fie acesta: *Icoana sflutului Ştefan* (ms., caiet 1, f. 1). Pînă să se fixeze la titlul *Cei trei,* pentru partea întîia, prozatorul mai formulează încă patru: *Tumbe, Schitul ars, Schitul Toacelor* şi *Mane Kempiss* (ms., caiet I, f. 2), la a doua parte, titiul definitiv *(Boura)* apare după ce este tăiat un altul *(între umbre)* — ms., caiet II, după f. 22, filă care se repetă, dealtfel, în ms., marcînd şi începutul părţii a doua: *Boura.* Fila aceasta a manuscrisului, pe verso, mai conţine schiţa consacrată arborelui genealogic al stirpei boiereşti a Bourilor, din sînul căreia sînt recrutate o bună parte a personajelor romanului; o listă a acestora se poate vedea şi în faţa f. 24. în manuscris, capitolul III din partea a doua nu este marcat.

Judecind deci după data consemnată pe prima pagină a manuscrisului (16 iulie 1928) şi după conţinutul notei inserate în *Viaţa literară* din 20 octombrie 1928, putem conchide că romanul *Turnul Milenei* a fost scris în acest interval, poate în întregime la Agapia, dacă nu admitem ipoteza că scriitorul, dată fiind venirea toamnei, să se fi întors la Iaşi, unde îşi va fi continuat lucrul. Absenţa paginilor finale din manuscris şi mai ales a ultimei, pe care ar fi putut fi, eventual, notate data şi locul încheierii elaborării romanului, ne plasează în această mică incertitudine.

' • *II.* Am optat pentru redarea tuturor variantelor unui text din diferite'ediţii, menţionînd in paranteze rotunde, cursiv, după fiecare variantă, anul apariţiei ediţiei, putîndu-se astfel observa modificările survenite de la o tipărire la alta.

Ediţiile I şi II ale romanului *Turnul Milenei* au fost notate, ele nedîferenţiindu-se, cu anul celei dintîi, *1928,* iar la *Bal mascat,* ed. I şi'II, pentru acelaşi motiv — cu *1929.* Pentru a nu lipsi cercetătorul de posibilitatea de a-şi constitui o opinie in legătură cu evoluţia textului, începînd cu prima elaborare, am transcris — selectiv— uneori şi pentru a argumenta opţiunea noastră faţă de o formă sau alta, şi variantele de manuscris. Atunci cînd deosebirile constau în anularea unor paragrafe întregi în ultimele ediţii, faţă de primele (vezi *Bal mascat),* am introdus, pentru a nu repeta textul aproape identic cu manuscrisul şi deci dublarea numărului de pagini la variante — în ( ) deosebirile mai semnificative de manuscris.

Variantele fonetice au fost menţinute doar în cadrul variantelor de text înregistrate de noi în capitolul de faţă. Evidentele erori de tipar (deex. *ideră,* p. 116; *cracatiţă,* p. 132, *el*— nu *ele,* p. 431, *nuditatemi nuritate,* p. 492 etc.) au fost corectate tacit. Am consemnat totuşi chiar şi erorile de tipar atunci cînd ele modificau cuvîntul, schimbînd sensul contextului sau al frazei în întregime (de ex., p. 13, r. 13, *umbrelelor,* corectat după *Ms* — în toate ediţiile: *umbrelor;* p. 59, r. 37, *jocul flăcăilor* trebuie citit: *jocul flăcărilor,* după cum apare în *Ms',* p. 98, r. 20, *Mulţumită se dădu-ndărăt* — este de asemenea greşit în toate ediţiile, în *Ms* fiind: *Mulţimea se dădu-ndărăt* etc, etc).

Confruntarea manuscrisului cu ediţiile apărute ne dă posibilitatea de a face unele observaţii, pe care le formulăm deocamdată cît se poate de succint, privind modul în care Ionel Teodoreanu îşi elabora opera şi forma în care faptul din manuscris a fost transpus cu prilejul tipăririi.

Deşi un scriitor „productiv", manuscrisul mărturiseşte atenţia pe care Ionel Teodoreanu o acorda expresiei literare. Rezultă, în acest sens, din studiul variantelor de manuscris, tendinţa spre concentrare şi precizie stilistică: metafora este mai bine construită, atributul este mai caracterizator, termenul care se repetă la mică apropiere, reluările mai puţin necesare, lungimile inutile, expresiile pleonastice sînt evitate.

în ceea ce priveşte frecvenţa retuşurilor operate de autor, observăm, de exemplu, în manuscrisul *Turnul Milenei,* că în partea întîi

acestea sînt mult mai numeroase decît în partea a doua a romanului. Actul creației odată declanșat — partea inițială a romanului a constituit pentru scriitor un teren al experiențelor, în partea a doua se poate remarca, în consecință, o mai mare siguranță în narație și în redactare.

în sfîrșit, manuscrisul prezintă, în mod evident și explicabil, față de ediții, o mai mare unitate și consecvență a formelor de limbă și în aplicarea normelor ortografice ale vremii. Așa, de exemplu, la p. 97, r. 17 ar fi trebuit, preluînd forma din manuscris, să păstrăm *mini*, cum de altfel apare aproape peste tot în manuscrisele cercetate de noi; lap. 381, r. 21 *gemăt (Ms)* — în ediții: *geamăt* formă păstrată, deși cea din manuscris este permanent în textele pe care le-am confruntat pînă acum ; la p. 382, r. 18 *tulbura (Ms)*, dar în ediții *turbura* etc. In toate situațiile de genul acesta am respectat textul pe care l-am considerat de bază, menționînd la variante, atunci cînd a fost cazul, forma adoptată comparativ cu manuscrisul sau cu edițiile între ele.

Gercetînd manuscrisul, în paralsl cu edițiila publicate, se observă — după cum s-aputut vsdîa pe pagina anterioară — o serie de greșeli, inadvertențe etc, unele, pornind chiar de la prima ediție, neobservate, probabil, de autor, altele strecurate, în procesul reeditărilor, de la o ediție la alta.

Am evidențiat doar cîteva aspecte pe care însă parcurgerea variantelor le poate amplifica.

Ediția I a romanului *Tumul Milenei* a apărut la Editura „Cartea românească", București [f.a.]; ediția a Il-a, apărută la aceeași editură, este, probabil, continuarea de tiraj a primei ediții (de la a 7-a mie în continuare); ediția a III-a, Editura „Cartea românească", București, poartă pe ultima pagină mențiunea: „Acest volum s-a tipărit de către Editura «Cartea românească» în atelierele S.A.R. «Cartea de aur» din București— str. Lucaci, nr. 85 ; în luna iulie 1942" ; ediția a IV-a , „Cartea românească", București, menționează pe ultima pagină: „Tipărită de Editura «Cartea românească» S.A., în luna iunie 1944, la «Cartea de aur»".

ManuscrisuIconstitnit din cinci caiete acoperite de măruntele slove ale scrisului lui Ionel Teodoreanu ne-a fost pus la dispoziție cu multă bunăvoință de soția scriitorului, d-ni Ștefana Velisar Teodoreanu, care ne-a oferit material iconografic, ediții din biblioteca familiei și prețioase sugestii în privința textului, formelor de limbă proprii scriitorului.

Primul caiet (f. 1 — 16, în paginația autorului) are sus pe prima filă Însemnarea „Agapia — 16 iulie 1928", apoi titlul anulat: *Icoana sfinxului Ștefan,* deasupra căruia stă scris titlul definitiv: *Turnul Milenei.*

Caietul este consacrat „Părții întîia" intitulată inițial, și anulat, *Tumbe* apoi *Schitul ars,* de asemenea anulat, rămînînd: *Schitul Toacelor* sau *Manekennpiss.* (Vezi facsimilul în ediția noastră.)

Al II-lea caiet (f. 17 — 28), datat „31 iulie 1928", începe cu: „și brazii și fînețele și toată slava asfințitului de vară intrară în plămînii teferi", cu aproximativ 20 p. înainte de sfîrșitul părții întîi, deschizînd și „partea doua" inițial: *între umbre,* anulat, deasupra scris: *Boura.*

„N-am notat niciodată și niciodată nu notez nimic pentru nici un roman. Trăiesc. Și scriu. Nu fac parte din categoria scriitorilor care culeg, care scot fișe, care notează nume și vorbe", spunea Ionel Teodoreanu referitor la *Cum am scris „Medelenii",* manuscris ce se află laMuzeul literaturii române, v. și Horia Oprescu, *Scriitori In lumina documentelor,* Ed. Tineretului, 1968, p. 235 ; am reținut această mărturisire pentru că ea se asociază cu o însemnare fugară de pe coperta celui de al III-lea caiet (f. 24—34): „Romanul = strategiile instinctului".[1]

Caietul al IV-lea (f. 35 — 41) continuă partea a Il-a, care se încheie abia în ultimul caiet, al V-lea (f. 42 — 55) la fila 45, de unde începe „partea a treia, 1 septembrie 1880". în caietul al IV-lea nu este marcat cap. III din partea a Il-a, în *Ms,* la f. 42, apărînd doar semnul , * , după care continuă textul.

Din acest caiet au fost smulse — cu ocazia morții scriitorului, din biroul pe care se afla sicriul — filele de la sfîrșit, *Epilogul* și ultimele trei paragrafe din roman, manuscrisul încheindu-se cu: „Părea că urlă miezul nopții în Turnul Milenei".

în posesia d-nei Ștefana Velisar Teodoreanu se află și un exemplar „prescurtat" al *Turnului Milenei,* modificările de text, amputările chiar, sugerate de dînsa scriitorului, erau făcute în vederea unei traduceri aromânului în limba engleză, ele nefiind însă duse pînă la capăt

[1] La originile romanului *Turnul Milenei,* d-na Ștefana Velisar Teodoreanu ne mărturisește că ar fi stat o Intîmplare pe caredomnia-sa i-o povestise scriitorului, legată de numele lui Aristide Papadopol, figură oarecum stranie, orb și el, umblînd ea o stafie prin propria sa casă (de pe moșia din apropiere de Stănișești), cu ochii albaștri, mereu deschiși. Aristide Papadopol tradusese *Coranul* In limba română — comentariile marginale dovedind o foarte bună informare — și fusese căsătorit cu o fostă Donici, Catinca.

(operațiunea a fost întreruptă la p. 228 a ed. a II-a, sfîrșitul părții a II-a), cartea naapărînd niciodată în forma aceasta. . .. ,

Am considerat drept text de bază prima ediție a romanului, cea mai atent urmărită de autor în timpul tipăririi (următoarele .ețiiții preiau una după alta erorile de tipar, amplificîndu-le). , ,

1928 - ed. I, II; *1942* - ed. III; *1944* - ed. IV; *Ms* - manuscrisul autograf.

Variante

p. 13, r. 13 umbrelelor *(Ms):* umbrelor *(1928, 1942, 1944 — greșit în ediții)*

p. 18, r. 32 presupune *(Ms):* presupuse *(1928, 1942, 1944 — greșit în ediții)*

p. 20, r. 25 „Casa năzdrăvăniilor" *(1928, Ms):* „Casa năzdrăvanilor" *(1942, 1944)*

p. 21, r. 16 Prompt *(Ms):* Promt *(1928, 1942, 1944)* / *r. 27* la vedere *(1928,1942,Ms):* la revedere *(1944)*

p.22, r. 30 piele roșie *(1928, Ms):* peile-roșii *(1942, 1944) / r. 39* într-o magazie *(1928, 1942, Ms):* în magazie *(1944)*

p. 23, r. 40 capul *(1928, Ms):* capătul *(1942, 1944)*

p. 25, r. 13 astfel *(1928, Ms):* altfel *(1942, 1944 - greșit în ultimele ediții) Ir. 18* coviltire *(1928, Ms):* coviltirile *(1942, 1944, greșit în ultimele ediții)*

p. 38, r. 25 smirnă *(corectat după Ms; în ediții:* smirna) / *r. 26* cantilene *(Ms — formă adoptată):* cantelarie *(1928, 1942, 1944)*

p. 39, r. 6 ricitificat *(Ms — formă adoptată):* rectificat *(1928, 1942, 1944)*

p. 41, r. 19 Se poate! *(1928, Ms - lipsește în 1942, 1944)*

p. 43, r. 12—13 Dă-o naibii, nenișorule! Ce-am căpchiet să dau zece leișori pe praf de sîneală? *(1928, Ms — lipsește în 1942, 1944) / r. 14* captată *(1928, Ms):* capturată *(1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)*

p. 48, p. 33 în fața și mai strîmbă *(1928):* în fața ei și mai strîmbă *(1942, 1944):* în fața strîmbă *(Ms) / r. 35-36* Fură aduși legați burduf pe cai, la cetățuie. *(1928, 1942, Ms — lipsește in 1944)*

p. 51, r. 36 Înnebuniră *(1928, Ms):* Înnebuniți *(1942, 1944)*

p. 52, r. 10 flamand *(1928, 1942, Ms):* flămînd *(1944 — greșeală de tipar) I r. 34* jandarmii *(1928, Ms):* jandarmi *(1942, 1944)*

p. 55, r. 11 spirt *(corectat după Ms; în ediții:* șpriț)

p. 59, r. 37 flăcărilor *(corectat după Ms; în ediții:* flăcăilor)

p. 70, r. 7 de *(corectat după Ms; în ediții:* pe) / *r. 28* plutea *(1928,1942, 1944):* era *(Ms)*

p. 76, r. 18 ochii *(1928, Ms):* ochi *(1942, 1944)* / r. *39* fețele copilărește curioase *(1928, 1942,Ms):* fețele copilărești curioase *(1944 — greșeală de tipar)*

p. 80, r. 28 saivanele *(corectat după Ms):* saivanele *(1928,1942, 1944)*

p. 81, r. 3 cocarde *(1928, Ms):* coarde *(1942, 1944) / r. 23—24* cu zaplaz în față. Milena de acum nu mai putea intra în ea. *(1928, Ms):* cu zaplaz în ea. *(1942,1944 — greșeală de tipar)*

p. 83, r. 23—25 oițele-ncleiate într-o luncă verde,care stă cu tot cu stînă și cu ciobănași într-o cutie *(1928, 1942, Ms):* oițele-ncleiate într-o cutie *(1944)*

p. 86, r. 10 ce-o *(1928, Ms):* ce-i *(1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)*

p. 88, r. 30—31 pe cît frumoasă pe atît bună *(1928, Ms):* pe cît de frumoasă pe atît de bună *(1942, 1944)*

p. 89, r. 11—12 o văzuseră mereu pe *(1928, 1942, Ms):* o văzuseră pe *(1944)*

p. 91, '. 11—12 printre buclele destinse *(1928, 1942, Ms):* printre destinse *(1944) / r. 13—15* Pe o măsuță de lîngă fotoliu așteptau parfumurile să le vie rîndul, căci Fița deschidea în fiecare seară alt parfum pentru capul din poală *(omis în 1944) / r. 32* Smaranda *(corectat după* - *Ms; în ediții:* Ruxanda) / *r. 34* zmultă *(1928, Ms):* zmulsă *(1942, 1944)*

p. 94, r. 11 un pisc de munte. *(1928, 1942, Ms):* un pisc *(1944)/ r. 23* ochi luceferii *(1928, Ms):* ochi luceferi *(1942, 1944)*

p. 98, r. 20 Mulțimea *(corectat după Ms; în ediții:* Mulțumită)

p. 99, r. 3 haiduceasă *(1928, Ms):* haiducească *(1942, 1944 — greșit în ultimele ediții)*

p. 101, r. 4 o privire *(corectat după Ms; în ediții:* o privivă)

p. 103, r. 30 **răspîntie de deznădejdi** *(1928, Ms):* **răspindite de deznădejdi** *(1942, 1944 — greşeală de tipar)*

p. 114, r. 1 **verde lingă verde, desiş în spic lîngă desiş, trunchi Iîngă trunchi** *(1928, 1942, Ms):* **verde lîngă trunchi** *(1944— rînd sărit)*

p. 113, r. 12 **pîntecul** *(1928, Ms):* **pântecele** *(1942, 1944)*

p. 115, r. 24 **să uuie** *(1928, Ms):* **să urce** *(1942, 1944 — greşeală de tipar)*

p. 117, r. 9 **mătasă grea cu şerpuiri** *(Ms — formă adoptată):* **mătasă grea ca şerpii** *(1928, 1942, 1944) j r.22—24* **un sipeţel de lemn de camfor învelit in pergament, în care se păstrau omofoarele arhiereşti şi anaraclițele cele mai frumos brodate** *(omis în 1944)*

p. 122, r. 22 **în fund — catapiteazma** *(1928, 1942, Ms):* **în fundul catapiteasmei** *(1944)*

p. 124, r. 1 **Să piară lumea** *(1928, 1942, Ms):* **Să piară toată lumea** *(1944)*

p. 125, r. 27 **in umbră de-nserare** *(1928, Ms):în* **umbră de-nserate** *(1942, 1944 — greşit în ultimele ediţii)*

p. 126, r. 22 **mărilor fără de fund** *(1928, 1942, Ms):* **mărilor faţă de fund** *(1944 — greşit în ultima ediţie)*

p. 127, r. 5 **cînd Sultana** *(1928, 1942):* **cînd sora lui, Sultana** *(Ms):* **din Sultana** *(1944 — greşeală de tipar)*

p. 134, r. 14 **Clipi, c-un zîmbet** *(corectat după Ms):* **Clipi, c'u zîmbet** *(1928, 1942, 1944) / r. 28* **vorbe,** *(1928,* **Ms): vorbea** *(1942, 1944) /*

p. 135, r. 18 **Altă pauză.** *(1928, 1942, Ms):* **Altă** *(1944)*

p. 138, r. 38 **Intrai** *(1928, Ms):* **Intra** *(1942):* **Itră** *(1944 - greşit în ultimele două ediţii)*

p. 142, r. 9—11 **Se aburiră munţii, gata să răsară fragezi în argint de dimineaţă. Se stinseră deodată** *(1928, 1942, Ms):* **Se aburiră deodată** *(1944 — două rînduri omise)*

p.143, r. **77celoracare** *(1928,1942):* **celorce** *(Ms):* **aceloracare** *(1944) I r. 25—27* **răsărise un chip cu păr şi ochi de aur şi se ducea apoi să doarmă în noaptea Curţei-Mari, pe patul mamei ei, purtată ca** *(1928, 1942, Ms):* **răsărise un chip în noaptea Curţei-Mari, pe patul mamei ei, purtată ca** *(1944 — un rînd omis)*

p. 146, r. 3 **date** *(1928, 1942, Ms):* **lăsate** *(1944)*

p. 148, r. 13 **nalt** *(1928, 1942, Ms):* **înalt** *(1944)*

p. 151, r. 14 **capatat-o** *(1928, 1942, Ms):* **primit-o** *(1944)*

p. 152, r. 38 **ca zmeul** *(1928, 1942, Ms):* **ca un zmeu** *(1944)*

p. 153, r. 4 **faţa înspre** *(1928, 1942, Ms):* **faţa spre** *(1944)*

p. 155, r. 14—15 **căzîndu-i lin pe tîmple** *(1928, 1942, Ms):* **căzîndu-i pe tîmple** *(1944) / r. 15* **ca-ntr-un** *(1928,1942, Ms):* **ca într-un** *(1944)*

p. 156, r. 30—31 **piersic pogorînd din** *(1928, 1942, Ms):* **piersic din** *(1944)*

p. 159, r. 5 **cu** *(corectat după Ms; în ediţii:* **ca)**

p. 160, r. 30 **îmbinate-ntr-o** *(1928, 1942, Ms):* **îmbinate-n** *(1944)*

p. 161, r. 3 **nu în el, alăturea de el** *(1928,1942, Ms):* **nu el, alăturea de el** *(1944 — greşeală de tipar)*

p. 170, r. 3 **o mie** *(1928, 1942, Ms):* **una mie** *(1944) / r. 5-6* **dînd feţei ei o aburire** *(1928, 1942, Ms):* **dînd feţei ei o alburie** *(1944 — greşeală de tipar) / r. 27—32* **„Sculaţi, sculaţi, boieri mari, / Florile dalbe, / Că vă vin colindători, / Florile dalbe, / Noaptea pe la cîntători, / Florile dalbe..."** *(1928,1942, Ms - omis in 1944)*

p. 171, r. 39 **dur şi fraged** *(1928, Ms):* **dar şi fraged** *(1942, 1944 — greşit în ultimele ediţii)*

p. 173, r. 7 **cîntîndu-ţi** *(1928, Ms):* **cîntîndu-şi** *(1942, 1944 — greşit in ultimele ediţii)*

p.175, r.20 **Nu mai erau** *(1928, 1942, Ms):* **Nu erau** *(1944) / r. 25 — 26* **Porţilor de Aur** *(1928, 1942, Ms):* **Porţilor de Azur** *(1944)*

p. 178, r. 8 **o zi-nainte** *(1928, Ms):* **o zi înainte** *(1942, 1944) / r. 18* **ostenită** *(1928, 1942, Ms):* **obosită** *(1944) / r. 36-37* **în faţa munţilor, nu-n cer** *(1928, 1942, Ms):* **în faţa nu-n cer** *(1944 — greşit)*

p. 179, r. 10 **se desprinse** *(1928, Ms):* **se desprinsese** *(1944) / r. 40* **bărbi** *(1928, Ms):* **barbă** *(1942, 1944)*

p.l88,r. 13-14 **Trecură gînduri în fum negru.** *(1928, 1942, Ms):* **Trecură în fum negru.** *(1944)*

p. 189, r. 7—8 **lemn de chiparos** *(1928, 1942):* **lemn chiparos** *(1944):* **lemn mirositor de chiparos** *(Ms) / r. 16* **fără de inel** *(1928):* **fără inel**

(1942, 1944, Ms) / r. 25—26 Apoi își acoperi cu amîndeuă mîinile inima în care nu era decît Miîena *(1928, 1942, Ms — omis in 1944)*

p. 190, r. 29 aburi ies *(corectat după Ms; in ediții:* abur ies)

p. 191, r. 20 CA o amforă *(1928,1942, Ms):* ca o amorfă *(1944 - greșeală de tipar)*

p. 193, r. 24 îl *(1928, 1942, Ms):* ii *(1944 - greșeală de tipar)*

p. 195, r. 10 nu-nsemna *(1928):* nu-nseamnă *(1942,1944):* nu-nsemnau *(Ms)*

p. 196, r. 22 Se-ncovoiase *(1928, Ms):* se-ncovoaie *(1942, 1944)*

p. 198, r. 10 pîn' *(1928, 1942, Ms):* pînă *(1944)*

p. 201, r. 30 de-a pururea *(1928,. 1942, Ms):* deasupra *(1944)* ,

p. 202, r. 21 luminări *(1928, 1942, Ms):* lumini *(1944) / r. 27* o privire-n pîndă îndreptată *(1928):* o privire-n pînă îndreptată *(1942 — greșeală de tipar):* o privire îndreptată *(1944):* o privire de meduză, ca o pîndă îndreptată *(Ms) / r. 41* flăcări ascuțite *(1928, Ms):* picături ascuțite *(1942, 1944)*

p. 204, r. 37 flăcări *(1928, 1942, Ms):* făclii *(1944)*

p. 207, r. 25 Tatăl nostru carele ești în ceruri..." *(1928, Ms — omis In 1942, 1944)*

p.211, r. 15 Alți pași se auziră dinlăuntrulCurței-Mari, pași grei. *(1928, 1942 — omis In 1944)*

p. 215, r. 5 Ca *(1928, 1942):* Cu *(1944) / r. 23* pupină *(1928, 1942):* puțină *(1944)*

p. 216, r. 18 vagonete *(1928, 1942):* vagoane *(1944) / r. 21* cutremurînd *(1928, 1942):* cutreierînd *(1944)*

p. 219 BAL MASCAT

I. Departe de a-l fi dezarmat, tăcerea aproape totală a criticii în jurul romanului *Turnul Milenei,* dimpotrivă, pare a-l îndîrji și a-l ambiționa pe scriitor. Astfel, în anul următor, 1929, el se angajează la una dintre cele mai masive tentative ale carierei sale de prozator: romanul *Bal mascat.* Incitat, fără îndoială, și de reproșurile criticii în ceea ce privește viziunea poematic-subiectivă asupra tipologiei infantile, adolescentine și tinerești, creatorul trilogiei *La Medeleni* își propune dificilul examen al ancorării în proza de observație lucidă, guvernată de spiritul critic detașat. Cu ce rezultate artistice se soldează această tentativă, în cazul romanului *Bal mascat,* am încercat să relevăm în studiul introductiv al ediției de față. Ceea ce este însă util să discutăm aici sînt, credem, circumstanțele de diverse naturi care-l determină pe scriitor să conceapă cel de al treilea roman al său într-o atare viziune estetică.

Spre deosebire de *Turnul Milenei, Bal mascat* se structurează, în planul construcției epice și în acela al problematicei, în baza unor transfigurări romanești ce-și au originea în ambianța unor realități mai mult sau mai puțin autobiografice. Mai ales în ceea ce privește substratul general polemic, cu implicațiile sale etice și sociale, în *Bal mascat* scriitorul apelează direct la filoanele propriilor convingeri și, am putea spune, la unele din propriile obsesii, în această ordine de idei. Mărturiile directe în care Ionel Teodoreanu face procesul a ceea ce el numește „bovarismul" veleitar al mentalității social-umane ieșene sînt destul de numeroase și de o deplină franchețe, pentru a ne putea explica sursa temei „ideologice" din *Bal mascat.* In cartea de memorialistică *Masa umbrelor* (Editura Forum, București, 1947) prozatorul va transcrie ample pasaje „dintr-un caiet vechi", datînd din anii debutului său literar, în care vehemența „antieșenistă" atinge tensiuni maxime, de pamflet incisiv: „lașul a trăit istoric, apoi cultural («Junimea», *Viața românească)* și, de la o vreme, bovaric — în timp ce Bucureștiul a trăit, a crescut și a înflorit politic. Pînă la un timp , puterea de absorbire a Bucureștiului a priit (estetic) lașului, păstrîndu-lpur. Ideologii și intelectualii rămîneau la Iași, politicienii și oamenii de acțiune se duceau la București. La Iași erau arderi și lumini, la București zgomot și străluciri.

Dar de pe la 1918 (poate chiar și mai demult) acel lași de odinioară s-a rărit, s-a împuținat, gata parcă să dispară. Redacția *Vieții românești* nu mai caracterizează globalitatea ieșană, ci dimpotrivă eexcepția unei minorități izolate. Baroulieșan, altădată podoabă a dezbaterii
* juridice, devine din ce în ce mai lucrativ, pierzîndu-și individualitățile armonioase, gratuitatea estetică [...] Universitatea de asemeni e o gară a plecărilor spre București. Fiecare profesor (cu excepția cîtorva: Matei Cantacuzino, Philippide, Leatris) își așteaptă trenul. Studenții nu mai cred în profesori. Teatrul Național nu știu exact ce-a fost,dar văd ce e: un mausoleu. Talentele sporadice și vredniciile întîmplătoare s-au străduit zadarnic să facă din acest lăcaș almorții un sălaș al vieții. Pe frontispiciul TeatruluiNaționalefumegareadantescă: «Lasciate ©gni speranza, voi che'ntrate». Ziarele ieșene au devenit, pur și sim-

piu, fițuici de provincie, dar fără de modestia acestora, înlocuită la Iași cu ifose și grandilocvență și un criticism al Bucureștiului care definește numai mahalagismul bahluian, fără să descifreze specificul bucureștean.

Această fudulie ieșană (motivată obiectiv numai de trecut) e un adevărat bovarism colectiv. Orice ieșan crede că descinde oleacă din Ștefan cel Mare, oleacă din Eminescu și încă oleacă din *«Junimea»*. în realitatea (nebovarică) orișice ieșan e ca orișice provincial — dar nici un ieșan n-ar accepta o astfel de realitate, socotind-o ca pe o simplă ponegrire a invidiei bucureștene. Bucureștiul a devenit obsesia ieșenilor. Toți ieșenii se socotesc obligați să disprețuiască Bucureștiul: mercantil, superficial, parvenit, — spun ei, socotind că implicit ei, ieșenii, sînt altfel. lașul nu mai evoluiază firesc, trăind pentru sine, direct, spontan — ci *adversativ [s.* a.]. Vreau mereu să nu fie ca Bucureștiul, să fie altfel decît hulita capitală. E un fenomen aproape patologic al colectivității ieșene, ca și intoxicația bovarică."

Rezumativ, opiniile de mai sus sînt reluate într-im amplu interviu din 1930 (N. Crevedia: *De vorbă eu d-l Ionel Teodoreanu,* în *Universul literar,* anul XLVI, nr. 27 și 28, din 29 iunie 1929), în care prezatorul afirmă că vechea capitală a Moldovei „e în plină decădere", pe plan intelectual și artistic constatîndu-se existența unui „adevărat exod al scriitorilor și intelectualilor ieșeni spre Metropolă, spre București" etc. Iar într-o autobiografie întocmită pentru Colegiul avocaților județului Ilfov, pe cînd era de multă vreme stabilit în București, lenei Teodoreanu motivează plecarea din Iași, în 1938, apelînd la același tip de argumente:

„Intre timp, din ce în ce se consolida în mintea mea credința că lașul e un mediu bovaric (atribuindu-și prin identificare cu trecutul o culoare care nu mai corespundea realității sale actuale), în cert declin vital" etc. (Arhiva Ștefana Velisar Teodoreanu).

Da altminteri, scriitorul este cu totul explicit cînd se referă la baza documentară a romanului său, de vreme ce tot în documentul mai sus citat scrie că o parte din anii biografiei sale ieșene „se găsesc consemnați (din acest punct de vedere — adică, precizăm noi, din punctul de vedere al respectivului proces de decădere a lașului) în romanul meu *Bal mascat",* sau cînd, pe un exemplar din același roman, scrie, drept dedicație lui Cezar Petrescu, următoarele:

„Lui Cezar Petrescu, iată volumul în care am căutat să izolez microbul provincialismului ieșan. Am izbutit?

Cu toată dragostea, Ionel."

CV. Firoiu, *Cezar P'irescu in d-.ăi:a<ii și acuar-le, .„România literara"* II, nr. 4 (16), 23 ianuarie 1969, P, 13.)

Trama epică și tipologia romanului, în anumite privințe, valorifică și ele unele surse documentare, nepierzînd din vedere, bineînțeles, faptul că totul cunoaște un organic proces de „mistificare" artistică, în stare să respingă orice tentativă de a socoti *Bal mascat* (ca și *La Medeleni)* un așa-zis roman cu cheie. în măsura în care Dan Deleanu, eroul c entral din *La Medeleni,* poate fi socotit o proiecție în ficțiunea romanescă a însăși persoanei lui Ionel Teodoreanu, copil și adolescent, la fel Andi Danielescu, adolescent și tînăr, din *Bal mascat,* răsfrînge cîte ceva din personalitatea psihologică a autorului și chiar din însăși biografia acestuia. Așa cum am încercat să detaliem într-unui din capitolele monografiei închinate scriitorului (cap. *Primii ani ai tinereții, cunoștința cu G. Ibrăileanu, debutul la însemnări literare),* biografia lui Andi Danielescu „preia" multe din însăși biografia lui Ionel Teodoreanu. Se știe de pildă că în biografia lui Dan Deleanu din *La Medeleni,* de la volumul II *(Drumuri)* la voi. III *(Intre vînturi)* se produce un hiatus care coincide tocmai cu anii desfășurării propriu-zise a primului război mondial. Or biografia lui Andi Danielescu își concentrează nucleul central chiar în această perioadă istorică, „împrumutînd" o seamă de date concrete și, desigur, psihologice, din însăși viața scriitorului. Așa cum se poate deduce din confruntarea romanului cu capitolul amintit din monografia noastră, avatarurile vieții de militar a lui Andi trimit direct la biografia romancierului.

Dar cea mai masivă bază documentaristică se raportează la personajul Ștefana și la desfășurările epice legate de povestea de dragoste dintre aceasta și Andi. Totul este rezultatul asimilării romanești a însuși episodului biografic în care Ionel Teodoreanu cunoaște pe viitoarea sa soție, Ștefana Lupașcu, devenită, apoi, prozatoarea Ștefana Velisar, după însuși numele eroinei romanului. Faptul, comentat și în studiul nostru monografic, este confirmat de însăși Ștefana Velisar, în scrierea sa memorialistică intitulată *Ursitul* (cap. I: *Unde se vede cit de aparent simplu și totodată întortocheate și sigure sînt căile soartei),* consultată de noi în manuscris. Sînt, aici, rememorate o seamă de împrejurări și de întîmplări de care romanul a beneficiat din plin. Sigur, nu este cazul să credem că e vorba de calchieri împinse pînă la ultimele consecințe. Partea a treia a romanului *(Nu-i nimeni. Seseutură castanul),* prin turnura ei epică, pierde complet orice punct de contact cu filonul autobiografic al scriitorului; substanța ei se sprijină exclusiv pe serviciile ficțiunii. Cu excepția lui Matei Velisar care „copiază" într-o bună măsură pe tatălȘtefaneiVelisar, a Ștefanei Lupașcu și a luiLuchi, care, temperamental, preia cîte ceva din firea Iui Păstorel, fratele

romancierului, celelalte personaje, de asemenea, sînt produse ale invenţiei romaneşti: părinţii, bunica, sora lui Aridi, Magda Boldur etc.

Andi însuşi, în conformitate cu ideea centrală a romanului, în această parte finală a evoluţiei lui, contrazice flagrant, sub toate raporturile, adevărul biografiei scriitorului. în această etapă, personajul, scrutat cu maximă luciditate critică, confirmă aluziile de loc măgulitoare din textul următor, desprins din poemul *Prinţul* al lui Arghezi şi pe care Ionel Teodoreanu îl inserează drept moto în manuscrisul romanului său: „Si-acum îl rod păduchii cîteodată, / Pe dedesubtul platoşei domneşti. / Prinţul te simte, spadă fermecată, / Prinsă de şold, c-ai tremurat şi creşti." (ms., Arhiva Ştefana VelisarTeodoreanu) .

Şi pentru că a venit vorba de manuscrise — două caiete masive, format mare, cu un scris compact în creion—, să reţinem, pe lingă numeroasele reveniri asupra textului, aşa cum rezultă şi din variantele ediţiei de faţă, că partea întîi a avut la început titlul *Unghia de leu,* care a fost tăiat şi înlocuit cu cel definitiv, *Andi,* şi că, în final, cuvîntul *Epilog* înlocuieşte la un moment dat cuvîntul *Epitaf.* Ambele titluri la care se renunţă vorbesc şi ele despre dorinţa expresă a romancierului, ca şi în cazul motto-ului, de a-şi pune în evidenţă viziunea ascuţit critică asupra problematicii romanului, dorinţă învederată de însuşi titlul acestuia, *Bal mascat.*

Scris în decursul anului 1929, — a fost început, la mînăstirea Neamţ, la20 iulie — ms., caiet 1, fila 1—, romanul, cuprinzînd 448 de pagini, apare spre finele anului respectiv la Editura „Cartea românească". Presupunem că apare spre sfîrşitul anului 1929, pentru că una din mărturisirile scriitorului din citatul interviu cu N. Crevedia, interviu din 1930, începe astfel: „Cînd am dat astă-iarnă autografe ia «Cartea românească»" etc. Sigur, cartea pe care Ionel Teodoreanu dă autografe ţn acest timp nu poate fi decît *Bal mascat.* De altfel, în *Adevărul literar şi artistic,* seria II, anul X, nr. 487, din 5 ianuarie 1930, p. 6, citim următoarele: „Cele mai proaspete noutăţi la Editura «Cartea românească»: Teodoreanu, Ionel: *Balmascat,* roman, 150 lei". Să mai adăugăm că nu mai departe decît în numărul din 1 decembrie 1929 (anul IX, nr. 469 p. 3 —4) şi în nr. din 8 decembrie (nr. 470, p. 1 — 2) numita revistă publică un fragment din acest roman, intitulat *Fata din brazi.*

în afară de fragmentul de mai sus din *Bal mascat,* scriitorul a mai publicat în reviste şi alte părţi, după cum urmează: *Bal mascat,* fragment din romanul cu acelaşi titlu, *Viaţa românească,* XXI, nr. 9 — 10, septembrie-octombrie, 1929, p. 217 — 246; *Balmascat — Baletul mu^ safirilor,* fragment de roman, *Adevărul literar şi artistic,* seria a Il-a, IX, nr. 463, 20 octombrie 1929, p. 1 — 2; *Balmascat — O falä energică^* fragment de roman, *ibid.,* IX, nr. 465, 3 noiembrie 1929, p. 1 — 2. în sfîrşit, să mai notăm că fragmentul intitulat *Fata din brazi* a fost republicat, ca nuvelă de sine stătătoare, în volumul *Iarbă,* din 1931, Bucureşti, colecţia B.P.T., nr. 1 433—1 434.

Fără s-o egaleze pe cea din jurul trilogiei *La Medeleni,* reacţia critică faţă de romanul *Bal mascat* este totuşi relevabilă. Noua scriere a lui Ionel Teodoreanu este de îndată întîmpinată cu cronici şi recenzii, este consemnată şi comentată în articolele de bilanţ, iar lucrările de istorie literară contemporană n-o ignorează nici ele. Comentatorii sînt, mai presus de orice, interesaţi de a vedea dacă arta romancierului înregistrează progrese în direcţia emancipării de sub tutela viziunii poetice şi a stilului metaforic din *La Medeleni* şi *Uliţa copilăriei.* în acest sens, Al. Philippide scrie că Ionel Teodoreanu „de *l&Medeleni* încoace, a evoluat, fără îndoială. Şi-a simplificat stilul şi şi-a înăsprit atitudinea faţă de viaţă. în *Bal mascat,* deja, se observă o tendinţă realistă, voită, uneori forţată, dar sigură. Ionel Teodoreanu — constată mai departe comentatorul — a avut de luptat cu temperamentul lui pînă să ajungă aici. La început era covîrşit de prea multă poezie, era învins de propria-i imaginaţie, şi, de multe ori, copleşit de propriul stil. Acum, cînd printr-o evoluţie firească Teodoreanu a ajuns să-şi dozeze mijloacele şi să renunţe la ispita popasurilor prelungi în jungla metaforelor şi a imaginilor strălucite, dar inutile — acum, cu siguranţă că talentul lui va căpăta o putere nouă şi opera lui un aspect neprevăzut" (A. Philippide: *Consideraţii confortabile,* în *Viaţa românească,* nr. 78, 1931, p. 133 — 137). Discuţia va fi reluată de Al. Philippide în „portretul literar" pe care i-1 dedică lui Ionel Teodoreanu în *Adevărul literar şi artistic,* nr. 584, din 14 februarie 1932. Cuprinzînd o amplă analiză a întregii opere a prozatorului, în care observaţiile critice cele mai dure nu sînt ocolite, „portretul" se încheie cu această superbă exclamaţie: „Ionel Teodoreanu sau bucuria de a scrie! ..."

Admiratorul scrisului lui Ionel Teodoreanu, care este I. Valerian, extrem de prompt, scrie şi el o elogioasă cronică despre *Bal mascat,* în *Viaţa literară,* anul IV, nr. 122, din 21 decembrie 1929. Al. Bădăuţă se opreşte şi el asupra noului roman al lui Ionel Teodoreanu pe care, de data aceasta cu reală pertinenţă, îl analizează, împreună, într-o cronică comună, cu scurtul divertisment epic *La Paradis General* al lui Cezar Petrescu *(Gindirea,* nr. 4, 1930, *Romanul urban românesc,* cronica literară, p. 139 — 141). Cel puţin următoarele consideraţii ale cronicarului merită a fi reţinute:

„Romanul adolescenţei, scrie într-unui din eseurile sale Thibaudet, este totdeauna romanul unei crize. într-adevăr, urmărind linia sufletească în formare a lui Andi, d-l Ionel Teodoreanu urmăreşte, de fapt, procesul unei crize, firească adolescentului, constînd dintr-o nevoie de vis şi o prea mare acuitate a observaţiei.

Mîhnit de vulgaritatea traiului familiar [sic], Andi se închide în el, în amintirea Iaşului de altădată, aşa cum îl intuise şi-1 descifrase el în lucrările pe care d-l Danielescu le aruncase într-o încăpere de la mansardă: «hulubăria» de acum a lui Andi; luntre minunată care îl poartă spre împărăţia irealăa trecutului. Această parte de izolare a lui Andi în vis este cea mai bună a romanului, din pricină că d-l Teodoreanu este încă un liric."

Intr-un articol de bilanţ, *Anul literar,* Paul I. Papadopol scrie următoarele: „Merită de asemeni să fie menţionate alte două romane: *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale (publicat anul trecut în *Gîndirea)* şi *Bal mascat* de I. Teodoreanu, inferior desigur întregii opere a aceluiaşi" *(Universul literar,* anul XLVI, nr. 2, din 5 ianuarie 1930, p. *2b).*

Dar, fără îndoială, cea mai amplă, mai nuanţată şi mai pătrunzătoare evaluare critică a romanului o datorăm Iui Perpessicius *(Menţiuni critice,* III, ed. cit., p. 215 — 225). Criticul, metodic, poposeşte asupra celor mai de seamă aspecte ale romanului. Relaţia cu *Medelenii* este surprinsă în deplina ei acuitate: „Dacă *Medelenii* fuseseră romanul unei familii de suflete, urmărită din copilărie pînă în pragul adolescenţei, *Bal mascat* este romanul unui singur suflet, crescut şi încetăţenit, pînă acum cel puţin, în atmosfera Iaşului". Sau, de data aceasta, în ceea ce priveşte tipologia:

„Andi Danielescu este de fapt Dănuţ Deleanu. Un Dănuţ Deleanu însă altoit pe un Mircea Balmuş, după cum duduia Dolly Dobrescu este o fuziune de Olguţa şi de Rodica, după cum Ştefana Velisar este o Monică sacrificată, după cum Velisar poate fi un Herr Direktor etc, etc. Filiaţia poate fi dusă oricît de departe, pentru că în *Bal mascat* îşi dau întîlnire toate măştile şi toate dominourile *Medelenilor."*

Tema generală a romanului *Bal mascat* are şi ea rădăcini în trilogia *Medelenilor,* e adevărat aici bucurîndu-se de o prezenţă subsidiară: „între Deleni şi Herr Direktor, moldoveanul dezrădăcinat, nenumărate erau prilejurile de discuţie despre variaţiunile de temperatură morală şi intelectuală dintre Iaşi şi Bucureşti, incursiunea Olguţei în capitală fusese iarăşi un prilej

de confruntare. D-l Ionel Teodoreanu făcuse chiar graţia cîtorva complimente prin ricoşet la adresa muntenismului." Pe această linie, „*Bal mascat* este romanul de explicaţie şi închinare al Iaşului, în aceeaşi măsură în care *Calea Victoriei* a d-lui Cezar Petrescu vrea să fie romanul Bucureştilor". Şi mai departe: „Cazul lui Andi Danielescu este cazul Iaşului, a supremaţiei lui morale, a tiraniei lui mai bine zis ... Abdicarea lui Andi Danielescu din atitudinea lui de răzvrătire împotriva oraşului natal şi reintegrarea lui în cercul de fier al idolatriilor familiare, iată tema din *Bal mascat"* etc. Astfel privită chestiunea, pe un plan mai larg, tema acestui roman îşi are rădăcinile în opera lui Kogălniceanu, Negruzzi, Alecsandri, Russo, ceea ce permite exegetului să facă ample incursiuni istoric-literare chiar în interiorul „menţiunii" sale critice.

In sfîrşit, amintind şi deschisele rezerve faţă de unele aspecte ale romanului — mai ales exagerări şi neglijenţe stilistice — să reţinem acest diagncstic exact în ce-1 priveşte pe Andi Danielescu, eroul centra] al întregii alcătuiri narative: „Andi Danielescu este un arivist. Desigur, un arivist înzestrat, plin de talente, dar un arivist, care sacrifică totul, chiar acea iubire care 1-a metamorfozat şi 1-a făcut să-şi privească mai adînc în dosul măştii de ipocrizie, după care se ascunde şi el — pe Ştefana Velisar. Sau poate tocmai de aceasta".

Exegeza obiectivă, în afara oricărei părtiniri, a lui Perpessicius pune şi mai mult în lumină poziţia exclusivistă a lui E. Lovinescu („Moldovenismul teoretic e încă una din axele scriitorului: chiar cînd se preface în ură, ca mai toate iubirile, el tot sfîrşeşte prin a fi biruitor. E povestea lui Andi Danielescu din *Bal mascat,* reîntors după mari revolte şi veleităţi de emancipare, la placenta lutelară a Iaşilor" — *op. cit.,* p. 212) şi a lui G. Călinescu („Dar problema — antagonismul ieşenism-bucureştenism, *n. n.* — este inexistentă la noi şi scrierea apare ca un semn "de pauperitate în materie de invenţie" — *op. cit.,* p. 671).

//. Ediţia 1 a romanului *Bal mascat,* Editura „Cartea românească", Bucureşti [f. a.], şi ediţia a Il-a apărută la aceeaşi editură şi în acelaşi an sînt identice — acelaşi tipar, aceeaşi paginaţie, aceleaşi greşeli de imprimare — cu^deosebire că pe foaia de titlu apare: „ediţia II-a"; ediţia a IV-a, Editura „Cartea românească", Bucureşti, poartă pe ultima pagină menţiunea:

„Acest volum s-a tipărit în atelierele «Cartea românească» în luna iunie, anul 1938"; ediția a V-a, Editura „Cartea românească" București, menționează pe ultima pagină: „Acest volum s-a tipărit de către Editura «Cartea românească», în atelierele S. A. R. «Cartea de aur», din București — str. Lucaci, nr. 35 — în luna octombrie 1942"; ediția a VI-a, Editura „Cartea românească", București, menționează pe ultima pagină: „Tipărită de Editura «Cartea românească» S. A., în luna aprilie 1945 la «Cartea de aur»".

Fragmente din roman au apărut după cum urmează în: *Viața românească,* XXI, nr. 9 — 10, septembrie-octombrie 1929, p. 217 — 246, sub titlul: *Bal mascat,* cu mențiunea: „Fragment din romanul cu acest titlu, care va apărea în luna decembrie, în Editura «Cartea românească» (în ediția noastră, p. 225, r.1 — 252, r. 27); în *Adevărul literar și artistic,* IX, seria II-a, no. 463, duminică 20 octombrie 1929, sub titlul: *Bal mascat — Baletul musafirilor,* cu mențiunea: fragment din romanul „careva apărea la 15 noembrie în Editura «Cartea românească» (în ediția noastră, p. 332, r. 3-339, r. 27) ; IX, seria II-a, no. 465, duminică 3 noembrie 1929, p. 1 — 2, sub titlul: *Bal mascat — O fată energică* cu mențiunea: fragment din romanul care va apărea la 25 noembrie (în ediția noastră, p. 464, r. 19—474, r. 30);IX, seria II-a, no. 469, duminică 1 decembrie 1929, p. 3 — 4 și IX, seria II-a, no. 470, duminică 8 decembrie 1929, p. 1 — 2, sub titlul: *Bal mascat — Fata din brazi* (în ediția noastră, p. 278, r. 36 — 292, r. 33).

Ultimul fragment a fost publicat ca nuvelă independentă, sub titlul-Fata *din brazi,* în volumul *Iarbă,* Editura „Universală" — Alcalay& Co, „Biblioteca pentru toți", 1433 — 1434, p. 38 — 72.

Fragmentul publicat în *Viața românească* prezintă diferențe minime față de ediția I — ele constînd într-o ortografiere mult mai unitară sub aspectul formelor de limbă *(frumuseța, întâia, pană, săracii, sînt, subt, vrtsta); Adevărul literar și artistic,* dimpotrivă, anulează de cele mai multe ori aceste fonetisme, muntenizîndu-le — fragmentele publicate aici, fiecare purtînd un titlu: *Baletul musafirilor, Fata din brazi, O fată energică* au, mai cu seamă ultimul, deosebiri mai multe față de ediția I a romanului: (Vezi variantele.)

Manuscrisul constituit din două caiete se află în posesia d-nei Teodoreanu.

Caietul I (f. 1 — 41 — în numerotarea autorului) datat jos pe prima filă: „M. Neamț — 20 iulie 1929" cuprinde *„Partea a întâia, Andi".*

Pe spatele acestei file sînt cîteva însemnări, legate de roman, deosebit de interesante; ele par să preceadă scrierea cărții, jalonînd-o prin urmare, oarecum. Iată cîteva dintre ele:

„Dănilescu

Albescu

Luchi — nepotul «taurului» într-o formă mâi pură, *om viu,* nu excepțional, dar trăind.

Duduia: viitoare mamă, gcspcdină, amantă, ipocrizie socială, suficiență.

Andi — cacealmaua ieșano-moldavă.

Perechea vie: fata — tatăl — boxul.

Templul cu o mie de idoli: casa de provincie cu ticurile ei, orașul de provincie cu: cafenea, strada cu prieteni."

Sus pe fila următoare, pe care se află scris: *„Partea a intâia , Andi",* se poate citi:

„Memento: Andi cînd pleca la *teatru* — compătimea casa; cînd plecase la militărie invidia casa.

Să simți în cursul unui roman, de cîte ori întîlnești un personaj că are același *parfum* — să-1 recunoști ca și lectorul, nu după ochi, sprincene — ci după parfum."

Sus tot pe prima filă este caligrafiat un moto din Tudor Arghezi (v. facsimilul din ed. noastră), romanul intitulîndu-se inițial *Unghia de leu.* Coperta finală a acestui caiet poartă pe ea încă două probabile titluri pentru acest roman: *Orașul in care a murit Arhanghelul; Morminlul Arhanghelului.*

în fața filei 34 începe partea a doua — *Bate cineva la poartă?* - la data de „10 august - 1929".

Caietul al II-lea (f. 41-100, 1-25) continuă cu partea a -doua și a treia și *Epitaful* (inițial *Epilog,* anulat) la f. 25.

Am considerat drept text de bază ediția a IV-a a romanului, ediția în vederea căreia scriitorul a efectuat foarte multe modificări — în cele mai dese cazuri masive eliminări de text[1] —

[1] La apariția romanului, acad. Perpessicius, !n cronica dedicată acestui eveniment, consemna: „Iar ca să vorbim de *Bal mascat,* este sigur că o eliminare radicală ar fi putut aduce o ventilare de cel puțin o treime din cubaj, fără ca romanul să piardă, ba dimpotrivă, din această înfrînare a prolixității" *(Mențiuni critice,* III, Fundația pentru literatură și artă, Buc, 1936, p. 225).

confruntată cu precădere cu ediția I dar și cu toate celelalte ediții și apariții fragmentare, precum și cu manuscrisul.

1929 - ed. I, II; *1938* - ed. IV; *1942* - ed. V; *1945* - ed. VI; *VR* — *Viața românească; AL* — *Adevărul literar și artistic; I* — *Iarbă; Ms* — manuscrisul autograf.

Variante

p. 223, r. 1 Partea întîia *(1938, 1942,1945):* Partea întâia *(1929):* Partea a întâia *(Ms)*

p. 225, r. 1 oțetind *(1929, 1938, VR, Ms):* oțelind *(1942, 1945 - greșit in ultimele ediții)*

p. 227, r. 32—33 împăiate. într-una *(1938, 1942, 1945):* împăiate. — Le-a ales într-adins vipera, — murmura printre dinți mama lui Luchi. Intr-una *(1929, VR, Ms)/r. 35* părinte *(1938, 1942, 1945):* părinte, nu atît ca să-i cruțe, cît mai ales, ca să-1 excludă pe Andi. *(1929)*

p. 228, r. 26 banii *(1929, M~ - form.% ai>ptifl):* bani *(1938, 1942, 1945)*

p. 229, r. 8-9 Aglaia. Intre *(1938, 1942, 1945):* Aglaia. - Stăi, Satană, că te vede sfînta Icoană, Doamne iartă-mă! Și cum era goală, albă și pietroasă subt haina monahală, în brațele lui, cu mîna stingă săltată o dată cu sînul, întorsese pe dos icoana, și cu aceeași mînă pioasă îl pălmuise, lăsîndu-i în nări mirosul busuiocului de la icoană... Trăsura trecea prin Piața Unirii. Un picior de-al sorei Aglaia, a cărui pulpă lumina cerul ca o lactee calea, pe deasupra capului statuiei lui Vodă-Cuza, izbi cu călcîiul în fotografia cuvioasei Agafia: gazdaMe la Agapia, a familiei Danielescu *(in Ms, permanent:* Stănescuj. Maica Agafia o clevetea pe sora Aglaia, spunînd că mai bine d?cît să-și tot spele trupul — „Răsună munții de-atîta spălătură!" — ș-ar spăla sufletul cu cele sfinte. Iar sora Aglaia, replicase, într-un cerc de măicuțe tinere, că maica Agafia n-are nevoie să-și spele trupul, fiindcă la un an o dată, de Sînta Măria, își face „grijiturâ" trupească. Și o curăță ucenicele cu măturoaiele de ațe de păianjen. După care maica Agafia o spurcase pe sora Aglaia cu o vorbă scîrnavă luată din *Biblie.* Iar sora Aglaia intrase într-o noapte fără lună în casa cuvioasei, în odaia lui Luchi, și acolo, de pe canapeaua sfinției-sale maica Agafia, călcîiul înalt al pantofului încălțat pe piciorul gol, în timp ce piciorul avîntat spre stele vibra ca libelulele, făcuse un benghi portretului cu ochi haini, al Agafiei, așezat pe păretele purtător de icoane... Intre *(1929 Ms)/r.20* banii?... *(1938, 1942, 1945):* banii?... Vorbește, spune, că te fac bucăți! *(1929, Ms) / r. 22* o palmă „morală" *(1938, 1942, 1945):* o palmă „morală" și o pișcătură răsucită: aceasta profund fizică. *(1929) / r. 41* violetă. *(1938, 1942, 1945):* violetă. — Hoațo, ticăloaso, scîrnăvie, îmi aduci toți derbedeii... *1929)*

p. 230, r. 4-5 Duduiei. Andi *(1938, 1942, 1945):* Duduiei. — ...Asta ai învățat încasa mea, lepădătură, tîrîtură, nerușinate.. Stridența glasului spart — intensificată de vibrația tingirilor din bucătărie — străpezea urechile lui Andi, dîndu-i un fior de dezgust; și în același timp, îl cuprindea o îngrijorare în galop de panică pentru *mama lui,* congestionată, cu ochii injectați și tulburi, cu vinele vînăt umflate, cu șuvițe de păr alb spînzurîndu-i pe obraji, cu un tremur bolnăvicios în mîinile crispate a blestem... Domnul Danielescu sosea cu bățul ridicat — un băț gros de cireș cu cioc metalic. Dar fulgerul masiv al săbiei lungi — care de altfel spînzura inertă în mînile fruntașului de roșiori — îl făcu să lepede bățul la ușă, temîndu-se ca viziunea bățului să nu sugereze mișcări simetrice mentalității săbiei. II luă cu vorba: — Bine, băiatule, asta-i treabă de ostaș? In loc să-ți faci datoria la cazarmă... Luchi, de la geam, icni de rîs, auzind noua predică. Pe fruntea ostașului congestionat de băutură și de dragostea neisprăvită, și zăpăcit de aparițiile succesive, curgeau mari broboane de sudoare, înregistrate de ochiul oratoric al domnului Danielescu. își reluă bățul de lîngă ușă, îndepărtînd cu o mișcare enervată pe Luchi care se pregătea să intervie. Duduia n-o slăbea din ochi pe Lina. Deformase rochia de catifea: „Trebuie călcată"; o pătase de sudoare la subțiori: „Mi-o scoate la spălătorie"... Fanfara isterică a cristalelor sparte îi făcu pe toți să tresară. Doamna Danielescu sfărmase paharele de pe masă, "cu ciotul umbrelei. — Le-ați spurcat, ticăloșilor! Ai să le plătești, ai să mi le plătești... Și către roșior: Piei din ochii mei, nemernicule! S-auzeau fluierături in stradă. — Bolșevicule, la Curtea Marțială! tună glasul domnului Danielescu, în timp ce mîna ridica bățul cu cioc de metal. — Nu da, boierule, mîrîi un glas de „Curtea cu Juri", notă mintal domnul Danielescu, c-un recul subit în fața ochilor cețoși de vin, care îndreptau o căutătură Manlicher către bățul ridicat. Sabia zăngăni scurt. — îl

omoară, of, apă, ţipă doamna Danielescu atît de ascuţit, încît dinţii lui Andi se încleştară dureros. Doi sergenţi, din pragul uşei se uitau nehotărîţi. îndărătul lor, birjarii, vecinii... Şi în tăcerea întretăiată de gîfîituri, în timp ce Lina zmulsă, cu palmele roşii pe tîmple, vărsa şiroaie de lacrimi privind holbat pe militarul înşfăcat de sergenţi, Andi cu paharul de apă la gura mamei lui, auzi glasul Duduiei, şuierător către Lina: — Scoate imediat ciorapii mei de ma'asă. — Păpuşica are spirit de observaţie! nu se putu împiedeca să nu exclame Luchi. — Ascultă, Andi, bufni Luchi pe-nfundate; să ştii că „Apostolul" îl interpelează pe ministrul de Război asupra unui caz concret de bolşevism. Andi *(1929)* / *r. 11* Schimbi de hotel *(1938, 1942, 1945, Ms):* Schimb de hotel *(1929) Ir. 24* picioare. *(1938, 1942, 1945):* picioare. — Copil fără de inimă, acuma ţi-ai găsit să şuieri! izbucni glasul domnului Danielescu. In papuci, cămaşă de noapte şi-n izmene lungi, verifica dacă uşile de afară sînt încuiate, şi lumina de la closet stinsă. Amuţi şi şuierul lui Luchi, înnodat parcă într-un zîmbet, pînă mîne dimineaţă cînd aceeaşi leliţă avea să plece în deal la vie, prin şuierul lui Luchi. Lumina din odaia lui Luchi, stinsă, întunecaşi crăpăturile uşei care despărţea cele două încăperi. Luchi se azvîrli pe somiera goală, la fel cu cea din odaia lui Andi, ca în mare, de sus, cu un salt; somiera scîrţîi şi săltă ritmic de cîteva ori. Sora Aglaia sosi de la Agapia Lina, din bucătărie, dar somnul le închise uşa-n nas, şi Luchi adormi inocent ca iarba cîmpului. *(1929)*

p. 231, r. 22 cu *(1929, 1938, 1942, Ms):* ca *(1945)*

p. 232, r. 13 vîjîit de fluviu. *(1938, 1942, 1945):* vîjîit de fluviu devenit cascadă. *(1929, Ms)* / *r. 16* întîmpla *(1938, 1942, 1945, Ms):* întîmplase *(1929)* / *r. 38—39* dregători. Din acea epocă *(1938, 1942, 1945):* dregători. Cutare membru important al Institutului de înalte studii istorice, alt „apostol al neamului" care dormise în casa Danielescu, pe cînd domul Danielescu nu era încă membru al înaltului aşezămînt cultural, — avea slăbiciuni ancilare. în vederea acestei vizite se făcuseră pregătiri importante în casă şi la bucătărie. Şi Andi auzise următorul dialog în ietacul părintesc: — Ascultă, mami, trebuie să găseşti pentru mîne seară o servitoare nostimă, spălăţică ... Pe-atunci, doamna Danielescu nu angaja decît servitoare veterane, cu infirmităţi vădite — chioare, şchioape — cu sîni cît mai căzuţi, musteţi cît mai aparente şi păr cît mai alb. — ...? — Vezi, mami,

Moşului îi cam plac servitoarele tinerele. — Taci! Parcă ţie!... Şi cu Paraschiva ce să fac? — Trece-o la bucătărie. — Dă!... o să-i convie? Are şi ea obraz! E la noi de şase ani. — Ei, c-un bacşiş bun! — Bine, frate, de ce nu mi-ai spus din vreme! Să scot aşa bătînd din palme o fată frumoasă! De unde? — Ascultă o idee, mami dragă. Dac-ai ruga-o pe Tinca să ţi-o împrumute pe Lenta: se uită ea cam cruciş, da'are nişte pulpe şi nişte şolduri!... — Bine, da' Lenta... înţelegi, aşa deodată cu oricine? — Ei, iaca! Parcă astea mai fac nazuri! Şi Moşul e galanton... şi nu cere mult... Urmase o scenă acră. Prea bine o ştia domnul Danielescu pe Lenta! Doamna Danielescu nu-1 cruţase, reproşîndu-i cu amănunte gusturile vulgare. — Eşti, dragă, din topor! Ţi-o spun eu! Numai tîrîturile îţi plac! împăcarea venise tîrziu noaptea, după ce viziunea Lentei, şolduroasă şi pulpoasă, fluturase printre soţi, ca muleta printre tauri. Domnul Danielescu propus şi susţinut de Moşul care avea cuvînt hotărîtor la Institut, fusese ales, la primul scaun vacant, cu unanimitate membru al Institutului de înalte sturfii istorice. Iar Lenta, curînd după vizita Moşului, fusese dată afară de la Tinca: paza bună trece primejdia rea, şi Tinca făcea tot ce dorea doamna Danielescu. „Asta a spus-o Zmeul?" Nu! Tata şi mama. Nu mai credea în poveşti, nu mai credea nici în „Povestea Neamului", fiindcă de timpuriu începuse să afle că toate statuile neamului au trăit şi-ntr-un ietac conjugal; şi nu mai credea în părinţi: „Asta a spus-o Zmeul..." într-o noapte, pe la unu, în timpul unei sindrofii, văzuse in patul lui prin oglinda iluminată din antret, privirea împinsă ca mişcarea de împungere a cornutelor, a unui musafir spre decolteul mamei lui; şi-o văzuse pe ea, pe *mama* lui, cu nările dilatate subt privirile care *intrau,* în ea, congestionînd-o; şi-i văzuse plecarea frunţii şi clipirea grea, a pleoapelor. „Asta a spus-o Zmeul." Din acea epocă *(1929, Ms)*

.p. 334, r. 1 sărute, abea *(1938, 1941):* sărute, îşi strîngea degetele convulsiv şi abea *(1929, Ms)*

p. 235, r. 8—9 Andi avea cincisprezece ani. Şi *(1938, 1942, 1945):* Andi avea cincisprezece ani. Deşi spaima vecinătăţii ietacului părintesc dispăruse acum, bătaia de inimă din îndepărtata noapte a copilăriei, cînd pentru întîia oară tăgăduise realitatea cu formula „Asta a spus-o Zmeul", continua să-1 stăpînească, sunîndu-i un veşnic clopot de alarmă, care-1 ţinea treaz pînă în clipa cînd toată casa adormea, ca pe acei şefi de gări mărunte, care

nu pot adormi decît după ce a dispărut în noapte ultimul tren expres. Şi *(1929, Ms) / r. 10* în odaia bătrînei. Auzise *(1938, 1942, 1945):* în odaia bătrînei: începuseră după douăsprezece, ca viaţa cimitirelor, mult după ce Andi stinsese lumina care se vestea şi-n camera de alături prin crăpăturile uşei despărţitoare. Cu ochii închişi în întunericul odăii, Andi aştepta somnul. (Andi căuta lunecuşul negru care duce spre somn. *Ms)* Dar urechea pîndea, cum pîndise din copilărie. Auzise *(1929)* / *r. 14* cu *(1929, 1938, 1942, Ms):* de *(1945)* / *r. 21* Răsunau nume. *(1938, 1942, 1945):* Răsunau nume: — Buna dimineaţa, Alice; buna dimineaţa, Graţiela; buna dimineaţa, Lucica; buna dimineaţa, Nunuca... Şi trecuse miezul nopţii. Şi replícele *numelor,* căci fiinţe vii nu erau, răsunau cu glas subţire, spunînd păţanii şi amănunte copilăreşti *din vis.* Alice visase o migdală din care ieşea un evantai; Graţiela, o pudriera plină cu drajele; Lucica, un cîne de porţelan, care vroia s-o muşte; Nunuca era îmbufnată, numai ea nu visase nimic... *(1929, Ms)* / r. *23—24* păpuşelor. Se joaiă? *(1938, 1942):* păpuşelor.

Apoi le îmbrăcase pentru bal. Şi păpuşele dansaseră în sunetele unei muzicuţe (melodii *Ms)* din acelea dulci ca ascultate-ntr-un adînc de apă, melodie automată, demodată, melancolică, brusc întreruptă ca şi mersul păpuşelor cu resort, cu un acord neisprăvit... Alice, Graţiela, Lucica, Nunuca... Apoi, păpuşele luaseră ceaiul. Apoi începuseră pregătirile de noapte. Apoi rugăciunea spusă de acelaşi glas pentru fiecare Alice, Graţiela, Lucică şi Nunucă de porţelan sau de carton. Apoi un cîntec de leagăn plutise, tărăgănat şi trist, pentru somnul păpuşelor. Ochii morţi, dar deschişi a zeci de păpuşi care tac... şi cu care se joacă... Se joacă? *(1929):* păpuşelor. *(1945 − omis* Se joacă?j / r. *30* obraji de porţelan şi ochi de sticlă *(1929, 1938, 1942, Ms):* obraji de sticlă *(1945)*

p. 236, r. 20 proaspătă. *(1938, 1942, 1945):* proaspătă mai ales, pe care-o aprecia ca pe-un „Camambert". Sau despre luna plină, antic răsărită deasupra unui Iaşi pe care parcă atunci îl dezgropase din veacuri (deasupra Bosforului de lumină şi noapte al Iaşului nocturn între colinele sale *Ms):* „Ce scîrnăvie de lună? S-o pişti şi pace!" spunea el, considerînd luna ca dinapoiul dolofan al unei slujnicuţe. *(1929) \ r. 21* i se ierta tot *(1938, 1942, 1945):* i se ierta tot. Pe fete tinere le lua de guşă şi le bătea cu palma peste crupă, uitînd-o o clipă apăsat. Şi avea barbă albă! Iar cînd prindea prin colţul unei case vreo femeie mai tînără,

.eu reliefuri agresive, pe care o acoperea cu trupul lui mătăhălos, Iţi venea să-ntorci capul ca atunci cînd treci pe lîngă oameni opriţi lîngă un zid periferic cu inscripţii şi miros obscen. *(1929)*

p. 237, r. 2 tinereţă. *(1938, 1942, 1945):* tinereţă. N-avea nimic din atributele agresive ale frumuseţe! femeieşti: nici buzele cărnoase care cheamă sărutarea, nici ochii a căror privire e parcă aspirată de nările bărbaţilor, nici sînii care zgîrie sîngele. Linii de băieţel în clipa nehotărîrii, de zori palizi, a adolescenţii. Şi totuşi, fată *(1929, Ms)* / r. *6* deşteptată *(1929, 1938, 1942):* deşteptate *(Ms):* deşteaptă *(1945 − greşeală de tipar) / r. 11* mireasa Taurului? *(1938, 1942, 1945):* mireasa Taurului? Şi mama lui Andi era fata *lui,* a Taurului, nu a mamitei. Aşa gîndise Andi tn faţa uşei care-l despărţea de nebună, căci în acea noapte, Taurul, cu lovituri de copită, cetluise în mintea lui Andi asemănările dintre tată şi fiică. Aceeaşi vitalitate, aceeaşi carne robustă, aceiaşi ochi, aceleaşi nări cu vibraţii sexuale, aceleaşi mîni de cartofor, şi uneori, deseori, acelaşi vocabular. în acea noapte, Andi nu mai rostise, fiindcă nu mai putea: „Asta a spus-o Zmeul". *(1929, Ms) I r. 17* eroinelor din cărţi. *(1938, 1942, 1945):* eroinelor din cărţi. Mamita o botezase, pe mama lui Andi, Beatrice. Şi Andi văzuse abea atunci, ascultînd alături cantilena somnului păpuşelor, speranţa romanţioasă pe care o pusese mamita în fata ei − c-a ei numai va fi —, în clipa cînd, desprins din terţinele lui Dante, pogorîse, pe creştetul copilei Taurului, numele cu-atîta cer în el, cer florentin. *(1929, Ms) / r. 30* lungă *(1929):* persan lungă *(Ms):* dungă *(1938, 1942, 1945 — greşit In ultimele ediţii)*

*p. 239, r. 18*păcii — întinerind *(1938,1942,1945):* păcii—.involuntar, fără cură de slăbit, întinerind *(1929, Ms)*

p. 240, r. 26 şcolii, spitalul *(1938, 1942, 1945):* şcolii cu miros de closet, clas şi cancelarie, spitalul *(1929, Ms)* / r. *29* virilă; în locul *(1938, 1942, 1945):* virilă, a ochilor galici; în locul *" (1929) I r. 37* deputat, activ, lucra *(1929, 1938, 1942, 1945):* deputat activ, militant, lucra *(VR):* deputat, apoi secretar general la Interne, lucra *(Ms)*

p. 241, r. 17 călătorie lungă. *(1938, 1942, 1945):* călătorie lungă. Căci pentru amîndoi, z iua din timpul războiului — ziua mobilizată — nu însemna, ca cele dinainte de război, timpul exercitării unei profesii, în afara casei, ci un fel de călătorie într-alt oraş decît acel din care făcea parte casa lor — păstrată în atmos-

fera păcii —, aceeaşi, tot îmbelşugată, fără nici o cameră rechiziţionată, cu lemne îndestulătoare, cu cămara încărcată de huzur, şi copiii parcă mai cuminţi, în tot cazul mai puţin enervanţi, şi servitoarele la fel. *(1929, Ms) \ r. 15—16* brad. Epoca *(1938, 1942, 1945):* brad. — Brazii noştri, săracii!, (săracii *VR, Ms)* ofta domnul Danielescu, îndreptînd cuţitul plin cu icre moi spre gură. Epoca *(1929) / r. 30—31* protector, „farmecul moldovenesc" *(1938, 1942, 1945):* protector, „farmecul moldovenesc", şi sarcastic „puturoşenia moldovenească" *(1929, VR):* farmecul moldovenesc, protector, şi puturoşenia moldovenească, sarcastic *(Ms)*

p. 242, r. 20—21 la război, deveneau o *(1938, 1942, 1945):* la război, dar mai permeabili la prefacerile şi înnoirile războiului chiar decît cei care mureau în prima linie, se pregăteau să devie efebocraţia de mai tîrziu şi deocamdată o *(1929)*

p. 243, r. 3 afecţiune prietenească *(1938, 1943, 1945):* afecţiune, şi nu afecţiune fiiască, ci prietenească *(1929, VR, Ms)/r. 9* cafele negre şi le era partener la panţarolă. *(1938, 1942, 1945):* cafele negre — dulce preşedintelui Kuparencu, şi fără caimac; amară, profesorului Ivănescu, b lănită gros de caimac —, le oferea dulceaţă, de afine lui Kuparencu, de rod zaharisit lui Ivănescu, precum şi bucăţele de zahăr muiate bine în cognac, servite într-o farfurioară de cafea neagră; şi le era partener la panţarolă. *(1929, VR)*

p. 244, r. 29 obraji. *(1938, 1942, 1945):* obraji. Pe-atunci, tn societate, Andi devenea un fel de obiect de artă exotică, adus dintr-o călătorie în Orient, pe care toţi îl pipăiau, îl malaxau, îl cîntăreau, întorcîndu-1 pe faţă şi pe dos, parcă spre a-i afla eticheta cu preţul şi adresa vînzătorului. „Nu-1 lăsau în pace", îl expropriau, atribuindu-1 — fără să-1 consulte — distracţiei comune, ca o grădină publică. Şi de-atunci, Andi pusese sufleteşte, între el şi admiratorii supărători, ceea ce statuile au concret în jurul lor subt formă de bare de metal: indiferenţa protectoare în jurul resemnării de-a fi statuie *(19Î9, VR, Ms) / r. 37—38* floare delicată. La treisprezece ani *(1938, 1942, 1945):* floare delicată. — Ce stă Fetiţa aşa de tristă? îl întreba cîte-o cucoană gata să-1 consoleze prin pipăiri şi frămîntări. Nu era trist de loc: privea pur şi simplu. Dar genele pluteau atît de negre pe ochii negri, încît obrazul părea trist şi palid argintiu cum sînt crinii noaptea. (Dar avea de pe-atunci în atitudinea lui, gestul aplecat

al genelor care erau atît de negre pe ochii negri, încît obrazul părea palid, cum sînt crinii noaptea. *Ms)* La treisprezece ani, trupul, prea subţirel, încă firav pînă atunci, se desfăcuse înspre umeri cu acea sprinteneală înflorită a jeî-d'eau-urilor în clipa cînd tulpina lor de apă se desparte în mănunchi, pulverinzîndu-se rotund. Părea elegant în orişice haină. — Unde-ţi faci tu hainele, Andi? îl cercetau camarazii de la şcoală — La Simka. — Ei! se minunau ei auzind numele croitorului din Strada de Sus, ca şi cum s-ar fi aşteptat s-audă un nume de croitor măcar bucureştean. Pe-atuncea îi făcuse mamita un rînd de haine de catifea neagră: pantaloni scurţi, opriţi deasupra genunchilor, tunică rusească. — Vai, ce piele fină are Andi! Şi cucoanele îi pipăiau pulpele dulci ca obrajii de fată mare, pişcîndu-i-le-n treacăt, lăsîndu-i urme ca de ţînţari, şi-i pipăiau gîtul rotund, strecurîndu-i mîna pe spinarea goală: copil! — Te gidili, Andi? — Nu. — Ei, ia să vedem! Şi mînile, cam umede, mai dezmierdau o dată pe subt haină linia flexibilă a spinării. In hainele de catifea neagră avea silueta pajilor purtători de trenă, a căror graţie nici preajma ogarilor albi n-o poate micşora. Atunci, la treisprezece ani *(1929, VR)*

p. 245, r. 21 o sărutare pe buze, care *(1938, 1942):* o sărutare pe buze, gîfîită, lungă, zvîcnită, care *(1929, VR, Ms)* / r. *34—35* ea. Crescînd *(1938, 1942, 1945):* ea. In anii războiului, spre seară, cînd singur în hulubărie aprindea lampa de pe masa lui de lucru, aplecîndu-se pe-o carte, păretele pe care se proiecta umbra profilului lui Andi devenea preţios ca păreţii muzeelor de artă statuară greacă, în clipa de mister cînd aceeaşi lună, care-a luminat cu veacuri în urmă profilul de eternă tinereţă al efebilor greci în nopţile Eladei, luminează icoana lor de marmură, trimeţîndu-i umbra vie pe păretele muzeului (pustiu *Ms).* Din cap pînă-n picioare Andi era perfect frumos, în felul efebilor greci, al căror vestmînt uşor ar fi putut să-1 poarte printre statuile muzeelor suindu-se pe soclul lor. N-avea fir de păr pe tot trupul cruţat de acest aspect stufos al virilităţii: o nuditate de fecioară. Şi obrajii îi erau imberbi, hărăziţi unei tinereţi de marmură nudă. Părul brun avea în el o flacără de aur care încălzea paloarea obrajilor înguşti şi ovali, cu bărbie făcută pentru dezmierdări ca a fetiţelor cu cozi lungi. Pînă şi mînile-i erau tăiate cu aceeaşi artă; degetele lungi şi podul palmei fardat cu acel roz firesc pe care natura rareori îl suflă de pe trandafiri în palmele omeneşti, — dădeau gesturilor lui o solemnitate

prețioasă. Cînd frîngea pînea la masă, te gîndeai că începe poate un miracol ca la masa de laCaana. Crescînd *(1929, VR) j r. 39 — 40* frumoasă. Și *(1938, 1942, 1945):* frumoasă. Stîrnea o poftă de viol în ochii femeilor. S-ar fi spus că tinerețea lui cu linii de lumină de lună, cu palori de crin, și frăgezimi de rouă, dădea femeilor senzația unei feminități alta decît a lor, mai fragedă, mai delicată, care le viriliza în atitudinea care-o aveau față de el, luîndu-le pudoarea vicleană de nimfe urmărite, dîndu-le, în schimb, priviri de faun urmăritor și o măgulitoare impresie de dominațiune bărbătească. Și *(1929, VR) / r. 40* pur, tresărea *(1938,1942, 1945):* pur — frate al celor două portrete de tinerețe: al mamitei și al tatălui lui — tresărea *(1929, VR, Ms)*

p. 245, r. 41 surîsul echivoc și tulbure de „femeie care minte". *(1938, 1942, 1945):* surîsul echivoc și tulbure de „femeie care minte", surîs care-și avea pricina nu într-o faptă rușinoasă de-a lui, ascunsă celorlalți, ci în oglinda-n care, într-o noapte a copilăriei, o văzuse pe mama lui docilă și vibrantă subt privirile cornute de pofte ale unui bărbat. Și-acest surîs, interpretat ca o ratificare a privirii stîrnite în ochii femeilor, făgăduia atît de mult, încît Andi era urmărit, cu copite de faun, fiind silit *el, bărbatul,* să ia o involuntară atitudine de nimfă urmărită, ceea ce-l umilea, dezgustîndu-1, iar pe femei le ațîța și mai tare, apreciind ceea ce socoteau ele că-i impus, de ritualul cochetăriei femeiești, bărbatului pe care-1 tratau ca pe-o femeie. Odată, în o mie nouă sute șaptesprezece, fusese nevoit să-și părăsească hulubăria, pentru a o însoți pe mama lui într-o călătorie cu automobilul pînă la Tîrgul-Frumos. Deși n-ar fi dorit să cunoască particularitățile nici unui itinerar de-al părinților săi, acceptase rolul de „cavaler" al mamei și al însoțitoarei ei, o bucureșteancă, tot infirmieră de război. Ziua aspră de octombrie și teama de frig care stăpînea în acel timp chiar și pe cei care nu suferiseră în bordeie, trenuri și tranșee, îl hotărîse pe Andi să Împrumute, pentru această călătorie — care, pentru el, sedentarul din hulubărie, avea caracterul unei adevărate expediții, o scurteică blănită cu blană de miel pe dinăuntru, și guler de astrahan brumăriu, precum și căciula la fel, aparținînd domnului Iustin Danielescu. Și căciula, înaltă, cam largă pentru capul lui Andi, și scurteică, tăiată pe dimensiunile unui trup amplificat de grăsime, dădeau siluetei lui Andi și obrajilor lui albi o zveltețâ presimțită și o frăgezime de fată îmbrăcată la vînătoare în haina pădurarului. Automobilul, o limuzină de-a Marelui Cartier, cu mers onctuos și geamuri de cristal cu perdeluțe ca vagoanele ministeriale, — se

oprise la scara casei Danielescu (casei din Sărărie *Ms)* exact la ora convenită: de cînd cu spitalele, cu francezii și cu războiul, femeile se masculinizaseră în multe privințe, căpătînd cochetăria punctualității așa cum înainte de război o aveau pe-a întîrzierilor distrate. Doamna de lîngă șofeur, cu fața nevăzută subt casca de aviator cu ochelari de scafandru, invitase pe doamna Danielescu să ia loc pe canapeaua din fund. Andi nu apăruse încă: el avea deprinderea femeilor dinainte de război. — Andi, hai drăguță! Se ivise pe pragul casei, în lumina brumărie ca și astrahanul căciulii nalte și al gulerului amplu, cu frumusețea lui luminos vădită, ca un buchet de crini adus pe brațe. Cînd doamna Danielescu îl prezentase, ochelarii de scafandru dispăruseră, descoperind o față de brună cu sprincene și ochi imperioși, bărbie autoritară și-o umbră vioriu pufoasă deasupra buzei de sus; iar mîna, care nu-și scosese mănușa pentru doamna Danielescu, scoțîndu-și-o c-un gest de jupuire, apăruse goală, nervos goală, pentru a-1 obliga pe Andi să i-o sărute, cu capul descoperit. Părăsind subit locul de lîngă șofeur, unde pînă atunci părea definitiv statornicită, doamna venise înfund, lîngă doamna Danielescu. Andi se pregătea să treacă el lîngă șofeur, lăsîndu-le pe doamne singure, în fund. Un glas de general feminin îl oprise cu piciorul pe scară, făcîndu-1 să revie. — Il luăm cu noi pe băiețel. Poftim tinere. Ascultase deci pe cea care părea amfitrioana limuzinei. înlăuntru, mîni posesive îl instalaseră în locul cuvenit femeilor, adică în colț, — doamna, cu toate protestările doamnei Danielescu și-ale lui Andi, așezîndu-se băiețește, la mijloc. Porniseră. Andi se uita pe fereastră. Femeile vorbeau: spital răniți, front, ciorapi... Andi urmărea norii. Analizate atent, picioarele doamnei, cărnos lungi în ciorapi de mătasă groasă, ofereau un contrast: cel drept, dinspre doamna Danielescu, adică cel dinspre *mamă,* cu vîrful pantofului apăsat pe covorașul de jos, asigura stabilitatea trupului, — pe cînd celălalt, cel dinspre fiul mamei, era atent și disponibil. La hopuri și viraje, genunchiul lui Andi nu ciocnea genunchiul vecinei, — veghea; dar genunchiul vecinei — cel atent — se lipea scurt, în treacăt, parcă din forță majoră, de genunchiul lui Andi. La început, vecina ședea dreaptă pe muchea canapelei, privind înainte drumul peste umărul șofeurului, avînd aerul că dispune prin sugestie de volanul mînuit de șofeur. Dar după mai multe hopuri — psicologice — și cotituri — erotizante —.părăsind atitudinea de amiral al limuzinei se tolănise înfund... —Vă rog stați comod, întindeți-vă bine .'...făcînd loc, cu o solicitudine fără cusur, doamnei Danielescu, adică înghesuindu-se înAndi, intrînd cu șoldul într-al lui, lipindu-și umărul de al lui Andi. Altă bucată

de drum trecuse, Andi fiind anexat de trupul de alături care în acest timp păstrase o perfectă neclintire — în măsura îngăduită de şoseaua găurită şi de trepidităţile motorului. De la ovreme, pulpa vecinei părăsea pulpa lui Andi, în răstimpuri, revenind apăsat, cald, fără de hazardul justificator al unui hop. Era clar. Acest gen de telegrafie îl înveţi imediat fără abecedar. Andi se lipise şi mai tare de păretele lateral al limuzinei, cu coatele strînse de trup ca ale mumiilor, cu mînile moarte pe genunchi. întorsese capul spre fereastra din stînga. Simţea că iarăşi devine nimfă alături de faunul cu copitele în tocurile pantofilor şi presimţea, cu un tic nervos al feţei, surîsul, surîsul acela echivoc şi tulbure de „femeie care minte". Cu geniul unic al femeilor de-a vorbi volubil despre orice — un fel de enciclopedie orală de aperitive din toate subiectele — în timp ce trupul gîndeşte şi execută gradat, cu nuanţe, o acţiune care n-are nici o legătură cu vorbele concomitente, — vecina lui Andi vorbea numai cu doamna Danielescu, afectîndu-se exclusiv ei, de la gît în sus, în timp ce de la umeri în jos, şi mai ales de la genunchi în jos, se preocupa de cel ignorat de capul ei întors spre mama lui Andi. La un moment dat, cu o spontaneitate napoleoniană, părăsind subit subiectele de conversaţie, născoci un incident. — Cauciucul din spate, cel din dreapta, nu s-a dezumflat? o întrebase pe doamna Danielescu, invitînd-o direct să controleze. Mama lui Andi se aplecase, lungindu-şi gîtul pe fereastra atunci deschisă, urmărită de ochii lui Andi, cu o credulitate naivă. Şi în aceeaşi clipă, făţiş, direct, ochii vecinii îl priviseră micşoraţi, ca la miopi, cu sprincenele ridicate, în timp ce nările vibrau şi de subt buzele întredeschise dinţii apăruseră carnivori. Şi Andi zîmbise, pieziş, cu genele plecate. Apăruse la comandă pe faţa lui surîsul „de femeie care minte". Se înapoiaseră de la Tîrgul-Frumos pe înserate. Doamna de-alături avea o migrenă: astfel justificase, faţă de doamnaDanielescu, stingerea luminii interioare, aprinsă de şofeur. în timpul călătoriei pe întunerec, trupul lui Andi devenise o adevărată panoplie a pulpei şi amînei ei. La scara casei Danielescu, doamna dorise un piramidon şi o „dulceaţă moldovenească". Descinsese. Intra pentru întîia oară încasa doamnei Danielescu ; avea ochi de motan care-şi urmăreşte pisica şi-n casa vecină. în timpul pregătirilor de dulceaţă şi cafea neagră, dorise să vadă *biblioteca* unei odăi de *băieţel.*— Andi, arată-i hulubăria, intervenise doamna Danielescu, măgulită să arate în public] singularităţile feciorului ei. Se suiseră în hulubărie. Andi aprinsese precipitat lumina. Păstrase scurteica, aşa cum îşi păstrează unele femei paltonul cînd intră în odaia unui bărbat: scut. Căciula îl făcuse să nădușească pe tîmple, zburlindu-i părul brun cu

aburi de aur, scurt ondulat; gîtul alb, fecioresc, ieşea gol din amplul guler brumăriu care izola aerian dulceaţa şi tinereţa capului cu gene grele, oferind-o parcă pe-o tipsie, ca pe-a sfîntului Ioan, Salomeei. Doamna îl privise lung, într-o tăcere voluntar prelungită. Un vîrj de limbă ageră, umezise buzele uscate. Trupul femeiei era încordat, avînd ceva ţînţăresc în atitudinea vibrantă. Acelaşi zîmbet impur tresărise pe obrajii lui Andi. Cu o mişcare netă, doamna stinsese lumina. Dar tot atît de repede, Andi o aprinse la loc. A doua zi, şofeurul .aceleiaşi limuzine, adusese flori pentru doamna Danielescu şi un pachet pentru Andi. îl deschisese: era o cutie cu lapte condensat. Se coalizase parcă viaţa socială din anii războiului cu femeile să-1 împlînte pe Andi şi mai adînc, şi mai definitiv, în atmosfera anacronică a hulubăriei, unde sufletul se alungea, ca muezinii în moschee pe covoarele persane ale trecutului şi ale visului, fugind de viaţa cu bocanci în marş şi de femeile cu ochi de faun şi copite; ca muezinii înălţaţi în minarete sufletul privind şi adunînd nu viaţa ghiaură a timpului, ci musulmana lene-a amintirilor. *(1929, VR)*

p. 247, r. 23 caisă *(1938, 1942, 1945, VR, Ms):* casă *(1929 - greşeală de tipar) / r. 27* nici un cuvînt *(1938, 1942, 1945):* nici un cuvînt. Era în amintirea lui ca o caisă (pe care-o clipă, în loc s-o fi ţinut în mînă, ar fi ţinut-o în suflet *Ms).* O caisă cu numele Dana, coaptă într-o casă de bunici. *(1929) / r. 36* în scurteica tatălui *(1938,1942, 1945):* In aceeaşi scurteica a tatălui *(1929, VR, Ms)*

p. 249, r. 28 antică. *(1938, 1942, 1945):* antică, dezgropat din fundul mării, pe veci despărţit de statuia lui. *(1929, VR, Ms)*

j>. 250, r. 3 Veneţiei. *(1938, 1942, 1945):* Veneţiei. Fugea de ochii femeilor, care-1 violau, şi fugea din viaţa războiului care avea în ochi viol, ca şi ochii femeilor cînd îl priveau pe Andi. *(1929, VR, Ms)*

p. 251, r. 15 evita. Viaţa *(1938, 1942, 1945):* evita. Cînd era copil, viaţa casei părinteşti îl făcea să sufere, fiindcă-i vedea ipocrizia, confruntîndu-i fizionomia diurnă cu cea nocturnă, numai de el surprinsă în ietacul părintesc. Acum însă întreaga viaţă *(1929, VR, Ms)*

p. 253, r. 30 Imperfecţiunile *(1938, 1942, 1945):* Gravele imperfecţiuni *(1929, Ms)*

p. 255, r. 11 sufleteşte. Un nou chip *(1938, 1942, 1945):* sufleteşte. In sufletul acestei generaţii cuvîntul „fată" îşi pierduse şi îmbujorările obrajilor şi tăcerile cu buze umede. Un nou [chip *(1929, Ms)* / r. *26* intelectualitate. Pe *(1938,1942, 1945):* intelectualitate. Simţeau ceva atît de aristocratic în frumuseţea camaradului lor, încît propria

lor exuberanță se intimida în preajma lui și toți doreau să-1 frecventeze, socotindu-se onorați de aceasta, ca de intimitatea c-un fecio' de cap încoronat. Pe *(1929, Ms)* / r. *38—39* decît Hamlet *(greșit în toate edițiile):* decît de Hamlet *(Ms)*

p. 263, r. 9—10 că acesta-i *(1929, Ms):* ai acesta-i *(1938):* ai acestui *(1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 15* rozîndu-și unghiile, o auzea — demnă fiică a mamei — fulgerînd pe cei care nu se spală cum trebuie și-i vedea rochiile arse de sudoare la subțioară; și-o auzea *(1929) Ir. 16* sartarul ei și *(1938, 1942, 1945):* sărtarul ei. cu cheie Wertheim, și *(1929, Ms)*

p. 264, r. 28 un pur. *(1938, 1942, 1945):* un pur. Trăind, treptat se transformase, deformîndu-se, pătat ca o mănușă albă-n care ținuse-o spadă înspre cer, acum murdară și atît de informă că parcă mîna care o purtase o lăsase goală, înșelînd doar ochiul. *(1929)*

p. 266, r. 21—22 pe obraji. In *(1938, 1942):* pe obraji. — Vai nouă, n-are să mai plece niciodată! Andise înapoiase acasă în zori, cu acel refren al bețivilor din locomotiva fără roți: „Vai nouă, n-are să mai plece niciodată". ...Căci glasul mare al văzduhurilor, toamna poruncește aripelor să plece, iar frunzelor să cadă. In *(1929)*

p. 267, r. 38—39 îi ținea de urît lui Andi. *(1938,1942, 1945):*îl ținea la curent pe Andi cu tot ce se întîmpla la școală. — Măi, Andi, să-1 fi văzut pe pezevenghiul cela de Șerbănescu, peste ordinar, făcîndu-ne *nouă* morală că de ce umblăm după dame? Ei și? Umblu după dame. Parcă (ci rău fac *Ms)* fac rău cuiva! Da' el, porcu, după babe... Șerbănescu era profesorul de matematici: om practic. Și imediat: — Măi, Andi, de ce nu vrei să mergi cu mine la cinema? Este-un film: știi, te strici (strici *Ms)* de rîs, pe onoarea mea. *(1929)*

p. 269, r. 14 Alexandrei, tatăl lui Ștefăniță *(1938, 1942, 1945):* Ștefăniță *(1929, Ms)* / *r. 22* simțeau nevoia să-1 zburlească *(1938, 1942,1945):* simțeau nevoia să-1 frămînte,să-1 zburlească, să-1 zmuncească *(1929, Ms) I r. 27* „tăvălite" de *(1938,1942,1945):* „tăvălite", „călcate" de *(1929, Ms)* / *r. 41* lașului. *(1938, 1942, 1945):* lașului, salutîndu-1 nu ca pe profesori, cu o disciplină ironic exagerată, ci ca pe un viitor erou *(1929, Ms)*

p. 270, r. 10 enigmatic, pe *(1938, 1942, 1945):* enigmatic și evlavios pe *(1929, Ms)* / r. *12* Apostolului.Cel dintăi, Luchi observase că se petrece cu Andi ceva ciudat. Nu îndrăznise să-1 întrebe. îl văzuse *(1938, 1942, 1945):* Apostolului. Două noțiuni îi dădeau lui Luchi impresia de „fin": limba franceză și Andi. Limba franceză bine vorbită, îi producea o plăcere fizică. — Co.iiță dragă, ia vorbește oleacă franțuzește, eu îți răspund pe românește că pronunț ca un măgar pe franțuzește, spunea el uneori doamnei Rașcu, franceză, căsătorită cu un român. Aceeași impresie de „fin", intangibil i-o dădea și Andi Pe cîtă vreme Duduia, pentru el,avea„fineța"limbei franceze vorbită de el, de Luchi, incapabil cu botoșenia buzelor lui groase și a dicțiunii lui lat moldovenești să redea cîntarea legănată a silabelor franceze. — Un fel de poezie, măi, limba asta! spunea el către fumătorii clasei» care, de data aceasta, îl ascultau cam sceptici, punînd admirația lui Luchi pentru poezie și pentru limba franceză pe seama unei șmecherii exprimată prin formula mintală: „Se face, pușlamaua. Al dracului să fie cine-1 crede!" Din această pricină, de cîte ori se întîmpla ca Duduia să critice ceva din ființa lui Andi, în prezența lui Luchi și a prietenelor ei, cu un aer de superioritate, Luchi, cu o compătimire care făcea zadarnică orice explicație, orice discuție, răspundea atît: — Lasă, păpușico... Și „păpușica" înghițea pe nemestecate invectiva „idiotule", căci în prezența prietenelor își îngrijea vocabularul ca o mamă copiii, numai cînd îi duce la vizite. Cel dintăi, Luchi observase că se petrece cu Andi ceva ciudat. Nu îndrăznise să-1 întrebe, recuzîndu-se oarecum, pentru același motiv care-1 determina să spuie doamnei Rașcu, după ce-o ruga să vorbească franțuzește, că el„pronunță ca un măgar, pe franțuzește". Apoi îl văzuse *(1929)*

p. 273, r. 28 în brațe. *(1938,1942, 1945):* înbrațe de cascadă, cu ochi de izvor. *(1929, Ms)*

p. 275, r. 16-17 biserică!" De la *(1938, 1942, 1945):* biserică (mănăstire *Ms)* ! I-am spus eu, știi, complimentos: «Da' bine mai miroși măicuță!» Crezi că s-a supărat? De unde! Mi-a făcut cu ochiul, pe onoarea mea!" De la *(1929)* / *r. 40* cu ochi de oțet *(1929):* și ochi de *Oțet(Ms):* cu ochii de oțel *(1938,1942,1945 — greșit In ultimele ediții)*

p. 276, r. 1-2 vecinului. Surorile *(1938, 1942, 1945)::* vecinului. , Plecările afară din monastire ale maicelor tinere, pentru timp mai lung, dădeau celor rămase clipirea ochilor de moașă și oftări cu nasul ascuțit. Surorile *(1929) Ir. 36-37* maicelor, și *(1938, 1942, 1945):* maicelor, nu la a munților și-a cerului, lua uneori parte la slujbele bisericești, la locul lui printre picturile de sfinți și sfinte aduse din Italia de penelul tînărului Grigorescu, și *(1929, Ms)*

p. 277, r. 35-36 comentată, cavaleri *(1938, 1942, 1945):* comentată — cu reticențe — de Luchi, mai mulți „cavaleri" *(1929, Ms)*

p. 278, r. 1 atras *(1929, Ms):* adus *(1938, 1942, 1945) Ir. 18-19* cireşele. „Adormise. *(1938, 1942, 1945):* cireşele." Era o frăgezime-n sînge ca acea care se rotunjeşte-n sîni de fată mare pînă-n vîrfurile dureros aprinse. Adormise. *(1929, Ms)* / r. *19—20* Adormise. Avusese *(1929, 1938, 1942, 1945):* Andi adormi. Avu *(I) / r. 21-22* uşoare. Apoi *(1938, 1942, 1945):* uşoare. In cîteva clipe de somn sîngele-şi trăise împrimăvărarea, scuturîndu-şi-o ca piersicii în floare. Apoi *(1929, I, Ms) / r. 23-24* nou. Venise-n *(1938, 1942, 1945):* nou. Se deşteptase cu buzele fierbinţi şi nările calde. Venise-n *(1929, I, Ms) Ir. 26-27* afară. Palpita *(1938, 1942, 1945):* afară. Nu-l aştepta nimeni cu buze roşii la fereastră. Parcă-i fusese înşelată bătaia inimei. Palpita *(1929, I, Ms) Ir. 33-34* nu-n afară. Andi *(1938, 1942, 1945):* nu-n afară. Buciumul amuţise, lăsînd în noapte un gest de dezmierdare, prelung... Parcă-şi despletise o femeie părul lung, dînd nopţii o căldură care nu venea din munţi, şi-o presimţire de parfum care nu venea din brazi. Andi *(1929, I, Ms) Ir. 34* ostenit. Adormise *(1938, 1942, 1945):* ostenit. Era o mirare a singurătăţii în trupul lui neîntregit de altul. Adormise *(1929, I, Ms)*

p. 279, r. 25-26 nemişcat. Avea *(1938, 1942, 1945):* nemişcat. Pină cînd, fără putere, căzuse trăsnită pe iarbă, cu hopurile inimii în sînii ei şi-n tîmplele (inima *Ms)* lui Andi, cu braţele în cruce şi picioarele în praştie. Şi parcă ceru-ntreg se plecase să-i sărute gura în poiană jos, pe iarba crudă. Avea *(1929,1, AL) / r. 30-31* aprinşi. Un *(1938, 1942, 1945):* aprinşi. O inimă de sînge roşu bătînd în sîni drăceşti de fată, suna o toacă pe verdele păgîn al primăverii din poiană adunînd toţi faunii de prin pădurile de brad. Andi ieşise din ascunzătoare. Fata săltase în picioare, cu vibraţia de fugă în zvelteţa ei cărnoasă, a sălbăticiunilor ieşite din păduri, cînd ochiul omenesc se-ndreaptă asupra lor. Un *(1929, I, AL, Ms) / r. 40* el, îi rîsese-n ochi, fugise - lăsîndu-1 *(1938, 1942,1945):* el, deodată izbucnind, săgeată, îi rîsese-n ochi, fugise — fulger roşu printre brazi — răscolind mai crud în nările lui Andi seva ierburilor de pe urma paşilor desculţi, — lăsîndu-I *(1929, I, AL, Ms)*

p. 280, r. 14 Cu-cu! *(1938, 1942, 1945):* Cu-cu! Fată cu glas de cuc? Sau cuc nătîng? *(1929, I, AL, Ms) / r. 28* sus, pe o creangă *(1938, 1942, 1945):* sus, călare pe o creangă *(1929, I, AL, Ms) / r. 36—40* — Nu. Se uita la ea de jos în sus, cu faţa răsturnată, ca un peşte prins în undiţă. Un ciocălău nu-l nimerise, altul da. Andi plecase. *(1938, 1942, 1945):*— Aşteaptă! Ş-avea picioare goale-n aer, ca în apă, cu pulpe lungi, încălecate pe o cracă care legăna un cap iscoditor de veveriţă neagră cu ochi verzi. — Dă-te jos. — Nu. Se uita la ea de j os în sus, cu faţa răsturnată, ca un peşte prins în undiţa care-l sălta, lăsîndu-1 iară, după cum picioarele viclene se făceau că scapă şi că prind la loc craca pe care-o călăreau. De la o vreme, Andi se culcase cu faţa-n jos pe pled, vîrîndu-şi nasu-n carte. Un ciocălău nu-l ni* merise, altul da. Se ridicase într-un cot, privind-oc-o dojana prefăcută. — Iaca! Şi-i scosese limba cu o demnitate atît de indiferentă, de parcă bradul, şi nu ea, i-ar fi-arătat ca o coroniţă de Satan o limbă roşu ascuţită. Andi iar se aplecase pe carte,-- Nu vii sus? îl invitase inocent glasul din brad, cu un accent mirat de pasăre. O privise lung, de jos în sus şi subt privirea lui îşi înnodase picioarele subt cracă, îmbrăcîndu-şi-le-n fustă, rămînînd ca o drăcească lună roşie, cu trup de fată şi cu limbă ascuţită, a nopţii brazilor. N-o auzise cînd se coborîse. îl necăjise toată dimineaţa, stîrnindu-1 de cîte ori o lăsa în pace, nevăzută de cîte ori întorcea capul. La plecare, abea făcuse doi paşi, tîrînd pledul după e), cînd o auzise: — Nu mă prinzi? Era la piciorul trunchiului unui brad, cu chip mironosit, picioarele-ncordate-a fugă, şi braţu-ntins spre el, ca şi cum i-ar fi spus: „Na, ia-mă!" Andi-i zîmbise, privind-o de la glezne-n sus, pe subt genele lui lungi de maică.

— Na-aaa! se alintase ea în guşa ei, rotindu-şi ochii pe subt genele codate, avînd în reverenţa trupului mişcarea de pisică atunci cînd face: „Mia-auuu...", frecîndu-se de poala unei rochii pînă-n vîrful cozii. Andi plecase *(1929, I, AL)*

p. 281, r. 15 cracă, în picioare *(1938, 1942, 1945):* cracă, nu călare, în picioare *(1929,1,AL, Ms) I r. 21-22* Nu te dai jos? - Nu! *(1938, 1942, 1945):* Nu te dai jos? — Dacă mă iei! — Dacă nu pot! — Dacă nu-mi vine! *(1929, I, AL, Ms) Ir. 24—25* obraznic. Andi scosese *(1938, 1942, 1945):* obraznic. O privise din nou de jos în sus. Şedea pe cracă (goală-n fusta roşie Ms^şi în aceeaşi clipă şi încălecase craca — dînd bătăi de inimă lui Andi — înnodînd picioarele subt ea, acoperindu-şi-le iar cu fusta, rămînînd acolo sus în brad, deasupra buzelor lui Andi, ca un coş răsturnat de căpşune care n-ar cădea. Dar Andi adusese o undiţă cu el. Scosese *(1929, I, AL)* / *r. 29-31* căzuse lîngă ciocolată — şi fugise cu pachetu-n mînă. Renunţase *(1938, 1942, 1945):* căzuse-n vîrfuri lîngă ciocolată — uliu — şi fugise — veveriţă — cu pachetu-n mînă. Iar: — Cu-cu! Apoi: — Tichi-tichi-tac; tichi-tichi-tac; tichi-tichi-tac... Renunţase *(1929,1, AL, Ms)* / *r. 40* glumele ei. *(1938, 1942, 1945):* glumele şi farsele ei. *(1929,1,AL, Ms)*

p. 282, r. 22-23 pretutindeni roşie. Se *(1938, 1942, 1945):* pretutindeni roşie. Privirea de viol care-1 înspăimîntase-n ochii vieţii şi-ai

femeilor, în epoca războiului, acum erau în el. Şi el, la rîndu-i, o-ntorcea şi-asupra vieţii, şi-a femeilor. Se *(1929, I, AL) / r. 35* trapa *(1929, I. AL, Ms):* treapta *(1938, 1942, 1945 — greşit în ultimele ediţii) I r. 40* dus la fund. *(1938, 1942, 1945):* dus la fund, ca pe un cîne turbat *(1929, I, AL, Ms)*

p. 283, r. 24 nu putuse dormi. *(1938, 1942, 1945):* nu putuse dormi. Cu trupul gol, Craiul-nou se apleca deasupra munţilor, dînd nopţii o înfiorare ca de apă-n care a intrat o fată albă cu mînile pe sîni. *(1929 I, AL) I r. 38* Acum *(1938, 1942, 1945):* Acuma *(1929, I, AL) / r. 40* Craiului-nou. *(1938, 1942, 1945):* Craiului-nou, care venise alb peste un cer de noapte şi păduri; deschidea ochii şi vedea, cu nările umflate, ca un jar roş pentru vrăjitoreşti descîntece, arzînd în soarele de vară, roşeaţa fustei zălogită lingă el. *(1929, I, AL)*

p. 284, r. 13 Dorea s-o bată... *(1938, 1942, 1945):* Dorea s-o bată... ...ea, să-l zgîrie *(1929, I, AL) / r. ÎS* ca ciorile. *(1938, 1942, 1945):* ca ciorile, ameninţîndu-l parcă nu cu zgîrieturi de unghii, ci de ger. *(1929, I, AL) I r. 25* Tuna. *(1929, 1938, 1942, 1945):* Spre sară, fulgerele-ncălecau şi iar descălecau, galopul munţilor porniţi în vînt. Tuna. *(AL, Ms — lipseşte în I)*

p. 285, r. 5 Era-ncordată *(1938, 1942, 1945):* O dezbrăcase el. Era-ncordată *(1929, I, AL, Ms)* / r. *8* O dezbrăcau fulgerile *(1938, 1942, 1945):* O dezbrăcau şi mînile lui Andi, şi fulgerile *(1929, I, AL) / r.17* sîni. *(1938, 1942, 1945):* sîni, şi erau goi, şi erau albi ca guşa lunii în furtuni. *(1929, I, AL, Ms) / r. 18* şi o *(1938, 1942, 1945):* ş-avea o *(1929, I, AL, Ms) / r. 21-22* ferestre. Şi *(1938, 1942, 1945):* ferestre. Şi deodată, cu-amîndouă mînile îi apucase părul de pe tîmple, înecîndu-i sufletul în trupul ei adînc ca o bulboană. Şi *(1929, I, AL)/r. 40* cu fulgere *(1938, 1942, 1945):* cu fulgere, mai nalt şi de cît munţii *(1929, I, AL, Ms)*

p. 286, r. 21 tristeţă-nduioşată. Genunchiul *(1938, 1942, 1945).* tristeţă-nduioşată. Era în el privirea căprioarelor cînd îşi ling rănile.- Genunchiul *(1929, I, AL, Ms) / r. 24-25* închise. Pe la *(1938, 1942, 1945):* închise. O piatră-n schimbul unei sărutări... Pornind de la durerea în genunchi, lăsată de o piatră, cu surde amintiri din vreme' războiului, Andi căpătă din nou senzaţia unei fineţe fragile, tînjind după vitrine cu obiecte vechi, tăcut armonioase, la adăpost de ceea ce era dement, neprevăzut, distrugător, brutal, în mişcările vieţii. Şi generalizată, durerea genunchiului devenise melancolie de clopot pe care viaţa, în loc să-l sune lung, cîntîndu-l -în văzduh, — îl lovise

W ft ! cu o piatră. Genunchiul bandajat luase proporţii alegorice de pisc de munte, de pe care Melancolia privea, cu aripele îngheţate, viaţa din văi, zburlită de săgeţi trimise-n inima Melancoliei. Pe la *(1929, I, AL) Ir. 39.* O privise lung şi deschise fereastra. Intrase *(1938, 1942, 1945):* O privise lung — cu o severitate care devenea mînie — Şi plecase îndărăt, fără să deschidă fereastra, şchiopătînd. Vroia s-o pedepsească „El" pe „ea". Cîteva clipe îl stăpînise măgulirea mîniei. Apoi, în întunericul pleoapelor închise, ca pîrăul din ploi, trupul ei se născuse din mînia lui, proaspăt, luminos, ca spumele pîraielor de munte. O avea în suflet ca în braţe, goală, urzicător goală, fierbinte ca arşiţa după ploaie scurtă, — dar braţele erau goale. Oare nu plecase de la fereastră? Sărise din pat. Iar durerea din genunchii Mînia! Se furişase spre fereastră. Era acolo, cu lumina lunii pe obraji şi două lacrimi lungi din ochii mari deschişi. Mila lui Andi devenise iute şi nervoasă ca mînia. Deschisese fereastra. Intrase *(1929, I, AL)*

p. 287, r. 5 fîşie zmulsă din *(1929, 1938,1, AL, Ms):* fîşie din *(1942' 1945) I r. 16-17* sufletesc. *(1938, 1942, 1945):* sufletesc c-un viscol fără de fiinţă născător de aprigi nostalgii în conştiinţa grea a vidului. *(1929, I, AL, Ms) I r. 21* capul greu *(1938, 1942, 1945):* capul greu şi cearcăne la ochi *(1929, I, AL, Ms) / r. 27* fată care *(1938, 1942, 1945):* fată — diavol roş, fusta părea culoarea ei satanică, (ca o ciupercă veninoasă *Ms)* nu stambă înroşită — cu o fată, care *(1929, I, AL) I r. 36—39* Vino. îl privise peste umăr — Nu vii? o întrebase el din nou. Vino *(1938, 1942, 1945):* Vino. (Hai! *Ms)* îl privise îndărăt peste umăr — şedea cu spatele la fereastră, cu ochi sperioşi de cîne care se teme să nu-l baţi. Dar nările îi palpitau ciudat. — Nu vii? o întrebase el din nou. — Nu m-alungi? şoptise ea c-un fel de îndîrjire, cu bărbia înfiptă în umărul ei dezgolit. înviase în Andi acel „Eu", purtat în suflet ca subt baldachin, dar piatra, zgîrieturile şi muşcătura, îl făcuseră prudent. — Vino, *(1929, I, AL)*

p. 288, r. 1 mîna. *(1938, 1942, 1945):* mîna - „Lui". *(1929, I,AL)/ ' r. 2* o săritură. *(1938, 1942, 1945):* o săritură. Se dezbrăcase *(1929, 1, AL) I r. 5-6* negre. - ... pentru tine *(1938, 1942, 1945):* negre, cu un gest voievodal. — Arsură. — Cum? — Eu. Un „eu" superb ca plopii — Tu! Cu ce? — Cu acul înroşit. — Cu acul? Te-ai ars din greşeală? — Nu. — De ce? — M-am pedepsit... îşi aplecase capul trufaş pîn-atunci. I se-nroşiseră obrajii. Şi adăugase cu o şoaptă dulce ca luată dintr-o guşă de privighetoare: — . . . pentru tine *(1929, 1, AL, Ms) I r. 13—16* tînără. Andi ţinea în braţe vîntul... Dormiseră alături. Nici *(1938, 1942, 1945):* tînără. îl dezmierda cu mînile şi

cu tot trupul, parcă scaldîndu-se în el, şi parcă şi pe el în ea scăldîndu-1; cînd sărutîndu-1 cu o gură de zmeură şi de garoafe, cînd muşcîndu-1 cu zimţată fierbinţeală a dinţilor, cînd sărutîndu-i ochii cum te joci cu prunele în gură fără să le muşti, sorbindu-i genele; cînd sărutîndu-1 pe ureche, c-o respiraţie care-i lăsa-n urechi un zvon de mare-n fierbere; cînd sărutîndu-i nările c-o gură de fruct umed; cînd sărutîndu-i gura, lung, adînc, de parc-ar fi topit în ea căpşune; cînd sărutîndu-i ceafa şi spinarea-n jos, nebună în fiorii lui, ca zurgălăii în galop de sănii muscăleşti. Un trup făcut din vînturile care răsucesc vîrtejurile mării; un trup de salturi şi de dezmierdări tîrîte cu tot trupul gol, ca viscolul pulverizat cînd jupuieşte pulberi de zăpadă de subt el. Andi ţinea în braţe vîntul... Pînă cînd c-un gemăt, iar fusese trup, trup dulce de femeie ca o lebădă ucisă în înaltul cerului, grea din nou în braţele lui bărbăteşti încolăcite moale pe grumajii ei răpuşi. Dormiseră alături. Fugise-n zori la cîntători, salt roş peste fereastră, lăsîndu-1 într-un somn cu obrajii albi ca bruma toamnei. Se deşteptase-n pat, ca din mormînt, văzuse cerul, soarele şi brazii

— şi-oftase lung, redevenind cu amintirile soclul statuiei aceluiaşi „Eu". îl iubea, ea pe „El". Se pedepsise pentru piatră, pentru muşcătură, pentru zgîrieturi, arzîndu-se pe sîn cu acul înroşit. Deci îl iubea. Şi nu se mai temea de ea —„El". Iar îşi făcuse baia la pîrău. Se soponise, se muiase-n apă. Şi deodată glasul brazilor, începuse o numărătoare: — Una, două, trei, patru, cinci... Fata cu fustă roşie era în brad. îl privea ca pe un păpuşoi pe care l-ar fi dezghiocat cu ochii. — Ce numeri? o-ntrebase Andi. — Bună dimineaţa, răspunse ea cu glas înnourat. — Bună dimineaţa, se mirase Andi de această subită sensibilizare a fetei din brazi la ceremonialul politeţei. —Bună dimineaţa, îl îngînase ea, cu viespi în ochi. — Ce numărai? — Ce număram? De cîte ori lupu a muşcat din oaie! îţi place? Privirea lui Andi lunecase pe trupul lui: adevărată panoplie a vînătaielor lăsate de sărutările ei. Zîmbise. — Parcă tu... Şi cu mîna-i amintise arsura de pe sîn. — Ai crezut? Ha-ha-ha! A crezut? Ha-ha-ha! Rîdea strident ca huhurezii. — Pentru tine, eu să mă ard pe sîn? Ha-ha-ha ! M-am zgîriat în brazii mei... — ...! — Nu crezi? Uite... Şi-şi frecase pulpa goală de o cracă aspră, ca de-un fierăstrău, făcîndu-şi rană.

— Pentru tine? Na... Şi-i azvîrlise ciocălăi, crăci rupte: furtună într-un singur brad. Andi plecase îngrozit. Simţea că-i ca şi brazii, numai ace. Nici *(1929, I, AL) / r. 21-22* brazi? Ş-apoi *(1938, 1942, 1945):* brazi? Nu numai casa părintească dar şi sat'il, pentru o palmă pe obrazul ei, ar fi luat în flăcări culoarea fustei ei de diavol. Ş-apoi *(1929, I, AL, Ms) / r. 38-39* pustii. îl *(1938, 1942, 1945):* pustii.

...Şi în aceeaşi zi cînd o simţise ca un trăsnet îndreptat spre el din brad, tîrziu, cam după miezul nopţii, intrase-n somnul lui — dormea—, ca vîntul greu al crinilor pe o fereastră, goală, iar înnebunindu-i trupul. ÎI pusese cu de-a sila să-i sugă rana pulpei, „fîntîna ei" cum o numea, cu ochii sticloşi şi nări umflate. Şi îl lăsase-n zori în pat ca în sicriu. îl *(1929, I, AL)*

p. 289, r. 7 verii, secătuindu-i *(1938, 1942, 1945):* verii, goală ca un miez de fruct muşcat, secătuindu-i *(1929, I, AL, Ms) / r. 13* frigurile. *(1938, 1942, 1945):* frigurile, pregătind în el fosforescenţa sîngelui din preajma întîlnirilor cu ea. *(1929, I, AL, Ms) Ir. 35* închega *(1929, I, AL, Ms):* încingea *(1938, 1942, 1945)*

p. 291, r. 19 el. *(1938, 1942):* el; ea, din pădure, vînt; el, în (din *I)* oraş, uliţă *(1929, AL, Ms)*

p. 292, r. 23—25 lumii. în zori erau treji amîndoi. Se *(1938, 1942, 1945):* lumii. Şi deodată, iarăşi pe neaşteptate, izbucnise trupul ei ca ploile de munte. O noapte-ntreagă. Mintea lui Andi îşi pierduse gîndurile, amintirile: trecuse un ciclon prin el secătuind tot. Era ostenit ca spumele cărunte ale şuvoaielor. în zori erau treji amîndoi. Fata din brazi fugise pe fereastră. Revenise c-un mănunchi de flori atunci culese. Andi moţăia (dormita *Ms).* O privise din pat, roşie în paloarea zorilor, la căpătîiul lui, cu florile de cîmp în mînă. Se *(1929, 1, AL)*

p. 293, r. 17-18 sănătăţii. Căpăta *(1938, 1942, 1945):* sănătăţii, în scurtele-i plimbări din această vreme, Andi observase că tineretul ieşan şi îndeosebi fetele, aveau, în atitudinea faţă de el, deferenta admirativă provocată de apariţia oamenilor deosebiţi. (Trăise suficient în copilărie lîngă tatăl lui, de mînă cu el pe stradă, ca să cunoască •din experienţă această atitudine a celorlalţi, care la apariţia omului-statuie, au un fel de scurt recul reverenţial, de simple trăsuri în faţa celei regale, şi o expresie care e tradusă de vorbele: „Aaah! Uitel-L", *ei devenind mulţime anexată prin elan admirativ Lui, ca o trenă vie. *Ms)* Era deprins şi el pe stradă să-şi verifice frumuseţa în ochii femeilor, deodată strălucitori, miraţi şi oglinditori, ca ferestrele cu storurile brusc ridicate în faţa soarelui. Dar acum simţea că s-a întîmplat ceva nou. Altăceva decît frumuseţea (frumuseţa *Ms)* lui provoca această atitudine vădită. Abea atunci, Andi, pentru întîia (întăia *Ms)* oară, văzuse simptomele reputaţiei (legendei *Ms)* lui în intimitatea atmosferei ieşene condensată la Agapia, nu diluată la Iaşi. Căci exista, fără de voia şi complicitatea lui Andi, un Andi fictiv

(legendar *Ms)* în mintea tineretului ieşan. Iată cum se născuse acest Andi, cu care, veridicul Andi, trebuia în curînd să se confrunte ca o culoare cu alta, alterîndu-se reciproc. De mic copil, frumuseţa îl vestise pe Andi. De-atunci, el *exista* în graţioasa opinie publică a femeilor. Pentru prietenele mamei Iui, Andi nu fusese niciodată „băieţelul Beatricei" sau „plodul Danieleascăi" —ci Andi, el, bine individualizat prin conturul lui de crin solitar în mintea femeilor. Obraznic, „diavol împeliţat", adică vitalitate incomodă şi insubordonată, pentru şi faţă de automatismul oamenilor mari, Andi nu fusese niciodată. O bună creştere instinctivă, nu căpătată de la părinţi, făcuse din copilărie prezenţa lui printre oamenii mari, şi decorativă şi delicat reverenţioasă. „Un îngeraş", se spunea despre el, cu semnificaţie fizică şi morală. Şi parcă, spre surpriza generală, la o vîrstă (vrîstă *Ms)* cînd îndeobşte copiii prea frumoşi se urîţesc, brutalizaţi de-o adolescenţă care le sporeşte bărbăteşte tinereţa fără să le cruţe frumuseţa, — Andi devenise şi mai frumos, tot crin, dar mai înalt decît odinioară. Era un delicat miracol în această primăvară depăşind hotarele-i obişnuite, miracol care reîmprospăta pe Andi, făcîndu-l să existe şi mai răspicat în sufletul femeilor. Aşa că nici la cincisprezece ani, pentru femei, pentru prietenele mamei lui, Andi nu fusese „băiatul lui Danielescu", adică un băieţoi care va deveni şi el bărbat cînd va ieşi din epoca ingrată, adică „vom vedea mai tîrziu ce-i cu el", — ci tot Andi, el, permanent acelaşi. Nu mai era un „îngeraş", ci un „băiat fin". Fin, adică frumos? Nu numai. Fin, adică astfel cum ai spune despre o femeie că-i fină, sufletul netulburînd nimic din graţia cu care trupu-i înzestrat: o lebădă plutind pe suflet ca pe-o apă străvezie care-o oglindeşte, nu mergînd ca pe uscat. Oricît de „fin" ar fi, vine o vreme cînd băiatul e privit c-o altă întrebare-n ochi, chiar de femei: „E inteligent?" în timp, clipa aceasta de examen pentru Andi, căzuse în epoca războiului, cînd vechiul Iaşi se destrămase. Şi Andi dispăruse de atunci. în locul lui, un Andi fictiv apăruse (în locul lui, legenda apăruse *Ms)* după război, el trecînd examenele. Se aflase — cum? cine-ar putea-o spune l — despre „sihăstria" lui Andi, din vremea (epoca *Ms)* războiului. Dacă Andi, în epoca (timpul *Ms)* războiului, ar fi avut vrîsta cerută de serviciul militar şi s-ar fi sustras de la această îndatorire ducînd aceeaşi viaţă de „sihastru" — în ochii tuturora n-ar fi fost decît un laş, un ambuscat, definitiv şi prin ucaz social clasat. Dar pe-atunci Andi era copil, avea şaisprezece ani în o mie nouă sute şaisprezece. Aşa că „sihăstria" lui din hulubărie — porecla „hulubărie" o dezvăluise doamna Danielescu, măgulită, mai ales în public, de ciudăţeniile (bizareriile *Ms)* feciorului său — căpătase un parfum, o perspectivă hamletiană, românţios, cromolitografic hamletiană, pentru cei care nu ştiau nimic exact despre ea. Un băiat frumos ca Andi, la şaisprezece ani, vrîsta tuturor nebuniilor, în timpul refugiului, cînd laşul devenise un adevărat harem fără sultan şi eunuci, — în loc să (adevărat bazar de femei, — în.loc să *Ms)* „trăiască", adică să petreacă, să chefuiască, să culeagă aventurile care-l pîndeau, se retrăsese într-o odăiţă singuratică, ducînd o adevărată viaţă de pustnic. Şi semnul de întrebare care stăpînise o clipă minţile, înainte de apariţia soluţiilor interpretative, fusese măgulitor pentru Andi. Se retrag la o parte de oameni cei care-au suferit din pricina lor şi caută în singurătate o mîndră alinare. Dar Iui Andi nu i se cunoaşte nici o dragoste nefericită care de altfel, în mintea tuturora, nici n-ar fi fost posibilă cu un băiat atît de „fin". Aşadar singurătatea lui n-avea drept cauză obişnuita şi meschina „dragoste nenorocită". Altăceva. Ce?... Oamenii în general, ieşenii îndeosebi, au deprinderea să vadă în fiecare tînăr frumos — bănuit sau decretat deştept —, care trăieşte singuratic, un Hamlet posibil, un Eminescu posibil. Şi una şi alta. Pentru unii, retragerea Iui Andi, din timpul războiului, însemna izolarea în amare meditaţiuni asupra vieţii omeneşti în genere; pentru alţii însemna manuscrisul care se pregăteşte să aducă lumii necunoscute armonii, braţul solitar care apleacă la o parte de lume creanga cerului pentru a-i culege luceferii. Frumuseţea lui Andi, abea întrezărită, rareori pe stradă, niciodată în societate, căpătase de atunci aureola aştrilor care vor răsare. Devenise o „speranţă ieşană". Mai] erau şi altele în tineretul de după război, dar acelea apăreau în lume, arătîndu-şi fie lipsa de educaţie, fie cusururile fizice, apăreau la berării dezvăluindu-şi dedesubturile la beţie; apăreau în sfîrşit în plină lumină, în faţa tuturora, cot la cot cu ceilalţi, micşorîndu-şi prin aceasta misterul, deci împuţinîndu-şi prestigiul. Andi era invizibil. „Ce mai face Andi?" Nicăieri nu i se spunea Alexandru Danielescu, ci Andi pur şi simplu, cu o familiaritate care-l expropria admirativ, aşa cum moldovenii spun marelui pisc al Moldovei, Ceahlăul, avînd aerul că-l au pe măsuţa lor de noapte, alături de lampă şi ceasornic. — Ce mai face Andi? — Lucrează... Acest verb în gura tuturora, aplicat lui Andi, era ca pelerina lui Hamlet, nimeni neştiind ce-ascunde: evantai diabolic sau graţios, ori pumnal vindicativ sau nehotorît. „Andi lucrează" devenise în laşul de după război — în societatea intelectuală ieşană, fireşte — un adevărat refren. „— Iaca, Andi lucrează. Ia exemplu de la el", spunea o mamă fiului ei cam chefliu. Nu una: zeci. Trecînd din gură-n gură, legenda devenea universală, întărită prin consensul

unanim. Iar acest „Andi care lucrează" era pe deasupra frumos. Şi nu făcea nici chefuri, nici curte la fete. „Luceafărul" eminescian se incarna parcă în cineva pentru ieşenii veşnic doritori de individualităţi romanţios superioare prin care laşul speră să-şi spele—platonic— umilinţa colectivă. Şi nu se poate spune că la crearea acestei ficţiuni nu contribuise fiecare dintre membrii familiei Danielescu. Domnul Danielescu, întrebat de amici sau de discipoli „Ce face Andi", dăduse autoritatea sa profetică acestui obştesc „lucrează", promulgîndu-1. Deprins metodic să înlăture mirările sau cercetările lăuntrice asupra faptelor şi vorbelor din faţa oamenilor, domnul Danielescu nu se-ntreba niciodată în sinea lui: „Ce-o fi făcînd Andi? Oare *lucrează?* Sau doarme?" O dată ce afirmase *coram populo* că Andi lucrează, And' lucra. Energia afirmaţiei ţinea locul realităţii şi al sincerităţii. Domnul Iustin Danielescu nu mai încălca, aşa cum făcuse în tinereţă, acest principiu salutar, descoperit o dată cu celebritatea. Doamna Beatrice Danielescu afirma că Andi: „Ţţ! e *altfel...",* evaziv admirativ. Altfel decît ce? decît cine? Niciodată doamna Danielescu nu continuase explicativ, dar închipuirea interlocutorilor completa felurit însă unanim elogios, aceste puncte — puncte ale modestiei materne, care cu un „ţţ" şi cu o săltare a bărbiei, dădea lui Andi o altitudine izolatoare deasupra celorlalţi muritori. întrebată de prietenele ei, după plecarea lui Andi la Agapia, „Unde-i Andi?", Duduia fusese constrînsă să indice numele fără de „şic balnear" al Agapiei. Ar fi preferat Biskra sau Davos. Dar ca să dea o coloratură specială de bibliotecă vegetală Agapiei, adăugase: „Ştiţi, acolo are linişte pentru *lucru...",* contribuind şi ea, deşi fierbea, la sporirea prestigiului fratelui ei, care şedea de geaba la Agapia, deşi „n-avea nimic": „mofturi", — gîndea Duduia regretînd parcă, în momentele de culminantă ciudă, melancolia aristocratică pe care-ar fi dat-o familiei cu predispoziţii la îngrăşare, tuberculoza şi moartea prematură a unui frate şi fiu frumos şi tînăr. Luchi, el singur, şi nu numai fără de ajutorul, dar chiar împotriva tuturora, ar fi fost în stare să impuie legenda — pentru el realitate făţişă — a fratelui „superior". „Ironia lui Andi", „hazul lui Andi, cînd vroia", „fineţa lui Andi" — erau comentariile zilnice şi publice, cît mai publice, ale scrisorilor pe care le primea de la Andi, şi chiar ale activităţilor atribuite lui Andi de cînd nu-i mai scria. Erau şi răuvoitori ieşeni, „bătrîni înăcriţi", rataţi, sceptici de profesie, care ricanau şi în faţa acestei reputaţii născînde: „Eh! Cacialma! Vechea cacialma ieşană. O ştim noi...", — dar opinia publică îi recuza categoric, pe aceşti „înăcriţi ai vachei generaţii", cu ticuri iconoclaste. Dar legenda iui Andi, adică acel Andi fictiv, pe lîngă aspectul ei general ieşan

avea şi-un aspect particular care dedea lui Andi un prestigiu monden datorit nu numai frumuseţii. Toţi „ceilalţi", adică băieţii de după război, cei care flirtează, dansează, întovărăşesc la teatru, cinema şi aperitive, şi fac sporturi curate sau ambigui cu fetele — pentru aceste fete deservite de ei întru distracţie, erau la fel. Numai Andi pe care-1 cunoşteau numai din văzute şi auzite, era categoric altfel. Dar acest „altfel", aplicat numai lui Andi, nu era demodat ca acel „altfel" aplicat vechilor dansatori din vremea valsului, a tinereţii mamelor şi a romanelor lui Paul Bourget. „Altfel", aplicat lui Andi, însemna „original" şi mai ales „nedescifrat", cu o nuanţă care, respectînd interpretarea hamletiană dată lui Andi, se poate traduce prin „indescifrabil", adică misterios, profund, complex, superior, *stavroghinian:* între timp, tînăra societate ieşană îşi însuşise imaginativ şi pe personajul lui Dostoevschi, Stavroghin, înlocuind pe Hamletul Danemarcei cu cestălalt, slav: mai la modă. Cusurul generaţiei de băieţi tineri, pentru fetele de după război, era aparenta lipsă de complexitate, de „mister slav". Războiul adusese femeilor ieşene noi bărbaţi. Ofiţerii francezi — uniforme azurii cu bărbătesc miros de „Maryland" şi curelărie, pipă brună, viril dură între buzele cu silabe cîntătoare şi-n porunci — dăduseră femeilor impresia epatată că trăiesc romanele franceze, pînă atunci cumpărate de la librăria Baraschi. Ofiţerii ruşi — cu talie subţire, umeri laţi, parcă toţi cazaci princiari în echitaţia amorului, suflet slav în tăceri şi buzele fierbinţi ca ceaiul lor îndoit cu *rhum* — actualizaseră şi ei măgulitor capitole din Tolstoi, lăsînd melancolii careniniste-n suflete, şi-n trupuri nostalgii rasputiniene. în sfîrşit, refugiaţii bucureşteni, cei de la Marele Cartier şi de la serviciile elegant sedentare, cu monoclul în ochi şi-n fapte, lăsaseră şi ei amintiri de corsari erotici, contribuind la declasarea vechiului tip de seducător ieşan, lipsit de prestigiul exotic al celorlalţi, mai mult de salon, pe cînd ceielalţi erau mai cu seamă de ietac, contemporan cu mandolina şi serenada, pe cînd ceielalţi erau cu mitraliera şi granata, reprezentînd viteza păcii din vremea valsului, pe cînd ceielalţi reprezentau viteza războiului, din vremea avioanelor. Astfel, războiul schiţase un nou tip de seducător, pe care tinerii ieşeni, urmînd gustul femeilor, căutaseră să-1 întruchipeze punîndu-şi pipa galică în dinţi, monoclu-n ochi, bucureştean purtat, tăindu-şi romantismul pletelor, turtindu-şi subt reţele şi subt clei american romantismul buclelor, blazîndu-şi buzele, trecîndu-şi taliile prin inelul slav al dimensiunilor ruseşti, bombîndu-şi pieptul şi lărgindu-şi umerii — cu sporturi şi cu vatelină —, cercînd fluctuant să fie cînd mai ca francezii, cînd ca ruşii, uneori şi ca americanii, şi mereu şi ca bucureştenii. Aceştia înlocuiseră snobismul

intelectualităţii prin snobismul sportivităţii. Nu mai aveau în buzunare deformarea nobilă lăsată de un volum de versuri pretutindenea purtat. *Miroir des sports,* revistă exclusiv sportivă, izgonise fie pe Verlaine, fie pe Baudelaire, cu preciziunea unei lovituri de *foot-ball,* ca acelea reproduse pe coperta revistei sportive. Desigur, nu pierise din societatea ieşană nici personajul palid, sultan timid al bibliotecilor, — dar printre tinerii sportivi cu gest războinic, verb sonor, desprins parcă din guri de trîmbiţă, şi obraji bronzaţi de soare, şi printre fetele care fumau nu ţigarete „Principesa" — ca bunicele —, ci coşcogeamite ţigări în ţigarete groase ca un clarinet, în faţa mamelor, aceşti sultani ai bibliotecelor păreau o rămăşiţă anacronică de eunuci, buni doar pentru-mprumutul cărţilor şi pentru conversaţiile lor — cu caracter de ceai de tei — după o zi de dans, de tenis şi de călărie. La fiecare petrecere ieşană cu fete tinere, găseai şi cîte-o „piele palidă", simbolizînd nevoia decorativă de intelectualitate, dar elementul dominant erau flăcăii internaţionalizaţi ai sporturilor vremii, laşul întreg e mic — provincie —, laşul monden e şi mai mic. Aşa că degrabă, cercurile ieşene irosiseră întreaga emisiune tinerească de după război. „Aşii" cutărui cerc fuseseră pe rînd „aşii" tuturor celorlalte, devenind de la o vreme monotoni, prea cunoscuţi, uzaţi, lipsiţi de inedit, trecuţi din mînă-n mînă ca o carte cetită de toţi membrii unei familii, ale cărei foi nimeni nu mai are plăcerea să le taie singur. Ş-apoi, zelul de neofiţi ai modei de după război, îi făcea pe toţi să apară despersonalizaţi, manechine purtătoare ale aceleiaşi haine psicologice. Deveniseră toţi un fel de fraţi gemeni, dînd multor fete impresia că pentru flirt sau dragoste e inutil să-i aleagă, tragerea la sorţi dînd acelaşi rezultat. începuse să bîntuie o blazare generală. Continuau să petreacă, dar cam în silă, aşa cum asculţi o placă de gramofon pe care-o ştii pe dinafară pînă la migrenă cu obsesii, dar pe care-o mai asculţi, fredonînd-o enervat, undeva într-o vilegiatură lipsită de distracţii, neavînd altceva mai bun de făcut. în această atmosferă legenda ieşană a lui Andi îşi făcuse apariţia. Andi nu aparţinea nici unui cerc, deci era mai presus de bîrfeala rivalităţilor. Era, din acest punct de vedere, ca un prinţ străin, a cărui alegere nu poate jigni susceptibilităţile rivale ale pretendenţilor autohtoni la domnie. Mai mult, Andi, nu numai că nu aparţinea nici unui grup, dar nici nu s-arăta de loc în lume. Aşa că faţă de clientela mondenă, avea prestigiul manuscrisului necetit de nimeni, dar presupus superior, alături de cărţile tipărite, cetite, criticate şi îngropate în bibliotecă. Pe deasupra Andi era frumos fără debilitatea demodată a „feţelor palide" care între flăcăii sportivi şi sanghini, apăreau cu tenul lor diafan,

ca nişte exclusivi consumatori de purgative, pe cînd Andi, situat între aceştia — între sportivi — apărea şi mai fin, dezvăluind prin contrast vulgaritatea lor, ruralismul lor. Majoritatea fetelor îl socoteau pe Andi ca o „pasiune" posibilă în viitor. Şi bătaia lor de inimă, pentru această virtualitate, îl făcea pe Andi să existe mai efectiv în mintea lor, decît camarazii lor de flirt cotidian, aceştia apărîndu-le ca o distracţie provizorie în antract, la bufetul teatrului, pe cînd Andi le apărea ca eroul dindărătul cortinei, scena fiind chiar inima lor. Şi Andi nu era nicăieri. Cînd în hulubărie, cînd în casă, cînd la Agapia, — trăind la o parte de aceste cercuri care-1 aşteptau, coalizate în legenda lui. Aşa că Andi, în plimbările lui de la Agapia treptat ieşenizată, nu se înşelase atribuind unui fapt nou, necunoscut lui, privirile deferent admirative, căutăturile exclamative, provocate de apariţiile lui, mai ales în tineretul feminin. Avea justa impresie că fetele ar dori să-1 întîmpine, dar că nu îndrăznesc. Distingea pe feţele lor concomitenta acestui flux şi reflux. Şi această atitudine a celorlalţi îi dădea o surdă măgulire, fiindcă nu-1 mai micşora (diminua *Ms),* feminizîndu-1, retrogradîndu-1 într-o feminitate subalternă, ca privirea de viol a femeilor din timpul războiului; nu mai era privit de femei ca un fel de fragedă icoană de viitoare cocotă pentru uzul lor. Există ş-acum în ochii femeilor lumina provocată de frumuseţea lui, dar fără echivoc, întovărăşită şi purificată de un fel de stimă care-1 reda bărbăţiei. Cîteva zile, pînă la sosirea familiei lui făcuse o inhalaţie zilnică a acestor priviri. Simţea umflîndu-se în fiinţa lui lăuntrică o putere necunoscută pînă atunci: era ca o apariţie energică de muşchi pe un trup pînă atunci firav, şi mirarea acestei înzdrăveniri care-1 făcea parcă să dorească un fel de lupte în care se presimţea, c-un optimism iarăşi nou şi intrigat, învingător (biruitor *Ms).* Avea o bună dispoziţie permanentă. Căpăta *(1929) / r. 25* felurită. Nu *(1938, 1942, 1945):* felurită. Toate îl priveau. N-avea nevoie, pentru ca să-şi semnaleze prezenţa, decît să apară. Totuşi, nu dorea să-şi însuşească pe nici una. Nu fugea de ele. Dar prefera ca ele să existe , colectiv pentru el, care rămînea singur în faţa lor, disponibil. Această disponibilitate în mijlocul fetelor care-1 priveau, disponibilitate prelungită de bunul lui plac, simţea că determină un nou raport între el şi ceilalţi. Nu mai fugea *(1929, Ms)* / r. *27* fără comentarii *(1938, 1942, 1945):* fără dezgust, fără comentarii *(1929, Ms) / r. 31* privit. *(1938, 1942, 1945):* privit, fără să participe efectiv la nimic determinat, simţindu-se capabil de energia luptei — cu fetele — , dar amînînd faptul precis, cu o nuanţă sufletească exprimată de gestul mînii moldovenilor cînd spun: „Da-da! Lasă, m-apuc eu mîne..."

Dispărass din sufletul lui Andi în preajma vieții, acel „ieri" în care se refugia de zilnicul „azi" ca în casa unui bunic; acum era înlocuit cu un promițător „mîne" care, deși Andi trăia ca spectator pe marginea vieții, îl reconcilia cu viața costumată în fete vilegiaturiste la Agapia. *(1929, Ms) / r. 36* Agapiei. *(1938, 1942, 1945):* Agapiei. Nu numai voluptatea de a domina spectacolul la care nu participa direct, îl făcea să-și prelungească izolarea de alee rezervată regelui într-un parc public — dar și o strategică prudență feminină. Dorea, ca înainte de-a intra în rîndul tuturora, să afle faptul nou pe care-1 presimțise îndărătul atitudinei față de el, a societății de la Agapia. Și fără să aibă aerul nici că solicită și nici că află ceva nou, aflase. *(1929, Ms)*

p. 294, r. 20 Aha! *(1938, 1942, 1945):* Aha! Nu numai cucoanele,și bărbații! *(1929, Ms) I r. 24—28 de tine,* că le intimidezi, că ești prea serios... Andi ridica din umeri. în locul lui răspundea Luchi: — Lasă, păpușico, Andi nu-i de nasul vostru! Aterizarea *(1938, 1942, 1945):* de tine! Că tu ești *altfel* decît ceilalți, că le intimidezi, că ești prea serios... Andi ridica din umeri, cu un zîmbet care vroia să fie ironic dar care nu era decît vechiul zîmbet de „femeie care minte". Așadar și fetele! în locul lui, răspundea Luchi: — Lasă, păpușico, Andi nu-i de nasul vostru ! Astfel, în prima lună de Agapia petrecută cu familia, Andi reconstituise complexa fizionomie a legendei sale. începuse să-și cartografieze legenda. Izbutise să vadă ca pe cineva exterior lui, pe acel Andi fictiv, creeat de ceielalți, care îi era într-adevăr exterior. în acest timp, prin pasivitatea lui cricumspectă (prudentă *Ms)* nu-și contrazisese legenda, o tolerase. Avea, la început, impresia unei farse formidabile, la care nu contribuise cu nimic pînă în clipa cînd luase act de existența ei, urmărind-o atent, meditînd-o, obsedat de ea. O farsă care avea alte proporții decît cea — exploatată de Luchi — cu fotografia lui în haine de măicuță. Uneori era ispitit să intre în sfîrșit în societate, jucînd *rolul* acestui Andi fictiv: cum? Se înspăimînta. Renunța. Și trăind singur, parcă distant, în mijlocul acestei societăți care-1 *privea,* legenda lui, Andi cel fictiv> căpăta o vitalitate viguroasă (vitalitate de creațiune balzaciană *Ms).* Era însă intimidat el însuși de acest Andi fictiv, poate că el mai mult chiar decît fetele de la Agapia. Aterizarea *(1929)*

p. 295, r. 1 gramofon. Se *(1938, 1942, 1945):* gramofon. Fusese prezentat, de formă numai căci toți îl cunoșteau. Se *(1929) / r. 3—4* lui. Vorbea *(1938, 1942, 1945):* Iui, dînd grație înflorită fiecărei mișcări. Patefonul amuțise; fetele și băieții la fel. Și-atît era de evident prestigiul acestui Andi fictiv, confundat cu cel real, încît Andi, neavînd impresia de examen comparativ — între el și legenda lui — ceea ce i-ar fi dat tracul debutanților, avusese în vorbă dezinvoltura pe care odinioară o avea în tăceri. Vorbea *(1929) \r. 13—14* lor. Luchi *(1938, 1942, 1945):* lor. A doua zi toată Agapia știa că tineretul a petrecut cîteva „ceasuri neuitate" în tovărășia lui Andi. La Agapia, faptul — diyers în sine — luase proporții de eveniment. Luchi *(1929) ;r. 15-16* eu! Andi simțea *(1938, 1942, 1945):* eu! Duduia era prea măgulită de succesul repartizat întregii familii, ca să-1 atribuie numai lui Andi, acrindu-și sufletul. Părinții simțeau că Andi a devenit și mai al lor prin acest succes. Deveniseră întrucîtva impresarii acestei paternități. Iar Andi, pentru întîia oară, își considera aproape protector, legenda. *Parcă* nu era legendă... Nu stăruise mult asupra acestui „parcă" izvorît din vechiul suflet al lui Andi, bănuitor acela, neîncrezător și veșnic reticent. Simțea *(1929, Ms) / r. 22—23* succes. Nu era identic *(1938, 1942,1945):* succes. în noaptea primului succes, înfierbîntat ca de șampanie, Andi văzuse în legenda lui, adică în opinia pe care societatea ieșană o avea despre el, nu o artificioasă născocire, ci o intuiție și o prezicere în viitor, care-ncepuse să s-adeverească. Odată și dimpreună cu legenda lașul îl reincorpora. Cele din urmă zile ale vacanței fuseseră un fel de repetiții generale ale intrării lui Andi în societate. Se *descoperea* el însuși. Și începuse-n el mîndria de a se vedea tot atît de complex, de felurit, cu nebănuite prefaceri, ca și ceea ce crezuse cîtva timp că e numai legenda lui. într-un cerc era vibrant, entuziast, cald, de o tinerețe nervoasă în neastîmpăr, care-i dădea și lui și celorlalți icoana calului arab; într-alt cerc era ironic, plin de șerpuitoare viclenii — verbale, natural — dînd mai ales femeilor impresia că sufletește seamănă cu-acel surîs nedefinit, tulburător, care-1 făcea și mai femeie decît ele, deși bărbat; într-alt cerc tăcea, ascultînd pe ceielalți, dîndu-Ie intimidanta impresie că-i judecă „de sus" dar că e prea bine crescut ca să participe, cu ceea ce gîndește despre ei, la conversațiile lor dominate de tăcerea lui; .într-alt cerc era „paj", adică făcea și mai armonioasă, prin prezența frumuseții lui îndatoritoare, grația femeilor de el împodobite; într-alt cerc visa melancolic: era atît de alb cu ochi atît de negri, că tăcerile lui îl făceau parcă de marmură într-o lumină de lună numai în jurul luistrînsă... Nueraidentic *(1929) / r.28*sufletesc. *(1938,1942,1945):* sufletesc. Se socotea, sufletește, față de ceielalți, ca vechile rochi' ale străbunicelor, atît de vaste, încît din ele poți croi zece rochi moderne. *(1929, Ms) ;r. 41* hulubărie. *(1938, 1942, 1945):* hulubărie. Acest sentiment îi amintea același gen de compătimire care-1 cuprin-

dea în copilărie, cînd se ducea la teatru cu părinţii, pentru casa lor care nu se ducea la teatru, precum şi pentru toate casele din drum, ale căror ferestre luminate arătau pregătiri de noapte, nu de teatru. Dar cînd plecase la militărie, invidiase, cu sufletul strîns, casa lor care nu pleca, precum şi pe toate celelalte case din drum, rămase-n Iaşi. *(1929)*

p. 29S, r. 3 eminent. La *(1938, 1942, 1945):* eminent. Lucra serios, fără să aibă impresia că ceea ce l-ar îmboldi la lucru ar fi teama de-a nu-şi compromite reputaţia care-1 precedase pe lîngă profesorii: colegii tatălui său. Aceştia apreciau subtilitatea vederilor lui Andi, precum şi eleganţa expunerii. La *(1929, Ms) Ir. 15—16* vehemenţă tinerească; afirma *(1938, 1942, 1945):* vehemenţă tinerească, parcă mînioasă, asemănătoare cu bătaia din picior a fetelor supărate pe alte fete; afirma *(1929, Ms) I r. 18—19* respinge. Această *(1938, 1942, 1945):* respinge. Se juca cu ideile aşa cum se joacă femeile frumoase cu pisicele de Angora, dînd o suverană impresie de graţie. Această *(1929, Ms)/r.25* ştofa. *(1938,1942,1945):* ştofa: îmbrăcată de Andi devenea o confecţiune de lux. Din această pricină Andi ar fi putut deveni un ideal manechin într-o croitorie bărbătească *(1929)1 r. 28—29* intelectual. Pe *(1938, 1942, 1945):* intelectual. Apoi, Andi nu dădea niciodată impresia efortului diformat. Ga şi pantalonii săi, care după trei ore de stat în bancă, n-aveau *genunchi* ca ai camarazilor, ci cădeau ascuţit drept, parcă atunci călcaţi, — Andi ieşea, din discuţiile lungi şi din luptele aprige ale camarazilor, egal armonios, impecabil, în timp ce aceştia parcă se bătuseră unii cu alţii arbitraţi de el. Pe *(1929, Ms)*

p. 297, r. 13—14 Mereu primea invitaţii pentru ceaiuri, serate dansante şi serate literare. *(1938, 1942, 1945):* Fetele îl consultau cu deferentă, asupra îmbrăcăminţii şi pieptănăturii, în linii generale, — mereu uimite (minunate *Ms)că.* un intelectual ca Andi, spre deosebire de majoritatea celorlalţi, nu dispreţuieşte nici frumuseţa, nici cochetăria, socotindu-le ca blamabile frivolităţi, ci dimpotrivă, le consideră cu aceeaşi subtilă înţelegere şi nuanţată competinţă, ca şi ideile în mediul cărora trăieşte. Unele fete, mai inimoase, obţineau de la el un fel de audienţe de salon, pentru a-l consulta asupra cutărui băiat: ce credea Andi despre el? Majoritatea acestor cliente de salon îl consultau pe Andi asupra unui băiat, în vederea dragostii sau a unei căsătorii. Şi ciudat, prima lor întrebare era următoarea: e deştept? Băieţii asupra cărora era consultat la aceste audienţe, deveneau în dialectica lui Andi, ca şi ideile la seminarii, atît de nuanţaţi, atît

H de gradat contradictori în calităţile şi defectele pe care Andi le-mpletea
, V. c-un zîmbet, încît fetele care urmăreau un diagnostic precis – şi
"St inutil de altfel, — aveau impresia că-s prea mediocre ca să priceapă
m analizele lui Andi. în schimb, erau adînc măgulite că au avut cu el
|ţ o conversaţie intimă. Se despărţeau de el, ca după o audiţie privată
ţ| a muzicei „neînţelese", executată de însăşi *[sic]* autorul ei, muzicant
, '% celebru, mîndre de privilegiul acordat, simulînd, fără să-şi dea seamă,
^ o iluminare, ca şi cum li s-ar fi deschis alte orizonturi. Niciodată aceste discuţii nu erau divulgate. „— Ce-a spus Andi?" le întrebau celelalte, Sntîmpinîndu-le ca pe un împricinat după procesul dezbătut în şedinţă secretă. O ridicare din umeri şi un zîmbet evaziv erau singurul răspuns. Din această pricină, deşi Andi era mereu consultat de către fiecare fată asupra fiecărui băiat, — n-avea reputaţia că bîrfeşte, că are „cerul gurii negru". Judecăţile lui salonarde, exprimate numai între patru ochi, rămîneau efectiv secrete, fiindcă nici o fată n-ar fi fost în stare să reproducă meandrele desfăşurării lor. Şi Andi ocolea fără efort, şi din delicateţă şi din prudenţă, epitetul direct, afirmaţia precisă, cuvîntul injurios. Vorbea despre cineva nu cum ai ţese un covor din curcubeul depănat al firelor de lînă, dîndu-i un desen precis — ci cum ai destrăma în curcubee nebuloase lîna unui covor, cu graţia de joc şi gheară a pisicelor. Astfel că, acest rol de „Oracol" pe care i-1 dădeau fetele în loc să-i creeze duşmani, îi sporea numai reputaţia de om lucid, pentru care tot ce-i opac, celorlalţi, devine străveziu — făcîndu-1 numai temut şi respectat. Şi toate fetele şi-1 socoteau prieten, avînd credinţa îneîntată că le e prieten intim, numai fiindcă uneori vorbeau cu el între patru ochi, adică-1 ascultau vorbindu-le — nu despre el, ci despre alţii — subt privirile simţite cu coada ochiului ale celorlalte fete, ceea ce dădea acestor convorbiri, de fapt monologuri, farmecul unei complicităţi c-un om celebru. Despre Andi, adică despre trecutul şi prezentul lui, necunoscut lor nu ştiau mai mult decît înainte: legenda dădea o umbră rembrandt-*ană tînărului frumos, de-o luminoasă frumuseţa, pe care îl vedeau "şi-1 ascultau. Andi nu întregise cu informaţii şi destăinuiri ceea ce clădise nebulos mintea celorlalţi despre el. Zîmbea — acelaşi zîmbet nedefinit, de nimeni — cînd unii pomeneau, ca un îndemn la spovedanii intime, despre hulubărie. Somat graţios să istorisească acest episod din trecut, răspunde: — Ciudăţenii de tinereţă, discret faţă de trecut în felul aţîţător al unor bărbaţi cînd li se vorbeşte despre aventura celebră cu o femeie frumoasă. Hulubăria tinereţii lui Andi, devenise un eveniment enigmatic, cu profunde semnificaţii nedescifrate de nimeni (ca fuga lui Tolstoi de la Iasnaia Poliana *Ms).* în toate

casele era oaspele dorit şi aşteptat. Mereu primea invitaţii pentru ceaiuri, serate dansante şi serate literare. Cînd venea cîte-o trupă străină la Teatrul Naţional, sau un muzicant celebru, urcînd umilitor preţurile pentru punga societăţii ieşene, — Andi era invitat în mai multe loje. Le împodobea pe rînd cu prezenţa lui în haine negre, numai lojele vechiului Iaşi, nu ale celui îmbogăţit de război; şi apariţia lui Andi, în aceste loji boiereşti, îi dădeau semnificaţie de palid descendent al unei familii domnitoare, autentic moldovenească, în jurul căruia se strîngea solidară, boierimea încă nescăpătată a vechiului Iaşi — deşi părinţii lui Andi erau mici burghezi ai păcii de odinioară, cărora vremurile tulburi le aduseseră prosperitate financiară, nu exproprieri de moşii, făcînd din micii burghezi ai păcii de demult, mari burgheji ai războiului şi „boieri" ai păcii recente. *(1929)/ r. 17—18* Dar Andi nu iubea pe nimeni. Nici nu flirta măcar. *(1938, 1942, 1945):* Provocase multe pasiuni, pe care el singur le potolise, îndrumîndu-le mărinimos spre alţii, subalternii frumuseţii lui. Dar Andi nu iubea pe nimeni. Nici nu flirta măcar. Era un galeş (un dulce *Ms)* „dac-ar vrea ..." în mai toate fetele, dar Andi nu vroia. Poate simţea că aventura sau chiar simplul flirt cu fetele şi cu femeile saloanelor i-ar fi micşorat prestigiul, i-ar fi alterat invulnerabila perfecţiune. Vroia să fie în societate ca un tablou care nu-i de vînzare fiindcă-i „reţinut" chiar de pictor, într-o expoziţie hărăzită pungii vizitatorilor. Ş-aşa era. *„Noii mi tangvi." (1929) / r. 22* după el, un tineret *(1938, 1942, 1945):* după el, trenă, un tineret *(1929, Ms)/ r. 25* Reîncepuse aceeaşi viaţă de [universitate. *(1938,1942, 1945):* Reîncepuse aceeaşi viaţă de universitate, frecventînd din cînd în cînd, Ia fel solicitat, la fel primit, la fel considerat (aceleaşi saloane *Ms). (1929)*

p. 299, r, 29-30 Era ostenit. *(1938, 1942, 1945):* Era ostenit - în acele clipe — de acel Andi fictiv purtat ca o coroană masivă care dă glorie şi migrene frunţilor regeşti *(1929) / r. 36* nu dormea şi *(1938, 1942, 1945):* nu dormea — de cîte nopţi? — şi *(1929) / r. 39* creanga lui. îl întîmpinase *(1938, 1942, 1945):* creanga lui. Gîfîia, cu mînile pe inimă. îl întîmpinase *(1929, Ms)*

p. 301, r. 12 din antret, şi *(1938, 1942, 1945):* din antret, ghemuită jos, îi auzea plînsul înnăbuşit, şi *(1929, Ms) / r. 17* „Andi" *(1938, 1942, 1945):* „Andi", rămînînd cu obrazul înclinat peste suflet, ca un clopot în clipa cînd sună avîntat lateral din clopotniţă, peste biserică *(1929) I r. 28* O iubea uşor *(1938, 1942, 1945):* O iubea uşor, numai cînd, după ce o dezmierda pe frunte şi o săruta, nu mai plîngea *(1929,*

Ms) I r. 35 se temea de *(1938, 1942, 1945):* se temea şi de plînsul ei, şi de *(1929, Ms)*

p. 302, r. 24 Agapia... *(1938, 1942, 1945):* Agapia... „un rînd, Andi, un rînd *de la tine,* nu mai mult". *(1929, Ms)*

p. 303, r. 36 la uşă, îi dădea *(1938,1942,1945):* la uşă, pentru audienţă U dădea *(1929)*

p. 304, r. 33 mărgele albe. *(1938, 1942, 1945):* mărgele albe, pe care-acesta singur şi le potrivea deodată. *(1929, Ms) / r. 36* uuitoare *(1929, Ms):* uluitoare *(1938, 1942, 1945 — greşit în ultimele ediţii)*

p.305,r.41 cu guler brumăriu *(1938,1942,1945):* cea cu guler amplu, brumăriu *(1929)*

p. 306, r. 34 după papuc. *(1938, 1942, 1945):* după papuc, formînd o blană de zburliri nebune răsturnată peste-un vînt. *(1929)*

p. 307, r. 8 cockerilor. *(1938, 1942, 1945):* cockerilor, iederă blănită în văzduhul roş. *(1929) / r. 17* din prag, trimise *(1938, 1942, 1945):* din prag, oprită-n vîrfuri — braţe, pulpe albe, şi păr roş în pijamaua neagră - trimise *(1929) / r. 28* una albă. *(1938, 1942, 1945):* una albă, de subt care sînii, nu numai relief în blocul geamăn, lăsau s-apară şi culoarea roz săgetătoare a vîrfurilor. *(1929) / r. 40* nu mai iesă. *(1938, 1942, 1945):* nu mai iesă. O zi întreagă storurile casei nu se ridicaseră. Ş-abea a doua zi, în zori, Gladys condusese pînă la portiţă pe măicuţa şi mai palidă, o ascultase cum intra, mergînd în vîrfuri, pe portiţa casei de alături — şi, drept noapte bună, după ce-şi trecuse limba peste buzele cam arse, intonase înc-un: „Handerli, handerli, handerli, handerli..." Nu pentru cockeri, căci nu mai putea de somn, dar pentru Andi care-o auzea, învestmîntat în haine de măicuţă, şi pe goliciunea trupului învineţit ca de zorele de sărutările femeii cu păr roş care în toate cele era: „Handerli, handerli, handerli, handerli..." *(1929)*

p. 309, r. 3-4 din brazi. Nu numai *(1938, 1942, 1945):* din brazi. Parcă-nvia, bătînd din el spre alţii vîntul aprig de pădure care-l răsturna, înfricoşîndu-1, pe vremea fustei roşii. Noaptea, în odaia americancei, se dezbrăca în mijlocul odăii, cu acelaşi gest cu care-şi lepăda odinioară fusta fata din brazi, pisica din pădure; şi, gol, pornea spre pat, cu-acelaşi pas, şi-aceeaşi înălţare ca de flacără desprinsă din jăratec să aprindă vast păduri. Cu Andi, cu icoana frumuseţii lui — cap pur în aer de tămîie, răsărit deasupra unui guler brumăriu —, Gladys se jucase-n prima dimineaţă, socotindu-1 printre cockeri.

Dar trupul care năvălise-n patul ei, o biruise, stăpînind-o. Şi nu-l strîngea pe Andi-n braţe, ci pe fata din pădure, trupul ei de vînt şi viscol, trupul ei nebun ca Bistriţa la Toance, — trupul ei nu al lui Andi. Nu numai *(1929) j r. 6—7* însuşi. Astfel *(1938, 1942, 1945):* însuşi. Intr-o sîmbătă, cînd în balconul casei de alături fumega o pipă lîngă un patefon, maşina cu caroserie de mahon pornise fără cockeri; la marginea şoselei care duce de la Agapia spre Tîrgul-Neamţ aştepta o fată cu chip de madonă îmbrăcată în hainele americancei, ţinînd în mînă un geamandanaş cu haine bărbăteşti. Şi la amiază, călugării de la Durau se minunau că nu mai iesă din arhondaric cele două femei venite să vadă Ceahlăul. Şi tocmai noaptea, după douăsprezece, se înapoiase automobilul americancei, lăsînd la poarta casei de alături pe Andi îmbrăcat în haine bărbăteşti, Gladys reluîndu-şi geamandanul care adăpostise toată ziua hainele lui Andi. Nebunie! Căci patefonul tot cînta pe balconaş, şi-aceeaşi pipă fumega. Andi fusese la Durau, sau duhul fetei din brazi? Astfel *(1929) / r. 12* El, Andi, cine era, care era? *(1938, 1942, 1945):* Nu mai avea putere să dispreţuiască absolut pe nimeni. Tot dispreţul, tot, tot, tot, pentru el singur, şi-ncă n-ajungea. Ii gîlgîia-n urechi glasul strident al mamei lui ţipînd la servitoare, cu un vocabular de crîşmă de rohatcă. Şi n-o dispreţuia. Aşa gîndea, aşa spunea. Suna un adevăr în glasul, gestul şi în vorba ei — abject dar adevăr. în el şi-n viaţa lui duhnea minciuna. Venise lîngă el, după atîţea ani, alt suflet, cel din noaptea primei răzvrătiri, avea pe-atuncea şaisprezece ani în toamna anului o mie nouă sute şaisprezece. De ce atuncea nu fugise? Oriunde, dincolo de Iaşi şi dincolo de casa părintească, undeva unde să fie el, el Andi, ticălos ca Taurul, bunicul lui, dar el, nepotul Taurului, alături de un cufăr de păpuşi, aşa precum era mamita, dar el, nepotul ei. Să samene cu mama lui, cu fiica Taurului, să fie ca şi ea, vulgar, dar ca şi ea *să fie,* să existe. Să fie ca şi tatăl lui, Apostol ziua, şi Iustin Danielescu noaptea, dar *să fie* să existe. El, Andi, cine *era,* care era? *(1929) I r. 30* pat. Cel *(1938, 1942, 1945):* pat - ea, fata din brazi, fata cu dragoste de vînt şi flăcări! Cel *(1929, Ms) / r. 32* viaţă? Cel *(1938,1942,1945):* viaţă? Cel care-şi pîndise legenda parcă prin gaura unei chei? Cel care, cu docilitate servilă de cuier viu, acceptase toate măştile legendei lui, date de către ceilalţi? Cel care la Iaşi devenise lacheul legendei lui? Cel *(1929)*

p. 310, r. 8-9 nu-l găsea. Nu! *(1938, 1942, 1945):* nu-l găsea. Nici în trecut şi nici în viitor. Nici chiar în clipa de faţă. *Nu\(1929, Ms)/ r. 17—18* „Dragă Luchi, sînt mai inconsistent, dragul meu Luciii, decît meduzele. Iartă-mă că te-am înşelat. *(1938,1942,1945):* „Dragă Luchi nu-s nici *altfel* decît ceilalţi, cum crezi tu, nici om superior, cum crezi tu, nici altfel decît părinţii şi decît voi, cum crezi tu. Eu nu-s nimica. Sînt o cacialma sinistră, fiindcă nu-i făcută la masa verde ci în viaţa de toate zilele. Nu-s nimic, Luchi, sînt oglinda servilă a legendei pe care mintea fiecăruia dintre noi o pune-n faţa mea. Sînt mai inconsistent, dragul meu Luchi, chiar decît meduzele care încă, scoase din mare, rămîn in palmă ca o gelatină: eu nici atîta nu-s. Iartă-mă că te-am înşelat. *(1929) / r. 21* Dispreţuieşte-mă, Luchi *(1938, 1942, 1945):* Dispreţuieşte-mă, Luchi, te rog în genunchi, ca să ştiu şi eu odată că inspir cuiva un sentiment provocat de mine, nu de legenda mea, un sentiment care în sfîrşit să mă facă şi pe mine să exist... *(1929, Ms) / r. 27* ficţiuni. *(1938, 1942, 1945):* ficţiuni, pentru legendă: numai de pe urma ei trăia. Şi nu putea fără de ea. *(1929) /r. 28-29* Trăia el, Andi? Iubea ceva? *(1938, 1942, 1945):* Trăia el, Andi? Şi ploşniţa trăieşte, căci suge sînge viu din trupul adormit al omului parazitat de ea. Dar el? Ploşniţă a legendei lui, sugea şi se hrănea dintr-o ficţiune. Viaţă? Se cheamă asta viaţă? Iubea ceva? *(1929) / r. 32-33* fantomelor. *(1938, 1942, 1945):* fantomelor şi al legendei lui. *(1929, Ms) /* r. *34* un frate? sau devoţiunea *(1938, 1942, 1945):* un frate? sau admiraţia lui Luchi pentru un Andi legendar? sau devoţiunea *(1929, Ms)*

p. 311, r. 3-4 lucruri persane. Ş-abea *(1938, 1942, 1945):* lucruri persane. Şi parcă era măgulit ca de un zbucium sufletesc înalt, de toată turpitudinea şi fălşătura pe care o descoperea în el şi-n viaţa lui; începea în el mîndria vînătorilor de lei, care-şi expun cu fiecare glonţ, şi viaţa, — el, vînătorul de ploşniţe descoperite-n el şi-n viaţa lui! Ş-abea *(1929, Ms) / r. 6* oglindirea *(1929 — formă adoptată):* oglinda *(1938, 1942, 1945) / r. 24-25* rupi. Războiul *(1938, 1942, 1945):* rupi. Ce-ar fi făcut în viaţa lui de pîn-acum, în clipele de noapte şi singurătate, dacă n-ar fi avut vecini de odaie, pe care să-i pîndească? Nimic! Ar fi căscat sătul de vidul din el însuşi, ş-ar fi dorit înviorarea enervării dată lui de spionarea unei vieţi vecine ale cărei cusururi, vulgarităţi şi ipocrizii, le aduna, pîndindu-le c-o chinuită voluptate. Războiul *(1929, Ms) /* r. *26* debilitîndu-1 *(1929, Ms):* debitîndu-1 *(1938, 1942, 1945 — greşit in ultimele ediţii) / r. 27* clasîndu-1 *(1929, Ms):* cinstindu-1 *(1938, 1942, 1945 — greşit in ultimele ediţii) / r. 39* crescut *(1929, Ms):* crezut *(1938, 1942, 1945 — greşit in ultimele ediţii)*

p. 312, r. 9—12 aşa cum mulţi oameni devin sclavii voluntari ai necazurilor lor, care-i scot din monotonia urîtului calm. Alt *(1938, 1942,1945):* aşa cum o stăpînă de moşie îşi iubeşte exasperarea zilnică, provocată de servitorimea neascultătoare, această exasperare fiind •de fapt, singura ei distracţie socială; aşa cum mulţi oameni devin sclavii voluntari ai necazurilor lor, care-i scot din monotonia urîtului calm. Singurătatea lui Andi era plină de ceilalţi; sufletul lui avea conturul laşului şi configuraţia casei părinteşti; gîndurile lui, nu vorbele, erau guri acre care bîrfeau şi casa şi oraşul, c-o oţetită desfătare, trăind numai în Iaşi şi-n casa părintească. El poseda viaţa, şi se lega de ea, nu prin iubire, nu prin generoasa deschidere a braţelor, in care s-o cuprindă, de braţele lui cucerită, — ci prin enervarea pe care i-o dădea. De asta, nu poseda decît viaţa care-1 enerva; cea mare, cea puternică îl desfiinţa. Incapabil să creeze orice, măcar vulgaritate, — avea nevoie de-o viaţă care să nu-1 domine, adică de-o viaţă •domesticită, automatizată, aşa cum o găsea în casa părintească şi în Iaşi, pe care viaţă s-o poată cîrti, bîrfi şi sfişia, nu ca leii prada vie, ci ca pisicile matasa, dîndu-şi astfel credinţa că numai el e viu şi activ. De asta, după ce dispreţuise, după ce, dezamăgit, dorise cu o deznădejde tinerească, îndepărtarea de casă şi oraş, — rămas în casa părintească şi-n oraşul său natal, le iubea, simţind că numai lor le datoreşte existenţa, căci în el, singurătatea nu era decît acelaşi Iaşi şi-aceeaşi casă părintească. Alt *(1929)*

p. 314, r. 9 începe *(1929, Ms — formă adoptată):* începuse *(1938, 1942, 1945) I r, 32* Melancolia ieşană... *(1938, 1942, 1945):* Melancolia ieşană... Căci laşul i-o Veneţie pentru poeţii laşului, cu galoşi „Tretorn" în loc de gondole, pe lagunele de glod care duhnesc la fel cu ale Veneţiei. *(1929)*

p. 315, r. 7-8 ieşenismul. Era *(1938, 1942, 1945):* ieşenismul. Andi nu observase că plecase de la el — Andi cel din o mie nouă sute şaisprezece, care vroise să evadeze din Iaşi —, dispreţuindu-se, avîndu-şi toată viaţa cu acelaşi dispreţ aspru, ca să ajungă tot la el, adică nu în el, în sufletul lui, ci la un Andi cu privirea îndreptată în afară — ca şi laşul —, un Andi care ura laşul, ca şi celălalt, nu pe el, pe Andi, rămînînd totuşi în acelaşi Iaşi şi în aceeaşi casă părintească, întocmai ca odinioară. Era *(1929) I r. 9* Se simţea istovit *(1938, 1942, 1945):* Se simţea istovit; pentru unele gînduri bătuse inima prea tare, punînd capăt meditaţiilor începute o dată cu insomnia *(1929, Ms) / r. 21* eşti mic. *(1938, 1942, 1945):* eşti mic. Apoi trecură clipe de-ntuneric şi de somn compact... şi deodată parcă răsunară trîmbiţi de mobili-«are, clopote, vuiet de glasuri. Tresări. Deschise ochii. — Andi! Andi,hai la dejun. Trîmbiţele mobilizării? Cînd adormise? Cfoid ge deşteptase? — Idioato, să nu-mi răspunzi! — ... — Auzi, cu mine nu-ţi merge. —... — Mi-ai împuţit rochia... Şi ciorapii, ciorapii de matasă, aisă-i plăteşti, căţi-i scot pe gît! — Lasă, Duduie, nu mai hui atîta! Iaca, aduce telalul alta nouă, că eu una destul am răbdat... — Să taci, tîmpitol Duduia continua, în stilul mamei, scandalul de astă noapte, căci Duduia adăuga întotdeauna un act al doilea la actul întăi — cu servitorii — al mamei ei. Aşadar, trîmbiţele mobilizării, panica din el? ...Vis! Vulgaritatea vocabularului, şi stridenţa glasului Duduiei, alunga orişice îndoială. Ce zi era? Duminecă. Dejun, plimbare pe strada Lăpuşneanu, vizite... Parcă nu-i dezagreabil după vacanţă, să te-ntîlneşti cu oameni pe care nu i-ai mai văzut din timpul anului. Şi Andi se redeşteptă de-a binelea în laşul său, gata să-şi puie măştile cu care apărea în balul mascat ieşan. *(1929)*

p. 320, r. 17 Glodul străzilor *(1938, 1942, 1945):* Mai toţi oamenii purtau vată în urechi. Glodul străzilor *(1929)*

p. 322, r. 9 o poartă. *(1938, 1942, 1945):* o poartă îndărătul căreia se scuturase un castan. Şi ochii tuturora să fie trişti, uniţi în aceeaşi tristeţă, fiindcă îndărătul unei porţi, în loc să bată viaţa, se scuturase un castan. *(1929, Ms) / r. ÎS—17* medieval. — Biletele *(1938, 1942, 1945):* medieval. Numai în Andi, straniul dialog, cu rezonanţe delicat ample. — „Bate cineva la poartă?" Şi sufletul era în întrebare ca un cer deschis pentru-un miracol. — „Nu-i nimeni. Se scutură castanul." Şi-ntregul cer se scutura în toamna prăbuşită a castanului. - Biletele *(1929, Ms)*

p. 323, r. 4 Aştepta pe cineva? *(1938,1942, 1945):* Aştepta pe cineva? ,*—Nu-i nimeni. Se scutură castanul." *(1929, Ms) I r. 18* avu o privire *(1938,1942,1945):* la auzul glasului gros avu o *privire (1929)) r. 25* glasul autoritar *(1938, 1942, 1945):* glasul gros şi autoritar *(1929)*

p. 324, r. 34 Piaţa Sfîntul Spiridon *(1929, Ms — formă adoptată; idem, p. 325, r. 2):* Piaţa Sfîntului Spiridon *(1938, 1942, 1945)/r.39* ţărănoilor *(1938, 1942, 1945):* ţărănoilor cu sîni bombaţi *(1929, Ms)*

I

p. 332, r. 22 sufragerie. *(1938, 1942,1945):* sufragerie. în aceste zile, cafeaua neagra o făcea bucătăreasa, cu cafea cumpărată din tîrg, gata rîşnită. *(1929, AL, Ms)*

p. 333, r. 23-24 îl dădea afară de la masă *(1938, 1942, 1945):* îl pişcă răsucit, sau chiar îl pălmuia intimîndu-i ordinul: „Să pleci imediat de la masă, netrebnicule" *(1929, AL, Ms)*

p. 335, r. 21—22 sufragerie. Cu *(1938, 1942, 1945):* sufragerie. Duduia supraveghea prăjirea cafelei de două sute de lei kilogramul, fiindcă bucătăreasa avea şi ea năravul de lux al cafelei negre, lipsindu-i în schimb, respectul occidental al proprietăţii lucrurilor soţilor Danielescu. Tot Duduia o rîşnea, uneori Luchi, fiindcă fata din casă era „lălîie" şi-ar fi fost în stare să stea o dimineaţă întreagă cu gura căscată lîngă rîşniţa de cafea: într-o zi cu atîta treabă! „O tîmpită care nu-i în stare nici să rîşnească", spuneau ochii Duduiei în timp ce mînile rîşneau cafea şi gîndurile reforme sociale. Cu *(1929, AL)*

p. 336, r. 7 toaleta. *(1938, 1942, Ms):* toaleta. - N-ai mai adus apa, idioato? Unde ţi-s urechile? — Ce te mişti ca o vacă! — Unde mi-ai zvîrlit şiretul de la corset, tîmpito? Etc. ... *(1929, AL) j r. 31—32*pantofi de-ai doamnei Danielescu *(1938,1942, 1945):* pantofi de-ai doamnei Danielescu, a căror reparaţie o plătise servitoarea*(1929, Ms) I r. 36* nupţial *(1938, 1942, 1945):* nupţial. Costumul de subretă era prizonier în dulapul cu vechituri, pentru că „desculţa", dacă l-ar fi avut oricînd pe mîna ei, ar fi fost „subretă" nu numai pentru musafiri din cînd în cînd, ci în fiecare seară pentru vizitele ei nocturne. *(1929)*

p. 337, r. 2 florilor. *(1938, 1942, 1945):* florilor. - Iustin dragă, pune-ţi manşetele şi... Glasul doamnei Danielescu devenea dulce ca limonăzile care-s un purgativ deghizat. —... şi taie-ţi unghiile: fă-mi mie un hatîr. *(1929, AL) / r. 31* familiale. *(1938, 1942):* sonatei familiale. Intervenea pe subt masă, mai ales cînd Luchi se „repezea la bunătăţi". *(1929, AL):* sonatei familiare. *(Ms)*

p. 339, r. 25 acestor mese. *(1938, 1942, 1945):* acestor mese, iar în salon, ogarul princiar. *(1929, AL) I r. 27* normale. *(1938, 1942, 1945):* normale. Şi doamna Danielescu epiloga la bucătărie activitatea zilei, cu o întrebare zîmbitor complice, adresată slugilor: — Ei, ia spuneţi, ce bacşişuri aţi căpătat? *(1929, AL)*

p. 341, r. 23 „Ei şi?" *(1938, 1942, 1945):* „Ei şi?" Vedea pe obrajii Duduiei o roşeaţă vinovată, iar în ochii ei o strălucire ca după şampanie: şi roşeaţa şi strălucirea ochilor dovedeau că cineva mai în vîrstă (vrîstă *Ms),* un „domn", i-a făcut curte Duduiei. Din salon răsună, deodată, hohotul de rîs, cu stridenţe, al doamnei Danielescu Urechea lui Andi cunoştea din copilărie semnificaţia acestui rîs excitat. Aşadar, şi mama şi fata! Mama lui şi sora lui! îl năpădi o îngreţoşare de femei în genere, şi de cele din casă în particular. *(1929)* *p. 342, r. 3—4* condur. Privi *(1938, 1942, 1945):* condur. Alt hohot de rîs, al doamnei Danielescu şi al Duduiei, încălecară, cu un fel de goliciune crispată în ele glasul bărbătesc care istorisea, se vede, o poveste licenţioasă de salon, — dîndu-i lui Andi o contractare repulsivă Privi *(1929) I r. 7* şi să rămîie *(1938, 1942, 1945):* şi să nu priceapă rîsul mamei şi al sorei lui şi să rămîie *(1929, Ms)* / r. *11—12* copilăriei. Un glas îi poruncea: „Intră". *(1938, 1942, 1945):* copilăriei. Alte hohote de rîs. Andi tresări. Rîdeau şi glasuri bărbăteşti, al lui Luchi şi al tatălui său, dar rîsul celor două femei stîrnite era impudic, odios... Şi fetiţa din faţa Universităţii nu rîdea — Andi nu auzea alt glas decît al mamei şi al sorei lui —, ea tăcea, asculta, *le asculta rîzînd.* Un glas îi poruncea: „Intră. Fă-le să tacă." *(1929, Ms) Ir. 35* verde. *(1938, 1942, 1945):* verde, ca primăvara în clipa cînd vînturile sosind luminos calde din cerul deschis, parcă o *aduc,* deşi ea aşteaptă în pămîntul descuiat de Dumnezeul care o clipă s-a pogorît pe pămînt cu rîndunele. *(1929, Ms)*

p. 343, r. 18 braţul întins. *(1938,1942,1945):*braţului întins, proiectat pe zarea ieşană. *(1929, Ms) / r. 25* păpuşă? Intră *(1938, 1942, 1945):* păpuşă? Alte hohote de rîs răsunară ascuţit: bici pe sufletul lui Andi. Intră *(1929, Ms) / r. 27* vînt *(1938, 1942, 1945):* vînt: dorea să curme rîsul, odiosul rîs încărcat de sexualitate. Din prag se înclină, zvelt, ascuţit zvelt, ca o lamă desprinsă din panoplie, nervos îndoită cu vîrful în pămînt. *(1929)*

p. 344, r. 2 Andi se îndreptă *(1938, 1942, 1945):* Avînd aerul că nici n-a auzit necuviinţa mamei lui, Andi se îndreptă *(1929, Ms) / r. 8* fetei. *(1938,1942,1945):* glasul fetei, în timp ce mîna ei nu se-ntindea . episcopal spre sărutare, cum fac îndeobşte fetele, ci răspundea strîngerii de mînă a lui Andi, pe care o provocase corect. *(1928, Ms) / r. 31—32* canoanele frumuseţii *(1938, 1942, 1945):* canoanele cele mai îngăduitoare ale frumuseţii *(1929, Ms) / r. 40* antipatic. *(1938,1942):* antipatic. îi devenise antipatic din clipa cînd mama lui, pentru acelaşi motiv descifrat de Andi şi în rîsul ei, făcuse necuviinţa de a-l prezenta lui dintîi, omiţînd-o pe fata lui care căpăta prin aceasta un rol subaltern, deşi, măcar ca femeie, şi din punct de vedere al cuviinţei elementare, trebuia să aibă precădere asupra bărbaţilor. *(1929)*

p. 345, r. 9 urechii moldoveneşti *(1938, 1942, 1945):* urechii moldoveneşti, ca un alt monoclu, verbal, echivalentul impertinenţei celuilalt. *(1929, Ms) Ir. 16* scrumelniţă *(1938, 1942, Ms):* scrumelniţă — spunea scrumieră — *(1929)*

p. 346, r. 3 ceasornic. *(1938, 1942, 1945):* ceasornic. Ii plăcea sobrietatea marmurelor. *(1929, Ms)*

p. 347, r. 2 soare. *(1938,1942,1945):* soarele războaielor arabe. *(1929, Ms)*

p. 348, r. 40 avusese *(1942, 1945, Ms):* avuse *(1929)*

p. 349, r. 3 descoperea *(1929, Ms — formă adoptată):* descoperise *(1938, 1942, 1945)*

p. 350, r. 13—14 comorile. Şedea *(1938, 1942, 1945):* comorile. Recăpătase sufletul lui, pe măsură ce apăruse-n el, încîntîndu-1, obrazul prea rotund care-1 dezamăgise la-nceput, — sonoritatea pierdută a copilăriei, in timp ce fîntînile de mister se deschideau în el, nu în afară, cu zîne, diavoli şi comori, dînd tainice adîncuri gîndurilor, subt vraja ca de lună a obrazului de fată, răsărit în el. Şedea *(1929)1 r. 28* din sobă. *(1938, 1942, 1945):* din sobă pînă ce devenise jar spuzit, prefăcînd roirea flăcărilor de chilimbar într-o întunecare roşie ca cea a dispariţiei soarelui otoman în clipa cînd încep muezinii deasupra Bosforului. *(1929) / r. 35* castane coapte; *(1938, 1942, 1945):* castane coapte, zahăr ars pe buza sobei; *(1929):* castane coapte, zahăr ars *(Ms)*

p. 351, r. 7 genunchilor goi, purtînd *(1938, 1942, 1945):* genunchilor goi, de marmură şi pelerina, dar purtînd *(1929, Ms) / r. 26* înspre Andi. *(1938, 1942, 1945):* înspre Andi, cu un gest de involuntară protecţiune. *(1929, Ms)*

p. 352, r. 12 primăveri înflorite *(1938,1942,1945):* primăveri japonez înflorite *(1929, Ms) / r. 24* degete *(1938, 1942, Ms):* degetele *(1929)*

p. 354, r. 19—20 Ştefanei. Pe *(1938, 1942, 1945):* Ştefanei. Şi Andi, care ţinuse o clipă în mînă pardesiul cenuşiu, ridiculizînd cu el cîteva femei pe care imaginar le îmbrăcase cu cel mai mic vestmînt al graţiei de rîndunică — se bucura, văzînd ceea ce numea el „pedeapsa brăţării". Brăţara Ştefanei Ie sluţea mînile (O descopereau ei, familiar, pe Ştefana, luîndu-i-o, şi brăţara le sluţea mînile *Ms),* arătîndu-le mari, greoaie, făcute pentru furculiţe şi cuţite enorme, nu pentru cîntarea vechilor dansuri egiptene închisă într-o brăţară nu mai mare decît deschizătura unui cuib de rîndunică. Pe *(1929) / r. 31* copil. Pînă *(1938, 1942, 1945):* copil. Toţi zîmbeau în jurul ei: ea devenise centrul mirării lor. De cîte ori deschidea gura, le venea tuturora să zîmbească unul către altul, un zîmbet care însemna: „Uite, ascultă, minunea vorbeşte". Pînă *(1929) I r. 32* neobservată. *(1938, 1942, 1945):* neobservată, ca şi brăţara ei. *(1929, Ms) / r. 33* egipteană *(1938, 1942, 1945):* egipteană (egipţiană *Ms),* devenind o necontenită cauză de minunare a celorlalţi. *(1929) / r. 37* hotărît. *(1938, 1942, 1945):* hotărît („ca un om mare" *Ms)* deşi buzele aveau vrîsta bomboanelor roşii *(1929) / r. 39-40* Fuma! Luase *(1938, 1942, 1945):* Fuma! Fumau multe fete după război, dar o ţigară—adevărată, nu de ciocolată — în gura fetiţei, era ceva cu totul hazliu şi încîntător, şi de necrezut: ca şi cum o veveriţă, în loc să mănînce alune cu lăbuţele ei depanatoare, ar fuma o ţigară. Şi — culmea hazului — fuma din timpul războiului. Le istorisise, scurt, cu o seriozitate de om încercat în timpul războiului, cum făcuse campania în regimentul tatălui ei, care era colonel de rezervă la cavalerie. —Papa şi cu mine sîntem camarazi de arme, spusese ea cu o gravitate prefăcută, în timp ce trăgea un fum gros de ţigară, cu sprincenele ridicate. Şi am făcut războiul împreună... *Ea,* păpuşa aşezată pe două perne ca să poată ajunge la masă, făcuse Războiul! Cuvintele ei răsturnau valorile normale, şi prin aceasta, tot ce spunea — raportat la ea — apărea enorm hazliu şi nou. Cînd sunase mobilizarea *erau* la Marsilia, la Legaţia românească de acolo. Plecaseră prin Rusia, făcînd un fel de ocol al lumii ca să vie în ţară. Pe drum li se furase o bună parte din bagaje. Aşa că în timpul războiului n-avusese nici o carte de cetit. *(1929) / r. 15* Zîmbet general. *(1938, 1942, 1945):* Zîmbet general. Calul de la regiment, călărit de Ştefana, lua proporţii de cal troian. *(1929, Ms)*

p. 355, r. 31 zi cu vîntoasă *(1929, 1938):* zi vîntoasă *(1942, 1945)*

p. 358, r. 11 Lui *(1938, 1942, 1945):* Ştiţi, lui *(1929, Ms) / r. 16* mici, Andi *(1938, 1942, 1945):* mici, făcută parcă numai pentru diminutive, şi cu mîna ei zornăitoare care ducea pe stradă bulldog-ul cu înfăţişare de hipopotam, — Andi *(1929, Ms) / r. 21* ca să *(1938, 1942, 1945):* cum brăţara suna mereu la fiecare gest, ca să *(1929, Ms)*

p. 359, r. 6 şcoală. *(1938, 1942, 1945):* şcoală: „Marş, fără vorbă". *(1929) jr. 25-26* faţă. Nici *(1938, 1942, 1945):* faţă. O! dacă şi-ar *fi* dat seamă Duduia că şi ea şi mama ei, alături de ceea ce socoteau ele că-i o miniatură numai, deveneau ca nişte saci cu cartofi deghizaţi în cucoane, ar fi urît-o, cum urăsc cu vitriol în ochi femeile obis-

nuite pe cele deosebit de frumoase care prin simpla lor prezență revelatoare, dau celorlalte semnificație de ambalaj grosolan, greoi și umplut cu paie numai, al feminității expediate de Dumnezeu pe pămînt, alături de statuia ei goală, luminos desăvîrșită. Dar nici *(1929, Ms) I r. 30* gura ei (1938, 1942, 1945): gura ei de zmeură *(1929, Ms)} r. 33* țara uriașilor. *(1938, 1942, 1945):* țara uriașilor, adică în casa Danielescu, privindu-i dintr-un fotoliu, cum celălalt îi privea cuprins în palma unui uriaș: pod peste fluviul zîmbetelor celorlalți uriași. *(1929, Ms)*

p. 360, r. 16 de unde-i ... *(1938, 1942):* de unde-i... și cît costă?... *(1929, Ms) / r. 26* pentru copii, aprecia *(1938, 1942, 1945):* pentru copii, între degetele lor de aluat dospit, aprecia *(1929, Ms)*

p. 361, r. 18 aici, dăduse *(1938, 1942, 1945):* aici, se ridicase din fotoliu și mică, în mijlocul salonului și printre ceilalți care o ascultau zîmbind, dăduse *(1929) / r. 23* păsărelelor *(1938, 1942, 1945)t* păsărelelormici *(1929, Ms)/r. 24* fetițelor *(1938,1942,1945):* fetițelor mici *(1929, Ms) \r. 27* persanului *(1929, Ms):* personalului *(1938, 1942, 1945 — greșit in ultimele ediții)*

p. 362, r. 30 lănci... *(1938, 1942, 1945):* lănci: All-lah... *(1929,Ms)f r. 32—33* dansatoare. Și *(1938, 1942, 1945):* dansatoare. Dar gestul își pierduse parfumul. Și *(1929):* dansatoare. Zîmbeau și ele. Mînile lor își apăsară ochii apoi se desprinseră și cu coatele alăturate de trup, rămaseră cu palmele răsturnate-n sus. Și același gest apăru hidos, penibil, căci ochii și mînile lor nu erau în fața Constantinopolului, ci într-un salon cu mobile și cu oglinzi, într-o atitudine de țali în clipa bacșișului. Și iarăși Andi regăsi „pedeapsa brățării". Tot ce purta Ștefana, tot ce făcea Ștefana, era al ei, cum numai ale primăverii sînt acele zori de cîntece și de lumină: brățări de dansatoare egipțiană, sunătoare ca și cea de pe încheietura brațului Ștefanei —, cum e numai al rozelor parfumul șipetale[le] lor. Să nu s-atingă nimeni. Să nu-ndrăznească nimeni să-ncerce ce-i al ei și numai al ei; nimeni să nu se-ncumete să facă ceea ce numai de ea făcut avea mirarea înfloririlor spontane și dansul zborului în cer. Desprinsă de pe brațul *ei,* brățara sluțise, deformase, mărișeși îngreuiase brațele de pe o masă întreagă, vasalizîndu-le tacîmurilor, farfuriilor, paharelor. Inelul, care-i înflorea persan un deget, scos de pe degetul ei, dăduse un fel de elefantiazis tuturor mînilor prin care trecuse, — redevenind magic frumos — podoabă nu sarcasm — abea repus pe degetul ei. Și *(Ms)*

p. 363, r. *28—29* altora. Niciodată *(1938, 1942, 1945):* altora. Cînd era întrebată despre un oraș, Roma de pildă, spunea și ea „Roma..." și tăcea. Și nu vorbea despre *Roma* decît în clipa cînd o *revedea,* decît în clipa cînd găsea fereastra sufletească deschisă spre Roma. Niciodată *(1929, Ms) I r. 31* impresia de vid oratoric, ci de onest, de autentic. *(1938, 1942,1945):* impresia de suspect, de vid oratoric, ci de masiv, de onest, de nefalsificat, de autentic. *(1929, Ms)*

p. 364, r. 1 descoperea *(1929, Ms — formă adoptată):* descoperire *(1938):* descoperise *(1942, 1945) Ir. 13—14* asculta atentă *(1938, 1942, 1945):* asculta efectiv, atentă, dar mîna ei înălțată, de pildă, ca să arate majestatea unei moschei cădea încet (dezmierdînd parcă marmura sau granitul coloanei care pentru domnul Stănilescu devenise o masă *Ms),* în timp ce moscheea devenise pentru domnul Danielescu o masă de conferențiar în fața unui auditoriu. *(1929)/r. 34* mîna apărea *(1938, 1942,1945):* mîna stîngă, cea cu brățara, apărea *(1929, Ms)*

p. 365, r. 41 galoși *(1938, 1942, 1945):* galoși „Tretorn" *(1929)*

p. 366, r. 1 șoșoni *(1938, 1942, 1945):* șoșoni „Tretorn" *(1929)* / *r. 15* care se *(1938, 1942, 1945):* care-l *(1929, Ms)* / r. *16* desprinși *(1929):* desprins *(1938, 1942, 1945 — greșit în ultimele ediții) / r. 42* bunica?" *(1938, 1942, 1945):* bunica?" înainte de-a vizita Muzeul, în care fumatul era oprit, Ștefana intra la cafeneaua din curtea Sfintei Sofiei, unde domnea extazul otoman al narghilelelor. Se așeza pe marginea (marmura *Ms)* caldă de soare a fîntînei abluțiunilor rituale, bîndu-și cafeaua neagră, fumîndu-și țigara, subt cerul de o albastră intimitate, deasupra glicinilor și meselor de cafenea la care turcii, după ce-și scoteau ghetele, nu vorbeau, nici se certau ca în cafenelele Occidentului, ci tăceau, fiecare la masa lui, fiecare închis în visul narghilelei ca viermii de mătasă în gogoașa lor. De-acolo pleca spre Vechiul Serai în incinta căruia era situat Muzeul *(1929)*

* *p. 368, r. 20* în El. *(1938, 1942, 1945):* în El, în legenda lui Andi *(1929) I r. 31* sobă, cu *(1938, 1942, 1945):* sobă cu șalul pe umeri, cu *(1929) I r. 33* lui. *(1938, 1942, 1945):* lui, va sta ca un cufăr acolo unde fusese o rîndunică. Și la dejun și la masă, în locul zornăitului brățării (egiptiene *Ms),* vor răsuna numai paharele, cuțitele, furculițele și clefăitul tatălui lui. *(1929)* / r. *34* melodie, vor *(1938, 1942, 1945):* melodie falș cîntată de ele, ca de-un vers mutilat în gura lor, vor *(1929)*

p. 370, r. 16 lui *(1938, 1942, 1945):* lui şi ai tineretului ieşan? *(1929 Ms)*

p. 372, r. 1 rusesc, care *(1938,1942,1945):* rusesc clădit din albe curbe de lebădă, care *(1929, Ms)* / r. 2 lin prin *(1938, 1942, 1945):* lin ca pe o trenă prin *(1929, Ms)* / *r. 13—14* cochetăria. S-ar fi *(1938, 1942, 1945):* cochetăria. Legenda ieşană a lui Andi, pe care Andi o deservea în viaţa lui de toate zilele — şi la Universitate, şi acasă, şi în lume — apărînd de o diversitate proteică în faţa concetăţenilor săi, — dispăruse, o dată cu apariţia Ştefanei care nu-icunoştea legenda. S-ar fi *(1929) Ir. 30* feţei lui deznădejde *(1938, 1942, 1945):* feţei lui deznădejdea statuiei cu picioarele s'ărîmate de la glezne, deznădejde *(1929, Ms) I r. 35-36* glezne. Dar *(1938, 1942, 1945):* glezne. Atît timp cît fusese dominat de legenda lui, Andi n-ar fi putut — oricît ar fi dorit-o — să pătrundă în sufletul Ştefanei. S-ar fi oprit în ochii ei — decorîndu-i o clipă — şi mai departe n-ar fi trecut. Era in frumuseţa lui o armonie statică, o graţie debilă, o lipsă de vitalitate bărbătească, înlocuită uneori printr-o însufleţire feminină, — care în ochii unui om lucid, viu şi care nu-i cunoştea legenda, sau nu i-o lua în seamă, îl clasa cu o blîndeţe atentă între obiectele preţios moarte ale vitrinelor de antichităţi. Dar *(1929, Ms)*

p. 373, r. 2—3 casă. Nu *(1938, 1942, 1945):* casă. Mişcarea de protecţiune involuntară, care de două ori îi tresărise-n mînă — rămăsese în sufletul ei, vie, activă, preocupînd-o. Nu *(1929) / r. 6* La hotel *(1938, 1942, 1945):* Şi totuşi nu-1 putea uita. La hotel *(1929, Ms)*

p. 374, r. 22 zorii *(1929, Ms — formă adoptată, folosită din nou, la p. 378, r. 39)* zorile *(1938, 1942, 1945)*

p. 375, r. 11 adolescenţei lui. *(1938, 1942, 1945):* adolescenţei lui, faţă de opinia publică ieşană în care presimţise apariţia legendei lui şi cum o examinase atent, înainte de a intra în ea, şi cum devenise lacheul ei... *(1929, Ms)* / r. *37-38* faptele. O! *(1938, 1942, 1945):* faptele. Se enerva el singur pe el, cum îl enervau şi ceilalţi dîndu-fi numai aşa iluzia activităţii, a individualităţii lui active printre ale celorlalţi. O! *(1929, Ms)*

p. 377, r. 25 vuiseră *(1929, 1938, Ms):* veniseră *(1942, 1945 - greşit in ultimele edilii) / r. 39* Europei, pe *(1938, 1942):* Europei, liberă cum sînt copiii care merg sărind într-un picior, pe *(1929, Ms)*

p. 378, r. 22-23 româneşti. Uitase *(1938, 1942, 1945):* româneşti. Uitase omul de omăt al salului de zăpadă clădit de copiii iernilor româneşti. Sunetul ierburilor coapte, pentru ea nu mai era al greierilor şi al cosaşilor din România, ci al gîngăniilor meridionale, acoperit mereu de foşnetul marelor mătăsuri orientale ale mărilor calde. Uitase *(1929, Ms) / r. 26-27* României. Şi *(1938, 1942):* României. Şi iată că în noapte, răsuna alături de ea şi pentru ea, întregul sunet românesc, cel mai autentic, înviind în ea ceea ce uitase, ceea ce părăsise. Şi *(1929)*

p. 379, r. 36 jurul lui. *(1938, 1942, 1945):* jurul lui, pe rînd: bucătăria, ietacul părintesc, Duduia, Luchi. *(1929)*

p. 381, r. 18 glasul tunetului *(1929, Ms):* gustul tunetului *(1938, 1942, 1945 — greşit in ultimele ediţii) / r. 21* geamăt dezarticulat. *(1938, 1942, 1945):* geamăt dezarticulat — şi cînd bătea mătănii, fruntea lui pocnită de podea răsuna cutremurînd laolaltă cu fruntea norilor izbiţi de stînci, strimta bisericuţă în care se zbătea nevăzutul. *(1929, Ms)*

p. 382, r. 3-4 slujind?" Domnul *(1938, 1942, 1945):* slujind?" Şi cu o deznădejde care-1 făcu să scape din mînă chilimbarul şi bileţelul cu vorbele Ştefanei, Andi simţi că apare pe faţa lui, surîsul de „femeie care minte". Nu dormise de loc. După visul care-i stîrnise surisul fals, ruşinat, constrîns, ca un fel de semn infamant al Sufletului, apărut uneori şi pe obrajii dezgoliţi, — Andi începuse să audă zgomotele casei. Vroia să doarmă şi nu putea. Treceau parcă prin sufletul lui paşii servitoarelor, papucii Duduiei, glasul mamei iui, pocnetul pieptenilor desprinşi din părul ei şi rostogoliţi pe jos; şi fîşîitul bleg al apei vărsate din lighene în căldări, după spălaturile sumare. (Auzea tot. Intrase casa în el, cu toată abjecţia deşteptărilor după o noapte cu musafiri. *Ms)* Farfuriile şi tacîmurile de gală erau predate cu număr, bucată cu bucată — cum se predau pietrele preţioase după ce expertul le examinează dacă n-au fost înlocuite cu altele false — doamnei Danielescu, după ce Duduia, bodogănind la servitoare — ba fiindcă nu le Jspăla bine, ba fiindcă miroseau a „petică" — le cerceta pe-o faţă şi pe alta, ţăcănindu-le. Apoi auzise apa de la closet care înainte de-a curge — în clipa cînd Primăria îi dă drumul — fîsîia nazal ca un uriaş samovar, cîntînd pe nas ca ţîrcovnicii, bolborosind ca curcanii, horăind ca somnul oamenilor guşaţi, în lungi gargarisme, pînă ce, la sfîrşit, izbucnea, cu sunetul ei de cascadă trivială cu lanţul de git. Casa intra în uniforma de mică ţinută. Toţi erau mahmuri — afară de Luchi, care îşi amîna mereu deşteptarea cu cite cinci minute, şi d? Andi care-i judeca —, avînd impresia c-au cheltuit prea mult, c-au fost prea darnici, şi regretul că astfel de mese straşnice rămîn, în definitiv, anonime. Ar fi dorit parcă toţi

să vadă recunoştinţa foştilor oaspeţi materializată într-un monument public ridicat în memoria „clipelor neuitate" petrecute în salonuJ şi la masa familiei Danielescu, — sau măcar într-o decoraţie vizibilă, un fel de „Bene-Merenti" casnic. Domnul *(1929) / r. 32—33* munteneşte. „Moldova *(1938, 1942, 1945):* munteneşte. Monoclul lui agresiv, parcă mereu îndreptat spre gleznele dezgolite ale unei femei elegante — privea trecutul Moldovei cu un idealism ciudat la un purtător de monoclu, cu accent valah pe deasupra. „Moldova *(1929, Ms)*

p. 386, r. 21-22 sufletesc. Şi *(1938, 1942, 1945):* sufletesc. Scrumul lăsat pe covorul din salon de ţigările lui Matei Velisar, acuma, cînd doamna Danielescu nu mai vedea subt monoclu ochiul sculptat într-un diamant negru, şi cînd nu mai auzea glasul curtenitor bărbătesc, — o enerva retrospectiv, făcînd-o să fie cam iute cu Duduia care, la rîndul ei, îşi vărsa focul asupra subretei redevenită servitoare. Şi *(1929)*

p. 388, r. 26-27 cap. Pierduse *(1938, 1942, 1945):* cap. Ticălosul! Ii venea să se apostrofeze cu glasul şi cu vorbele cu care mama lui şi Duduia apostrofau pe coridoare şi la bucătărie pe servitoare, atunci cînd în salon erau musafiri faţă de care nu-i puteau face nici o observaţie. Acel glas şi acele vorbe, numai, le merita. Pierduse *(1929) / r. 33* musafiri *(1938, 1942, 1945):* musafirii *(1929) / r. 34* oglindă, ci *(1938,1942, 1945):* oglindă, sau ştergîndu-şi pantofii de ciorapi, ci *(1929, Ms) I r. 37—39* lunare. întregul Iaşi învăluit în lună părea c-ascultă o mare armonie, copleşit de visare, de melancolie, de vastitate. *(1938, 1942, 1945):* lunare. Parcă făcea parte şi el din atmosfera tabloului celebru, al lui Balestrieri, intitulat *Beethoven,* în care mai multă persoane ascultă o sonată de Beethoven. Unul visează cu genunchii la gură. Altul fumează, cu ochii întredeschişi. Alţii stau cu tîmplele în palme. Sînt copleşiţi de sonata care învie în sufletele lor vastităţi somnambulare, caapariţia lunii pline pe mări. Deasupra, dominîndu-i pe toţi, e masca lui Beethoven, înnegurată, crîncenă, apăsată, ursuză, cu toţi nourii lumei pe fruntea ei masivă, sorbită de prăpăstii peste care domneşte. Aşa era laşul, aşa era el; cînd îl găsise Ştefana. întregul Iaşi învăluit în lună părea c-ascultă o mare armonie, copleşit de visare, de melancolie, de vastitate, avînd parcă în el prezenţa destinului ca o statuie cu braţele rupte, scufundată în mare. *(1929) / r. 41* lui. *(1938, 1942, 1945):* lui. înlocuise melancolia cu acreală şi subt ochii Ştefanei desfăcuse bucată cu bucată laşul, înghiţindu-1, ca pe stridii în care-n loc de perle ai descoperi numai spasmul gras, vîscos şi comestibil, pe care-1 înghiţi după ce-ai stors asupra lui lămîie şi ai presărat piper. Ticălosul! Ticălosul! *(1929, Ms)*

p. 389, r. 5 bocitoarelor. (1938, 1942, 1945): bocitoarelor: nenumărate atitudini ale aceleiaşi dureri închise în sarcofagul pe care-1 împrejmuiesc de-a pururi cu plîngerea lor sălcii omeneşti ninse de marmură elină. *(1929) / r. 15—16* nimănui? îi *(1938, 1942, 1945):* nimănui? Ticălosul! Ticălosul! îi *(1929, Ms) j r. 28* meschin. *(1938, 1942, 1945):* meschin pe care-1 lasă moliile. Ticălosul! *(1929, Ms) Ir. 38* familia lui. *(1938, 1942, 1945):* familia lui — şi de legenda lui ieşană: fatalitate pe care tot laşul i-o impunea, aservindu-şi-1. *(1929, Ms)*

p. 390, r. 17 Era *(1938, 1942, 1945):* Erau *(1929) Ir. 19-20* Tot era falş în Iaşi, tot era aparent *(1929, 1938):* Tot era aparent *(1942, 1945) I r. 35—36* Iustin Danielescu. Ştefana *(1938, 1942, 1945):* Iustin Danielescu. Funcţionarii gării îi priveau cu servilă deferentă, gata să le ridice un ziar căzut pe jos, o batistă scăpată, un baston lunecat din mînă în febra cordialelor gesticulări. Ştefana *(1929)*

p. 391, r. 27—28 ocazii. *(1938, 1942, 1945):* ocazii şi care putea fi intitulată: „Noi ieşenii, copii ai Minervei şi ai lui Orfeu, care-aufost moldoveni fără să ştie. Dar ştim noi." *(1929, Ms) / r. 34* inima lui. *(1938, 1942, 1945):* inima lui, cu galoşi şi cu umbrele şi cu toată greutatea lor pîntecoasă şi molatecă de carne dospită în provincie. Ar fi vrut să-i răstoarne pe toţi c-o singură lovitură de picior, ca pe-o putină de castraveţi muraţi, rămasă din primăvara anului trecut. *(1929, Ms)*

p. 395, r. 26 oameni *(1938, 1942, 1945):* oameni cu galoşi *(1929, Ms)*

p. 399, r. 21 îmbrîncit *(1929, Ms):* îmbrăcat *(1938,1942,1945 — greşit In ultimele ediţii) / r. 35—36* ocolea. Dar *(1938, 1942, 1945):* ocolea. Avea impresia că prezenţa lui — obişnuia să vorbească înghesuindu-se cu burta în interlocutor — îi lăsa pe haine şi pe suflet pete de grăsime.
* Dar *(1929, Ms)*

p. 402, r. 21—22 solitare? Nu *(1938, 1942):* solitare? Bucureştiul îi apărea ca o vastă berărie cu orchestre barbare, în care viaţa era Servită, ca berea în aceiaşi ţapi şi în aceleaşi halbe fabricate în serie pentru lichidul cu spumă ieftină şi delectări de rînd. Nu *(1929)*

p. 404, r. 38 refugiul din *(1938, 1942, 1945):* refugiul calm din *(1929, Ms)*

p. 407, r. 3 împărechere *(formă, adoptată după Ms; In ediţii:* împărăchere) / *r. 15* inelele *(1929, Ms – formă adoptată):* inele *(1938, 1942, 1945) Ir. 28-29* înnoite. Şi *(1938, 1942):* înnoite. Logodnă! Ştefana logodnica lui Andi! Parcă avea să se întîmple această logodnă în pozele unei poveşti persane. Vedea mîna mică a Ştefanei, pe care Ibrahim-Lala-Irani o împodobise cu inelul-cununiţă, împodobită cu un alt inel, de aur, purtînd gravat în el numele lui Andi; numele lui pe cel mai mic inel din lume, purtat pe-un deget de poveste! Şi se deşteptau în suflet zîmbete ca reverenţe de flori pentru o logodnă cuprinsă şi-ntrecută de ierburile mărunte. Ştefana mireasă! Privind-o numai pe Ştefana, cuvîntul „mireasă" devenea o glumă de primăvară, ca un piersic înflorit în palmă. Şi *(1929) / r. 38* vinovată, lumina *(1938, 1942, 1945):* vinovată şi servilă, lumina *(1929, Ms)*

p. 408, r. 33 bunătăţi. *(1938, 1942, 1945):* bunătăţi, gatasă-şi zugrăvească obrajii cu tortul de ciocolată după ce nu-l mai pot mînca^ *(1929, Ms) Ir. 39-40* musafirilor? Noi *(1938, 1942, 1945):* musafirilor? Tot aşa şi cu servitorii din case străine. Un pahar răsturnat pe jos, sau cine ştie ce gafă măruntă, care lasă indiferenţi sau distrează pe musafiri, supără pe gazde, fiindcă ele trăiesc mereu cu servitorii care necontenit răstoarnă pahare şi fac gafe, — pe cînd musafirii sînt simpli spectatori, încîntaţi de tot ce-i poate distra în casa altora .. Noi *(1929)*

p. 409, r. 27-28 mea. Andi *(1938, 1942, 1945):* mea. Ii amintise apoi de spovedania lui de la Iaşi. Această spovedanie îi arătase în sfîrşit sensul pe care trebuia să-1 aibă viaţa ei. Avea impresia că sufletul ei trăise într-un fel de hoteluri de lux, şi că de-acolo, de la căldură, într-un decor stilizat, ascultase vîntul care şuiera *afară.* Pe cînd sufletul lui Andi trăise în acest vînt: de asta tremura. Şi ea vroia să tremure alături de el, *trăind afară,* în viaţa ţării ei, nu între ziduri groase, la gura sobei. Andi *(1929)*

p. 411, r. 9 de ei. *(1938, 1942, 1945):* de ei cu un fel de afectuos servilism, pentru care în acele clipe le era recunoscător. *(1929, Ms) / r. 24—25* îl luase în mînă devenind deodată tăcută. *(1938, 1942, 1945):* îl luase în mînă, speriată, absurd speriată, devenind deodată tăcută, posomorită. *(1929) / r. 33* aşezaseră *(1929, Ms - formă adoptată):* aşezară *(1938, 1942, 1945)*

p.412, r. 17 Apoi, după *(1939, 1942, 1945):* Apoi, deodată, pe neaşteptate, îşi zmuncise mîna dintr-a lui Andi. Şi după *(1929, Ms)/r.25* respirase adînc.j *(1938, 1942, 1945):* respirase adînc.

îşi aplecase obrazul pe pieptul lui Andi *(1929, Ms) ¡r. 29—30*marş. Şi pornise *(1938, 1942, 1945):* marş. Şi iarăşi, pe neaşteptate, Ştefana se oprise, privise lung căsuţa cantonului rămasă în paianjenişul sur al ploii, şi fluturase mîna înspre ea. — întîia casă, Andi, în care-am stat singuri noi doi. Cine ştie... Şi pornise *(1929) / r. 37—38* celelalte. îlîncînta *(1938,1942,1945):* celelalte. — Uite, Andi, să ne fie semnul vieţii noastre. Da? — Da. Il incinta *(1929)*

p. 413, r. 9-10 mîni. Se *(1938, 1942, 1945):* mîni. Andi se aplecase să-i sărute mîna, dar Ştefana îl oprise, apucîndu-1 ea de mînă, strîngîndu-i-o lung, cu un tremur de inimă în zguduirea ei. Se *(1929)*

p. 414, r. 21 îndrăgostirilor *(1929, Ms — formă adoptată):* îndrăgostitorilor *(1938):* îndrăgostiţilor *(1942, 1945)*

p.416, r. îV-iSbucureşteană. - Bunădimineaţa *(1938,1942,1945):* bucureşteană. Ş-abea noaptea, tîrziu, în patul lui de la hotel, în preajma somnului care-n sfîrşit se apropiase, simţise c-un fior rece că apare pe obrajii lui surîsul de „femeie care minte". Dar îl dominase, şi adormise fără zbucium, atribuind acest surîs unui tic nervos lipsit de orişice semnificaţie sufletească. Şi de altfel, somnul care venise, trecînd peste surîs, confirmase noua interpretare dată de Andi surîsului. Adormise adînc. Şi poate că în chiar secunda premergătoare deşteptării, visase pe fata din brazi, aplecată asupra lui, spunîndu-i: „Tu eşti mic". Căci odată treaz, atunci cînd sufletul ieşit din somn se limpezi, reluîndu-şi amintirile, nu deschisese ochii de-a dreptul sărind din pat, cu teama c-a întîrziat şi că Ştefana poate că-1 aşteaptă, —ci şovăi o clipă, strîns în el, prelungind voluntar clipa de refugiu orizontal în patul somnului, ca şi cum viaţa nu l-ar fi aşteptat cu bucurii, ci cu primejdii. Erau abea şase dimineaţa. Adormise din nou, ca după un vis rău, murrnurînd superstiţios, copilăreşte, cúbratele strînse, ca pe ceva aievea, numele Ştefanei. Şi se deşteptase la şapte, definitiv, voios, ştiind că trebuie să se întîlnească peste puţin timp cu Ştefana. - Bună dimineaţa *(1929) / r. 20* cu obrajii *(1938, 1942, 1945):* cu braţele fluturînd, cu obrajii *(1929)*

p. 417, p. 23 acum *(1938, 1942, 1945):* acuma *(1929, Ms)*

p. 418, r. 11 mănuşi de piele. *(1938, 1942, 1945):* mănuşi de piele spălate cu benzină, întinse la uscat. *(1929, Ms) / r. 32-33* şi scrum de ţigări. Scrumul *(1938, 1942, 1945):* şi mucuri de ţigări şi scrum de ţigări. Scrumul şi mucurile *(1929, Ms) / r. 37* scrum dacă *(1938, 1942, 1945):* scrum şi mucuri de ţigări , dacă *(1929, Ms)*

p. 420, r. 17 se umflase *(1929, Ms):* se umpluse *(1938, 1942, 1945 — greşit în ultimele ediţii)*

p. 421, r. 19 visurile *(corectat după Ms; în ediţii:* visurilor)

p. 422, r. 29—30 fumaseră, vorbiseră *(1938, 1942, 1945):* fumaseră — şi Andi: numai el fumînd „ca fetele" —, vorbiseră *(1929, Ms)*

p. 424, r. 36 Intraseră. Selim îi explicase scopul vizitei. Se *(1929, 1938, Ms):* Intraseră. Se *(1942, 1945)*

p. 425, r. 19—20 negustori. Ceasurile *(1938, 1942, 1945):* negustori. Şi-n acele clipe în care Ştefana răsărise de subt mormanul de covoare din povestirea ei, proaspătă ca întâia gîză a primăverii de subt frunza toamnei,ridicatâde trupul ei, — şi Andi, şi MateiVelisar, închideau în sufletele lor fiinţa Ştefanei, nu ca s-o prade, ci ca să nu le-o fure alţii. Ceasurile *(1929)*

p. 426, r. 12 pasiuni atît de *(1938, 1942, 1945):* pasiuni tot atît de *(1929, Ms) I r. 13-14* Andi. Se *(1938, 1942, 1945):* Andi. Iubirea Ştefanei îi apărea lui Andi ca un sacrificiu neverosimil cum ar fi de pildă al unui scriitor care şi-ar arde toate manuscrisele, ştiind perfect că flăcările nu distrug numai hîrtia acoperită de slove, ci şi admiraţia nenăscută încă, dar sigură, a lectorilor viitori, — pentru a-şi hărăzi sufletul şi talentul închinărilor solitare, neştiute de nimeni decît poate de ipoteticul Dumnezeu căruia i se-nchină. Dragostea Ştefanei îi apărea lui Andi, ca o renunţare înfricoşătoare la nenumăratele iubiri pe care le-ar fi putut deştepta în alţii; înfricoşătoare, fiindcă pînă atunci, Andi nu concepuse că poate exista într-o fiinţă atîta generozitate. Se *(1929) / r. 20* răspunsului. Căci *(1938, 1942, 1945):* răspunsului, căci Andi nu lămurise dacă el, devenit Ştefana, l-ar fi iubit pe Andi renunţînd la ceilalţi, ca la un triumf sigur, ca la un regat neîndoios. Din această ipoteză Andi ieşise glorificat, dar soluţia problemei nu apăruss. Căci *(1929)*

p. 427, r. 12 meschin. Vra să zică *(1938, 1942, 1945):* meschin. Asta iubise dintîi Ştefana în el. întâia şi singura fiinţă care nu-i cunoscuse legenda şi care nu i-ar fi acceptat-o, îl iubise pe *el,* pe Andi cel necunoscut tuturor celor care-l admirau la Iaşi. "Vra să zică *(1929) [r. 14—15* permanenţa acelei mari sincerităţi *(1938,1942, 1945):* permanenţa acestui adevăr — întîmplător descoperit de el alături de ea — de permanenţa acelei mari sincerităţi *(1929) / r. 17—18* nimic. O iubea *(1938, 1942, 1945):* nimic. S-apară în faţa ei aşa cum era, fără de nici un fard, fără de nici o retuşare. O iubea *(1929, Ms)/ r. 21—22* viitor. Şi *(1938, 1942, 1945):* viitor. îl apăsau, această

sinceritate, acest adevăr, pe care trebuia să le *poarte* mereu faţă de Ştefana, ca cea mai grea minciună a vieţii lui. Fiindcă abea încet cu-ncetul Andi începuse să-şi dea seamă că spovedania făcută de el, Ştefanei, nu putea fi — tocmai faţă de Ştefana — un fapt *unic,* un fel de act eroic al vieţii lui, a cărui răsplată fusese Ştefana, ci dim_ potrivă, trebuia să facă parte dintr-o necontenită serie de fapte iden. tice, fireşti vieţii lui de toate zilele, fără să tindă la răsplată, apărînd spontan, fără deliberare, fără efort, aşa cum apărea sinceritatea Ştefanei. Şi *(1929)*

p. 428, r. 2—3 rugăminte. „Bună dimineaţa, Andi. *(1938,1942,1945) :* rugăminte. Această semnificaţie lăuntrică, a scrisorii, devenea aparentă prin conţinutul telegramei-răspuns. Bătuse din palme — el, Andi — şi *ei* veneau cu frunţile plecate, gata să-i îndeplinească poruncile. „Bună dimineaţa, Andi. *(1929)*

p. 430, r. 9 lui, încît *(1938,1942,1945):* lui — reînviind în el sufletul nopţilor ieşene, cînd se-nvecinase mereu cu zgomotele unei odăi, comentîndu-le —, încît *(1929)*

p. 431, r. 7-8 venit... V-am adus trăsură. Nici *(1938, 1942, 1945):* venit... Adică, ştiu eu 1 Iertaţi-mă, sînt foarte rău dispus. V-am adus trăsură. Eu mă duc singur la hotel. Ne vedem mîne dimineaţă, dar vă rog, fără lacrimi, fără gesturi mari, fără suspine şi fără fraze «părinteşti». Nici *(1929, Ms) I r. 11* să spuie astfel de vorbe *(1938, 1942, 1945):* să ţie un astfel de discurs *(1929)*

p. 432, r. 1 enigmatic, cu *(1938, 1942, 1945):* enigmatic, superior, cu *(1929) I r. 8* reforma, ca *(1938, 1942, 1945):* reforma ei definitivă din rîndurile femeilor frumoase, ca la *(1929, Ms) / r. 12—13* Andi. Şi *(1938, 1942, 1945):* Andi. Şi Ştefana va fi considerată ca o nouă *modă* de frumuseţă feminină, *lansată* de Andi. Dacă s-ar fi putut micşora femeile cum se scurtează călcîile, Andi era convins că multe fete ar fi căutat să aibă talia Ştefanei, statura ei. Şi *(1929)1 r. 20* atribut al lui, ca un *(1938, 1942, 1945):* atribut al lui, ca o dependinţă a lui, ca un *(1929, Ms) / r. 22* satelitul lui graţios, cinstită *(1938, 1942, 1945):* satelitul lui graţios, purtătoarea trenei lui, cinstită *(1929, Ms)*

p. 433, r. 3—4 cu toată fiinţa lui că ar fi vrut să i se-nchine. *(1938, 1942, 1945):* cu toată biata lui fiinţă ticăloasă, că ar fi vrut să i se-nchine ca lui Dumnezeu. *(1929, Ms) / r. 18* dar nu într-un *(1938, 1942, 1945):* dar nu lîngă ficţiuni, bolnăvicioasă ca atunci, într-un *(1929) Ir. 21* Vroia *(1938, 1942, 1945):* îşi sacrificase legenda lui

şi pe toţi bşenii în care trăia leganda lui. Vroia *(1929)* / *r. 36* spunea. Era *(1938, 1912, 1915):* spunea. Parcă ar îi gîndit cu glas tare ca şi clopotele. Era *(1929)* / *r. 39* ţărănească. *(1938, 1942, 1945):* ţărănească, aducînd cu ea şi forma plină a ceaunului din care a ieşit. *(1929)*

p. 434, r. 39. banană coaptă. *(1938, 1912, 1945):* banană coaptă. Nu mai avea paşi voluntari, zvicaiţi in lături; tocurile nalte îi dădeau mişcări mărunte caşi paşilorde dansatoare cînd înaintează-n vîrful degetelor. *(1929)*

p. 435, r. 13 mîna ei. *(1938, 1942, 1945):* mîna ei care ducea şi pe bulldog. Parcă o dată cu dispariţia centurei de piele şi a ghetelor solide pierise o mire din fiinţa Ştafanei, mare albastră-n vînturi vaste, lăsînd în looul ei o floare, tot albastră, în vîntul care adormise-n jurul ei. *(1929) Ir. 35* de entuziasm. *(1938, 1942, 1945):* de un entuziasm care aplaulă pînă la extenuare si tot mai vrea s-aplaude. *(1929)*

p. 436, r. 29 fată a *(1938, 1942, 1915):* fată - şi fină pe deasupra - a *(1929)*

p. 437, r. 10 singură. *(1938, 1942, 1954):* singură; cu Andi singură, şi mai puţin. *(1929) / r. 15* îrnunasă. *1933, 1942, 1915):* frumoasă, doamna Danielescu se obliga să i-o mobileze după plac: oricum ar fi vrut Ştefana. Se supunaa cu plăcere capriciilor Ştefanei. *(1929)*

p. 438, r. 5 braidsburguri *(1945 — f>r;nl adoptată):* brandebururi *(1929, 1938, 1942):* brandemburi *(Ms)* / r. *16* Scrumul ţigărilor şi mucurile răspindite *(1929, Ms — text adoptat, cerut ţi de acordul cu predicatul:* dovedeau): Scrumul ţigărilor răspîndit *(1938, 1942, 1945)*, *r. 23* de ras, ba făcea *(1938, 1912, 1915):* de ras, ba îşi călca hainele bafăcea *(1929) / r. 39* ciasle, sî-şi dimoiteze revolverile, cu degetele în V3?nică *(1929, 1938):* cîciele, în veşnică *(1942, 1945)*

p. 439, r. 7 după el pe la *(1938, 1942, 1945):* după el, cu o curiozitate iscoditoare de copil care vrea să vadă şi să ştie tot, pe la *(1929)/ r. 10* de duminică pe acrobaţii *(1938, 1942): de* duminică pe clovnii, acrobaţii *(1929)* / *r. 28* repaosului, îngrijirea *(1938, 1942, 1945):* repaosului, aşa cum violoniştii cîntă din vioară, îngrijirea *(1929, Ms) I r. 33—34* protestare. După *(1938, 1942, 1945):* protestare. Decît să stea la cafenea cu cei de vîrsta Iui, „punînd ţara la cab", prefera să stea singur în pijama vişinie cu brandebururi (brandemburi, *Ms)* negre, cu cînele pe care-l ţesăla — în dorul calului —, într-un miros de pielărie ceruită care-i amăgea pasiunea şelii şi a hamului, cu aurăriile care-i aminteau poate sclipirea armelor şi a armurilor în soarele zilelor de luptă, şi poate lucirea presimţită In cetăţile spre care se-ndrepta raptul războinic, — îndestulhid acestea în el totodată, şi cultul oriental al aurului şi al pietrei preţioase, — avea de altfel şi ochii acestui cult. După *(1929)*

p. 440, r. 3-4 sufletesc. Matei Velisar *(1938, 1942, 1945):* sufletesc — nu să tînjească melancolic, ca odinioară Andi. Propaganda masonică, a lui Matei Velisar, reedita sufleteşte cultul aurului, a cărui vestală necontenită era. Matei Velisar *(1929, Ms)* / r. *39* Tot *(1938, 1942, 1945):* îşi făceau toţi trei „de cap". Tot *(1929, Ms)*

p. 441, r. 28—29 ademenitoare. Discuţiunile *(1938, 1942, 1945):* ademenitoare. Văzuse, cu acest prilej, deosebirea esenţială dintre modul cum idealizau trecutul moldovenesc Matei Velisar şi tatăl lui. Idealizările lui Matei Velisar nu izvorau dintr-o deliberare cerebrală, ca la profesorul Iustin Danielescu. Nu erau o platitudine care măgulea orgoliul patriotard, urmărind recompensa sfinţirii apostoliceşti. Sufletul lui Matei Velisar nu era calculator, ci generos. Idealizările lui nu erau decît o transpunere spontană a virtualităţilor lui sufleteşti în faptele istoriei: de aceea vedea în ele cavalerescul, nu realitatea psicológica, aşa cum o bănuia Andi, aşa cum desigur c-o bănuise şi tatăl lui la începutul carierii sociale, fără să aibă onestul curaj de-a o împărtăşi şi celorlalţi riscînd să primească pietre în loc de aplauze. Domnul Iustin Danielescu era autorul acelei faimoase *Povestea Neamului,* al cărei succes stăruia, didactic sprijinit, din generaţie în generaţie, devenind o adevărată rentă viajera pentru autor. După ce-l descifrase pe Matei Velisar, Andi-şi dăduse seamă că „Povestea Neamului" avea faţă de autorul ei, semnificaţia de paradă, pe care la-nceput crezuse că o au aurăriile lui Matei Velisar. Matei Velisar *credea* în povestea neamului, dar n-o scrisese; copilul din el trăia aievea această poveste. Profesorul Iustin Danielescu însă, o ti'părise. Şi dacă fanatismul generos al lui Matei Velisar, dădea o valoare de aur pur — deşi nemarcat social — acestei ficţiuni, acestei interpretări romanţioase dar sincere, — ipocrizia patriotică a profesorului Danielescu dădea aceleiaşi atitudini, exprimată în aceeaşi poveste a neamului, o valoare măsluită de tinichea vîndută drept aur garantat, cu complicitatea întregei opinii publice care marcase drept aur tinicheaua trecută-n contrabandă. Discuţiunile *(1929)*

p. 442, r. 3 entuziast. Le *(1938, 1942, 1945):* entuziast. Le povestise şi el, la rîndul lui, un aspect al vieţii de familie de la Iaşi, care purta

parcă pecetea povestirilor Ştefanei. Comentase telegrama lui Luchi, asigurîndu-i că-i plătită cu preţul vînzării unor volume din biblioteca părintească şi cu preţul sacrificiului ţigărilor clandestine. Le *(1929, Ms)*

p. 443, r. 4 deformarea, presimţirea *(1938, 1942, 1945):* deformarea, degradarea, presimţirea *(1929, Ms)*

p. 445, r. 21—22 mărilor. — Andi, după ce-ai privit de pe podul Karachioi *(1938,1942,1945):* mărilor. Şi-ndată vroia să alerge cu el, să-i arate oraşul. Din turnul Galatei? Nu. Nu vroia să-l obosească pe Andi, silindu-l să urce treptele întortocheate care erau un fel de însutire a drumului înspre clopotniţă, făcut în copilărie. Îl ducea pe podul Karachioi. — Andi, după ce-ai privit de pe pod *(1929) / r. 25* ochi. *(1938, 1942, 1945):* ochi. îţi vine să rîzi şi să plîngi de fericire... *(1929) I r. 38—40* Stambul. După aceea prin moschei, apoi la Bazar, la cafenelele turceşti, mereu *(1938, 1942, 1945):* Stambul. De-acolo se urcau din nou pe pod, şi plecau spre o moschee. Oricare din cele mari. — Intrăm, Andi, şi ne uităm cu capul în sus: moscheea e colosală. Priveşti, vezi faianţele care-i îmbracă pereţii de jur împrejur, şi-n loc să te simţi zdrobit de imensitatea bolţii, te simţi uşor, aerian, îţi vine să dansezi. Căci e atîta lumină şi delicateţă în faianţele moscheii, încît în loc să-i vezi enormitatea, îi simţi numai graţia... După aceea la Bazar, la cafenelele turceşti, cafea, tutun, lene turcească, mereu *(1929)*

p.446, r. 20 în compar'.iment, făcîndu-se *(1938, 1942):* în compartiment, pe acelaşi fotoliu ca şi Andi, făcîndu-se *(1929, Ms)*

p. 449, r. 7 amintindu-şi *(1938, 1942, 1945):* amintindu-i *(1929, Ms) I r. 11* inima şi ochii *(1938,1942,1945):* inima pornea ca spuma dîrelor marine-n lună, şi ochii *(1929, Ms)*

p. 450, r. 15 mamă *(1938, 1942, 1945):* mamă igienică *(1929)* / r. *40* uita scrumul *(1938, 1942, 1945):* uita mucurile şi scrumul *(1929)*

p. 452, r. 7—8 Apostol. Ştefanei *(1938, 1942, 1945):* Apostol. Se simţea în faţa Ştefanei ca un om ilustru intrînd într-o ogradă unde l-ar primi, în locul stăpînilor absenţi, un cîne care, neştiind că-i ilustru, l-ar face să-şi piardă ţinuta dintre oameni, inspirîndu-i o atitudine sperioasă, firească oricui s-ar afla în faţa unui cîne mîrîitor prezent, lîngă pantalonii dezarmaţi. Ştefanei *(1929) j r. 27—28* strigătelor şi *(1938, 1942, 1945):* strigătelor — idioato, tîmpito — şi *(1929)*

p. 453, r. 1 să cumpere lucruri *(1938, 1942, 1945):* să-şi cumpere ei cîte ceva, sau să cumpere lucruri *(1929)*

p.458,r.l9 văduviei; se *(1938,1942, 1945):* văduviei, făcînd să dispară cutia de zahăr cubic de subt pat, în care-şi îngrămădise rufele negre. Lăsase casa în convulsiunile măturilor şi cîrpelor de şters colburile, făcuse o baie de abur — înfruntînd primejdia răcelii —, se *(1929) j r. 20* musteţilor, cumpărase *(1938, 1942, 1945):* musteţelor, seprimenise,cumpărase *(1929)*

p. 459, r. 32 tineri şi *(1938, 1942,1945):* tineri, sîni avîntat rotunzi, şi *(1929)*

p. 460, r. 1 gîndului. *(1938, 1942, 1945):* gîndului, şi uneori, prin somn, cu bestialitatea involuntară a visului adulterin, încheiat conjugal. *(1929)*

p. 463, r. 30 alegreţei, cu care *(1938, 1942, 1945):* alegreţei, vitezei gîfîite, cu care *(1929)*

p. 465, r. 18—21 „aoh" cu gura devenită-n declamaţie o gură de tunel al accentului britanic, comunicînd direct cu laşul pe subt Marea Mînicei şi restul Europei. De asemenea *(1929, 1938, 1942, 1945):* „aoh"! De asemeni *(AL) I r. 26* providenţial, dînd *(1938, 1942):* providenţial, ca familia Medicişilor în viaţa lui Michelangelo — dînd *(1929, AL) I r. 29* începuse cu Fanachi, al cărui nume îl renovase — aşa cum *(1929, 1938, 1942, 1945):* în primul rînd îl prelucrase pe Fanachi, schimbîndu-i numele, cum *(AL) / r. 36* Stevens!, care dădea trecătorilor impresia că cineva „vorbeşte pe stradă la telefon, spunînd „hallo" în loc de „allo" *(1929, 1938, 1942, 1945):* Stephen! *(AL)* *p. 466, r. 3—4* la manicură, să renunţe *(1938, 1942, 1945 — lipseşte AL):* la manicură, înainte şi le tăia cu briceagul în antractele proceselor; să renunţe *(1929) / r. 13* scoţiene, şi-n loc de *(1938,1942, 1945):* scoţiene — înainte cumpăra cravate gata înnodate —, ciorapi la fel — înainte avea preferinţă pentru ciorapii groşi de lînă albă prinşi cu şireturile marginei inferioare ale izmenelor lungi — şi-n loc de *(1929):* scoţiene, ciorapi la fel, şi-n loc de *(AL) / r. 34—38* Şi Duduia rupsese cu trecutul. Îşi înlocuise numele Duduia, care pentru ea avea mirosul celor care-au stat la bucătărie căpătînd un pronunţat iz de ceapă prăjită, cu numele Dolly, adică păpuşică, pe englezeşte, adică păpuşica lui Stevens *(1929, 1938, 1942, 1945):* La rîndul ei Duduia renunţase la denumirea „Duduia", care parcă mirosea a ceapă prăjită,

ca cineva cară vine de la bucătărie — alegîndu-şi numele gentil britanic, Dolly, adică păpuşică *(AL)*

p. 467, r. 8—12 şi măsuţe cu reviste şi ziare englezeşti prezidate de ghilotine pentru decapitarea havanelor, cutii de ţigări englezeşti şi-un fel de cartuşiere de metal cu suport, în care şedeau vertical havanele, *(lipseşte AL) / r. 21—22* cu mănuşi ca de pe vremea cavalerilor medievali *(lipseşte AL)* / r. *23—24* blazată de cele două volane de lux pe care le mînuia *(lipseţte AL) / r. 33—35* patefoanele Duduiei menţinînd în muzică geograficul imperiu colonial al Britaniei. *(1929, 1938, 1942, 1945):* ştiut fiind că Anglia are şi această culoare în imperiul ei colonial *(AL) / r. 37* poseda *(1929, 1938, 1942, 1945):* avea *(AL) / r. 38* retezate *(1929, 1938, 1942, 1945):* tunse *(AL) / r. 41* musteţile şi impunîndu-i *(1929, 1938, 1942, 1945):* musteţile englezeşte şi stilizindu-i *(AL)*

p. 468, r. 6 Îşi *(1929, 1938, 1942, 1945):* Acorda o mare importanţă sporturilor. De asemeni îşi *(AL) / r. 18* darul să *(1929, 1938, 1942, 1945)* .-darul umoristic să *(AL)* / r . i 9 n e a o ş *(1929,1938, 1942, 1945):* autentic *(AL) / r. 22—23* spre deosebire de al Duduiei, nu mai putea accepta românismul moarei de curechi. *(1929, 1938, 1942, 1945):* în copilărie reacţiona foarte entuziast la sare amară *(AL)* / r. *25* anglicizată *(1929, 1938, 1942, 1945):* pătrunsă de fermentul britanic *(AL) / r.* 29 E băiat! *(1929, 1938, 1942, 1945):* Ie băiet *(AL) / r.32* păr creţ, ca pana corbului, ochipăcurii *(1929,1938,1942,1945):* păr negru, ochi negri *(AL)* / T - . *35* englezesc. *(1929,1938,1942, 1945):* englezesc, chiar decît buzele ei. *(AL)*

p. 469, r. 8 acvilă *(1929, 1938, 1942, 1945):* fazan *(AL) / r. 22* multă strălucire *(1929, 1938, 1942, 1945):* mult răsunet *(AL) / r. 28* în atmosfera socială de *(lipseşte AL) / r, 29—30* neindividualizat *(lipseşte AL) I r. 31* averi *(1929, 1938, 1942, 1945):* averi amorfe *(AL)f r. 37* britanică *(lipseşte AL) / r. 38* şi fiinţei *(lipseşte AL) j r. 40* reală *(lipseşte AL)*

p. 470, r. 4 cele mai ridicate *(1929, 1938, 1942, 1945):* supremele *(AL) I r. 8—13* politice. Duduia pentru el, devenise tunelul dintre două vieţi; cea de pînă atunci, de muncă aprigă şi de satisfacţii modest provinciale, viaţa Fanachi; cea de atunci încolo, plină de soare ca o zi fără de ceaţă la Londra, viaţa Stevens *(lipseşte AL) / r. 17—21* Erauşicîteva zîmbete.nu numai al luiLuchi, în rarii ieşeni urmaşi ai duhului junimist, dar ce eficienţă socială mai au astfel de zîmbete „literare" în viaţa potcovită de după război! *(lipseşte AL)* / r. *22* mai îndrăznea *(1929, 1938, 1942, 1945):* se-ncumeta *(AL) /* r. *29—30* Astăzi, din lumeabună.nu mai merg pe jos decît cei carefac cură de slăbit *(lipseşte AL) / r. 39—41* şi o căciuliţă la fel, precum şi mănuşi de piele blănită în locul celor de lînă împletite de doamna Danielescu. *(lipseşte AL)*

p. 471, r. 2—3 Barbarii perimate!" Arătase *(1929, 1938, 1942, 1945):* li arătase *(AL) j r. 5—6* haine şi voaluri negre *(1929, 1938, 1942, 1945):* „culoarea hainei *(AL) / r. 8* Tot Duduia impusese doamnei Danielescu *(1938, 1942, 1945):* Tot Duduia impusese doamnei Danielescu vinderea mobilelor din ietac — paturi de lemn de nuc, şifoniere la fel — şi înlocuirea lor c-un divan mare, acoperit cu şal oriental, precum şi suprimarea lavoarului din ietac. *(1929):* De asemeni, tot Duduia impusese părinţilor vinderea ietacului — cel vechi, cu paturi de nuc — şi înlocuirea c-un divan mare, acoperit cu şal oriental, precum şi suprimarea lavoarului de marmură. *(AL, Ms) / r. 14* provizii *(1929, 1938, 1942, 1945):* nuci *(AL) / r. 20* comandamentele civilizatoare *(1929, 1938, 1942, 1945):* injoncţiunile *(AL, Ms) /r. 24—27* buzunarelor melancolice ale domnului Danielescu; de cînd cu inovaţiile Duduiei, Apostolul, după fiecare cumpărătură, murmura versul lui Eminescu: *„Şi cum vin cu drum-de-fier, toate cintecele pier", (lipseşte Al, Ms) / r. 28—29* Cîntecele lui Eminescu erau banii Apostolului, constatase Luchi. *(1929; în ultimele ediţii, 1938, 1942, 1945:* Cîntecul): *(lipseşte AL, Ms) / r. 36—37* cîte un moto din Shakespeare cu litere de aur! *(1929, 1938, 1942, 1945):* monograma voastră de aur *(AL, Ms)*

p. 472, r.2 actele *(1929, 1938, 1942, 1945, Ms):* comportările *(AL) / r. 7—9* solicitat de o clientelă atît de numeroasă, încît era nevoit să refuze mai mult decît să accepte, clienţii lui fiind socotiţi ca nişte privilegiaţi, *(lipseşte AL) / r.21* ei. O *(1938, 1942, 1945):* ei, s-o „producă" aşa cum se „produsese" cînd o cunoscuse întîia oară. O *(1929, AL, Ms) I r. 26—31* duete englezeşti, dulcege ca fumul ţigaretelor englezeşti, coruri negre lascive —, în faţa cărora soţiile avocaţilor ieşeni, gentlemenii din biuroul lui Stevens, aşezate pe scaune confortabile, cloceau în mătăsuri oul plictiselii de lux. *(1929; în ultimele ediţii, 1938, 1942,1945:* cu plictiseli — *greşit):* siropoase, duete englezeşti, coruri negre — în faţa cărora pe scaune confortabile, cloceau, în mătăsuri, oul plictiselii de lux, soţiile avocaţilor ieşeni, prietenii lui Stephen. *(AL, Ms)*

p. 473, r.5—7 pentru Ştefana, serate intime, cu persoane alese nominal, pe sprinceană. Discuţiile *(1938, 1942):* pentru Ştefana, ca s-o

poată „produce", serate intime, cu persoane alese nominal, pe sprin-eană. își mobiliza prietenele apreciate ca „fete subțiri" și „numerele"' bărbătești cele mai reușite ale lașului monden. Aceste serate fuseseră definite de un tînăr intelectual care participa la ele, cu o formulă istorică, menită să reverse o nobleță arhaică asupra casei Fanachi Dobrescu: „Cest le dernier salon oii l'on cause". Discuțiile *(1929, AL, Ms) I r. 11* abscons *(lipsește AL) \ r. 22—27* s-ar fi spus că erau blazați de mult ce aplicaseră această teorie, în fizică și-n mecanică, și că singurul interes pe care pentru ei putea să-1 mai prezinte teoria lui Einstein era aplicabilitatea ei la activități scăpate din vedere de creatorul ei. *(lipsește AL, Ms) / r. 33—34* Discutară binevoitori asupra „misticei sexuale", *(lipsește AL, Ms) / r. 38* fustelor *(1929, 1938, 1942, 1945):* numelui *(AL) / r. 38—39.* Toți căutaseră să fie vameșii acestei probleme. „Fustele" *(1938, 1942, 1945):* „Fetele subțiri" *(AL, Ms)*

p. 474, r. 6 ghiocei *(1929, 1938, 1942, 1945, Ms):* micșunele *(AL) [r. 15* ca-n vechi *(1929, 1938, 1942, 1945):* ca odinioară *(AL, Ms) f r. 40* „subțiri". *(1938, 1942):* „subțiri". Duduia protesta, cînd era singură cu fetele subțiri, împotriva acestui verdict, dar protestările ei întețeau și mai violent critica negativă, pe care la sfîrșit o tolerase și Duduia cu un oftat neputincios. *(1929)*

p. 476, r. 2—3 enigma. *(1938, 1942):* enigma hamletian sau stavro-ghinian purtată de Andi. *(1929): (lipsește 1945; rînd sărit) / r. 9—10* se ferea. Din *(1938, 1942, 1945):* se ferea. Așa că aparițiile lui alături de Ștefana făceau pe fostul Hamlet al tineretului ieșan să devie un simplu soț dominat conjugal de o fată oarecare. Din *(1929)*

p. 480, r. 23 verdictul prin *(1938, 1942, 1945):* verdictul fetelor subțiri, prin *(1929) / r. 25* era voluntară *(1929, 1938, 1942, 1945):* era o voluntară *(Ms)*

p. 485, r.9 confidențe, evocînd *(1938, 1942, 1945):* confidențe dramatice, evocînd *(1929)*

p. 486, r. 8 cosmeticat *(1929, Ms; în ultimele ediții, greșit:* cosmetic)

p. 487, r. 9-10 astîmpărul. Era *(1938, 1942, 1945):* astîmpărul. Un neastîmpăr acrobato-coreografic. începea pași dedanscu spaniolești efecte de șolduri — avea —, în jurul lui Andi, care-și dezbrăca blana; își înnoda mînile la ceafă, schițînd un început de îndoire cu capul pe spate; își contorsiona brațele goale — plin dospite — ca pentru dansul Salomeei, sau pentru-al lebedei, în versiunea Pavlovei; făcea rotațiuni cu bărbia în jurul grumajilor, ca cei care-au scăpat de gîlci; trepida pe loc, cuprinsă de o bîțîială subită, de la umeri la șolduri și de la șolduri la călcîie, scuturîndu-și păduchii coreografici ai charlestonului, pe care-i părăsea, avîntîndu-se c-o atitudine de Mercur cu fustă scurtă *vert-jade* deasupra unor pulpe zdravene — săltăreață, isteață, zglobie și stîrnită ca de-o iarbă verde care deștepta în trupul ei nevoia de zburdat a rasei cavaline, cînd începe primăvara. Era *(1929)/r. 19* plecase genele. *(1938, 1942, 1945):* plecase genele, cu atitudinea — genunchi lipiți — a nimfelor surprinse-n baie, dar dospită în cuptorul celor cincizeci de ani. *(1929)*

p. 488, r. 10 fior — și *(1938, 1942, 1945):* fior de charleston — și *(1929)*

*p. 490, r. 14*prietene care *(1938,1942,1945):* prietene, „fete subțiri", care *(1929) / r. 15* mătăsuri, melesteie *(1938, 1942, 1945):* mătăsuri, aparate de dușat sînii, melesteie *(1929) / r. 16* masaj etc. *(1938, 1942, 1945):* masaj abdominal etc. *(1929)*

p. 491, r. 8 Interveni schițînd *(1938, 1942, 1945):* Interveni, ca și odinioară în lumea ieșană, schițînd *(1929)*

p. 492, r. 27 pieptenului *(1929; în ultimele ediții, greșit:* pieptului)

p. 494, r. 7-S Magda. Cînta... *(1938, 1942, 1945):* Magda. Și regăsi, văzînd-o mirosul de lilieci înfloriți, al voluntar fruntea aplecată [sic]. Cum Magda Boldur nu plîngea? Cînta... *(1929):* Magda. Și deodată avu o mirare care-i încrunta involuntar fruntea aplecată. Cum? Magda nu plîngea? Cînta... *(Ms)*

p. 498, r. 36-37 Ștefana. Nu mai *(1938, 1942, 1945):* Ștefana. Și-n acea epocă, sufletul lui Andi se dezbărase de vechea deprindere de-a spiona viața odăilor învecinate, asupra nopții. în preajma ietacului lor, nu existau nici odăi cu alți oameni; dar chiar rațiunea vămuirilor nocturne dispăruse pentru Andi. Nu mai *(1929)*

p. 499, r. 21 somn frățesc *(1929; în ultimele ediții, greșit:* somn frățește,)

p. 500, r. 29 adîncă — și-i *(1938, 1942, 1945):* adîncă, oftat parcă, - și-i *(1929, Ms)*

p. 501, r. 13—14 injectați. *(1938, 1942, 1945):* injectați, cu nasul roș *(1929, Ms)*

p. 505, r. 6 aerul curat, bucuria *(1938, 1942, 1945):* aerul curat, pe care nu-1 găsești decît tocmai în locurile neumblate de oameni; scopul era bucuria *(1929, Ms)*

p. 509, r. 7 plimbărilor *(1929, Ms; in ultimele ediții, greșit:* plimbă-tor) / *r. 34* Debilitatea lui fizică îi *(1938, 1942, 1945):* Debilitatea fizică — adevărată infirmitate — îi *(1929):* Debilitatea lui fizică — infirmitate impusă de fatalitate — îi *(Ms)*

p.511, r.33 Ceartă violentă, dar *(1938, 1942, 1945):* Ceartă violentă — superbă de viață — dar *(1929, Ms)*

p. 514, r. 39 cu genunchii în gura sobei. *(1938, 1942, 1945):* cu genunchii în gura sobei, sau cu soba de fier între genunchi. *(1929, Ms)*

p. 521, r. 40 onest, *(1938, 1942, 1945):* onest. Bl, însă, moștenise un suflet de slugă. El, adevăratul Andi, cel care era într-adevăr *viu* numai alături de Ștefana, disprețuia lașul. Asta era singura și marea lui sinceritate. Dar numai prezența Ștefanei îi dădea *curajul* să fie *el.* Căci pentru Ștefana *(1929)*

p. 522, r. 13—14 nu mințise. Puterea *(1938, 1942 — in 1945 lipsesc r. 10—13):* nu mințise. Elogiul ieșenismului apăruse spontan, în clipa cînd se văzuse din nou în fața lașului, *in absența Ștefanei.* Puterea *(1929, Ms) I r. 26* suflet meschin *(1938, 1942, 1945):* suflet josnic, meschin *(1929) / r. 29-30* mărturisească, dar *(1938, 1942):* mărturisească grava defecțiune. Desigur că Ștefana l-ar fi compătimit și l-ar fi iertat redîndu-i vechiul elan al adevărului. Dar *(1929, Ms)*

p. 523, r. 26-27 Andi. Afirmase *(1938, 1942, 1945):* Andi. Subt ochii Ștefanei, Andi-și inventariase toate lașitățile din ultimul timp, totalizîndu-le în aceeași apreciere asupra lui: suflet de slugă. Afirmase *(1929, Ms)*

p. 525, r. 12 martir. Și *(1938, 1942, 1945):* martir. Andi — spusese Ștefana — deși pretindea că are suflet de slugă, fără să fie convins, se socotea tocmai prin această invectivă nemeritată un erou, un mucenic. Și *(1929, Ms) / r. 39* fățărnicia *(1938, 1942, 1945):* turpitudinea *(1929, Ms)*

p. 526, r. 32-33 Andi? Ștefana *(1938, 1942, 1945):* Andi? Asculți muzică acolo?... Ironie? Nu. Ștefana *(1929, Ms)*

p. 527, r. 1 dragostea. Andi *(1938, 1942, 1945):* dragostea. Sărămînem fiecare așa cum sîntem, dar să nu ascundem nimic unul altuia. Asta-i condiția dragostii curate: contact spontan, fără de mască... Atîta vreme cît pentru amîndoi frecventarea Duduiei însemna numai o corvadă, am căutat să rărim vizitele. Acuma, tu ai găsit o distracție în casa Duduiei. De ce să renunți la ea? Ca să-mi faci mie plăcere? Dar crezi tu că o astfel de constrîngere mă poate bucura? Andi *(1929)f*

T. *11-12* debilitantă. Și-i *(1938, 1942):* debilitantă. Și *(1945):* debilitantă. O suferință care o provincializase, determinînd-o și pe ea s-ascundă, să tacă, să adune gînduri, să aibă în suflet un fel de uneltiri de conspiratori. Și-i *(1929, Ms)*

p. 528, r. 4 căsătoriei lor. *(1938, 1942, 1945):* căsătoriei lor. Și Ștefana dorea să-l poftească pe Luchi la un ceai — numai ei trei — ca împreună să sărbătorească aniversarea uitată în acea noapte. Il poftiseră pe Luchi la ceai a doua zi. Ștefana spunîndu-i semnificația acestui ceai. Și a doua zi, Luchi venise cu alte flori, sărutîndu-i cînd pe unul, cînd pe altul, sfîrșind prin a face un dans barbar, cu Andi și Ștefana prinși subt cîte-un braț de-al lui. Și, deși în ajun pierduse la cărți, Luchi destupase cu ei o sticlă de șampanie, în locul celei pe care o sfărmase cu cîtva timp înainte. *(1929, Ms) / r. 37—38* acasă. Tot *(1938, 1942, 1945):* acasă, ocolind strada Lăpușneanu, încruntîndu-se de cîte ori o femeie sau o fată îl privea mai lung, uitînd uneori să răspundă la saluturi, ca un somnambul spre țelul impus magnetic. Tot *(1929)*

p. 530, r. 1—2 să fie tristă, era surprinzător de copilăroasă. în *(1938, 1942, 1945):* să fie gravă, era suprinzător de copilăroasă. Uneori, cînd servitoarea o auzea fredonînd în baie, făcînd tărăboi, o întreba: — Iar te joci, duduie? Și singură își răspundea: Dacă-i copil, ce să-i faci? în *(1929, Ms) / r.6* noaptea, cu un *(1938,1942,1945):* noaptea, după o veșnică partidă de cărți, cu un *(1929, Ms) / r. 20* „London-Palace"-ul *(1929, 1938, 1942, 1945):* Casa Duduiei, pe care n-o frecventa „London-Palace"-ul, cum îi spunea el *(AL)jr. 25* Dar bulldog-ul *(1938, 1942, 1945):* Dar Luchi, care se pricepea la cîni, bănuise de la început păcăleala Duduiei. Bulldog-ul *(1929):* Dar Luchi care știa ce-nseamnă un bulldog autentic, fiindcă-l văzuse pe Baby al Ștefanei, bănuise de la-nceput păcăleala Duduiei. Bulldog-ul *(AL, Ms) I r. 38—39* Duduiei. Ș-acum *(1938, 1942, 1945):* Duduiei. — Ea se crede un fel de Elisabeta a Angliei, reincarnată la Iași: și-i numai Duduia, păpușica mea. Pe Fanache îl crede un fel de Cromwell: și-* Fanache, Stevens al Duduiei. Ș-acum *(1929, Ms)*

p. 533, r. 5 fumul, pașii *(1938, 1942, 1945):* fumul, oftatul rătăcit printre respirații, pașii *(1929, Ms) / r. 31 — 32* publice. Așa că *(1938, 1942,1945):* publice. Viziunea lucidității ei severe și în absență, chiar, îi micșora elanul social, dîndu-i o sfială, o timoritate. Il stăpînea tocmai în clipele cînd simțea că verva lui, că pregătirea lui intelectuală, că situația lui actuală pot să facă din el un stăpîn al lașului, o căpetenie culturală a Moldovei — gîndul astringent: „Ce-ar spune

Ştefana dacă m-ar auzi?" adică dacă l-ar vedea cabotin şi plat în faţa publicului ieşan. Şi entuziasmul ca un balon impuns, devenea din astru înălţat, o mică explozie fadă. Aşa că *(1929, Ms) / r. 38* arivist. *(1938, 1942, 1945):* arivist; era considerat de toţi arhanghel, de public şi de el, numai de Ştefana nu? Şi fiindcă Ştefana era singura oglindă •de a cărei veracitate nu se putea îndoi — Ştefana învingea nu publicul ieşan. *(1929)*

p. 534, r. 7-8 o fantomă inexistentă? *(1938, 1942, 1945):* o fantomă inexistentă, o legendă creată de ieşeni, un fel de miraj colectiv, numai de el socotit ca atare? *(1929, Ms) / r. 22* publică *(Ms; în ediţii:* publicului)

p. 535, r. 5 om superior. *(1938,1942,1945):* om superior, confirmîndu-i, acuma cînd devenise profesor, deci om public, creditul pe care i-1 acordase în tinereţă, apreciindu-1 pe Andi fără să-i cunoască propria lui concepţie despre el şi fără să fie influenţată de viziunea lui Andi. *(1929, Ms) I r. 20* public. Astfel *(1938, 1942, 1945):* public. Şi de la o vreme, Andi nu-şi mai pusese întrebarea dacă Ştefana are dreptate, sau publicul ieşan — fiindcă ştia dureros că Ştefana nu se-nşală; în schimb, Andi simţise numai, şi preferase să se oprească aici, că Ştefana îl împiedică să *devie statuie.* Astfel *(1929, Ms) j r. 34—35* adevărul. Şi *(1938, 1942, 1945):* adevărul. Numai cu această mască îl iubise Ştefana. Şi *(1929, Ms) / r. 39* apărea. Teoria *(1938, 1942, 1945):* apărea. Dar regretul spovedaniei de odinioară, începuse să-1 roadă, altfel decît pînă atunci, din ziua cînd explicase Ştefanei semnificaţia zîmbetului de „femeie care minte", reeditîndu-i vechea spovedanie, totalizîndu-i aprecierile asupra-şi în epitetul „suflet de slugă pe care singur şi-1 aruncase. Teoria *(1929, Ms)*

p. 536, r. 12-13 deznădejde. Pînă la *(1938, 1942, 1945):* deznădejde. Plînsese! Plutiseră deasupra lui, fatidice, vorbele fetei din brazi: „Tu eşti mic". Mediocru, mic, adică femeieşte slab — plîngînd pe braţele Ştefanei —, el care aspira să devie o statuie ieşană. Atunci avusese senzaţia iremediabilului. Aşa era. Trebuia să se resemneze, îi mai rămînea numai dragostea Ştefanei, fără de care viaţa lui ar fi fost în adevăr inexistentă. Pînă la *(1929, Ms) Ir. 40—41* Duduiei. Instinctul *(1938, 1942, 1945):* Duduiei. Numai Ştefana, în întregul Iaşi, îi dădea certitudinea că-i slab şi vanitos, neînzestrat cu nici o trăsătură de erou. Şi această certitudine — certitudine numai în clipele de dominaţiune a Ştefanei — nu numai că-i micşora elanul social, intimidîndu-i-1, dîndu-i un scepticism dizolvant, dar îl dezechilibra, zi cu zi, readucînd în el pe acel Andi care se socotea surghiunit în viaţa ieşană pe care nu putea s-o părăsească. Instinctul *(1929)*

p. 537, r. 2 alarmcnt. O ura *(1938, 1942, 1945):* alarmant. Nu mai putea lucra. în timpul cursului avea lacune de memorie care îl făceau — îngrozitor de umilit — să scoată notele din buzunar, dînd lecţiei lui caracterul unei recitări ratate, nu al unei improvizări. O *nra.(1929, Ms) Ir. 21-22* lor. Munciseră *(1938, 1942, 1945):* lor. Şi ciudat, fără să-şi dea seama, îşi reabilitase părinţii cu argumentele cu care odinioară Ştefana Velisar dovedise lui Andi că e uşor să-ţi păstrezi tinereţa, prospeţimea sufletului şi calmul optimist cînd eşti mereu „musafirul" unor neamuri străine, dar e greu să ţi le păstrezi cînd eşti „gazdă" în ţara ta. Astfel că Andi, fără să mai examineze provenienţa şi valabilitatea acestei teorii improvizată de Ştefana la douăzeci şi unu de ani, într-un moment de penitenţă faţă de „fratele ei român", — îşi reabilitase părinţii, cu această teorie, în dauna lui Matei Velisar. Părinţii lui trăiseră româneşte, în atmosfera românească. Nu furaseră, nu cerşiseră, nu despuiaseră pe nimeni; munciseră *(1929 Ms)*

p. 538, r. 37 întreţinînd *(1929, Ms; în ultimele ediţii, greşit:* întrebuin
j; ţîndj

p. 539, r. 38 „fiice a laşului". *(1938, 1942, 1945):* „fiice a laşului", care pe lîngă frumuseţa glasului o avea şi pe cealaltă, dorindu-i să devie nu numai o „divă" dar şi o „missuniversum", spre fala Moldovei *(1929, Ms)*

p. 540, r. 20 printre *(1929, Ms; în ultimele ediţii, greşit:* prin;

p.541,r.9 priviri — încît *(1938,1942,1945):* priviri, capete întoarse şi exclamaţii admirative — încît *(1929, Ms) / r. 11—12* faţă de el. Şi iată că Ştefana îi interzicea această satisfacţie. *(1939, 1942,1945).* faţă de el. Dorea parcă odihna anonimatului pe stradă. Şi n-o putea avea. Frumuseţa lui dădea plimbărilor lui pe stradă, printre trecătorii ca»e-l vedeau şi-1 urmăreau cu privirea, caracterul descinderii unui actor de pe scenă în sală, fără ca să devie spectator, rămînînd şi-acolo tot actorul remarcat de public. Şi iată că Ştefana îi interzice această satisfacţie de care se blazase atîta vreme cit o socotise inevitabilă şi veşnică. *(1929, Ms) / r. 21* ghetre *(1929, Ms; în ultimele ediţii greşit:* ghete)

p. 542, r. 22 care-1 *(corectat după Ms; în ed. I este un* 1 *neimprimat bine, citit apoi, în toate ediţiile următoare, ca* i)

p. 546, r. 7-8 ajuns! Dacă *(1938, 1942, 1945):* ajuns! își clătina-se capul cu o deznădejde de bocitoare, și brațele ei încrucișate pe piept, parcă strîngeau un copil mort. — Unde am ajuns, Andi!... Ne certăm. Ne acuzăm. Ne spunem vorbe aspre. Aici am ajuns? Unde-i dragostea noastră? Dacă *(1929, Ms)* / r. *14-15* monstruoase! Tu *(1938, 1942, 1945):* monstruoase! Ce legătură între *dragostea noastră* și un moment de enervare — justificată... — Nici de asta nu-ți dai seamă? — „Nu-ți mai dai seamă"! Vorbe mari și goale! Adică ce? Am devenit un inconștient, un grosolan, fiindcă am îndrăznit să te contrazic și eu o dată? Tu *(1929, Ms) J r. 40-41* ne certăm. Nu *(1938, 1942, 1945):* ne certăm. Oroare! Nu *(1929)*

p. 548, r. 17 cu sfială, cerșindu-i ocrotirea *(1938, 1942, 1945):* cu sfială și-ncepuse să plîngă, cerșindu-i prin înclinarea capului, greu de lacrimi, ocrotirea *(1929, Ms)*

p. 550, r. 33 însuși. Le *(1938, 1942, 1945):* însuși. Deși nu vorbise nimic pînă atunci, viața salonului defila prin fața lui, cu ochii la el, atentă numai la mișcările lui, recunoscîndu-i supremația. îi simțea pe toți intimidați de tăcerea lui, aparent atentă la tot ce se vorbea, și această intimidare, pe care-o provoca fără să participe la discuții, îi dădea o măgulitoare impresie de diavolism voltairian. El — pisica, ei — șoarecii. Le *(1929, Ms)*

p. 551, r. 13—14 ieșană. — Am ascultat *(1938, 1942):* ieșană. O dată cu primele vorbe ale lui Andi, conversația încetasereverențios. Privirile se îndreptaseră înspre buzele lui Andi. Toți cunoșteau reușita concertului, revelația talentului Magdei Boldur. Subiectul se răsuflase. Fusese reluat în lipsă de trufandale. Dar Andi nu era ca toți. întotdeauna el avea un punct de vedere original care înnoia banalitatea, dînd perspective inedite — ca zborul în aeroplan—priveliștelor celor mai cotidian cunoscute. Ineditul pe care-1 adusese Andi acestui subiect, fusese „parfumul de altădată" al concertului Magdei Boldur. lașul îi apăruse transfigurat în sala concertului. — Am ascultat *(1929, Ms)*

p. 552, r. 11 țării. *(1938, 1942, 1945):* țării democratic nerecunoscătoare *(1929, Ms)*

p. 554, r. 37 Viața lașului *(1938, 1942, 1945):* Viața mondenă a lașului *(1929, Ms)*

p. 555, r. 27-28 udă. Parcă *(1938, 1942):* umedă. Parcă *(1945):* udă. Cîni lătrau vesel, ca și cum numai ei ar fi simțit pașii unei fetițe care venea de la școală, gata de joacă. Parcă *(1929, Ms)*

p. 559, r. 3 să mă ierți... dar *(1938, 1942, 1945):* să mă ierți. Ți-am spus vorbe urîte. Te rog să mă ierți... dar *(1929, Ms) / r. 10* Ștefanei, privind *(1938,1942,1945):* Ștefanei, umblînd cu halatele ei, privind *(1929, Ms) I r. 38* hainele *(1929, Ms; In ultimele ediții, greșit:* haine)

p. 560, r. 31—32 fața scurmată de deznădejde *(1929, Ms — formă adoptată):* fața scrumată de deznădejde *(1938, 1942, 1945) / r. 37* atît de pur — că *(1938,1942, 1945):* atît de pur, cu toată adolescența marmurei grecești în trăsături — că *(1929, Ms)*

p. 561, r. 21 sora mea". *(1938, 1942, 1945):* sora mea", amestecat cu sughițuri. *(1929, Ms)*

p. 566, r.l focul. Andi *(1938, 1942, 1945, Ms):* focul. Așa era și sufletul Ștefanei. Andi *(1929)*

p. 568, r. 15 privîndu-1 *(1929, Ms; în ultimele ediții, greșit:* privindu-1)

p. 571, r. 9 Aer curat, somn *(1938, 1942, 1945):* Aer curat, poamă' somn *(1929, Ms)*

p. 575, r. 24 toate seuită... *(1938,1942,1945):* toate seuită... Bătrînul ieșan nu-și închipuia că tocmai de asta plîngea băiatul tînăr pe care vroise să-1 mîngîie. *(1929):* toate se uită... Bătrînul ieșan nu-și închipuia că tocmai de asta plîngea băiatul tînăr pe care vroise să-I mîngîie. — „Bate cineva la poartă? — Nu-i nimeni. Se scutură castanul." *(Ms)*

p. 577 Epilog: *în Ms:* Epitaf; *inițial:* Epilog, *anulat.*

TABLA ILUSTRAȚIILOR

CUPRINSUL

Redactor : CORNELIA IORGA
Tehnoredactor : MINA CANTEMTB

Apărut 1970. Hlrtie tipar înalt tip A de 63 g/m'. Format 540X840/16. Coli ed. 37,20. Colt tipar 42. Planşe *tipo* 6. *A. nr. 10* 471/1969. *C.Z. pentru bibliotecile mari şi* mici 859—0.

Tiparul executat sub comanda nr. 90 990 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România